سکگیز یۆز ایل آذربایجان تورکجه غزللری

غزل ادبیاتی
ایلک گۆنده‌ن بوگۆنه ده‌ک

هشتصد سال غزل ترکیِ آذربایجان

غزل از آغاز تا امروز

ن. پیام

سکگیز یوزایل

آذربایجان

تورکجه غزلی

نادعلی پیام

سککیز یوزایل آذربایجان تورکجه غزلی

تألیف ● نادعلی پیام

چاپ اول ● بهار ۱۳۷۸

ناشر ● مؤلف

چاپ ● آسیا

لیتوگرافی ● مردمک

تعداد ● ۳۰۰۰ نسخه

حروفچینی ● بهرام - بهناور

شابک: ۶ـ ۲۴۶ ـ ۳۳۰ ـ ۹۶۴

▣ ایچینده‌کیلر

اؤن سؤز

غزل جینسی، عرب، فارس و تورک دیل‌لی ادبیات‌دا یوز ایللر بویو غنایی شعرین اَن چوخ یاییلمیش. جینس لریندەن ساییلیر منبع لر اونو قدیم عرب شعری ایله باغله‌ییرلار. اثله سؤزؤن لغتی معناسیدا عربجه دیر. «عشق بازلیق»، «معاشقه» معنالارینا اویارگلیر.
ایلک دفعه غزلین تعریفینه ۴ - ۳ یوزایل لیک لرده یاشاییب یاراتمیش «قدامة بن جعفر»ین «نقدالشعر» اثرینده تصادف ائدیریک : «غزل - ... بو محض محبت دئمکدیر».
«خاتین لارا اولان چیلغین سئوگی حاق‌قیندا حکایت دیر» قدامه دن «۴۰۰» ایل سونرا «شمس‌قیس‌رازی» دئییر:

«بیر چوخ شاعیرلر سئوگی‌لی‌نین گؤزەل‌لی‌گی‌نین تصویرینی، محبتی و عشق وضعیتین‌ین تصویرینی غزل آدلاندیریرلار ... غزلدەن مقصد روحون تسکین‌لی‌گی و خوش احوال یاراتماقدیر. اوناگؤره ده غزل آهنگدار وزنده، آیدین و گؤزەل سؤزلره یازیل مالیْ، نجیب فیکیرلر ایفاده ائتمه لیدیر».

بئله‌لیک‌له، کلاسیک، شعر قانون‌لارینا اساسن «غزل» محبت و گؤزه لین ترنّومونه حصر اولونموش، حجمجه چوخ‌دا بؤیوک اولمایان لیریک شعر پارچالارینا وئریلن آددیر. او، سلیس،

روان، واحید ئولچوده و واحید قافیه اساسینْدا ترتیب ائدیلمه لیدیر.
غزلین بیرینجی بیتی همقافیه، سونراکی بیت لرده بیرینجی مصرع آزاد، ایکینجی مصرع ایلک بیت - له هم قافیه اولور و بو آخیرا قدر گؤزله نیلمه لیدیر. البته غزلین کلاسیک، نمونه لر ینده اونون معنا چالارلاری داها زنگین و احاطه لیدیر. قوررولوش با خیمیندان دا اویئنی - یئنی الوان لیق لار کسب ائتمیشدیر. شعرین سون بیتین ده شاعیرین تخلوصو، قافیه‌لی سوزده‌ن سونرا ایشله دیلن ردیف، غزلده بیت لرین سایی نین، داها آز اولماسی و ... .
دئمک نشأت تاپدیقی ایلک دووره‌ده‌ن محبتین ترنومو غزلین باشلیجْا مضمونونو تشکیل ائدیر. لاکین محبت عمومیت له انسان طبیعتینین واجب ترکیب حصه لرین دن دیر؛ و محبت ترانه‌له‌ری بوتون ملت لرده اونلارین شعر فیکری نین ایلکین زامان لاری نین محصولودور. بورادان دا داشیدیغی معنا مضمونوناگؤره غزلی فارس و تورک ملت لری نین ده ادبیاتی نین قدیم چاغلاری ایله با غلاماق اولار. لاکین بیر جینس کیمی غزل، البته، فارس و تورک شعرینده اونلارین عرب شعر قانونلاری‌نی - عروض، شعر جینس لری، بدیع صنعتی - قبول ائتدیگی و بوشعر قانونلاری چرچیوه سینده اوز میللی شعری نین اینکیشا فیْنا رونق وئردیگی دوورلرده فورمالاشمیشدیر.
غزل شعر اصطلاحی کیمی عرب شعرینده‌ن گلسه‌ده بو؛ فارس و تورک ادبیاتینْدااؤزؤنوْنکؤلشمیش، دوغمالاشمیْشدیر. همده اصیل معنا، صنعت توتومو و الوان لی غی نی دا داها چوخ فارس و تورک دیللی شعرده تاپمیْشدیْر.
دؤوروْموزه قدر گلیب چاتمیْش سَنَدلر عرب غزلی نین ایلکین نمونه‌لرینی قصیده له رین «نسیب» حصه سی شکلینده بیزه تقدیم ائدیر. بوردان دا تدقیقات چی لار بیرینجی یؤزه قدر کی عرب شعرینده غزلین مستقیل بیر شعر نوعی اولماییْب، قصیده نین مطلق ترکیب حصه‌سینه داخیل اولدوغو و اوندان نشأت آلدیْقیْ نتیجه سینه گلیرلر.
تورک‌دیل‌لی ادبیات‌دا؛ غزل - نسیب و اونلارین بیربیرینه نیسبتی مسئله سینه تصادوْف ائدیلمیر. تورک دیللی ادبیاتا غزل ائله «غزل» کیمی داخیل اولور و یالنیْز بو جینسین معنا و بدیعی‌خصوصیت لرینی داشیییْر. خصوصن ۱۰ - ۹ هـ ق یوزلرده تورک دیللی ادبیاتدا غزلین مثلسیز نمونه‌لری میدانا گلیر؛ کیچیک آسیادا، «عاشق پاشا»، «احمدی»، «شیخی»، اورتا آسیادا «حکاکی»، «عطایی»، «لطفی»، «سلطان‌حوسین‌بایقرا»، «علیشیرنوایی» عراق دا بؤیوْک آذربایجان شاعیری «ملامحمد فضولی» اؤز هونرلرینی غزل جینسینده سینایر. و بدیعی ئولمزلیک قازانیرلار.
معلوم اولدوغوکیمی بیرسیرا اجتماعی - سیاسی - تاریخی ضرورت باخیْمیْندان یازیلی

آذربایجان ادبیاتی ۴ - ۱، یوزلرده داهاچوخ عرب، ۵ نجی یۆزده‌ن سونرا ایسه فارس - دری دیلینده فورم لاشیب ایره‌لی‌له میشدیر. هرحالدا بودؤورلرده و داها اول کی چاغ لاردا دوغما دیلده یازیب یارادان صنعت کارلار؛ و بدیعی نمونه‌لر اولموش‌سادا زمانه میزه قدر گلیب چاتمامیشدیر. آذری تورکجه سینده یازیلی شعر ۷ - نجی یوزه عاییدیر. ۷ نجی یوزده‌ن باشلایاراق آذربایجان شعری ایکی دیلده - آذربایجان تورکجه‌سی و فارس - دری دیللرینده - اؤزوارلیقی نی گؤرستدی.

۱۲ نجی یوزده‌ن ایسه آذربایجانین شیمال حیصه سینده دوغما دیلده شعریاد دیلی تمامیله سیخیشدیریب آرادان چیخاردی.

آذری تورکجه سینده هله‌لیک دؤوروموزه قدرگلیب چاتمیش ایلک غزل ۷ نجی یوزده یاشاییب یاراتمیش «حسن اوغلونون» مشهور «آپاردی کؤنلوموبیر خوش قمریوز جانفرا دیلبر» مطلعلی غزلیدیر. بوغزله سونراکی دؤورلرده اونلارلا نظیره لر یازیلمیشدیر.

غزلده بیر قدر، صوفیانه میل‌لر گؤزه چارپسادا، اساسن، جانلی اینسانین سئوگی هیجان لاری اؤنده‌دیر.

آذری تورکجه سینده غزل خصوصاً ۸ نجی یوزده ئوزچیچکلنمه دؤوروْنه قدم قویور. بو یوزده دوغما دیلده گؤزه‌ل غزل اعجازلاری یارادان قاضی برهان الدین دیر. اونون آنا دیلینده کامیل توپلو شکیلده اثرلری حفظ ائدیلیب ساخلانیلمیش ایلک سؤز اوستاسیْ دیر.

قاضی برهان‌الدین ۸ نجی یوزده «تیکنده‌ن برگ گول اظهار ائتدی» دئییه ره‌ک ؛ آذری تورکجه - سینده بیر شعر گلستانی اوجالتدی. اونون غزللری ؛ دیلی نین اویناقلیغی، طراوتی و صمیمی‌لیگی ایله خصوصاً سئچیلیر. شاعیر بیرطرفده‌ن کلاسیک شعر نمونه لرینده‌ن بهره‌له نیرسه دیگر طرفده‌ن داها چوخ شفاهی خلق ادبیاتیندان و اونون رنگارنگ چالارلاری ایله شعرینه سوس وئریر جانلی دانیشیق دیلینده‌ن گلمه سؤز، ایفاده و سؤز بیرلشمه لری قاضی غزللرینده وورغولودور.

لاکین قاضی برهان‌الدین غزللری وزن باخیمیندان معین زحاف و اماله لردن اسگیک دئییل. عروض وزنینده اولان تورک دیللی شعر بوتون ایره‌لی‌له‌مه یوللاریندا آز و یا چوخ درجه ده بو کسیرله قابارئلیر. لاکین بیر دوزلوک‌ده واردیرکی، وزن باخیمیندان یول وئریلن دؤیوملره باخمایاراق قاضی برهان الدین ین شعر دیلی ضرب و آهنگی ایله اساسن اوْره یه یاتیملیدیرو جاذبه لیدیر.

شاعیر عرب فارس ترکیب لرینده‌ن ده نسبتن آز ایشله‌دیر. بونون یئرینده شرق و غرب تورکجه سی‌نین بویالی سوز خزنه سینه موراجعت ائدیر بو باخیمدان اینجه بیلر صنعتکاردیر. اونون اثرلرینده تکجه آذری تورکجه سی نین دئییل، اوزبک، آناتولی تورکجه سین‌ین ده چوخ ترکیب و

ایفاده‌لری ایشله دیلیر. شعری نین آذربایجاندا اولدوغوکیمی، دیگر تۆرک دیللی ئولکه‌لرده یاییلیب شهرت تاپماسی‌دا بوسبب‌دندیر.
شاعیر کلاسیک شرق شعری نین، بوتون سرلرینه واقیف دیر. و اونلاردان یارادی‌جی اؤزده خیرله‌نیر. غزلله‌ری‌نین هر بیر بیتینده، مصراع سینندا بویالی تشبیه لر، استعاره لر و مبالیغه‌لر دوزومو ایله قارشی لاشیریق. شۆبهه سیز اونلارین عنعنه‌ده‌ن گلمه اورتاق اولان لاری دا آز دئییل. لاکین آن اهمیت‌لی‌سی بو «اورتاق لار» ایچه ریسینده قاضی برهان الدین‌ین اؤز روحو، ذوقو، دویغوسو ایله باغلی اولان لاردیر. کی شاعیرین صنعت دونیا سیندان دا بلاواسطه اونلار خبر وئریرلر.
۸ نجی یوزده آذری تورکجه سینده غزل اؤز یوکسک ایره‌لی‌له‌مه یولونو عمادالدین نسیمی یارادی‌جی‌لی‌غین‌دا تاپدی. یالنیز اؤز دؤورۆنۆن دئییل بوتۆن دؤورلرین گؤرکملی صنعتکاری، متفکر شاعیر نسیمی، آذری تۆرکجه‌سینده غزله یئنی روح، یئنی معنا، وئردی. نسیمی استعدادی ایله آذری تورکجه سینده غزل، داهاداپارلاق‌لاشدی. آیر قاضی‌بۆرهان‌الدین غزللری اسلوب باخیمیندان اؤزۆنه مخصوص اصیل نمونه‌لر اولسادا، وزن-اؤلچۆ واحیدی اونلارین اکثریتینده گؤزله نیلمیردی. اونلارین مضمون داشییی‌جی سیدا واحید دیر:
- عنعنوی محبت مسئله سی - نسیمی عنعنه ده‌ن چوخ شی اؤیره ندی عرب، فارس، اؤزۆنه قدرکی تۆرک دیللی غزل ادبیاتی اونابیر اؤرنک اولدو.نسیمی عروض، قافیه، بدیع صنعتینه‌ده اینجه لیکلرینه قدر بییه لندی و دوغما دیلده غزلین درین ایده یا بدیعی تأثیر قدرتینه مالیک گؤزه‌ل نمونه لرینی یاراتدی. او آذری تورکجه سینده یارانان غزله مبارز، دؤیوۆشکن روح، دولغون اجتماعی - فلسفی مضمون گتیردی. نسیمی یارادی‌جی‌لی‌غی ایله بیرداها تصدیق اولوندو کی‌غزل نظریه کیتاب لاریندا اؤست اؤسته ایره‌لی سوروولدو گوکیمی یالنیز گؤزه‌لین تعریفی و عاشیقین سئوگی اضطراب لاری نین بدیعی تقدیمی دئییل بو جینس ده چوخ فیکری معنالار شعرین موضوع سونا چئوریله بیلر. نسیمی غزلی حروفیلیک اعتقاد و ایده لرینه خیدمته یؤنلتدی، حروفیلیگین قیزغین طرفداری و تبلیغات چی سی نسیمی یارادی‌جی‌لی‌غی ایله ؛ غزل، فضا اوچوشلارینا پرواز لاندی. اونون غزللری نین قهرمانی کایناتا سیغماز دئر.
نسیمی، ادبی بدیعی ایرثینده اونون محبت موضوسوندا غزللری ده چوخدور. لاکین بوردا شاعیری عاشیق معشوقه نسبت لرینده‌ن داها آرتیق انسان - الله موضوعسو دۆشۆندۆرۆر. نسیمی غزلله‌ری نین قهرمانی گؤزه‌ل حیاتی علویت درجه سی کیمی سئویر. سئوسله ییر. گؤزه‌ل لیک علویت دیر. اویئرده‌کی گؤزه‌ل لیک وار؛ اوجالیق و قدسیت ده وار. گؤزه‌ل لیگی درک ائتمک

نعمت دیر. بوایسه، هر ناکسه و ناشییه پای اولان سعادت دئییل دیر.
نسیمی غزللری صنعت کارلیق باخیمیندان داکلاسیک آذربایجان ادبیاتی نین آن یوکسک نمونه‌له‌رینده‌ن دیر. نسیمی آذربایجان تورکجه‌سینده غزله زنگین اوسلوب چالارلاری گتیرمیشدیر. اونون غزللری ایچه‌ری‌سینده حروفی گؤروشلَری ایله باغلی رمزی معنا داشییان وچتین آنلاشیلان ترکیب و ایفاده لرله یوکلنمیشلری ده واردیر. لاکین شاعیرین میللی شعر قارشیسیندا آن بؤیوک خیدمتی دوغما دیلده، خلق اوسلوبوندا یارا تدیغی غزللردیر. اونلارنسیمی ادبی ایرثینده چوخلوغو تشکیل ائدیر.
نسیمی غزللری بویالی مجازلار سیلسیله سی ایله سوس لودور. شاعیر عنعنه لردن گلمه و سیستم حالینا دوشموش بدیعی صورت لرده‌ن یارادیجی شکیلده استفاده ائتمکله، اوزوده دوغماخلقین سوز خزینه سینده‌ن بو سیلسیله نی دولغون لاشدیریر، کامیل لشدیریر.
نسیمی نین منظره‌لری؛ غزللرده جلب ائدیر. شاعیر طبیعتی، گونشی، مهتابین پاریلتیسینی گویلری بورویَن قوجاق – قوجاق اولدوزلاری، یئللری، بولودلاری، غزله گتیریر.
قاضی بورهان الدین و نسیمی یارادیجی لیغی ۱۰ – ۹ نجو یوزلرده دوغمادیلده یارانان غزلین گله جکایره‌لی له‌مه‌سی اوچون مرحله رولونو اوینادی. لاکین آذربایجان‌تورکجه‌سینده غزلین ووسعتی ئولکه‌نین بو یوزایللیکلرده کی اجتماعی –مدنی وضعیتی ایله ده شرطلشمیشدی. قارا قویونلو، آغ قویونلو، صفوی، دوورونده آذربایجان تورکجه سی نین حاکیم موقع توتماسی زمانین ادبیاتیندا ئوز عکسینی تاپمیشدیر. جاهانشاه و شاه‌اسماعیل دوورونده آذربایجان تورکجه‌سی ادبی بدیعی دیل سویه سینه اوجالدی. غزل، دوورون ادبیاتیندا باشلیجا، آپاریجی جینس مقامیندا ایدی. ۱۰ – ۹ نجویوزلرده (کشوری، حبیبی، شروری بصیری، هیلالی، حامیدی، سوسنی، خلیلی، خزانی، شاهی) کیمی غزل اوستادلاری ایله‌آدلیم‌دیر.
غزلین موضوسو اساسن محبت دیر. حیاتی، دونیوی محبت و اونون رنگارنگ‌تظاهورلری‌نین بدیعی رُمانتیک تقدیمی ۱۰ – ۹ نجو یوز شاعیرلرینی داها چوخ ماراق لاندیریر. لاکین بونونلا یاناشی طریقت شعری‌نین تأثیری‌ده غزلده گوجلودور ایلاهی عشقین، صوفیانه گوروشله‌رین تبلیغی ایزله نیلیر. بعضن شاعیرلر حیاتی رئال محبت له صوفیانه محبتی بیر وحدت ده گوتورور و اونلارین قووشاغینی ترنم ائدیرلر.
نسیمی حروفی دوشونجه سی نین ۱۰ – ۹ نجو یوزلرده آذربایجان غزلینده داوام چی لاری دا وار، شیعه لیک ایده‌لرینی یایانلاردا. بعضن غزل حاکیم فیکرودوشونجه یه مخالیف روحلا آشیلانمیشدیر. حیاتی کسیر له رین تنقیدینه یونلمیش غزل نیمونه لری ده آزدئییل. بئله‌لیک‌له، غزل

بویوز ایل لیک لرده تِم جهتده‌ن بیر یونلو خط اوزره استقامت لنمه‌میشدیر. رنگارنگ‌دیر. الوان دیر. اوسلوب باخیمیندان ۱۰ - ۹ نجو یوزلر آذربایجان غـزلی اؤزۆنـه مـخصوص دور. هـله قـاضی برهان‌الدین یارادی جی لی غین دا اؤزۆنۆ قاباریق شکیلده بروزه وئره‌ن شفاهی خلق شعرینه میل بو دؤور غزلینده ده قووه ده دیر. لاکین شاعیرلر داها چـوخ نسـیمی اوسـلوبونا یـاخین طـرزده یازیرلار. بیرده بؤیوک اؤزبک شاعیر-متفکری علیشیر نوایی اوسلوبو آذربایجان غزلینه گتیریلیر.

۹ نجو یوزده علیشیر نوایی ادبی مکتبی بوتون یاخین شرق‌ده مشهور ایدی بوزامـان آذربـایجان شاعیرلرین ده‌ن ده بیر قیسمی اورتا آسیادا یاشاییب یارادیر. و همین ادبی مکتب‌ین نماینده‌لری جرگه سینده فعالیت گـؤرسدیر دیـلر. سـونرادان وطـنه قـاییتد یـقدا بـو صـنت‌کارلارین نـوایـی اوسلوبونون آذربایجان غزلینده یاییلماسیندا معین خیدمتلری اولدو. لاکین نوایی غزلی عمومیت له تورک دیللی ادبیاتدا اَن گـؤزه‌ل غـزل نـمونه‌لری سـیراسـیندا ایـدی و آذربـایجان شـاعیرلری بلاواسطه ده نوایی تأثیری ایله یازیب یارادیر دیلار. مثلاً ۹ نجو یوز شاعیرلردن؛ کشوری چوخ غزللری نوایی تأثیری ایله نوایی اوسلوبوندا قلمه آلمیشدیر. شاعیرین حتیٰ نـوایـی یـه تـخمیس ائتدیگی غزللری‌ده موجود دور.

۱۰ - ۹ نجو یوزلر ده آذربایجان غزل ادبیاتی نین سجیه وی مضمون و فورم خـصوصیت‌لرینی اینجه له ییب آراشدیرماق اوچون خطایی یارادیجیلیغی مقبول سـاییلابیلر. خـطایی غـزل‌لرینده دؤوروْن «غزل» قارشیسیندا قویدوغو و بدیعی حللی لابد اولان بـاشلیجا اخـلاقی - فـلسفی و شعری اوسلوبی کیفیت لر عضوی وحدت حالیندااؤز انعکاسی نی تاپیر.

خطایی بدیعی ایرثی زامانین بیر نوع حکمدار شاعیرین اؤز اجتماعی، سیاسی مقصد و آمالی ایله هماهنگ اعـتقاد و اعـتمادینین بـدیعی نـظاهۆرۆ ایـدی. اونـون بـیرچـوخ اثـرلری، خـصوصیله هجاوزنین‌ده، خلق شعری روحوندا یازدیغی قوشما لاری «نصیحت نامه» مثنوی سی بلاواسطه بو اجتماعی - سیاسی غایه نین داشییجی سی ایدیلر. غزللری ایچه ریسـینده ده بـو بـاخیمدان اولانلاری‌دا آز دئییل. لاکین خطایی غزللری اؤز صنعت تصدیقی نی اساسن محبت موضوسوندا یازیل‌میش نمونه لرده تاپدی.

عنعنوی محبت غزللرینده عاشق ومعشوق مناسبت‌لرین‌ده کچیلمز سد قاباریق دیـر عـاشق اوز سئوگی سی یولوندا آه-ناله ائدیر گوز یاشلاری آخیدیر معشوقه ایسه لاقیددیر.چوخ زامان ایسه آمان‌سیزدیر.لیریک قهرمان ین ال چاتماز گوزه لین محبتی اوزونده‌ن چکدیگی آغری الم یوزلرله غزلین باشالیجاموضوسودور.اورتایوزلر شرق اوجومله‌ده‌ن آذربایجان غزلینده رمـانتیک عـؤلوی گؤزه للیک اصول لاری اؤنده دیر. بوردا حیاتی محبت رُمانتیک - فلسفی توتوم‌آلیر، یئرده‌ن گؤیه

قالدیریلیر. و بو معنادا ایلاهی لشدیریلیر. قُدسی لشدیریلیر.
بوردا رُمانتیک عولوی محبت تدریجاً عادی دۆنیوی لیک استقامتینه یۆنه لیر. اونون غزللرینده، ووصالین، فراق سئوینجین ،کدر اوزه‌رینده غَلبه سی‌ده بویاخیمدان دیر.
بو خطایی نین شفاهی خلق ادبیاتی ایله سئخ اونسیتینده‌ن ایره‌لی گلیردی و سونراکی شعری‌میزده ، خصوصاً واقیف شعرینده یئنی معنا، مضمون و فورم، چالارلاری ایله زنگین‌لَشدیریلیب - دولغونلاشدی.
فولکلور ادبیاتینا مۆحکم باغلیلق خطایی غزل له ری نین دیلینه ده تأثیر گۆسترمیشدی. اوزان عاشیق صنعتینه یاخین قوشمالار موللیفی شاعیر غزلله‌ری نین ده چوخ واخت ساده، کوْتَله نین باشا دوْشه جه یی دیلده قلمه آلئر. عرب - فارس ایفاده و عباره له ری نی مۆمکوْن قدر آز ایشلتمه‌یه چالئشئردی. اونون اثله غزللری وارکی، بوترکیب لره اوردا دئمک اولارکی موراجیعت ائدیلمیر.
خطایی نین غزللرینده چوخلوسؤز و سؤز بیرلشمه‌لرینه تصادف اولونورکی، اونلارین یگانه ایشلک منبعی خالقئن شفاهی ادبیاتی دیر. خطایی، «**سن کیمی**» عوضینه «**سنجیله یـیم**»، دانیشماق عوضینه «**سؤیلشمک**»، دئیب گولن عوضینه «**سوولو**» و ... ایشله دیر. خطایی غزللری اۆزاوسلوبی کیفیت لرینه گۆره قاضی برهان الدین و نوایی شعری ایله ده سسله شیر. بوکوْکلرده‌ن سوایچیب نشو-نما تاپیر.
خطایی غزللرینده ؛ عنعنوی شعر امکان لاریندان گئنیش بهره‌له نیر. یاخین شرق اوجومله ده‌ن آذربایجان غزلی‌نین یوزلرده‌ن بَری مراجعت ائتدیگی واسیطه لر، خصوصاً تشبیه استعاره، مبالغه لر خطایی شعرینده اولچوْسؤز دوْر. **آی، گۆنش، اولدوز، باغ، گولوستان، سرو، گول، غنچه‌بوْلبوْل، صنم، پری، درّ، گوهر، لعل، صدف** و ... کیمی عنعنوی سیلسیله شعر ابرازلاری خطایی شعری نین آپاریجئ بدیعی قلیب لری حسابئندا دیر و اونلارین مختلف نیسبت‌لرینده‌ن بوردا گئن گئن استفاده اولونور. شاعیر عروضون دوْرد بحرینی هزج، رمل، مجتث، مضارع بحرلرینی، اونلاری نوع رنگارنگ لیگینده غزللرینه تطبیق ائتمیشدیر.
لاکین وزن صاف‌لیغی باخیمیندان او دئیک کی، قاضی برهان الدین ده‌ن ایره‌لیده نسیمی ده‌ن گئریده‌دورور.
آذربایجان غزلینده، شعرین دیلی و وزنی آراسینداکی اویغونسوزلوق حاللاری ۱۰ - ۹ نجو یوزلرده دۆوروْن دیگر صنعت کارلاری نین -کشوری، حبیبی، حامیدی، و باشقالاری نین‌دا یارادی‌جی‌لی‌غین‌دا تَصادوْف اولونور. و یالنئز فضولی غزللرینده بویاخئمدان جدی

بویوز ایل‌لیک لرده تِم جهتده‌ن بیر یونلو خط اوزره استقامت لنمه‌میشدیر. رنگارنگ‌دیر. الوان دیر. اوسلوب باخیمیندان ۱۰ – ۹ نجو یوزلر آذربایجان غزلی اؤزونه مخصوص دور. هله قاضی برهان‌الدین یارادی جی لی غین دا اؤزونو قاباریق شکیلده بروزه وئره‌ن شفاهی خلق شعرینه میل بو دؤور غزلینده ده قووه ده دیر. لاکین شاعیرلر داها چوخ نسیمی اوسلوبونا یاخین طرزده یازیرلار. بیرده بؤیوک اؤزبک شاعیر-متفکری علیشیر نوایی اوسلوبو آذربایجان غزلینه گتیریلیر.

۹ نجو یوزده علیشیر نوایی ادبی مکتبی بوتون یاخین شرق‌ده مشهور ایدی بوزامان آذربایجان شاعیرلرین ده‌ن ده بیر قیسمی اورتا آسیادا یاشاییب یارادیر. و همین ادبی مکتب‌ین نماینده‌لری جرگه سینده فعالیت گؤرسدیر دیلر. سونرادان وطنه قاییتد یقدا بو صنت‌کارلارین نوایی اوسلوبونون آذربایجان غزلینده یاییلماسیندا معین خیدمتلری اولدو. لاکین نوایی غزلی عمومیت له تورک دیللی ادبیاتدا آن گؤزه‌ل غزل نمونه‌لری سیراسیندا ایدی و آذربایجان شاعیرلری بلاواسطه ده نوایی تأثیری ایله یازیب یارادیر دیلار. مثلاً ۹ نجو یوز شاعیرلردن؛ کشوری چوخ غزللری نوایی تأثیری ایله نوایی اوسلوبوندا قلمه آلمیشدیر. شاعیرین حتیٰ نوایی یه تخمیس ائتدیگی غزللری‌ده موجود دور.

۱۰ – ۹ نجو یوزلر ده آذربایجان غزل ادبیاتی نین سجیه وی مضمون و فورم خصوصیت‌لرینی اینجه له ییب آراشدیرماق اوچون خطایی یارادیجیلیغی مقبول سایيلابیلر. خطایی غزل‌لرینده دؤورون «غزل» قارشیسیندا قویدوغو و بدیعی حللی لابد اولان باشلیجا اخلاقی – فلسفی و شعری اوسلوبی کیفیت لر عضوی وحدت حالینداأوز انعکاسی نی تاپیر.

خطایی بدیعی ایرثی زامانین بیر نوع حکمدار شاعیرین اؤز اجتماعی، سیاسی مقصد و آمالی ایله هماهنگ اعتقاد و اعتمادینین بدیعی نظاهورو ایدی. اونون بیرچوخ اثرلری، خصوصیله هجاوزنین‌ده، خلق شعری روحوندا یازدیغی قوشما لاری «نصیحت نامه» مثنوی سی بلاواسطه بو اجتماعی – سیاسی غایه نین داشییجی سی ایدیلر. غزللری ایچه ریسینده ده بو باخیمدان اولانلاری‌دا آز دئییل. لاکین خطایی غزللری اؤز صنعت تصدیقی نی اساسن محبت موضوسوندا یازیل‌میش نمونه لرده تاپدی.

عنعنوی محبت غزللرینده عاشق ومعشوق مناسبت‌لرین‌ده کچیلمز سد قاباریق دیر عاشق اوز سئوگی سی یولوندا آه-ناله ائدیر گوز یاشلاری آخیدیر معشوقه ایسه لاقیددیر.چوخ زامان ایسه آمانسیزدیر.لیریک قهرمان ین ال چاتماز گوزه لین محبتی اوزونده‌ن چکدیگی آغری الم یوزلرله غزلین باشالیجاموضوسودور.اورتایوزلر شرق اوجومله‌ده‌ن آذربایجان غزلینده رمانتیک عؤلوی گؤزه للیک اصول لاری اؤنده دیر. بوردا حیاتی محبت رُمانتیک – فلسفی توتوم‌آلیر، یئرده‌ن گؤیه

قالدیریلیر. و بو معنادا ایلاهی لشدیریلیر. قُدسی لشدیریلیر.
بوردا رُمانتیک عولوی محبت تدریجاً عادی دۆنیوی لیک استقامتینه یۆنه لیر. اونون غزللرینده، ووصالین، فراق سئوینجین ،کدر اوزه‌رینده غَلبه سی‌ده بویاخیمدان دیر.
بو خطایی نین شفاهی خلق ادبیاتی ایله سیْخ اونسیتینده‌ن ایره‌لی گلیردی و سونراکی شعری‌میزده ، خصوصاً واقیف شعرینده یئنی معنا، مضمون و فورم، چالارلاری ایله زنگین‌لَشدیریلیب – دولغونلاشدی.
فولکلور ادبیاتینا مؤحکم باغلیلق خطایی غزل له ری نین دیلینه ده تأثیر گؤسترمیشدی. اوزان عاشیق صنعتینه یاخین قوشمالار مولليفی شاعیر غزلله‌ری نین ده چوخ واخت ساده، کۆتَله نین باشا دۆشه جه یی دیلده قلمه آلیْر. عرب – فارس ایفاده و عباره له ری نی مۆمکۆن قدر آز ایشلتمه‌یه چالیْشیْردی. اونون ائله غزللری وارکی، بوترکیب لره اوردا دئمک اولارکی موراجیعت ائدیلمیر.
خطایی نین غزللرینده چوخلوسؤز و سؤز بیرلشمه‌لرینه تصادف اولونورکی، اونلارین یگانه ایشلک منبعی خالقیْن شفاهی ادبیاتی دیر. خطایی، «**سن کیمی**» عوضینه «**سنجیله ییم**»، دانیشماق عوضینه «**سؤیلشمک**»، دئیب گولن عوضینه «**سوولو**» و ... ایشله دیر. خطایی غزللری اۇزاوسلوبی کیفیت لرینه گؤره قاضی برهان الدین و نوایی شعری ایله ده سسله شیر. بوکۆکلرده‌ن سوایچیب نشو–نما تاپیر.
خطایی غزللرینده ؛ عنعنوی شعر امکان لاریندان گئنیش بهره‌له نیر. یاخین شرق اوجومله ده‌ن آذربایجان غزلی‌نین یوزلرده‌ن بَری مراجعت ائتدیگی واسیطه لر، خصوصاً تشبیه استعاره، مبالغه لر خطایی شعرینده اولچۆسۆز دۆر. **آی، گۆنش، اولدوز، باغ، گولوستان، سرو، گول، غنچه‌بۆلبۆل، صنم، پری، درّ، گوهر، لعل، صدف** و ...کیمی عنعنوی سیلسیله شعر ابزارلاری خطایی شعری نین آپاریجیْ بدیعی قلیب لری حسابیْندا دیر و اونلارین مختلف نیسبت‌لرینده‌ن بوردا گئن گئن استفاده اولونور. شاعیر عروضون دۆرد بحرینی هزج، رمل، مجتث، مضارع بحرلرینی، اونلاری نوع رنگارنگ لیگینده غزللرینه تطبیق ائتمیشدیر.
لاکین وزن صاف‌لیغی باخیمیندان او دئیک کی، قاضی برهان الدین ده‌ن ایره‌لیده نسیمی ده‌ن گئریده‌دورور.
آذربایجان غزلینده، شعرین دیلی و وزنی آراسینداکی اویغونسوزلوق حاللاری ۱۰ – ۹ نجو یوزلرده دۆوروۆن دیگر صنعت کارلاری نین –کشوری، حبیبی، حامیدی، و باشقالاری نین‌دا یارادی‌جی‌لی غین‌دا تَصادۆف اولونور. و یالنیْز فضولی غزللرینده بوباخیْمدان جدی

موفقیت‌الده‌ائدیلیر. زحاف و اماله‌لر فضولی شعرینده نادیر حاللار دایئر وئریلیر. فضولی غزلی معنا فیکیر و صنعت باخیمیندان اولدوغوکیمی، آهنگ و وزن جهتده‌ن ده اؤزؤنه قدر مثلی گؤرونمه میش زیروه‌لره اوجالیر.

اوچ دیلده اعجاز کار صنعت نمونه‌لری یارادان محمد فضولی غزللری تؤرک دیللی ادبیاتین غزلینده خصوصی ایله موهوم مرحله سایبلیر. غزل آذربایجان تورکجه سینده فضولی یارادیجیلیغیندا اؤز اوجا داغ ذیروه‌له‌رینی فتح ائتدی.

فضولی بدیعی ترکیب و ایفاده له رین بوتون آچیق وگیزلی امکان لاریندان موفقیت له بهره‌له‌نیردی فضولی غزلی‌نین هربیر مصراع سی رنگارنگ مجازلار دوزومو ایله زیور لیدیر. و بومجازلار اوخوجو تصووروونده بوتؤو، تام منظره لر، تابلولار جانلاندیران بیر عالمدیر. دونیادیر. فضولی آز سؤزله، اشاره، ایهام لارلا؛ داثیشماغی سئویر. ایجاز فضولی غزلی نین مزیت لرین دندیر. لاکین بو ایجاز دا همده حدود سوز بیر ووسعت، درین لیک، و گئنیش‌لیک واردیر. شاعیرین‌هانسی غزلینی گؤتورؤروکسه گؤتؤره ک صنعتی نین بونادیر خصوصیتی اوردا اؤز انعکاسی‌نی تاپیر.

فضولی غزلی نین روحی و عاطیفی تأثیری حیرت‌لندیریجی دیر. بوغزللر شاعیر قلمی نین محصولوندان آرتیق بسته‌کار الینین بسته له دیگی گؤزه‌ل موسیقی نمره‌له.ری نی خاطیر لادیر. بوغزل لر سانکی موسیقی نین اؤزؤدؤر ؛ اول قلبه، دویغویا، حس لره یول تاپیر. اونلاری اهتزازا گتیریر داها سونرا شعورا، دؤشؤ نجه یه نفوذ ائدیرلر.

فضولی دؤوروؤنؤن شعر فَننینه و مدنییتینه درین ده‌ن بییه لنمیش صنعت کار ایدی. عروضون سرلرینه، اینجه‌لیک‌لرینه قدر بلد ایدی. غزللرینده ضربی آهنگدارلیق، موسیقی نواسی دا بوردان ایره‌لی گلیردی. فضولی غزللرینده، مضمون و معنانین اؤزو سانکی اؤزونون‌قلیبینی‌تاپیر.

عنعنوی غزلین باشلیجا موضوسو گؤزه‌لین وصفی و محبت ین ترنُومو فضولی غزللری ایچه‌ری سینده آپاریجی‌دیر. آذربایجان غزلینده گؤزه‌ل لیک و محبت مسئله سی نین شعری تقدیمی یؤنونده فضولییه چاتاجاق بیر صنعت کار چتین تصور ائتمک اولار. فضولیده محبت ئوز سطحی‌عادی آنلاییشیندان چوخ، چوخ احاطه‌لی، ووسعت‌لی‌دیر. فلسفی - اجتماعی ماهیت کسب ائدیر. لاکین ئوزؤنه مخصوص معنا چالارلاری وار، سلف لرین دن معین اوقات‌لارلا فرق له نیر.

فضولی‌ده محبت داها چوخ مبالغه لی مضموندا اؤزونو گؤر سدیر. فردی - ذهنی باشلانغیج فضولی غزلینده تاباریق دیر. موهوم دور. عاشیق - معشوقه مناسبت لر ینده دراماتیک احتراص لار سرحد تاثیمیر. همده بوردا محبتین موضوسو گؤزه‌ل لیک مقوله‌سی آل چاتماز انگین لیک لرده

اولدوغو اوچون معنوی اخلاقی و اثله جه ده اجتماعی گئرچک لی گین فجیع شرحی اوستونلوک تشکیل ائدیر. کدر اضطراب مایه لری شاعیرین لیریک «من»ینین روحی وضعییتینی شرطلندیره‌ن باشلیجا عامیل رولونو اوینابیر. عمومیت له فضولی یارادی‌جی‌لی‌غی‌نین استقامت وئریجی اؤزه یی محبت، بومحبتین سجیه سی و شعر غایه‌سی هله ایندییه قدر تدقیقات چی لاری دوشوندوره‌ن، مشغول ائده‌ن مسئله لردن دیر. صنعت کار اؤز محبت غناسیندا دؤنیوی گؤزه‌لیمی یا «الله عشقی» نی ترنم ائتمیشدیر؟ دونیا فضولی شناس‌لی‌غین‌دا بو مسئله اطرافیندا ایندی‌ده فیکیرلر هاچالانیر. فضولی و صوفیلیک خصوصی بیر تدقیقاتین موضوسودور. صوفیلیک واحیدبیر دونیا گؤروشو حادثه سی دئییل، مختلف قول لارا شاخه‌له نن فلسفی جریان اولموش، مرکب تاریخی انیکیشاف یولو کئچمیشدیر. تدقیقات فضولی یارادی جی لی غین دا صوفی لی گین‌خصوصن اونون مترقی، وحدت وجود قولونون بویوک تأثیری اولدوغونو گؤستریر.

فضولی نین محبت غزللرینده دونیوی میللرده گوجلودور. آپاریجی دیر. لاکین بوردا رمانتیک تأثیرلی رنگ قاتی، تند اولدوغوندان بو میللر چوخ زامان عیانی تصووره سیغیشمیر، اعظمی بیر کیفیت آلیر. فضولیده محبت روحی جریان دیر؛ مرکب روحی بیرحالدیْر. شاعیرین ایده‌آل‌گؤزه‌ل‌لیک،علویت‌وهارمونیک‌آختاریشلاریندادرین‌معنوی‌دویغوودوشونجه‌له‌ری‌نین بدیعی ایفاده‌سی دیر. گئنیش هومانیست افق لر کسب ائدیر. انسان شخصیتی و ایستک لری نین قارشی سیْنی آلیْب؛ بوغان مرتجع احکام لارا، اخلاق نر مالارینا قارشی بیر چاغیریشدیر. لاکین اورتا یۆزلرین حیات و یاشاییش استانداردلاری ایله شرطله‌نن، محیط و زامان چرچیوه سینده علویّت و هارمونیک بیرخیال، بیر ایلغیم ایدی .

انسانین معنوی کامیل لشمه سی یول‌لاریْندا کئچیلمز سدلر، مانعه‌لر دورووردو بورداددیر فضولی غزلله رینده کی بویوک اضطراب ین کؤکلری. فضولی چوخ غزللرینده مأیوس دور. غملی دیر. بونیسگیل، بوحۆزن، فردی خصوصیت داشیْمیْر. فلسفی غایه‌لی، اجتماعی ماهیت لی دیر. بشری دونیوی کدر مقامیندا دیر.

فضولی نین اثله غزللری وارکی، اونلار کلاسیک غزلین طنز تیپینه گؤزه‌ل نمونه دیر. و شاعیر بوتیپین آذربایجان غزلینده یارادیجیسیْ دیر دئسَک یانیلْماریْق فضولی اؤزایارادی‌جی‌لی‌غی ایله بیرداها اثبات ائتدی کی غزل بیر جینس کیمی عنعنوی شعرین اونون قارشیسیندا قویدوغو بدیعی وظیفه لردن علاوه، یئنی ایده‌آل لارین داشیْییْجی سیْ اولابیلَر. نه اینکی اجتماعی - فلسفی معنا و مضمونلارین ایفاده‌سی اۆچۆن غزلین مدل و قورولوشونا مراجعت ائتمک مۆمکۆن دۆر؛ لازیم گلرسه استعداد غزلین گؤزه‌ل‌لیک ایشینی بئله یئنی مجرایا دؤندەره بیلر. فضولی محبت

موضوسوندا اولان غزلله‌رینده حیات، یاشاییش، زامان حاققیندا کی دۆشۆنجه لَری وئرمکله کفایت‌لنمه‌دی، بودۆشۆنجه‌له‌ری‌نین بدیعی اظهارینا نسیمی کیمی خصوصی غزللر حصرائتدی.

فضولی غزللرینده چوخ زامان اؤزونه اۆچۆنجو شخص کیمی مۆراجیعت ائدیر:

(واعیظ بیزه دون دوزخی وصف ائتدی فیضولی)

(قانسی گۆلشن بولبولون دئرلر فضولی سن کیمی؟) و... لاکین شاعیرین اؤزۆ اؤزۆنۆ مخاطب گۆتۆردۆگو مقطع بیتلی غزللری ده موجود دور:

(ای فضولی ،جمع اولور پیوسته ائل نظاره مه) و...

غزللراساسن ۷ و ۸ بیت‌ده‌ن عبارتدیر. ۵ - ۹ - ۱۰ بیتلی غزللری‌ده وار. شاعیرین آذری تورکجه سینده‌کی دیوانئیندا «۱۲» بیتلی یالنیز بیر غزلینی مشاهیده ائتدیک.

فضولی غزلی نین تأثیر دایره‌سی احاطه لی، توتوملو اولموش، شاعیرین یاشاییب - یاراتدیغی دۆورده‌ن گونوموزه قدر یاخین شرق، خصوصاً تورک دیللی خالقلارین غزل اوستادلاری اوندان اوخویوب اؤیره نمیش فضولی غزلی نین عنعنه‌له‌رینی داوام ائتدیرمیشلر.

فضولی غزلی نین زنگین ایده - ابراز لار سیستمی، اصیل شعر اوسلوب خصوصیت‌لری قوتلی بدیعی منطیقی آذربایجان ادبیاتیندا «۱۱» نجی یوزده «قوسی تبریزی»، «صائب تبریزی» ۱۲ انجی یوزده «واقیف»، «ودادی» ۱۳ نجو یوزده «ذاکیر» و «سید عظیم شیروانی» ۱۴ نجو یوزده «میزره‌علی‌اکبرصابیر»، کیمی مقتدر صنعت کارلارین یئتیشمه سینده واجیب ادبی مکتب رولواوینا میشدیر. البته، بومدت عرضینده فضولیده‌ن کورکورانه بهره‌له نن؛ اونوتکرار ائده‌ن تقلیدچی، غزل یازان لاردا میدان آلمیشدیر؛ لاکین اصل ادبیاتی اونلار استقامت‌لندیره بیلمه‌مشیلر. فضولی مکتبی‌نین حقیقی نماینده لری فضولی صنتی نین اعجاز لارینا نفوذ ائده‌ره‌ک اونوتمامیله یئنی ادبی، اقلیمده یئنی معنا و بدیعی نیسبتده تقدیم ائده‌نلر اولموشلار.

آذربایجان غزلی قوسی‌تبریزی و صائب تبریزی یارادیٔ جیٔ لیٔ غیٔن دا داها چوخ اجتماعی مضمون آلمیش، و دادی، واقیف غناسیندا نیسبتن آرتیق مشخصلیک و دونیوی‌لیک کسب ائتمیش. ذاکیر و سید عَظیم شعرینده اُنون افشاچی‌تنقیدی چالاری تندلنمیش، نهایت صابر شعرینده او، تمامیله قاباغجیل ماهیت ده جیلوه لنمیشدیر. صابیر جینسین بیرسیرا فورمول‌قورولوش علامت لرینی مینمسه‌یه‌ره‌ک انقلابی رئالیست طنزین کلاسیک نیمونه‌له‌رینی یاراتمیشدیر. همده صابیر طنزی فضولی غزلله‌ری نین اؤزولو؛ ستونلاری اوزه‌رینده‌اوجالمیشدیر.

عزالدین حسن اوغلو

۷ مینجی یوزایل لیگین سونو

۸ مینجی یوزون ایلک ایللری

خراسان ویلایتی یاخینلیغیندا کی قدیم اَسفراَیین شهرینده یاشامیشدیرآذربایجان تورکجه‌سینده ایلک شعر یازان شاعیرلردن دیر. فارسجا شعرلرینده «پورحسن» تخلّصونو ایشلتمیشدیر.

دولتشاه سمرقندی تذکرة الشعرا اثرینده اونو عاریف و موحد بیرشاعیرکیمی توصیف ائتمیشدیر.

حسن اوغلونون غزلینین ایکینجی مصرع لرین ده گلن نه سؤزونون یئرینه «چه» فارسجا سؤزون قویسان شعر بیر ملمع یه چئوریله جکدیر.

آپاردی کؤنلؤمؤ بیرخوش قمر یؤز جان فزا دیلبر
نه دیلبر ؟ - دیلبر شاهید نه شاهید ؟ شاهید سرور .
من‌اؤلسم،سن بُتِ-شؤنگؤل،صؤراحی‌ائیله‌مه‌قؤل،قؤل
نه قؤل، قؤل ؟ - قؤل قؤلِ باده نه باده باده‌یی احمر
باشیمدان گئتمدی هرگیز سنینله ایچدیگیم باده
نه باده ؟ باده‌ی مستی نه مستی ؟ مستی ساغر
شاها، شیرین سؤزون قیلیر میصیرده بیرزامان کاسید
نه کاسید ؟ - کاسید قیمت نه قیمت ؟ قیمت شکر
توتوشماییئجادر آتش، بلیرمز خصلت - عنبر
نه عنبر؟ - عنبر - سوزش نه سوزش ؟ -سوزش-مجمر
اَزلدَن جانئم ایچینده یازیلدی صورت - معنی
نه معنی ؟ - معنی صورت نه صورت ؟ - صورتِ دفتر
حسن اوغلو سنه گرچی دوعاچی دیر، ولی صادق
نه صادق ؟ - صادق بنده نه بنده ؟ بنده‌ی - چاکر

نئجه‌سن،گل‌ای‌یوزوآغوم‌بنوم — سن اریتدن اودلارایاغوم بنؤم
آنداایچه رم سندن آرتیق سئومییم — سنونلَن خوش کئچن چاغوم بنؤم

حـوری ایـچینده سـاناماننداولمـایا
اصلی اوجا، کـؤنلؤ آلچـاغوم بَـنؤم

آل الیـمی ائـره یـیم مـقصودیمه
قـویما یـؤرکده یـانا داغـوم بَـنؤم

سن رقیبه سیررینی فاش ایـله دیـن
آنـون ایـله اولدو شـیلتاغوم بـنؤم

قـیشلادیم قـاپیندا ایت لریـن ایـله
اولدو کویین اوشده یاییلاغوم بنؤم

بـن ئـولوجک، یـولونا کـؤمؤن بـنی
باقا دورسون یاره تـوپراغـوم بـنؤم

تـوپراغـیمدا بـیته حسـرتله آغـاج
قـیلازاری جـومله یـاپراغـوم بـنؤم

بو «حسن‌اوغلو»سـنین‌بنده‌ن‌دورور
اونـــی ردائـتمه، یـوزو آغـوم بَـنؤم

کهرالان‌نی شیخ صفی‌الدین‌اسحق (صفی)

۷۳۵ - ۶۵۰ هـ ق

۷۱۳ - ۶۳۰ گونش ایلی

«شیخ صفی الدین» آدی ایله تانینمش گؤرکملی عاریف و عالیم ابوالفتح اسحق‌بن‌امین‌الدین جبرییل «۶۵۰»نجی ییل ده اردبیل یاخین لی غیندا کهرالان کندینده آنادان اولموشدور. آتاسی عاریف و صوفی امین الدین جبرییل کتده اکین چیلیک ائدیر بویول لاداعایله سین دولانـدیریردی. یـوخسول لارا و باش‌سیزلارا اَل توتدوغو اوچون اَلی آچیق و ائلین خیرین ایستی ین آدام کیمی ده تانینمیشدیر.
آناسی «دولتی خانیم» باریلی عاریف «جامال »ین قیزیدیر. او ساوادلی و عاریفه بیرخاتین‌ایمیش.
«اسحق» هله آلتی یاشیندا ایکن آتاسی جبرییل اؤلور اوشاخلیق ایللرین آناسی نین اَلی آلتیندا بسله نیب، اؤیره‌نیر، بویاچاتیر. گنجلیک یاشینا دولجاق آییلیب، دوغرویول آراماق او چون اؤزونه مورشود گزیر. چوخ گزیب دولاندیقدان سونرا، آخیردا گلیب گیلان تورپاغیندا «شیخ‌زاهید»ی تاپیر. اونا اَل وئریب، مورود اولور. ۲۵ ییل مدتینده موروداله، مورشود آراسینداسیخ معنوی - روحی باغلیلیق یارانیر، شیخ زاهید «فاطمه» قیزین اونا وئریب اوزونه کوره کن ائدیر. اولمه میشده‌ن اونجه ده اونو، اؤز یئرینه جانیشین سئچیر.

«اسحق» عومرونون قالان ۳۵ ییلینی ارشاد و تربیه ایشی ایله مشغول اولور، اردبیلده اوتـوردوغـویئر (دارالارشاد = دوغرولوق ائوی) آدلانیر. بورایا توپلاشان مورودلر باشلارینا قیرمیزی زولاقلی پاپاق قویدوقلاری اوچون اونلارا قـیزیل بـاشلار آدی ویـریلیر. بـوطریقت بـیر چـوخ ئـولکه‌لره یـاییلیر. «شیخ‌صفی الدین» عاریف لیک جهتینده‌ن باشقا، همده قرآن مفسری و قرآن عـلملری سـاحه‌سینده گئنیش بیلیگه صاحیب ایمیش. «شیخ صفی الدین» اؤز آنادیلی سا ییلان تورکجه‌ده ن باشقا، فارسجا، عربجه، دیللرین واسکی ایران لهجه لریندن طالش گیلک لهجه‌لرین بیلیرمیش. او بودیل و لهجه‌لرده

شعرده یازمیشدیر. بوندان باشقا «شیخ» ین یازمیش اولدوغو بیر اثریده ایندییه‌ده‌ک آیدین اولموشدور بوباره‌ده دوختور جاواد هئیت تورک‌دیلی و لهجه‌لری تاریخی اثرینده‌یازیر :

«ایصفا هانلی فضلی (۱۰۲۶ هـ ق)«افضل التواریخ»آدلی‌اثرینده«شیخ‌صفی»ه منسوب «مقامات و مقالات» اثرینده‌ن دانیشیر. شرق شناس عالیم مینورسکی نین یازدیغیناگؤره شیخ صفی بو اثری طرفدارلاری نین ارشادی اوچون فارسجا و تورکجه یازمیش اولدوغو «قرامجموعه» آدلی کیتا بیندا وئرمیشدیرو اؤزوده اونلاری بوتوولوکده «سیرالصوفیه» آدلاندیرمیشدیر. صفوی دؤورونون سونلاریندا بیر سیاح کیمی ایرانی گزیب دولانان شاردن دئییرکی : بیر قایدا اولاراق هله شاه ساواشاچیخما میشدان اونجه روحانیلر بیر پارامسئله‌لرین حللی اوچون «قرامجموعه» آدلی بیر کیتابا دئیه سن کی شیخ صفی‌نین یازی‌سیدیر، باخیرلار. محمد علی تربیت یازیب : بقایی و غریبی اؤزلری‌نین فارسجا و تورکجه تذکیره لرینده اونون (شیخ‌صفی) گئنیش ترجمه‌ی حالین یازارکن «قرامجموعه» آدلی بیر کتابی‌دا، حضرت شیخه منسوب ائدیب، دئییرلر، او توپلونون نسخه‌لری یالنیز صفوی شاه‌لاری‌نین کتاب خزانه‌لرینده ساخلانیر. غریبی ائله اوردا یازدیغی موضوع دان قیراغا چیخاراق کیتابین ایچینده‌کیلرده‌ن بیر قیسمینی ده نقل ائدیر. بقایی اردبیل قاضی‌سی اولوب و تورکجه غزللری واردیر.»

دوختور حسین محمدزاده صدیق شیخ صفی نین «قرامجموعه» کیتابینی چاپاحاضیرلامیش، و یاخین گلجکده اونو نشر ائتدیره جکدیر.

باباصفری اردبیل تاریخ یوللاریندا مجموعه‌سی نین ایکینجی جیلدینده شیخ صفی نین تورکجه بیر غزلینی احمد کسروی ده‌ن نقل ائده‌ره‌ک کیتابین آیاخ یازیسیندا غزلین فارسجا ترجمه‌سینی ده وئرمیشدیر. او شعرین بدیعی سویه‌سی هابئله شیخ صفی نین یارادیجیلیق مهارتی باره‌ده بئله بیر فیکیرده ایره‌لی سورموشدور : «تورک ادبیات دیلی ایله تانیش اولان کیمسه لر بو بیت‌لرین نه قدر ادیبانه اولدوغونو یاخشی بیلیرلر بوبیت‌لر تورکجه یازان بویوک شاعیرلرین شعری سویه‌سینده‌دیر» .

ایندی او غزلی بوردا وئریریک :

ای رونق بهار و چمن گول موسن نه سن ؟
ای اختیاری الده‌ن آلان بیلموسن نه سن ؟

دور یـوزونده سـبزه‌ی خـطون گـؤره‌ن دئـییر
ریحان موسن بنفشه و سنبول موسن نه سن ؟
خوش جنگجو گلیر گؤزومه قـاش و کـیپریگون
ای گؤزلری حرامـی قـراوول مـوسن نـه سـن ؟
ای کـوگلومون خــرابــه‌سی آهــولر اویـناقی
دیوانه لر یاتاقی مگـر چـول مـوسن نــه سـن ؟
افغان و آه دور گئجه گوندوز ایشـون «صـفی»
قمری موسن بوباغده بولبول مـوسن‌نه سـن ؟

قاضی بورهان الدین

۷۹۹ - ۷۴۵ هـ.ق.

۱۳۹۸ - ۱۳۴۴ میلادی

ترکیه نین قیصریه شهرینده وارلی عایله ده آنادان اولوب. اؤز آتاسی نین یانیندا مؤکمَل تحصیل گؤرمیش ایگیرمی یاشینده ایکن آتاسی اؤلؤر ؛ اونون یئرینه شهرین قاضی سی اولور. امیرغیاث‌الدینین قیزیله ائولنیب و سونرالار اؤز آدینا بیردؤلت قورور. (۷۸۳ هـ‌ق)

او آذربایجان دیوان ادبیاتی‌نین اؤزؤلؤنو قویموش دور. اونون یارادیجیلیغی حسن اوغلودان سونرا عمادالدین‌نسیمی‌دە‌ن قاباق آذربایجان مدنیت تاریخینده یئنی بیرعلامتدار حادیثه سانیلابیلر. ترکیه عالیمی وصفی ماهیرقوجاتورک قاضی برهان الدینی نسیمی ونوایی‌نین اوستادی کیمی تقدیم ائدیر. او نسیمی‌نین ئوزسلفینین شعرلرینه نظیره وجاوابلاریازدیغینی اونون شعرینین بدیعی گؤزه‌ل لیک لرینده‌ن اؤیره‌ندیگینی ادبی نمونه‌لر اساسیندا آیدین لاشدیر ماغاچالیشیر .

قاضی برهان الدین ۷۹۹ هـ‌ق ایلینده آق قویونلو بیلریندن اولان «قارایولاق عثمان‌بَی» ایله محاربه ده اؤلدورولدو. شاعیرین قبری سیواس شهرینده دیر .

«تویوق» ادبی نوعینی ایلک دفعه اوبیزه تانیتمیشدیر. قاضی برهان الدین عاشقانه لیریک شعرلرده یازمیشدیر. شاعیرین دیوانیندان باشقا «سعادت اکسیری» و«سئچیلمیش‌ایضاحلار» آدلی اثرلری ده واردیر. سون ایکی اثرینده اونون دینی - فلسفی گؤرؤشلری اؤزعکسینی تاپمیشدیر.

اونون دیوانی ۱۹۴۳ میلادی ایلده استانبول دا باسیلمیش دیر. دیوانین تنقیدی متنی ۱۹۸۸ نجی ایلده باکیدا ؛ ادبیات شناس عالیم علیار صفرلی طرفینده‌ن نفیس شکیلده چاپ ائدیلمیشدیر. بومتن دیوانین لندنده بریتانیا موزه‌سینده ساخلانان یگانه الیازماسی اوزؤنؤن حاضیرلانمیشدیر. علیار صفرلی حاضیرلادیغی متنین مقدمه‌سینده شاعیرین یارادیجیلیغی حاخدا بئله دئییر: «قاضی بورهان الدین‌ین شعرلری ایده یا - بدیعی باخیمدان کامیل، گؤزه‌ل صنت اثرلریدیر. اونون یارادیجیلیق عنعنه‌له‌ری عصرلر بویوادبیاتیمیزدا داوام و اینکیشاف ائتمیش، بیر سیرا خالق لارین پویه زیبا سیندا‌عکس - صدا تاپمیشدیر». او، دیواندا عروضدان نئجه استفاده اولوندوغوباره‌ده یازیر : «دیواندا عروض دان اساسَن مقصده اویغون شکیلده استفاده اولونموشدور. آنجاق شعرلرده اماله وزحاف لار (اوزاتما و قیسالتمالار) چوخدور. بونون بیرسببی ده اوایدی کی، ۱۴ نجو یوزایللیکده عروض هله لیک ادبیاتیمیزدا ثابیت‌له شه بیلمه میشدی، هجاایله عروضون حدودلاری تام آیریلمیردی. شاعیرین ایشلَتدیگی قافیه لرده ده سربستلیک واردیر، شعرلرده گؤز قافیه سی ایله ده چوخ قارشیلاشیریق. بیرشعرده عینی سؤز بیرنئچه یئرده قافیه مقامیندا ایشله دیلیر. بورادا غزل لرده تخلصّ یوخدور ...

شعرلر الیفبا سیراسی ایله یازیلما میشدیر. دیوان حجمجه اون‌یئددی‌مین مصراعدان عبارتدیر. داهادوغروسو، دیواندا «۱۳۱۹» غزل، «۲۰» روباعی، «۱۰۸» تویوق وبیرنئچه مفرد واردیر. بودیوان ایلک دفه دیرکی تام شکیلده نشرائدیلیر».

آذربایجان تورکجه سینده بیزه چاتان ایلک بوتؤو دیوان، قاضی برهان الدینه مخصوص دور. کلاسیک شعردیلی نین تشبیه، اوبراز مجازلار سیستمی، لغوی، دستوری ترکیبی حاققیندا ایلک مفصل تصوو وروده محض بو «دیوان» دان آلیریق. غزل ۸ - ۷ نجی یوزلرده ادبی - بدیعی دیلین اینکیشافیندا خصوصیله کلاسیک‌اوسلوبون تکمیل لشمه سینده، اولدوقجا بؤیوک رول اوینامیشدیر. حتی بئله دئمک مؤمکوندورکی عمومیت له، کلاسیک اوسلوبون اساس نیمونه‌وی خصوصیت لری محض غزلده میدانا چیخیب محکم‌لنمیشدیر. قاضی برهان الدین‌ین غزللری بوباخیمدان آیریجا مرحله دیر. قاضی برهان الدین غزللرینده آذربایجان سوزلری هله غزل استاندارد لارینا سیغمیر. یا عمومیت له، مختاریت تشکیل ائدیر. بونونلا بئله، هم سس،لغت،صرف،همده بیانی‌باخیمدان‌غزلین «آذربایجان‌لاشماسی» پروسه باشلامیشدیر. قاضی برهان‌الدین غزللری نین نمونه لرینده سؤز ایفاده، اوبرازلاردا غزل دیلی‌نین آن آزی یئتیشیر.

قاضی برهان الدین نین «دیوان»ی بیر شعری آبیده کیمی «ده ده قور قود» دان سونرا دیلیمزین یئنی بیر مؤحتشم و عظمتلی آبیده سیدیر. تصادوفی دئییل‌کی، قاضی شعری فیکر - بدیعی دگری باخیمیندان چوخ اؤنلی بیر شعر اثری دیر. و بوشعر تورک خالقلاری نین ادبیاتینا نجیب تأثیرگؤرستمیشدیر.

تنؤم جان اولدی چون جانا ایریشدی
یئنه بوقطره عمانا ایریشدی

دیلوم صراف اولورایسه روادور
چؤکؤنلوم بیریئنی کانا ایریشدی

اؤزینی مورگوردی عشق ایچینده
آنون چؤن بیرسلیمانا ایریشدی

زمانلار آغلادی بولود کی، بیرگون
زناگه ورد خندانا ایریشدی

ایچیمؤز ده ساناسین عشقه دؤندی
نه کی، لبدن بودندانا ایریشدی

بو دؤوره صدهزاران آفرین دؤر
بیزؤمله چؤنکی پیمانا ایریشدی

بوحسرت ده چمنده لاله‌ی گور
کی، آغرئندا آلی قانا ایریشدی

کؤنؤله دخی یوخدور غصه‌دن غم
مبشر چؤنکی زندانا ایریشدی

عشق بـیرجـؤوهردؤروركی، شـهردیلده شُـهره دؤر
کـمترین خـدّامـی مـاه ومشـتری و زؤهـره دؤر
عـاشق عـاقل آنـادئرَم کـی، اهـلیت سـئوه
بـؤلبؤل دیـوانـه دؤر کـیم کـی، اسـیرچـؤهره دؤر
مـهرمؤهرینه کـؤنؤلؤم مـومدور تـانری بـیلؤر
چؤنکی شول شهد لبؤنون مهری شیمدی مؤهره دؤر
عـاشیقین خـطّی گـرک تـابع اولا مـعشوقونا
نفسی ایچون بهره دیـله یَـن کـیشی بـی بـهره دؤر
عشـقدیر تـرک ارادت کـیم کـی، بـویولا گـیره
گرارادت دعـوی سـین قـیلور ایسـه بـی زَهـره دؤر

یـئنه یـارِ دیـلرؤباموز بـیزه نـازائـدر رؤامـی؟
یـئنه چـنگین آلدی اَله، یـئنی سـازائـدر، رَوامـی؟
دیـل آنـا صـریح قـولدور، بـوکنایته نـه حـاجَت
چـؤحقیقت اونـون اولدوم بـومجازائـدر، روامـی؟
لبـؤنی دیـله گـلؤرسم نـئچه مـختصر دئـیَیؤم
قـدونی بـیان ائـدرسم‌کی، درازائـدر، روامـی؟
نه رواکـی، پـرده نـؤزده بـونسیمه یـول وئـره‌لر
کی، ساچونی سؤنبول ایله وارا، رازائـدر، روامـی ؟
جانی عشقی کـیمیاسی نـئجه اودلارا سـالیپ دور
میسؤمی چؤن آلتون ائتدی، نه گؤدار ائدر روامی ؟
گؤزی باز ایکن بـوککلیک چـؤشیکار ائـدر هـمیشه
گؤزینی چؤ باغلادی ،اوش گؤزی بازائـدر،روامـی؟

بـیزی بـوعشقه چَـلَبْ بـی سـروسامان یـازمیئش
بـوکؤنؤل دردیـنه لَـبلَرؤنی درمـان یـازمیئش
لبـلرؤندن سـورارام بـن کـی، نـئچؤن گـؤزیاشیئنئ
لبِ یـاقوتی بـنؤم اؤسـدؤمه مـرجـان یـازمیئش

مـوشکیل اولدور کـی، آنـون زۆلفـینه دربـندم بـن
بـــاشوما ایشـبوقضایی رخـی آسـان یـازمیش
غمزه‌سی تـۆرکی گـۆزینون بـویۆرکده سـو قـوماز
گـۆزۆمه عشـوه‌لری گـرچـی کـی، عـمان یـازمیش
لَبلَری قانوما گیردۆگی ایچۆن منشیِ حۆسن (حُسن)
سـوریلیسار دئـیۆ تـاریخی ایـله قـان یـازمیش

عشـقون اَیـاغین تـولو چَکَـلۆم یـئنه هـی هـای
یـۆرکده نـئجه شـرح ائـدلۆم غـمزه نـی اِی وای
آیـــاغونا بـاش قـوماغ ایـچون سـروچمنده
کـئچدی نـئجه مـدت کـی، قـرار ائـیله دی بـرپای
قـــاندا آپـارام کـۆنلومی بَـن گـۆزی الیــندن
هرکیرپۆگی بیراوخدورور، هر بیرقاشی بـیریای
آل چـــنگۆنی چـــنگونه وۆ قــانونونو بکــله
گـــردیلر ایســن عــود کـیبی اودا یـانا نــای
بـوایش نـئجه عشـاق آراسـیندا اولیـنسـار راست
کی، عـاشیق اولا بـیخودو مـعشوق اولاخـودرای

بن‌بیراوتـام‌کی، هـئچ بَـنی، عـطّاربیلمه‌دی
شول‌سوجی‌یام‌کی، ذۆقـومۆخمّار بـیلمه‌دی
صۆبحه دَگین خیالون ایله بواوزون گـئجه
بیرصحبت ائله دۆم، کی آنی دیّار بیلمه دی
اقــرار قـیلمیشوز تـاپونا جـان ایـله دیـلی
دعویم ایچینده هیچ کیشی اینکار بیلمه دی
لۆطفۆن دیلر عمارت ائده کـۆنۆلۆم ائـوین
آنجا خرابی وار، کی آنـی مـعمار بـیلمه دی
بیمار شـعله‌یم گـۆزون ایـله کـی، دردۆنـه
لعلۆندن اۆزگه هیچ کیشی تیمار بیلمه دی

بازاریلر نـئجه بـیله عشـقیمله حـۆسنۆنی
صراف آنـی تـانیمادی، مـیسمار بـیلمه دی
بن شول مـۆبَرقَعَه هـله شـؤیله مـۆحُیَّرەم
کـی اول نـهفته سـیررۆمی ادوار بـیلمه دی

محنتی باکویی

حیاتی حاقفیندا یگانه معلومات، آذربایجان جمهوریت الیازمالار مرکزینده ساخلانان آرشیولرین بیرینده‌کی معلوماتا گؤره، چوخ احتمال کی، حسن اوغلونون معاصیری اولوب‌اونون غزلینه ایلک نظیره یازانلاردان بیری دیر.

آلیب دیــــن و دیــــلیم اَلدَن کــی مَــنیم بــیربُتِ - آذر
نه آذر ؟ - آذَرِ - خسرو - نه خسـرو - خسـروِ - کـیشور
ائـدیب کـؤنلومۆ دیـوانـه، قـیلیب زنـجیر ایـله بسـته
نه بسته ؟ - بسته یی - طره - نه طره ؟ - طُرَّهٔیی - عنبر
قـیامت ائـله‌ییب ظـاهیر، قـیام ایـله اوخـوش قـامت
نه قامت؟ - قـامتِ - مـحشر، نـه مـحشر؟ - مـحشرِ عـنبر
واریب دون کویینه یارین، ایـچیبن، شـؤوق ایـله شـربت
نه شربت ؟-شربتِ - وصلت، نه وصلت ؟ - وصلتِ دیلبر
قـــیلیبدیر مــحنتی نــین طــاقتینی طــاق اول مــهوشِ
نه مهوش ؟ - مهوش - باکو، نه بـاکـو ؟ - بـاکـویِ پُـر زر

عنبراوغلو

۸ مینجی یۆزون ایلک ایللری

ادبیات عالمینه معلوم اولان یگانه غزلی ۱۹۱۹، مینجی میلادی ایلینده شکی مچیدینده کی اَل یازمالار آراسیندان تاپیلمیشدیر. اونون حاقفیندا ادبیات شۆناس سلمان ممتازین «انقلاب ومدنیت» ژورنالینین ۱۹۲۵، مینجی میلادی ایلین ۳ مینجی نومره سینده مقاله‌سی درج اولونوب.

آپاردی عقلیمی مندن بـوگۆن بـیرسرو - سـیمین بَـر
ساچی سۆنبۆل خالی فیل فیل، یاناغی گۆل، بویوعرعر
بـودۆردنَسنه‌روان‌اولمـوش‌یارین‌شیرین‌دوداغـین‌دان
بیری حیوان، بیری مـنکوء، بـیری زم زم، بـیری کـوثر
بودۆرد نَسنه طلوع ائـتمیش یـارین‌کۆرکلۆجمالیندان
بـــیری‌آی‌وبیری‌گوندوربیری‌زۆهره،بـــیری‌اۆلکَــر
بودۆرد پیرین دۆعاسی ایله دیله‌رەم یارینی حـقده‌ن
بیری عیسا، بیری موسا، بیری ذوالنّون، بـیری جـعفر
بودۆردنسنه‌کی،سئومیشدیرشکسته«عنبرین‌اوغـلو»
بـــیری‌عزّت،بـیری‌عشرت،بـیری‌نعمت،بـــیری‌دیلبر

سید قاسم انوار

۷۵۷ - ۸۳۷ هـ.ق

«قاسم» تخللوصو ایله آدچیخاردان «معین الدین علی بن نصیر» آذربایجانین ساراب شهرینده آنادان‌اولوب،گنج یاشلارینداارد بیل شهرینه گلیب؛اورداشیخ صفی‌اوغلو«شیخ صدرالدین»ه مورود اولوب، اونون یانیندا قالیب، اوننان درس آلمیشدیر. اثله «قاسم انوار» آیاماسینی‌دا اوننان آلمیشدیر. سونرالار بیر موددت ده شاه نعمت الله ولی‌نین مؤصاحبیبی‌اولور. چوخ یئرلری گزیب دولانیر هئچ یئرده قراری توتمور. نهایت هرات شهرینده یاشامالی اولور و اوردادا اؤزونه چوخلو نفوذ و طرفدار قازانیر. تیمور اوغلو شاهرخ واختی ئولکه ده حروفیلر حرکاتی یئنی ده ن گؤجلنیر. ئولکه‌نین آیری - آیری شهرلرینده ضیالی لارین بیر قیسمی ؛ هرات دادا مولانا خوشنویس و قاسم انوار حرکاتین اشتراکچیسی اولورلار.

شاهرخ حرکاتین بئله ووسعت آلدیغیننان اوشه‌نیب حرکاتین باسیلماغینا اَمرونریر. حروفیلر شاهروخا سوء قصد تشکیل ائدیرلر لاکین او سوء قصدده‌ن جان قورتاریر. و حروفیلره قارشی دیوان دوتولور. بورادا قاسم انواردا توتولوب «اختیار الدین» قالاسیندا حبس ائدیلیر. بیرمدتده‌ن سونرا نفوذلو آدام اولدوغونا گؤره سورگون ائدیلیر. انوار، عؤمرونون سون ایللرین نیشابور دا خرجرد کندینده یاشاییر. و ۸۳۷ نجی ایلده اثله اوردا وفات ائدیر.

اوغزل لرینده «قاسم»، «قاسم انوار»، «شاه قاسم» تخلص ائدیر «فارس دیلینده: «انیس‌العاشقین»، «تذکرةالاولیا» آدلی مثنوی لری ده واردیر، «فارسجاشعرلری وتورکجه غزل ، و ترجیع بندلری، مرثیه، و... بیر یئرده ۱۳۳۷ شمسی ایلینده سعیدنفیسی طرفینده‌ن تهراندا چاپ اولموشدور». غزل‌لری دیل ساده لیگی و آخیجی لیغی ایله سئچیلیر. دربدر دولانیب چوخلی عذاب اذیت لره معروض قالماغینا باخمایاراق غزللرینده نیک بین لیک روحوگوجلودور .

دنیزلر درک ائدر کؤنلؤم گؤرنده بیرجه دؤردانه
جَسامتلی آغاج گؤررم توتاندا الده بیردانه

جاهانین پرده سین یئرتدیم، بؤتؤن اسراره یول‌آچدیم
بصیرتله باخیب گؤردوم بوتون تقلیدی افسانه

یارین حؤسن - جمالینی گؤنش تک آشیکار گؤردوم
منیم چون اولمادی فرقی، کعبه، غیروبؤتخانه

بودؤنیادا کئچن دَمده ملامت داغلاریندان من
بوتون عاشیق لری گؤردوم منیم تک مرد، فرزانه

اولوب میخانه لر کونجۆ مقامێ شورۆ سوودانێن
اونونچون منزیلیم اولدو منیم ده کۆنج - میخانه
باخاندا عالمه «قاسم» آچێق گۆزله، یقین ائتدی
نظرده بیرجه شام واردی، هامێ بوشمعه پروانه

مست ایدیک نغمه لرین له، بئله هوشیار اولدوق
یاتمێش ایدیک سسینه سۆگولی بیدار اولدوق
عشقینین میکده سینده‌ن جانامین شوردۆشۆب
آتاراق زۆنارێ سجاده‌نی پَرکار اولدوق
دئدیلرکی، اوگئدیب دمساز اولوب رندلریله
اَل چالێب رقص ائدره‌ک نشئه‌لی خومار اولدوق
آنلایان دَمده‌کی، اولموربیزه وصلین قیسمت
غم، کدر باسدی بیزی، هرشئیه بیزار اولدوق
هرزمان کی سرکوییینده‌ن اسیربادصبا
تیکان اولساق دا اودَم عطریلی گُلزار اولدوق
اۆزۆنۆن نورو دۆشن دَمده سارالمێش اۆزۆمه
بوصفادَن گۆزه لیم «قاسم انوار» اولدوق

میرزه جاهانشاه حقیقی

۸۷۱ - ۸۰۷ هـ ق

حقیقی قاراقویونلوحیکومتی نین پادشاهی هابئله، عاریف بیرشاعیردیر. اوایگیرمی ایل شاهلیق ائدیب آخیردا آق قویونلوپادشاهی اوزون حسن نن داوادا اۆلدۆرۆلمۆشدۆر.

ترکیه‌نین ماردین شهرینده دوغولموشدور. مکممل تحصیل گۆرمۆش موسیقی‌یه، کلاسیک و شفاهی ادبیاتا بَلَد اولمێش، زمانه‌سی نین اۆنجۆل آدملاری ایله دوستلوقو اولموشدور. بیلیم و عیرفان علمینه ماراغی اولموشدور.

آذربایجان تورکجه‌سی و فارس دیللرینده چوخلی شعر و دیوانلاری واردیر. دیوان لارێ‌نێن اَلیازمالاری ارمنستاندا ماتِناداران خزنه سینده و بیریتانیا موزه‌سی کیتابخاناسیندا ساخلانیرحقیقی، فارس شاعیری عبدالرحمان جامی نی اۆزۆنه اۆرنک سنچمیشدیر.

تاسونبؤلؤن گؤتؤردی جمالیندان آفـتاب
تــوتدو جــاهانی مشـعل آلیـندان آفـتاب
دور- قـمر ده دؤشـدؤ سـحابه فـراقـیده‌ن
تابیندا حؤسن، نقش - هـلالیندان، آفـتاب
چکدی ساچی کمندینه خـال - رخـی مـنی
اؤرگـندی فـتنه فـتنه‌لی خـالیندن آفـتاب
مـحواولدو گـولستان وؤصـالیندا تـاأدَب
تـــارنگ روبَـــرَد رخِ - آلیـــندن آفــتاب
جام لب‌یـن مـییندن ایـچیردی حـقیقی یـه
آب حـــیاتی لعـــل زلالیـــندان آفــتاب

قددین کیمی ستوده صنوبر نـه یـئرده‌وار ؟!
عنبرفشان ساچین کیمی عـنبرنه یـئرده‌وار؟!
خط روخـون کـی، آیتِ سـبع المـثان ایـمیش
بوحؤسن ایله خطوطِ مـعنبر نـه یـئرده‌وار؟
شیرین لبین حدیثی کی، جانبخش عـالم است
بــوذوق ایــچینده قـندمکرر نـه یـئرده وار؟
اوّل قــــلم کــی، قــدرت چکــمیش جــمالینا
نقاش چـینده بـیلمه مـصور، نـه یـئرده وار؟
حـؤسنؤن بـیاضینا دؤشـه‌لی دانـه‌ی سـیاه
بوتؤور ایـچینده خـال مـدوّر نـه یـئرده‌وار؟
بـــادِصباده نکـــهت - زولفـؤ روخـون کـیمی
رضوان ایچینده بویی معطر نـه یـئرده وار؟
ایچدی حقیقی جام - لبـین خـمرینی، دئـدی :
بـــودؤور ایـچینده مـاءمطهر نـه یـئرده وار؟

ازلده چـــؤن ســـنی بـیریارِمه‌لقا دئـمیشم
هَـــزار جــان و دلی عشــقینه فــدا دئـمیشم

گؤزؤنله مردؤمؤنؤ فیتنه یی - زمانه بیلیب
ساچین سلاسیلینه حلقه‌یی بلا دئمیشم
بوجانه مهرروخون دلپذیر اولاندا سنین
اونون شعاعینه، «والشمس و الضُحا» دئمیشم
پناه قیلمیشام اول آستان - دؤولته من
خداست شاهد حاکم کی، بیریادئمیشم
هدایت ائتدی سنین شأنینه زِ فضل الله
بومعنیدن سنه من ختم اَنبیا دئمیشم
وصال عشق روخون گنج ایمیش نهایت سیز
ویرانه کؤنلومؤ اول گنجه آشینادئمیشم
حیات لم یزلی بولموشام وصالیندا
لبینده چشمه‌یی حیوانه جانفرا دئمیشم
سَنی یگانه‌یِ مقصودِ کاینات بیلیب
وجودِ ذاتینا هم سایه‌یی خدا دئمیشم
«حقیقی» وار غمینده بیمار هجر اولانا
حدیث لعل شکربارینی شفا دئمیشم

ازلده شؤوقه گتؤردی منی بدایتِ عشق
سعادتی منه کشف ائیله دی سرایت - عشق
آیاغینا باشمی سالدی اول پریزادین
یئتیردی دامن وصله منی هدایت - عشق
هرآنک بیلمدی یارین غمینی عین - صفا
میسر اولمادی اول جاهیله کیفایت - عشق
مؤحیبه نکتهٔ - توحیدی کشف ائدر فاعل
گؤتوردو پرده‌ی اسراری چون روایت عشق
بیانِ شهرینه مستغرق اولدو جان و کؤنول
مؤحیطه سالدی منی گنجِ بی نهایتِ عشق

مـــنور ائـیله دی ویـرانـه کـؤنلؤمؤ عشـقین
همین بودور نظر، ای شاهِ مـن رعـایتِ عشـق
جـــفا وجـــوری وفـــادیر حـــقیقیه یـــارین
بیراولدو مشرب تـوحید ایـلن حکـایت عشـق

طـــالب یـــارم اَزَلدن، یـــارامشـــتاقم یـــئنه
جـنتین کـویینده اول دیـلداره مشـتاقم یـئنه
گرچی دیداریندا یئتدی جان و دیـل مـقصودونا
حـــمدلله کـــیم، مـن اول دیـدارا مشـتاقام یـئنه
دؤنیا وعـقبا حـرام اولدو مـنه بـی وصـل یـار
یـــارایـــلن یـــارام اَزَلدن، یـــارا مشـــتاقام یـئنه
عشقینی اسرارینی فاش ائـتمیشم عـالمده مـن
گل بو سروی گؤرکیم، اول اسرارا مشتاقام یئنه
قیلْمیشام شهنازایلن عشاق شـرحـین دَرعـراق
بـــومقامیندان مـــن اول ادوارا مشـــتاقام یـــئنه
جـــــنت آبـــاد ســـرِکوییندن آیـــری دیـــلبرین
بـــؤلبؤلِ آشـــفته ام گـــؤلزاره مشـــتاقم یـئنه
چون حقیقی دعوی - منصور اَگر قـیلْسام نـولا
نـــــاصرِمنصورا حـــیران دارامشـــتاقام یـــئنه

سید علی عماد الدین محمد اوغلی (نسیمی)

۸۲۰ - ۷۷۲ هـ ق

سید علی عمادالدین نسیمی آذربایجان ادبیاتی و آذربایجان دؤشؤنجه تاریخینده شـرفلی یـئرتوتان بؤیؤک سیمادیر. اونون اورتا یوزلرده اینقیلابی - فلسفی دؤشؤنجه لری، اینقیلابی فیکیر و ایده‌لری ۲۱- نجی یؤزؤن باشلانغیجینداده معاصیر سسله‌نیر. نسیمی یارادیجیلیغی یؤکسک بدیعی کیفیتی و اسلوبو ایله آذربایجان شعرین ایره‌لی لتمیش ویئنی بیر مرحله نین تملی نی قویموشدور.

نسیمی یارادیجیلیغی نین و وُسعتی، احاطه و تأثیر دایره سی سون درجه گئنیش دیر. او ۸نجی یؤزؤن سونو و ۹ نجو یؤزون اول لرینده حروفیه حرکاتی نین ایده ئولوگو و باشچیلارین نان بیری کیمی و

همده یارادیجی بیر شاعیر و عصری نین ضیالیسی کیمی، تکجه آذربایجاندا دئییل، بوتون ایران، شمال خراسان، ماورالنهر، آنادولو، عراق و میصیرده چوخ ایشلر گؤرمؤشدؤر. نسیمی اثرلری یوکسک فیکیر، ایده‌یا و بدیعی کیفیتینه گؤره خالقین مختلف دؤورلرده مرتجع فئودال قورولوشونا قارشی مبارزه‌سینده معنوی سیلاحینا چئوریلمیش دیر. تدقیقات چی‌لار گؤستریرلر کی، بؤیؤک نسیمی نین اثرلری هله اونون اؤز ساغلیغیندا گیزلی و آشکار شکیلده گئنیش یاییلمیش، درنک و ییغینجاقلاردا، اؤیره‌نیلیب، منیمسه نمیش اجتماعی یوکسلیش واختلاری اوجا سس و آوازلا هاواجات اؤستونده، کوچه بازار دا و یورؤشلرده، او خونورموش.

۸ - ۷ نجی یوزلرده ئولکه ده اکین وکند تصرفاتی ساحه‌لری داغیلیر، ئولکه ده اقتصادی بحران حکم سوروُر. تیمور حکومتی بحرانی آرادان قالدیرماق اوچون تجارت علاقه‌له رین گئنیش لندیریر، پئشه و صنایع ایشلرینده فعالیت لره شرایط یارادیر.

تجارت و صنایع رونق لنیر، یئنی پئشه و پئشه اتفاق لاری یارانماغا باشله‌ییر. لاکین حکومت باشچی لاری و باشقا فئودال لار صنایع ده ایشله‌نن خام مال منبع‌لرین و تجارت یول‌لارینین اداره‌سین اؤز اللرینده ساخلاییرلار. بونونلادا تجارت و صنایع، اقتصادی - سیاسی اینکیشافی پروسه‌سینده فئودال مناسبت لری و حکومت قورولوشو کیمی بویوک وجیدی بیر تاریخی‌مانعه ایله قارشیلاشیر.

پئشه و صنایع صاحیب کارلاری اؤز صینفی ماهیت لرینه گؤره، حیاتا دونیوی مناسبت بسله‌ییرلر. اونلار طبیعتی مادی نعمت لر قایناغی و اقتصادی ترقی منبعی سابیرلار.

یئنی صینیفین اقتصادی تملینین محکملنمه‌سی و نفوذونون آرتماسی، انسان و طبیعت حاخدا یئنی دونیا گؤروشو طلب ائدیردی. لاکین اونلارین بو یئنی گؤروشلری کهنه ایده ئولوژیک تعلیماتیندان تاپمایاجاخلارینا شبهه یوخیدی. بئله لیک له معنوی مبارزه میدانیندا، جمعیته حاکیم کسیلن کهنه گؤروش لرله مبارزه آپارماق یئنی صینیفین بیرینجی مقصدینه چئوریلیر بو فیکری - مدنی مبارزه «حروفیه» حرکاتی رهبرلری نین اوجوملده‌ن فضل اله نعیمی و عمادالدین نسیمی نین عقیده‌لرینده تظاهور ائدیردی.

«نسیمی» ۷۷۲ ه‌ق ایلده آذربایجانین قدیم شعر - صنعت مرکزلرینده‌ن بیری اولان شاماخی شهرینده دونیا یا گؤز آچمیشدیر. اونون آتاسی سید محمد زمانه‌سی نین تانینمیش آداملاریندان ایدی. شاعیرین شاه خندان آدلی بیر قارداشی واریمیش ژولیده مو (داغینیق ساچلی) تخللصو ایله شعرلر یازیرمیش. گنج نسیمی گورونور ایلک تحصیلینی ده شاماخیدا آلمیش، ائله بوردا مختلیف بیلیملرین سیرلرینه بلد

اولموشدور. شاعیر دوغما آنادیلی اولان تورک دیلی ایله یاناشی، فارس و عرب دیللرینی ده‌یاخشی بیلیردی. او بودیللرده دقته لاییق اثرلر یاراتمیشدی. شاعیرین اثرلرین‌دن اؤیره نیریک کی او، دؤورون حیکمت، منطیق‌عروض ، قافیه، تاریخ، نجوم، فیقه، طبیعت شوناسلیق کیمی علم ساحه‌لرینی یاخشی بیلیرمیش.

نسیمی چوخ گنج یاشلاریندان یاخین واورتادوغونون علمی و فلسفی ایشلرینه یاخشی بلد ایمیش. حیاتدا گوردوگو حاقسیزلیق لار، عدالت سیزلیکلر، اینسانلاردا موشاهیده ائتدیگی غیر اینسانی صیفت و عمللر اونو چوخ ائرکن آختاریشلار آپارماغا، اینسانلارین اؤزلرینی و حیاتلارینی یاخشیلاشدیرماق، معنالی ائتمک اوچون یوللار آراماغا یؤنلتمیشدیر. نسیمی ائله بیر علمی فلسفی سیستم آختاریردی کی اونون کؤمگی ایله اینسانلاری یئنیده‌ن تربیه ائده بیلسین، اونلاری اؤزلرینه یئنی مضموندا درک ائتمگی اینسان آدی نین اوجا، یوکسک اولدوغونو، آنلاماغینی، اؤیره‌تسین، بونون اوچون‌ده او اوولجه تصوفه گلیب چیخیر، مشهور کرخی، شیبلی، ادهم، شمس تبریزی، عطار و باشقالاری اونون صوفی دونیا گؤروشونون فورمالاشما سیندا رول اوینامیشلار، سونرا «منصور بن حلاج» ین «وحدت وجود ـ انالحق» تفکورون قبول ائدیر و اونو اؤزونه اؤرنک سئچیر» .

نسیمی حاکیم صوفی جریان لاردان اوزاخلاشاراق اونلاری تنقید ائدیب دئییر :

ای شغل تو درخرقه همه شعبده بازی　　زین تخم که کشتی، چه کرامات برآمد.

صـــوفی نـــه بـیلور لیـلةالاسـراخـبرینی　　معراجه چیخان‌عارف‌سبحان‌بیلورالحق

شعرلری نین بیرینده اونلاری «چتر» آدلاندیرا راق دئییر :

طریق رسم دوبینی رهـاکـن ای احـول　　که‌یک‌حقیقت‌وماهیت‌است‌روح‌وبـدن

«فضل الله نعیمی حروفیلیگی یایماق اوچون ۷۸۸ نجی ایلده باکییا و شیروانا سفر ائدیرنسیمی اونون لا گؤروشونده‌ن سونرا، اونون تعلیمینی قبول ائدیب، اوز تخللوصونو اوستادی فضل الله ین تخللوصونه، یعنی «نعیمی» سؤزونه اویغونلاشدیراراق «نسیمی» شکلینه سالیر. نسیم سؤزو «اینجه‌یئل» معناسینداادیر. بوتخلص شاعیرین فیکیرلری نین، دوشونجه لری نین اینجه خوش یئللره بنزه دیگینه اشاره ائتمکدیر.

نسیمی نعیمی نن تانیش اولوب اونون تفککورون قبول ائتدیکده‌ن سونرا بئله دئییر :

ضـــاد ضـــلالتدن خـلاص ائـتدی بـیزی فـضل اله
جسم آنوندور نطق آنوندور، روح اونوندور جملها
فـــــضل رب العــــالمینین بـــــرگزیده مـــظهری
عــــالم عـــلم الهـــی کـــاشف قُـــل انّـــما

بوندان سونرا نسیمی اؤز اثرلرین «سیر»، «اسرار نسیمی» آدلاندیریر. مجازلار و مختلف ایشاره اوصول لاریلا ایشاره اولونموش دیلینی عادی اوخوجویابیرده مدعیلره‌آیدین اولابیلمه دیگینه گورا «قوش دیلی»، «ئوزگه لیسان» آدلاندیریر:

ای ساقی کتور دور اَیاغین دورایله صون کیم
بـودور ایاغـی دورینی دوران بیلـور آنـجاغ
هیچ کیمسه نسیمی سوزونی فهم ائده بیلمز
بوقوش دیلی دیر بونی سلیمان بیلور آنجاغ

۷۹۶ نجی ایلده نعیمی اَلینجه قالاسیندا فاجیعه‌لی شکیلده اؤلدورولمه‌سی آذربایجاندا حروفیلرین آمانسیزلیقلاتعقیب‌اولونماسی،باشقاحروفیلرکیمی،نسیمی‌نین‌ده‌وطنی‌آذربایجانی ترک‌ائتمه سینه سبب اولور.حبسده‌اولدوغوواخت‌فضل‌اللهنعیمی‌مشهور «وصیتنامه» اثرینی یازیب باکی‌یا، طرفدار لارینا گؤندریر. بو قیمتلی تاریخی سندده نعیمی حروفیلیک حرکاتینین مودریک، آغیللی و اینسان پرور بیر رهبری کیمی دقتی جلب ائدیر. او، طرفدار لارینی باشلاری نین اوستونو آلمیش تهلوکه ایله علاقه‌دار خبردار ائدیر، جانلارینی قورتارماق اوچون یوللار گؤرسَدیر. اوستادین وصیتینه عمل ائده‌ن نسیمی ده شیرواندان گئتمه‌لی اولور. او، بیرینجی سلطان مراد دوورونده گلیب بیر مدت آناتولودا قالیر، بیر چوخ شاعیر و ادیب لرله گؤروشور، دوستلوق ائدیر، حاکیم طبقه‌لر حروفیلری بورادادا تعقیب ائدیر دیلر. نسیمی ایندی ده عرب اؤلکه لرینه اوز توتور، عراقدا و سوریه‌ده اولور. شاعیر عؤمرونون سون‌ایللرینی گلیب حَلَب شهرینده یاشاییر.

بوردا او، بیر یاندان صنعت و علم طرفدارلاری آرا سیندا بؤیوک حؤرمت و نفوذ قازانیر، او بیری یاندان جسارتلی حاق سئوه‌ر شعرلرینه گؤره روحانیلر و حاکیم طبقه‌لر آراسیندا دوشمنلری آرتیر. شاعیرین فئودال ظولمو و احکامچی دوشونجه لره قارشی یؤنلمیش شعرلری اونلارین داها آرتیق غضبینه سبب اولور. چوخ کئچمیرکی، همین دایره لر نسیمی نین حبس ائدیلمه سینه و بؤیوک ایشگنجه ایله اؤلدور ولمه سینه نایییل اولورلار ....

محکمه مجلیسینده شهاب الدین بن هلال آدلی بیر نفر نسیمی نین اؤلدورولمه‌سی اوچون فیتوا یازیب ایمضالاییر و اونون یئرینه یئتیریلمه‌سینی طلب ائدیر. سلطان مؤید آدلی بیر نفرده مکتوب واسیطه‌سیله نسیمی‌نین دری سی نین سویولماسینا، دوغرانماسینی، یئددی گون جاماعاتا گؤستریلمه سینی و تیکه‌لری نین ده اونون طرفدارلارینا گؤندریلمه سینی امر ائدیردی. حلب حاکیمی «یاشبک» بو امری

یئرینه یئتیریر. نسیمی‌نین اعدام اولونماسی ایله باغلی قایناقلاردابیر سیرا ماراقلی روایت لرده مؤوجوددور. روایته گؤره دریسی سویولان زامان شاعیرین رنگی سارالیر. اوندان سورشورلارکی. پس رنگین نه اوچون سارالیر ؟

شاعیر عقیده دوشمنلرینه جسارتله بئله جاواب وئریر : «من ابدیت اوفوقلرینده دوغان عشق گونشییم، گونش باتاندا رنگی سارالار». نسیمی اعدام اولونان زامان روحانیلرین بیری دئییر : «بوائله‌فیکیردیرکی، اونون قانیندان بر داملاهارایا دوشسه، کسیب آتماق لازیم دیر». ائله بو واخت دریسی سویولان نسیمی نین قانیندان بیر داملا همین روحانی‌نین بارماغینا دوشورجاماعات اونون بارماغی نین کسیلمه‌سینی طلب ائدنده او بئله جاواب وئریر : «من‌بونوسؤزمثلی دئمیشم». بو منظره‌نی سئیراندن، آل‌قان ایچینده اولان شاعیر بداهتاً دئیر :

زاهیدین بیر بارماغین کسسن دؤنوب حقدن قاچار

گور بوگئرچک عاشیقی سرپا سویورلار، آغریماز»

بو احوالات و شاعیرین سؤیله دیگی اودلو، جسارتلی میصر اعلار نسیمی نین مغرور، اگیلمز روحونو چوخ گؤزه‌ل ایفاده ائدیر.باشقابیر یاندان بوکیچیک روایتده نسیمی ایله اونون علیه دارلاری قارشیلاشدیریلیرقهرمان شاعیرین‌معنوی اوجالیغی،بؤیوکلوگو اونون دوشمنلری‌نین ایسه خیردالیغی،میسکین لیگی،دؤنوکلوگوعمومی‌لشدیریلیر.نسیمی‌نین‌قبری‌حلب شهرینده‌هله ایندی‌ده دورور .

نسیمی نین یارادی جی لیغی، چوخ دولغون و معنالیدیر. اوتورک و فارس دیل لرینده شعر دیوانلاری یاراتمیش دونیوی و فلسفی اثرلرینده اینسانین عقلی معنوی بؤیوکلوگونو، اونون گؤزه‌ل لیگی نی، سئوینجینی وکؤنول چیرپینتیلارینی وصف ائتمیشدیر. نسیمی یه گؤره‌دونیانین آن دگرلی اینجی سی، گؤوهری اینساندیر، اینسان اولان یئرده داشا، تورپاغا گؤوهر دئمک دوغرو دئگیل دیر :

ای داشــه و تــرابه دئـیــه‌ن قیمتی گـؤوهـر

انسان بو حوسن و لوطفیله گوهر دئگیلمیدیر ؟

نسیمی‌اینسانی‌یئتگین،آزاد،خوشبخت‌گؤرمک ایسته ییر، اینسانی حیاتین گؤزه‌ل لیک‌لرینی دویماغاچاغیریر.آنجاق‌اوأوززمانه‌سینده دوغرویول،سؤزوبوتؤو،وفالی‌بیراینسان آختاریب تاپابیلمیر :

اول اَلی کسگین، بوراخگیل ـ خئیری یوخدور، شری چوخ

تــوتگیل ایــمدی اول الــی کیم، خئیر ایله احــسان ائــدر

ظالــیم اولــدون، ظـولم اَکـرســن یـئنه کنــدی تارلایا

ظــالیمین ظولمــو شــریـنــده‌ن تارلادا عوصیــان بیتــر

شـول آغـاجـا بـنـزمه کیـم، کسیب اودا یـاخـالار

بـالـتـازخمینده‌ن امـیندیر، اونـداکیـم روم‌ـان بیتر .

نسیمی یارادی‌جی‌لی‌غین‌دا فلسفی دوشونجه و آختاریش لار داها قاباریق دیر شاعیر «چیست ؟» ردیفلی شعرینده بئله دیئیر :

روز و شب فکر کنم کاینهمه آثار از چیست ؟

گـنبد چـرخ فـلک، گـردش دوار از چـیست ؟

قرص خورشید چـرا نـور فشـاند بـه زمـین

باز هم پرسش نو، نور چه و نار از چیست ؟

بدیعی سؤز صنعتی نین سولماز، گوزه‌ل اینجی‌لرینی یارادان نسیمی آذربایجان ادبیاتی تاریخینه یئنی بیر اوسلوب و دئییم گتیر میشدیر. اونون شعری دیـل و اوسـلوبجا دا صـمیمی و آیـدیندیر. شـاعیر ایشلتدیگی بنزتمه، مجاز و مبالیغه‌لر چوخ ظریف و گؤزه‌ل دیر. آنادیلینده‌ن آلینان بو بدیعی ایفاده و صورتلر بولاق سوبوکیمی دورو، دنیز اینجیسی کیمی پارلاق دیر :

اؤزونو مـندن نـیهان ائـتمک دیـلرسن ائـتمه گـیل

گؤزلرین یاشین روان ائتمک دیـلرسن، ائـتمه گـیل

برگ نسرین اوزره میشگین زولفونو سن داغیدیب

عاشیقی بی خـانمان ائـتمک دیـلرسن، ائـتمه گـیل

غزلده گلن ردیف بدیعی منطیقی، سؤزلری تصدیق و اینکاری فیکیر تضادینی مهارتله تماملاییر. هم‌ده شاعیر گؤزه لین نسرین چیچه گینه بنزه‌ین اوزونو، عطیرساچان‌ساچلارینی تعریف‌له مک له اونـون اونودولماز، پارلاق صورتینی جانلاندیریر» .

«نسیمی نین ائله شعرلری وارکی، باشدان ـ باشا بدیعی مجاز، صورتلر اوزرینده قورولموشدور . جانلی دانیشیق دیلینده‌ن ایستیفاده ائده‌ن شاعیر یئنی ایفاده واسیطه‌لری ایشله‌دیر :

یانارام عشقینده‌ن، آخار گؤزلریمده‌ن یاشلار

فرقتین دردی چیخاردی اوره‌گیمده‌ن یـاشلار

مدعی گؤرطعن ائدیب باشیما قاخار عشقینی

سینیغا واجیب دئگیلدیر بونجا آتماق داشلار

بوگوزه‌ل یاشانیلمیش دویغولارین ایفاده سیدیر نسیمی عاشیقین آیریلیق دردینی، روح هیجانلارینی طبیعی بیر شکیلده قلمه آلیر. همقافیه سؤزلر (یاشلار، باشلار، داشلار) آنا دیلیمیزدن گلن سؤزلر دیر .

«سینیغا داش آتمازلار» آتالار سؤزونو یئنی بیر بیچیمده سسلندیریر.

۱۹۷۳ م - ۱۳۵۲ گونش ایلینده عمادالدین نسیمی نین «۶۰۰» ایل لیگی آذربایجاندا قئید اولونموش و بایرام ائدیلیب، باکی شهرینده هیکلی قویولموش، اوچ جیلدلیک تورکجه دیوانی چاپ ائدیل میشدیر. دیواندا شاعیرین قصیده، مثنوی، روباعی، مسمط و غزللری وئریلیب عین زاماندا فارسجا دیوانی دا یاپیلمیشدیر. دیواندا: فارسجا غزللری ترجیع‌بندلری، بحرالاسرار قصیده‌سی، روباعیلری واردیر. بو ایکی دیوان ایلک دفعه کامیل شکیلده چاپ ائدیل میشدیر.

نسیمی حاقیندا چوخلی مقاله و تک یازمالار، یازیلیب، یاییلیب علمی و بدیعی اثرلر چاپ ائدیل‌میشدیر: حمید آرازلی نین «فداکار شاعیر»، «قابیل امام وئردی اوغلو» نون «نسیمی» منظومه سی، عیسا حسین اوغلونون: «محشر» اثرلرینده، «فیکرت امیر اوغلونون «نسیمی‌داستانی» موسیقی اثرینده بؤیوک شاعیرین اونودولماز، پارلاق صورتی ده یارادیلمیشدیر. نسیمی شعری بوگون ده اؤز بدیعی طراوتی و گؤزه‌ل لیگی نی ساخله ییر و دوشوندورور.

ای یوزون نور تجلّی معنی ایمان بودور
هرکیم اقرار ائیلَمَز انسان دکل حیوان بودور

صنع بیچون ایله دی ظاهر یوزون یوز آفرین
یوخدور اوندا ذرّه پیدا نکته‌ی پنهان بودور

گؤرمؤشم زیبا یؤزؤنی آیت رحمان دؤرؤر
سورموشام لعل لبؤنی دردیمه درمان بودور

لیلةالمعراج زؤلفؤن قاب قوسین دیرقاشین
هرکیشی کیم، اولدی لایق، عیدینه قوربان بودور

صورتین لوحینده یازمیش نقش بند کاف و نون
آیت الله نوزین حجّت و برهان بودور

صورتین وجهینی بولدی بیلدی عارف سرّینی
بیلمه دی غافل بوسرّی جاهل و نادان بودور

سؤیله دی ظاهر «نسیمی» شعرینی ،وئردیم جواب
روح قدسی قیلدی تحسین دئدی کیم سلطان بودور

یؤزون آینه‌ی اهل صفا دیر — سؤزؤن بودردیمه هردم دوادیر
بویون طوبیٰ لبین دؤر آب کوثر — شرابین طهور نطقنک خدادور

قــاشین مــهرابــینه عــینین امــامی — قــیلور مــین سجده بــاللّهی روادیــر
ســـــاچین الفــــقروفخریدور فــقیره — ســــوادالوجــــد فــی الدّار البــقادیر
صــفاتین حــق کــلامی نــاظیر اولدی — کــی ذاتــین مــبدأ هــر دو ســرادیـر
جــمالین طــعن ایــدر جنتده حــوره — مــلانک جــمله کــی شــاهاگــدا دیــر
کریم و راحم و رحمان سـن ای دوست — مکــــــرم پــــرکرم لردن عــــلادیر
نســـیمینین کـــلامندان انشــیتدین — کـــی جــانی نکــته ایــلن آشــنادیر

سحرده گؤل یؤزؤن شاها چؤگؤلشنده گـولاب اویـنار
اونــی گــؤرسه صــفاسیندەن فـلکده آفـتاب اویـنار
عــجب ذات مــطهّرسن نــظیرین یــوخدور ای دیـلبر
وجـودین نـوری شـوقیندەن جـمالینده نـقاب اویـنار
چو، گؤردی یؤزونۆ عـینیم دئـدی، عـقلیم تـماشادؤر
کی لعـلین حـقّه آلتـندان مـعلق دورمـوش آب اویـنار
قورولموش شاه وار مجلس کی چنگ ودف و نی قانون
تــرنم لر قــیلۆر مـطرب کـی چـنگینده ربـاب اویـنار
فــلک عکســینه دؤور ایــلر مکــر آخــر زمـان اولدی
قــفسده طــوطی و بــلبل چــمنلرده غــراب اویــنار
فــرحــدن جــمله عشــاقین نـیازی گـؤگلره چـیخدی
حَسَـــدَن زاهــد خشکــؤن قــباغندا شــراب اویــنار
«نســیمی» اوش بـواَنـفاسین شـؤعاعیندَن مـنوردؤر
کی نـردوتاب شـطرنج و اود و سـو و تـؤراب اویـنار

دلبــرا مــن ســندن آیــری عــمروجانی نــیلرم
تــاج و تــخت و مـلک و مـال و خـانمانی نـیلرم
اســــترم وصــلین جــمالین تــاقیلام درده دوا
مــن ســنون بــیمارۆنم اؤزگــه دوانــی نـیلرم
چـوق دعــالر قـیلْمیشام مـن خـالیقین درگـاهینا
چــؤن مــرادم حـاصیل اولمـازمن دعـانی نـیلرم

ای مسلمان لار بیلین کیم یاریله خوشدور جهان
چونکی یاردن آیرؤدؤشدؤم بوجهانی نیلرم
دلبرآیدر ای «نسیمی» صبرقیل ائتمه فغان
شیمدی افغان ائتمَسَم دانلافغانی نیلرم

عشقینه من گؤر نئجه، عاشق پروانی ام
عشقینه باش اوینارام ؛ گؤرنئجه مردانی ام
یاپوشوبَن زؤلفینه، کؤنلؤمی بندائیلرَم
چونکی یقین عشقینه ؛ عاشیق دیوانی یم
جان و جهان دین و دیل عشقینه طرح ائیله رەم
شؤکر ائدرەم چؤن یؤزؤن ؛ شمعینه پروانی یم
لعلین ازل جامینی سؤندی منه ایچدیم اوش
گؤرمنی بومعنیدن همدم پیمانی یم
نرگس مستین منی گؤرکی نه مست ائیله دی
گؤرکی نه مست اولموشام نرگس مستانی یم
زاهدین افسانه سین سؤیله مه واعظ منه
نقلینی عرض ایتمه کیم قصّهٔ افسانەام
دیشله رینین عکسینه دؤشدی «نَسیمی» گؤزی
قطرەسی دریا دؤکر گؤرکی نه دؤردانەام

حسرت یاشی هر لحظه قیلور بنکزمزی ساز
بو پردده کم نسنه بزه اولمادی دمساز
عشّاقّ میندن قیلالی عشرت نوروز
تا راست کله چنک حسینیده سرافراز
با چارکهی لطف قیل ای حسن بزرگی
کوچک دهننکدن بزەای دلبر طنّاز
زنگوله صفت ناله قیلام زار سه کاهه
چون عزم حجاز ایلیه محبوب خوش آواز

آهــنگ صــفاهان قـیلور اول نـام عـراقـی
رهــاوی یـولنده یـنه جـانم قـیلا پـرواز
کـونکلمی حـصار ایـلدی اول روی مـبر قـع
کـل اولمـه مـخالف بـیزه‌ای دلبـر شـهناز
چون سوزه گلب عشق سوزین قیلسه نسیمی
شـوقندن آنـنک جـوشه کـلور سـعدی شـیراز

جـانانه مـن سـود و کـیمی ان بـیلور آنـجغ
کونکلوم دیله کـین دنـیاده جـانان بـیلور آنـجغ
بـیلدوم تـانیدوم عـقل ایـله هـم ایـله حـقی
شـویله بـیلورم آنـی کـه قـران بـیلور آنـجغ
ابـدال اولوبـن بکـلیک ایـدن عـارفی کـورکیم
بـو سـلطنتنک قـدرینی سـلطان بـیلور آنـجغ
عقلنک کمی سین غرق ایده کور عشق دنکـیزینه
کیم بـو دنکـیزنک بـحرینی عـمان بـیلور آنـجغ
صـوفی مـیدر اول مـصفاسنه مشـغول
پـنهانی چکـر شـیله کـه شـیطان بـیلور آنـجغ
ای ساقی کتور دور ایـاغین دورایـله صـون کـیم
بـو دور ایـاغی دوریـنی دوران بـیلور آنـجغ
هیچ کیمسه نسـیمی سـوزینی فـهم ایـده بـیلمز
بو قوش دیـلی در بـونی سـلیمان بـیلور آنـجغ

جـانانه یـوزنک قـیمتنی جـان بـیلور الحـق
کل قدرنی شول بلبل خـوشخوان بـیلور الحـق
یـوزنک خـطنک شـرحـنی مـن عـارفه سـورکل
اول مـصحفی بـو حـافظ قـرآن بـیلور الحـق
منکر نه بـیلور خـال و خـطنک مـنطق طـیرنک
قـوشلر دیـلنی بـرجـه سـلیمان بـیلور الحـق

صــوفی نــه بــیلور لیــلت الاســرا خـبرینی
مــعراجـه چـخن عـارف سـبحان بـیلور الحـق
جان کرچه ساچنک ظلمتینی کـفردیر ای دوست
عــالمذه یـوزنک نـورینی ایـمان بـیلور الحـق
گر عارف ایسـنک واعـظه سـن مسـتمع اولمـه
دوغــرو خـبر اولدور قـمو یـالان بـیلور الحـق
قــدر رخــنکی بـیلمیسه عـارف کـه دغـل دور
کــل قــیمتنی بــلبل خـوشخوان بـیلور الحـق
فهم ایتمیه یـوزمینک یـدوبیضا سـینه فـرعون
اول مــعجزینی مــوسی عــمران بـیلور الحـق
هر قول سـنکاکـه اولدی نسـیمی کـبی عشـاق
عــارف لر آنــی عــالمه سـلطان بـیلور الحـق

عالمی قیلدی مـنور شـول یـوزی مـاهی کـورنک
قــدرت اللــه در جـمالی قــدرت الهــی کـورنک
خــوبلرنک شـاهی ازلدن شـول صنمـدر تـا ابـد
دولت حسـنی مـخلد خـوبلرنک شـاهی کـورنک
مــؤمننک مــرآتــی مـؤمندر دیـدی خـیر البشـر
کوزکویی صافی دوتونک کوزکوده آللهی کورنک
رازمــی فـاش ایـتدی آهـم عـالمه چـاخدی مـنی
عاشقی رسوا قیلان شـول پـرده دراهـی کـورنک
کــوزلری قــاشی رخــی زلفـی چـریدر حسـننه
لشکری یغماچی شول فـتّان شـهنشاهی کـورنک
زلفیله رخسارنکی هـرکیسمه کـم کـوردی دیـدی
شامله بریرده جـمع اولمش سـحرکاهی کـورنک
زاهدنک مطلوبی جـنت عـاشقنک مـقصودی یـار
زاهـدنک رایـنه بـاخنک عـاشقنک راهـی کـورنک

خاک در کاهندن اولدی هر بصیرتولو بصیر
ای نظر اهلی کلنک شول خاک در کاهی کورنک
عنبر افشان جعد زلفن آرزولار کونکلم آننک
شول اوزون اندیشیه بودست کوتاهی کورنک
پیر کنعاننک عزیزی مصر حسننک یوسفی
یوزینه باخونک زنخدانندەکی چاهی کورنک
دلبرنک یولنده خاک اولدی نسیمیننک تنی
حقّه منّت شول فقیرنک حشمت و جاهی کورنک

فرقتنک دردندن ایجان یورکم قان اولدی کل
کوزلرم یاشی جهانی طوتدی طوفان اولدی کل
جانمنک وصلنکله حقدن اتصالی وارایکن
دولت وصلنکدن آیرو دوشدی هجران اولدی کل
چکدی مشکین زلفنکی آلدی المدن روزکار
شول سببدن کونکلمنک حالی پریشان اولدی کل
کرچه مندن صورتنک غایبدرای حوری جمال
صانمه کم کوزدن خیالنک نقشی پنهان اولدی کل
فرقتنک بر دردیمش جانمده کم هر کیمسه کم
فکرینه دوشدی بودردنک عقلی حیران اولدی کل
سندن آیرو دوشدوکم آغولر ایچردی منکا
وصلنکنک تریاکی قانی وقت احساس اولدی کل
کرچه خنداندر فرحدن آغزی آچلمش کلنک
عندلیبنک کوزلری کورکم نه کریان اولدی کل
خضر اکر ظلمتده ایستر چشمەی حیوانی
صوصا میش مشتاقه لعلنک آب حیوان اولدی کل
یار جور ایتمیش نسیمیه روادر کر آنکا
اوز نکارندن یری زنجیر و زندان اولدی کل

دلبــرینک لعــلنه من حـقۀ مـرجـان دیـمیشم
صورنه لطف ایله عجب جاننه جـانان دیـمیشم
کان کـوهر در آنـنک لعـلی و مـن جـوهری یـم
جــوهری جــوهرینک درّیـنه غـلطان دیـمیشم
دیمیشم فاش دیمن خلوت ایچنده مـن و دوست
یــار ایــله ســر نــهان آراده پــنهان دیـمیشم
قیلمین سجده آنـینک یـوزینه کـر زاهـد ایسـه
زهد و بازرق اولانینک آدنـی شـیطان دیـمیشم
خط و خالنک نـه بـیلور واعـظ بـیهوده سـخن
من آنینک شرحنه کورقاف ایله قرآنی دیـمیشم
بــلبل و قــدس مــنم ســورۀ حسـننک کـل در
کل یـوزیننک کـلشننه تـازه کـلستان دیـمیشم
شب وصـلت صـنما مـوسیه کـورستدی جـمال
یوزینه شول کـیجده شـمع شـبستان دیـمیشم
من «نسیمی» ام آنینک قـاش و کـوز و کـرپکنه
هـر زمـان قـلب شکـن رسـتم دسـتان دیـمیشم

اول تـــمام آیـــنک یـــوزینده مـــن هـــلالی کـــورمشم
جــــــنتنک حــــــوضندکی آب زلالی کــــورمشم
مــن خـیال ایـتدم کـه جـنت کـلی بـودر کـلی بـو
مـن مـوننک تک چـوخ چـوخ ایـنجه خـیالی کـور مشـم
آب کـــــوثرمنزلنده احــــــمدی مست ایـــــلین
مــنکر اولمــه اول یــقین مــن خـط و خـالی کـورمشم
اول غــزازیــل اوچـریکن یـری کــوکی سـیرایـدوب
دوشــدی سـندی کـویدی کـیتدی پـرو بـالی کـورمشم
قــیلمه کـل دارالفــنا چــون عـهد یـمزچـون کـیم کـچر
دال الف قـــدنده چـــون مـــن مـصر دالی کـــورمشم

غـره اولمـه‌ای بشـر دنـیا یـه آچکـل سـن کـوزنک
من موننک تک چوخ چـوخ بـو مـلک و مـالی کـور مشـم
بیست و هشت و سی و دودن دیشره اولدی نسته یـوخ
مـن کـلام او سـتنده خـیلی قبل و قـالی کـور مشـم
هـــفت هشت ایـــچنده دور اوش بـو کـمال مـعرفت
مـــن آنـــنک لعـل لبـنده قـند و بـالی کـور مشـم
ای نســـیمی قـــیل تـــوکل بــی‌زواله اول یـــقین
مــــنده بـــوفکرم ایـــچنده لایـــزالی کـــومشم

ای جـمالنک حسـن صـورت کـم قـیلپدراول حکـیم
فـاعل مـطلق درر هـر شـیده مـفعول اول رحـیم
صـاچلرنک ظـلّی دوشـلدن روی بـدرنک تـابنه
کـم طـلوع اتـدی جـهانه شـمس تـابان و مـقیم
یـوزنکه سـبع المـثانی کـر او خـورسم لادیـمه
کـم قـاشنکله کـرپکنک زلفـنکدن اولدی بـورسیم
نطقیدر شـیرین لبـنک شـول عـیسوی جـانه حـیات
چـون مسـیحا اسـتریسنک اوشـته کـلدی در رمـیم
سـجده قـیلمازمی بـیله کـور سـذر وطـوبی تـمام
کـیم مـلائک قـاموسی آیـدر سـجودی کـی عـظیم
هـم حـقنک سـن مـظهریسن لاشـریک بـی‌کمان
سـنده در نـور تـجلی عـرش و کـرس و هـم نـعیم
یـــازمه حـرفنک آدیـنی ای کـندوزندن بـی‌خبر
چـــون لبـــنکدن ظـاهر اولدی بـوکلامله کـلیم
اســـتوانـــنک حـظنی کـربیلدونکیسه بـی‌کمان
خـط و جـهنکده شکـاف اولدی صـراط المسـتقیم
خـضر چـون بـولمیش حـیاتی ظـلمتندن تـا ابـد
کـم لبـی عـیسی دررسـوزلر ایـچنده‌کی عـلیم

اوش بـو دنـیا فـانی در کـچ سـن فـنادن بـول بـقا
کـم حـیات جـاودان اولا سـنکاعمر حـلیم
ای «نسـیمی» کـر نـهایت بـولد نکیسه نـطقه سن
بیست و هشت وسی و دو و جهنکده یازدی حق مقیم

مـنم اول طـلسم پـنهان کـه بـوکون جـهانه کـلدم
ازلی نشـانسز ایـدم ابـدی نشـانه کـلدم
بـو طـلسمی چـونکه آچـدم ظـلماته نـور صـاچدم
بو نیچه مکانی کـچدم کـه بـوجسم و جـانه کـلدم
اوخودم بـیر اسـم اعـظم کـه وجـوده کـلدی عـالم
قـوینک آدمـی آدم کـه بـوکون جـهانه کـلدم
کـرونن مـنم یـوزمدرکوزدن مـنم کـوزمدر
دیـل ایـدن مـنم سـوزمدر مـنم اوش لسـانه کـلدم
قـمو یـرلرده بـولندم قـمو سـوزلرده بـیلندم
قـمو پـرده ده چـالندم بـو اولو بـیانه کـلدم
چو منی باخوب کوررلر دون و کون نیچون کویرلر
واروب آیـروغه صـرارلر مـنکامن گـمانه کـلدم
نـه کشـیدرر شـیرازی کـه بـیان ایـده بـورازی
دزویـره بـو سـوز سـازی مـنم اوش زبـانه کـلدم
دیـدم سـید «نسـیمی» نـه زری سـودم نـه سـیمی
ابـدی سـودم نـعیمی حـوریله جـنانه کـلدم

مـنده صـغرایکـی جـهان مـن بـوجهانه صـغمزم
کـوهر لامکـان مـنم کـون و مکـانه صـغمزم
عرشله فرش و کاف ونون منده بولوندی جمله چون
کس سـوزنکی و اپسـم اول شـرح بـیانه صـغمزم
کـون و مکـاندر آیـتم ذاتـه کـیدر بـدایـتم
سـن بـو نشـانله بـیل مـنی بـیلکه نشـانه صـغمزم

کـــیمسه کـمان و ظــنله اولمــدی حــقله بــیلش
حــقی بــیلن بــیلور کـه مـن ظـن و کـمانه صـغمزم
صورته باخ و معنی یی صورت ایـچنده طـانی کـیم
جسـمله جـان مـنم ولی جسـمله جـانه صـغمزم
هــم صـدفم هـم انـجویم حشـر و صـراط اسـنجیم
بــونجه قــماش و رخــتله مـن بـو دکـانه صـغمزم
کنج نهان مـنم مـن اوش عـین عـیان مـنم مـن اوش
کــوهرکان مــنم مــن اوش بـحره و کـانه صـغمزم
کــرچــه مــحیط اعــظمم آدم آدمــدر آدمــم
طــوریله کــن فکــان مــنم مـن بـو مکـانه صـغمزم
جـانله هــم جــهان مــنم دهــرله هــم زمـان مـنم
کــور بــولطیفه‌یی کـه مـن دهـر و زمـانه صـغمزم
انــجمله فــلک مـنم وحـی‌له هـم مـلک مــنم
چک دلنکـی و، اپسـم اول مـن بـولسانه صـغمزم
ذرّه مــنم کــونش مـنم چـارله پــنج و شش مـنم
صــورتی کـور بـیانله چـونکه بـیانه صـغمزم
ذاتــــله‌ام صــفاتله کــل شکــرم نــباتله
قــدرله‌ام بــراتــله بســته دهــانه صــغمزم
نــاره یــانن شـجرمنم چـرخـه چیقان حـجر مـنم
کور بو اودنک زبانه سین مـن بـو زبـانه صـغمزم
شــهدله هــم شکـر مـنم شـمس مـنم قـمر مـنم
روح روان بــــاغشلرم روح روانــــه صــــغمزم
تــیر مـنم کـمان مـنم پـیر مـنم جـوان مـنم
دولت جــاودان مــنم آیــنه دانــه صـغمزم
کـرچـه بــوکون «نسیمیم» هـاشمی یـم قـریشیم
مــندن اولودر آیــتم آیــته شــانه صـغمزم

کـل سـنکا شـرح ایـلیم خـاصیت اسـمامیزی
بـیله سـنک سـری عـروج لیـلة اسـرامـیزی
بیز خدانـی بـیلمشوز عـلم الیـقین عـین الیـقین
کـور مشـور اشـیاده ظـاهر خـالق اشـیامیزی
کـر فـقیروز صـورتاً مـعنیده سـلطانلر بـیزاوز
بـنده اوز امـاکـه آزاد ایـلدی مـولامیزی
جد و مـیز روح مـجرد در بـیز آنـدن دوغـمشوز
نـاخلف فـرزند اولوب اونـوتمزوز آتـامیزی
بیر خدا بین اولدوغومیز چونکه مردم شک ایـدب
زاهـد خـود بـین دیـرور اولدرمکـافتوامـیزی
ای «نسیمی» قـاب قـوسین نـنک بـیانن ایـله کـم
بـیله سـن حـقدن رمـوزی قـرب اوادنـامیزی

تـاکـوردی کـونش آی یـوزینکی دربـدر اولدی
بـدر آیـه زوال ایـردی و دور قـمر اولدی
شـمشاد قـدینک قـیلدی ارم بـاغنی جـولان
سـرو آنکـا اسـیر اولدی و مـندن بـتر اولدی
اول ژاله کـه دوشـدی کـل رخسـارینکز اوزره
بر قطره یاغیش دامـدی و مـینک لاله تـراولدی
عـارف ایـچوبن جـرعهٔ ای خسـرو خـوبان
عـالم دیـلینه دوشـدی و صـاحب نـظر اولدی
چون کوردی «نسیمی» یوزنکی زلفه دولاشمش
بـیلدی شب هـجر اوتـدی و شـام سـحر اولدی

قضادن بـیرکئجه تـاکـی عـجب صـنع خـداگـؤردوم
آچـیلدی ظـاهر و بـاطن سـمادَن تـاسماگـؤردوم
مکـانیم لامکـان اولدی بـوجسمیم جـمله جـان اولدی
جـمال حـق عـیان اولدی اؤزؤم مست لیـقا گـؤردوم

نظر قیلدئم نلر گؤردؤم سنه شرح ائیلییم بیربیر
فلک لر اؤستؤنه چیخدیم ملک لر مرحبا گؤردؤم
یئریدیم چؤن تواضع له من اول اَهوایِ اعلایه
اوتورموش جمله نورانی گواه اولیا گؤردؤم
منه حقدن ندا گلدی کی محرملر مقامندن
گل ای عاشیق کی محرم سن سنی اهل صفا گؤردؤم
«نسیمی» ساقی لطفندن بوگون مست تجلّی دؤر
منی مست ایلین دایم بومئیدن مصطفی گؤردؤم

جانه سن جاندن نه کیم گلسه چکرلر آغرماز
حق بیلؤر بیرنوش ایچؤن مین نیش اورارلر آغرماز
یارمهرین دنمیدیر یاآشنالقدنمیدر
جسممی سرتاقدم مین کز یَرَرلَر (یارارلار) آغرماز
فتواسندن زاهیدین ناحق منی گرسویالار
غم دگیل سندن شها گئرچک طَمَرلر آغرماز
شیشمی چؤن طاشه چالدئم حقی اظهار ائیله دیم
چشم اَحوَل آغردی صاحب بصرلر آغرماز
زاهدئن بربرمغن کسن دؤنَر حقدن قچار
گؤربوگئرچک عاشیقی سرپاسویورلر آغرماز
جهل نامردین قچان میدان گؤنؤنده یئیری وار
اربیلور میدان قدرن کیم قَدَرلَر آغرماز
سویون ای مردار سلاّخلر «نسیمینین»تنین
بونجانامردی کؤرن بر اَر قیارلَر آغرماز

هاشیمی

٩ مینجی یوزون اورتالاری «١٠» نجو یوزون ایلک، ایللرَی

«ئوزچاغیندا آذربایجاندا شاه‌لیق و مذهب چارپیشمالاری اوزونده‌ن اَمن آمانلیغی پوزولوب، بوسَیَدَن‌ده بیرچوخ آذری شاعرلری کیمی ترکیه یه کؤچوب عثمانلی دربارینا سیغینمیشدیر تاریخی یازیٔ لار اونون ٩١٧، هرق ایلده اوٗلدوٗ گوٗنوٗ گوٗرسَدیر قَستَمونیلی لطیفی «مشاهیرالشعرا» اثرینده یازدیغینا گوٗره؛ هاشمی ترکیه ده طرابوزان طرفلرینده حکومت ائدن یاووزسلیمین یانینا گئتمیش، اوردا شعرلریله بیه‌نیلیب اونون موصاحیب لری سیراسینا گیرمیشدیر».

بزمیمی ائیله میشم دوٗن گئجه سولطانلار ایله
نئجه سلطان لارایله بی سروسامانلار ایله
می و محبوبه بَنی تؤوبه لوٗدوٗر دئرلَرمیش
دوستلار نئجه ده یین بوقوروبُهتان لارایله
نه بَنه صَبر میسر در و نه وصل حبیب
دوٗشوٗبَن کوییٖنه شیدا اولوب افغان لارایله
مست اولوب عاشق و شیدا اولونوب سینه سی چاک
گَزه ره‌م شهری بوٗتوٗن جمع پریشان لار ایله
«هاشمی» قابل تقریر دئگیل قصه‌ی عشق
کیم آنی شرح ائده‌سن دفتر و دیوان لار ایله

خلیلی

۹ اینجی یوزایللیک. ۸۹۰ - ؟ هق

دوققوزونجو یوز ایل لیگین اول لرینده آنادان اولموش، اوزون مودت تـرکیه ده یـاشامیْشدیرنسیمی مکتبی نین داوام چیْ لارنیندان دیر. «فراق نامه» آدلی مثنوی یازمیْشدیْردیوانیْنداکی شعرلرین دیـلی ساده و صنتکارلیْق خصوصیت لری گوجلوْدور.

خلیلی ۸۹۰ ینجی ایلده توْرکیه نین «ایزنیْق» شهرینده وفات ائتمیشدیر.

خلیلی گنج یاشلاریْندا تحصیل آلارکن بیرقیْزی سئومیش، بوعشق بیرداستانا چئوریلمیش‌فراقـنانه آدلی منظوم آثَرینی‌ده ائله اوناگوْره یازمیْشدیْر. تذکیره لرده دیوان باشی باغلادیغیْنیْ یازیب لار .

مـــن‌کی، درویشـــم، گـدایـم، پـادشاه عـــالَمَم
روح - بــیرنگم، اگــرچــی رنگــه گـلدیم آدمـم
شش جـهتله چـارعنصردورمنی فـاش ائـیله یـن
یــوخسا مــن گـنجینه‌یی وحـدتده مـاء - مُـبهمم
اُمـــهاتیله چـــاهار آبـــایه تـوتدومسا خـلف
عـــالم تــحقیقه بـاخسان جـمله سـیندن اقـدمَمْ
سئویله ین حقدیر منیم دیلیمده حرفی یوخسا مـن
چـــارعنصرده مـــرکب، بـــی‌لسان و ابکَـمَم
ای خلیلی، چوْن هـرایش تـقدیر الیـندن ایشـله‌نیر
فـــارغم دنـــیا و عُـــقبانین غـمیندن، بـی غَـمم

مِهر اولامی بو ؟ مَهْ می عَـجَب ؟ یـا رُخِ زیـبا
اَحسَـــنت زِهـــی حـوْسن تـبارک و تـعالی
فیروز اولاراق طالع اولورجـان - اوْفـوْقده‌ن
بنزراونا دایـه مَـهْ ایـدی، مـهر ایـدی لا - لا
بنزر دئریدیم اوْزوْنه گوْل، قـددینه سـروی
پاک اولسا گوْلوْن دامنی، سرو اولماسا یکپا
زیــبا اوْزوْنـوْ راهب - صـدساله گـوْرَرسه
آفت دئـــیر آتـــار اودا زوْنّـــارِ چـلیپا

دؤولتـلـی زهـی یـاش !اولا یـولونا قـوربان
عـزتلی، زهـی گـؤز!کـیم اونـوقیٖلا تـاماشا
آغـازائـده‌جک یـازماغا بـومدحی «خـلیلی»
چشمی دولوقان ایدی و بـاشی دولوسـئودا

سوروری

سروری ۹ نجو یوزده یاشاییب یاراتمیٖش شاعیردیر. عؤمرونؤن چوخونو تورکییه ده کئچیرتمیش دیر. اور دادا ئولموشدور. بیرتذکره ده اونون : «سلطان سلیم دؤورؤنده. شاه اسماعیل وقتینده فوت‌اولدی» یازیلدیغینا گؤره ۹۲۶ - ۹۱۸ هرق ایللرینده اؤلدؤگؤنوگؤمان ائتمک اولار.
لطیفی نین وئردیگی معلوماتا گؤره سروری نین بیر دیوانی اولوب زمانی نین مقبول شاعری ایمیش.

کؤنلؤمی زولفـؤنله چک زنـجیره شـیدالانـماسون
سینه می چاک ایت کی سندن اؤزگه مأوالانماسون
طـوتمشم خـونابه‌یِ دل بـیرله چشـمم روزه‌نـین
کـیم یـوزؤندن اؤزگـه‌یی هـرگز تـماشالانماسون
لبلرؤن دؤرونده مشکین زؤلفؤنی داغـیت کـی تـا
غنچه خندان اولماسون سـؤنبول مـطرّالانـماسون
غــمزه‌نی بــیدارقـیٖل نـازاویـقوسوندا کـیم دخـی
نــرگس رعـنا چـمن صـحنینده شـهلا لا نـماسون
بــیخبر دؤر چــؤن حـبیبین دورِ عشـقیندن فـقیه
ای «ســروری» شـویله ایکـن داخـی مـلاّلانماسون

تـا مُـعنبر کـاکـیلؤن خـورشیده سـالمیٖشدیٖر کَمَنْد
بــاغلامیٖشدیٖر بــوینیمی زنــجیر زولفـون بـندبند
قــد دلجــویون نــهالین گــؤردی چــؤن گــلزارده
دوردی آیــاغ اؤســتؤنه تــعظیم ائـدیب سـروبلند
عــنبرافشــان زؤلفـؤنه ایـرمک دیـلَرجـانا کـؤنؤل
اللــه، اللــه، نـه اوزاق سـئودایـه دؤشـمؤش دردمـند

ناصحا پندائتمه گیل مِهریندەن اول مه پاره نین
سؤیله دولمیٚشدر کؤنؤل کیم قالمامیٚشدیٚر جای پند
ای «سروری» خط سئوداسیٚندان آنیٚن باش چَکَن
پاره لنسین تیغ محنتله قلم تک بند، بند

حامیدی

۹ اونجی یۆزایل لیک

فضولی و باقی کیمی بؤیۆک شاعرلر اوزەریندە ایز قویموشدور. «۳۰» ایل باشقا ئولکه لری گزیب، ۸۶۰ینجی ایلده استامبولدا یورد سالمیٚش سولطان محمدقاتحین ماراغینی قازانیب‌سارای شاعیرلری سیراسیٚنا گیرمیٚش، سونرالار سارایدان اوزاق لاشمیٚشدیٚر. آذربایجان و فارس دیل لریندە یازمیٚشدیٚر. اثرلری نین دیلی ساده دیر. دَبدبەلی سارای شعر دیلیندەن اوزاقدیٚر.

آی اوْزؤن آیینەی صورت جاندیٚر بیلیرەم
اوندانقشِ رخِ دلدار عیاندیٚر بیلیرەم
اول عیان نور کی، مطلوبیدیراهل نظرین
دیل هرذرەنین ایچینده عیان دیر، بیلیرەم
بوکی، آرام ائدمز سیروسیلوکینده فلک
غرضِ تربیت حسن بیاندیٚر بیلیرەم
اول کیم آلور دیل و صبر و خردی غارت ائدر
مظهرِ صورتِ زیبایِ فلان دیٚر بیلیرەم
اول شکرلب گتیرەر حامیدیی میکدییه
گؤسترن یول منه مهدیِ زماندیٚر بیلیرەم

نئجه دیل صبرائده هجران ایچینده — نئجه‌جان‌غم‌چکه‌دؤوران‌ایچینده
نئجه آخاگؤزومدن قانلی یاشلار — نئجه‌بیراوزەکؤنلوم‌قان‌ایچینده
نئجه بیرشعله لنسین برق آهیم — گئجه‌لرگونبدی‌گردان‌ایچینده؟!
نئجه بیراول پری رو فیرقتینده — نئجه‌گؤرناله‌وافغان‌ایچینده
داخی واخت اولمادی اول شاه خوبان — منی‌یادائیله‌یه‌یاران‌ایچینده

داخی واخت اولمادی کیم چشمه‌ی عیش　قـــــوراليــــم‌لاله‌وريحان‌ايــــچينده
گل ای مَهْ «حامیدی» کؤنلون سئویندیر　کـــی بســـلر درد عشـقی جـان ایـچینده

نیچون ای مَهْ، جـنت کـوییـنده بـاراولمـاز مـنه
نیچون اوّل کی کیمی هئچ اعتبار اولماز مَـنه ؟!
دردهـــجرینده مـــنه یـــاراولمـادی صـبروقرار
سن منه یاراولمایینجا، کیمسه یـاراولمـاز مـنه
من هاچان گؤرسم سنی کندیمی اصـلابیلمزه‌م
بختیار اولمادیغیٔ ایـچون اخـتیار اولمـاز مـنه
عشـقینین یـــولوندا مـــنصورم، ولی نـاپایدار
ای دریغا، کـیم بـو دؤولت، پـایدار اولمـاز مـنه
گرنگار ائتسین اَلی قانیٔمدان، اوندان، تـوتمازام
دئمسینلر کـیم مگـر مـهرِ نـیگار اولمـاز مـنه ؟
«حامیدی» گرچی قبول اولسا، دهانیٔن وصفینی
بوندان اؤزگه بوجاهاندا، هئچ کار اولمـاز مـنه

کشوری

۹ اینجی یوزایل لیک

شاه اسماعیل صفوی چاغی شاعیریدیر. سام میرزه تذکره سینده رودبار شهریندَن اولدوغوقیدائدیلیر ۹ نجو یوزده یارادان شاعیرلریمیزین اَن مشهور لارین نان دیرزمانه‌سی‌نین بؤیوک شاعیری حبیبی ایله دوست اولمیٔش، داهی اؤزبک شاعری نوایی نی، محبتله اؤیره نـمیشدیر. چـوخ غـزلله‌رینی نـوایـی اوسلوبوندا قَلَمه آلمیشدیر نوایی ادبی مکتبی‌نی آذربایجاندا یایان شـاعیرلردن دیـر. شـیفاهی خـالق ادبیاتیٔ‌نین قؤوتلی، تأثیری، دیل ساده لیگی اونو معاصیرلرین نَن فرق لندیریر. اونون شـعرلرین ده، احساس، دؤشؤنجه‌یه غالیب دیر.

مـــنیم بـیر دلبـریم وار کـیم لب و گـفتاری گـؤیچک دیـر
تـــن و انـــدامــی بس نـــازیک، قـدورفتاری گـؤیچک دیـر
دَهـــانی چشـــمه‌ی حـــیوان، خـــطی خـضرو لبـی عـیسا
ساچی سؤنبول گؤزونرگیز، گؤلِ روخساری گؤیچک دیـر

اؤزۆ رنگـین، سـؤزۆ شـیرین، لبـی غـنچه، بـئلی اینجه
اونا هرنَسنَه کیم تـانری وئـریبدیر، واری گـؤیچک دیـر
دل و جـانی، زروسـیمی، اؤزۆ مـولکی نـئدر یـارب
بوویران دۆنیادا هـرکیم کـی، اونـون یـاری گـؤیچک دیـر
گۆنش گـؤیچک دۆرۆر دئـرلر، بـلَی، گـویچک دۆرۆر، امـا
سنین گۆیچک لی یین یـانیندا اول نـاچاری گـؤیچک دیـر
منه دئر خلق کـیم، یـارین عـجب بـی مـهر و بـد خـو دور
اؤزۆ بـیلیر، اگـر بـی مـهر و بـدخو، یـاری گـؤیچک دیـر
لب لعـل و خـط سـبزین صـفاتین «کـیشوری» سـؤیلر
اونون چۆن دۆرکی، سوزۆ دیلکش و اشعاری گۆیچک دیر

شمع تک کۆنلۆم یانار اؤزۆن گۆرۆب جانانه نین
شمعدن حاصیل همین یانماق دۆرۆر پروانه نین
دیل اوزاتـدی حـلقه‌ی زلف پـریشان نـین سـاری
شاخ شـاخ اونـئن اۆچـون بـولوزبان شـانه نـی
بس کی، قان سپدی گۆزۆم، هریان درو دیواریـنه
شـرمسارَم اؤزۆدن بـوکۆلبه‌یی ویـرانـه نـین
سن گـئدلدن بـرلو چشـمیم خـانه تـاریک ایـریر
لاجرم یانماز چراغی هـئچ یـیه سیز خـانه نـین
کشوری ایکی جاهان نقدین وئرَر وصلین اۆچۆن
گرچـی یـوخدور قـیمتی سـن گـۆهریکدانـه نـین

سـندن آیـری، یـۆز غـم و درد و مـلامت دیـرمَنه
نه خوشام، نه ناخوشام، بیلیم نه حـالت دیـرمنه
هجریمه قاتلان دئیینجه تـیغ چک، ئـولدۆر مـنی
حق رضاسی چۆن کی، بـوعینی عـدالت دیـرمنه
ملک هسـتی ایـچره نـه حـاصل مـنه بـازار گـرم
ایـمدی کـیم کـوه عـدم سـاری جـوالت دیـرمنه

عشـقدن کـئچ دَئـر مـنه ادراک سـئز زاهـید ولی
اونــوبیلمیزکیم، بــوترغیب - جــهالت دیـرمنه
یارگؤندرمیش نیشان کیم کیشورینی ئولدؤرؤن
خــوش دلم کـیم، اول نـیشان اسـتمالت دیـرمنه

بس کی، سن سیز گؤی دؤرؤر باغریمی هجران قـایغوسو
نــه کـؤنؤل پـرواسـی قـالدی مـنده، نـه جـان قـایغوسو
کــؤفرین ایســتر کــافیری، ایــمان مســلمان، مـن سـنی
عــاشق صــادقده یــوخدور کـؤفرؤ ایـمان قــایغوسو
دردو مـــحنت رهگـــذارئـــدیر مــانا قــانلی کـؤنؤل
وه کــی، اؤلدؤردؤ مــنی هــر لحــظه مـهمان قـایغوسو
ای مســلمان لار، بــولون آخــیر مــنه بـیرچـاره کـیم
کـــؤفره دؤنـــدردی مــنی اول نــامسلمان قــایغوسو
چـؤن دیـلرسن کشـوری نـین دردی درمـان سـئز دؤرؤر
ای طـــبیب، آخــیر مـنی اؤلدؤردؤدرمــان قــایغوسو

ای صـــنم، آچ کـــیل اؤزؤنـــدن زؤلف عـنبر بـارینی
قـــویما گـــیل مُـصحف اوزؤنـــه دَخـی بـوزؤنَارئنی
آی سَـــنه بـــیراؤزؤ داغــلی بـنده‌ی فـرمان دؤرؤر
آلمـــئشام بـــوبابده یـــؤز قــات ایـله اقـرارئـنی
خســـته یـم چشـمین کـیمی، ای نــارپستان دلبـریم
نـولا گـر بـیرسیب ایـلن سـورسان مـن بـیمارئنی
سؤگمک‌اولماز،دؤگمگ‌اولمازتَرکیدی(تَرکایدی)نـامردلیک
بـــیربلادیر نــیله سـین کـیشی وفـاسئز یـارئنی
گــؤگدَن ائـنیب دوتسـا کـوییده وطـن ایـرمز عـجب
گـــؤرسه روح اللـــه اونــون شـیرین لب گـفتارئنی
عشـق اهــلی نــین قــانئن دانــدیر بـویاتدی روزیگـار
وادیِ هـــــجران آدا زاغ و زغـــــن مـــــنقارینی

آی اؤزۆ اونـــدان جـدا قـــالدی جگـــرخـــون «کشـــوری»

طـــالع بـــرگشته نـــی گـــؤر، بـــخت نـــاهموارینـــی

بصیری

۹ اونجی یۆزۆن اورتاسی هق

دوققوزونجو یۆزایل لیکده یاشامیشدیر، ادبیات تاریخی میزه عـالیم - شـاعیر کـیمی داخـیل دیـر. عۆمرونون بیرحصه سی نی ترکیه ده یاشامیشدیر. شرق شعرینین مختلیف قالیب لرینده یازمیشدیر. یوزه قَدَر اوزون بیرمدت عثمانلی سـرایـلارینْدا یـاشامیش، سـارای شـاعیری اولمـوشدور، سـلطان سلیمان‌قانونی بغدادی فتح ائله‌دیگی ایلده وفات ائتمیشدیر. بصیری نین اَل یازمادیوانی، استانبول دا علی امیری کیتابخاناسینْدا ساخلانیر.

او نـــازنین کـــی، دلِ زاریـــم آشـــنا دیْـــر اونـــا

بـــلانی گـــؤر کـــی، گـــؤرنلرده مـــبتلادیْراونـــا

یاخیْب ییْخارسا دیـل وجـانیْم اعـتراض ائـدَمَن

نه سؤیله ییم بیری قوربان، بیری فدا دیْر اونـــا

سـزامـــی ؟ بـــاغده گـولگشت نـارواله ایـلـه ؟

نه طعن ائـدرسه بـدانـدیش لر، سـزادیـز اونـــا

طبیعتی قـاتی نـازیک دیْـر اول شـهِ حـؤسنۆن

شکـــایت ائـیلییه مَـــم جـؤوردَن، جـفادیْراونـــا

حکـــایت ائـــتمه مـنه حـور - عـینی، ای واعـظ

کی، دوست تشنه سی یم، رغبتیم اونادیْر، اونا

فُســـون، غَـــنج و دَلال و کـــیریشمه و شـوخی

بوتون منیم ده وار اسکیک، همین وفـادیْر اونـــا

نـــه دم کـی، ائـیلیه تـرتیب بـزم سـاز و طـرب

نـــوا طـــراز «بـــصیری»یـــی بـــینوا دیْـر اونـــا

سـنین دردیـــندن ای شـوخ جـفاکـار

بـــلابوکیم نـــه سـاغم مـن، نـــه بـیمار

نه گول قالیر بوگولشنده، نـه بـولبؤل
گرک سن کؤنلؤن آچیق توت، گرَک دار
قـامو اَغـیاره یـارائـتدی تَـرَححؤم
مـنه نـه یـار رحـم ائـیلر، نـه اغـیار
صبا بو رشکـیدن اویـدوم ایـذین، گـر
اؤزؤن، یـئردن یـئره وورا یـئری وار
ائـدَر عـاقیل لری مـجنون بـصیری
هاچان کیم عشق درسـین ائـده تکـرار

ماتمی

۱۰ - ۹ اونجو یوز

ماتمی تورکیه‌ده یاشایان، یازیب، یاراتمیش آذربایجانلی شاعیردیر. احتمالاً گؤره ؛ دوققوزونجو یوزده آنادان اولوب و چالدیران ساواشیندان سونرا تورکیه یه گئتمیشدیر. او شیعه مذهب اولوب، آل عبانی سئودیگی اؤچون ئوزونه «ماتمی» آیاماسینی سئچمیشدیر.

باش قویوب درگاهینا پابوسدن ایتدی مـلتمس
بن گدایی گؤرکی تـاج سـلطنت قـیلدیم هـوس
باشومی یاسدینماغ ایـچؤن ای گـل بـاغ جـمال
بالش رحمت گـلور کـویؤنده اولان خـار و خَس
کوکب برج شـرف سـن ای کـمان ابـرو سـاقین
کـیم ایـریشؤر مـهرومامه تـیرآهـیم هـرنَفَس
غـایب اولالی نـظردَن آب حـیوانـیم بـنؤم
حسرتیندن اشک چشمیم اولدی جیحون و اَرَس
ای خضر آب بقا نوش ایـله سـن کـیم «مـاتمی»
زهـرغَمدَن نـوش دارویـی اَجَـل قـیلدی هَـوَس

افصح‌الدین هدایت اله

۹ اؤنجی یوزایل لیک

۹، اونجی یوز ایل لیگین سونلارینا قدر تبریزده یاشامیشدیر. آغ قویون لولاریـن سـارایـینا داخـیل

اولموشدور «هدایت» تخلصی ایله شعرلر یازان شاعیرین علم عالمینه معلوم اولان دیوان لاری دوبلین و اکسفورد کیتابخانالارینندا، استانبولون «توپقاپی سارایی» موزه‌سینده‌لندن ده «ف. س اِستیونسِنین» شخصی کیتابخاناسیندا ساخلانیر.

ای جـان و کـؤنؤل مـهرین ایـله واله و شـیدا
ایـــثباتنین اؤچـؤن کــون مکـان اولدوهـویدا
حکمونله سنین ساکین اولوب تـخته ی اَغـبَر
اَمـــرینله رَوان چـــیزگینه دیـــرگنبد خـــضرا
سن سن کی، اولوب دور کرمین عامی جاهاندا
هرخـاره وئـرؤرسن گـولؤ، هـر خـارَیه خـارا
سندن نه دیل و دیـده ایـلن گـیزلی دیـیم راز
هـــردیده و هـر دیـل ایـله بـینا سـن و گـویا
یارب کی، نه ایش دؤشه هیدایَتین الیـن دوت
سندن بودور اول دؤشمه سه، ای دوست تَمنا

تـــاکـــی، گـــئیدین، ای خـــطی ریـــحان، قـبای سـوسنی
ســـؤنبؤلِ زؤلفـؤن اوتـــاندیردی چـــمنده ســـوسنی
خـــانسیٔ داغـیٔن لاله سـی سـن، ای بـنفشه خَـطلؤکـیم
ســؤنبؤلؤن بـوییندن اولور بـاغ ایـچینده سـوسنی ؟!
گـــؤزلریم ســـویین گـــؤرن لعـــلین غـــمیندن دئـرمانا:
غــــافیل اولمـــــاکـــیم، آپـــارور عـــاقبت بـــوسوسنی
ای کؤنول مـطلوبی، چـؤن هـریئرده حـاضیٔرسان مـانا
کــــؤفراولابـــــیهوده گـــــیرن ایســـتَمَن هـــرسوسنی
گؤر بوسارسان بوس، کؤنول، میدانِ عشق ایچینده بول
کـــیم، یـــئتؤرؤر عـــاقبت مـــقصوده اول بـــوسوسنی
دامـــی غـــمدن بـولمادیٔن بـیردم «هـیدایـتین» خـیلاص
تـــاکـــی، گـــؤردؤم هـــر نـظر، ای عـنبرین گـیسوسنی

حبیبی

۹۲۶ - ۸۶۵/۷۰ تخمیناً ه‌ق

قدرتلی شاعیر حبیبی «گؤی چای» ین «برگشاد» کندینده آنادان اولوب، «تحفه‌ی سامی» تذکیره سینده وئریلن معلوماتا گؤره یوخسول بیرعایله ده دونیایه گلیب ؛ اوشاخلیقدا چوبانلیغلا کتده گوذران ائتمیشدیر. یاشاییشینین ایلک دؤورو حقینده اسکی متن لرده معلومات یوخدور. دوغوم و اولوم ایللریده دقیق معلوم دئییل دیر. بیرحادثه نتیجه سینده اوزون حسن ین اوغلو سلطان یاقویون سارایینا گئتمیش اوردا تعلیم تربیه آلمیشدیر. و اؤز باجاریق و استعدادی نتیجه سینده مختلف علملری اؤیره نمیش، شاعیرلیک استعدادی چیچکلنمیشدیر. حاضیر جاواب، آچیق دانیشاق آدام اولموشدور. آق قویونلو شاه لارینںان بیرینی ده مدح ائتمه میش دیر، شاه اسماعیل اونلاری ییخاندان سونرا، شاه اسماعیلین دعوتیله اونون سارایینا گئتمیشدیر.

۱۹۸۰ نجی ایلده شاعیرین قطعه، مسدس، غزل، قصیده لرین‌ده‌ن عبارت ۴۷ شعری باکیده چاپ ائدیل‌میشدیر. همین کتاب ۱۳۶۰ نجی گونش‌ایلینده‌بیرمقدمه‌ایله‌شاعیرحسن‌مجیدزاده (ساوالان) طرفینده‌ن گونئی‌آذربایجان‌الیفباسیله‌یئنی‌ده‌ن‌چاپ‌ائدیلیب دیر. کتابین مقدمه‌سینده اوخویوروق : «... حبیبی شاه اسماعیل سارایندا بویوک نفوذ قازانمیش و ملک‌الشعرالیق موقعینه یوکسلمیشدیر ... شاه اسماعیل خطایی نین حبیبی کیمی بویوک بیر شاعیره یوکسک قیمت وئرمه سی ده چوخ طبیعی دیر.»

«حبیبی چالدیران ساواشیندان سونرا آناتولویا کوچوب اوردا یاشایب، یازیب ؛ یاراتمیشدیر. منبع‌لرده شاعیرین اؤز دوغما یوردوننان آیریلیب، آناتولی یا گئتمه‌سی نین سبب لری حقینده آیدین بیر معلومات یوخدور.» ادبیات عالیم‌لرینین وئردیک‌لری معلوماتلارا گوره، حبیبی آناتولودادابویوک آدقازانمیشدیر. ۹۲۶نجی ایلده‌ن اول اورداوفات ائدیب؛ سودلوجه دئییلن یئرین جعفرآباد تکیه سینده تورپاغا تاپشیریلمیشدیر.

اثرلریندن متصوف اولدوغو آیدین گؤرونور، حروفیه باشچیسی «فضل الله نعیمی» طرفداری اولوب .

هر کیمه همراه «فضل الله»اولا

آنا فضل - فیض اول الله اولا

حبیبی اورتاعصر علم لرینده‌ن نجوم ،ادبیات ،عرفان علملرین مکمل اؤیره نیب ؛شطرنج اویونون دا گؤزه‌ل بیلیرمیش. حبیبی آذربایجان تورکجه شعرینده اؤزونه یوکسک یئرتوتموش،بیرچوخ شاعرلراوجومله‌ده‌ن:خطایی،فضولی،روحی‌بغدادی«اسماعیل‌بگ‌ناکام» یارادیجی- لی‌غی‌نا تأثیرگؤرستمیشدیر .اونون شعرلرینه نظیره لریازمیش ؛بیرغزلین ده «فضولی» تخمیس

ائتمیشدیر مشهور تذکیره‌چی عالیم لطیفی شاعیرین اؤزونه مخصوص بیر «طرز و اوسلوبو»اولدوغونو قیدائدیر. بعضی ملاحظه لره گؤره «فضولی ادبی اسلوبو»نون یارانماسیندا حبیبی نین مهم تأثیری اولموشدور.

حبیبی اؤزحق یولو و معشوقه سینده ن باشقا بیرکیمسه نی مدح ائتمه ییب :

عـمرباقی ســاچلارین دیـرباده وئـرمه ای صـنم
گؤرون اول عمر-عزیزی ،چون بقاسی خوش گلیر.
جـمله بـوخلق -جـهانین قـیل وقـالیدان مـنه
ائشیگینده ایت لری نین مـاجراسـی خـوش گـلیر .

ای کؤنول ،عشق اهلینه هردم گولردین شمع‌تک
من‌دئمزمیدیم‌کی ،بیر گون آغـلایاسیدیرگولن!؟

بـیر سـحر پـیرمُغانی چـؤن زیـارت ائـیله دیـم
آیاغیندا باش قودوم چوخ - چوخ عبادت ائـیله دیـم
بـیرعجب رطـل گـران سـؤندو اَلومـه پـیرمست
آلدیم ایچدیم، جان و دل مولکؤن عـمارت ائـیله دیـم
چـؤن مـنی مست ائـیله دی اول رطـلیله پـیرمغان
مـن دخـی مـطرب له سـاقی یـه اشـارت ائـیله دیـم
مـطربا ! راست وُ نـوا ده چـؤن دوزه تـدیرچـنگینی
عـاکـف مـیخانیه چـؤنکیم، بشـارت ائـیله دیـم
جمع اولوب کاشانه ایچره نـوش قـیلدیق جـام مـئی
ساقی یی مه رویی گؤردوم چوخ شطارت ائیله دیـم

عاشیقه، معشوقی نین جؤورو صفاسی خوش گلور
ایکـی عـالمدن اونـا بـیر مـرحـباسی خـوش گـلور
گـؤزلریم در دیـنه سـورمه اولمـاغیچون دمـبدم
تـوتیای جـؤهرینده خـاک پـاسی خـوش گـلور

عمر - باقی صاچلاریندیر، باده وئرمه، ای صنم
گؤزون اول عمر عزیزی، چون بقاسی خوش گلور
جمله بو خلق جهانین قیل و قالیندان منه
انشیگینده ایت لری نین ماجراسی خوش گلور
صانا، ای زاهد، بهشت و حور و رضوانی، منه
اول بت زیبا نیگاریمین لقاسی خوش گلور
بو «حبیبی» نین دعاسین مستجاب ائت، ای صنم
چون کرم اهلینه داعی نین دعاسی خوش گلور

بَالله (بیللاه) سحردیر، ساقیا، دولدور بری جام ایچه لوم
لایَعقَل و مست اولالیم، بیزرندوبدنام ایچه لؤم
چؤن بوسیه کاسه جهان بیردم بیزه وئرمز امان
سون لاله گون آنی مدام، هرصبح و هرشام ایچه لؤم
ای ساقیِ خجسته فال هر روز و هفته ماه و سال
ناموس جامی داشه چال، قوی ننگ ایله نام، ایچه لؤم
آچیلدی چون گولشنده گول، ساقی، اَله آل جامِ مؤل
چؤنکی بیزه قالور دِگیل بودؤورو اَیام، ایچه لؤم
مفتی، مدرس، شیخ، امام، گوردؤم کی، ایچرلر مؤدام
بیزاونلارا تابع اولوب، ای اهل اسلام ایچه‌لؤم
چؤن حاضر اولدو دفّ و نی، گؤل سبزه ایچره یارومی
وقتی غنیمت آنلاکئی، گل، ای دلارام، ایچه لؤم
می دیر مسیحؤن قانی بَس، می دیر چو روح ثانی پس
سن ای حبیبی سؤزؤ کس، کیم آنی مادام ایچه لؤم
چؤن رَز قیزیٔ گؤزلری نین یاشی دورور می، بیل مُدام
ای ساقیِ عادل بیزه دگمه، آنی تام ایچه لؤم

ائتمیشدیر مشهور تذکیره‌چی عالیم لطیفی شاعیرین اؤزونه مخصوص بیر «طرز و اوسلوبو»اولدوغونو قیداندیر. بعضی ملاحظه لره گؤره «فضولی ادبی اسلوبو»نون یارانماسیندا حبیبی نین مهم تأثیری اولموشدور.

حبیبی اؤزحق یولو و معشوقه سینده ن باشقا بیرکیمسه نی مدح ائتمه ییب :

عـمرباقی سـاچلارین دیرباده وئرمه ای صنم
گؤرون اول عمر-عزیزی ،چون بقاسی خوش گلیر.
جـمله بـوخلق -جـهانین قـیل وقـالیدان منه
ائشیگینده ایت لری نین ماجراسی خوش گلیر .

ای کؤنول ،عشق اهلینه هردم گولردین شمع‌تک
من‌دئمزمیدیم‌کی ،بیر گون آغلایاسیدیرگولن!؟

بیر سحر پیرمُغانی چؤن زیارت ائیله دیم
آیاغیندا باش قودوم چوخ - چوخ عبادت ائیله دیم
بیرعجب رطل گران سؤندو اَلومه پیرمست
آلدیم ایچدیم، جان و دل مولکؤن عمارت ائیله دیم
چؤن منی مست ائیله دی اول رطلیله پیرمغان
من دخی مطرب له ساقی یه اشارت ائیله دیم
مطربا ! راست وُ نوا ده چؤن دؤزه تدیرچنگینی
عاکف میخانیه چؤنکیم، بشارت ائیله دیم
جمع اولوب کاشانه ایچره نوش قیلدیق جام مئی
ساقی یی مه رویی گؤردوم چوخ شطارت ائیله دیم

عاشیقه، معشوقی نین جؤورو صفاسی خوش گلور
ایکی عالمدن اونا بیر مرحباسی خوش گلور
گؤزلریم در دینه سورمه اولماغیچون دمبدم
توتیای جؤهریندده خاک پاسی خوش گلور

عمر - باقی صاچلاریندیر، باده وئرمه، ای صنم
گؤزون اول عمر عزیزی، چون بقاسی خوش گلور
جمله بو خلق جهانین قیل و قالیندان منه
ائشیگینده ایت لری نین ماجراسی خوش گلور
صانا، ای زاهد، بهشت و حور و رضوانی، منه
اول بت زیبا نیگاریمین لقاسی خوش گلور
بو «حبیبی» نین دعاسین مستجاب ائت، ای صنم
چون کرم اهلینه داعی نین دعاسی خوش گلور

بَالله (بیللاه) سحردیر، ساقیا، دولدور بری جام ایچه لوم
لایَعقَل و مست اولالیم، بیزرندوبدنام ایچه لؤم
چؤن بوسیه کاسه جهان بیردم بیزه وئرمز امان
سون لاله گون آنی مدام، هرصبح و هرشام ایچه لؤم
ای ساقیِ خجسته فال هر روز و هفته ماه و سال
ناموس جامی داشه چال، قوی ننگ ایله نام، ایچه لؤم
آچیلدی چون گولشنده گول، ساقی، اَله آل جامِ مؤل
چؤنکی بیزه قالور دِگیل بودؤورو اَیام، ایچه لؤم
مفتی، مدرس، شیخ، امام، گوردؤم کی، ایچرلر مؤدام
بیزاونلارا تابع اولوب، ای اهل اسلام ایچه‌لؤم
چؤن حاضر اولدو دفَ و نی، گؤل سبزه ایچره یارومی
وقتی غنیمت آنلاکئی، گل، ای دلارام، ایچه لؤم
می دیر مسیحؤن قانی بَس، می دیر چو روح ثانی پس
سن ای حبیبی سؤزؤ کس، کیم آنی مادام ایچه لؤم
چؤن رَز قیزیٔ گؤزلری نین یاشی دورور می، بیل مُدام
ای ساقیِ عادل بیزه دگمه، آنی تام ایچه لؤم

گرسنین چؤن قیلمایام چـاک، ای بت - نـازک بـدن
گـؤروم اولســـون بـوقبا، اگـنیمده پـیراهـن کـفن
چینخمایاسئودای زؤلفؤن باشدان ای مَهْ ،گریؤزایـل
اســـتخوان کَــلّهم ایـچره دوتسـا عـقرب‌لر وطـن
گرچی، شاداولمان دخی، ای دل، بوندان بـؤیله کـیم
چؤن منه همدم اولان سنسن، نه سن اولگیل، نه من
دوشدی شبنم باغه، گل، تاگؤل نثار ائـتسؤن سـنه
سبزه‌نین هربرگینه بیردرکی، تاپشورموش چَـمَن
ای گونول عشق اهـلینه هـردَم گـؤلرین شـمع تک
من دئمزمی دیم کی بیرگؤن آغـلیاسی دیـرگؤلن ؟
نئجه دینلنسین حبیبین سن سیز، ای اندامی گـؤل
چؤن باتارجسمینه تنده هرتوک اولموش بیرتیکن

مســـتدام اولغـیل هـمیشه، ای گـوزه‌ل خـانیم مـنیم
گـؤزلری نـرگیز، یـؤزوگؤل زؤلفـی ریـحانیم مـنیم
گؤن یؤزونْ گؤردؤکجه، واللّهی بوکؤنلؤم شاداولور
حق سنی وار ائیله سین، دوولتـلی سـلطانیم مـنیم
ســـن فـــراغت شـــاد و خـــرّم مـــن قـــیلیرام نـــاله لر
خـــوشمیٔ دیـــر، دلبـر سـانا بـوآه و افـغانیم مـنیم
حسرتینده‌ن خسـته اولدوم، دردیـمی بـیلمز طـبیب
دلبـــرا وصـــلینده دیـــر وار ایســـته درمـانیم مـنیم
ای «حـــبیبیم» ایشـــته غـوری مـدحینی تکـرار ائـدَم
بـــؤلبؤل شـــوریده نـم، سـن سـن گـلستانیم مـنیم

هـــرکیمه هـــمراه «فـــضل اللـــه» اولا / آنـــا فـــضل - فـــیض اول اللّـــه اولا
هرنه کیم ائده‌ر کیشی، ای یـول اَری / اول گـــرک کـــیم حســـبتاً للـــه اولا
عشق - معشوقه قول اولا صدق ایله / دؤنـــیا و عـــقبا ایـــچینده شـاه اولا
عاشیقین ایشی گـرک شـام و سَـحَر / ورد - حســـرت گـؤز یـاشیلا آه اولا

بو اؤفۆقده‌ن هر ستاره کیم دوغار — مهر - عالم جان گؤگۆنده ماه اولا
نوریله روشن اولا برکائینات — اول سعادت نجمِ شمس الله اولا
وجه آدمدیر صراط - مستقیم — آنا دوغدو گئتمه‌ین بی راه اولا
ائتمه‌ین سجده مَلَکوش آدمه — دیو ملعون، عاصی گمراه اولا
اؤلدؤرؤر سلطان ایکی عالمده بس — چون «حبیبی» هرکی، عبداللّه اولا

نگارا، زولف شبرنگین کی، ایّامێن سیاه ائیلَر
منیم اول عؤمرؤمۆ باده وئریب، هردم تباه ائیلَر
سن اول انسان کامیل سن، اَلا، ای صورتِ رحمان
کی دائم حۆسنۆنه سجده سروش و مهروماه ائیلَر
امین اولان حوادثدَن دو عالمده اوعاشیقدیر
کی سن معشوق غیبی نین ائشیگین اول پناه ائیلَر
سعادتلی ایاغی‌نین توزو هرباشاکیم قونسا
الینی ائر دورور عرشه، آدێن صاحب کلاه ائیلَر
بوخاکی جسمیمی مهرین اودونون یئلی یاقدیقجا
گؤزۆم سیلاب اولور اول دم، هم آهیم کوهی کاه ائیلَر
مُعنبر زۆلفینه مشک و خطا اؤیگنمَک ائتدیکجه
یانارفیکر خطاسی نێن اودونا چۆن گناه ائیلَر
قاموشاه مات اولور شاها فَرَس فیل ایله فرزین سور
قاچان کیم بایداق - خالێن روخون نطعینده شاه ائیلَر
آ، شمس الدین جان پرور، تیتیره‌ر گؤگ، قامُواختر
«حبیبی» عشقین اودوندان کؤدم دردیله آه ائیلَر

ساقی سَحَر دیر سون برو جام - جمی نوش ائده‌لیم
بوسنگسر اولموش سری اول جاملاسرخوش ائده‌لیم
روح ایله عقلی راح ایله لایعقل و مست ائیله ییب
دهر زامانین غصه سین بیردم فراموش ائده‌لیم

بوعقل مـحکم قـئید ایـمیش عشـاقه، گـؤر دؤک ای رفـیق
گل جهد ائـدیب، دوروشـالیم تـا آنـی سـرخـوش ائـده‌لیم

گـــلدیم قــاباچه گــئیدیریب، رَز قــیزینی بــیرقوجالیم
آدیــن آنـــین جســـم لطـیف، روح گـوهر پـوش ائـده‌لیم

چون کـیم زمـین و آسـمان، گـوردؤک سـماع ائـیلر مـدام
گل بیر دخی میخانه ده شول خم کـیمی جـوش ائـده لیـم

قوی مَـدرَسَه یـله مسـجیدی صـوفی و شـیخ و واعـیظه
پــیرمغانین جــامینی دئــیرایــچره بـیرنوش ائـده لیـم

ای ســـــاقیِ روح روان، بــــیردولوسون بـــالله روان
تاکیم «حـبیبی» درویشـی بـی عـقل و بـیهوش ائـده لیـم

شول کیم ائده جکدیر مدام، گل ائده لیم بیر صوبح و شام
ای پیرو پخته، اولماخام، دئـمه کـی، اوش، اوش ائـده لیـم

شاه‌اسماعیل صفوی (ختایی)

۹۳۰ - ۸۹۱ ه‌ق

شاه اسماعیل صفوی شاعیرلیگی باره ده ایلک معلوماتی شاه اسماعیلین اؤز اوغلو«سام‌میرزا» ۹۵۹-نجو ایلده شاه اسماعیلین وفاتیندان ۲۹ ایل سونرا یازدیغی «تحفه‌ی سامی» تذکیره سینده‌ن آلیریق.

تحفه‌ی سامی تذکیره سی نین وئردیگی معلوماتا گؤره، شاه اسماعیل فارس‌وتورک‌دیل‌لرینده شعرلر یازمیش و تخللوصونو ده «ختایی» ائله میشدیر. فارس دیللی قایناقلاردا «ختایی» سؤزونون ایضا حیندا دئییلر :

«ختایی»، «ختا» یا منسوب‌دور، ختا «شمالی چین» ه وئریلن آددیر تورک قبیله لری قدیملرده‌ن بورادا یاشامیشلار.

گؤرکملی دولت خادیمی قدرتلی شاعیر شاه اسماعیل «ختایی» اؤز دوغما تورک دیلین و مدنیت‌ین سئومیش ؛ اونون قایغیسینا قالمیش ؛ اؤزوده زنگین بدیعی یارادیجیلیق یولو کئچمیشدیر.

ختایی ۸۹۱ نجی‌ایلده‌اردبیل شهرینده آنادان اولموشدور. او شیخ‌صفی‌الدین‌ین‌کؤتوکجه سی، شیخ حیدرین اوغلودور آناسی‌عالم‌شاه‌بیگیم‌آق‌قویونلوپاشچیسی‌اوزون‌حسن‌ین‌قیزی، سلطان یاغوبون باجیسی ایدی.

صفوی لرین گونده‌ن گونه آرتان نفوذ و آق قویونلو حاکیم لرینی تشویشه سالیردی. ختایی‌نین آتاسی شیخ حیدرده خیانتله اؤلدورولور. اسماعیل و ایکی قارداشی بیر اوزون مدت «قالا» و «سارای» لاردا حبس ائدیلیب گیزلین یاشادیقدان سونرا ۹۰۴ نجو ایلده اؤز طرفدارلاریلا بیرلیکده حاکمیتی اله آلماق اوچون آغیر دؤیوشلره آتیلمالی اولورلار. ۹۰۷ نجی ایلده شاه اسماعیل اؤزونو شاه اعلان ائتدی وبئله لیک له صفوی دؤولتی‌نین تملینی قویدی. چوخ کئچمه‌دی‌کی، دؤولتین سرحدی دربنده‌ن باغدادا، و خزرده‌ن دیاربکره قده‌ر اوزاندی.

شاه اسماعیل ین غلبه لری صفوی دؤولتی نین یوکسلیشینه تکان وئردی قیزیل باشلیق اینام و گؤروشلری ده گوندن گونه گئنیشله نیب یئنی - یئنی بؤلگه لرده یاییلیردی. شاه اسماعیل چالدیران ساواشیندان سونرا بیر داها حربی سفره چیخمامیش و قالان عؤمرونو مدنیت و شعر - صنته حصر ائتمیشدیر. او «۹۳۰» نجو ایلده اردبیلده وفات ائتمیشدیر. و اؤز باباسی شیخ‌صفی‌الدین خانقاهیندا، ائله اونون قبری نین یانیندا یئره تاپشیریلمیشدی.

قیصازامان یاشایان شاه اسماعیل چوخلو اوغورلار قازانمیش دیر. شاه اسماعیل واحید آذربایجان دولتی یاراداراق دوغما آذری تورکجه سین رسمی دولت دیلی اعلان ائتمیش‌اقتصاد و میللی قوروجولوق

ساحه لرینده گؤرولمه‌میش ایشلر گؤرموشدور. شاه اسماعیل اینجه صنعت و ادبیاتین، علمین بویوک حامیسی ساییلیردی. یوکسک بدیعی ذوقه مالیک اولان شاه اسماعیل «ختایی» تخللوصو ایله شعرلر یازیردی. اونون یاراتدیغی شعرلر دیوانی «نصیحت نامه» و «دهنامه» مثنوی لری کلاسیک تورک دیل‌لی شعری میزین گؤزه‌ل و کامیل اؤرنک لری دیر.

هجا و عروض اؤلچو لرینده یازان ختایی یازیلی و شفاهی ادبیات عنعنه لرینی وحدت ده آلمیش، رنگارنگ فورملار دا اثرلر یاراتمیشدیر. اونون صمیمی، طراوتلی، شعری حیاتدا قازاندیغی اوغورلارین بدیعی ایفاده سیدیر. بوشعر گاه قیلینجلا برابر دؤیوشلرده چارپیشمیش گاه اؤیود و نصیحته چئوریلمیش، گاه دا اینسان لارین قلبینه سئوینج، فرح دویغولاری آشیلامیشدیر. اؤزونو «وحدت گولزاری‌نین بولبولو» آدلاندیران ختایی، قیزیل باشیلق گؤروشلرینی‌ده یایماغی، سئودیرمه یی، شعر دیلی ایله سسلندیرمه‌یی اؤز یارادیجیلیق مرامی کیمی قارشیبا قویموشدور».

یوکسک عاغیل و ذکاء یه مالیک اولان «ختایی» بیلیردی کی ئوز آنادیلی، دوغمامدنیتی ملی عنعنه لری اولمایان بیر خلق نه وطن قدری بیلیر، نه ده ائل قدری. بونا گؤره‌ده او تکجه دیل ساحه سینده دئگیل، دئمک اولارکی، مدنیتیمیزین بوتون جهت لرینده گئرچک بیر دئوریم یاراتدی. اونون دؤورونده آذربایجان ادبیاتی، موسیقیسی، رسّاملیغی، معمارلیغی، فلسفه‌فقه، ریاضیات، سرعتله، ایره‌لی‌له‌مه‌یه باشلادی. شاه اسماعیل باشقا خلقلره قارشی دوشمنچیلیک حس لر ه کؤکونده‌ن یابانجی ایدی اونون سارایینداچوخلو آذری شاعیرلر ،عالملر، معمارلار، رسام لار، اولدوغوکیمی، فارس صنعت کارلاری‌دا بوعدالتلی و سخاوتلی حکمدارین کؤلگه سینده بوللو یاشاییردیلار. شاه اسماعیل هئچ بیر خلقی آنا دیلینده‌ن‌دوغمامدنی ایرثینده‌ن محروم ائتمک سیاستی آپارمیردی؛ او فارس لارین دا، تورک لرین ده، عرب لرین ده، بؤیوک سؤز اوستادلارینا حرمت بسله ییردی. تذکیره چیلرین و عمومیت له ادبیات‌شناس لارین بوگؤرکملی شاعیریمیزه اوزون مدت خورباخماسینا رغمن ختایی‌نین ادبی ایرثینده‌ن اون‌مین بیته یاخین گؤزه‌ل، آبدار شعر بیزه قدر گلیب چاتمیشدیر. شاعیرین الیمیزده اولان ادبی ارثی «دهنامه»، «نصیحت نامه»، «ربابی‌شعرلر دیوانی»«مناقب‌الاحرار بهجت الاسرار» اثرلرینده‌ن عبارت دیر.

ختایی محبت موضوعسوندا چوخلی غزللر یازمیشدیر. اونون بونوع غزللرینده عنعنوی محبت غزللرینده‌ن فرقله‌نره ک عاشیق و معشوق ووصالی آراسیندا گوجلو مانعه لر یوخدور.عاشیق اؤز سئوگی‌سی یولونداآه‌وناله ائتسه‌ده لاکین ووصال آنلاری‌نین سئوینجی‌گولوشلری ده چوخدور. معشوقه لاقید دئییل چوخ حاللاردا عاشق هیجانلارینی درک ائدیب اونو دردلر، آلملَر دریاسیندا بوغمور. «ختایی» غزللرینده اکثر حاللاردا محبت اَل چاتماز دئییل عادی دونیوی محبت ماهیتی کسب ائدیر.

گئجه گوندوز ایسته گیم دیلدار و یاریم بولموشام
جان و دل قورتادی غمده‌ن، غـمگساریم بـولموشام
گؤگده ایستردیم من اول ماهیمی بولدوم یئره‌اوش
حــمد اللــه کـیم، کـؤنولده انـتظاریم بـولموشام

فرقتین چکدیم نیگارا ایـندی یـار اولمـازمیسان ؟
اخـتیاریم گـئتدی الده‌ن، اخـتیار اولمـازمیسان ؟
بونجامحنت چکدین ای دل، ظـلمت هـجران شـبی
اول مهین وصلینه یئتدین، بختیار اولمازمیسان ؟

غزلین قهرمانی آرزوسوندا اولدوغو سئوگیلی سینه قوووشموش، انتظاردان آزاد اولموشدور. ختایی غزللرینده آیریلیق دمله‌ری نین عاشیقین قلبینده یـاراتـدیغی بـحران لار و تـلاطم لر آراسـی ووصال سئوینجی نین خوش آنلارینی دویوروق، سئزیریک .

ایشیم عشـقینده فـریادائـیله مک دیـر
ووصالین وعده سین یاد ائیله مک دیر.

ختایی یارادیجیلیغیندا نظری جلب ائده‌ن مزیت لرده‌ن بیری ده اثرلری نین ساده، سلیس، بیر دیلده یازیلماسیدیر. بودا ختایی نین فولکلور ادبیاتلا علاقه سینده‌ن ایـره‌لی گـلیردی. خـتایی غـزللرینده عنعنوی غزلده کی بنزتمه، مجاز و ابراز لاردن دا بوللو استفاده ائدیر. غزللری وزن باخیمیندان صاف دیر. آز حاللاردا زحاف و اماله لره راست گلمک اولار. ختایی غزللری اؤز اوسلوب کیفیت لرینه گؤره قاضی برهان الدین و نوایی شعری ایله‌ده سسله‌شیر، بوکؤکلرده‌ن سوایچیب نشونما تاپیر.
شاه اسماعیل حروفیلیک طریقتینین باشچیسی عماد الدین نسیمینی سئومیش تکجه یـارادیـجیلیق ساحه سینده دئییل، همده مسلک، عقیده ساحه سینده ده اونی یَیه‌نیب. و اونـون اثـرلرینه نـظیره لر یازمیشدیر:
مثلاً نسیمی نین:

چــون مــنی روز ازلده ایـلدی اول یـارمست
اول جهتده‌ن گؤرونور بوچشمیمه دیار مست

مطلع‌لی غزلینه ختایی نین :

سرخوش جام اَلستم، تـا ابـد هشـیار مست
مست لایعقل گزر من شهرایچینده عارمست.

مطلع‌لی غزلینی نظیره یازمیشدیر. ختایی همده حروفی اصطلاح و دنیم لریندەن شعرلرینده استفاده ائتمیش اونلارین بدیعی اُبراز لاریندان شعرلرینده گتیرمیشدیر. ختایی اؤزوندەن سونرا گلن شاعیر و عاشق لار اوستونده تأثیری اولموشدور. کلاسیک شعرده، فضولی‌دەن صابیره قدر، عاشق ادبـیاتیندا ایسه توفارقانلی عاباسدان توتموش، گویچه لی علسگره قدر بویویوک صنعت کارین بدیعی ارثیندەن، دیلیندەن، اسلوب و ایفاده واسطه‌ریندەن استفاده ائتمیشلر.

حسرت دردیـندەن، ای دل، بـاغریم اولدی یـاره لر
سـوز عشـقین یـوره گـیمی هـردم ائـیلر پـاره لر
یاندیریب هجران اودی کؤنلومی وئردی باده گـؤر
دوتــدی افــلاکِ جـهان یـؤزؤن بـودؤوره قـاره لر
دؤشدی عشقین منظرینه جان و دل، هـم گـؤزلریم
چاره یوخ، ناچار اولوبدور، نیله سـؤن بـیچاره لر
ترک ائدؤب قویدوم، گیدر مَن، خانمان و ملکی اوش
هـجرین ائـتدی مـن غـریبی اؤشـته گـؤر آواره لر
اؤلدی دردیــندەن خـطائی، بـیرقَدَم رنـجیده قـیل
قـبرینه بـاخسان ائشـیتگیل صـد هـزاران نـاله لر

ایشـیم عشـقینده فـریاد ایـلمکدر	**وصالین وعده سـین یـاد ایـلمکدر**
بوکونلوم ورزیشی هر دم غمیندن	**فــــغان و آهــی بـنیاد ایــلمکدر**
خراب ایتمک دیلر عشقین بو کؤنلی	**پس اول ویــرانــی آبــاد ایـلمکدر**
ویررمی غم دیـله عشـقین امـیدین	**بــو رسـمیله اونـی شـاد ایـلمکدر**
خطائی قوللوغین مـقبول قـیلسان	**بــو گـون یـوز بـنده آزاد ایـلمکدر**

سـرخـوش جـام اَلسـتم، تـا ابـد هشـیار مست
مست و لایـعقل گـزرمن شـهر ایـچینده عـار مست

سوردو لار مندن که : نیچون بیدل اولدون ؟ من دیدیم :
اول سـببدن بـیدل اولدوم دلبـر و دلدار مست

هـر قـامیشدان شکـر اولمـاز، هـر تـیکندن تـازه گـل
هـر کـییکین گـوبه گـیندن نـافۀ تـا تـار مست

آدمـی اولدر کـه، اونـدان حسـن و خـلق و لطـف اولا
آدمـی دیـمه اونـی کـیم جـبه و دسـتار مست

دائـما ایسـتر خـطائی شـاه جـمالین گـورمگه
شـول گـدای عـالی هـمت، طـالب دیـدار مست

ای پری حسنین سنین جـان جـهاندان یـاخشیدر
بلکه آنجاق جان دگل، جان و جـهاندان یـاخشیدر

گرچه یـعقوبی ضـعیف ایـتدی فـراقـی یـوسفین
ضعف ایچینده اول دخی من ناتواندان یـاخشیدر

ئـوگمه‌یین مـاه فـلکنین پـر تـورخسـارینی
اول پـرینین حسـنی مـاه آسـماندان یـاخشیدر

عاشقی ویرانه دن منع ایتمه، ای عـقل اهـلی کـیم
خسته دل مجنونه صحرا خان و ماندان یاخشیدر

بو «ختایی» جو کناریندا نه باخسین سروه، کـیم
قـد دلجـویی اونـین سـرو روانـدان یـاخشیدر

گرچه گون خوشدر، ولی رخسارین اوندان یـاخشیدر
آی دخی تـابان دورور، دیـداریـن اونـدان یـاخشیدر

نـافه‌ی مشک خـتن گـرچـه مـعطر در، ولی ،
ای صـنم، اول خـال عـنبر بـارین اونـدان یـاخشیدر

نقش طاووس ایسته من، اونـدان جـمالین یک دورور
نطق طوطی دیـنله مـن، گـفتارین اونـدان یـاخشیدر

ایسـتـه مـن فـردوس بـاغینین گـل خـوشبوسینی
دنـیا بـاغینده گـل رخسـارین اونـدان بـاخشیدر
بـو «خـتایی» قـانینا تـاقیلدیلار تـعریف مشک
چین بچین اول زلف مشکین بارین اوندان یـاخشیدر

دلبـرا، هـجرین یـاراسـینا لبـین مـرهم دوشـر
اول دیشین اینجیسی تک دریاده هم دور کم دوشر
مـن سـنیله، دلبـرا، بـیر عـهد و پـیمان ایـله‌سم
مـدعیلرنین ایـچینه دمـبدم مـاتم دوشـر
سـرو گـللر یـوزونی تـا گـورسه، ای خـوب خـتن
اونلارین کـونلونه هـم، قـیغو گـیدر، خـرم دوشـر
عـالمی گـزدیم تـمامت گـورمدیم حسـنین کـیمی
دنیانی گزسن، خامو حسـنیله سـن تک کـم دوشـر
بـو «خـطائی» نـین کـلامین ایشـیدرسه هـر زمـان
اول خـتنله چـین ایـلینده دمـبدم مـرهم دوشـر

ای دییه‌ن کیم - عاشقم دیوانه خـوش گـلمک گـرک
کیم قـیلور لاف هـنر، مـیدانـه خـوش گـلمک گـرک
گـر عـزیز مـصردن ئـوتمک دیـلرسن، ای کـونول
یوسف مصری کیمی زنـدانـه خـوش گـلمک گـرک
عاشقم دیرسن، کونول، عشق آتشیندن دونمه کیم
شمع اودونا یـانماغا پـروانـه خـوش گـلمک گـرک
ای دل، اول شاه قـاتنا کـندوسی وصـفیندن آیـیت
کیم قولین هر بیر سوزی سلطانه خوش گلمک گرک
زاهـدا، ورد ایـله دائـم ذکـر و فکـر روی دوست
اهـل اسـلامم، دیـیه‌ن، ایـمانه خـوش گـلمک گـرک
ای کونول لاف ایتمه کیم، معنی ده لاف ایدن کیشی
مـعرفت مـیدانـینا مردانـه خـوش گـلمک گـرک

کیم که غرق اولماق دیلر در بحر عشق بیکنار
کشتی سیز بولجهٔ عمانه خوش گلمک گرک
عاشقم دیرسن، کونول شرطی بودر عاشقلرین :
هرنه کیم جانانه قیلسا، جانه خوش گلمک گرک
ای «خطائی»، شعرینی اول یار ایستر دینله یه
دلربالر گوشینه دردانه خوش گلمک گرک

گیجه - گوندوز ایستگیم دلدار و یاریم بولموشام
جان و دل قورتولدی غمدن، غمگساریم بولموشام
گو گده ایستردیم من اول ماهیمی، بولدوم یرده، اوش
حمدلله کیم، کونولده انتظاریم بولموشام
هیچ قراریم یوخ ایدی، صبریم توکونمشدی، ولی
برقرار کیم، انیس روزگاریم بولموشام
بختیارم، بخت الیندن شادمانم، دل فرح
چون منیم جان و کونولدن اختیاریم بولموشام
دار ایکن کونلوم آچیلدی، سربلندم، نیشه کیم
سرو بویلو، غنچه لبلی گلعذاریم بولموشام
ظلمت هجران منه فیروز بولدی، گیتدی غم
طالعین برجینده ماه تابداریم بولموشام
ای «ختایی»، شکر قیل حق ویردیگینه روز و شب
صنع و صانع، قدرت پروردگاریم بولموشام

فرقتین چکدیم، نگارا، ایمدی یار اولمازمیسان ؟
اختیاریم گیتدی الدن، اختیار اولمازمیسان ؟
انتظاریم حددن ئوتدی، هجر ایله اولدوم هلاک
غملو کونلوم حالینا بیر غمکسار اولمازمیسان ؟
دشمن دمسرد الیندن بلبل جان اولدی لال
وقتیدر، گل چهره‌دن آچوب نو بهار اولمازمیسان ؟

مونجا محنت چکدین، ای دل، ظلمت هجران آرا
اول مهین وصلینه یتدین، بختیار اولمازمیسان ؟
گر گناهین چوخدر، ای مسکین «ختایی»، غم یِیمه
رحمتینه خالقین امیدوار اولمازمیسان ؟

قیزیل‌گل، باغ و بوستانیم، نه دیرسن ؟ فدا اولسون سنه جانیم، نه دیرسن ؟
قرار و صبر و آرامیم توکندی کسیلدی، کل فرمانیم، نه دیرسن ؟
اریدی ایلیگیم، قالدی سوموگیم بو تنی ترک ایدر جانیم، نه دیرسن ؟
قمو دردلیلره درمان بولوندی دواسیز درده درمانم، نه دیرسن ؟
قمونین کفر ایله ایمانی واردر منیم کفر ایله ایمانیم، نه دیرسن ؟
سنین مقصودین اولدر که، من ئولوم حلال اولسین سنه قانیم، نه دیرسن ؟
اگر یاتسام مین ایل توراپاق ایچینده درستدر عهد و پیمانیم، نه دیرسن ؟
«ختایی» جان ایله چون سنی سودی سوەن ئولسونمی سلطانیم، نه دیرسن ؟

دیار عشقه سلطانم، دلا، من ده زمانیمده
وزیریمدر غم و غصه، اوتورموش ایکی یانیمده
فراق و آتش و درد و الملر باغریمی یاخدی
ایلیکلر قاره سو اولدی، اریدی استخوانیمده
من اول جانباز سربازم، فلک فوقینده در داریم
نیچه حلاج منصوری یوروتدیم ریسمانیمده
من اول شهباز، کهسارم، باش اگمم قلهٔ قافه
نیچه عنقا کیمی یاورو اوچوردیم آشیانیمده
همن ال آرخاسی یرده جهانین پادشاهیدر
«ختایی»، هپ کیچن سردن، قدم قویان نشانیمده

حق لبیندەن غنچه نی گلشنده خندان ائیله میش
لیک بو نازیکلیگی لطیفه چندان ائیله میش

قـامتینین کـؤلگه‌سی طـرحـین گـؤتؤرمؤش بـاغبان
باغداعکسیندن اونون سـروی خـورامـان ائـیله مـیش
دیــواوغــورلامیش اویــوریئرده دهــانئن نــقشینی
وارمــیش اونــدان، خــانم مُـهر سـلیمان ائـیله مـیش
ظـلمت زلفـیندەن‌ایــچمیش لبـلریندەن آب خــضر
حـی بـاقی بـولموش اونـدان آب حـیوان ائـیله مـیش
شـانه دَن مشـاطه سـالمیش بـیرساچین قـیلین یـئره
ســربسرخــاک جَـهانی عــنبرافشــان ائـیله مـیش
عــارضین بــاغیندا بــیرمرغ ســحر اولمـوش خـلیل
اول سـببدەن حـق‌اونـا اودی گـولؤستان ائـیله مـیش
بــو «خــتایی» قــانینی تـؤکمَکده ایکـن، تـؤکمه دیـن
اوندا هر مؤفتی کی منع ائتمیش سنی، قان ائیله میش

ای کی چوخ دوشدوم فراقیندەن فغان و آیـه مـن
عشق زؤلفیندەن مدامی دؤشمیشم سئودایه مـن
تاسنین گولگون یاناغین گـؤرموشم، ای مَـهْ لقـا
گلشن ایچره بـاخمازام هـرگز گـؤل حـمرایـه مـن
حُسن رویيندەن کیم، اول خورشید عالم نور آلیر
حــیف اولانســبت قـیلام مِـهرِ رُخـینی آیـه مـن
باغ ایله بسـتان ایـچینده سـروه قـیلمان التـفات
تــاکــی قـیلدیم بـیر نـظر اول قـامت بـالایه مـن
تــاکـؤنؤل اولدی سـنین روز وصـالیندەن جـدا
بــوختایی دلشکســته، دردیــله هــمسایه مــن

کــؤنلؤمی چکــدی، شــها، داغ غـمین داغ اؤسـتؤنه
یــئنه اول مـاهین فـراقـی چکـدی بـیرداغ اؤسـتؤنه
زؤلف وخالین خطّی تک هئچ کیمسه دفتر یازمامیش
تــاکــی عــالمده یــازیلْمیش دیـرقارا آغ اؤسـتؤنه

گــرچـی گـۆللَرچـوخ بـیتر عـالم گـۆلۆستانیندا، لیک
گول یۆزۆن تک بیتمه میش هئچ گلشن و باغ اۆستۆنه
آغ یـــوزۆن اۆســـتۆندەن اول زلف سـیاهینی گـۆتور
بـــیلمنم حـمرا گـۆلۆن نـئیچۆن قـونار زاغ اۆسـتۆنه
بـو «خـتایی» خسـته دل هـر دم اۆمـید وصـل ایـچۆن
دۆشـــه مـیشدیر یـۆزۆنی قـاپیندا تـورپاغ اۆسـتونه

اَیاکۆنول قوشی، دئرلر بهارایمیش منه نـه — بساط عیش، عجب روزگار ایمیش، منه نـه
دئییرلر اولدی دلی لیلی زولفـینه مـجنون — دمینده اول دَخی بیربیقرار ایمیش، منه نـه
آخیٔتدی یـاشمی دوران بـاتوردی قـانیمااِل — رقیب الیندەکی دست نیگاریمیش، مـنه نـه
لبین زۆلا لینه سۆزدی، تۆکندی عمر عزیز — حـیات خـضر اگـر پـایدار ایـمیش مـنه نـه
بوبخت بدکی منیمدیر، «ختایی» اول‌شوخی — غم اهلینه دییه لر غمگسار ایمیش، منه نـه

شیخ ابراهیم گولشنی

۹۳۹ - ۸۳۰ هـ.ق

بَرده شهرینده آنادان اولموش، گنج یاشلاریندان تبریزه گلمیش، دده روشنی نین طلبه سی (شاگیردی) اولموشدور. تورک، فارس، عرب دیللرینده دیوان لاری، «مثنوی خفی» و «رازنامه» مثنوی لری معلوم‌دور. مصرده وفات ائتمیشدیر.

آغلاماقدان گولمزایمیش، شاداولوب بیردَم‌غریب
فکر ذکری اولوبانو دردیله نی دَم غریب
وای اگر حسرتله وئره‌م جانئیمی آخر نفس
گؤرمه دن سئودیکلریمی، دونیادان گئدم غریب
سئونیشور، خلقی جهانون آی گؤروب بایرام‌اوچون
یاسلو کیمی قایغولو دور مؤوت ایله اول دَم غریب
دؤنوبن صاحب عزایه اون چؤکوبن دردایله
گؤزلریندن آخیدیرمیش یاش یئرینه دَم غریب
یا ایلاهی، روشنی‌دَن آیرو زارِ حزُن ایله
گولشنی کیمی جاهاندا اولماسین آدَم غریب

عشقه کؤنول وئرمه‌ین جان ایله، عاشق می‌دیر؟
کیذبیله هر مدعی دعویسی صادق می دیر؟
عشقه کونول وئرمی‌ین سئوگیلی جان آلمایان
یوخلوق ایله گلمه‌ین، وارلیغا لایق می‌دیر؟
عشق ایله معراجی‌نی قیلمییانا، ای سنی
دئرم ائشیت گیل بونو لاحقه سابق می دیر؟
عشق ایله سایرولوغون بیلمییَنه ساغلیغون
سورارام ائتسون موبین طیب ایله حاذق‌می‌دیر؟
موشگولومو سورَرَم، سانما دوشم، یورَرَم
عبد هوا چون دئرم، بنده یه خالق می دیر؟
روشنی نین، «گولشنی»، عشقینه جان وئرمییَن
لیلیه مجنون اولوب؛ عذرایه وامیق می دیر؟

رحمتی

اون اونجویوزون اورتالا ریندا

اون اونجو یوز ایل لیگین اورتالاریندا تبریزده آنادان اولموشدور. شاعیرین یگانه دیوانی آذربایجان جمهوریت آلیاز مالار تدقیقی مرکزینده ساخلانیلیر. فارس دیلینده غزل قصیده روباعی و قطعه لردن عبارت اولان بو دیوانا آذربایجان دیلینده یازدیغی شعرلریندن ده نیمونه‌لَر داخیل ائدیل میشدیر. ۱۰۲۵، هق ایلده هندوستانین آگرا شهرینده وفات ائتمیشدیر.

طـعن ایـله مک لازیـم فـرهاد نـامراده ؟!
هئچ کیمسه بوجاهاندا یئتیشمه میش مُراده
زاهـید اگـر مـنیمله اوتـورماسا رودایـر
بـیریئرده بـاشه وارمـاز سـجاده ایـله بـاده
ایللر رضاسی اوچون زولفون داغیتما ای یئل
دور، ئوزگه لر سؤزیلن عؤمرونی وئرمه باده
کیپریک لرین خدنگی سانماکی، شایع اولدور
نازیک نـهال اولوبـدور هـربیری بـیر یـاراده
مجنونو شور لیـلی، فـرهادی عشـق شـیرین
بیچاره «رحمتی» تک هـر کـیمسه بـیر بـلاده

نئجه عاشیق دیر چکر بـیرداغ اوچـون فـرهاد آه
عاشق صادق منم، بـیر دیـر یـانیمدا کـوه و کـاه
ایکی گؤزدور یوزومی سیرائتمه یه آچـمیش‌فلک
بـیرینه قـویموش مـنجم مـهرآد، بـیرینه مـاه
عشق مستی اول دلاور دورکی، گریوزجورم‌ائـذَر
دفـتر اعـمالینه ثـبت ائـیله مـزلر بـیر گُناه
کویینه گئتجک گؤزومدن تؤکولورقانلی سرشک
قورخورام کیم، لعـلِ اشکـیم اولا آخـیر سـنگ راه
قـبریم اوزره لاله نـئیلر، مـن فـنا دریـاسی‌یام
اول حبابیم دیـر مـنیم، ای رَحـمتی، بـی اشـتباه

شیخ صفی الدین اسحق (صفی)

یوسف اَفندی (غریبی)

۱۰ نجو یوزده

اونونجو یوزده یاشاییب، یارادان، آذربایجان تصوف شعری نین بنزرسیز نمایندەلریندەن بیری ده یوسف افندی «غریبی» دیر اونون حاق‌قیندا معلوماتیمیزی، «کتاب غریبی» دَن آلده ائتمیشیک کیتاب داش باسماسی دیر. باسیلما تاریخی ویئری معلوم دئییل دیر. شاعیرحاخدامعلومات‌داوئریلمه میشدی. کتابی ؛ شاعیرین غزللر و باشقا نوع لرده یازمیش اولدوغو دیوانیندان بیر حیصه اولدوغونودا گومان ائتمک اولار.

اولوم و ئولوم یئری و تاریخی آیدین دئییل. کیتابین بیرینجی صحیفه سینده بئله بیر باشلیق وار : «هذا کتاب غریبی اَربیلی» بوردان شاعیرین بیر مدت اَربیل - شمالی عراق - شهرینده یاشادیغی قطع اولونور. اوزون مدت ترکیه ده یاشامیش دیر. مولویه تصوف طریقتینه منسوب اولوب. عرفان و دینی علم‌لرده درین‌بیلیگه مالیک‌ایمیش ؛ اجتماعی - اخلاقی، موضوع لاردا فیکیر و سۆز صاحیبی‌ایمیش . «وان» شهری‌نین حکمداری اسدبیگی مدح ائتمیش؛ مدحیه‌نین سون‌بیتنده‌اونون ائولندیگی تاریخی‌ده وئرمیشدیر:(«برسحرهاتف» غریبی سویله‌دی تاریخینی)بودا ابجد حسابیله «۹۵۶»نجی ایل دئمکدیر.

اول کیم کی ازەلدەن ایدوب انشای محبت — اول چکدی بنم نامه طغرای محبت
یاندردی اودی صحن چمنزار وجودی — بلبلده اولان شور و تمنای محبت
قیلمزدی نظر بیربیرینه عاشق و معشوق — اولمز سه اگر آرده ایمای محبت
وحشیلر اونااولمز ایدی بویله مسخر — قیس اولمسه آوارەی صحرای محبت
پامال فنا ائیله‌دی معمورەی جانی — سینمده اولان جوشش دریای محبت
شوقیله ائدر نور نظر رنده تقدم — یانمزسه حرارتدەن اگر پای محبت
بی‌ذوق می عشقسن ای زاهد خودبین — بیهوده یئره ائیلەمه دعوای محبت
اولمزدی قلم پازدەی صفحەی ایجاد — نقش ائتمسه گر صورت معنای محبت
گل ساغرینه توکدی ینه ساقیِ دوران — بلبللری سست ائتمکه صهبای محبت
دل مرغنی صید ائتمز ایدی طرەی خوبان — باشنده اگر اولمسه سودای محبت
تسخیر ائده مز سن اوپری زادی، غریبی — ورد ائتمییه جک صدقیله اسمای محبت

سرکوینده غمگین لیق بَنه شاد اولمدن یئیدر
سنه چاکر لیگیم والی بغداد اولمدن یئیدیر.

دبســتان غــمینده طــفل دل بــر نــوزبان اولسـا
علوم معرفتده‌ن خـضره اوسـتاد اولمـدن‌یئیدیر.
ییخیلمیش تیشه‌ی قهرایله جان ملکی و صالینده
یــد مـعمار هـجران ایـله آبـاد اولمـده‌ن یـئیدیر.
اســیردام چــین زلفـون اولمـاق دور حسـنونده
دیــار گــلشن غــربتـده آزاد اولمــده‌ن یـئیدیر
فضای حسنده شهباز چشـم یـاره صـید اولمـاق
غریبی هپ غـزال چـینه صـیاد اولمـده‌ن یـئیدیر

کیمسه نن ذاتینده بیر مـهر و مـحبت قـالمامیش
نســخه‌ی عــالمده شــرط آدمــیت قــالمامیش
تؤکمه گؤزده‌ن خون دل ای بولبول بـیچاره کـیم
گــلشن عشــرتده بــیر بـوی مـودت قـالمامیش
عـالمی سـر تـابسر سـیل سـتم قـیلمیش خـراب
تــوتماغا آرام کــؤنلوم بـیر عـمارت قـالمامیش
دل فـضای حـوسنون ائـیلر آرزو امـا نـه سـود
عــاشقه اظــهار لطــفده‌ن عــلامت قــالمامیش
طــره‌ی جـانانه تک هـریان قـورولموش دام غـم
دهــرده بــر تکـیه گــاه اســتراحت قـالمامیش
دم اورور بیگانه لیق رسـمینده‌ن هـرکس غـالبن
قــصه‌ی مــهر وفــادان بــیرحکــایت قـالمامیش
صحف اسلامیت اولمیش نسخ چکمیش خطرکفر
مصحف·رویـینده ایـماندان بـیر آیت قـالمامیش
کــوکب اقــبال عــاشق ایــتمگه بـیرده طـلوع
آســمان قــدره بــیر بــرج ســعادت قـالمامیش
ای «غــریبی»آه دل اولمــاهه تأثــیر ائـیله مــز
غــــالباً آتشــــده ده تــاب حــرارت قــالمامیش

محمد سلیمان اوغلی (فضولی)

۹۶۳ - ۸۸۸ ه‍ ق

۱۵۵۶ - ۱۴۸۳ میلادی

ادبیات ین بوتون اینکیشاف مرحله له رینده اولدوغوکیمی اورتا عصرلر مرحله‌سی اوچون ده اونون ثابیت لری و سیاره‌لری اولموشدور. ثابیت لر بلکه‌ده یوز ایلده‌ن بیر تاپیلمیش، ادبیاتا یئنی روح، یئنی طراوت گتیر میشدیر، یئنی دؤورون باشلانغیجینی قویموش، سیاره‌لر ایسه یوز ایللر بویو اونون اوخو اطرافیندا فیرلانمیشلار. محمد فضولی اطرافیندا یوزلرله سیاره‌سی اولان بئله ایشیقلی ثابیت لردن بیریدیر. اورتا یوزلرده آذربایجان شعری اؤزداغ ذیروه سینی و آذربایجان تورکجه غزلی سون اینکیشاف ذیروه سینی، اوج نقطه سینی، فضولی صنعتی ایله فتح ائتدی.

فضولی آذربایجان ادبیاتی تاریخینده یئنی بیر یارادی جی لیق مکتبینین اساسینی قویدوفضولییه قدر آذربایجان تورکجه شعری مضمون، فرم، و قورولوش باخیمیندان دولغون لاشمیش، فیکری - بدیعی الوان لیق کسب ائده‌ره‌ک جیلا لانمیشدی. فضولی عنعنه‌دن گلمه بوتون اوغورلاری منیمسه یه‌ره‌ک پارلاق و جوشغون استعدادی و توکنمز قدرتی ایله اونلاری داها آرتیق تکمیل لشدیردی. فضولی آذربایجان تورکجه سینده کی شعری یئنی معنا و اوسلوبی تاپینتیلارلا زینت لندیریب ؛ زنگین لشدیردی. و بونونلادا بیرچوخ تورک خلق‌لری‌نین ادبی اینکیشا فی نی شرط‌لندیرمیش اولدو. آذربایجان - تورک ادبی - بدیعی دیلی‌نین تاریخی اینکیشافی یوللاریندا فضولی یارادیجیلیغی مستثنا رول اوینادی.

آدی «محمد» «فضولی» ایسه اونون تخللوصودور. حله مفتی سی سلیمان ین اوغلودور. «حله»ده دوغولدوغو احتمال ائدیلیر. دوغوم و اؤلوم تاریخی و یئرلری دقیق معین اولمامیشدیر. سون تدقیقا تلار اونون ۸۸۸ - ه‍ ق ایلده دوغولوب ۹۵۶ نجی ه‍ق ایلده طاعون خسته لیگی نتیجه سینده وفات ائدیب کربلا شهرینده تورپاغا تاپشیریلدیغینی تخمین ائدیرلر.

محمد فضولی نین سوی کؤکو اوغوز ائلینین بایات بویوندان اولوب ؛ تاریخی سندلره اساسن بایات لار سلجوق لار حکومتی دؤورونده، آذربایجانتان عراقا کؤچوب اوردا یورت سالمیشدیلار. شاعیر تورکجه دیوانینا یازدیغی مقدمه ده و «حدیقة السعدا» آدلانان باشقا بیر اثرینده اؤز آنا دیلی‌نین تورک دیلی اولدوغونو آچیق قید ائتمیشدیر. ۷ نجی یوزده هلاکوخان خیلافته سون قویدو، ۸ نجی یوزده جلایرلر زامانی و ۹ نجو یوزده آق قویونلولار حاکمیتی دؤورو، بغداد آذربایجان ترکیبینده حساب ائدیلیر. بورداکندلر، اوبالار حالیندا اؤز عادت عنعنه لرینی و آنا دیللرینی قورویوب ساخلایان اون مین‌لرله آذربایجان تورکو یاشاییردی. خصوصیله ۹۱۴ نجو ایلده صفوی لر بغدادی فتح ائتدیکده‌ن سونرا

بغداد لا نجف، کربلا کیمی شیعه لرین مقدس اوجاغی اولان شهرلره داییمی یاشاماق اوچون گلن آذربایجان تورکلری نین سایی گئتد یکجه آرتیر و شبهه سیز، بوسیاسی اجتماعی وضعیت بغداددا تورک ادبیاتی یارانماسینا گتیریب چیخاردیر «گلشن الشعراء» تذکره سی نین مولليفی، فضولی نین یاخین دوستو و معاصیری «عهدی» بغداد ادبی محیطینین یئتیرمه سیدیر. ۱۰ - ۹ نجو یوزلرده بغداددا: شمسی بغدادی، کَرَمی، نصیری، شیروانی، خرمی، ذهنی بغدادی، ضایع بغدادی، فضلی، علمی بغدادی، حسنی، الهی و ... کیمی شاعیرلر تورک دیلینده سلیس شعر نمونه‌لری یاراتمیشدیلار. منبع‌لرده فضولی ده ائله بغدادی کنیه سی ایله تانینیر.

«فضولی» تکجه ادبیات و ادبی علملرده یوخ زمانه سی نین بیرچوخ علملرینده اوخوموش عالیم و مجتهد درجه‌سینه نایل اولموشدور. «عهدی بغدادی» «گلشن الشعراء» تذکیره سینده یازیر : «محمد سلیمان اوغلو فضولی، تفسیر، حدیث، حکمت، هندسه، هیأت، نجوم، طب، علملرینده یوکسک معلومات و بیلیگه مالیک دیر. عقلی و نقلی علملرده تای سیزدیر».

فضولی عرب و فارس دیلله رینی دوغما آنادیلی قدر مکمل بیلیردی. او فارس شاعیر و عاریف‌لری‌نین اثرلرین تدقیق و تحلیل ائده‌ره ک ؛ جامی، حافظ، خیام ،مولوی رومی نین اثرلرین بویوک هوسله استقبال ائتمیشدیر. بونا باخمایاراق بیرچوخ تدقیقات چی لار فضولی‌نی سلف سیز وتای سیز بیلمیشلر. فضولی چوخ محصولدار و زنگین بیر یارادیجیلیق صاحیبی ایدی، آنا دیلینده : «دیوان»، «بنگ و باده»، «صحبت الاثمار» منظومه لری ،«لیلی‌ومجنون» منظوم رومانی، «شکایت نامه» اجتماعی طنز، اورتا یوزلر ترجومه سی نین گؤزه‌ل نیمونه لری اولان «حدیقة الشعدا»، «قیرخ حدیث» اثری.

فارس دیلینده : «دیوان»، «انیس القلب» قصیده سی ۱۳۴ بیت ده بوقصیده خاقانی‌نین «بحرالابرار» قصیده سینه نظیره یازیلمیشدیر. شاعیر بواثرده اؤز مترقی اجتماعی، فلسفی اخلاقی دوشونجه‌لرین عکس ائتدیره‌ره ک ؛ یالانچی زهدی پیسله میشدیر.

«صحت و مرض»، «شاه وگدا»، «رند و زاهد»، «رساله‌ی معمائیات»اثرلری«جمجمه‌نامه» قصیده سی و «یئددی جام (ساقی نامه) مثنوی سی، «جغتایی - فارسی» سؤزلوک کیتابی. عربجه «دیوان»، «مطلع الاعتقاد» فلسفی رساله نین مولليفی دیر. بوردا فضولی اؤز زمانینا قدرکی شرق و غرب فلسفه نظریه لرینده‌ن مکمل بیلیگه مالیک اولدوغو آشکاراچیخیر اوفیثاغورث، سقراط، ارسطو، افلاطون، ابن سینا و ... اثرلرین تحلیل و تدقیق ائتمیشدیر.

فضولی نین زمانه‌سی‌نین مختلف گؤروملو شخصیت لرینه مکتوب لاری‌گلیب‌بیزه‌چاتمیشدیر. فضل‌الدین (فضلی) آدی ایله تانینان شاعیر اوغلودا معلوم دور.

فضولی عروض بحرلرین آذربایجان تورکجه سینه اویغون لاشدیر میش و اؤز اثرلری ایله‌ده ثبوت ائتمیش دیرکی، بودیلده مختلف قلیب لرده شعر خصوصیله غزلین اَن گؤزه‌ل و حیران‌ائدیجی نمونه‌لرینی یاراتماق اولار:

اول سبب ده‌ن فارس لفظیله چوخدور نظم کیم
نظم نازک تورک لفظیله دوشوار اولور
منده توفیق اولسا، بو دوشواری آسان ائیله ره‌م
نو بهار اولغاج تیکنده‌ن برگ گول اظهار اولور

فضولی غزل جینسی قارشیسیندا چوخ موهوم طلب‌لر قویموش دور. بونونلادا فضولی‌نین غزل قارشیسیندا قویدوغو طلبی بو جینسین عنعنوی تعریفی حساب ائتمک اولار، بیرده اونو ثبوت ائدیرکی آذری تورکجه سینده غزلین اَن بؤیوک اوستادی فضولی اولمیشدیر. او تورکجه دیوانی نین مقدمه سینده یازیر:

غزل دیر صفا بخش اهل نظر
غزلدیر گل بوستان هونر
غزال غزل صیدی آسان دئگیل
غزل مونکیری اهل عیرفان دئگیل
غزل بیلدیریر شاعیرین قدرتین
غزل آرتیریر ناظمین شؤهرتین
گؤگول گرچی اشعاره چوق رسم وار
غزل رسمین ائت جمله‌دن اختیار
کی هر محفیلین زینتی دیر غزل
خردمند لر صنعتیدیر غزل
غزل دی کی مشهور دوران اولا
اوقومقده، یازمقده آسان اولا

غنا بوتوولوکده فضولی یارادی‌جی‌لی‌غی نین استقامت وئریجی اساسینی تشکیل ائدیر. و ادبیات تاریخی میزده ده او خصوصیله اؤز تغزلی (لیریک = غنایی) ایرثی ایله ابدیلیک قازانمیشدیر. شاعیرین انسان قلبی نین کؤوره‌ک، ظریف، مونیس دویغولاری نین ترجومانی اولان غزللری روحی-منطیقی وورغوسو و عاطیفی تأثیر قدرتی ایله حیرت لندیریجی دیر.

فضولی نین غزللری شاعیر قلمی نین محصولوندان آرتیق بسته‌کار الی‌نین بسته‌له‌دیگی موسیقی ترانه‌له‌ری‌نی خاطیرلادیر. بو اثرلر سانکی ائله موسیقی نین اؤزودور - اول حیس‌لره یول تاپیب، دویغولاری اهتیزازا گتیریر، سونرا دوشونجه‌یه، شعورا تأثیر ائدیر. بو اثرلرده قدیم شرق موسیقی آلت‌لرینی ؛ کامانچانین، عودون حزین سسینی ؛ سه‌تارین، طنبورون نَفَسینی ائشیدیرسن .

«منی جاندان اوساندیردی جفادان یاراو سانمازمی ؟
فلکلر یاندی آهیمده‌ن، مورادیم شمعی یانماز می؟
قاموبیمارینه جانان دوای درد ائدر احسان
نئچون قیلماز منه درمان، منی بیمار سانماز می؟
شب هجران یانار جانیم تؤکر قان چشم گیریانیم
اویادیر خلقی افغانیم، قرابختیم اویانمازمی ؟

«حاصیلیم یوخ سرِ کوییندە بلاده‌ن غیری
غرضیم یوخ ره عشقینده فناده‌ن غیری
نی بزم غمم، ای آه، نه بولسان یئله وئر
اودا یانمیش قورو جیسمیمده، هواده‌ن غیری
پرده چک چهره‌مه هجران گونو، ای قانلی سر شک
کی گؤزوم گؤرمه یه اول ماه لقاده‌ن غیری

فضولی شعره صنعته طلب کارلیق لا یاناشان شاعیر ایدی. بدیعی ترکیب و ایفاده‌لرین بوتون آچیق و گیزلی امکان لاریندان اعجاز کارانه شکیلده بهره لنمیشدی. کلاسیک شرق شعری نین واجیب ابراز لاری نین خصوصیت لری فضولی غزللرینده احاطه‌لی، توتوملودور. لاکین مسئله شاعیرین بول بول‌بونلارا موراجیعتینده دئییل، مسئله بو واسطه له ره و ابزارلارا صنعت‌کارین یاناشما طرزینده‌دیر. بو ابرازلارین و اونلارین مختلف نسبت‌له‌ری‌نین فضولی دئیمینده یاراتدیغی بیعجام‌لیق ین اؤلچوسونده‌دیر.

یوخ فضولی شعرینی شرح ائتمک مومکون دئییل دیر. شرح اونون فیکری - بدیعی توتومونا ناقیص‌لیک گتیریر. بوشعری دویماق لازیم دیر، اوزامان معجزه قارشیسیندا قالاجاقسان‌فضولی صنعتی قارشیسیندا حدودسوز و الوان جیلوه‌لرله سوسلنمیش اسرار انگیز بیر دونیا آچاجاق.

معنوی غزلین باشلیجا موضوعسو گؤزه لین وصفی و محبتین ترنّومو فضولی غزللری ایچری سینده ده آپاریجی دیر. آذربایجان غزل ادبیاتیندا گؤزه‌ل لیک و محبت مسئله‌سی‌نین صنعت تقدیمی یؤنوموندە فضولییه چاتاجاق صنعت کار چنین تصور ائتمک اولار.

فضولیده ده محبت، نسیمی شعرینده اولدوغو کیمی فلسفی - اجتماعی ماهیت کسب ائدیر. لاکین اؤزونه مخصوص معنا چالاری دا وار دیر. عاشیق - معشوقه مناسیبت لری، دراماتیک احتراص لار فضولی غزلینده سرحد تانیمیر، همده بوردا محبتین موضوعسو -گؤزه‌ل لیک مقوله سی آلچاتماز

انگین لیک لرده اولدوغو اوچون معنوی - اخلاقی و انله‌جه‌ده اجتماعی گئرچک لیگین فجیع شرحی اوستونلوک تشکیل ائدیر. کدر، اضطراب موضوعسو شاعیرین «من»ینین روحی وضعیتینی شرطلندیره‌ن باشلیجا عامیل رولونو اوینا ییر. بو باخیم‌دان دیرکی، شاعیرین بیرسیرا تدقیقات چی‌لاری اونون گؤزه‌ل لیک و محبت ادراکینی بوتؤولوکده تصوف آنلامدا شرح ائتمه‌یه چالیشیر. عمومیت له فضولی شعری نین اؤنملی موضوعسو اولان محبت، بومحبتین سجیه سی و شعری غایه‌سی ایندییه قدر آراشدیریجی‌لاری دوشوندوره‌ن، مشغول ائده‌ن مسئله لرده‌ن دیر. صنعت کار اؤز ترننومونده، تغززولونده، دونیوی گؤزه لیمی، یا صوفیانه عشقی - سالیکین اؤز معبودونا اولان محبتین اظهار ائتمیشدیر؟ بونون آچیمیندا دونیا فضولی شناس لیغی نین فیکیرلری هاچالانیر.

فضولی دوهاسی درجه و اؤلچو واحیدی ایله دیرلندیریلرسه، بؤیوک شاعیر - صنعت‌کار فیضولیده‌ن ئونجه‌اوایلک‌نوبه‌ده‌فیلسوف دور. فیکری‌یارادیجی‌لی‌غی‌محض فلسفی - عرفانی مسئله له رین تحقیقینه یؤنلدیلمیشدیر. شاعیرین هانسی اثرین گؤتوروروکسه گؤتوره ک - غزل، قصیده، منظومه لری، نثر اثرلری، قیطعه لرین و ... اوردان صنعتکار فضولی ایله یاناشی متفکیر - مولانا فضولی ده بیزه طرف بویلاناجاقدیر و البته، زامانین متفکیر مولاناسی کیمی شاعیر یارادیجیلیغی دا تصوف‌ده‌ن‌ده سیخ - سیخ بارین‌میشدیر.

فضولی نین صیرف صوفی فیکیرلرینی تبلیغ ائده‌ن قصیده‌لری موجود دور. غزللری ایچه‌ریسینده بو روحدا اولانلاری‌دا چوخدور. «حلاّج» دا، جلال‌الدین رومی، نسیمی یارادیجیلیغیندا اوجالان «اناالحق» نداسی فضولیده یوخدور. لاکین فضولی ده هرچیچگی «حق مظهری» آدلاندیریب، «سرحق ایله‌نشان اولدوغونو» -کائنات دا اولان هر نسنه‌نین آلاّهین، حقین وارلیغیندان خبر وئردیگینی تصوف آنلاملارلا یوزوم لاییر، شرح ائدیردی.

من ده مجنون دان فزون عاشق لیک استعدادی وار
عاشقِ صادق منم، مجنونون آنجاق آدی وار
نولاقان تؤکمکده ماهراولسا چشمیم مردمی ؟
نطفه ی قابل دؤرؤر، غمزه‌ن کیمی استادی وار
قیْل تفاخرکیم سنین هم وار من تک عاشیقین
«لیلی» نین مجنونو «شیرین»ین اگر فرهادی وار
اهلِ تمکینم منی بنزتمه‌ای گول بولبوله
در ده یوخ صبری اونون، هر لحظه مین فریادی وار!

ایــله بــد حــالم کــی احــوالیـم گـؤرن ده شــاداولور
هــرکیمین کــیم دؤور جـؤروندن، دلِ نــاشادی وار
گــزمه‌ای کــؤنلوم قــوشوغافل فــضایِ عشــق ده
کیم بو صحرانین گذرگاهین ده، چـوخ صـیادی وار
ای فـضولی، عشـق مـنعین، قـیلما نـاصح دَن قـبول
عــقل تـدبیری دیـراول، سـانما، کـی بـیربنیادی وار

صــــبادن‌گؤل‌اوزون‌ده‌ســــنبل‌پرپیچ‌وتاب‌اویــــنار
ســانارسان‌پَرآچــیب‌گلشن‌ده‌بیرمیشکین‌غُراب‌اویــنار
خـــیالِ عـــارضین جــولان ائــدر بــوچشم پــرنَم ده
نــئته کــیم مــوجلانمیش ســودا عکسِ‌آفــتاب اویـنار
روخــون گــؤرگج اولور ســوزِ درون ودردِدل‌حــاصل
بــهار ایــامی ســیچْرار بــرقِ رخشــنده،سحابْ‌اویـنار
ایراق‌اولسون‌یامان‌گؤزدن،نــه‌خوش‌ساعت‌دیراوُل‌ســاعت
کــی مـعشوق‌ایـله‌عاشق ائـیله‌ییب نـاز وعـتاب‌اویـنار
ریــائی زاهــدِ خشکــون، ســماعین دن‌نـولورحـاصل ؟
خوش اول کیم رندِ میخانه، ایـچیب جامِ شـراب اویـنار
بوغم لر کـیم مـنیم واردیـر، بَـعیرین بـاشینا قـویسان
چــیخار کــافر جــهنم‌دن، گــؤلَر اهــلِ عــذاب اویــنار
قیلیر گؤز پرده سین خونابِ حسرت چـاک هـردم کـیم
روخـــون دا لذتِ دیــدار ذوقــون دان، نـــقاب‌اویــنار
فـــضولی، رشک دَن تــیترَر دلِ پــرخــونی عشــاقین
بــناگــوشین ده یــارئن هــرزمان کـیم دُرّنـاب اویـنار

ئویله سَرمَستَم کی ادراک ائتمَزَم دونـیا نـه دیـر
من کیمَم، ساقی اولان کیم دی می وصهبا نه دیـر
گرچی جاناندان دلِ شیدا اوُچوُن کـام ایسـته رەم
سورسا جـانان بـیلمه‌زَم کـامِ دل شـیدا نـه دیـر

وصل‌دن چۆن عاشیقی ؛مستغنی ائیلر بیروصال
عـاشیقه مـعشوق دن هـردم بـواسـتغنانه دیـر؟
حکــمت دونــیا و مــافیهابیلن عــارف دئــییل
عـارف اۆل دور بـیلمه یـه دۆنـیا و مـافیها نـدیر
آه و فــریادیم فــضولی، ایــنجیدیب دیـرعالَمی
گَربلاىِ عشق ایله خُشنود ایسن، غوغا نـه دیـر؟

شفای وصل قـدرین، هـجرایـله بـیمار اولانـنان سـور
زلالِ ذوق شــوقون، تشــنه‌ی دیــدار اولان دان سـور
لبین سیررین گلیب گوفتاره، من دَن، ئوزگه‌دن سورما
بــوپنهان نکــته‌نی بـیرواقـفِ اسـراراولان دان سـور
گۆزویاشلی لارین حـالین نـه بـیلسین مـردمِ غـافِل ؟
کواکب سیرینی، شب تـا سـحر بـیدار اولان دان سـور
خــبرسیز اولمــه فـتان گـۆزلرین قـیدین چِکَـن لردن
خـبرسیز مسـتلر بـیدادیـنی هشـیار اولان دان سـور
غمین دَن شَمع تَک یـاندیم، صـبادَن سـورما احـوالیـم
بو احوالی شبِ هـجران، مـنیم له یـار اولان دان سـور
خــرابِ جــام عشــقم، نــرگسِ مســتین بـیلیر حـالیم
خرابات اهـلی نـین احـوالیـنی، خَـمّار اولان دان سـور
مــــحبت لذتـــین دَن بــی خــبر دیــر زاهــدِ غــافل
فضولی، عشق ذوقون، ذوقِ عشقی وار اولان دان سور

شـــــمعِ شــــامِ فــرقتم صـــبح وصـــالی نـــیلرَم
بولموشام یانماق دابیرحال ئوزگه حالی نیله رَم ؟
غیره عرض ائت هرنه اسبابیْن کی وارای دهرِ دون
مــن کــی اهــلِ ذوقــم اســبابِ مـلالی نـیلهَ رَم ؟
یوخ عـجب گـرماله رغـبت، مـۆلکه قـیلمان التـفات
مـن گـدایِ کـویِ عشـقم، مـولک و مـالی نـیله رَم ؟

احـــتمالِ هــجر تشــویشینه دَیــمَز ذوقِ وصــل
وصل کـیم وار اونـدا هـجران احـتمالی، نـیله رَم ؟
اهـلِ حـالم، دئـمه بت وَصـفین مَـنه‌ای بت پـرست
حــالی بــیلمَز دلبــرِ صــاحب جـمالی نـیله رَم ؟
نـــخل قــدین ایســـتَرم کـوندان بـلادیر حـاصیلیم
بـــاخمازام شــمشاده بَـروئرمَزنهالی نـیله رَم ؟
ای فـضولی، قـیل کـمالِ عـقل کسـبین، یـوخسامن
کــامِل عشــقم، دخــی ئـوزگه کـمالی نـیله رَم ؟

وَفاهر کیمسَدَن کیم ایسته دیـم، اونـدان جـفاگـؤردوم
کیمی کیم بی وفـا دؤنـیاده گـؤردؤم، بـیوفا گـؤردؤم
کیمه کیم دردیـمی اظـهار قیلدیم ایسـته یـیب درمـان
ئـــوزؤم دن هــم بَــتَربیردَرده اونـــومبتلا گــؤردؤم
مکـدر خـاطریم دن قـیلمادی بـیر کـیمسه غـم دفـعین
صــــفادَن دَم اوران هــمدم لری اهــلِ ریــا گــؤردؤم
اگـر سـودامـنین تـوتدوم، روان دؤنـدردی اؤزمـن دن
وگــرگؤزگودن اومـدوم صـدق، عکس مـدعا گـؤردؤم
اَیــاق بــاسدیم دَرِ امــیده سَــرگردانـلیق اَل وئـردی
هنر سررشته سین تـوتدوم، اَلیـم ده اژدهـا گـؤردؤم
منه گؤستردی گـردون تـیره بـختیم کـوکبین یـوزگز
مـنِ بـدبخت اونـا هـرگاه کـیم بـاخدیم، قـارا گـؤردؤم
«فــضولی» عـیب قیلما اؤز چئویرسم اهـلِ عـالم دَن
نه دن کیم هرکیمه اؤز توتدوم اوندان یؤز بلا گؤردؤم

ای خوش اول دَم لرکی من همراز ایدیم جانان ایله
نعمتِ وصلین گؤروب نازین چکـردیم جـان ایـله
گــؤرمه مــیشدی گــلشن عـیشیم خـزانِ تـفرقه
اولمــامیشدی تــیره اَیــامیم، شب هـجران ایـله

مــهوشیم دَن دوســتان دوران جــدا ایستَرمنی
دؤشمنیم دیرهیچ بیلمم نئتمیشم دئوران ایـله ؟
یئتسه گرعاشق لرین افلاکـه افـغانی نـه سـود؟
یئتمک اولمـاز مـاه وش لر وصـلینه افـغان ایـله
یاشیریب ساخلاردیم ائـل دَن داغِ هـجرانـیم اگـر
ائــتمک اولســایدی مــدارا دیــده‌ی گـریان ایله
ذوقــدن دیــباچه بــاغلاندی کــتاب عــؤمرومه
قویمادی دؤوران کئچه اوقـاتیم اول عـنوان ایـله
ای «فــضولی» اخــترِ بــختیم مسـاعد اولمـادی
کـیم اولام بـیر دَم مَــقارن اول مـه تـابان ایـله

مـنیم تک هـیچ کـیم زار و پـریشان اولمـاسین یـارب
اســیردرد عشــق و داغ هــجران اولمــاسین یــارب
دمــادم جــؤرلر دیــر چکــدیگیم بــی رحـم بت لردن
بــوکافرلر اســیری بــیرمسلمان اولمــاسین یــارب
گــؤروب انــدیشهٔ قـتلم ده اول مـاهی بـودور دردیـم
کی اول اندیشه دَن اوُل مـه پشـیمان اولمـاسین یـارب
چیخارماق ائتسه لر تن دن چکیب پیکانین اول سروین
چیخان اولسون دل مـجروح، پـیکان اولمـاسین یـارب
جَــفاوجورایــله مــعتادم ،اونــلارسیزنولورحــالیم؟
جــفاسینه حـد و جــورینه پــایان اولمـاسیٔن یـارب
دئمه کیم عدلی یوخ یا ظلمی چوخ هر خال ایله اولسـا
کؤنول تختینه اوندان ئوزگه سلطان اولمـاسین یـارب
«فــضولی» بــولدوگنج عــافیت مــیخانه کُـنجین ده
مـبارک مـلک دؤر اول مـلک، ویـران اولمـاسین یـارب !

سن اوّزون‌دن عـالمی روشـن قـیلیب سـالدین نـقاب
یازی یـه سـالسین بـوگون دن بـئله نـورین آفـتاب
سـن نـه نـور پـاک سـن ای مـظهر صـنع اِلاه ؟
نـور آلیـر شـمع رخـون دان آفـتاب و مـاهتاب
عکس رویون سویا سالمیش یایه، زلفون تـوپراغـا
عنبر ائتمیش توپراغین اسمین، سویون آدین گـلاب
لعـل گـون مـی‌دیر اَلیـن ده سـاغر سـیمین ایـله
یـا نگـین لعـل دیـر رشک لبـین دن اولدو آب ؟
کـلک قـدرت لوح سـینه‌م‌ده سـنی ایـلر رقـم
ایـله یـیب مـحبوب لر مـجموعه سین دن انـتخاب
یئل ده بولموش بوی زلفون، سـودا عکس عـارضین
کیم یئلی باغرینا باسیب، سویا گؤز دیکمیش حـباب
ای «فضولی» هر عمل قیلسان خطا دیـر غـیر عشـق
بـو دورور مـن بـیلدیگیم و اللـهُ اعـلم بـالصواب

روزگـاریم بـولدو دؤران فـلک دن انـقلاب
قان ایچر اولدوم آیـا غـین چکـدی بـزمیم دن شـراب
شـعلهٔ آهـیم لا یـاندردیم دل سـرگشته نـی
بیر اود اولدوم چیز گینن چؤره‌م ده اولماز می کباب؟
لعـلین ایـله بـاده بـحث ائـتمیش زهـی گـمراهـلیق
اولدو واجب ایـله مک اُول بـی‌ادب دن اجـتناب
وئـرمز اولدو یـول وصـاله پـیچ زلفون آه کـیم
رشـتهِ تـدبیردن دؤرانِ کَـج رو آچـدی تـاب
اولمادی اُول مـاهه روشـن یـاندیغیم هـجران گـونو
یاندیغین شب تا سحر شمعین نـه بـیلسین آفـتاب؟
گؤز کی پیکانین خـیالی له سـاچار هـریان سـرشک
بـیر صـدف دیـر قـطرهِ بـارانـی ایـلر دُرنـاب

اولدو ابـــر دود آهـــیم پـــردهِ رخســـار مـــاه
آه کـیم، آلمـاز جـمالین دن هـنوز اُول مـه نـقاب
کســمه دی مــن دن ســرکویون دا آزاریــن رقــیب
ای «فضولی»، نئجه جنت ایچره یـوخ دئـرلر عـذاب؟

ای مــذاقِ جــانه جـؤرون شـهد و شکـر تک لذیـذ
دم بـــه دم زهـــرِ غـمین، قـندِ مکـرر تک لذیــذ
آتشِ بـــرقِ فـــراقـــین نـــارِ دوزخ تک الیـــم
جـــرعهٔ جـــام وصـــالین آبِ کـــوثر تک لذیــذ
شـرحِ احـوالیـم سـنه، مسـته نـصیحت کـیمی تـلخ
تـلخ گـفتارون مـنه، مـخموره سـاغر تک لذیـذ
داغ عشـــقین دَردی ذوقِ ســـلطنت تک دلپـــذیر
خـاکِ کـویون سیری، فـتحِ هـفت کشـور تک لذیـذ
نولا بولسام ذوق کؤیدوردورکجه سینه‌م أوزره داغ
اهـــلِ دردە داغ اولور بـــی‌دردە زیـور تک لذیــذ
تـــازه - تـــازه داغِ دردیــن دیــر دلِ ســوزانـیمه
فـی المـثل، حـرص اهـلینه جـمعیتِ زر تک لذیـذ
ای «فـضولی»، عـالمین گـؤردوم قـامو نـعمت لریـن
هــیچ نــعمت گــؤرمه دیــم دیــدار دلبـر تک لذیـذ

صـــبریم آلیب فـلک مـنه یـوزمین جـفا وئـرَر
آز اولسا هـر مـتاع، اونـا ائـل چـوخ بـها وئـرر
دوشــدوم بـــلایِ عشـقه خـردمندِ عـصر ایکـن
ائل شـیمدی مـن دن آلدیـغی پـندی مـنه وئـرَر
سـانمان عـجب رطب یـئرینه وئـرسه لعلِ تـر
بـیر نـخل کـیم، یـاشیم اونـا نشـوونما وئـرر
خاکِ دَرین دیر اُول کی دون و گون ثواب ایچون
هــم آیــه سُــرمه، هــم گـونَشَه تـوتیا وئـرَر

قـــیلماز قـــبولِ صـــورتِ اقـــبالی بـــونجا کـیم
آئـــــینهٔ وجـــــودوما جـــؤرون جـــلا وئـــرَر
نی‌کیمی جسمیم اولدو اوخون دان دَلیک - دَلیک
دَم اوردوغـوم‌دا، یـئرلی یـئرین دن صـدا وئـرَر
هـــر دردســـیزدن اومـــما «فـضولی» دوایِ درد
صـبر ایـله اُول کـی درد وئـریب‌دیر، دوا وئـرر

قیل صبا کؤنلوم پریشان اولدوغون جانانه عرض
صورتِ حالین بو ویران ملکون ائت سلطانه عرض
درهم اولموش سنبلون، گویا کی قیلمیش دیر اونا
مو به مو حال دیلیم دیـل‌لر اوزادیب شـانه عـرض
تن ده جانیم بیر پری نـین دیـر، امـانت سـاخلارام
اُول زمان دان کیم امانت قـیلدی لار جـانانه عـرض
خلق کفر اهلینه ایـمان عـرض ائـدر، مـن دم بـه دم
کفرِ زولفون، ایله رَم، کؤکسوم ده‌کی ایمانه عـرض
صـــورتِ بـــیجان ایـــله جـــنت دولار بـــتخانه تک
قیلسالار جنت ده تصویرین چکیب غـلمانه عـرض
مـــنعمین عـــرض تـــجمل دیـــرایشـی فـقر اهـلینه
نولا گر دل قیلسا هر دم دردِ عشقین جانه عـرض ؟
ای «فـــضولی»، بـــؤیله پـنهان تـوتما اشک آلیـنی
ایله هر رنگ ایله کیم وار اُول گُلِ خـندانـه عـرض

زائـــر مـیخانه یـم، مـغ سـجده سـی دیـر طـاعتیم
عشـــق پـــیریم، نـــقدِ جـــان نـذریم، تـوکل نـیتیم
هریانا وارسام صُراحی تک سـجود ائـتمک ایشـیم
قـــاندا اولســـام بـــاده تک دوشـمک ایـاغه عـادتیم
طـــوریمه زاهـــد اگـــر صـــورت ده ایـــلَر اعـتراض
اخـــتلاط ائـتسَم اونـــو شـــرمنده ایـــلَر سـیرَتیم

بسی کی جامِ می کیمی خوش مشرب و صافی دِلَم
حـرمتیم واجب بـیلیر هـر کـیم بـیلیر کـیفیتیم
مـعتبر لیک دیـر غـرور اهـلی، مـن اونـدان فـارغم
اعـتباره چـون دئـیل قـابل مـحقر هـئییتیم
عشـق اربـاب وفـادان زائـل ائـتمیش مِـهریمی
فـقر اسـباب عـلائق دن گـؤتور مـوش رغـبتیم
ای «فضولی» فـقر اسـبابین ده، دولت ایسـته کـیم
سـایه اُول تـوپراغـه سـالمیش‌دیر هـمایَ هـمتیم

یـوجَلدین قـبریم ای بـیدردلر، سـنگِ مـلامت دن
کـی مـعلوم اولا درد اهـلینه قـبریم، اُول عـلامت دن
مزاریم أوزره قویمان میل اگـر کـویون دا جـان وئـرسَم
قویون بیر سایه دوشسون قبریمه اُول سـرو قـامت دن
گـؤزَن سـاعت ده اُول قـامت قـیامین، قـیمادیم جـانه
قـیامت هـم گـلَه، قـورتولماییم مـن بـوندامت دن
قـیامت‌ده حسـابی اولمـایان لار دان دیـر اُول غـافل
کـی فـرق ایـلر فـراقـین شـامینی، صـبحَ قـیامت دن
طـریقِ صـبر و تـدبیرِ سـلامت لذّتـین بـیلمَن
مـنه عشـق و مـلامت یـئی گـلیر صـبر و سـلامت دن
طـبیعت انـحرافـین گـؤر هـوایِ عشـق دن تـن ده
عـلاج ائت دوشـمه دَن سـاقی مـزاجـیم اسـتقامت دن
«فضولی» کئچ سلامت کوچه سین دن، صبر کویون دان
فـراغت اولمـایان یـئرده، سـفریئی دیـر اقـامت دن

حـاصلیم یـوخ سَـرِکویون‌دا بـلادن غـیری
غـرضیم یـوخ رهِ عشـقین ده فـنادن غـیری
نـیِ بزمِ غـمم ای مـاه، نـه بـولسان یـئله وئـر
اودا یـانمیش قـورو جسـمیم ده، هـوادن غـیری

پرده چک چهره مه هجران گونو، ای قانلی سرشک
کــی گــؤزوم گـؤرمه یــه اُول مـاه لقـادن غـیری
یئتدی بیکس لیگیـم اُول غـایته کـیم چـؤرەم ده
کـیمسه یــوخ چــیزگینه گـردابِ بـلادن غـیری
نــــه یــانار کــیمسه مــنه آتشِ دل دن ئــوزگه
نــه آچــار کــیمسه قــاپی، بـادِ صـبادن غـیری
بوزما ای موج، گؤزوم یاشی حبابین کی بو سیل
قــــویمادی هــــیچ عــمارت، بــوبنادن غــیری
بزم عشق ایچره «فضولی»، نئجه آه ایله مه ییم ؟
نــه تــمتع بــولونور مــن ده، صـدادن غـیری؟

فَضلی

فضولی نین اوغلودور، ایلک تحصیلینی آتاسیندان آلمیشدیر. عهدی بغدادی خبر وئریرکی اوچ دیلده شعرلر یازمیش دیر. فضولی فارسی دیوانی نین مقدمه سینده اوغلوبارده بئله دئییر :

در حـلـه دوشـاعرند اکـنون — فضلی پسر و پدر فـضولی
عکس انـد جـمیع کـار عـالم — فضلی پدر و پسر فـضولی

صــبریم تـوکندی، مـؤحنَته قـاتلانه بـیلمَزَم
سوباشدان آشدی عشق اودونا یـانه بـیلمَزَم
عالَم بیلیر کی، اول صنمی سئودیم، ای رقیب
باشیم گـئدرسه مـن بـوایشـی دانـه بـیلمَزَم
من سرو بویلو دیلبری تـرک ائـیله رَم مگـر ؟
عؤمرؤم بـوداغ جـؤور ایـله اوُشـانه بـیلمَزَم
باشینا یارێن آی ایله گـۆن نـیشه جـیزگینیر
اول شمعه مـندن ئـوزگەنی پـروانـه بـیلمَزَم
وئرگیل تو «فضلی»، کامینی فردایه قویماگیل
یوخدور بـقاسی عـؤمرۆنۆن ایـنانه بـیلمَزَم

ضایع بغدادی

اون اونجو یوزایل‌لیکده یاشامیشدیر، زمانه سی نین قدرتلی شاعیرلریندن، کامیل و علملی شخصلریندن اولموشدور. عؤمرونون چوخ حصه سینی بغداددا یاشامیشدیر. سوی کؤکو اوغوزلاردان اولوب. بغداد دا بویاباشا چاتیب. «فضولی» نین یاخین دوست لاریننان اولموشدور.

اِی آی ایله گؤن اؤزؤنه حیران گئجه گؤندوز
وی چرخ فلک باشینا قوربان، گئجه گؤندؤز
سرگشته اولوب دربدر ایستر سنی ای دوست
خورشید درخشان، مه تابان گئجه گؤندؤز
آخیرنه کیم اؤلمک گرک، ای دیل، توتالیم کیم
دؤور ائده موراد‌ینجابو دؤوران گئجه گؤندؤز
سالمیش منی بیرآتش ایله آب آراسیندا
بو درد دل و دیده‌ی گریان گئجه گؤندؤز
سرگشته گزر «ضایعی» نین درد دیلیندن
فانوس کیمی گنبد گردان گئجه گؤندؤز

خلیفه تبریزی

اون اونجو یوزایل لیگین شاعیری دیر اوزون مؤددَت ترکیه ده یاشامیشدیر. کلاسیک شعر عنعنه لری‌نی اورادا داوام ائتدیرمیش. بیرشاعرکیمی شهرت صاحبی اولموشدور.

لب آچیب سؤیله سه او گؤل چمنده غنچه فملرله
عجب می غنچه نین حسرت دَن آغزیٌ توتسادَم لرله ؟!
خطین انگشتیله اول مه اؤزؤنده پیچ - پیچ ائیلَر
یازار مهرآیتین حسن کتابت له قلملرله
غمین هرتازه اولدوقجا دلِ دیوانه شاد اولور
منی شاد ائیله هردم، ای پری روخ، تازه غملرله
شها، دیلدن غباری نَقص ائدن ریحان خطّیندیر
محقّقَ بند گؤز قیرمابیزی مؤشکین رَقَم لرله
خلیفه، اول سهی قامت یئنه زؤلفؤن عَلَم ائتمیش
گلیر دیل کشورین آلماغا عباسی عَلَملرله

شاهی

۱۰، اونجو یوز ایل لیک

شاه اسماعیل خطائی نین سارایینداکی یاشامیشدیر. سارایدان اوزاق لاشاندان سونرا حبیبی‌سروری و باشقا شاعرلریمیز کیمی ترکیه یه کوچورولوب. زمانه سین‌نین قدرتلی سؤز اوستادلاریننان اولموشدور. شاهی دن بوگونه کیمی دورد غزل الده ائدیلمیشدیر. ئوزونون اوسلوبو اولان شاهی یارادیجیلیغی ایله، ئوز چاغداش لاریندا هابئله اؤزوندن سونرا گلن شاعیرلره تأثیری اولموشدور. «شاهی» نین دوغوم و اؤلوم ایلی آیدین اولمامیشدیر. اونون‌تام کلیاتینینان دؤرد غزل بوگونو موزه گلیب چاتمیشدیر.

غنچه‌ی گؤل بولبولون قصدینه پیکان ائیله میش
غنچه آچیلغان گؤلو اؤزؤنه قالخان ائیله میش
غنچه نین پیکانینی تیز ائتمک اوٌچوٌن شاخِ گل (گؤل)
جسمینی باشدان آیاغه شکل سوهان ائیله میش
گؤل عروسون صؤبحدم بؤلبؤل نگاه ائتمیش مگر
کیم، اؤزؤن یاشیل دوواق آلتیندا پنهان ائیله میش؟
دهر آراهر بیر پوزوق دیوار گؤرسن، ائیله بیل
بیرسولیمان مؤلکؤدؤر، چرخ اونوویران ائیله میش
مهرینه آلدانما، «شاهی»، بوفلکین کیم گؤنؤ
گؤیه یئتکؤرمؤش، یئنه خاک ایله یکسان ائیله میش

ای زؤلف بوینوکج دولانیرسان، گدایٔ سن ؟
آشفته اولماغین نه، هم‌آغوش آیٔ سَن ؟
طرارسن ! دیل اوغروسو، آرام رَهزَنی
دیل آهنین اولا اگر، آهن رؤبایٔسن ؟
حؤکمؤن رواجی کشورِرُخسار یاره وار
وئرمزخراج حؤسنه عجب کد خودای سَن !
عنبرمیسن، عبیرمیسن، مشکِ ترمیسن
عطرین شهابتی هانی، سن ماورای سَن ؟!

افــعی دئســم، نــه افـعی کســیرگۆن قـاباغینێ
افعی ده زخم جسـمه‌دی سـن جـان گَـزای سَـن
زنـــجیره اوخشـــادام، عُـــقلامنع ائــدرمنی
زنـــجیرآرتـــیزار غـــمی، سـن غـم زودای سَـن
هربیرخمینده بَنده دۆشۆب مین کۆنۆل قـوشو
مــین یـانه سـۆوکشیب، نـه کـمندرسای سَـن
تارێن اوجویئره دۆشه نیب، اۆوجـه مـیلی وار
گۆن پرورش وئریب اونا، خورشید سـای سَـن
عــریان طــوافِ کــویِ روخِ یــاره دورمـاغێن
مــعلوم، عشـقه «شـاهی» کـیمی مـبتلای سَـن

پــیچ ائـدوب کـاکـل کَـره جـلغانده ایشـیم آه اولور
وه نیچون آه ایتمه یم عۆمرومدور اول کـوتاه اولور
یوق عـجب رحـل خـیالێن قـونسه گـریان چشـمیمه
کــــاربانه ســـوبولان یـــئرلرده مـــنزل گـــاه اولور
اول ســـبیدن وارمَـــزَم کـــوییـنه گـــۆندۆز یـــاریمین
رشکـــده‌ن یـــانمجه کـیم کـۆلگه بـیله هـمراه اولور
آنــه ســی قـونینده دون گـۆردوم نگـاری سـۆله‌دیم
بـولمسۆن نـقصانی گـۆن گـۆندن مکـمل مـاه اولور
«شاهی» نین کۆنکلی عجب خلوت سراینکدور سنیک
بـــوبساط و رونـــقین شـــاهی قـچن بـیرشاه اولور

ســونبۆلۆن یـانده هـرسوچشم جـادولر مـیدور
یـاکـمند ایـله دوتـولموش وحشـی آهـولر مـیدۆر
یـــــایلارمێدور قــــرولمێش آســــیلوهرگوشَده
یــاغضب لن چـاتدوغنک پـیوسته ابـرولر مـیدۆر
قـــاشلرنک کـــنجنده یـاتغان گـۆزلریمی هـرطرف
یابرایوان ایچره دۆشـمیش ایکی صـایرولرمیدۆر

سؤله دیم بغلندی کؤنکلم ایکی خوشبو سونبؤله
طرّهٔ عنبر فشانئن آچدی دئر بولارمیدؤر
بَلمَزَم شاهی سنین یارنمئ آنجق تندخو
یوخسه خوبلربارجه سی هابویله بدخولرمیدؤر
لاله لر میدؤر بتن هرسوچمنده بلمَزَم
یافنادهرنده خاک اولغان پری رولر میدؤر
دشت حیرتدور مکانیم وحشلردرالفتیم
مارلریانیمده حلقه مورلر هم صحبتیم
سایه بانم قوش قنادیدور که دؤشمیش باشمه
جسمم اورتان هرطرف ژولیده مودرکسوتیم
قهردین انجمَزَم زیرا قرین لطف ایرؤر
راحتمدور دمبدم جسمغه آرتن زحمتم
خودوتوب یانمده هردم جمع ایرور وحش و طور
اوخشه شورلر گوییا مجنونغه یاردر نسبتم
نیجه بولسون بریِره «شاهی» هوا ؤ هوش جمع
چؤن اَزَلدن بیله بولموشدور مخمّر طینتم

حقیری

۱۰، اونجو یوز ایل لیک

اون اونجو یوز ایل لیگین شاعیرلرین دندیر. مۇکممَل تحصیل گؤرموش نسیمی و خطایی مکتبی نین داوام چی سی دیر. اثرلرینده حروفیلیه میل آشکار حس اولونور.

آذربایجان دیلینده یازیلمیش ایلک «لیلی و مجنون» اثری نین مؤلفی‌دیر. کلاسیک شعرین مختلف قالیب‌لرینده یازمیشدیر.

بولبولَم حوسنون گلستان دیرمنه — هم دوداغین آب حیواندیر منه
سن سیزین، ای جانیمین جانانه‌سی — جومله عالم بند و زندان دیرمنه
دیشلرین دیر دّر و گوهر، ای صَنَم — لبلرین لعل بدخشان دیر منه
سندن آیری گزمَزَم، ای دلرُبا — چون خیالین جاندا مهمان دیرمَنه
صورتین اوش کعبة الله دیریقین — آستانین عرش رحماندیر منه
ای جمالین سوره‌سی سبع المثان — کفر زولفون دین و ایمان دیرمنه
تاسنین سؤدانه دوشدوم ای پری — خانمان دشت و بیاباندیر مَنه
تاکی سندن من بعید اولدوم، بعید — همدم و همراز هجران دیرمنه
برقع، آلتیندا نئدیم، ای دلرُبا — چونکی حوسنون ایندی پونهان دیرمنه

مسیحی

۱۰ نجویوزون اورتالاری ۱ انجی یوزون بیرینجی یاریسی

آذربایجان تورکجه غزلی نین بؤیوک نماینده‌لرین‌دن بیری ده «مسیحی» دیر. اون اونجو و اون بیرینجی یوزلرده یازیب ـ یاراتمیش شاعیر، صفویلردؤوروننده اؤز استعداد و چیخاریلا پارلاییب، فارس و تورک دیل لرینده ایکی شعر دیوانی باشی باغلایان آنادیلی و آنا مدنیتینه خدمت گؤرسده‌ن شخصیت‌لردن دیر. مسیحی بیر پارا سبب‌لره گؤره آذربایجاندا آز تانینمیشسادا لاکین یوکسک قابیلیت و استعدادا مالیک اولموش آذربایجان تورکجه غزل و باشقا عنعنوی شعرجینسلری نین گؤزه‌ل نمونه‌لرینی یاراتمیشدیر.

مسیحی تخمیناً اون اونجویوزون ایکینجی یاریسیندا تبریز شهرینده آنادان اولموشدوراونون کیملردن اولدوغو باره‌ده معلوماتیمیز یوخدور. اؤز شخصی حیاتی باره‌ده‌ده معلومات هله‌لیک چوخ آزدیر. بو آز معلومات دا اونون اثرلری نین تدقیقی نتیجه سینده اَلده ائدیلمیشدیر.

مسیحی خیردا یاشلاریندان درس اوخوماغا باشله‌ییب، هله‌گنج ایکن زمانه‌سی‌نین علملرینه بیله‌نیر، بیر مدت ده تبریزده حاکم شرع وظیفه سینده چالیشیر، لاکین اونا تضییق لر اولوراونا گؤره‌ده اؤز آتا ـ بابا یوردوننان کؤچوب، روم دیاریندا، ایندیکی ترکییه‌ده یاشامالی اولور. بوکؤچگون دوروم شاعیرین حساس و ظریف روحونا محکم تأثیر ائدیر و اثرلرینده درین ایز سالیر:

ای فلک جانیما قویدون داغ هجران عاقبت
ائیله دین غم اودونا کؤنلومنی بریان عاقبت
دوشمنین کامینا قیلدین دوست دان آیرو منی
وصل صوبحون بیزه قیلدین شام هیجران عاقبت

صوبح عیشیم شام ایرور تبریز میصریندەن جدا
تا من آواره یه مسکن بلاد رومدور
دئمه غوربت دەنه دیر حالین مسیحی هیجرایله
غربت و فرقت ده قالان حالتی معلوم دور.

مسیحی اوزون عؤمور سورموش اوچ صفوی شاهی نین (شاه محمد خدابنده ۹۹۵ـ۹۸۶هـ‌ق بیرینجی شاه عابباس ۱۰۳۸ ـ ۹۹۶ هـ ق و اونون نوه‌سی شاه صفی ۱۰۵۲ ـ ۱۰۳۸ هـ ق دؤورون یاشامیش، تورکجه دیوانین محمد خدابنده یه، اوچ مثنوی (دام و دانه، زنبور عسل، ورقه وگلشاه) اثرین ایسه بیرینجی شاه عابباس و شاه صفی یه اتحاف ائتمیشدیر.

مسیحی نین «ورقا وگلشاه» اثری ۱۳۵۶ نجی گونش ایلینده تهران ولندن ال یازمالاری اساسیندا باکیدا پروفسور علیار صَفرلی طرفینده‌ن تدقیق ائدیلیب، چاپ اولونموشدور. و شاعر حقینده آیـریجا بـیر علمی تدقیقات اثری اوخوجولارین اختیارینا وئریلمیشدیر.

پروفسور علیار صفرلی شاعیرین تورکجه شعرلر دیوانین اوزون ایللر آراییب آختارمالار نتیجه‌سینده اصفهان فرهنگ کیتاب خاناسیندا ساخلانان آلیازمالار آراسیندان تاپابیلمیشدیرو ۱۳۷۷ نجی گونش ایلینده بیر مقدمه ایله تهراندا چاپ ائتدیرمیشدیر. بودیوان : دیباچه، غزل لر، مسمط، روباعی و ساقی نامه مثنوی سینده‌ن عیبارتدیر.

مسیحی اؤز یارادی‌جی‌لی‌غین‌دا، اؤزسَلَف لری کیمی، غزله اوستونلوک وئریب، اوره‌ک سؤزلرینی و دویغولارینی دا بو جینس ده سؤیله میشدیر.

مسیحی دیوانینی «وسیلة الوصال» آدلاندیرمیشدیر، بونونلادا او دیوانین فلسفی ـ عرفانی اهمیتینی بیان ائتمیشدیر:

بو نظم کی بیر عشق آنکا بیردی نظام   تـاپتی خـرد اتـفاقی بـیرله اتـمام
چـون ابـیاتی وسـیله‌ی وصـل ایـرور   عقل آنکا «وسیلةالوصال» ایـلادی نـام

مسیحی جیغاتای ادبیاتین سئویب، اؤیره‌ندیگی اوچون بواد بیاتین اَن بؤیوک نماینده‌سی امیر علیشیر نوایی‌نین شعرلرینه جاواب و نظیره‌لر یازاراق اؤز دیوانی نی دا جیغاتای تورکجه‌سینده یازیر، و بئله‌لیکله ده نوایی ادبی مکتبی نین آذربایجاندا یاییلما سیندا رولواولور.

مسیحی تورکجه ایله یاناشی فارس دیلینده ده چوخلو شعرلر یازاراق دیوان باشی باغلامیشدیر آنجاق اونون فارس دیلینده کی دیوانی ایندییه دک الده ائدیل مه میشدیرمتفکر شاعیر محمد فـضولی نـین مسیحی شعرینه تأثیری داها قاباریق دیر. او عین حالدا «کشوری»«امانی» شعرلرین‌ده‌ن، فیکر و اسلوب لاریندان بهره لنمیشدیر.

مسیحی نین :

قایسی باغین گولشنی حوسنون کیمی گولزاری‌بار
قایسی گولزاریـن جـمالین تک گـول بـیخاری بـار

بیتی ایله باشلایان غزلی فضولی نین :

قانسی گولشن گولبنی سرو ـ خوارمانونجاوار
قانسی گولبن اوزره غنچه لعلِ خندانـینجا وار

و مسیحی نین :

ای نسیم صوبح ! ائت حالیمی جانانیما عـرض
وه ! نه جانان ! آفت عقل و دل و جـانیما عـرض

بیتیله باشلایان غزلی، فضولی نین :

قیل صبا کؤنلوم پریشان اولدوغون جـانانه عـرض
صورت حالین بو ویران مولکون ائت سلطانه عرض

بیتیله باشالا یان غزلینه نظیره یازمیشدیر.

مسیحی دیوانی‌نین مصححی پروفسور علیار صفرلی دیوانا یازدیغی گـؤزه‌ل «گـیریش» (مـقدمه) ده «فضولی» نین مسیحی یارادی جی‌لی‌غی‌نا بورا خدیغی تأثیر و مسیحی نین فضولیده‌ن نه طرزده اؤیره‌نیب، اوندان استفاده ائتدیگی باره‌ده، هابئله اونون یارادی‌جی‌لیق اوسلوبو، دونیا گؤروشو حاخدا بئله یازیـر :

«... او، فضولی نین آدینی چکمه سه ده شعرلری نین بـدیعی، فـیکری گـؤزه‌ل لیک لریـنده‌ن مـتأثر اولموش، اونون دئییم و ایفاده طرزینده‌ن مقصده اویغون شکـیلده اسـتفاده ائـتمیشدیرمسیحی نـین شعردیلی، لیریک قهرمانی‌نین داخلی معنوی عالمی نین شرح و ایفاده اوصوللاری، مجاز و صورتلر سلسله‌سی فضولی صنعتینی خاطیرلادیر. مسیحی ده فـضولی کـیمی انسـان گـؤزه لـلیگینی مـعنالی سایمیش، طبیعتین بوتون گؤزه‌ل لیک لرینده‌ن اوستون سایاراق ذوق ایله وصف و ترنم ائـتمیشدیر. انسان پرورلیک عشق، محبت، زمانه‌دن شیکایت، کامیل انسان آرزوسو مسیحی شـعری‌نین اسـاس روحونو تشکیل ائدیر. انسانی حیاتین گؤزه‌ل‌لیک‌لرینی دویوب سئومگه سسله‌ییر، اؤز دونیا نـفسینه یوخ عالی بر عشقه کؤنول وئرمه‌یه سسله‌ییر. شاعیرین فیکرینجه عشق و عشق غمی ابدی دیر انسان عشقدن یارانمیشدیر.سئوه‌ن عاشیغین عشق دردینده‌ن قورتولماسی، خلاص اولماسی، مومکون دئییل، عشق خسته‌لیگی انساناشأن ـ شرف گتیریر.اوندان آزاداولماق عاشیقین معنوی‌اؤلومودور.مسـیحی‌نین سئوه‌ن‌قهرمانی سئوگیلی سینه جسمن، معنن قووشماق حسرتی ایله یاشایان دونیوی بیر شخصیت‌دیر. عشق و گؤزه‌ل‌لیک نغمه‌کاری اولان مسیحی نین اثرلرینده دونیوی بیر کدرین ایفاده‌سی ده اوز بدیعی عکسینی تاپمیشدیر. بوکدر فردی دئییل، بشری، انسانی، کدر دیر. چوخ مـقاملاردا شـاعیرین وطـن یانغیسی، وطن حسرتی دویغولاریلا چولغالانیب یئنی معنا ـ مضمون کسب ائتمکده‌دیر. مسیحی اؤز وطنین ده ده غربت حیسلریله یاشاییب اوزونو غریب کیمی آپارمیشدیر. وطن ایچره غریب اولماق دردینی او، وطندن اوزاق یاشاماقدان، غریب چی لیکده‌ن ده داهـا دوزولمـز بـیر درد سـایمیش، اوز یوردوندا بئله بیر احوال روحیه ایله یاشاماغی اصل مصیبت حساب ائتمیشدیر. او سئوگی، دویغو و

هیجانلاری گوزگوسونده زمانه و اونون انسانلاری‌نین گۆزه‌ل یئتگین بدیعی صورتینی یاراتمیش اؤزونون بدیعی فلسفی دوشونجه‌لرینی اؤزونو دوشوندوره‌ن قناعتلری ایفاده ائتمیش ،اوزیاشادیغی دونیانی‌ماراقلاندیران، جذب ائدن سواللار، بدیعی ـ عرفانی مسئله‌لره جاواب آختارمیشدیر.
مسیحی نین دونیا، انسان و زامان باره سینده کی، اینجه ظریف دویغولاری بیر قایدا اولاراق اونون سئوگی یانغی و تلاطم لری کیمی اوزه چیخیر عشق تظاهورو اینتیباهی کیمی جانلانیربوناگۆره‌دیرکی، اونون شعر قهرمانی هم سئوه‌ن عاشیق دیر، هم ده عارف بیر انسان دیر ....
عاغیل ـ عرفان صاحیبی دیر. دونیا و زامانین دردینی چکن، یانیب یاخیلان، اضطراب چکن، شیکایت ائده‌ن سئویب ـ سئویلن حیات و اونونگۆزه‌ل لیک لریندن ذووق آلان و بئله لیک له رنگارنگ دویغولاری ایله سئچیلن، ساییلان، بیرکمال و معرفت اهلی دیر ... وحدت وجودصوفی عاشقانه باخیشلاری مسیحی شعری نین فلسفی اساسینی تشکیل ائدیر. مسیحی دوغما دیلیمیزه و ادبیاتیمیزا میثیلسیز بیر خدمت گۆستر میشدیر. اونون تورک دیلینده یاراتدیغی شعرلر ادبی دیل تاریخیمیزی، اونون لهجه و شیوه لرینی اؤیره نیب آراشدیرماق اوچون ده‌یه رلی بیر اؤرنک ساییلا بیلر.»
مسیحی نین غزللری نین متنی :

دیدوم که درده ایلا دوادیدی یا نصیب
دیدوم که عهده ایلا وفادیدی یا نصیب
دیدوم که ایستارام که قدم رنجه ایتاسن
بیر لحظه بنده خانه ارادیدی یا نصیب
دیدوم که دردمندونکا آیا نصیب اولور
وصلینک سعادتی صنما دیدی یا نصیب
دیدوم لبینکدین ایتمیش ایدوبک وعده بوسه
وقتی دورور کراولسه ادادیدی یا نصیب
دیدوم کونکولنکا دولت وصلینک ایرور مراد
بو حاجتی اولور مو روا دیدی یا نصیب
دیدوم لب شکر شکنو تک شهدیدین مینکا
الور نصیب بهر خدادیدی یا نصیب
دیدوم که دردمند مسیحیغه لب لارونک
بیر کایمو جون مسیح شفا دیدی یا نصیب

زلفونکی کورکاج کونکول بیداقیلور یوزپیچ و تاب
اول کـبوتر تک کـه ایـتکای دام ایـچیده اضـطراب
تـا صـبا یـئتکوردی زلفـونک نکـهتیدین شـمه
سـنبل سـیرابـغه دوشـتی خـمیده پـیچ و تـاب
حـا یل اولور زلف یـوزونکا صـبا تـحریکیدین
ایله کیم خـورشید یـوزیکا بـولور حـایل سـحاب
عارضیک اوستیدا هریان عنبرین زلفـونک مـیدور
یا ایرور سنبل که گلبرگ اوزره توتمیشدور نـقاب
اؤرؤلن یـوزونکا هـر سـو جـعد پـرتابونک امـاس
تیلبه کونکلوم قیدیغه هر یان ایرور مشکین طناب
بو نه زلف ایرور که کونو منی قیلور هـر دم قـرار
بو نه لعل ایرور که کـوزدین آقـیرور یـاقوت نـاب
اول سببدین بولمیشم مجنون مسیحی کـیم مـینی
زلفـیغه قـید ایـلاسون واللّـه اعـلم بـالصواب

ای نـخل قـدینک گـلبن بسـتان سـعادت	وی ماه رخونک شمع شبستان سـعادت
گـلزار رخـونک تـازه گـل گـلشن خـوبی	فرخنده جـمالینک مـه تـابان و سـعادت
خـولتکه عـیش وطـربونک مـنظراقـبال	آرام کـهونک مسـند ایـوان سـعادت
آراسـته رخسـارینکایـرورحسـنبهاری	نورسته قدونک نـخل خـرامـان سـعادت
تـادورمه وانـجموافـلاکاو [لا] جکـدور	اورولسه سینینک راینکا دوران سـعادت
ای تـازهگـل گـلشن اقـبال عـلیخان	کیم بنده درکاهینک ایرور خان سـعادت
یارب که مسیحی تکیاولسونسنکابنده	مـیر سـپه دولت و سـلطان سـعادت

هجردا جـان بـیردوم و یـوق وصـلغا اصیلا امـید
قیلما یا رب هیچکمی عشق ایـچرهمین تک نـامـید
وه که هجران محنتیدین بولمادوم بیر دم خـلاص
بـاقلادیم دلدار نـینک وصـلیغا یـتماک نـامـید

جون وفا یوقتور بنی‌آدم‌ده سیز غفلت کورونک
کیم بوییغه باقلاییبدور بو دل شیدا امید
وه که بیز کابولمادی جز ناامیدی حاصلی
هر کیمه کیم باقلادیم حاصل منی رسوا امید
خوبلارونک مهریغه آلدانماینک ای اهل دل
کیم بولارغه باقلامازلار مردم دانا امید
او مرم کونکلو منی نومید ایتماکی سین عشق ارا
باقلادی جون عشق دل بیله سنکا جانا امید
عاقبت بیر کون مسیحی رحم توشکای کونکلیکا
بولماکیل یکبارگی اول بی وفادین ناامید

قرالباس دانازک تنینک که پنهاندور
نهان اولی ظلمات ایچره آب حیواندور
لباس مشکی ایله روی عالم افروزنک
مه جهارده ایرور که کیجه تاباندور
بعینه قراتون ایچره دیده مردمی دور
که کوز قرالیغیدین دمبدم نمایاندور
کوزی تکی ینکاکیرمیش‌سیه‌لباس‌ایچره
اگر چه ساحر خونریز نامسلماندور
قدینکی‌خلعت‌شبکون‌ایچینداکورکالی‌شمع
خجالت اشکی ساریغ جهره سیدا غلطاندور
قراکیین صنموم طرهٔ معنبری تک
کونوم همیشه قرا حالتوم پریشاندور
مسیحی جامهٔ مشکی بیله‌مه رخینی
قرابولوطِدا ساغانسین که مهر رخشاندور

قایسی باغونک گلشن حسنونک‌کیمی‌گلزاری‌بار
قایسی گلزارونک جمالونک تک گل بیخاری بار

ایستاماس حور و پری همدم لیغینی هـر کـیمونک
سین کیبی بیر حور صورت لو پریوش یـاری بـار
سـروغه نـظاره قـیلماس کـلکاهم ایـتماس هـوس
سین تکی هر کیمسه نونک بر سروکلرخساری بار
نـــاله زار ایـــلاسه کـــرزار کـــونکلوم نـــی عـــجب
اول بیلور کـیم هـجردین هـر لحـظه‌نی آزاری بـار
ای کـــــونکول بـــیدردلارغه دردلاردیـــمک نـــیسود
دردنی اول کـیم بـیلور کـیم درددیـن اخـباری بـار
عشق ذوقی عاشقی بـیلکار کـه جـانان عشـقیدین
اشک ســـرخ و چـــــهره زرد و دل افکـــاری بـــار
تـــیلبه لیکـــدین هـــر نـفس مـنع مسـیحی ایـلامه
نـی عـجب تـیلبه بـوله‌سین تک پـری دلداری بـار

تایوزونک خورشیدیدین کریان کوزوم محرومدور
صـــانورم خـــورشیدنی آفـــاق دیـــن مـعدوم دور
مـــــحنت مـــــحرومیی شـــام فـــراقـــیمنی بـــیلور
اول که مین تک یار صبح وصلیدین محروم(۱) دور
او قومنک ای عشرت اهلی کیم ایـرور غـم مـوجبی
نـــامه کـــیم انـــدا احـــوالیـــم مـــنیم مـــرقوم دور
مین بیلور مین نیچکر بـیداد هـجرانـدین کـونکول
دردمـــــــندونک حـــــالتی درداهـــلیغه مـــفهوم‌دور
وه کـــه آرتـــوغراق زمـــان ایـــلار آنکـا بـیداد ظـلم
کـــــیم زمـــــان اهـــلی ارا افـــتاده و مـــظلوم دور
صبح عـیشم شـام ایـرور تـبریز مـصریدین جـدا
تـــــا مــــن آواریــــــه مکســـــین بـــلاد روم دور

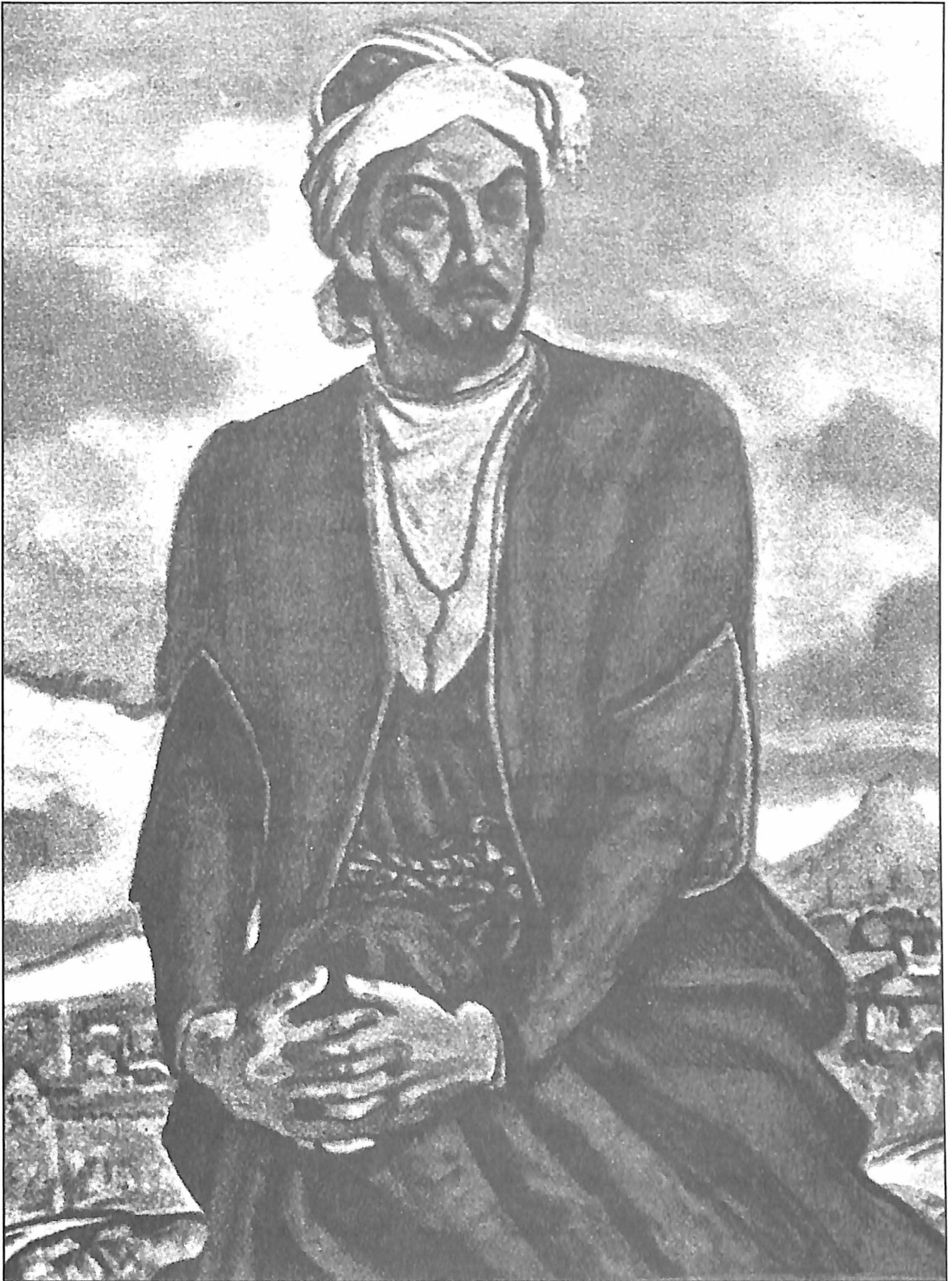
دیمه غربت‌ده نـدور حـالونک مسیحی هـجر ایـله
غــــربت و فــــرقتده قــالن حــالتی مــعلوم دور
اول کــه کـوزوم گـوهر افشـاندور فـراقـی ظـلمیدا
در بـــــحر ســـلطنت مــیرزا ابــوالمــعصوم دور

ای فـلک ایـتکیل مــنی انـدوه هـجرانـدین خـلاص
یا خلاص ایت هجردین یـا ایـلاکـیل جـاندین خـلاص
آه کیم عشق ایچره بیر ساعت اوزو منی کـورمادوم
خـــــاطر انـــدوهناک و چشــم گــریاندین خـــلاص
دوستلار بیر درد ایمیش عشـق و مـحبت دردی کـیم
اولماین جاندین خلاص اولماس ایمیش آندین خلاص
نــیجه افــغانیمدین اولســـه ایت لاریکــا دردســـر
ای اجل لطف ایت مینی قیلکیل بـو افـغاندین خـلاص
وصل نـوشین تـابمانین غـم نـیشیدن فـارغ ایـماس
کعبه‌غه تـایتماس ایـل اولمـاس مـغیلاندین خـلاص
زلف و رخســـــاریغه تـــابولدوم مــــقید واعــظا
بــولمیشام عــالمده قــید کـفر و ایـماندین خـلاص
چون میسر دولت وصـل اولمـاس ایـمیش هـجرسیز
پس مسیحی ایستامه اوزونکـی هـجرانـدین خـلاص

عمری بـیلکل مـغتنم تـوت جـام بـاده ای کـونکول
موندین آرتوغ بیرمه اوقاتونکنی باده ای کـونکول
یـــارایــله گــلگون قــدح چـیکماک اراده ایـلادونک
خـوب دورکــر اولمــایه اغـیار اراده ای کـونکول
ســـــاده‌لیکدور ســـلسبیل و حــورمیلی ایــلاماک
اولســه جـام بــاده رخســـار ســـاده ای کـونکول
یـــــادلارغه تــاسالیبدور آشــنالیک طــرحــینی
آشـــنالارنی کــیتورماس هـــج یـــاده ای کـونکول

یـــادلارغه تـاسالیبدور آشـنالیک طـرحـینی
آشـنالارنی کـیتورماس هـج یـاده ای کـونکول
وه نه حالت دور که مهری کـون بکـون اولور زیـاد
هـر نـیجه جـوری اولور جـانغه زیـاد ای کـونکول
خوب ایمیش اول سست پیمان بیرله قیلماک یادلیق
باردورور جون التـفات و مـیلی یـاده ای کـونکول
جون مسیحی زوداولور بیکانه عقل و هـوش دیـن
هـر کـیم اولور مـایل بـیر تـورک زاده ای کـونکول

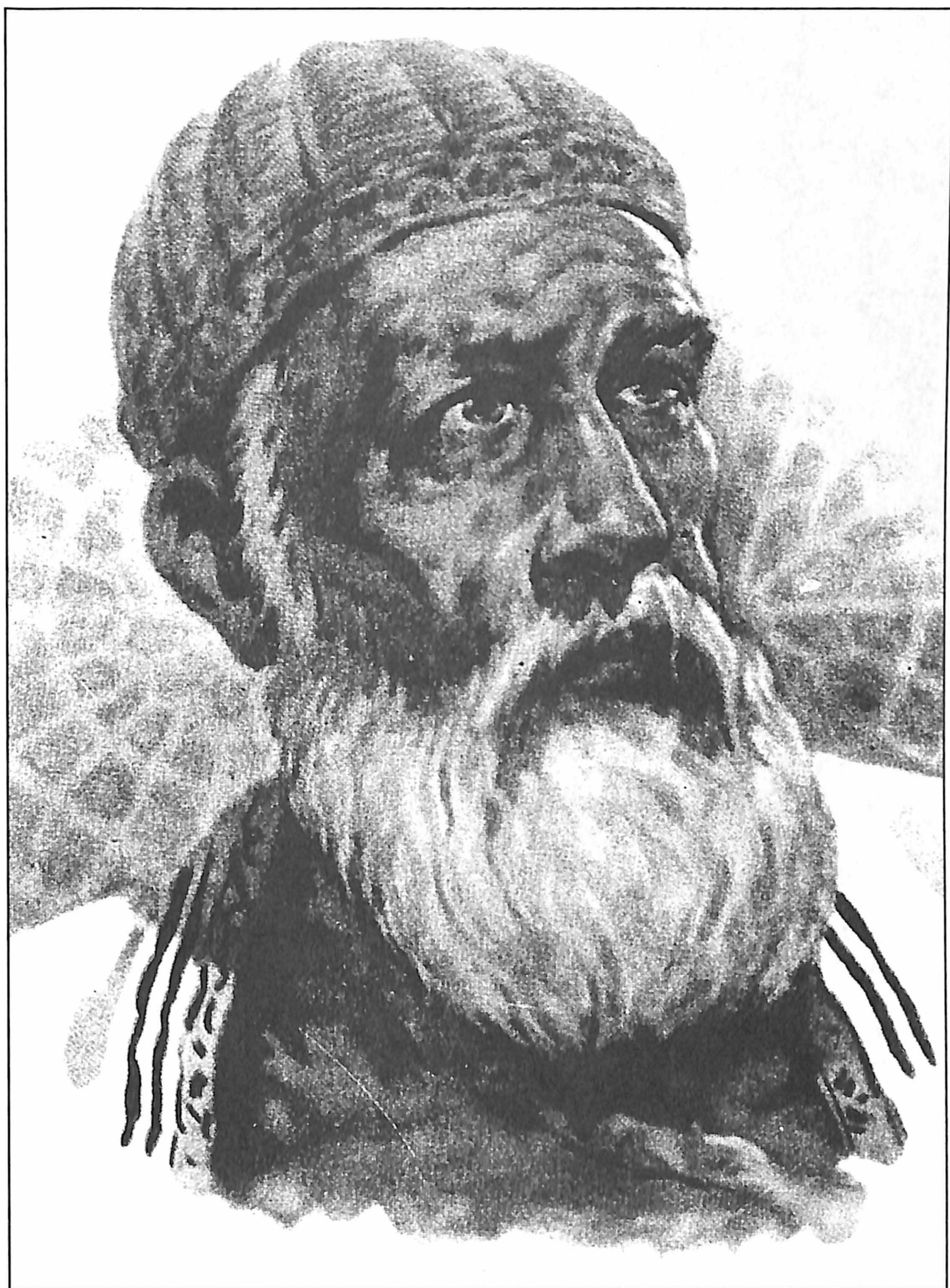
کوزوم ینه طالب دور رخسـارونکا سـلطانوم
شوقوم ینه غالب دور دیـدارونکـا سـلطانوم
غیرایله حکـایت قـیل جـانوم اوزه مـنت بـیل
کیم کونکلوم ایرور مایل کفتارونکا سلطانوم
آزارونکــی ایـتماکـم بـو دلشـده‌دین بـیر دم
کـیمْ جـان ایـله مشـتاقم آزارونکـا سـلطانوم
کوزونک غمیدین بیمار بولمیش بو دل افکـار
ایت لعونک ایله تـیمار بـیمارونکا سـلطانوم
بستان ایله کـلشنده سـیران هـوس ایـتکانده
شـمشاد اولور بـنده رفـتارونکا سـلطانوم
دیـوانـه دوروابـله اولکـیم کـه مـهی کـه کـه
تشـبیه قـیلور بـالله رخسـارونکا سـلطانوم
اوزونکـا مسـیحی بـیل بـیر سـلطنت کـامل
کیم که که اولور مـایل اشـعارونکا سـلطانوم

سید علی عماد الدین محمد اوغلی (نسیمی)

شاه اسماعیل ختایی

محمد سلیمان اوغلی فضولی

تبریزلی میرزه محمدعلی صاییب

قوسی تبریزی

تبریزلی علی جان قوسی

اون بیرمینجی یوزده

«قوسی» آیاماسیلاتانینان «علی جان اسماعیل اوغلو تبریزی» اون بیرینجی یوزده تبریزده آنادان اولموش دور. «قوسی» ایلک تحصیلی نی آتاسی نین یانیندا آلمیش ؛ بیرمدت ده مدرسه «مُلاّخانا» درسی اوخوموش ؛ سونرالار آتاعایله سیله بیرلیکده «ایصفاهان» شهرینه کؤچموش ؛ قالان تحصیلینی اوردا داوام ائتدیرمیشدیر.

«قوسی» آیدین و آچیق فیکیرلی آدام اولموش ؛ زمانه سی نین ضیالی عالیم و شاعیرلری اوجومله‌دَن «ملاحسین خوانساری»، «میرزاطاهیروحید» له دوستلوق‌ائتمیش‌واونلاردان‌ئویره‌نیب‌ساوادلانمیشدیر. فضولی ادبی مکتبینین اون بیرینجی یوزده یئتیردیگی ان گؤرکملی شخصیت لردندیر. صفوی ـ لرحکومتی‌نین ئولکه ده یاراتدیغی آغیر بوغونتولو اجتماعی - سیاسی موحیط ده شاعیراؤز فیکیرلرینی‌آچیق،آشکارشکیلده‌ایفاده‌ائده‌بیلمه‌میشدیر.لاکین‌شاعیراثرلرینده‌ایلهام‌یولوایله؛ ئوز ایفاده‌سی‌ایله‌دئسک:«بیزبانلیق»لافیکیرلرینی ایفاده ائتمیش ویئله‌لیک‌له ئوزدؤورونون عیبه- جرلیکلرینی آچیب آغارتمیش‌آغیر بوغونتولو اجتماعی - سیاسی موحیطه قارشی نفرت و ناراضیلیغی‌نی بیلدیرمیشدیرائله اوناگؤره ده شاعیر جمعیتده تکلنمیش ؛ حیاتی آجیناجاقلی اولموش، همیشه مادی احتیاج ایچینده یاشامیشدیر.

«قوسی» تورکی دیلینده «دیوان» توپلییان شاعیرلردَن اولموش دور. اونون دیوانی نین آل یازما نسخه لری ایرانین و دونیانین مشهور کیتابخانالاریندا اوجومله دَن : بریتانیاموزه کیتابخاناسیندا، گورجوستان دوؤلت موزه سینده تبریز ملی کیتابخاناسی نین محمدنخجوان آدیناآرشیوینده ؛ تهران ملیک کیتابخاناسیندا ؛ ساخلانیلیر. اثرلرین نن بیرنئچه الیازمالاردا : آلمان : درسدن، مشهد رضوی قدس آستاناسی کیتابخانالاریندا، استانبول بایزید کیتاخاناسیندا ساخلانیر. «قوسی» مذهب جه شیعه دیر مسلک جه مولوی لره منسوب اولموش دور اووحدت وجود فلسفه سینه اینانیب ؛ بوتون وارلیق لارین تانریبا (الله هه) قاووشاجاغینی بیان ائدیر.

قوسی‌نین اولوم و ئولوم ایلی هله دقیق معین ائدیل مه میشدیر. آل یازما دیوان نسخه لرینده‌ن آلینان معلوماتلاراگؤره اون بیرینجی آی یوزایلیکده (سده‌ی ۱۱ قمری) دونیایه‌گؤز آچیب و «۱۰۸۶» نجی ایلده‌ن بیرنئچه ایل قاباخ وفات ائتمیشدیر.

«قوسی» نین دیوانی «۱۳۷۶» گونش ایلینده «سَحَر» آیاماسیله تانینان شاعیره خاتین «حمیده رئیس زاده» طرفینده‌ن نفیس شکیلده یاپیلیب یاییلمیشدیر. بوچاپ نسخه‌سی، شاعیرین ئولوموندن سونرا دیوانیندان کوچورولموش آل یازمالار اساسیندا سهمانلانمیشدیر. بوچاپ تبریز، بریتانیا، آلمان، مشهد،

تهران کیتابخانالاریندا ساخلانیلان نسخه‌لر اساسیندا حاضیرلانمیشدیر.

«قوسی» اثرلرین مطالعه ائتدیکده هرشئیده‌ن اول اونون ساده دیلی نظره چارپیر. سونرا خالق آراسیندا گزیب دولاشان دئییم و ضرب المثل لرده‌ن قابیلیتله گئنیش استفاده ائتدیگی نین شاهیدی اولورسان؛ بیرده؛ واختیله «قوسی» یارادیجیلیغی حاقیندا بوموضموندا سؤیلَنمیش بیرفیکرله تام راضی لاشیرسان:

«قوسی» ناله لر و شیکایت لر شاعیریدیر. اوشکایت لرینده چوخ ساده و صمیمی دیر. اونون شیکایت وناله لری اوره کده‌ن قوپوپ گلیر. اونون اوره کده‌ن قوپوپ گلن ناله لری اینجه و حساس بیرقلبین چیرپینتیلاری‌نین ترجمانی دیر».

قوسی نین غزللری روان، سلیس دیلده یازیلیر، ساده و آنلاشیلان دیر. او غزللرینده اویناق وزن لرده‌ن استفاده ائدیر. وزن شعرین معنا و آنلامینا مناسب سئچیلیر یئنی ترکیب و بنزتمه‌بدیعی مجازلارا تئز ـ تئز راست گلیرسن. قوسی غزللرینده، بیت‌لر آراسی موضوع بیر لیگی اونون بیغجام بدیعی و منطقی تفککوروندن خبر وئریر. اونون بیر چوخ غزللری ،واحید موضوعلو بیر رسم اثری یاراتماق اوچون ال وئریشلی دیر.

خوش شغل دیلنیشین دیراحبابه مهربانلیق
پروانه ایله بیرلیک شمع ایله همزبانلیق

صورت ده ناملایم معناده خوشنمادیر
عشاّق و سرگرانلیق معشوق و جانفشانلیق

دئرسن کی خوبلاردان کَس مهرین، اجتناب ائت
یاخشی لاریله زاهید یاخشی میدیر یامانلیق ؟

صورسان ندیر مورادین جام جاهان نمادن
مردانه جان فشانلیق، مستانه مهربانلیق

باشیم آلیب چیخاردیم گردونِ دون ائویندە‌ن
گرناله تک عینانیم توتمئیدی ناتوانلیق

هرچند جرأت ائتمَز عرض نیازه عاشیق
امّا بیراودلی دیلدیر معناده بیزبانلیق

هربیرنظاره سیندە‌ن یوزنکته فهم ائدرسَن
«قوسی» سَنه مسلم عالم ده نوکته دانلیق

اگـــر بـــیرعؤمر جـــانانین خـــیالین جـــانه تـــاپشیردیم
بـــحمداللـــه کـــی آخـــرجـــانیمی جـــانانه تـــاپشیردیم
ســـرزولفون تـــوتوب تســـبیحده‌ن زنّـــاردن گـــئچدیم
بـــیرینی زاهـــیده وئـــردیم بـــیرین صـــنعانه تـــاپشیردیم
دل صـــدپاره‌می جـــمع ائـــتدی زولفـــون بـــیر یـــئره امّـــا
کـــیمین نـــظاره‌یه وئـــردیم کـــیمین مـــژگانه تـــاپشیردیم
اگـــر دردیـــن آلیب وئـــردیمه کـــؤنلوم صـــرفه ســـیزسانما
منه ســـن گـــنج وئـــردین مـــن ســـنه ویـــرانـــه تـــاپشیردیم
قـــاشین مـــحرابـــینا کـــیم قـــبله‌ی اربـــاب حـــاجت دیـــر
مـــنه چـــون شـــمع مـــقدور اولمـــادی پـــروانـــه تـــاپشیردیم
حســـاب دردو داغ ایســـترسه جـــانان وای جـــانیمچون
کی من اول سنگ دیلده‌ن هرنه آلدیـم جـانه تـاپشیردیم
ائدیبدور کؤنلومو بیرقطره سوهئچ بیردیی‌ه‌ن یوخ کیم
ســـنه ای بـــی مـــروّت گـــوهر یکـــدانـــه تـــاپشیردیم
اگر ســـرگشته چـــوخ گـــزدیمسه وادیـــلرده مـــن «قـــوسی»
آپـــاردیم قـــطره‌نی دریـــای بـــی پـــایانه تـــاپشیردیم

دیـــــلیم فـــغانیله ودیـــده قـــان ایـــلن دولودور
کؤنول صـــحیفه ســـی شـــرح وبـــیان ایـــلن دولودور
هـــرای کـــیم نـــه دیـــلیم وارنـــه بـــیردیل آنـــلیانیم
اگرچی نـــئی کـــیمی جـــیسمیم فـــغان ایـــلن دولودور
وورو‌بـــدور آغـــزیما مـــین قـــفل آهـــنین غـــیرت
هـــــنوز ســـــقف فـــــلک الامـــان ایـــلن دولودور
اگـــرچـــی کـــؤنلومه ظـــاهیرده دَگـــمَک آســـاندیر
بـــــوچؤل کـــمینگهی شـــیرژیان ایـــلن دولودور
ســـینیق ســـبوده ســـوتوتماز قـــرارمِـــی دورمـــاز
شکســـــته کـــؤنلومه بُـــهتَم کـــی قـــان ایـــلن دولودور

خـومار ایـله مـنی اؤلدوردی سـاقی بـیرحـم
سـبوی بـاده‌ی گـلرنگ قـان ایـلن دولودور
بـوبیرپیاله‌ده یـارب نـه سـحر ائـدر سـاقی
کـی اوسـتی بـاده ایـلن آلتـی قـان ایـلن دولودور
سن اؤز یامان لارینی یاخشی ائت، نه حاصیل کـیم
زمـانه یـاخشی ایـله یـا یـامان ایـلن دولودور
بصیرت اهلی دلیـل ایسـته مـز کـی کـون و مکـان
نشـان ایـلن دولودور، بـی نشـان ایـلن دولودور
یـوواده غـنچه له نـیر عـندلیب بس کـی چـمن
نـوای «قـوسی» آتش زبـان ایـلن دولودور

گـؤرمَنَم بـیرهم نـفس تـا ائـیله‌ییم اظـهار سـؤز
یوخسا کیم، نی تک منیم سینه مده هم چوخ وارسـؤز
دوغـرو سـؤز هـرکیمسه‌یه تأثـیر ائـدر، نـاصح، ولی
عـاشیقی مست ائـیلر و عـاقیل لری هـوشیارسؤز
صرفه سیزدیر گؤوهری اسـرافـیله صـرف ائـیله مک
تـاضرورت دوشـمه یـینجه سـؤیله مـه اظـهار سـؤز
حـیکمت اؤگـره‌ن، اویـماهرافسـانه‌یه، زیـنهارکیم
هـم یـوخونوآرتیق ائـیلر، هـم قـیلیربیدار سـؤز
من اونون چون سؤز گؤتورمم چَشم مستیندن اونـون
کـیم مکـرر آنـدیرار ایـما ایـله بـیمارسؤز
دیـده‌ی بـی نـوردی تأثـیرسیز گـفتار کـیم
گـوهر غـلتان اثـردیر، ابـر گـوهربار سـؤز
بـوالهَـوَس نـظّاره سـیندن مـن ده فـریاد ائـتمه‌نم
سـؤزبیلن یـانیندا هـمواراولسـا، نـاهموار سـؤز
آجـی آغـیزیئی بـیلیرقند مکـرر لذّتـین
ائـتمه سـین مـندن دریـغ اول لعـلِ شکـربارسؤز

هــرنیگاهیندان گــؤزون بــیراؤزگــه مـعنی آنـلانار
کــیم پــریشان و مشــوش چــوخ دئـییربیمار ســؤز
هــئچ دیــل ایـله شـمع بـاشدان ائـیله مـزپروانـه‌نی
ائــیله مــه ضــایع مــنه، ای آتشــین رُخســارسؤز
بـــی زبـــانلیق ائـــیله دی عـــالمله رســوا مــنی
اول روش کــیم، ئــوزگه لر رازیـن قـیلیراظـهار ســؤز
گـــوهرسیرابـــی ائـــتمزلرخَـــزَف دن امـــتیاز
یــوخسا دریــالرجــه «قـوسی» قـطره‌لرده وارسـؤز
هان، سؤزون سنجیده‌قیل ،«قوسی» فضولیدن ائشیت
کـیم نــه مـقداراولسـا، اهـلین ائـیلراول مـقدارسـؤز

گــرناله چکــمه ســین دل بـیمار نـئیله ســین
عاشیق گؤزوم گَـرآغـلاماسین زارنـئیله سـین
سـیرگول ائـتمک ایـله ایشـین نـاله دیـرسنین
ای عـــندلیب پس بــوگرفتار نــئیله ســین ؟
ای عـــاشقی دمــــادم ائــدن مــنع نــاله‌دن
بیربویله دردی ائتمه سین اظهار نئیله سـین ؟
دردو بـــلایه اوزگـــؤزوکؤنلوم ســالیرمنی
یارین نه جورمی وار اونـاغـیار نـئیله سـین ؟
ســن ســن اگـر چــی عـاشقه بـیداد ائـدن ولی
یوزمین گوناهه ائتمه سین ایقرار نئیله سـین ؟
بــال و پــرآچـماسین سـرکویون دولانـماسین
آخـیربوبولبول ای گـولِ بـیخار نـئیله سـین ؟
«قوسی» سنین می حالینا بیراهل دیل دئمیش ؟
«قویماز منی فـلک گـؤزآچـیم یـارنئیله سـین ؟

صادق بَی افشار

۱۰۱۰ - ۹۴۰ هق

افشار تورکلرین‌دن اولوب، خان عایله سینده آنادان اولموشدور. «نامدار» و «مجمع‌الخواص» و ... اثرلرین مؤلفی دیر. عالیم شاعیردیر تبریزده یاشاییب. آذربایجان و فارس دیل لرینده یازیب یاراتمیشدیر. صفوی سارای کتابخاناسی‌نین مودیری و زمانه سی نین گؤرکملی مینیاتورچو نقاش لاریندان اولموشدور.

گؤز یاشیم وئرمه نَمِ آهِ سحرگاه لارا

یانار افلاک کؤنولده‌ن چکیلن آهلارا

قویماخالی گؤزومو شمع روخون عکسیندن

قویسالار عیب دئیل شمع، نظرگاه لارا

غیرتوتدواته‌یین ساعیدینی اؤپمک اوچون

دولت اَل وئرمییه جک همّتی کوتاه لارا

درددل خوبلارا حاجت اظهار دئیل

عرض حال ائیلمه سن سنگدیل آگاه لارا

«صادقی» سؤیله مه زهادا قدح کیفینی سن

رَهِ میخانه نی گؤسترمه بوگومراه لارا

ملارفیع واعیظ قزوینی

۱۰۸۹ - ۱۰۲۷ هق.

اؤز زمانه سینده یوکسک مرتبه‌لی شاعیر، عالیم و خطیب کیمی تانینان آذربایجان ضیالیلاریندان‌دیر. فارس دیلینده‌ده شعر دیوانی واردیر. بوردا تورکجه غزللریندن بیرین وئریریک.

وورما چوق رَنگ گولوم عارض جانانیمیزه

گیرمه ای باده‌ی گلرنگ بیزیم قانیمیزه

اول نه روخ دورنه طراوت کی اونین‌فیضینده‌ن

گول اولور خار اگر ال وورا دامانیمیزه

اول نه لب دیر، نه دهان دیر، نه حلاوت دیربو

کی شکر سؤزلری اودسالدی بیزیم جانیمیزه

نـئجه کـیم غـنچه‌ی سیراب گـولر شبنم دن
اول گـولَر یـوزلی گـولر دیـده‌ی گریانیمیزه
گون گیبی سیره قلج دون گئجه بیزدن گـئچدین
نه بیلر سن کی نه گون گئچدی یازیق جـانیمیزه
خـاارراه اولدو مسـیحا کـیبیه بـیرسوزَن
وای اگـر بـخیه اَلی یـئتسه گـیریبانیمیزه
ساییلور داد و دهش خـلق جـهان ایـچره بـوگون
وئـره فـتوااگـر اول خـصم بـیزیم قـانیمیزه
رزقـیمیز غـصه دن از بسکـه بـوغاز دادؤکـولور
نـه عـجب سـایسه‌لر آبـیمیزی دانـیمیزه
مـدعی بـیرله سـؤزوم واردی سـخنور لیکـده
قـانی بـیرحـاکـم عـادل یـئته دیـوانـیمیزه
قانی بیردیللی فغان عرض ائده واعظ سـؤزومو
بـیزه تـورکی دئـیَن اول یـارسخندانـیمیزه

نطقی شیروانی

۱۰، اونجو یوزایللیک

اون اونجو یوزایل لیکده یاشامیشدیر. زمانه سی نین بیلیکلی و تانینمیش شـاعیرلرین‌دن اولمـوش، اوزون مدت ترکیه ده یاشامیشدیر. شرق شعرینین مختلف قالیب لرینده یازمیشدیر.

باغ حوسنونده بوسونبول لرکی، دسته دسته دیر
سایه سینده خط مُشکـین سـبزه‌ی نـورسته دیـر
آغـزیم اوُپـدون دِیـو هـردَم جـانیما جـؤورائـیلمه
منه بؤهتان ائتدیگین ای غنچه لب چوخ نَسته دیر
حالینی عرض ائـتمه‌یه شـاهِ گـوله بـولبول لریـن
غـنچه‌ی نـوخیز گـویا نـامه‌ی سـربسته دیـر
تـازه - تـازه داغـلاردا سـاعد زیـبای یـار
سؤیله رنگین گؤرونور، گویاکی، بیرگولدسته دیر
چشـم بـیمارنیگارین قـانه پـرهیز ائـیله مـز
اونون اوچون، «نطقیبا» هردم اوخونی خسته دیـر

مرتضی‌قلی‌خان (ظَفَر)

۱۱، اونجی یوزون اول لرینده

شاملوائلی‌نین باشچی‌لاریندان اولوب. ۱۱،ینجی یوزده، یاشامیش دیر. صفوی‌لر دؤورونده جوربه-جور بؤیوک ایشلرده چالیشیب. سونرا ایکینجی عاباس واختیندا وزیرلیک رتبه سینه ؛ یعنی اردبیل-ده شیخ صفی قبری‌نین متولی‌سی وظیفه‌سینه (مقامینا) یوکسلمیشدیر. اوایکی دیلده - فارسجا و تورکجه - دیوان باغلامیشدیر. تورکجه دیوانی ۱۹۶۵ میلاد ایلینده استانبول دا پروفسور اسماعیل حکمت طرفینده‌ن شاعیرین اؤز اَل‌یازماسی نسخه‌سی اساسیندا افست شکلینده یاپیلمیشدیر.

«ظفر» قبیله‌سی نین باشقابؤیوک لری کیمی چاغی نین بیلیک وعرفانین اؤیره‌نیب ؛ شعرعالمینده ده آذربایجان ین بیرینجی دَرَجه‌لی شاعیرلرینده‌ن بیری اولموشدور.

ظفر، شاعرلردن، فضولی، و «خطایی» نی اؤزونه اؤرنَک سئچمیشدیر. او همچنین شیخ‌صفی‌الدین اردبیلی نین طریقتی نی منیمسه میشدیر. اوعین حالدا ماهیرخطّاط اولموشدور. او، فارسی شعرلرین «مرتضی»، «مرتضی قلیخان» تورکی شعرلرین ایسه «ظفر». آیاماسیله (تَخَللوصوایله) یازمیشدیر.

فضولیيه نظیره :

یارب مدام عنایتین ائت پیشوا منه — ذوق وصال ین ائیله گیلن آشنا منه
کؤنلوم ائوینده سندن اگرغیرواریسه — قهرینله ائیله گیل سن اوفکری بلامنه
یوز درداگر بودؤورِ فناده چِکَر کؤنول — بیرابَرِ رحمتین یئتیره‌ر مین دوامنه
غم دن بوخسته جانیم اولوبدور بلا ائوی — وئرگیل خزانه‌ی کَرَمینده‌ن شفا منه
درگاهینه بوبنده ده شایسته یوخ عمل — عالَملَریجه، لطفونو گؤردون روامنه
یولوندا ثابت ائیله بنیم اعتقادیمی — شول یولدا مرتضیٰ نی ائله پیشوا منه
ائتمه ضعیف جانیمی دوزَخ شراره‌سی — نور عدالت ایله یئتور گیل صفامنه

«خطائی» نین شعرین خاطیرلا دان بیرغزل :

بیلدون می کؤنول کی یارگلدی — قیش گئتدی و لاله زارگلدی
بولبول اوخور ایندی بوسَبَقده — کیم فصل گول و بهار گلدی
قوشلار تولگه چکدی اَلدَن — فرصت گؤزه دوب شیکارگلدی
نرگس گله مژده وئردی کای یار — اؤزون بیزه گل کی یار گلدی
دؤوران بیزه ائتدی یارلیق بَس — آخیرده بشکل مار گلدی
اَکدی قدیمی هیلاله دؤندوم — گؤزوم اؤنونه غوبارگلدی
گول کیمی چَمَن آرا گزَردیم — دؤندو «ظفر» و نزار گلدی

گنه کارم جهان ایچره منی خوار ائیله مه یارب
کمندزولفِ پیچانه گرفتار ائیله مه یارب
ازلدن گون کیمی مشهور ائتدین ذرّه نی‌یئرده
ابد مولکونده داخی خوارایلن زارائیله مه یارب
خم اولدی قامتیم حمّال تک اسباب عصیاندان
ضعیفم بوندان آرتیق یوینومابارائیلمه یارب
حکومت ائیله دیم چوق بوجهان مولکوندن اوساندیم
بَناکُنجِ قناعت منزیلین دار ائیله‌مه یارب
«ظفر» وئردین جهاندا دوشمنیمی خوار و زار ائتدین
مسیحا میننَتین چکمکده بیمار ائیله‌مه یارب

عشقه دوشدون ای ظفر گل راحت جانی انوت
یئتمه دون بزم ووصاله، هجر جانانی اونوت
عرصه تنگ اولدی خزانِ عؤمره یوخدور اعتبار
پسته‌ی خندانی و سیبِ زنخدانی اونوت
دلبرین محراب ابروسینه ائیلردین نماز
تاپریشان اولمادین زولف پریشانی اونوت
تؤک گؤزون یاشین گئجه‌لر تا سحر
نشئه‌ی لعل لب و یاقوت رمّانی اونوت
چون اَیاق چکدین بو دونیانین ائویندەن ای «ظفر»
شوکت مُلک سلیمانی و سلطانی اونوت

محمد امانی

۱۰، نجو یوزون اورتالاری ۱۱، نجی یوزون اورتالاری

«محمد امانی» نین دوغولدوغویئر بایبورت ماحالی اولوب. شاه عباس صفوی واختیندا، اونون ساواش یوروشلرینده اولوب. اونون یوروش لرین آلقیشلامیشدیر. اوزون مدت یزد حاکیمی اولمیشدیر. او شیعه مذهب بیرقیزیلباش اولدوغواوچون سئوینیرمیش. «تورک» و «فارس» دیل لرینده دیوان باغلامیشدیر. اونون دیوانی نین بیریجیک نسخه سی لندن موزه‌سینده‌ساخلانیر. «امانی» غزل‌لرینده فضولی مکتبی‌نی‌ایزله‌میشدیر. هابئله اؤز چاغی نین بیرچوخ .... شاعیرلری کیمی اؤزبک شاعیری امیرعلیشیرنوایی دَن چوخ تأثیر آلمیشدیر. اونون شعرلری مضمون، دیل و اسلوب باخیمیندان نوایی شعریله یاخیندان سه سله شیر. چوخلوجُغتای - اؤزبک سؤزووَ افاده‌لری ایشلتمیشدیر. اوخلق شعری نوعینده‌ده‌اثرلری‌وار.اونون‌یاراتدیغی،بایاتی،قوشما،گرایلی‌اوچاغ‌آذربایجان‌خلق‌ادبیاتی‌نین گؤزه‌ل نمونه‌لرین‌دن‌دیر.

عشق و عاشیق، طور و موسی، دست اصل مدعا
لن تَرانی نهی اظهارائله میش اول مه لقا
لطف بیل، ای عِین، اگر گؤرستمه دی وجهین سنه
نازواستغناسی بیرله لطفه کؤنره‌ک مبتلا
خدمته تقصیریمیز هرچندکیم واردور شها
باک ایمه س، آندین فزون ایرور چوامیدرجا
ای خوش اول عاشیق کی جانان عشقیدن تحت السما
ائتمه‌میش ادراک عمرایامده صبح و مسا
اقتدا استاد عشقه ائیله‌ین صاحب صفا
لطف و قهری بیربیلیب جانانیده‌ن گؤزلر رضا
ای مغنی، ساخلاگیل سازینی کیم، بوبزم آرا
عشق آهنگی وئریر صوتینه عشاقین، نوا
عشق ایرور روزازلدن چونکی انوارالهُدا
اِی «امانی» سعی قیل صرف اولااوقاتین اونا

روحی بغدادی

۱۰، اونجو یوزایل لیک

اونوجویوزون اورتالاریندا بغداد دا آنادان اولموشدور. دؤورونون عالیم شخصلریندن و مشهور

روحی بغدادی

۱۰، اونجو یوزایل لیک

اونجویوزون اورتالاریندا بغداد دا آنادان اولموشدور. دؤورونون عالیم شخصلریندن و مشهور شاعیرلرین تَن بیری اولوب. اثرلرینده حاکیم لری، مقام صاحب لرین کسکین تنقید ائتمیشدیر. ایلک تذکیره یازانیمیزدیر. ۱۲۸۷ هق ده استانبولدا دیوانی نشر ائدیلمیشدیر. شام دا وفات ائدیب.

مائیلیز دوختر رزصؤحبتینه گلمز اَله
ساقیا، هو چکه‌لیم شاید اَیاقیله گله
نولا رز دخترینه مائیل اولورسا دیل و جان
میل ائدر جان و کؤنولدن کیم اولورسا گؤزَله
رهِ محنتله اگر سایه صفت پامالیز
سنگ افتاده نیزوز سرو سرافراز هله
گرچی وار دشت ملاحَتده نئچه چَشم غزال
سن سن امّا گؤزه لیم لایق اولان بوغزله
باخیشیندان سنه دور قصدی هامان، ای روحی
یئنه آلمیش قیلیجین غمزه‌ی خونریزی اَله

غم زولفونله دیل سئوداده، گؤز دیلدارینا ناظیر
نولور احوالیزی بیلمم، نه سن موشفیق، نه من صابیر
کونول فریاده گلدیکجه عجبمی شادمان اولسام
منیم دردیم سنه مخفی، سنین حوسنون منه ظاهیر
نه مومکوندور سنین له غیرلر بزمینده عیش ائتمک
منه بیرجای خالی اولسا وارسام آغلاسان وافیر
آیاغین اؤپمه ده بی اختیاریز، شرطِ عشق اولدور
کی، بیزدن واقع اولان جورم سندن عفو اولاصادر
غم هجری طریق عشقده [هئچ بیر] بلابیلمز
بلااولدور کی، دیلداری اولا بی رحم، بیرکافیر
باشیندا اولمایا اِلاّ هوای رنجش عاشق
الینده گلمه یه الاّ شکست شیشه‌ی خاطر

لبـین دؤورونـده زوهـادین الیـندەن جـام مـی گـئتمز
نئجه صبرائیله سین روحی کی، هم رند اولاهم شاعر ؟

غـیرائـده مـز نکـته بـیزه شـاعیریز
نکته سـیزاولسـاق دا عـجب مـاهیریز

قصد ائدیریز سحر ائدریز سؤزده بیز
قـادریز اثـباته دئسک سـاحیریز

حـوسن تکـلم بـیزه مـخصوص دور
کـیم سـؤزون ایـجادینا بـیز قـادیریز

بـاطینیمیز نـور مَـعارفله پُـر
گـون کـیمی اهـل نـظره ظـاهیریز

غـیرکیمی آغـلاماریز هـجردن
چـؤورووه ای چـرخ دنـی، صـابیریز

بـخت سیه کـار ایـله دیـر جـنگیمیز
یوخسابیزاول مـغبچه دەن شـاکـیریز

شـعره قـاریشدی جُـهلا«روحـیا»
عـار ائـدر اولدوق دئـمگه شـاعیریز

تبریزلی میرزه محمدعلی (صاییب)

۱۰۸۷ - ۹۹۹ هـ‌ق

میرزا محمد علی میرزاعبدالرحیم اوغلو «صائب» تبریزده دوغولوب. کیچیک یاشلاریندا آتاسینان اصفهانا کوچموش دور. ایلک معلمی اؤز آتاسی اولموشدور. مکمل تحصیل گؤرموش، عرب و فارس دیل لرینی بیلیرمیش «قندهارنامه» آدلی مثنوی نین«سفینه‌ی‌صائب» آدلی جونگون مولفی دیر غزل‌لری یاخین شرقده گنیش یایلمیشدیر، کتابلاریندان مکتب لرده درسلیک کیمی استفاده ائدیلیب. صائب ۱۲۰ مین بیت دَن چوخ شعریازیب. تورکجه اونون آنجاق ۱۷، غزل و ملمعاتی واردیر.

صاییبین تورکجه غزللرینده فضولی نین تأثیری آیدین گؤرونور فارس شعرینده «هندی مکتبی» آدلانان شعرجریانی نین بانی سی و بومکتبین اَن ماهیراوستادی دیر. فارس دیلینده ایری حجملی دیوان یازمیشدیر. هئچ بیرمضمون اونون گؤزوندن یان قالمیشدیر. او فارس جا شعرلرینده «مولانا»نی اؤزونه اؤرنک سئچمیشدیر.

عاشق قانینی وسمه لی قاشین نیهان ایچر
جوهرلو تیغ، قین، آراپیوسته قان ایچر
ایتدوکجه قان کؤنوللری اول لعل آتشین
آب حیات تک قارا زولفون روان ایچر
تا بیرپیاله وئردی، کباب ائتدی باغریمی
هرکیم اونون الیندن ایچرباده، قان ایچر
ایللریاشار خیضیر کیمی هرکیم کی گیجه لر
گول اوزلی یارایلن می چون ارغوان ایچر
آدم نه دیرکی ایچمه سون اول وئردیگین شراب
وئرسن اگر، فرشته مئیی، بیگمان ایچر
ساقی، منیمله شیشه‌ی پیمانه نئیله سون ؟
دریانی بیرنفسده بوریگ روان ایچر
تیزراق چکر ندامته بدمستلیک یولی
هرکیم کی یاخشی ایچسه شرابی، یامان ایچر
صائب کی، من اونون سؤزونی سالمادیم یئره
بیلمم نئچون منیم قانیمی آسمان ایچر ؟

گول کیمی هرکیم کی گولزار ایچره نقد جانی وار
سعی ایدر تؤکسون سنین یولونا تا امکانی وار
تا ایاغین توپراغینا تؤکمه سین دوتمازقرار
هرکیمین مجلسده میناتک بیرآووج قانی وار
نه عجب عاشقلری گرباشدان آچسون نازایلن
کاکل مشکین کیمی هرکیم کی سرگردانی وار
ایلیوبدور نقطه‌ی خالین منی پرگار تک
یوخسا دریا اوزره هربیرقطره نین دؤورانی وار
گزدیریرلر اَل به اَل داغین کؤنوللر پاره سی
یئرده قالماز جام تک هرکیم کی ایستی قانی وار
پوچدی هرسؤزکی دییرلر معرفتدن اهل قال
بحردن چیخماز صدف تاگوهر غلطانی وار
چوخ دَگول حیرت یئری گروارسا شیرین سؤزلری
طوطی نین، «صائیب» نظرده گوزگی تک میدانی وار

توتما، اول گول، دامنین محشر گونونده جان ایچون
قیلما یوز سیزلیق نگارایلن بیرآووج قان اوچون
آچماگیل آغزین، گؤرنده خال مشکین دانه سین
اَگمه باش پرگار تک هرنقطه یه دؤوران ایچون
یولداش اول دورکیم، قارا گؤنلرده یولدان چیخماسون
گئیچمه یولداشدان خیضیر تک چشمه ی حیوان ایچون
ینگی آی باشین اگر خورشیده تااولسون تمام
ساده دیل بیلمزکی، بسلرئوزینی نقضان ایچون
مشرب ایچون قویما گیل الدەن عنان اختیار
خاملیغیندان آتینی ئولدورمه گیل میدان ایچون
حسن جولانیندان اَل کسمک در آروادلار ایشی
کیچ ئوزوندن، مردلرتک یوسف کنعان ایچون

مـــنت ایـــلن دیـــریلیک «صـــائب» ئـــولومدن در بـــتر
جـــان وئـــرورلر اهـــل غـــیرت دردبـــی درمـــان اوچـــون

ائـــلدن‌چیخارام‌زولف‌پـــریشانینی‌گؤرگج
هـــوشدان‌گـیدرم‌سـروخرامـانینی‌گؤرگج

سوسیزلاراگرجان‌آخیدورچشمه‌ی حـیوان
من‌جان‌وئرورم چشمه‌ی‌حیوانـینی‌گؤرگج

گـــرباغلاماسون‌ایـل‌گؤزینی‌شرم‌عـذاریـن
جـاندان‌کسـیلورخـنجرمژگانینی گـؤرگج

ریـــحان‌کی‌نزاکت تـــؤکولوردی قـــلمیندن
خــــطتیره‌چکرزولف‌پریشانینی‌گؤرگج

بـــولبول‌کی‌گولون‌لعل‌لبیندن‌سؤزآلیـردی
دیلی دولاشور غنچه‌ی خندانینی گـؤرگج

رضوان‌کـی‌بهشتین یـمیشی‌گؤزینه گـلمز
دیشلرالیـنی سیب زَنَـخدانـینی گـؤرگج

یـــئردَن‌خطـریحان‌ورقین پـــاک‌ســـیلوبدر
نـــقاش‌گولوستان، خـــطریحانینی‌گؤرگج

گـــلرنگ‌آلور صـبح،ایکـی خـال تَـریندەن
خورشید عذار مـحرق افشـانینی گـؤرگج

مـــژگانی‌آلوب قـانلویاشیندان رگ‌یـاقوت
صـــائب‌لب لعـــل‌گوهِرافشـــانینی گـؤرگج

میرزا محسن تأثیر

آتا،آناسی تبریزلی اولوب .شاه عباس دؤورونده چوخلی آذربایجانلی عایله بیرسیرا، سیاسی، اجتماعی ، اقـــــتصادی ســـــبَب‌لَره گـــوره‌ایـــصفاهانا - اوزامـــانکی پـــایتاختا -کـــؤچمگه مجبوراولوردولار. «تأثیر» ین ده آتاسی اؤز عایله سیله اصفهانا کؤچوب گئده‌ن تبریزلی لردَن ایـدی. تأثیراصفاهاندادونیایه‌گلیب اوردابؤیوب باشاچاتمیشدیر.دؤولت خادیمی مقام لاریندا چالیشیب دیر. اؤز چاغی نین ضیالیلارینان یاخین اولوب ؛ صائب تبریزیله دوستلوق ائـدیرمیش. فـارس ادبـیات شناسلارین «تَدقیقینه‌گؤره تأثیر فارس دیلینده غزللرین «هندی‌سبک» آدلانان اوسلوبدا یازیرمیش. «تأثیرین کلیاتیندان بـیرنسخه مـجلس کـیتابخاناسیندا و بـیرنسخه‌ده مـعقول مـنقول دانشکـده‌سی کتابخاناسیندا موجود دور».

رخســـارین اول یـــئرده، دخـــی گـــول نـــه ایـــچون دور؟
باش ووردی خطون، سبزه و سونبول نه ایچون دور؟

اول حــــوسنِ خــــدادادی دئگــیل زیـــنته مـــؤحتاج
اول حــــوسن جـــمالیله تـــجمل نـــه ایـــچون دور ؟

دئـــــردین کـــی ســـنی اوُلدوره‌رەم تـــیغ ســـتمده‌ن
ای شـــــوخ جـــــفاپیشه تأمـــــل نـــــه ایـــچون دور؟

جــورم و گــونَهیمدەن کـی سـنـی ایسـتـه مـه گـیمدیر
اغـــماز ائـلـه دون نـــازو تـــغافل نـــه ایـــچون دور؟
بـــــیرحــــلقەی زولف ایــلـه جــهان اولدو اســیرون
بــاشقاداخــی مــین حــلقه وکـاکـل نـه ایـچون دور؟
یــومدون گــؤزونی گـیزلین ایـراقـدان مـنی گـؤرجک
عشــاقی گــؤرەن یــئرده تـجاهول نـه ایـچون دور ؟
اول لعــل و لب ایــلـه کــی ســنـه قســمت اولوبـدور
آرتــوقی داخــی نــقل و گــل و مُـل نـه ایـچون دور؟
قـیش گـئتدی بـهار اولدی و بـاشدان آچـیلیب گـول
مـعلوم دئگـیل نـالەی بــولبول نـــه ایـــچون دور؟
اللـــــه ایـــله دوز گـــله اگـــر مــنزلت و قــورب
هـــــرناکســــــه تأثـــــیر تـــوسل نـــه ایـــچون دور ؟

شیروانلی شاکیر

۱۱، اینجی یوزایل لیک

۱۱، اینجی یوزایل لیگین اول لرینده شیرواندا آنادان اولموش، اوردا یاشامیشدیر. موکمل تحصیل آلیب ؛ فضولی ایرثینین داوام چیلارینداندیر.

نه خوش چَمَن دی کی، من گوللرینه قوربانام
نــوایِ لهــجەی بــولبول لریــنه قــوربانام
چیخاندا طرفِ کـولَه دَن یـوز ائـوییخارهردَم
اوکـــاکـــل ســیهین تـئللرینه قـوربانام
نســـیم بــــادصبادَن بـــوقدّ کـیم اوزوله
نه اینجه بئلدی کی، من بئل لریـنه قـوربانام
تـمامی قـارا گـؤزوآل یـاناغ و سـیم بَـدَن
نه یاخشی ائلدی کی، مـن ائـللرینه قـوربانام
اگرچی «شاکیره» جؤور ائله دی ؛ رقـیبه وفـا
قوی ائیلەسین کی اونـون اَلـّرینه قـوربانام

ملاّولی وادی

۱۲۲۴ - ۱۱۲۱ هق

شمکیرده دوغولوب. مکمل ملاخاناو مدرسه تحصیلی گؤرموشدور. بیرمدت شیخلی کندینده میرزَلیک و مکتب دارلیقلا مشغول اولموشدور. قاراباغ خانلیغیندا یاشامیش، تفلیسده «ایراکلین» ین سارایینداخیدمت ائتمیش، حبسه آلینمیش، آزاد اولاندان صونرا عؤمرونو شیخلی دا باشا وورموشدور : وادی تمام عؤمرونده ملاپناه واقف له وشکی خانی حسین خان مشتاق لا یازیشمیش ؛ و مشاعره ائتمیش ــ دیر . «وادی هم عروض هم هجا وزنینده شعردئمیش، اسکی دیوان شعرطرزینه باغلی قالدیغی حالدا قوشماوگرایلی طرزینده‌ده شعرلریازمیشدیر.

وادی واقف دَن داهاعالیم و دیله داهاحاکم دیر. اونون شعرلرینده عرب و فارس سؤزلری آذربایجان تؤرک‌جه سی آهنگ و قانونلارینا تابعدیر، سنچدیگی سؤزلرصاف، تمیز و پارلاقدیر». اونون «مصیبت نامه» آدلی اثری یاشادیغی دؤور آذربایجاندا کی اجتماعی ظولم و عدالت سیزلیک لره فئودال (خانلارو بیلر) دیدیشمه لرینه و اخلاق سیزلیق‌لارا قارشی اعتراض نامه سیدیر. خلق ایـچینده‌ن چـیخدیغینا گؤره خلقین حقوقون مدافیعه ائتمیشدیرشعرلرینده حیاتا قارشی بدبین مناسبت بسله یـیر. عـؤمرو کدروغم لرله دولو اولموشدور. یاشادیغی دؤوروݩ فلاکتلری، قالماقاللی کنچمه‌سی، اوغـلونون غـفیل اؤلومو مشتاق و ملاپناه واقیفین ئولدورولمه‌سی نتیجه سینده «وادی»ده یاشادیغی محیطه قارشی منفی مناسبت بسله میشدیر. او حیاتینین سون ایللرینده مرثیه طرزینده شعر یازمیشدیروطن‌نن اوزاخلاردا یاشادیغی اوچون وطن حسرتی موتیولری شعرلرینده قاباریق دیر.

کؤنول صبرو قرار ائتمز، گـئدر یـاراولمـایان یـئرده
مـحبت پـایدار اولمــاز وفــادار اولمــایان یــئرده

وفـــاقیل بـــیر وفــاداره، اولاشــماهربی اقــراره
مــتایین آتــما بــازاره، خــریدار اولمــایان یــئرده

مــینم هـمراز و هـمدردیم، دئـیم هـربدنُما گـؤردوم
هنر کسب ائیلمز مـردم، بـلی، عـار اولمـایان یـئرده

خدا، سن ساخلاکی، فـردی چـتیندیر یـالقیزین دردی
پــریشانلیق تــاپارمردی هــوادار اولمـایان یـئرده

دیلا، لاف ائتمه مطلقدن، دوشرسن ظـولمه نـاحق دن
نئچون مردم دؤنرحـقدن بـیرآزار اولمـایان یـئرده ؟

گل، ای کؤنلو اولان روشن، قبول ائت بـوسؤزومندن
نئجه مقدور اولور مسکن گوله خار اولمـایان یـئرده
کؤنول دونیاده یارایستر، اولوبدور بی قـرار ایسـتر
ودادی خسته وار ایستر، هاچان، یاراولمـایان یـئرده

نئجه گؤزسن تک گؤزەل دونیاده گؤرموش ؟ - گؤرمَمیش
بـؤیله مـقبول و مُـزَلّف سـاده گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمیش
بـــاور ائـــتمن، ای مـــلکلر ســروری کــیم، بــیربشر
سنجه بوخوبلوق دا و سیماده گـورموش ؟ - گـؤرمَمیش
ســـانماقیلمیش طـــی گــلزاره چـــمن بـــولبول هــزار
قـامتین تک سـروخوش، آزاده، گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمیش
ای گــؤزوم ســاقی، خــیال ائـتمه بـو بـزمین ریـندەسی
شـــربت لعــلِ لبــین تک بـاده گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمبش
کـــیمسه یــوخ عـــالمده مــطلق بــو ودادی خســـته تک
بــیراســیردرد عشــق افـتاده گـؤرموش ؟ - گـورمَمیش

حبیبیم، تا سنی من سئومیشم اشـراف آراسـیندا
ووجودوم، آتشِ عشقین یـانیبدیرصاف آراسـیندا
اوزون گؤرجک تحیّردن توتولموش نیطقیمه باخما
ترحم قیل، اؤزون بیرحاله یـئت انـصاف آراسـیندا
قیامین بیرالیـف دیـر عـاشقین عـین و خـیالیندان
سئویرلر جان ایـچینده، عـالم و اطـراف آراسـیندا
قاشین بیر نوندور چکمیش قـضا نـقاشی قـدرتدن
نظرده جؤمله دَن بـاشا یـازیب ؛اصـناف آراسـیندا
وفا یوخدور، «ودادی» خسته ! اصلا نسل ایـنساندا
ولی بـیهوده بـیرسؤزدور دئـییرلرلاف آراسـیندا

فاطمه خانیم آنی

۱۲۲۸ - ۱۱۲۲ هـق = وفات

تبریزلی خواجه سعدالدین حسین جانین قیزیدیر. آتاسی استانبولا سورگون اولمیشدی‌فاطماخانیم بوردا دوغولوب بؤیوموش و تحصیل گؤرموشدور. دئیلَنه گؤره شعر دیوانی وارمیش، ایتمیشدیر. فاطماخانیم آنی ۱۲۲۸ - ۱۱۲۲، ۱۷۱۰/۱۱ میلادی نجی ایللرده یئنی شهیرده وفات ائتمیشدیر. شرقین مشهور خاتین شاعرلرین‌ده‌ن بحث ائدن بوتون منبع لرده حاققیندا معلومات موجوددور.

فراموش ائتدی خیلی دَم منی یاد ائتمه دَن قالدی
منیم چوخ سئودیگیم، محزونو دلشاد ائتمه‌دن قالدی
نولاتعمیرینه قصد ائتمه‌سه شاه جهان بانیم
بیلور کیم، خاطرویرانیم آبادائتمه دَن قالدی
قالیبدیر بحرِغمده‌دل، فلک، یوخ ساحلِ مقصود
حیف لر .... روزگاریم بانا امداد ائتمه دَن قالدی
دوشنده دن راهِ عشق یاره زارو ناتوان دیردیل
سرکوییندە حالیم یاره فریاد ائتمه دَن قالدی
نئچون درپی اولوب «آنی» کی، حال قیسی بیلمزمی؟
اوبیماره یئتیردی کندینی ایرشاد ائتمه دن قالدی

گل، ای کؤنلو اولان روشن، قبول ائت بـوسؤزومندن
نئجه مقدور اولور مسکن گوله خار اولمـایان یـئرده
کؤنول دونیاده یارایستر، اولوبدور بی قـرار ایسـتر
ودادی خسته وار ایستر، هاچان، یاراولمـایان یـئرده

نئجه گؤزسن تک گؤزه‌ل دونیاده گؤرموش ؟ - گؤرمَمیش
بـؤیله مـقبول و مُـزَلَّف سـاده گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمیش
بـــاور ائـــتمن، ای مـــلکلر ســروری کـیم، بـیربشر
سنجه بوخوبلوق دا و سیماده گـورموش ؟ - گـؤرمَمیش
ســـانماقیلمیش طـــی گـلزاره چـمن بـولبول هــزار
قـامتین تک سـروخوش، آزاده، گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمیش
ای گــؤزوم ســاقی، خـیال ائـتمه بـو بـزمین ریـنده‌سی
شــربت لعــلِ لبــین تک بـاده گـؤرموش ؟ - گـؤرمَمبش
کــیمسه یــوخ عــالمده مــطلق بـو ودادی خســته تک
بـیراســیردرد عشــق افـتاده گـؤرموش ؟ - گـورمَمیش

حبیبیم، تا سنی من سئومیشم اشـراف آراسـیندا
ووجودوم، آتشِ عشقین یـانیبدیرصاف آراسـیندا
اوزون گؤرجک تحیّردن توتولموش نیطقیمه باخما
ترحم قیل، اؤزون بیرحاله یـئت انـصاف آراسـیندا
قیامین بیرالیـف دیـر عـاشقین عـین و خـیالیندان
سئویرلر جان ایـچینده، عـالم و اطـراف آراسـیندا
قاشین بیر نوندور چکمیش قـضا نـقاشی قـدرتدن
نظرده جؤمله دَن بـاشا یـازیب ؛اصـناف آراسـیندا
وفا یوخدور، «ودادی» خسته ! اصلا نسل ایـنساندا
ولی بـیهوده بـیرسؤزدور دئـییرلرلاف آراسـیندا

فاطمه خانیم آنی

۱۲۲۸ - ۱۱۲۲ هق = وفات

تبریزلی خواجه سعدالدین حسین جانین قیزیدیر. آتاسی استانبولا سورگون اولمیشدی فاطماخانیم بوردا دوغولوب بؤیوموش و تحصیل گؤرموشدور. دئیلَنه گؤره شعر دیوانی وارمیش، ایتمیشدیر. فاطماخانیم آنی ۱۲۲۸ - ۱۱۲۲، ۱۱/۱۷۱۰ میلادی نجی ایللرده یئنی شهیرده وفات ائتمیشدیر. شرقین مشهور خاتین شاعرلرین‌ده‌ن بحث ائدن بوتون منبع لرده حاقیندا معلومات موجوددور.

فراموش ائتدی خیلی دَم منی یاد ائتمه دَن قالدی
منیم چوخ سئودیگیم، محزونو دلشاد ائتمه‌دن قالدی
نولاتعمیرینه قصد ائتمه‌سه شاه جهان بانیم
بیلور کیم، خاطرویرانیم آبادائتمه دَن قالدی
قالیبدیر بحرِغمده‌دل، فلک، یوخ ساحلِ مقصود
حیف لر .... روزگاریم بانا امداد ائتمه دَن قالدی
دوشنده دن راهِ عشق یاره زارو ناتوان دیردیل
سرکوییده حالیم یاره فریاد ائتمه دَن قالدی
نئچون درپی اولوب «آنی» کی، حال قیسی بیلمزمی؟
اوبیماره یئتیردی کندینی ایرشاد ائتمه دن قالدی

مُلاّپَناه واقیف

۱۲۱۲ - ۱۱۲۹ هق

آدی «پَناه» دیر مکتب دارلیقلا مشغول اولدوغواوچون «مُلاّپَناه» آدی ایله مشهور اولموشدور. قازاخ ماحالی نین قیراغ صالاحلی کندینده آنادان اولوب، دؤورو نون تانینمیش عالیمی «شفیع افندی» دن درس آلمیشدیر. فارس و عرب دیل لرینی اؤیره نمیشدیر. معمارلیق و اولدوز بیلیملری ایله ده ماراق- لانیرمیش. قاراباغ حاکیمی ابراهیم خانین سارایینا دعوت اندیلمیش ؛ ایلک انشیگ آغاسی سورا باش وزیر اولموشدور. او، بو مقامدا چالیشارکن خانلیغین خارجی سیاست ایشلرینه باخیب ؛ آذربایجان خانلیقلاری آراسیندا علاقه لری ؛ روسیه، گرجستان، ارمنستان لا، موناسیبَتی یاخشی- لاشدیرمیشدیر.

۱۲۱۲ هجری ایلینده محمدبی جاوانشیر قره باغ خانلیغینی اَله کنچیریر، سارای اعیان لاری‌نین قورقوسوایله واقیفی و اونون «عالیم» تخللوصوایله شعریازان اوغلو «علی آغا »نی اؤلدورتموشدور. قبری شوشا(پناه آباد) دا «جیدیر» دوزونده دیر. واقیف اون بیرینجی یوزده آذربایجاندا ینئی ادبی مکتبین یارادیجی سی دیر.

واقیف کؤهنه شرق شعرینین، غزل، مخمس، مستزاد و ... قالیب‌لرینده اثرلریازمیشدیرلاکین او، شیفاهی خلق ادبیاتی، عاشیق شعری ایله داها چوخ باغلی اولموش، تجنیس، خصوصن قوشمالاری ایله میللی شعری زنگین لشدیرمیشدیر. «واقیف» ادبی ایرثین بوایکی قولونو کلاسیک شعریله خلق هجایی شعرینی عضوی شکیلده بیرلشدیرمه یه نایل اولموشدور. گؤزه‌ل لرین وصفی، واقیف شعری نین اساس موضوع سودور. شاعیر اونلارین بدیعی صورتینی (چهره سینی) بؤیوک مهارتله یاراتمیش مادی، معنوی مدنیتی اؤز تفرّوعاتیله‌میللی سجیه وی خصوصیت لری قاباریق شکیلده عکس انتدیرمیشدیر. اواینسانین جیسمی، معنوی جهتدن ینتگینلشمه سینی وکامیل لیگینی ایسته میشدیر. واقیف دونیوی ایده آل لار شاعیری دیر. نیک بین لیک، حیات سئورلیک اونون شعری نین اساس خصوصییَتیدیراجتماعی عدالت سیزلیگه، برابر سیزلیگه نیفرت و اونلاری آرادان قالدیرماق واقیف- ین اجتماعی فلسفه‌سی‌نین‌اساس غایه‌سی‌دیر.

آذربایجان اَدبی دیلی نین اینکیشافیندا واقیفین خیدمتی بؤیوک دور. او، هجا وزنینده یازدیغی شعرلرده خلق دیلی نین زنگین خزینه سینده‌ن صَنَتکارلیقلا استفاده انتمیش ؛ اونو ادبی بدیعی دیل سویه سینه قالدیرمیشدیر .

واقیف شعرینده کی رئالیزم عنصرلری آذربایجان شعری نین تکامولونا گوجلو تأثیرگؤرستمیشدیر. واقیف لیریک شاعیر اولدوغواوچون شعرلرینده کی محبت رُمانتیک (خیالی) محبت دئییل ؛ رئاَل‌دیر.

یاشاییش؛ حیات و معیشت له دریندەن باغلیدیر. بیر سؤزله اونون سئودیگی گؤزەل یئرده دیرگؤیلرین انگین قاتلاریندان آرتیق یئره انٔدیریلمیشدیر.

واقیف «قوشما» لاریندادا صاف و پاک محبتی ترنم ائدیر.

واقیفین لیریک قهرمانین هرگون هرساعات آذربایجاندا، ائوده ائشیکده، گؤزنَن گؤرمک اولار ائله باغ بوگون و بوساعات دادا.

حبیبیم، بونزاکتله گلِ رعنادن آرتیق سان
سراسر نخلِ عرعر، طوبیِ زیبادَن آرتیق سان
جاهان مهوش لری خاک دریندە چاکر کمتر
سریرحسنده اسکندرو دارادَن آرتیق سان
سنین بیرتارموییین مشکونو بوعالمه وئرمَن
منیم یانیمدا، بالله، سن ایکی دونیادان آرتیق سان
قاشین طاقین قویوب، محرابه هرگز قیلمانام سجده
کی، سن یوزمرتبه اول کعبەی علیادَن آرتیق سان
اگر من واقیفم - فرهادایله مجنون دان اعلایَم
اگر سن سن - هامان شیرین ایله لیلادان آرتیق سان

ساچینا اویموش خیالیم چونکی عنبربوکیمی
اول سبب دَن اینجه لیب قددیم اولوبدورموکیمی
اولاکی، تمثالیما بیرباخما شهلا گؤزلولر
ای مصور، چک منیم تصویریمی ابروکیمی
هانداکیم، بیرگردَنِ سیمین وگولَندام اولا
بیلمه نم کی، نه ائدیم، مندن قاچارلارقوکیمی
اؤزخوشوملامن اسیرغمزه اولمازدیم، ولی
سحره سالدی اول خومار گؤزلرمنی جادوکیمی
واقفم، یوخدورمنه چاه زنخدان دان نجات
گؤستریر احوالیمی آیدین اوزون گوزگوکیمی

مــهربانلیق گــؤرمه‌ییب بـیرمه لقـادَن کـوسموشم
گــونده یــوز آل ائـیله‌یَن قـلبی قـرادَن کـوسموشم
شأنینه دئدیم شیرین سؤز، بیرشی اوندان دادمادیم
بــوسبب دَن آغــزی شکـر دیـلروبادَن کـوسموشم
بیرقدح مِی ایسته‌دیم‌سیندیردی کؤنلوم شیشه سین
داش بـــاغیرلی سـاقیِ صـاحب جـفادَن کـوسموشم
چون «اومـان یـئردن کـوسرلر» بـیرمثلدیرخـالق آرا
کـوسدویوم بـیجا دئـییلدیر، آشـینادَن کـوسموشم
گــوردوم اوّل کــی، بــناسی یـارلیق ائـتمک دئـییل
«واقــفا» اصـلی بـودور، مـن بـوبینادَن کـوسموشم

شیروانلی مهجور

۱۲، اینجی یوزایل لیک

اون ایکینجی یوزایل لیکده یـازیل مـیش، تـذکیره و جـنگ لرده آدی چکـیلیر، اثـرلریندن نـیمونه‌ـ لروئریلیر. «قصه‌ی شیرزاد» عاشقانه منظومه فضولی نین «لیـلی و مـجنون» اثـرینین تأثـیریله یـازیلـ میشدیر. حیاتی حاققیندا اطرافلی معلومات یوخدور.

الا ای گــؤزلری شــهلا، قــاشی پــیوسته، خـوش گـلدین
فـدا اولســون سـنه جـانیم، تـن نـورسته، خـوش گـلدین
مسلسل زلف مشگیندن گؤتورموش گـول اوزون رؤونـق
توتوبدور عالمی شـؤوقون، گـل نـورسته خـوش گـلدین
داغــیتدی عــقلیمی ســردَن، سـنین چشـم چپ انـدازیـن
توتوبسان تیغ الماسین گیریب بـوقصده، خـوش گـلدین
بـــوگون مــحراب ابــرونه صــراحــیلر ســجود ائــیلَر
پــیاله ارغـوانـی سـن تـوتوبسان دسـته خـوش گـلدین
بولور جان گون به گون لعلین تـاماشاسین ائـدن عـاشق
گؤروبسن «مهجورِ» سرگشته نی،سن خسته، خوش گلدین

صالح شیروانی

۱۲، هق. یوزایل لیک

منبع لرده حیاتی حاققیندا معلومات یوخدور. ادبیات عالیمی حمید آرازلی صالح شیروانی‌نی اون ایکینجی یوزون گؤرکملی شاعیری کیمی قیمت لندیریر. یارادیجیلیغینا فضولی و واقیفین قوت لی تأثیری اولوب ؛ «آذربایجان الیازمالارمرکزینده» ساخلانان جُنگ لرده کلاسیک شعرین مختلف فورم لاریندا (قالیب لرینده) یازدیغی چوخلو شعری محافظه‌ائدیلیر.

ای دلبــــر بــدخو، ســنین اول عــادینا لعــنت
رحمین یوخ ایمیش قـؤولونه، ایـقراریـنا لعـنت !
شول باغ جاهان ایـچره ئـوزون بـیرگولِ تَـرسَن
بــاغریماباتان شــام و ســحر خــارینا لعــنت !
هــم خــار مــغیلان کـیمیدیر چشمیم اوگـوندن
هــمنیشین اولان هــمراه و اســراریــنا لعـنت !
یوخ، یوخ، غلط ائتدیم بوسؤزو عقلیم ایـتیردیم
لعــــنت ســنین او صــاحبِ اکـبارینا لعــنت !
اغــیارینی یــارائـیله مـیسن، یــارینی اغــیار
اغــیارینا رحــمت، ســنین اول یــارینا لعــنت !
سن صالح دیوانــه ده گـؤرجـانمی قـویوبسان ؟
ای یــــار، ســنین بـیعینه، بــازاریــنا لعــنت

حیران خانیم

۱۲۶۶ - ۱۱۹۴ هق

۱۸۶۰ ـ ۱۷۹۰ میلادی

۱۲۰۲/ ۱۱۹۴ هق.، ایللر آراسیندا ناخچیواندا آنادان اولموشدور. آتاسی نخچیوانلی ،آناسی «خوی»دا دُمبلی قبیله سینده‌ن دیر. تبریزده و خوی دا یاشامیشدیر، آذربایجان تورکجه سینده و فارس دیلینده شعردیوانی قالمیشدیر. فضولی‌شعرمکتبی‌نین‌یئتیشدیرمه‌سیدیر .اثرلری نین آلیازمالاری تهران دانشگاهیندا، گرجستان و آذربایجان آلیازمالار مرکزینده ساخلانیر.

اثرلری تبریزده، باکیدا یاییلمیشدیر. اون اوچونجو یوزون ایکینجی یاریسیندا تبریزده وفات ائتمیشدیر (۱۲۶۶ هق.). حیران خانیمین ادبی فعالیتی اساسن ۱۳ نجو یوزون بیرینجی یاریسینا دوشور. حیران خانیم آذری تورکجه و فارس دیللرینده یازمیشدیر. حیاتی بویو آذربایجاندا باش وئرمیش حادثه‌لر و شخصی حیاتیندا کئچیردیگی فاجیعه‌لر اصلاً نیک بین روحلو بیر شاعیر اولان حیران خانیمی، دؤور و زمانه‌ده‌ن ناراضی شعرلر یازماغا مجبور ائتمیشدیر. شعرلری نین چوخوندا او قادینین اجتماعی حیاتدا و عایله‌ده‌کی حقوق سوز، آجیناجاقلی حیاتینی تصویر ائدیر. حیران خانیم فضولی مکتبی نین ماراقلی داوم‌چی‌لاریندان بیریدیر. اونون غزللری نین ایچه‌ریسینده فضولییه نظیره اولاراق یازیلمیش گؤزه‌ل پارچالار موجوددور. او فضولی یارادی‌جی‌لی‌غین‌دان اصیل بیر شکیلده، و یارادی جی‌لیق‌لا استفاده ائتسه‌ده اونو تقلید و یا تکرار ائتمه میشدیر. حیران خانیم‌ین یوکسک بیر محبت ترنّم ائده‌ن غزللری ایچه‌ری سینده «یئتیر»، «بَیَنمَز»، «یئتیرسین»، «ائیله مه دین»، ردیف لی غزللر شاعیرین تغزل ترنومونده آیریجا یئرتوتور.

خال سیهین لب ایله روخسار آراسیندا
بیرمولکدو قالمیش ایکی سردار آراسیندا

وه، گؤر نه عجب خوش گؤرونر، ائیله تماشا
بیردانه بنفشه بیته گولزار آراسیندا

ای دیل، اولاسان لال، اوتان کیم، نئجه وئردی
بو نسبتِ بدکار ایله خوشکار آراسیندا؟!

گوشاه حبش خط ملاحتده اوتورموش
کنج لب ایله زلف سیه تار آراسیندا

ابــروی کــمان ایــله گــهی زولف ســیاهین
بیر جان قالیب اول ایکی ستم کـار آراسـیندا
دیل عهد قیلیب زولفون ایله عهدی بو دورکیم
اولمــایا یــالان قــول ایــله اقــرار آراسـیندا
گاه چشمووه، گاه لعلووه مایيل اولوکـؤنلوم
بیچاره قالیب مست ایـله هـوشیار آراسـیندا
شب خون گتیریب گولشنِ روخسارینا خطین
بیر غنچه قـالیب دیـر بـوقدر خـار آراسـیندا
«حیران» شب هــجران دا ائـدر یـاد ووصــالین
حیرت ده دیـر اول، جـنت ایـله نـار آراسـیندا

ساقیا ! سالدی غـم الدەن مـنی، بـیر بـاده یـئتیر
هـم بـو دونـیاده مـنه هـم دخـی عـقباده یـئتیر
هر چـی فـریاد ائـدەرەم، کـیمسه یـئتیشمز داده
سن اؤزون داده یئتیش، اول شهی فـریاده یـئتیر
ای صبا، دردی غمیم شرحـینی یـاز نـامه صـفت
هــر زمـینده گـؤرەسن اول بتِنـو شـاده یـئتیر
زولفووون تـاری ایـله مـرغ دیـلین بـاغلا پـرین
خــنجر کــیپریک ایــله خــیدمت صـیاده یـئتیر
گرچی صیاد، اونا رحم ائیلەییب توکمه سـه قـان
غــمزەسی جـانیم آلان گـؤزلری جـلاده یـئتیر
چــونکی هــیجران اَلـمی سـالدی مـنی زیـندانـه
ای اجـل ! رحـم ائـله، سـن اؤزون امـداده یـئتیر
مکـتب ـ عشـقده، حـیران هـره بـیر خـط یـازدی
عشق سر مشقینی سن، جهد ائله اوستاده یـئتیر

ای فلک درد غمیم شرحینی جانانه یئتیر
ثبت قیل مولک خراجینی او سلطانه یئتیر
داها یوخ تاب و توان، جسم ضعیفیمده منیم
یا کی، آل جانیمی، یا دردیمی درمانه یئتیر
روح پروردی لبی وقت تبسّمده، صبا
روحو بوتندەن آلیب اول لب خندانه یئتیر
گؤردو اول زولفو کؤنول اولدو پریشان احوال
بو پریشانلیغیمی زولف پریشانه یئتیر
زولفو رویون ائله دی مذهبیمی سوست منیم
یا منی کافر ائله، یا داکی ایمانه یئتیر
گئتدی اول یوسف مه رو، گؤزوم، آغلاما زار
خون ناب جیگریم، جهد ائله، عوممانه یئتیر
بونجا «حیران» حزین سالما آیاخدان اؤزونو
گولشنِ جاندا بیتن سرو خرامانه یئتیر

بیر نامه یازیم باد صبا یاره یئتیرسین
شرح غَمیمی اول بت خونخواره یئتیرسین
هیجران اَلَمی سالدی اَیاقدان من زاری
داروی ووصالین منه بیر چاره یئتیرسین
صبریم کسیلیب یار منیم جانیمی آلسین
یاشاد ائله سین وصل ایله دیلداره یئتیرسین
دونیاده و عقباده گؤروم مطلبه یئتسین
هر کس منی اول یار وفاداره یئتیرسین
بیر یول وئرین ای محنت هیجران کی، پیامیم
تا باد صبا اول گولِ گولزاره یئتیرسین
یوز حسرت ایله بو دل هجرانه گرفتار
عزم ائتدی اؤزون اول گول بی خاره یئتیرسین

یـوز جـیش ایـله سـد ره اولوب خـار سـتمکار
قویمادی اؤزون اول گـوله بـیچاره یـئتیرسین
گل تانری اوچون بونجا سـتم ائیله مـه زنـهار
قــوی، یــاره اؤزون بــودل آواره یــئتیرسین
بی‌کس‌لی‌گیمه رحـم ائـله سـین خـالقِ بـیچون
«حـیران»ی او شـهبازه دگـر بـاره یـئتیرسین

کـؤنلوم قـوشو اول زولف پـریشان آراسـیندا
بــــیچاره قــــالیب جـنّتِ و نـیران آراســیندا
گــؤرکیم، نــئجه سـرگشته قـالیب واله و تـنها
اول خــــاک خــتا ایــــله بـدخشان آراســیندا
طــغیان ائــله یــیب دردو غــمیم، بـودل زاریـم
بــــیرکشتیه بــــنزر قــــالاتوفان آراســــیندا
دیل زولف ایله رخسـارینا چـون قـیلدی تـاماشا
آواره قــــالیب کــــوفرایـله ایـمان آراســیندا
آی، گؤرنه عجب معجزه دیر کیم، نئجه بـیتمیش
بــــیرسؤنبولِ تَــــرآتشِ ســــوزان آراســیندا
ای دیـل، ائـلَمه غـم کـی، اونـون یـوخدو تـفاوت
کــویوندا، چــو درویش ایـله سـلطان آراسـیندا
چــون یــار قــیلیب لطـفونوکم، هـانی او هـمدم
تــاصلح قـیلا، یــارایـله «حـیران» آراســیندا

اولوبدو غم یاتاغی، شادگؤردویون کؤنلوم
داغیلدی غصه دن، آباد گؤردویون کـؤنلوم
دیــــارغمده گـــرفتار و دســـتگیر اولدو
کــمند فــرقته، آزاد گــؤردویون کـؤنلوم
فــراق دردیــنه آخــتاردی، تـاپمادی چـاره
جمیع حکـمته اوسـتاد گـؤردویون کـؤنلوم

سریروصلده خسرو صفت اوتورموشدو
اولوبدوکوه دا فرهاد، گؤردویون کؤنلوم
فراق محنته دوشدوکده پرشکسته اولوب
وصال صیدینه صیاد گؤردویون کؤنلوم
هجوم محنت غمده‌ن سپهر اعلایه
یئتیردی ناله و فریاد گؤردویون کؤنلوم
چکیب شراره لر، ائتدی وجودومو «حیران»
مثال کوره‌ی حداد گؤردویون کؤنلوم

سیرائدین گردن مینایه باخین !
سریمی سالدی نه سئودایه باخین !
زلفِ مشکینی سالیب عارضینه
گون کوسوف ائیله‌ییب، اول آیه باخین !
جان آلار قاشی، تؤکرکیپریگی قان
مرحبا، اول اوخ و اول یایه، باخین !
غمزه‌سی قانلار ایچیب، مست اولوب
جان آلان نرگس شهلایه باخین !
عکس مِی چهره سینی آل قیلیب
آچیلیب اول گول حمرایه، باخین !
گؤر بنؤوشه آچیلیب، یا کی سالیب
خطِ گول عاریضینه سایه، باخین !
بوکوبن قامتیمی دال ائله‌ییب
سرو تک اول قد رعنایه، باخین !
هیجری اول ماهروخون «حیران»ی
سالدی مجنون کیمی صحرایه باخین !

مهوشی شیروانی

۱۲، ینجی یوز ایللیک

اون ایکینجی یوز ایللیگین آخیرلاریندا شیرواندا آنادان اولموشدور. آغامسیح و نشاط شیروانیدن صونرا یئتیشَن روان طبع لی شاعیرلر دندیر. فارس دیلینده ده یازمیشدیر. یارادی‌جی‌لی‌غینا «فضولی» و صوفی شاعیرلرین تأثیری قوت لیدیر.

وئرمیشم دونیامتاعین غارته، جانانه، من
اولموشام مسرور و خرم، ائیلره‌م شکرانه من
نیلره‌م غمخانه‌نی، غم چکمگه دونیا اوچون
ائیله‌ره‌م شکروثنا اول خالق صبحانه من
دام غمدیر بوجاهان، میل ائیله مم اول دانه‌یه
گؤرموشم طغیان آدم اسمینی دَردانه من
یارکویی مسکنیم دیر، ایستره‌م اول کویی من
یارسیزمیل ائتمه‌نم اول روضه‌ی رضوانه من
یارِ باقیدیرمنه، همراه و همخوابیم مدام
همنشین، هم صؤحبَتَم، اول قادر یزدانه من
معنی ذاتیم نمایان، منده دیر انوارِ حق
درگه پیرِ مغانم، گوشه‌ی میخانه من
منده دیرجامِ صُراحی، خلوت کاشانه هم
جام جمدیر، «مهوشی» پیمانه او، مستانه من

ثابت شقاقی

۱۲۱۴، هق.

۱۲۱۴، هق. ده ماراغانین شقاق کندینده آنادان اولموشدور. شاعیرمهدی شقاقی نین باجیسی اوغلودور. فضولی مکتبینین یئتیشدیرمه سی دیر. فارس دیلین ده ده شعرلری چوخدور. مین‌بیته یاخین ادبی ارثی واردیر. گنج (جاوان) یاشلاریندا وفات ائتمیشدیر.

عنبرین رایحه ی طره‌ی جانان گتیریر
لطف ایله بادِ صبا دردیمه درمان گتیریر

دئـــییرم قــاصیده : گـئت نــامه‌ی جـانانی گـتیر
اوگـــئدیر ســـرعتیله قـــتلیمه فـــرمان گـــتیریر
مـــن دئـــدیم نکـــهتِ زولفـــون گـــتیرای بـادصبا
او گــئدیر بــاشیما ســؤودای پــریشان گـتیریر
زولف دوشجَک یـوزونه دیـده لریـم اشک تـؤکر
گـون اوزون ابـرهاچان بـاغلاسا، بـاران گـتیریر
باخیب اول شیوه‌ی رفتاره، تؤکوب قانلی یـاشیم
من بیلیردیم کی، بوگؤزباشیما چوخ قان گـتیریر
کــــفرزولفون عــرفا رخـــنه یِ ایــمان دئــدیلَر
بـــونئجه کـفردو کـیم، هـرگؤرن ایـمان گـتیریر؟
مــــردم دیــــده لریـــم هـــجر گـــونونوح آســـا
او قـــدر اشک تـــؤکر، آخـــیری تـــوفان گـــتیریر
«ثـــابتا» شکُـــر ائـــله، هـرعزت اوچـون ذلت وار
دئمه دیـن وصـل سـروری غـمِ هـجران گـتیریر؟

حاجی یوسیف نابی

۱۱، ینجی یوز ایللیک

اون بـیرینجی یـوزایـللیگین اورتـالاریندا حـلب شـهرینده آنـادان اولوب. اوزون مـدت شـیروانـدا یاشامیشدیر. معاصیرلری آراسیندا حؤرمت و نفوذ صاحبی ایـمیش، فـارسجادا یـازمیشدیر«کـتاب خیریه» آدلی نصیحت آمیز اثرین مولفی دیر. فضولی شعر مکتبینین یئتیشدیرمه‌سی‌دیر. ۱۱۲۴ هق. ده وفات ائتمیشدیر.

ذوق غــم دیــلدمیدیر، آغـی دَمـی، تـن ده مـیدیر؟
نشئه بولبول دمیدیر، گول دَمی، گولشن دَمی دیر ؟
اولدی ســــرمایه‌ی حـــیرت مـــنه بـــیمِ اومـــید
بـیله مـم ائـیله‌یه‌جک گـریه‌میدیر، خـنده مـیدیر ؟
اولدی بـــازیچه‌ی عشـــقینده نـــهان خـــاتم دل
چـین زولفـونده مـیدیر ؟ سـن‌دمیدیر، مـن‌دمیدیر؟

گـــول هــم آچــیلدی هــم آرایش دســتار اولدو
بـــلبل بـــی‌خبر، آیـــا، دخـــی شــیوه‌ن‌دمیدیر ؟
خــــواه نـــاخواه اولور آویــزه‌ی گــوش حــبیب
«نابیا»، هــر غــزلین بـؤیله خـوش آیـنده مـیدیر ؟

رخ زیباسی‌نی وصف ائیله‌ری‌سم شـمع اوتـانار
قــدبالاسینی یــاد ائــیله ریســم سـؤز اوزانـار
صــفوت ســینه‌ی ســیمینین ائــدرسم تــقریر
مَـــعدَسی آب حـــیاتین حســدینده‌ن بــولانار
گِــردلبده خــط نــو خــیزینی تــحریر ائــتسم
خـــامه‌نین لذتِ تــحریریدن آغــزی ســولانار
خوابده بوسه سین آلماق نـئجه مـومکون، زیـرا
بوسه نین سایه‌سی روخسارینا دوشسه، اویانار
لب بـــی خـــنده قـــالار وقــتی کــئچن خـوبانین
بــیرسرانـــین گــئده جَکدؤولتـی، بـابی‌قاپانار
چوخ شــهید ائـیلسه عشـاقینی اول شـوخ، نـولا
اوندا اول حُسن‌کی وار، عـاشیقینی تـئز قـازانـار

نشاط شیروانی

۱۲، مینجی یوزایللیک

اون ایکینجی یوزایللیگین اول‌لرینده شاماخی دا آنادان اولموشدور. حیاتی حاققیندا معلومات چوخ آزدیر. آغامسیح شیروانی‌نین معاصری و زمانه‌سی‌نین مترقی فیکیرلی ضیالیلاریندان اولوب. عؤمرونون چوخ حصّه سینی سیاحتده کئچیرمیشدیر. خودبین واعظلرین تنقیدینه عاید شعرلری واردیر کـهنه شرق شعرینین مختلف ژانرلاریندا یازمیشدیر.

غنچه تک سیررینی کیشی ائلده‌ن نیهان ائتمک گرک
عـــاشق یکــرنگ اولان بــاغرینی قـان ائـتمک گـرک
خـــلقدن قـــطع عـــلاقه ائـیله‌ییب عـنقاکــیمی
بــیرقناعت گــوشه ســینده آشــیان ائــتمک گـرک

موشکول ایشدیر دردی هـر بـیدرده اظـهار ائـیله‌مک
دردی بــیر درداهــلینه شـرح و بـیان ائـتمک گـرک
یاخشی گونده بیلمک اولماز کیم، دیانت کـیمده دیـر
یاخشی یولداشی یـامان گـون امـتحان ائـتمک گـرک
ای نشـــاط، اوخ تک سـؤزوندن عـالمه سـهم اَیـلَشَر
بــیله‌دیر، دوغـرو سـؤزوخاطیرنشان ائـتمک گـرک

وفـــامغزی نــه مــومکوندور اولا هــر بــاش آراســیندا
بـــــوبیرسرمایه دیـــــرکیم عـــــاشقِ قــلاش آراســـیندا
اوقــاش ایـله گـؤزون فـیکری مـنیم کـؤنلومده پـیوسته
الیـــف دیـــر، کـاتب قـدرت چکـیبدیرقاش آراسـیندا
توتوبدور سَخت یئر کؤنلومده بیرگول چوهره نین مهری
نـــئجه کـــیم مســـتقردیر اود شـــراری داش آراســـیندا
اوقاش ایله گؤزون، آخیر کـؤنول سـیررینی فـاش ائـتدی
خــطادیر قـان ایشـی تـوتماق یـامان یـولداش آراسـیندا
اوبزم‌ایچره‌کیم اول‌خونخوارایچیب مِی ذوق ائدر،من هئچ
اولایــدیم خــون دل بــیرگه اوبــزمین کــاش آراســیندا
«نشـــاطا»، آچــما کــاکـیلدن دخـــی بـیرسوزش هـجران
کــی، کـــج سـررشته بـیجادیر دئـمک پُـرشاخ آراسـیندا

ســاکـین،ای‌غـنچه‌دهن،گـول‌کیمی‌خندان‌گـزمه
داغـــیدیب زولفـــوپریشان پــریشان گــزمه
گـزمه، قـوربانین اولوم، قـدرینی بـیلمزلرایـله
قورخورام : حوسنونه ناگه یئته نقصان، گـزمه
عزیزیم، ایستراپسَن شهره‌ی شهر اولمـایاسان
ســیربازار ائـدیب اغـیار ایـله، مـیدان گَـزمه

ائل یـامان یـاخشی دئـیر، گـزمه‌بوکافیرلرایـله
سنه یوز کرّه دئدیم، گزمه ! مـوسلمان ! گـزمه !
ای «نشاط» سن سـرکوییندە مـقیم اول یـارین
گشتِ باغ ائیلمه گـل، بـاغ ایـله بُسـتان ،گـزمه .

آغامسیح شیروانی

۱۲، مینجی یوزایللیک

اون ایکینجی یوزایللیگین اول لرینده شاماخی نین دەده گونش کندینده آنادان اولوب.
دۆورونون قابیل وکامیل شخصلرینده‌ن ساییلیب. ملاپناه واقف و ملاولی ودادی نین معاصیری دیر.
آثرلَرینده هر ایکی شاعیرین تأثیری دویولور. کلاسیک (قدیم -کهنه) شعرین سرلرینه یاخیندان بلد
اولموشدور. ایراندا وفات ائدیب.

هانسی بـوستان سـرودیر سـروخرامـانین کـیمی ؟!
هانسی گولشن غنچه سی لعل دُرافشـانین کـیمی ؟!
هانسی باغ ایچره بیتیبدیر سَن تَکی بیرشاخِ - گول
هانسی گول برگی ایـرور پـاکـیزه دامـانین کـیمی ؟!
هــانسی جــنتّین نــعیمیدیروصالون صــوبح تک
هانسی دامـی‌نین عـذابـی شـام هـجرانـین کـیمی ؟!
هــانسی ذوق لذت وئــریر بـو عـاشق بـیچاره یـه
التــــــفاتِ آشکــــاره راز پــــنهانین کــــیمی ؟!
هانسی عاشق، ای مسیح، سن تک ایرور جـۆورکش
هــانسی دلبـرباوفادیر کـۆنلون آل قـانین کـیمی ؟!

صف قولوبَی قره‌باغی

۱۱۹۰ - ۱۲۵۱ هق

قــره بــاغین گــولابلی کــندینده دوغــولوب، ایــلک تـعلیم و تـربیه سـینی ده اورادا آلمـیشدیر.
میرزەفتحعلی آخوندزاده، بابایَی شاکیر و قاسم ذاکیرین دوستو اولموشدور. مـنظوم مکـتوب لاری،
لیریک و ساتیریک شعرلری واردیر.

توتدوغم لشکری اوز کؤنلومه هـامون - هـامون
قارابـایداقـلی عـلم لر، اوجـوگولگون - گـولگون
جگـــریمدن یـــئنه اود پـارلادی دوزخ - دوزخ
اوره‌ییمده‌ن یئنه قان قاینادی جیحون - جـیحون
چـــاغیریردیم اوجـا آواز ایـله : لیـلا - لیـلا!
داغ سس وئردی جاوابیمداکی، مجنون - مجنون !
یـــئخمیشام حـاصلِ غـم یـانیما خـرمن خـرمن !
یـــئته بـیلمز مـنیم امکـانیما قـارون، قـارون
بونه ویرانه کـؤنولدور، صـفی، ای وای، ای وای !
ســرولر وار بـــئله بـوباغده مـوزون، مـوزون

فتحعلی خان مشتری

۱۲ و ۱۳، نجی یوزایللیک

ملاه پناه واقف و مشتاق ین معاصری اولوب. ئوزساراییندا شعرمجلسلری تشکیل ائدیب دربند، قوبا، سلیان شاعیر و ضیالیلارین ئوز حمایه سی آلتیناآلمیشدیر.

اولدی گؤزه‌ل عمر صرف حیف کی نادانلیغا
هرنه قالیرصرف اولور ایندی پشیمان لیغا
زلف سـیه ذوقـینه اویـما خـطادیرکؤنول
فارغ ایسـن سـن سـنی سـالما پشـیمانلیغا
فـــیض ازل کـــافره تـــربیت حـــال اولا
مـــورِ مـــحقر اورار لاف سـلیمان لیـــغا
مـانع عـرض غـمیم حـیرت دیـدار اولور
مــن نـه دئـییم بـیلمه‌زم آه بـوحیران لیـغا
نــفخه‌یِ بـادصبا روحـا طـراوت وئـریر
چون گذر ائتمیش سحر سنبل و ریحان لیغا
«مشــتری» دُر نـظم، کـیمسه دئگـیل حـالیا
درج دهــن آچـماکـیم، گـوهر افشـانلیغا

ابول فتح خان طوطی

۱۲۵۵ - ؟ هـ.ق.

قره باغ حاکیمی ابراهیم خلیل خانین اوغلودور. آتاسی نین مصلحتیله ایرانا گلیب؛ عباس میرزا قاجارین یاخینلارین نان اولوب. تورکی و فارسی دیللرینده گوزه‌ل غزللری واردیر قاراباغین تانینمیش شاعره‌سی خورشید بانو ناتوانین یاخین قوهومواولوب.

اوگـون کـیم حسـرتیله اول بُتِ زیـبادن آیـریلدیم
قالیب بیرصورت بی حس کـیمی مـعنادن آیـریلدیم
چکیب اَل خلقدن مجنون صفت صحرایه اوز قـویدوم
کسیلمیش صـبروتابیم وصـلت لیـلی دن آیـریلدیم
منه شمشادِ سروی باغبان عرض ائـتمه کـیم هـرگز
یـوخومدور مـیل گـلشن قـامت طـوبادن آیـریلدیم
نولورشام و سحر نی تک سیزیلدار سینه‌یی زاریـم
مـریض بسـتر هـجرم، دم عـیسی دن آیـریلدیم
فـراقـین شـدتیندن لال اولور بـو «طـوطی» طـبعیم
مـزاقـیم تـلخدور کـیم لعـل شَکَّـر خـادن آیـریلدیم

کاظم آغاسالیک

۱۲۵۸ - ۱۱۹۵ هـ.ق.

قازاغی ن شیخلی کندینده آنادان اولمیش، تعلیم و تربیه سینی ده‌اوراداآلمیشدیر.زمانه سینین بیلیک لی، قابیل و باجاریقلی شخص لرینده‌ن اولموش، فضولی و واقف شعرینین تأثیری ایله یـازمیشدیر. یارادیجیلیغیندا حیاتی لیگه اَساس یئر وئرمیشدیر. فارس دیلینده‌ده چوخلو شعرلری واردیر.

فـریاد کـی، دؤورانـین ایـامی خـراب اولمـوش
افسـوس کـی، ایـامین انـجامی عـذاب اولمـوش
سـلطان جـاهان جـمله مـیسکین گـدا لانـمیش
دریـای فـراوانـه، گـل بـاخ کـی، سـراب اولمـوش
پـیلان شـوتورلنمیش، او شـتورلر اولوب اَسـتر
شـیران شـغالنمیش، شـاهین غُـراب اولمـوش

ساقی لر اولوب پامال، مطرب لر اولوب خاموش
خون دل می خواران بزم ایچره، شراب اولموش
مفتی لر اولوب مغبون، قاضی لر اولوب بی حکم
بالجمله مدرس لر تاریخِ‌کتاب اولموش
مردان نیکوکاران اولموش همه بَد اقبال
اهلِ کرم کامیل، محرومِ ثواب اولموش
عالیم لَر اولوب جاهیل، جاهیل لر اولوب عالیم
«سالیک» دخی جاهیل لر جمعینده حساب اولموش

کریم آغا فاتح

۱۲۷۴ - ۱۱۹۶ هق

شکی ده آنادان اولموش مکمل تحصیل گورموشدور. «شکی خان لی لار» داندیر. میرزه فتحعلی آخوندزاده ایله دوست اولوب. فارس دیلینده ده شعرلری واردیر. دیوانی ترتیب ائدیلیب، نشرائدیلمییب، شکیده وفات ائتمیشدیر.

گتیر غم دفعینه کیم، باده ی گلرنگ، ای ساقی
کؤنول اول گول روخون لعل لبینین اولدو مشتاقی
دوشوب صحراله نخجیر چشمین مبتلاسیله
گئیک تک دربدرکیم، هم اولوب وحشی لر اورتاقی
گؤزوم مردوملری سیل سرشکین پایمالی دیر
وطن بیرکیمسه قیلماز، هرمکان اولسا سواویناقی
عجب دیرمی ایچیب شهد لبیندن زهرپی درپی
سیه طالع لرین دؤنمک روادیرزهره تریاقی
من دیوانه بنداولدوم سرزولفون هواسینده
جنون اهلی اولور، البته کیم، زنجیر دوستاقی
طبیبه ائیله دیم اظهار دردیم، سؤیله‌دی : بیلمَن
علاجی یوخدور اول زخمین، دگیبدیر غمزه قیناقی
کؤنول داغین نهان اغیاردن قیل، ابصم، ای فاتح
کی گؤرمزسن، نیهان قیلمیش قراسین لاله یاپراقی ؟

قاسم‌بَی ذاکیر

۱۲۷۴ ـ ۱۱۹۸ هـ ق

آذری تورکجه سینده اون‌اوچونجو هجری یوزده اَن بویوک طنز یازان شاعیر قاسم بَی ذاکیر جاوانشیر ماحالی نین «سارلی جالی» کندینده آنادان اولموشدور. ذاکر قاراباغ خانلی‌غینین تملین قویان پناه خانین نوه‌سی دیر. او دؤورونون مکتب و ملاخانالارینда درس اوخوموش آذری تورکجه سین و فارس دیل لرین تکمیل اؤیره‌نمیشدیر.

آذربایجان تزار روسیه‌سی طرفینده‌ن اشغال ائدیلنده‌ن سونرا، ترکمان چای مقاوله نامه‌سی اساسیندا تزار اصول اداره‌سی قورولور و اولکی خانلیق‌لاردا لغو ائدیلیر.

ذاکیر خیردا مالیک ایدی، او ایپکچیلیک، مالدارلیق و خیردا تصرفات ایشلریله مشغول اولوردو. بئله‌لیک له‌ده او، امکچی‌اکین‌چی جماعت‌نن یاخین علاقه‌ده اولور، اونلارین دیل‌عادت، عنعنه خصوصیت، و اخلاق اصول لارین، آرزی ایستک لرین ئویره نیردی. ذاکیرزمانه‌سی نین اجتماعی وضعیتی، خصوصیله حاکیم موقعده تزارا خیدمت ائده‌ن خانلاری، روحانیلری، تاجر و سائر بوکیمی آداملاری کسکین صورتده تنقید ائده‌ن شعرلر یازیردی‌اونا گؤره‌ده حاکیم طبقه‌لر آداملاری آراسیندا اونون دوشمن‌لری چوخیدی. دوشمن‌لری اونی حکومت نظرینده پیس قلمه وئریب تعقیب ائدیلمه‌سینه موفق اولموشدولار. بئله لیک له قوهوم قارداش لارین نان بعضی سین حبسه آلیب، اؤزون ایسه سورگونه گؤندرمیشدیلرذاکیر قوجا و اختیندا بئله تعقیب لرده‌ن امان تاپمیردی. او صمیمی دوستو «میرزه فَتلی آخوندزاده»یه یازدیغی منظوم مکتوبیندادربدردوشدوگونده‌ن‌آجی‌شکایت‌لرایله دئیردی :

پیرانه سر لیکده چرخ کج رفتار	ائله دی وطنده‌ن دربدر منی
نئیله میشم بیلم دور زمانه	اینجیدیر دوشنده بوقدر منی

قاسم بَی شعر یارادی‌جی‌لی‌غینا بویوک شاعیر ملاپناه واقیفین تأثیری ایله باشلامیشدیرعاشقانه غنایی شعرلری‌ایله‌ادبیات‌تاریخیمیزده واقیف‌ایله‌باشلانان یئنی رئالیست شعر اوسلوبونو دوام ائتدیرمیشدیر.

ذاکیرین قوشمالاری داها قاباریق دیر، پارلاق دیر. او شفاهی خلق ادبیاتیندان، بایاتی، قوشما، شکسته، ماهنی، شکیل لرینده‌ن استفاده ائتمیشدیر. اونون شعرلرینده ملی عادت عنعنه‌فولک‌لوریک مدنی خصوصیت‌لر، خلق احوال روحیه‌سی، آذربایجان‌گؤزه‌لی تصویر اولونموشدور. ذاکیر شعرلرینده گؤزه‌لین خیالی، مبالغه‌لی تصویرینی یوخ، رئال حقیقی تصویرینی وئرمیشدیر : او بویوک تربیه‌وی و بدیع اهمیته مالیک اولان بیر چوخ تمثیل لر و منظوم حکایه‌لرده یازمیشدیر.

ذاکیر یازدیغی غزللرینده‌ده هجایی شعرلرینده اولدوغو تصویرلری یارادیر. بعضاً دیل ساده‌لیگی، سلیس لیگی ایله سئچیلن غزللری اونون قوشمالاری ایله دیبشیک توشورغزللری وزن

صافلیغی ایله ده سئچیلیر. اوکهنه عنعنوی بنزتمه و مجازلاردان نادیر حاللاردا استفاده ائدیر. بو حالدا اونلاری یئنی بیر طراوتده و اینجه لیکده گؤروروک.

نیشاط شیروانی یه نظیره :

گئییب گـولگون قـبا سـرویم ،دوروب گـولزار آراسـیندا
سـاناسان شـاخسار گـول دورور گـولزار آراسـیندا
گـؤزومدن، ای کـمان ابـرو، سـراسـر کـئچدی پـیکانین
بـیر انـدک سـاخلادین بـودیده‌ی خـونبار آراسـیندا
سیه پوش و پریشان اولدوغـومدان مـقصد اولدور کـیم
گَــزَم بـــورنگ ایـله اول طـرّه‌ی طـرّار آراســیندا
نه وجه ایلن توتوب خط صفحه رخسارین‌اول شـوخون
اولور، قـانون خــط دیـر بـیرالیـف رخسـار آراسـیندا
ســــحرپرواز ائـــدنده زلف مشکــین دؤور رویـــینده
گـؤرن دئـر زاغ لر دیـر، گـولشَنین اویـنار آراسـیندا
گؤزو غمزه‌ن گلیب جـان قـصدینه، آمـا بـودور وَهـمیم
دوشـه نـاحق یـئره قـانلار، ایکـی سـردار آراسـیندا
قـاچیب دیـر طـعنه دَن فـرهاد کـوهه، قـیس صـحرایـه
مــنیم تک داشـلانان کـیمدیر درودیـوار آراسـیندا
حـــریمِ مـــحرمِ بـــزمی سـرکوبین اولان «ذاکـیر»
روادیـــرمی گَـــزه بـیگانه وار اغـیار آراسـیندا ؟!

دون حؤکم قیلدی قتلیمه اول شـه عـیتاب ایـله
شاد ائیله دی گداسـینی بـوخوش جَـواب ایـله
اولسـون قـارا گـونو گـؤزَلیم قـانلی غـمزه‌نین
ئـولدورمه دی مـنی، یـئنه قـوید و عـذاب ایـله
زولفِ ســیاهلار غــمینی شــام تـاسحر
عـمر دراز دیـر چکـیره م پـیچ و تـاب ایـله
گوندوز اوزون غمی، گئجه زولفون کشـاکشـی
آسایشیم نه خورد ایله حاصیل، نه خواب ایـله

اؤلدور مَسَـــن نــه ســودمنه بــرق تــیغدن
مومکون دئییل کی سـیراولاتشـنه سـراب ایـله
اول گـول عـذارده عَـرَقین خـوش صـفاسی وار
طــرفه بـودورکی، سـازش ائـدر آتش آب ایـله
«ذاکــیر» اوشـوخ نـرگیسِ مسـتین خـرابـیدیر
هابویله سرخوش اولماق اولورموشراب ایـله ؟

بایرام گونودور، ذوق وصـفا خـانه لر ایـچره
جانانیم اوتـورموش نـئچه جـانانه لرایـچره
بـیرحـیله ایـله گـیزله‌نه‌رەم زولف آراسـیندا
پونهان گئده بیلسه ایدیم اگر شانه لر ایـچره
کــؤنلوم قـوشو پـرواز قـیلیر کـوی نـیگاره
ذاکیر کی اونـون قسـمتی وار دانـه لر ایـچره
دیــل مــولکومه گـؤندر حَشَـمِ درد وفَـراقـی
شنلیک دوشـه تـا بـلکه بـوویرانـه‌لر ایـچره
هجران غمی نین باده‌ی گـولگون دور عـلاجی
واضــح دانـیشیرلار بـونومیخانه لر ایـچره
از بس کــی مــنه شــفقَتی وار، پــیرمغانین
جـامیم دولودور گـورنئجه پـیمانه لر ایـچره
هـابیله مـنی عـقل خـراب ائـیله دی، یـوخسا،
بــیرآدَم ایــدیم اولی دیــوانــه لَــر ایــچره
حـــــاشاچکیب اَل هــــمره دیــــرینه‌لَریم دَن
بــیردَم دولانــام عــاقل و فـرزانـه لر ایـچره
کـم تـوتما ره عشـقده بـو ذاکـیری کـیم، وار
یاناقدا اونـون شـوهرتی پـروانـه لر ایـچره

یــوخ بــوجاهاندا دلبــرزیبا ســنین کــیمی
فــردوس دا مگــر اولا حــورا ســنین کــیمی
آشــوب دهــر، فــتنه‌ی دوران، بــلای عــصر
چشم زمانه، گؤرمه ییب اصـلا سـنین کـیمی
شــام و سـحر دریـنده فـغان ائـیلر اهـلِ درد
ای شوخ، وارمی طالب و غوغا سنین کـیمی ؟
یـوزنقدجان، بـیراوخـا آلسـان عـجب دئگـیل
عـالمده کـیمدی مـاهیرِسئودا سـنین کـیمی؟
آب حــیات چشــمه‌ی لعــل لبــین ده دیــر
اولمــاز بــقای خـضرو مسـیحاسنین کـیمی
بــاشدان - اَیــاغه پــرتو انــوارسـن ؛ کـلیم
حـاشاکـی، گـؤستَره یـدبیضا، سـنین کـیمی
بــیریوسف آدلی مـصرده دئـرلرکی، سـابقا
خلق ائیله ییب دی خالق الاشیاء سنین کیمی
بانگ دهـل گـلیر خـوش ایـراقـدن، ایـنانمازام
نوع بشرده حـوسن اولاحـاشا سـنین کـیمی
کوییندە خسـته ذاکـیره بـیریئربیناسی قـیل
یوخدور بـهشتده مـنزل و مأوا سـنین کـیمی

میرزه باخیش نادیم

۱۱۹۹ - ۱۲۹۷ هق

«نواحی کندینده آنادان اولموش، یوخسول حیات کنچیر میشدیر. ظلمکار بَیلَری، عدالت سیزچار مأمورلارینی تنقید و ایفشاائتدیگی اوچون اهالی آراسیندا بؤیوک نفوذا مــــالیک اولوب. کــــلاسیک شـــعریمیزین مـــختلف قـــالیب لریـــنده یـــازمیشدیر. «نواحی»ده وفات ائدیب.

دوشوبدو تازه یئنه شـورایـله نـوابـاشیما
گـلر بـودرد و غـم ایـله یـقین هـوابـاشیما

اگر بو نـوع کـئچر روزیگـار، تـانری بـیلیر
کی، هرنه وار گلَجَک مـحنت و بـلا، بـاشیما
غریب گونلره قالدیم، بـیلن یـوخ احـوالیـم
تـؤکولدو خـاک مـذلّت بـومبتلا بـاشیما
فـلک ائـدیبدو مـنی مـحنت و غـمه دایـه
نه کول تؤکوم منِ دلخسته، ای خدا ؛ باشیما
خـتا چـؤلونده مـن آهـولره دوچـار اولدوم
یـاخین زامـاندا یـقینن گـلَرخـطا ؛ بـاشیما
شکسـته نـادم نـاکـامم، آرزو ائـدرم
چَکـه او نـازیک اَلیـن یـار مـه لقـا بـاشیما

میرزه نصر الله دیده

۱۲۰۷ ه.ق

۱۲۰۷ ، ایلده شیرواندا آنادان اولموشدور. مکمل مدرسه تحصیلی گؤرموش. عرب و فارس د یللرینی بیلیرمیش ،همین دیللرده ده شعرلر یازیب . «کتابِ نصیحت الاطفال» آدلی تربیتی اَثرین موالليفیدیر.

چـیخدی ابـرِبرگدن کـوکب کـیمی رُخسـار گـول ،
لمـعه لمـعه نـور سـاچدی عـالمه انـوارِ گـول .
مشـرق شـاخ زبـر جـدن ، چـیخیب خـورشید تک ،
بـرق قـیلدی جـملهٔ ازهـاردن اظـهار گـول .
شـربت صـاف بـنفشه لاله نـین جـامیندادیـر ،
خسته یـه صـحت وئـریر ، هـر کـیم اولا بـیمار گـول .
بـولبوله درد دیـلین عشـقینده تـبیان ائـتمکه ،
غنچه دهن مکشوف اولور شاخ اوستونه طومار گول .
مـصر مـولکو مـحو اولوب ، نـقل زولیـخا اولدو حک ،
هـر طـرف مـین یـوسیفه زیـنت وئـریر بـازارِ گـول .

میرزه شفیع واضح

۱۲۰۹-۱۲۶۸ ه‌ق

گنجه ده، معمار عایله سینده دوغولوب. مدرسه (ملاخانا) تحصیلی آلمیش، خطاطلیق و معللیملیک له مشــغول اولمــوشدور. مــیرزه فــتحعلی آخــوندزاده نــین خــط مـعللمی اولمـوش، اونـا عـرفانـ داأویرتمیشدیر ۱۲۵۶، تفلیس ده یاشامیش وقتی نی عرفان ییغینجاقلارنیندا کنچیره‌رکن عباسقلی باکیخانلی و سایر ادیب لرله تانیش اولموشدور. «دیوان حکـمت» آدلی ادبـی مجلس تشکیل ائتمیشدیر. آلمانلی فرید ریخ بوندشتدت له تفلیسده دوستلوق ائتمیش ؛ اونا فارس و تورک دیللرینی اؤیره دیر. بوندشتده اونون شعرلرین یادداشت ائدیب صونرا آلمانی دیلینه تـرجـمه ائدیر بئله‌لیک‌له میرزه شفیع اوروپادا تانینیر. تیفلیسده وفات ائتمیشدیر .

نــه قــدر کــیم فـلکین ثـابت و سـیاره‌سی وار ،
اول قدر سینه ده غمزه‌ن اوخونون یاره سـی وار
دئــــیل افــلاکدکــوکب گــؤروبن چــرخ بــلند
اولوبــان دیــده سـراپـا، سـنه نـظاره سی وار
روزگــاری قــارا، دائــیم گـئجه سـی تـارکئچر ،
هر کیمین عشـقده بـیر یـار سـتمکاره سـی وار .
نئجه قان جوشه گلیب ائیله مه سین آه و فغان ؟!
کؤنلومون دیده‌ی گریان کـیمی فـوّاره سـی وار .
اول غزل دیرکی، بو «واضح» دئدی بیر درد اهلی ،
ظـاهرن لاله اوتـا غـئیندا قـوناق ـ قـاره‌سی وار .

عاباس قولو آقا باکیخانلی (قدسی)

۱۲۰۹-۱۲۶۳ ه‍ ق

باکی نین حاجیان کندینده آنادان اولموش .«گلستان ارم»، «قانون قدسی»، فارسی دیلینین صرفی بارەده اثرویاشقا... اثرلرین مؤللیفی دیر. استعدادلی شاعیرین، «مشکوة الانوار» آدیندا فارسجا اخلاقی حکایەلردن عبارت منظومەسی، عربجه، فارسجا آذربایجانجا دیوانی، اونو آذربایجان‌ین ادبیاتینین گؤرکملی کلاسیکلرینده‌ن بیری‌کیمی تانیتمیشدیر. «قوبادا» گلستان. آدلی ادبی درنک قوروب گؤرکملی ادیب‌لری جلب ائتمیشدیر. اونون فارسی مثنویانه شعرلری و فضولیانه غزللری و مخمسلری‌نین چوخو بودؤورده یارانیب‌دیر... شعرلرینده «قدسی». آیاماسینی سئچمیشدیر .

بـــی وفـا یـاره کـؤنول وئـرسه وفـادار، عـبث

عـهد و پـیمانی یـوخاوئردی کـیم اقـرار، عـبث

درد دلدن ســنی چـون ائـیله مک اولمـاز آگـاه

قـئلد یـغیم نـاله غـلط، ائـتدیگیم اظـهار، عـبث

گول کیمی بش گون ایمیش صحبت ابنای زمان

ائیله دیم عومرومو ضایع، اؤزومو خـار، عـبث

چشـم جــادو نگــهین مست مـیِ خـواب ایکـن

آه کـیم ائـیله دیـم اول فـتنه نـی بـیدار، عـبث

بولماسا فـیض نـظر کسب کـمال ائـتمز حُسـن

یـــار عـاشیقدن اگـر گـیزلەده روخسـار، عـبث

عـاشق پـاک نـظر وصـلینی هـجرانـدا سـانیر

ائـــیله مــــز آرزوی دولت دیــــدار، عَـــبَث

غنچه و لاله نی گؤردوم، غمه باتدیم، «قـدسی»

ائـیله دیـم مـیل تـماشاگـه گـولزار عـبث

چوخ گؤزده سورمه، اَلده حنا، اؤزده خال اولور ،

نسبت بو قـاش و بـو گـؤزه بـنزر مـحال اولور .

غافیل قاشىٖن، او «طـای» تـئلین ،«لام» لب لریـن ،

عــالمده ال بـــیر ائـیله سـه، بـالله قـتال اولور .

لوح خیاله هر نئجه طرح ائیله سم، قاشین ،
گلمز خیاله آخیری محض خیال اولور .
سیرّ دهانی سور دوم او شکر دوداقدان ،
پنهان دانیش بو سیری دئدی، قتل و قال اولور .
گوْرجک او آتشین اوزونو نیطقیم اولدو لال ،
«قدسی»، جَرَس دوْشنده اودا، زنگ لال اولور .

آرزو ائیلر کوْنول دیلدار گلسین، گلمه سین
زولفوکافر، گوْزلری خونخوار گلسین، گلمه سین .
هر پریوش جلوه‌ی حسن ائیله میش، من گوْزله دیم
دلربالر فوجینه سردار گلسین، گلمه سین .
جانه گلدیم بی‌فالار الفتینده‌ن، ایسته ره م
بی وفا رسمینده ثابت یار گلسین، گلمه سین .
درد و محنت کئچدی حددن، بس کی، چکدیم انتظار
گوْزله دیم اول شوخ گول روخسار گلسین، گلمه سین .
لهجه‌ی جان پرووریندن شور سالسین عالمه
عندلیب شاخه‌ی گوْلزار گلسین، گلمه سین
ایسته دیم، قدسی، دئییم وصفِ جَمالیْن دیلبَرین
کوشش ائتدیم، زینت گفتار گلسین گلمه سین

میرزه مهدی ناجی

۱۳۰۰ ـ ۱۲۲۰ هـ ق

گنجه‌ده آنادان اولوب، مکمل تحصیل گورموشدور. تانینمیش حکیم، رسام، خطاط، حکاک اولموشدور. کلاسیک آذربایجان و شرق شعرینین، اینجه لیک لرینه بلد ایمیش، مختلف قالیب‌لرده چوخلو اثرلری واردیر. سید عظیم شیروانی، خورشید بانو ناتوان، عبدالله بی‌عاصی، ایله دوست اولموش، اونلارلا شعرلشمیشدیر. گنجه‌ده وفات اندیب .

شانه هر دمده کی، اول زولف پریشانه دگر
تار مولر داغیلیبْ هر بیری بیریانه دَگر .
شوکت و شان ایله جاهیْن سنین، ای شاهنشاه
رفعتی دبدبه‌ی جاهِ سلیمانه دَگر .
آتما غمزه‌ن اوخونو، خوف ائله ظلم ائتمکده‌ن
کی، آتان دمده گلیب هربیری بیرجانه دَگر .
کؤنلومه ووردو جفا اوخلازینی مؤژگانیْن
آفت دهر دخی بیرگون او موژگانه دگر .
زاهدا، اولما ملول الده کی پیمانم دَن
عدم صدقین ایله سنده کی پیمانه دَگر .
دل زاریمدا بسی سانجیْ لیْدیر پیکانیْن
آتاسان یوْزکره پیمانیْنی پیکانه دَگر .
دانه‌ی خالِ رُخِ یاره نظر قیْل، زاهید
بالله اوسبحه‌ی صد دانه نه بیردانه دَگر .
«ناجیا»، سالما نظر ماه لقالر یوزونه
آتش معصیتین پنبه‌ی ایمانه دَگَر .

کؤنول مرغی سر کوییندەن اؤزگه بیر مکان توتماز
بو سری خلقدن کیم، عشق آثاری نیهان توتماز
نگهبان لار کیمی خال سیه لر تو تدو دامانیم
دئییل عادت غلام خانه زادی پاسبان توتماز

طـــیورین بـــچه ســـی اؤز آشـــیا نـــینده بـولور راحت
اونون چون مرغ دل زولفـوندن اؤزگـه آشـیان تـوتماز .
کـونول شـــهبازی مـــیل کـبک و تـوراج و تـذرو ائـیلر
عزیزیم، میل ائدیب هـر گـیز او، مـرغ مـاکـیان تـوتماز .
وئـــــرن جـــان نـــقدینی بـــازار عشـــق دیـــلروبالرده
عیان دیر، هیچ تـاجر بـویله سـؤودادَن زیـان تـوتماز .
اولوب ویرانه دیل مولکو، چیٖخ اوندان،بیٖغ بساط،ای‌دیل
خــراب اولمـوش مکـاندا هــیچ غـافل خـانمان تـوتماز .
غـــــلامین اولمـــــاسا مـــــولاسینا اخـــلاصی کـــامیلتر
بوروشن دیـر، اُنـو مـؤولاسی بـیر دم کـامران تـوتماز .
اگر تؤکدونسه قانیم قَهر ایله بیر جـورعه نـوش ائـیله
کی، دئرلر بؤیله اولسـا قـانلینی، البـتده، قـان تـوتماز .
منه دئرلر کی، تـرک عشـق یـارائت، اؤزگـه یـاری تـوت
شکـــارِ روبـــهی، حـــاشا، گـــئدیب شـیر ژیـان تـوتماز .
دئـــییر خــلقه هــمیشه زاهــد ظــاهر پــرست ایـــمان
اؤزو فـــاعل اولان فـــعلی، عـــزیزیم، راهـــبان تـــوتماز
طـــریقِ عشـــقده، نـــاجی، اَیـــا غـــین کســـمه غـــفلتدن
خـــلافَ راهِ عشـــقی، بـــیگمان، بـــیر نکـته دان تـوتماز .

میرزه اسماعیل قاصر

۱۳۱۴ ـ ۱۲۲۰ هـ ق

شاماخیدا آنادان اولموش اوزون مدت لنکـرانـدا یـاشامیشدیر : «فـوج الفـصحا» آدلی‌ادبـی مـجلیسه باشچیلق ائتمیشدیر. دؤورونون مترقی ضیالیلارین داندیر. سید عظیم شیروانی‌نین یاخین دوستوایدی

غـــنچه گـــؤرسه لبـینی، آغــزینی پــنهان ائـیلر
لاله‌تک بــــاغرینی لعــلین هــوسی قــان ائــیلر .
گـــل رخســـارینا بـــولبول لر اولوب دور مـــاییل،
گـــئجه گـــؤندؤز بـــوسببدندؤکـی، افـغان ائـیلر .
عارضین ایچره یقین زولفونو گؤرمؤش سؤنبؤل ،
گـــونش ایــچره ســر زؤلفــؤنؤ پـریشان ائـیلر .
وئریر عیسا کیمی مین مرده‌ی صـد سـالیه جـان ،
هـــر زمـــان لبـلرینی کــیم، شکـر افشـان ائـیلر .
بـــو جــفا پـیشه الیـنده جیگریم قـان اولمـوش ،
هـــر بــاخاندا اؤزؤمـــه کــؤنلؤمؤ ویــران ائـیلر .
بـــو قــدر جــور و جـفا چکـمیسن اول مَـهر و دَن ،
«قاصیر»، آخـیرده سـنین در دیـنه دَرمـان ائـیلر .

میرزه باغیر

۱۲۹۹ ـ ۱۲۲۵ هـ ـ ق

باکیدا آنادان اولموشدور. ایلک تحصیلینی داییسیندان آلیب. خالق طبابتینی، «باکیداآذربایجان توی عادت لری» آدلی کیچیک حجملی اثری، ۱۱۰، صحیفه لیک میخانالاری وکلاسیک شعرین مختلف قلیب لرینده یازدیغی شعرلری الیازمالار مخزنینده ساخلانیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر .

باغلاندی گوش صوت و صدادن یـاواش یـاواش
گؤز خیره لندی، دوشدو ضیادَن یاواش، یاواش .
سُست اولدو اســـــتخوان زنـــخدان ضـــعفدن ،
دنـــدان قــالدی اَکـل غــذادَن یــاواش، یـاواش .
دیـــز قــوتی کســیلدی، ایکــینی اوج ائـیله مک
یعنی اَل ایله توتماق عـصادَن، یـاواش، یـاواش .

مــلک بــدنده صــف چکــیب امــراض مُــهلکه ،
بیر بیر گـلیر ظـهوره خـفادَن یـاواش ـ یـاواش .
بـــانو زبـــان ـ دراز اولوبـــان اولدو تــندخو
غــوغا بــلند اولدو سَــرادن یــاواش ـ یـاواش .
بیرائوده چوخ اوتــورسا قــوناق اولمــاز عــزتی ،
کــؤچمک گـرک بـودار فـنادن یاواش ـ یـاواش .
بـــدهمنشین صـــحبتی عــؤمرو تــباه ائــدر،
هــم آزدیـرار طـریق هُـودادَن یـاواش ـ یـاواش .
عــومروم کــئچیب اراذل و ادنــایَ خــلق ایــله ،
مــحروم خــیدمت فــضلادن یــاواش ـ یـاواش .
هــرکیم تــقرب ایسـته سـه حـاکـیم قـاپیسینا ،
دور اولدو بــارگاه خــدادن یــاواش ـ یــاواش .
دو نـــیادَن اوتـــرو دیـنی نـی بـر بـاد ائـیله دی
بدنام اولدو، دوشـدو حـبا دَن یـاواش ـ یـاواش .
آخــیر نــفسده بــا غــیٖرا، یــارب، حــمایت ائت
قــورتار تــعرضِ سُــفَهادَن یــاواش ـ یــاواش .

کســمه بــیزدن آشــنالیق، ائـیله مـه بـیگانه لیک ،
بــویله اولمــاز راه ورســم شـیوه‌ی مـردانـه لیک .
آهـــو گــؤزلو آفــرین، صــد آفــرین اوســتاذینا ،
چشمِ مستـی اؤگـره دیـبدیر نـرگیزه مسـتانه لیک .
مویِ زولفون هر کیمه اولمـاز مـیسر، بـیلمیش اول ،
قــابل زنــجیر اولمـــاز، هــر قــیلان دیـوانـه لیک .
مست و مدهوش اولموشام، میخانه دن ال چکمیشم ،
ساتما زاهد بیزلره، چـوخ شـیخلیک، شـیخانه لیک .
مرد دَن مردلیک گلیر «باغیر» هـمیشه بـیلمیش اول ،
اسکیک اولماز مـرد ایگـیت دَن حـالتِ مـردانـه لیک .

میرزه نصراله صدرالممالکی (نصرت)

۱۲۷۱؟ هـ ق

میرزا نصراله صدرالممالک «نصرت» تخمیناً اون ایکینجی یوزون دوردونجو بولوموندە اردبیلده دونیایه گلیب. او ایلک تحصیلی نی آنا یوردوندا آلیر گنج یاشلاریندا، یئنی دەن اوخوماق مقصدیله ایصفاهان شهرینه کؤچور. زمانەسی نین روایت لە اؤیره نیلن، عاغیل ایلەآنلاشیلان و ایدراک اولونان بیلیم لرین بوتون ئویرەنیر. بوندان سونرا عیرفان طلبینه دوشوب، آختاریشلارا باشلەییر. آذربایجانین ویلایت و شهرلرین گزیر، ری، خراسان، کرمان، فارس، و با شقایئرلره سفرائدیر. آخیردا ایصفاهاندا «حسین علی شاه»ین حضورونا چاتیر. اونو تصدیق و قبول ائتدیکدەن سونرا، دوغرویولدا اوننان سوق آلیب، آشیلانماق شرفینه نایل اولوب، «ناصیر علی» آیاماسینی دا آلیر. عرفان جرگه سینه گیردیگی اوچون بیر پارا دیشاریبا باخانلارین طعن و اینکاریلا قارشیلاشیر. بو آرادا «عاباس میرزەنایبالسلطنه» اؤز اوغلو «محمد میرزه» نین اؤیره نیب، بسله نیلمه سی ایشینی اونا تکلیف ائدیر. «نصراله» گؤتور قوی ائتدیکدەن سونرا بیر سیرا مصلحت لره گوره بو تکلیفی قبول ائدیر و «محمدمیرزه» نین تعلیم و تربیەسی ایله مشغول اولور.

«محمد میرزه»، «محمد شاه» کیمی تخته چیخاندا اونو اؤزونه وزیر ائتمک ایسته ییر اوایسه بو تکلیفی رد ائدیر. لاکین «شاه» اونو «صدرالممالک» وظیفه سینه تعیین ائدیر. «میرزەنصراله» اون دورد ایل بو وظیفەده ایشله ییب، عالیم و طریقت اهلی، یئتیشدیریر. «میرزا نصراله صدرالممالک» اؤز دؤورونون آن گؤرکملی عالیم لریندەن بیری اولوب،

زمانەسینه خاص اولان علم لرده استاد اولموشدور. معنوی مقامدا ایسه حقیقی عاریف و سالیک ایمیش. «محمد شاه»ین و اخت سیز اؤلوموندەن سونرا، ناصرالدین شاهین وزیری، میرزا تقی خان فراهانی بیر پارا سیاسی سبب لره گوره اونو سورگون ائدیر. (۱۲۶۴ هـ ق). بیرنئچەایل کئچدیکدەن سونرا «شاه» اونو سورگونن آزاد ائدیر. ائله بوواخت سورگوندەن قاییدارکن یولدا وفات ائدیر. و کربلاده تورپاغا تاپشیریلیر. «۱۲۷۱ هـ ق». بعضی روایتلره گوره شاهین وزیری اتابک اعظم اونو زَهرلتدیریر. میرزا نصراله صدرالممالک شعرده «نصرت» تخلص ائدیر. اونون فارسجا دیوانی ۱۳۵۲ ییلده تهران دا چاپ ائدیل میشدیر.

«نصرت»ین شعرلری روان دیر. دیل آچیق لیغی و سؤزو سربست سؤیله مگی ایله باشقالارین‌نان سئچیلیر. غزللری یانلیش، یابانجی، سئیرەک استفاده اولونان کلمەلردەن اوزاق اولماسیلا برابر قایدەلرەده اویغون اولماسی باخیمیندان دقته لایق دیر. اونون تورکجه اثرلری هله ایندییەدەک چاپ ائدیل مه میشدیر. آل یازمالاردا و شخصی جنگ‌لرده ساخلانیر. نصرت غزللرینده اکثر حاللاردا

باشقالاری نین آدینا تخلص ائدیر. «صدر الممالیکین» اوغلو میرزا هادی‌ده اؤز شعرلرینده بو عنعنه‌دن استفاده ائده‌رک اؤز غزللرین اؤز آتاسی‌نین تخللوصیله وئرمیشدیر.

شکـرلله کـی کـونول اولدو تـجلّا دلیسـی
گـئنه یـوز قـویدو بـیابانه بـو لیـلا دلیسـی

غـــل و قـــلاده و زنــجیره مگــر بــند اولور
بیر کؤنول کیم، اولابیر زولفِ چلیپا دلیسـی ؟

یـا مگـر نـرگس بـوستانه سـالیر طـرف نـظر
بیر کؤنول کیم، اولابیر گؤزلری شهلا دلیسی ؟

عشقین آدابینی فرهاد ایـله مـجنون نـه بـیلیر
بیریسی داغ آیی سی دیر بیری صحرا دلیسـی

داغ ایله باغ، گؤزوم، عاشیق اوچون یکسان دیر
هــره بـیر یـانه گـئدیر واحـیدو یکـتا دلیسـی

عـاجیز آثـار ره عشـقه قـدم بـاسمادی حـیف
بو سؤزو خبط خیال ائتدی او سئودا دلیسـی

ابوالقاسم نباتی

۱۲۴۱-۱۱۷۹گ

تذکیره چی لر اونون قاراداغین اؤش تیبین کندینده دونیا یه گلدیگینی یازیرلار. قوشمالاری‌نین بیرینده بئله دئییر : «محترم اوغلییام آدیم نباتی ذاتیمیز هاشیمی اصلیمیز عرب» شعر تخلّصو «خان‌چوبان»، «مجنون»، «مجنونشاه»«نباتی» اولدوغونو دئییرلر. لاکین شعرلرینده‌ن بئله آیدین اولورکی اونون اصل تخلصی «نباتی»دیر اوبیری‌لر ایسه خلق طرفیندن وئریلن آیامالاردیر. بودا اونون ایشی، مسلکی و شیدا لیغی ایله علاقه‌داردیر. اوگنج لیک ایللرینده ائلین چوبانی اولموشدور. اونا گوره‌ده ائلده «خان چوبانی» آیاماسیله تانینمیشدیر. اوعین زاماندا «گوران» صوفی فرقه سینه داخیل اولوب بَرک آیاقلی، محکم عقیده‌لی‌پیرینه مسلکینه صادق، واله، شیدا و سرگشته اولموش و شیدالرکیمی یاشامیشدیر بوناگؤره ده ائل ایچینده اونا «مجنون» و «مجنونشاه» دئمیشلر.

او شعرلرینده یازیر :

یازقوم گلدی نباتی‌سنه‌یاندی اوره‌گیم
حیف‌سن چوخده‌داخی‌گزمه‌بئله دیوانه

«مجنون»دئیرلر آدیمه اما«نباتی»یم
داییم ایشیمده کام آلورام من نبات‌دن

اونون «نباتی» تخلصونو «نبات» آدلی بیرقیزا محبتیله باغلی بیلرلار. لاکین «نباتی» تخلوصونون کؤکونو اونون سئچدیگی مسلک و فرقه ده آختارماق لازیم دیر.

«نباتی» جاوان ایکن فارس و عرب دیللرینی بوتون اؤیره نیر. خیّام، حافظ، مولوی‌نی محبتله سئویر اونون فارس دیلینده یازدیغی شعرلرینده اونلارین تأثیری آیدین گؤرونور. لاکین یارادیجیلیغیندا شخصی اوسلوب صاحیبی‌دیر. تورکجه دیلینده یازدیغی شعرلری‌نین بیر قیسمینده وحدت وجود فلسفه سی تبلیغ ائدیلیر بوقسم شعرلرینده نسیمی، روحو واردیر.

«نباتی» هجایی وزنده یازدیغی شعرلرینده «ملاپناه واقیف» یارادیجیلیق اوسلوبونون تأثیری آیدین گؤرونور. او بیرنئچه غزل ده «واقیف» ین غزللرینی استقبال ائتمیش اوجومله‌دَن «کوسمشم» ردیفلی غزلین اونون عینی آدلی غزلینه نظیره یازمیشدیر.

نباتی، بعضاً مسلکینه و یاگؤزه له اولان عشقین شدتینده‌ن وجده گله ره‌ک روحاً سماله قانادلانیر. اؤزونده بؤیوک بیرجسارت،غرورحس‌ائدیر.وبئله دقیقه لرینده روح یوکسک لیگین تجسم ائده‌ن یئنی بیر اوسلوبا کئچیر، بعضاً ده بونون عکسینه اولاراق، مسلک اوغروندا آپاردیغی مبارزده چکدیگی

اذیت لردەن و یا زمانه نین آغیر لیغیندان، ئوزونده دوغان شکایتچی احوال روحیه نی ایفاده ائـدەن غزللر یازیر.

نباتی غزل چهار پارەلرینده بیر نئچه یئرده، ئوزونون حروفی مسلک اولدوغونی «انالحق» ایـدەسین ایزلەدی گین بیلدیرمیشدیر:

نه دئییر سن گئنه‌ای جاهل افسرده مزاج
کـل عالـمده بیلیـر : طالب معنـایم من
معجزات همه، پیغمبر اولوب منده عیـان
بیلمک اولماز منی بیر سـرهویـدایـم
هله گؤربسدی نباتی نه انا الحق دیربو
داخی بیریول دئگیلن واحید یکتایـم مـن

لاکین اوبوتون جریان لارین مسئله سی نین حللینده اؤزگوجسوز اولدوغونو بوینونا آلمیش بونا گؤرەده اونلارین هئچ بیر یسی نی ئوزونه بیر مسلک کیمی قبول ائتمه میشدیر:

نه حلولییم نه دهری، نه کناریم، نه بحری
نه ریاضیم، نه جبری، هله لنگ لنگ لنگـم

نباتی یارادی‌جی‌لی‌غین‌داکی بوضدیت وترددلر دووروں درین تأثیری نتیجه سینده میدانا گلمیشدیر .... اوتضادلی محیطده عـبجر اجـتماعی سـیاسی قـورولوشا قـارشی دریـن بـیرنفرت وکـین بسـله ییردی‌لاکین او، بو مبارزه ده اؤزونه اجتماعی بیر دایاق ایسته ییردی بیردایاق تاپمادیغی ایچون بویوک بیر چتینلیک قارشیسیندا قالمیشدی شاعیرده‌کی ضدیت و تردده بو چتینلیکدەن دوغوردی. نباتی ایستر عاشقانه خلق شعری اوسلوبوندا یازدیغی پارچالاردا، ایستر سه فلسفی شـعرلریله آذربـایجان تورکجه ادبیاتیندا یوکسک بیریئر توتور. «قاراقاش‌بابا»، «ذکری اردبیلی» و «سید نگاری» کیمی خلق صوفی شاعیرلرینه نباتی‌نین بویوک تأثیری اولموشدور.

آذربایجان عاشیق‌موسیقیسینده‌بیرسیراعاشق‌هاوالاری‌واوخـومالاراوجـوملەدن«خـان‌چوبانی» اونـون آدیلا باغلیدی بودا اونون موسیقی له اولدوغو علاقه سینده ن نشانه دیر. نباتی عومرونون سونوندا «شیخ شهاب» مقبره سینده مجاور اولور. عین حالدا «خلقت»، «خلقتدەن مقصد» و بوکیمی معمالی فلسفی مسـئله لر بـاره ده دوشـونمه یـه بـاشله یـیر. لاکـین الده ائـتدیکلری نـتیجه لَـری آچـیب آغـاردا بیلمه‌ییرجمعیت‌ده فلسفه یه اولان دوشمن مناسبت اونو بوایشدەن قویور.

جانه اود ووردوم اوزوم پروانه‌لرده‌ن کـوسمیشم
تاکی مجنون اولموشام دیـوانـه‌لرده‌ن کـوسمیشم
بیر غلط سوزدورکی دئرلر گنج اولور ویـرانـه‌ده
گنج یوخ ویـرانـه چـوخ ویـرانـه‌لردن کـوسمیشم
حـاصلیم اولدی مـجربدن نـدامت تـوشه سـی
ایندی اول باش آغریدان افسـانه لردن کـوسمیشم
من ائشـیتدیم اول گـولون مـیخانه لر دیـر مـنزلی
اصلی گؤردوم یوخ گلیب میخانه لردن کـوسمیشم
خـــانمانیمده‌ن مـــنی ســـالدی نـباتی در بَـدَر
عقله باخ مجنون کـیمی بـیگانه لردن کـوسمیشم .

تیکمیشم گـؤز راهـه بـر جـلادی گـوزلر گـوزلریم
دامه دوشمیش صیدتک صیادی گـوزلر گـوزلریم .
یوخسه دیرسیز زاهدم من اولموشام خلوت نشین
اول صـنمدن اؤتـری بـوبربادی گـؤزلَر گـؤزلریم .
بـیستون داغـین گـیدوب گـزمک د گـل مـنظورمز
نقش شیرین تک همان فـرهادی گـوزلر گـوزلریم .
تـا ائـدوب عکس جـمالین سـینه مـی لوح خـیال
ششـــدر حـیرتده بـرنـزّادی گـــوزلر گـــوزلریم .
بـرق عشـقین آتش سـوزانـه یـاخمیش بـاغرمی
یـاش تـوکنده دجـله‌یِ بـغدادی گـؤزلر گـؤزلریم .
مکتب عشق ایـچره تـا ایـتسون مـنی کـامل عـیار
اولمـوشام پـابسته بـراسـتادی گـؤزلر گـوزلریم .
قویمیم تـا اونـدان اوزگـه کـیمسه بـو ویـرانـه ده
روز و شب بو خاطر نـا شـادی گـوزلر گـوزلریم .
پـرتو مـهر روخـوندن تـاکـی بـیلسون بـیرنشان
هر طرف سیران ائدوب هـریانی گـوزلر گـوزلریم.

جـــمله‌ی قـــرآن کـــتابی ائـیله مکـدن الورق
اؤزگه مطلب یوخ همین بیرآدی گـؤزلر گـؤزلریم .
مـــحمل لیـلی «نـباتی» گـؤزدن اولدو نـاپدید
من نه مـجنونم کـی بـواوتـادی گـؤزلر گـؤزلریم .

جـومدوم یـئنه غـواص تک دریـایه مـن، دریـایه مـن
قـیلدیم نـظر بـیر لؤلؤی لالایـه مـن، لالایـه مـن .
سـن سـانما مـن بـوبحر ده هـرایـنجی، مـیرواری گـزم
گـؤزدیکمیشم بـیر گـوهرِ والایـه مـن، والایـه مـن .
گـــئتدیم بـیابان گشـتینه، اوردوم تـجلی دشـتینه
ائـتدیم تـماشا طـورده، مـوسایه مـن، مـوسایه مـن .
چیخدیم بوغَرشین اؤستؤنه، بـاخدیم بـلند و پسـتینه ،
پس اوندا ناگـه اوغـرادیـم عـیسایه مـن، عـیسایه مـن .
ســالدیم تــمامِ عــالمی گـؤزدَن، اونـوتدوم آدَمـی
وئـردیم کـؤنول بـیر واحـیدِ یکـتایه مـن، یکـتایه مَـن .
گـزدیم سـماواتـی تـمام، هـر مـنزیله ائـتدیم خـورام
قـیلدیم گـذر هـم جنتِ مأمـوایـه مـن مأمـوایـه مـن .
ائـتدیم تـماشا گـؤللرین، هـم خـوشنوا بـولبول لریـن
سـالدیم نـظر هـم مـنظرِ حـورایـه مـن، حـورایـه مـن .
گئتدی سریمدن عقل و هوش، بیرگوشه ده‌اولدوم‌خَموش
دوشـدوم عـجایب مـنزلِ ایـخفایه مـن، ایـخفایه مـن .
نه یاتمیش ایدیم نه اویـاق، نـه آتـلی ایـدیم نـه یـایاق
بیر واختی گؤردوم گلمیشم دونـیایه مـن، دونـیایه مـن
لیلی دئییب چکدیم آمان، قان یاش تؤکوب ائـتدیم فـغان
دوشدم یئنه مجنون کیمی صحرایه من، صـحرایـه مـن .
فـانی اولوبـدور بـو بـدن، دورتـاب «نـباتی» بـیر کـفن
بـوجانی قـوربان ائـیله دیـم لیـلا یـه مـن، لیـلایه مـن .

عـریان وزار اولدوم کـنه مـجنونه بـاخ مـجنونه بـاخ
سلطان غـار اولدوم گـئنه هـامونه بـاخ هـامونه بـاخ
داش اوسته قویدوم بـاشمی عـمانه تـوکدوم یـاشمی
طوفان نوح اولدوم کـنه جـیحونه بـاخ جـیحونه بـاخ
وحشـــی یـــاتاقی مـــنزلم قـــوشلر یـــواســـی کـاکـلم
افــعی المــده اویــنارام افســونه بـاخ افسـونه بـاخ
ســالدی مـنی دلدن دله دوشـدی ایشـم چـوخ مشکـله
ایــمرغ جــان بـو دیـده پـرخـونه بـاخ پـرخـونه بـاخ
ســالدوم اوجـاغه مـصحفی سـاز ایـلدم چـنک و دفـی
بـوینمده بـر زنـاری کـور مـلعونه بـاخ مـلعونه بـاخ
ســولدی خــزان اولدی کـلم دوشــدی نـوادن بـلبلم
بـر دم مـنی شـادایـتمدی کـردونه بـاخ کـردونه بـاخ
آلدی المـــــدن یـــــــارمی‌آرتردی آه وزارمـــــی
هــر ایـلده بـر داغ آرتـرور قـانونه بـاخ قـانونه بـاخ
کــچدم فــلکدن کـیمدوراو دورسـون مـنیمله رو بـرو
یــوزمین خــزینم وارمـنم قـارونه بـاخ قـارونه بـاخ
قــویمه النــدن تــیشه‌نی تـوک داغـه بـو اندیشه‌نی
فــرهاد شـیرین دور کـلن کـلکونه بـاخ کـلکونه بـاخ
قـــربان و فــالی یــارینه عــاشق ســون دلدارنکـا
وه وه عجب شیرین ایمیش شبخونه باخ شبخونه باخ
قـند و نـباتی تـوک دوزه کـل بـر تـماشا قـیل سـوزه
بر کورنه کو هر دوزمشم مضمونه باخ مضمونه بـاخ
صــورمه نـباتی دن خــبرکیم بــو کـلامی کـیم دیـر
دور بــر نـظر اول قـامت مـوزونه بـاخ مـوزونه بـاخ

کـتور سـاقی مـی کـلکون بـوبزمی بـر بـهار ایـله
اوجـام لعـل فـامیله بـوخامی بـیر خـمار ایـله

ارم بــــاغین تــماشا ایــلدم دیــر مــغان ایــچره
او دار العــیشی ســن یــارب هــمیشه لالەزار ایـله
ورع وقــتی دکـل زاهـد بـوتسبیحی قـوی الدن بـر
کــتور ســجاده نــی ویـر مـیفروشه بـرقرار ایـله
لب مــــیکون ســاقی ســاغر ایــله حــلقه رنــدان
بوجمعن ایچره یارب ســن مـنی بـر مـیگسار ایـله
غرور روزه خشک اتمیش سنی زاهد نه غافیل سن
بو تـزویر و ریـادن کـچ خـدادن بـرجـه عـار ایـله
بحمدلله کوزون وارکور دکـلسن جـنت ایسـترسن
قــدم قــوی بـر خـرابـاته سـحردن بـر نـهار ایـله
نــباتی عــاشقم مــن رنــدلر بــزمنده کـی حـاله
بــلی بــا الله بـوقومن ایـتلرینه جـان نـثار ایـله

کـلدی بـرشوخ کـنه یـانمه کـویچک کـویچک
ووردی بر تیغ جـفا جـانمه کـویچک کـویچک
لاله رخســـارن ایــدب خــون دلمـدن کـلکون
بــویادی اللــرینی قــانمه کـویچک کـویچک
حیف کیم اولمـادی بـوعاشقه بـرجـان یـانان
دیـه بـر دردیـمی جـانانمه کـویچک کـویچک
پناه الله دیـوب قـهر و غـضبدەن یـومه کـوز
ایده بر عرضمی سـلطانمه کـویچک کـویچک
اولو یارب کوره سن بر کیجه اول والی مصر
کــله بــو کــلبه احـزانـمه کـویچک کـویچک
وارامــیدم کــه قــلم اهــلی جـوان اوغـلانلر
یازەلر بوسوزی دیـوانـمه کـویچک کـویچک
غم یــمزداخــی نـباتی کـیمی اول شـاه جـهان
بـاسه بـر مـهرنی فـرمانمه کـویچک کـویچک

گؤره سَن من نییه یارب بئله نالان اولدوم ،
غلط ائتدیم کی سنه واله وحیران اولدوم !
اودا یا خدون من بیچاره نی پَروانه کیمی ،
آجیغین گلدی مگر عاشیق اینسان اولدوم ؟
سود و سرمایه می مجموع الیمدن آلدون ،
نییه کیم زاهید اولوب مسجیده دربان اولدوم .
شیخ صنعان کیمی من بوینوما سالدیم زوننار
شیمدی گل گؤر کی کلیسا لره رؤهبان اولدوم .
ائتدیم اول دیلبر ترسایه بوگون بیر سَجده ،
ایندی بیلدیم کی یقین منده موسلمان اولدوم .
لله الحمد کی من کیفرده بولدوم ایمان ،
کئچن ایامه نه حاصیل کی پشیمان اولدوم .
گل نباتی دولانیم باشینا وه وه نه گؤزەل ،
جان وئریب یاره وفا راهینه قوربان اولدوم .

میر حمزه نیگاری

۱۳۰۲ ـ ۱۲۳۰ هـ ق

زنگه زورون جیجیملی کندینده آنادان اولموشدور. مکمل تحصیل گؤروب. بیر مدت ترکیه‌ده یاشاییب .فارس دیلینده ده چوخلو شعری واردیر. نیگار آدلی قیزیٖ سؤدیگی اوچون نیگاری تخلّصونو قبول ائتمیشدیر. اثرلری ۱۳۲۶ هـ.ق ایلده تفلیسده نشر ائدیلمیشدیر.

عجب نقش و عجب نقاش، عجب پرکار دیٖر سئودا ،
عجب مشق و عجب مشاق، عجب خوشکار دیٖر سئودا .
عجب بی‌یار و بی‌یاور، عجب بی تیرو بی خنجر ،
باهادیٖر، شیر جنگاور، عجب سرداردیٖر سئودا .
عجب حالت کی، بی‌آلت، عجب حکمت‌کی،بی‌زحمت،
مشقت سیز دلِ ویرانه نی عمار دیر سئودا .
آچیلماز بیر معمادیر، بیلینمز علمِ کیمیا دیر ،
مجرد غیب دیر، دشوارتر اسرار دیر سئودا .

دلیــــل راهِ لیــــلا، مـــحرم اســــرار دیـــر، امـــا ،
ابــوالعشــاق دیــر فــرزندِ حسنِ یــار دیـر سـئودا .
مــیانِ عــاشق و مــعشوقه دایــیر بـیر پِیَمبر دیـر ،
نــبی العــاشقان دیــر جـبرئیل، دلداردیـر سـئودا .
ادیبِ کــــودکانِ مکـــتبِ عـــلم و مـــعارف دیـــر
کی، رب العـارفان دیـر، پـرورش کـردار دیـر سـئودا .
صـــراط مســـتقیم، راهِ قـــویم، مـعراج بـیتادیر
هــدایت دیـر، طـریق احـمدِ مـختار دیـر سـئودا .
«نیگاری» دامنین توت، خـاکِ پـایی اوُپ کـی، مـردانـه
یـــدِ خـیبر گُشــادیر، فــاتح دیــدار دیـر سـئودا .

ای خوش اول گؤنلر چیخیَب عرض جمال ائیلر دی یار ،
تــرلدیب رخســاری آل ائــیلردی، آل ائــیلردی یــار .
آه اول دَمــلَر، نـــه دَم لر کــیم غــزل گــوهریانا ،
کــاکـل افشـان، مـو فشـان، رمـل غـزال ائـیلردی یـار .
حــیرتم زور ائــیله دیکــجه وحشــی گــاه عشــقده
اُنســیت ائــیلر دی کـؤنلوم، گـوشمال ائـیلردی یـار .
وه، نــه عــالمدیر مــحبت عــالمی کــیم بــی مقال ،
نـیم تـبسم، نـیم نـیکه، حـالیَم سـوال ائـیلردی یـار .
بــاده‌ی دلدار لیــق لا عــاشقی مست ائــیله یــیب ،
با شـقا حـالت گـؤستردی، بـاشقاحال ائـیلردی یـار .
ای‌خوش‌اول‌ساعت،نه‌ساعت،ای‌خوش‌اول‌حالت،نـه‌حال،
دلبــرانــه گــفتگو، شــیرین مَــقال ائـیلَر دی یــار .
نولدو، ای میری نیگاری، اول زامـان کـیم بـی غـرض ،
ائیله دیکجه مـین نـیاز و عـرض حـال ائـیلردی یـار .

ابراهیم قدسی گنجوی

۱۲۸۱ - ۱۲۳۱ هـ ق

گنجده آنادان اولوب، کامیل مدرسه تحصیلی گؤروب. درس دمکله گذران ائدیب. «تاریخ قدسی» آدلی اثری و دیوانی اولوب گنجه ده وفات ائدیب اوردا دفن ائدیلمیشدیر.

عشق ممنوع اولسـابس، ایـجاد حـوسنه یـوخ سـبب ،
عـقل قـاطع حـؤکمونه ظـنّین روایت نـئیله سـین ؟!
عشقدیر باعث کی، یوسف قصه سـی احسـن دورور ،
قـول حـقی دانـماسین صـاحب روایت، نـئیله سـین ؟!
حوسنو اظهار ائتمه یـین حـوسنونو زاهـید بـیلمسه ،
«کـنت کـنزاً» قـؤولونه یـوخدور درایت، نـیله سـین ؟!
واعــیظ اولسـا خـود بـخود، مـنکر کـرکدیر اولمـایا ،
زاهیدین حاققی اونـا ائـتمیش سـرایت، نـئیله سـین ؟!
حــؤسن جـاذبدیر وَگـرنه عشـق اولمـاز کـیمسه ده ،
عشقه گردیل وئرمه سین صاحب کفایت، نئیله سین ؟!
شُکـر نــعمت ائــتمَک کـؤفرانـدیر چـون، قـدسییا ،
حؤسن قدرین بیلمه سین صاحب هدایت نئیله سین ؟!

قافار راغیب

۱۳۰۹-۱۲۳۳ هـ ق

شاماخیدا آنادان اولوب، تعلیم تربییه سی نی ده اوردا آلمیشدیر .

«بیت الصفا» نین فعال عضولریندن اولوب. هم یئرلی لری آراسیندا بؤیوک نفوذ صاحیبی ایمیش .

قانلار ایچیرتدی غـنچه‌ی خـندانـه لبـلرین   یؤز طعنه ووردو لعـل بـدخشانه لبـلرین .
جام ایـچره تـا اولونـجا مـقابیل دوداغـووا   دؤندردی باده‌نین اؤره یین قانه، لبـلرین .
کافر، نه تشنه دیر دوداغین قانین ایچمه یه   رحم ائیله مزمی ؟ هیچ موسلمانا لبـلرین ؟
سیر دها نووی نه بیلیر غیر لر کـی، هـیچ   واقیف دؤگول بو نقطه‌ی پـنهانه، لبـلرین .
زنجیره سـالماغا گـئنه دیـوانـه «راغـیبی»   وئــردی اجـازه زولفِ پـریشانه، لبـلرین .

فضولییه نظیره :

مـنیم روحـومدو بـیر دلبـر، ولی، جـیسمیمه رام اولمـاز
عجب کیم روخسوز جسمیمده هم عؤمروم تامام اولمـاز .
ییخار کؤنلوم ائوین بیر مه لقـا، غـافیل دیـر اونـدان کـیم
مـنیم کـؤنلوم یـیخان، دؤنـیا ائـوینده شـادکام اولمـاز .
گؤروب روخسـاری اؤزره زولفـونو بـیلدیم غـلطدیر بـو
کـی، دوزخ اهـلینه دئـرلرسه گـؤر جـنت، مـقام اولماز .
ائدر سلطان حؤسنون چوخ سیاست ،قورخوم‌اولدورکـیم،
بئله سلطان ظالیم مـولک ایـچینده هـئچ مـودام اولمـاز .
اگـر کـویین بـیله مـفتی بـهشتِ عَـذن دیـر، بـالله
وئـرر فـتوا کـی، اونـدا بـاده‌ی گـولگون حـرام اولمـاز
کـؤنول مـولکون مسـخر ائـیله یـیب سـلطان عشـق، امّـا
بومولک ایچره داخی بوندان سورا هرگیز نـیظام اولمـاز .
مـلامت ائـیله یـن، راغـیب، مـنی، شـرم ائـیله مـز، بـیلمز
طـریق عشـقده بـو رسـمدیر کـیم نـنگ و نـام اولمـاز .

صـبریم کسـیب فـلک گـئنه آلدی قـراریـمی
آیـیردی مـندن اول صـنم گـلعُذاریـمی .
بـیر بـی‌نوا ایـدیم، دولانـیردیم، ولیک چـرخ
گؤستردی بیر مـهی، گـئنه کسـدی مـداریـمی
صبحَ وصال ایدی منه رخساری، زولفـو ،لیک
شـام اولمـا مـیش قـرا ائـله دی روزیگـاریمی
ای آبِ چشم، عشق اودو یـاندیردی‌جیسمیمی
قویما عبث ییخیب، یئله وئـرسین غـباریمی .
آچـمیش نسـیم صـبح گـلستاندا لاله، لیک
راغب، تـوتوبدو غـم بـو دیـلِ داغـیداریـمی .

محمد تقی قمری

۱۳۰۹-۱۲۳۴ هق

در بندده یاشا میشدیر. فضولی اَدَبی مکتبینین یئتیشدیرمه‌لرین دَندیر. غزل لرینده فضولی تأثیری قوت لیدیر. اثرلری ۱۳۰۸، ۱۳۱۱، ۱۳۲۳، ۱۳۲۸، ایلده تبریزده «کتاب کنزالمصائب» آدیلا چاپ اولموشدور. بوکتاب ۱۴، معصومون مناقب و مصاییبنده یازیلمیش شعرکتابی دیر.

چیخماز باشنْدان عشق ایله سئوداسی دلبرین
کؤنلومده وار همیشه تمناسی دیلبرین .
نوش ائتمیشم شراب محبت اَلَستده
گئتمز اؤلونجه نشئه‌یِ، صهباسی دیلبَرین .
واعظ، ملامت ائتمه منی، منیمله دیر
گل باغ، بومن، بوسن، بوتما شاسی دلبرین !
جنت ده هر نه واردی سنین، قوی منیم اولا
بیر کلمه صحبت فرح افزاسی دیلبرین .
چوخ ئوزگه مشقی وصل رخ یاردَن سَوا
قمری اولوبدور عاشق شیدا سی دیلبَرین .

بوسئودادن کئچ‌ای غافیل، دخی عؤمروم جوان‌کئچدی،
شباب ایامی گئتدی، ذوق سئودای جهان کئچدی .
قوام عنصریت‌دەن قوام خمسه سوست اولدو ،
یقین آبای علوی التفاتیندان عیان کئچدی .
یاووقلاشدی دمِ رحلت، طراوتدن دوشوب قامت ،
اولوب افسرده برگ تار چون سرو روان کئچدی .
آغاردی مویِ سر، قالدی ضیادَن چشم نورانی ،
مقالِ صحبتَ اهلِ لبِ شکر فشان کئچدی .
منادی غیبدن ائیلر ندا، ای بی‌خبر یاتمیش ،
اویان بیر خواب غفلتدن، یا تیبسان چوخ، زامان کئچدی.
جرس فریاد ائدر، قُم - قُم وورار لار کوس پی درپی
قطار کوچ یؤکلندی، سراسر کاروان کئچدی .

سـرای عـاریت ده هـر گـلن بش گـون قـالیر مـهمان
رفـیق و آشـینا گـئتدی، تـمامن هـمزبان کـئچدی .
رجـل صـیاد مسـتحضر دوروبـدور جـان سُـراغـیندا ،
او واخت آگاه اولورسان کیم چیخیب اَلدَن، اینان،کئچدی.
دایانماز «ماسلف» گل «ماسأیعطی» اؤسته فـیکر ائـیله ،
گـؤرورسن بـیر زامـان الدَن بـهشت جـاویدان کـئچدی .
گـئدر دونـیای فـانی، آخـرت امـریندن قـیل چـاره ،
کـئچنلر یـاغمین و، یـاحزین، یـا شـامدان کـئچدی .
گـلیر بـیرگون دئـیر قـدرین بـیلنلر : حـیف دونـیادَن
قـویوب نـظمِ دُرافشـان قـمریِ شـیرین زبـان کـئچدی .

ای دیـل، وفـاسی یـوخدو دلارا گـؤزه‌للرین
جورو جفاسی چوخدو بو رعنا گـؤزه‌للَرین
یوزناز و غمزه ایله جان آلماق دیـر عـادتی
آهو باخیشلی، گـؤزلری شـهلا گـؤزه‌للرین
هر تاری بیر کـمند کـیمی خـلقی بـند ائـدر
دامِ بـــلایه زوْلفـــی مُـطرا گـؤزه‌للرین
طـاووس تک بَـزَر اؤزونـو،خـلقی‌آلدادیـر
چون فیکری ذکری مکردی قطعاً گؤزه‌للرین
بیر دفعه گؤلدورر سنی، مین دفعه آغـلادار
شأنـینده گـلمه یـیب دی تـولّا گـؤزه‌للرین
چـرخ امـتحان ائـدیبدی‌کماکـیف‌حاققیندا
عارف دی چونکی، قمریِ شیدا، گـؤزه‌للرین

مگر دیـوانـه دیـر عشـاق عشـق یـاردن کـئچسین؟!
هـوایِ‌وصـل‌وسئودای‌روخ‌دیـلداردن‌کـئچسین؟!
روادیـر تشـنه‌یِ جـامِ مـحبت مِـیدن اَل چکسـین
قویوب ذؤوق و صفانی، باده‌یِ گولناردَن کئچسین ؟!
اولانـدا فـصلِ گـؤل تَـر غـنچه نـین آرایش ایـامی
قویار می‌عشق شیدا بولبولو ؛ گولزاردَن کئچسین ؟!
کـئچر نـاز و نـعیم جـاویدان دان عـاشقِ صـادق
ولاکین مـوشکول ایشـدیر لذت دیـلدار دَن کـئچسین
اولور کـئچمَک بـدخشان لعـلینی آلاف و الفـیندن
چـتیندیر عـاشیقه لعـلِ لبِ گـؤفتارَدن کـئچسین .

منیم محراب قیبله‌م طاق ابروی بُتان اولموش
مزَلله - کی، زاهید قبله‌ی اخباردن کئچسین ؟!
اولوب قمریدن اؤترو رشته‌ی جان گیسویِ‌جانان
مگر جاندان کئچیب اول، طره‌یِ طرّاردن کئچسین ؟

اسکندر آغا شاعیر

۱۲۹۰ ـ ۱۲۳۵ هـ ق

قازاخ ماحالینین داغکسَمَن کندینده آنادان اولموش، ملاخانا دا تحصیل آلمیشیدیر. آساسَن، کلاسیک شعرین مختلف قالیب لرینده یازمیشدیر. ساتیریک شعرلرینده وارلی و حاکیم‌لرین نقصان لارینی تنقیدِدَن چکینمَمیشدیر. داغ کَسَمَنده وفات ائدیب .

عزیزا، بولبوْل طبعیم سنه بیر ماجَرا سؤیلر
نه تقصیر ائیلر احوالی نه آندا افترا سؤیلر .
گل نورسته نی اول چمنده خاریلن گؤرموش
اونوتموش مرحبا رسمین، خیال ائتمه ریاسؤیلر .
رقیبی یارایلن عاشیق گؤرنده نقل اولور عاغلی
زمین ظولمده مردوم نه سؤیلرسه، خطا سؤیلر .
«عُذْر مقبولدور ،«عنده کراماالناس» سؤیلرلر
کرا ماُالناس معذوره حدیث «قُل کفا» سؤیلر .
غزل گلزارینا، طبعین، عزیزا، چونکی قابیل دیر
بس ایندی بولبول طبعیم کلام خوش صفا سؤیلر .
چمنده بولبولون قَدرین گولِ نورسته لر بیلسه
سحر گؤلزارده بولبول سرود جان فضا سؤیلر .
غلط مشهور دوشموشدور فناده بعضی اَسمالر
کلامِ کفرایله عاشیق کی، زولفی اژدها سؤیلَر .
یئنه بوجومله دَن خیلی خطایه گئتمیش اول غافیل
خیال خام ایله هر دَم جفانی هم وفا سؤیلَر .
وفا بیر ظلمدور هر کس اؤزونه اختیار ائتسه
وفا اهلی منصف لر بلایه مبتلا سؤیلر

شب آسوده یـاتارهرکیم اونـا غـافیل دئـیرَ غـافیل
جنون تک هر گنجه آغلار، اونوخلق اولیاء سؤیلر .
هـمیشه بـاشینیٰ بـیاَجـر وئـریر پـروانـه، پـروانـه
یـانار اودلاره بـیهوده، اؤزون اهـلِ رضـا سـؤیلر .
اوخور هم «شرح تجرید»ی و لا «رُهـبانَ فـی الاسـلام»
خـلاف شـرع له نـاصر طـریق مـوصطافا سـؤیلر .
خـیال صـبح وصـل ایـله شب هـجرانـدا عـاشق لر
اؤپوپ زولفو، دئیر «و الیل» رویی «والضُحیٰ» سؤیلر .
هـمانا دام تـزویر دیـر، مـعاذاللـه، مسـجیدلر
کلک لر دیرلر اول سؤزلر کی، واعـظ جـابجا سـؤیلر .
درم ـ دیـنار اگـر وئـرسن، کسـر خـود انـبیا نسـلین
اولار مـنبرده کـیم، هـردم شـهید کـربلا سـؤیلر .
حسب مشهور دور آنـجاق بـوطبیعم تشـبیه بـولبول
بـویئرده ذَمّ اول زاره کـؤنول غـیرِ روا سـؤیلر .

محمدعلی مخفی

۱۳۰۹ - ۱۲۳۶ هـ - ق

قاراباغ شاعیرلرین دندیر. شوشادا مکمل تحصیل آلمیشدیر. روس، عرب، فـارس و تـورک‌دیللرینی بیلیرمیش. «بیت خاموشان» ین فعال عضولریندن اولموشدور. کلاسیک‌شعرین مختلف قالیب لرینده چوخلی اثرلری واردیر.

هر کسین کیم، جان اؤچون بیر مهربیان جانانی یوخ
اویله بیلسین : جسمی وار، اما ایـچینده جـانی یـوخ
بـیر کـؤنؤل کـیم، خـالیدیر عـالمده ذوق عشـقیده‌ن
بیر خرابـه مـولکه بـنزرکیم، اونـون سـلطانی یـوخ
لبـلرین بـیر آب حـیوانـدیر، خـطین ظـولمت اونـا
بؤیله ظلمت ایچره خضرین چشمه ی حیوانی یـوخ.
هـر آی اولدوقـدان مـدوروار بـیر نـقصانی لیک
بـدرلنمیش آیـدیر اول عـاریضین، نـقصانی یـوخ.

زۆلفۆنه، عشق اهلی، ایمان وئـرمه یـین، زاهـید اگـر
کـۆفر سـۆیلرسه نـولا، اوکـافیرین ایـمانی یـوخ
هـر غـم اولسـا دهـرده، دئـرلرکی، بـیر پـایانی وار
گۆر نه غمدیر درد هجرین کیم، اونون پـایانی یـوخ.
یار جۆور و تنده مهمان اولسـا، خـوشدور کـۆنلۆمه
تارمار اولسون او ائـولر کـیم، اونـون مـهمانی یـوخ
هــر وۆصـالین عـاقبت عـالمده بـیر هـجرانـی وار
طالییم من اول وۆصاله کیم، اونـون هـجرانـی یـوخ
دردیـمین تـدبیرینی سـوردوم فـلاتوندان، دئـدی :
«مخفی» دردین عشق دردیدیر، اونون درمـانی یـوخ.

نشاط شیروانی یه نظیره :

کۆنۆل تـوتموش وطـن اول طـره ی طـرار آراسـیندا
عجب دیوانه دیر مسکن سـالیب شـاهمار آراسـیندا.
کۆنۆل جمعیت زۆلفون ایـچینده تـارومار اولمـوش
بـئله آشـفته لیک اول شـانه دنـدیر تـار آراسـیندا.
مریض عشقینم، سورسام لبیندهن شربت ایـنجینمه
گـوزۆم، بـورسمدیر سـورما دوابـیمار آراسـیندا .
خط و خالین اسیریدیر کۆنول، زۆلفـۆن گـیریفتاری
مـنیم تک قـالماسین کـیمسه بـئله کـفار آراسـیندا
سیه زۆلفۆن تۆکۆلمۆش گۆر نئجه رخسارآل اوزره
تعجب دۆرکی، افعی مـنزل ائـتمیش نـار آراسـیندا .
حـدیث لبـلرین شـرحـینی یـازماق چـوخ گـوارادیـر
کی اولماز بیر بئله شـیرین کـلام اشـعار آراسـیندا .
قاشین تیغ و گۆزون خنجر چکیب قـتلیمه گـلمیشلر
قالیب دیر بی نوا «مخفی» نئجه خونخوار آراسیندا .

میرزه‌حسن قره‌باغی

۱۳۲۲-۱۲۴۰ هـ - ق

شوشادا دوغولوب. مکمل تحصیل آلمیشدیر. قاراداغ شاعرلری نین شعر مجلسلرینده فعال اشتراک ائدیب. فضولی ادبی مکتبینین یئتیشدیرمه لریندندیر. ۱۳۹۳ هـ - ق ایلده «سنچیلمیش اثرلری» باکیدا نشر ائدیلیب. شوشادا وفات ائتمیشدیر.

اوزونــده زولف ســیه ائــیله تــابدار یــاتیب
کــنار گــؤلشنه گــویا دوشــوبدو مــار یــاتیب .
اومید وصلیله صــبرائت بــلای هــجره، کــؤنؤل
کی هر خزانــه یــقین ائــیله بــیر بــاهار، یــاتیب.
صبا، ال وورما اوزؤلفه، داغیتما، قوی دورسون
کی هر ایــچینده اونــون بــیر دل فــیکار یــاتیب.
نگاه شوخ ایــله چشــمانیٔ دیــرمی جــانیم آلیب
و یا کی، ترک سیه مست دیــر، خــومار یــاتیب ؟
اؤزؤنده خالین اونون تک دؤشوب کی، زاغ سیه
ئــوزؤنه مسکــن ائــدیب، طــرفه لاله زار، یــاتیب
رقیب یارایــله گــؤردؤکــجه نــاله قــیلما کــؤنؤل
بو رسمیدیر کی، همیشه گؤل ایله خــار یــاتیب.
قاشین خیالینا دؤشجک، ایبلدی گــؤگده هــیلال
لبــــین خـــــیالی ایـــله لاله داغــدار یـــاتیب.
صبا، نولور دئیه سن یاره کیم : نــه مــدت دیــر
«حســـن» قــاپیندا دل افکــار و خــاکســار یــاتیب

پــــریشانلیق او زولفـــه دایــیما بــاد صــبادندیر
مــنه آشــفته لیک هــر دم او زؤلف مشک ســادندیر.
دئگیل بیگانه لردن خسته کــؤنلؤم نــاله سی، هــرگیز
غــم هــجریله فــریاد ائــتدیگیم بــیر آشــنادندیر.
حــذر قــیل آتش حــال دیــلیمده‌ن کــیم، یــانار جــیسمیم
بــو آهــوناله بس کــیم، ای فــلک، بــیر بــینوادنــدیر .

جفا رسمین اونوت (اونود)، اهل وفااول، نازنین‌یاریم
کی حؤسن اهـلینه بـالله، بـی وفـا اولمـاق جـفادندیر.
دهانئن نیطقه گلجک، مورده جسمیم جان ائدرحـاصیل
مگـــر نـــیطقین مســیحادن، لبــین آب بــقادندیر ؟
غــبار تــوتیانی گــؤزاؤچــؤن مـردؤم شـفا سؤیلر
ضـیای چشــم بــیماریم مــنیم بــیر خـاکـپادندیر.
بولوب دور قامتیم خم.، ای «حسن»،بیروجهی‌وار،بالله
اونـــا بـــار مـــلامت دایــیما زؤلف دؤتــادندیر.

افســوس کـی، عـالمده بـیر امـداده یـئتن یـوخ
فــریاد قــیلان چــوخدو، ولی داده یـئتن یـوخ
تـــنها نـــه ســنه دام مــیسر دئـیل، ای دیــل
مــقصود مــورادیــنا بــودؤنیاده یـئتن یـوخ
هــر رهگـذر عـؤمرده مـین خـوف و خـطر وار
ســـــرمنزل مـــقصودینه آزاده یـئتن یــوخ.
هــر بـیر یـئتنه حـال دیـلین ائـیله مه اظـهار
چوخ چکمه عبث نـاله کـی، فـریاده یـئتن یـوخ
خلق ایچره کؤنول، گؤرنه یامان جنگ و جدل‌وار
بیر مطلبه بـو شـورش و غـوغاده یـئتن یـوخ
ئــوز نــفعینه ائـیلر هـره بـیر مـطلبی ایـجاد
بو مسئله نـین کـؤنهؤنه دؤنـیاده یـئتن یـوخ
چوخ داد و فغان ائـتمه، «حسـن» ائـیلمه فریاد
فــریاد و فــغان و دیــل نــاشاده یــئتن یـوخ

مصطفا آغاناصر

۱۲۹۰-۱۲۴۰ هـ - ق

قازاغین داغ کسمن کندین دندیر. روس، فرانسه، عرب، فارس، تورک دیل لرینی بیلیرمیش. شعرین مختلیف قالیب لرینده، فارس و تورک دیل لرینده اثرلری واردیر. قازاخدا وفات ائتمیشدیر.

کؤنول، گلدی گؤل ایامی، گـؤزر ائـیلر گـؤلؤستانه
کی، اوندا بؤلبول طبعین گتیرسین غنچه دسـتانه.
دلا، بـو آز عـؤمرؤنده جـاهانی امـتحان ائـتدین
عجب اولماز گر آه ایلن گؤرورسن جؤمله مستانه.
سراسر اهل دونیانی، کؤنؤل، پیمان شکن گـؤردؤم
کـنار اول اهـل عـالمدن، الیـندن قـویما پـیمانه.
جـاهان اهـلینده ایش آنـجاق فریب و مکردیر یکسر
گؤزؤمده قالدی کی، بیر کس دانیشسین سؤزو مردانه.
وفـاسی اهـل دؤنـیانین دمـادم غـدردیر، تـزویر
گؤزؤم، سن اعتبار ائتمه، بو عالمده بـیر انسـانه .
قارین داشین ایسه، ای دیل، سؤزؤنه ائتمه گل باور
قاچیب بو اهل عالمدن، سیغین بـیر شـاه مـردانـه.
کـؤنول، عـنقا کـیمی ائـیله طـریق عـزلتی پـیشه
فریبینده ن حذر ائـیله، قـرین اولمـا بـیر ایـنسانه.
وداد دهـر دون ائـتسم اولام غـمناک مـن حـاشا
چؤ ابنای زمان مکری یئتیرمیش «ناصیر»ی جـانه.

نـیگارا، شـمع رویـین له یـئنه بـزمین مـنوردیر
بـحمداللـه، نـیشاطیم جـام وصـلینده ن مـیسر دیـر
مسـلسل زؤلفـلرین تـارینا پـیوند ائـتمیشم جـانیم
دولانـماق یـاشینا دائـیم سـنه ایـندی مـقرر دیـر
گـهی طـره ن آلیـر هـوشوم، عـذارین گـاه جـانیمی
گئجه گؤندؤز بووجه ایـله مـنه، ای مـه، بـرابـر دیـر

نه حاجت مسجیده گیرمک، دخی محرابه باش ایمک
سر کویین دۆرۆر قیبله م، قاشین محراب و منبردیر .
دمادم یاد لعل ایله اولور دیل مست و لایعقل
سانیرلار بی خبرلر کیم، دماغیم باده‌دن تردیر .
کیمین کیم، عشق اودو اولسا، او یانماز غیری اودلاره
قیاس ائیله اول اوددان کیم، خلیله دفع آذردیر.
توتوب روز ازل ده آتش عشقینله خوی کؤنلوم
یوخ اصلا باکی یانماقدان، ساناسان کیم، سمندردیر.
کیمین چۆن کوه قاف اولسا، گؤتوروم باشیما یکسر
تن فرسوده مه باخما منیم کیم، مونجالاغر دیر
گؤرنده معجرلعلین کی، امواتی ائدر احیاء
اونا ایمان گتیرمز زاهیدی گؤر کیم، نه کافردیر.
می گۆلگونی نوش ائیله، کئچیب بوزۆهدۆ تقوادن
کؤنۆل، ایام - گۆل گلدی، زمانِ دۆورو ساغردیر
دل عشاقی هر لحظه ائدرسن تارومار، ای شوخ
بلی، فخر شهنشه هر زامان بیر فتح کیشوردیر.
دئیل خالی خیالیمدان بیران اول لبلرین ذکری
صفاتین آیتی دایم‌دیل و جانیمدا از برردیر
صبا محروم اولالی زولف مۆشکینینده‌ن اول ماهین
سراسر کوه و صحرالار او عطرایله معطر دیر .
هنردن وورمادم، «ناصر» سنی بی قدرائدر گردون
بلی، مشهور عالمدور کی، دۆوران سۆفله پروردیر .

حاجی رحیم وحیدی

قازاخدا آنادان اولموشدور. ایلک تعلیمی نی والدینین دن آلمیش، آتاسینین دوستو شاعیر میرحمزه سیدنیگاریده‌ن کلاسیک شعرین اینجه‌لیک‌لرینی اؤیره‌نمیشدیر. شاعیر مصطافا آغا ناصیرله دوست اولوب، شعرله شیب. داغ کسمنده وفات ائتمیش، قازاخدا دفن اولونموشدور.

بیر ملاحت گلشنینده یاری گؤزلر گوزلریم
بحر دور غواصی یم میرواری گؤزلر گوزلریم.

فیضی نین مشتاقی چشمیم منفصیل بیداردیر
اول طریقت مؤرشیدی نیگاری گؤزلر گوزلریم.

ساقیا، وئربیر قدح آرتیر گؤزؤم فواره سین
چؤن سنین سرمستینم، خمّاری گوزلر گوزلریم.

قیلما اینکارین، حسودا، عاشیقین محبوبی وار
وار اولالی یوخ دئمه، بیر واری گوزلر گوزلریم

عشق صرفیندن، حبیبا، بیر متاعیم وارمنیم
بو متاعی ساتماغا بازاری گؤزلرم گؤزلریم.

شکرلله، چؤن «وحیدی» ساقیدن سرمست دیر
مست لطف وحدتم دیداری گؤزلر گؤزلریم

علی اکبر غافیل

۱۳۰۹-۱۲۳۳ ه - ق

شاماخی دا آنادان اولموشدور. مکتبده تحصیل آلیب. «بیت الصفا» مجلیسینین فعال عضولرین دندیرمعاصرلری، هم یئرلیلری آراسیندا خوش رفتار شخص کیمی تانینمیشدیر. فضولی مکتبینین یئتیشدیرملرین دندیر.

منه اول دلبر آهونگه مددتدی رام اولماز
نه بیر وصلی منه مقدور، نه ده عؤمرؤم تمام اولماز

کؤنؤل، اول دلبر خودکامدن کئچ کامه یئتمکدن
نئچون ناکاملیق دان یاخشی هئچ عالمده کام اولماز.

حبیبیم، کعبه ی کوییند‌ه سرگردان اولان عاشق
دولانیب باشیما، قوربانئن اولسا، بی مقام اولماز .

کؤنۆل، اولسا میسر وصل دلبر، نقد جاندان کئچ
کی، بازار محبتده بو سئودالر مؤدام اولماز
حرام اولموش اگرقان تؤکمک، ای مه، لیک عشاقین
گؤزون قوربانی تؤک قانین حلالئن دئر حرام اولماز .
اولار هر مؤلک دیل کیم، لشکر غمزه‌ن گذرگاهی
دؤشر رؤونق دن، اصلااوندا قانون و نیظام اولماز
وئریب جانانه جان، غافیل» گل ایندی سنده بیر آدائت
کی، اهل عشق نامینده ن سوا عالمده نام اولماز

ملا عاباس شعله

۱۳۱۷ - ۱۲۴۵ ه‌ق

اصفهاندا آنادان اولموش، عؤمرۆنۆن چوخونو گنجه ده یاشامئشدئر. ایرانئن، عربستانئن، میصیرین‌قافقازین بیرچوخ شهرلرینی‌گزمیش، عالیم و شاعیرلری ایله هم مجلیس اولموش،کلاسیک شعرین مختلف قالیب لرینده یازمئشدئر. فارس دیلینده ده شعرلری وار. گنجه ده وفات ائدیب. شعرلرینده بعضی نشانه لردَن اوجؤمله دَن ایشلتدیگی لهجه سؤز و بعضی سوزبیر لشمه لری و لغت لردن‌فیکیر ویاخیش منطیقینن اصلَن تبریزده‌ن اولدوغوسئزیلیر.

گلدی باهار اولدی عجب چاغی گنجه نین
بازاره گلدی سؤد ایله قایماغی گنجه نین
بیر واخت وار او شهر ده چوخ چوخ فسادلر
یارپاق آچاندا چوب چینارانی گنجه نین
قیش فصلی سبزه جات، علف، سایره نبات
الطافِ حق دیر آچاندا چوبِ چینارانی گنجه نین .
آرتمازلا خلقی، بیلمیره‌م آیا سبب ندیر
یارب، مگر کی، وقف دی تور پاغی گنجه نین ؟
هرکیم کی گئتمه ییب دی یقینن گئدن بیلر
گویا کی، بیر بهشتیدی یایلاقی گنجه نین
چوخ یئرده واردی مسجد جامع زمانه ده
هئچ یئرده یوخدی مسجیدینین طاقی گنجه نین

چـؤل اهـلی نـین مـوذنی چـاققال لار اولور
قـبله اولوبـدوهاچاقایا داغـی گـنجه نـین
ائـتمه گـؤمان کـی، خـلق قـویوب احـتیاطینی
پـنهان اولوب یـا پـینجیذا چـوماغی گـنجه نـین
«شعله»، بو قدری وصف ائله مه، الغرض بـودور
یوخدور جاهاندا تای ایـله اورتـاغی گـنجه نـین

ملا آغا بیخود

۱۳۱۰ - ۱۲۴۶ هـ ق

شاماخی دا دؤنیا یه گلیب، زمانه سی نین مترقی فیکیرلی شخص لریندەن اولموشدور. شاماخی دا ویا خسته لیگینده ن وفات ائدیب .

کؤنؤل، بـوگؤل کـی، مـیسردی وصـل یـارسنه
تـغافل ائـتمه، بـا خـارکج بـو روزیگـارسنه
کؤنؤل، ووصـالینا خـرسندسن بـوگؤن یـادیٖن
فـغان او گـؤندن، اولا آیـریٖلیق دؤچـارسنه
گـئده الیـنده ن او مـهپاره، آیـریٖلا سـندن
وئـره زمـانه یـئنه دردِ بـی شـمارسنه
فـلک مـرامیم ایـله گرچـی وارسـا دؤورانـیٖن
نـه سـود، یـوخدوثباتین، نـه اعـتبارسنه
کؤنؤل، اول ماهروخون زؤلفؤن ائـیلمه مسکـن
مـحال دیـر اوپـریشان آرا قـرار سـنه
ائـدیب او شـوخ سـنی مست بـیر نـیگاه ایـله
سـاقیٖن، بـونشه وئـریر عـاقبت خـومارسنه
فـراق درد ایـله وصـلینده خـوف هـجران وار
دوش اؤل، قوتار دخی، «بیخود» بودورمدار سنه

ریاضت سیز، کؤنول بو نَفس بیر توسن دی، رام اولماز
بـونا جـؤولانگه عـرصه اولا، سـیرتمام اولمـاز

جـاهانی دوست تـوتدوقجا ائـدر دشـمنچیلیک پیدا
بودؤشمن کـامدان، ای نـفس، حـاصل هـیچ کـام اولمـاز
جـاهان مـعموره‌سینده کـنج عـزلت اخـتیار ائـیله
قـناعت اهـلینه، ای دیـل، ائـله راحت مـقام اولمـاز
آیاقدان دؤشمه میش، سعی ائیله، الدن وئـرمه‌می‌جامین
جاوانلیق شوری قالماز باشدا، بـونشئه مـؤدام اولمـاز
نـه تشـویش ائـیله‌ییرسن، جـام الیـنده روز مـحشردَن
اگر پیرموغان وئرمیش سه، قورخما هئچ، حـرام اولمـاز
تـمنا ائـیله سـم، سـاقی، لبـندەن بـوسه، مـعذورم
بورؤوشن امر دیرکیم، مست اولان کسده نـیظام اولمـاز
بورونمه خرقه‌ی سالوسه، «بیخود» طعنه دَن قورخـوب
بـو مـیدان مـحبت دیـر، بـویئرده نـنگ ونـام اولمـاز

آشـنا لیـق بـوفنا مـولکده افسـانه ایـمیش
آه، صـدآه، بـو ویـرانـه نـه ویـرانـه ایـمیش
او کسی کیم، اؤ زؤمه دوست سانیردیم، ای دیل
عـاقبت اولدوعـیان کـیم، مـنه بـیگانه ایـمش
گؤنلؤم، ائتمه بوقدر آه، گؤزوم تؤکمه سرشک
کی، جاهان روز ازه‌لدن بیزه غـم خـانه ایـمیش
دؤنه سن قانه کؤنول، او خلاناسان یوز یـئردَن
ایچدیین گور نئجه غم غصه لـی پیمانه ایمیش
هرکسین دهر ده بیر همدمی وارمیٔش «بیخود»
سنه هـمدم غـم وغـصه، دیـل دیـوانـه ایـمیش

ابوالحسن راجی

۱۲۴۷-۱۲۹۲ هق

حاجی میرزه ابول حسن «راجی تبریزی» حاج علکبر اوغلو ۱۲۴۷ مینجی ایلده تبریزده آنادان اولموش و تعلیم تربیت سینی ده اتله اوردا آلمیشدیر. فارس دیلینده و آذربایجان تورکجه سینده شعر دیوانی یازیب، «۱۳۴۰» نجی ایلده تهراندا چاپ اندیل‌میش‌دیر.

۱۲۹۰ نجی ایل محرم آییندا مکه سفرینده‌ن قاییدارکن، میندیگی کمی قولزوم (قیزیل‌دنیز=دریای سرخ) دنیزینده قضایه اوغراییب باتیر. اوچ یوز نفر دن عبارت اولان‌گمی‌ده اوتو راننارین هامیسی او جومله‌ده‌ن «راجی» دابوغولورلار. «یا غفار» سؤزو بوحادیثه نین ماده تاریخی دیر. «ناجی» آیا ماسیلا شعر دئییب دیوان با غلایان «عبدالمجید» آدلی بیر اوغلودا اولموشدور.

«راجی» فضولی مکتبی‌نین یئتیرمه سیدیر. او فیضولی نین غزللرینه نظیره ده یاز میشدیر. «راجی» عارفانه غزللرین اوستادی دیر.لاکین صیرف عاشقانه‌غزللری ده وار.اونون غزللری نین دیلی روان‌وزنی اویناق دیر.

راجی :

«چهره‌ی جامه ایچینده‌ن رخ جانان گؤرونور»

«چون رخ یار اولدی ساقی مجلس ریندانه شمع»

مصرع‌لریله با شلانان غزللرین فضولی‌نین:

«سرو آزاد قدینله منه یکسان گؤرونور»

«دیل اوزادیر بحث ایله اول عارض جانانه شمع»

مصرع لریله باشلانان غزللرینه نظیره یاز میشدیر. بیر چوخ شاعیرلرده راجی‌نین غزللرینه نظیره‌لر یازمیشلار.

چهره‌ی جامه ایچینده رخ جانان گؤرونور
شفق ایچره دییه‌سن مهر درخشان گؤرونور

اِی منی منع ائدن ال چک بو ملک سیمادن
منه مشکول دی بوایش گرسَنه آسان گؤرونور

سنگ نازیله کؤگل آینه سی اولدی شکست
باخیرام هر طرفه صورت هجران گؤرؤنور

من قویان وادیه قویمون قدم ای عاشقلر
اوردا بیر رهزن دین ودل وایمان گؤرونور

دئمه اخـوان رقـیبه یـوخون ای یـووسف مـصر
سنه تـعبیری اونـون چـاهیله زنـدان گـؤرونؤر
عاریضون میدن عرق ریـز اولو زولفـه دوزؤلؤر
او قرا رشته ده چون شـدّهی مـرجـان گـؤرونؤر
آچ پــرو بــالووی ایـدل قـوشی پـروانـه کـیمی
شعله ی عاریضی چون شمع شبستان گؤرونؤر
یوخسا ای راجی اولوبسـانیئنه آشـفته یزؤلف
کی بو اوقات ایشـون خـیلی پـریشان گـؤرونؤر

نه عشق اولایدی، نه عاشیق، نه حوسن دلبر اولایـدی
نــه آیــنه، نــه صـفا، ای کـؤنول، نـه جـوهر اولایـدی
نــه نــاز وغــمزه، نــه غــنچ ودَلال و، نــه عشــوه
نــه عــجرولابه، نــه خــونابِ دیـدهٔ تـر اولایـدی
نــه‌زولف‌اولایـدی‌نه‌عارض،نـه‌خط‌اولایـدی،نـه خـال
نــه‌مُشک‌اولایـدی،نــه‌مجمَر،نــه‌عودوعَنبراولایــدی
نه حؤسن اولایدی نه کؤنلوم، نهِ دسته دسته بوزؤلف
نه شه، نه مـؤلک، نـه بـوفوج - فـوج لشکـر اولایـدی
نــه ابــروی خــم اولایــدی، نــه چشــم، نــه مـژگان
نــه تـیغ اولایـدی، نـه جـلاد، نـه بـو خـنجر اولایـدی
اَزَل نــه نشــئه اولایــدی، ســورا نــه رنــج خُـمار
نــه عـیش وصــل، نـه انـدوهِ هـجر دیـلبر اولایـدی
نـــه اؤلذره‌یـــدی خــطین گــلجک اؤزده عشــاقی
مســـیح تک نــــه لب لعـــل روح پــرور اولایــدی
نـــه یـــا لوارایــدی رقــیبه بــو پــایه‌ده عشــاق
ونــه بـو مــرتبه مــعشوقه‌لر ستم گـر اولایـدی
نه شور اولایدی، نه بؤلبؤل، نه گؤل اولایدی، نـه خـار
نـه لطـفِ بـاغ بَـهارو نـه جـور صـرصر اولایـدی

نه دیل اولایدی، نه قامت، نه قلب اولایدی، نه رُخ
نه شمع شعله، نه پروانه، نه سمندر اولایدی
نه گؤل، نه عطر، نه شمشاد اولایدی، نه شانه
نه زؤلف اولایدی، نه مشاطه، نه بو زیور اولایدی
نه شرحه شرحه اولایدی بوسینه تیغینله
نه شرح دفتر درد وبلا، نه مسطر اولایدی
جفای یار ایله عشاق اینجمیر، ای کاش
نه سنده مؤمکون او، منده نه بو مو یَسّراولایدی
نه هجر اولایدی نه گریه، نه کنج غم، نه بوآه
نه آب، آتش وخاک وهوا مخمّر اولایدی
نه طفل اولایدی، نه مکتب، نه درس اولایدی، نه علم
رموز عشق نه دیلرده ئویله ازبَر اولایدی
نه کوی یاری قویوب خلق ائدیَدی میل بهشت
نه شیخ اولایدی نه مسجد، نه وعظ منبر اولایدی
نه دیل اولایدی، نه دیده، نه اشک خون آلوده
نه کان اولایدی، نه دریا، نه لعل وگؤوهر اولایدی
نه اجتناب، نه تؤوبه اولایدی، نه پرهیز
شکست توبه نه پیمانیدن فزونتر اولایدی
مزاق «راجی» نه شیرین اولایدی، نه بئله تلخ
نه هجر زهر هلاهل، نه وصل شکر اولایدی

زاهد اول گوشه ی ابروده کی بیر جمال منیم
کُنج محراب سنون سبحه‌ی صد دانه سنون
گوگلوم اینجؤر دئمیره‌م شانه قیلاندا زؤلفون
دل سنون زخم سنون زلُف سنون شانه سنون
گونده یوز دفعه منی ئولدؤره سن یوخدی سؤزوم
آشنا لغده وارارکون بو قوری جانه سنون

تـؤکرم اشک عـوضینده یـؤزؤمه خـون جگـر
تشـنه دور خـنجر نـازون گـؤرورەم قـانه سـنون
دئـمیرەم کـؤگلؤمه گـؤسترمه او زلف وخـالون
بـو کـوگل مـرغی سـنون دام سـنون دانـه سـنون
جـان اونـون طـاقت اونـون صـبرله آرام اونـون
«راجـی» بس وار یـوخون وقـفدی جـانانه سـنون

چـون رُخ یـار اولدی سـاقی مـجلس رنـدانـه شـمع
باده وئر تاررشگدن یانسین یئتیشسؤن جانه شـمع
یـاره سـندن گـئجه لرایشـلر فـیتیله صـؤبحه دک
سـینه سـین آمـاج ائـدنده نـاوک مـژگانه شـمع
سـاقی سـیمین بَـدَن اَگـلَشدی بـزم وصـلده
دوزدولر گویا کـی قـصر روضـەی رضـوانـه شـمع
کـنج غـمده نـامەی وصـلیله یـاد ائـیلؤب مـنی
یـوللادی ظـلمات زنـدانـخانەی هـجرانـه شـمع
شـمع قـد یـاره کـامینجا دولانـدیم بـوگئجه
بـزم آراسـیندا حسـددن، قـالدی یـانه یـانه شـمع
خـطی گـلجک مشـعلِ قـصرِ عـدم اولدی وجـود
شام اولانـدا یـاندورور رسـمیدؤ صـاحبخانه شـمع
دؤورِخـطّ عـاریضونده خـالووی گـؤرجک دئـدیم
یـاندوروب پـروانـه نـی گـؤرآتش سـوزانـه شـمع
دسـتەی زؤلف سـیاهون ایـچره مـیناگـردنؤن
شب یـلداده یـانار کـافوردن شـاهانه شـمع
اؤزایـاغی آلتـینٔا سـالماز شـعاعین رسـمدؤر
پـرتووین امّـا سـالور هـر گوشه و هـریانه شـمع
داغ روخسـارون کـو گـل چکـدی یـارالوسینه مـه
اؤز الیـلن قـویدی قـبری اؤ سـته بـوپروانـه شـمع

میر محسن نواب

۱۳۳۸ - ۱۲۴۹ هـق

شوشادا صنت کارعاییله سینده آنادان اولموشدور. مکمل تحصیل آلیب. روس، عرب، فارس، دیل‌لرینی بیلیر میش «مجلس فراموشان» شعر مجلیسینین فعال عضولریندن اولوب. «تذکره‌ی نواب» «قاراباغ شاعیر لری»، «نصیحت نامه»، «فردوسییه نظیره» و ... اثرلرین مولفی‌دیر، رسام کیمی ده تانینیر. کلاسیک ادبیاتین مختلف نوع لرینده اثرلر یازئیب. فارس‌دیلینده ده اثرلری معلوم دورشوشادا وفات ائدیبدیر.شوشادا موسیقی مجلیسی اداره ائتمیش آن مشهور موسیقی شوناس لاردان بیری اولوب. موسیقی حاخدا اثرلری واردیر.

ای بی وفا، قویوبسان عجب قاله تک منی — هجران اودون احاطه ائدیب هاله تک منی
بیلمم، نه ائتمیشم سنه ظالیم، نه ظلم دور — ائتدین کباب آتش جوّوواله تک منی
الله رضاسی ائتمه گینن خار عشقده — عاشق لر ایچره داغلاماسَن لاله تک منی
بیر لحظه گر اوْزوْلسه الیم قرب وصلیدهَ ن — ائیله یقین کی، یاندیر وصدساله تک منی
«نوابی، زار وزر ائدیب اوخشادی غملرین — دیوار غمده نقش اولان اشکاله تک منی

هدایت خاکی

۳۱۲۱ - ۱۲۴۹ هـق

گنجه ده آنادان اولوب. روس وفارس دیللرینی بیلیرمیش. گنجه ولایت اداره سینده ترجمه‌چی ایشله‌میشدیر. عدالت‌لی شخص کیمی هم یئرلی لری آراسینداحوْرمته مالیک ایمیش. «هدایت» و «خاکی» تخلص لری ایله شعرلر یازمیْشدیر. گنجه شهرینده وفات ائدیب.

بوجوریاردن جگری قان اولان کوْنول
مطلوبه یئتمه ییب بئله گریان اولان کوْنول
بو غم گونونده بیرجه مدد کاری اولمایان
زرد و ضعیف، خسته ونالان اولان کوْنول
من چوخ دئدیم، ائشیتمه دین اصلانصیحتیم
ای عشق الینده واله وحیران اولان کوْنول
گوْردوْن سنی نه گونلره سالدی، بلای عشق
دیوانه وار گوْنده هراسان اولان کوْنول
موْشکوْل دور ایندی قورتاراسان عشق یاردَن
خاکی کیمی جگر لری بوْریان اولان کوْنول

میرزه‌نصراله باهار شیروانی

۱۳۰۰ - ۱۲۴۷ ه‌ق

۱۲۶۲ - ۱۲۱۰ ه‌ش

«میرزا نصرالله باهار شیروانی» شاماخی شهرینده، دوغولموش، ملاخانا و دینی تعلیمی مکتبی گؤرموش، سونرالار ادبیات اؤیره نمیش و شعر یازمیش‌دیر. دئییلنلره گؤره کلاسیک شعرین غزل‌مثنوی، وقصیده، فورملارینداچوخلو اثرلری اولوب لاکین چوخ آزییر قیسمی بوگونوموزه گلیب چاتمیشدیر. غزللرینین الده اولان نمونه لریندن قدرتلی سؤز صاحیبی اولدوغو آیدین اولور.

ایلک گنجلیک یاشلاریندا، دونیانی دولانماق هوسیله سیاحته چیخیر، ایران، افغانستان، هندوستان‌ین بیرچوخ شهرلرین گزیب دولانیر، اوبئرلرین مشهور عالیم و شاعیرلری ایله‌گؤروشموش ایران شاعیری محمدتقی ملک‌الشعراء«بهار»ین آتاسی میرزامحمد کاظیم صبوری‌ایله‌ده دوستلوق ائدیب دیر. ملک الشعراء «بهار» ایسه ئوزتخللوصونو میرزانصرالله «باهار»ین تخللوصونده‌ن گؤتورموشدور. دؤورونون و سونراگلن ادیب و تذکیره چی لرین یازدیقلارینا گؤره گؤزه‌ل شعرلری و روان طبع لی شاعیر کیمی آد- سان قازانمیشدیر.

میرزا نصرالله بیر مدت ناصرلدین شاه سارابیندا اولور. شاه دان ملک الشعراء لقبینی آلیر. سونرا کوردوستانا کوچوب ؛ اوردا یاشایارکن بیرنئچه شاگیردده تربیه ائدیر. حاق قیندا یازیلانلاردان‌آیدین‌اولورکی،باهارین‌تورکجه،فارسجادیوانی،مثنوی‌لری‌وفرانسجا - فارسجا سؤزلوگواولموشدور. دیوانیندان خبر وئره نلر اولسادا هله لیک اونون کامیل نسخه سی‌اله گلمه‌میش‌یالنیزسون وقت‌لرگنج لیک ایل لرینده یازدیغی فارسجا خیرداجادیوانی تاپیلمیشدیر. «نرگس و گل» اثرینده‌ن خبر وئره‌نلر اونو مثنوی بیلمیش، لاکین سون واخلار پروفسور حمید محمدزاده‌نین تدقیقینه‌گؤره او، آذری تورکجه سینده یازیلمیش منثور بیر دئییشمه دیر.

بعضی یازیلارااوجومله‌ده‌ن‌یحیی‌آریانپورون‌یازدیغینا گؤره‌باهارمشهد شهرینده«صبوری» نین ائوینده وفات ائتمیشدیر. لاکین حمید محمدزاده اونون تبریزده وفات ائتدیگی‌نی سؤیله ییر.

مـی نـوری جـلوه ائـیله دی جـام بـلوردن
جـام بـلوری گـؤر کـی، لبـالب دؤ؛ نـوردن

رخسـارین آتشـی مـنی یـانذردی دوردن
البتده، یاندیرار، دؤشه ؛ گؤن گر بـؤلوردن

نازایله بیر خورامه گل، امواتـه قـیل گـؤذر
تـا «مـرحـبا» سسـی گـله اهـلِ قـبوردَن

زاهید سـؤزیله کـیم بتِ میخانه دن کـئچر
اؤزو گؤرک کئچیر می بهشت ایله حوردَن ؟

اول بی وفا تـو تـارمی وفـا ایـله دسـتیمی
باسماز آیا غینی، گؤزؤمه چـون غـرور دن

میخانه یـه «بـاهار» غـرور ایـله مـیل ائـدر
زاهـید قـصورا مـیل قـیلیر کـیم قـصوردن

تــوتسام شــرابــی گــر لبــووه تــای، حــرام دیــر
گــرسیم ســؤیله ســم تــنووه، حــرفِ خــام دیــر
روخســارین اؤزره زؤلفــووه بــاخدیم او قــدرکیم
گؤردوم کی، گون غوروب ائیله ییب، وقت شــامدیر
زاهــــد بــــیلیرمی هــــیچ مــیبانین حــقیقتین
نــازیک ســؤزونه بــیلسین او کس کــیم، عــوامدیر
مــاه تــمام ســهو ایــله بــیر گــون دئــدیم سنه
هــرکس ائشــیتدی دئــدی : بــوسؤز نــاتمام دیــر
ظــالیم، بـــو قـــدر کـــؤنلؤمؤقان ائـــتدیگین نـــدیر
قان ائتمه دیــم دئــدیم کــی، لبـین لعـل فـام دیـر ؟!
زاهــید، طــواف کــعبه نــی قــوی، بــیر گــو زارقــیل
مـــیخانه ایـــچره گـــور نـــه صــفالی مَــقامدیر
دئدیم کی، شــهد دیــر لبـین، ای جـانی جـیسمیمین
دئدی : گؤرون «بــاهار» ی، نــه شــیرین کــلام دیــر!

دئـــدیم او مست گـــؤزلرینین چـــوخ بــلاسی وار
گـــؤردوم او قــارا زؤلفــؤ اونــون دا خــطاسی وار
هر گــیز بــهشته مـیل ائـدمز، حــوری ایســته مـز
هر عاشیقین کی، سن کیمی بیر دیل رو باسیٖوار
دئـــرلر، بَـهادیر آغـزینا جـان بـیلمه زم نــئچون
بویوخ اولان شئیین بوقدر چــوخ بــاهاسی وار ؟!
مــوژگانین ایــله چشــمینی گــرسورسالار نــدیر
بـــیمار پـــیری گـــؤرکی، الیـــنده عصاسی وار
بیر نــاز ایــله خــورامــه گــل، ای ســرو تــا گــؤرک
حــؤسن ایــچره هــانسی ســروقدین ادعــاسی وار
چوخ عیب گرچی هــجرین ایــله اؤلمــه گــین، ولی
چشمین گؤرنده ئولمه گین اؤزگــه صــفاسی وار

فـــخر ائـیله کـیم، غـلامینا، ای خـوبلرشهی
هانسی شهین «بـاهار» کـیمی بـیر گداسـی وار؟

هـر کـیم کـی ،هـجر یـار ایـله دۆشـه دمـاغدن
هــئچ آچـیلیرمی کـؤنلۆ اونـون سـیر بـاغدن
سور دوم سوراغینی، دئدیلر : غیره یار اولوب
ای کاش کی، لال اولایدی دیلیم بو سـوراغـدن
ئولمکدن اؤزگه یوخ منه عشقینده بـیر وصـال
پــروانـه یـانماغین سؤوَر آنـجاق چـیراغـدَن
بـــیرلاله اوزلویـــارچکـیب داغ سـینه مــه
یارب، سن ائـتمه سـینه مـی خـالی بـو داغـدَن
یـئتدیکده گـول دوداغـینامِی، بـیلمَزم آلیـر
مِـی دَهن دوداق نشـئه نـی، یـا مـیِ دوداقـدَن ؟
سن سیز اگر باهار آچـیلا، ایسـته مـز «بـاهار»
نـــه غـــنچه بـــاغدن آچـیلا، لاله داغــدن

سید عظیم شیروانی

۱۳۰۶ - ۱۲۵۱ هق

شاماخی دا روحانی عاییله سینده آنادان اولموشدور. عالی روحانی تحصیلینی نجف، بغداد وشام شهرلرینده آلمیشدیر. زمانه سی نین مترقی شخص لر یندن اولوب، درس دئدیگی مکتب لرده دونیوی عـلملری تـبلیغ ائـدیب. «اکـینچی»، «ضـیا»، «کشکـول» گـؤندهلیکلرینده تـئز - تـئز چـیخیش ائتمیشدیر«بیت الصفا» شعر مجلیسینین تشکیلات چیسی ورهبری اولوب .فارسجا دیوانی وار. اثرلری تبریزده ویاکیندا دونه - دونه نشر ائدیل میشدیر.

سید عظیمین بدیعی اثرلری آراسیندا «منظوم مکتوبلاری» بؤیوک بیر یـئرتوتور .گـلستان وبـوستان سعدی دَن ترجمه ائتدیگی ویا سعدی سبکینده یازدیغی منظوم حکایه لری معاصرلرینده چوق تأثیر بـوراخـمیشدیر. سـید عـظیم شـیروانـی ادبـیات تـاریخیمیزده آخـوندزادهدن سـونرا اسـتعدادلی لیریکگؤرکملی بیر مـعارف چـی وطـنز شـاعری کـیمی یـوکسل مـیشدیر. اونـون قـدرتلی وزنگـین یارادیجیلیغی م.ع. صابرکیمی داهی بیر شاعیرین یئتیشمهسینده بؤیوک رول اوینا میْشدیر.

سید عظیم غزللرینده ئوزی دئدیگی کیمی حافظ و«فضولی» یولو ایله گئتمیشدیر او فضولیدن سونرا آذربایجانین اَن گورکملی غزل شاعیری دیر .

سید عظیم شیروانی اؤز معاصیرلرینه و اؤزونده‌ن سونرا گلن‌لرده گئنیش وگوجلو تأثیری اولموشدور. داهی ساتیریک شاعیریمیز میرزه علکبر صابیر اؤز یارادی‌جی‌لی‌غیندا غزل ژانـرینا آز مـوراجـعت ائـتمیشدیر لاکـین بـوتون یـازدیغی غـزللرینده فـضولی اوسـلوبونون سید عـظیم طـرزی آیـدین سئزیلمکده‌دیر.

اوستاد محمد حسین شهریار دا سید عظیمده‌ن تأثیر آلمیشدیر. او بـعضی تـورکجه غـزللرین سـید عظیمین غزللرینه مخصوص طرزده یازمیشدیر.

شهریارین :

«اذن وئر توی گئجه سی من ده سنه دایه گلیم
اَل قـاتاندا سنـه مشاطـه، تماشایـه گـلیـم»

بیتیله باشلایان غزلی سید عظیمین :

«اوگون اولسون کی، سنی مجلس صهباده گؤروم
گئنه دستینده قدح، میلووی، میناده گـؤروم»

بیتیله‌باشلایان‌غزلینی‌خاطیرلادیر.شهریارین غزلینده‌اولان وزن،موسیقی،ایفاده طرزی بعضی مجازلار و سؤزلر سید عظیمین غزلی ایله عینی دیر.

سید عظیم اؤزوده ابوالحسن راجی نین دیوانین مطالعه ائدیر اونون بعضی شعر و غزل‌لرینه نظیره ده یازمیشدیر «شمع» ردیف لی غزلی ابوالحسن راجی نین عینی ردیفلی غزلینه نظیره‌دیر. آذربایجان موغام موسیقیی ایفاچی لاری، موغام ایفا سیندا سید عظیمین غزللرینه تئز، تئز مراجیعت ائدیرلربوباره ده خلق مغنی‌سی مرحوم «حاجی‌بابا حسین اوغلون» خصوصیله قید ائتمک اولار. سید عظیم شیروانی «۱۳۰۶»هـ‌ق‌ده شاماخی‌دا وفات ائدیب و شاه خندان قبیرسانلیغیندا تورپاغا تاپشیریلمیشدی .

هانی اول ماه ایله من عشرت ائتدیگیم گئجه لر
طلوع صبحه کیمی صحبت ائتدیگیم گئجه لر
گئدنده یار، دوروب نازایله کناریندان
آلیب اَله اته گین، منت ائتدیگیم گئجه لر
دوشنده خاطیریمه گؤگلره چیخار آهیم
او ماهپاره ایله خلوت ائتدیگیم گئجه لر
گلیب نهانی درِ یاره، اوزقویوب خاکه
قوبارین اؤپمگه اول جرعت ائتدیگیم گئجه لر
دوشرمی بیر ده اَله، ای خدای حیّ احد
اوسرو قامت ایله الفت ائتدیگیم گئجه لر
دئینده یارمنه : «درد» من دئیردیم : «جان!»
مزاقه تلخ سؤزون شربت ائتدیگیم گئجه لر
مکرر ائیله ییب اول آجی سؤزلرین، «سید»
اؤزوم اؤزومه دؤنوب لذت ائتدیگیم گئجه لر

بیر عهدووه سن ائتمه دین، ای بی‌وفا، وفا
قیلدی فراغین ایله دیلِ بینوا، نوا
زم زم تک اولدو کویووه اشکیم روان، روان
اول کعبه ایچره گؤرمدی اهلِ - صفا، صفا
دئردیم لب اوسته خال دوشوب دور غلط، غلط
دئردیم اوچین زولفونه موشکِ ختا، خطا

مـن سـاده لوحـله قـیلدی او روخسـار آل، آل
قـیلدی گـونومو اول سـرِ زولفـی قَـرا، قَـرا
قیل کویِ یاره گشـتووی ای چـاره سـیز، سـاز
یـا رب، سـنه مـعین اولا، ای نـاخدا، خـدا!
مکـر ایـله سـاللاما دخـی تـحت الحـنک، حَـنَک
زاهـید، بَسـاط عشـقده دیـر بـوریا، ریـا
ای چـرخ کـجمدار مـنه اولدو یـار، یـار
ائـتمَز او مـاه دان مـنی نـؤوک، جـیدا، جـودا
ائتمه شکسته «سـید»ی، ای بـاده خـوار، خـوار
ائـتسین سـنه هـمیشه بـو اهـلِ دوعـا، دوعـا

سانما گولدور گتیره‌ن صحن گولوستانه منی
گوله سن سیز نظر ائتسم گـتیره‌رجـانه مـنی
اویـله بـیللم کـی مـنه مـنزل اولورنـار سـقر
چکه لر سن سیز اگر روضه‌ی رضوانـه مـنی
زلف و خـطین هـوسی ای گـل رعـنا قـویماز
بـاغدا مـایل اولام سـنبل و ریـحانه مـنی
غلط ائتدیم کی دئدیم مصحف اووجه حسـنه
توبه لروئر قوی اؤپوم تاپشیر او قرآنه مـنی
مـورسر گشـته‌یم اول خـضر خـطینن آیـری
سیزی تـاری یـئتیرین مـلک سـولیمانه مـنی
«سـیدا» سـلسله زلفـونه اولدوم مـاییل
نه بیلیم کیم ائده جکمیش بئله دیوانـه مـنی

گـؤرجک جـمال یـاریمی گـلدی زبـانه شـمع
سـوز دیـلین بـیانینا چکـدی زبـانه شـمع
عـاشق اولوبـدی مـن تکـی بـیر آتشـین روخـا
گوزدن تؤکر سرشک ترین یـانه - یـانه، شـمع

یاندیزدی جسم وجانینی، گؤردی فغانی یوخ،
پروانه نی چکیردی مگر امتحانه شمع ؟
زخم دیلینده هرگئجه ایشلر فتیله سین
پیکان چشم یاره اولاندان نیشانه شمع
هرگئجه موم تک اریدیم، یاندیم اودلارا
تادوردو قارشی ماهِ رخِ دلستانه شمع ؛
قیلمان وحور خلدده گؤرمز ضیاء اوزؤن
روی منیرین اولماسا باغ جنانه، شمع !
گه یاندی، گه ییخیلدی، چیخیب دود باشینا
سوز دیلینی ائتدی عیان عاشیقانه شمع
ای بختیمین ستاره سی، بوصوبح آچیلماسین
ماه روخون یئتر بو گئجه کاروانه شمع
من ظلمت ایچره، یاریم اولوب شمع بزم غیر
«سید»، ضیا یئتیر مزایمیش شمعدانه شمع ؛

واعظ مئیین مذمتین ائتمز ثواب اوچون
دیلده بهانه دیر سؤزو ذکرِ شراب اوچون
ساقی، گؤزؤن فداسی اولوم، جام می گتیر
یاندیزما اودلارامنی بیر جرعه آب اوچون
دئرلر کی، با دَدَن آچیلیر باب معرفت
بیز دخی بیر اَیاق ایچه لیم فتح باب اوچون
صرف اولدی بسدی سبحه و اَوراده عؤمرومؤز
ایندی گرکدی صرف اولاچنگ ورُباب اوچون
زاهید شراب کوثر اوچؤن ترک ائدرسه، من
فوت ائتمه ره م بونقدی او نیسیه حساب اوچون
اولسون جاهاندا گوشه‌ی میخانه لر بیزیم
قالسین بهشت زاهد عالیجناب اوچؤن

«سـید»، یـقین کـی، رحـمت حـقده‌ن‌دی بـیخبر
اول کیم، شرابـی تـرک ائـده بـیم عـذاب اوچـون

چرخ دون عشق اهلی نین کامینجا دؤوران ائیلمز
تـاکـی عشـاقی، جـفادن خـاکـه یکسـان ائـیلمز
بیر گـول آچـماز دؤور گـردون گـلستان دهـریده
غـنچه تک تـا عـنذَلیبین بـاغرینی قـان ائـیلمز
مـردم دانـاییلندیر کـینه‌ی چـرخ دنـی
یوخسا بودؤورانیٛ دؤنموش قصد نادان ائـیله‌مز
گـؤرسه نـادان‌دا اگـر بـیر درد، ائـیلریوز داوا
عاریفین یوز دردی اولسا، بیرجـه درمـان ائـیلمز
ائیلمز فرزین «نوایی» نی فـلک، یـوز گـؤستریب
تـا اونـو فـرمانبر شـاه خـراسـان ائـیلمز
اسب کامه فیل چرخ ائتمز «فضولی» نـی سـووار
تـاپیاده دشت غـمده مـات وحـیران ائـیلمز
غم بساتین ختم ائـدیب دیـر دؤور «سـید» آدیـنا
کـیم نـظیرین دهـر ده هـرگیز نـمایان ائـیلمز

گـولشنلر ایـچره گـر آچـیلا صـد هـزار گـول
سن سیز، گولوم، گلیرگوزومه نیش خـارگول
سن سیز، تصور ائتمه، گیدیم سیر بـاغه مـن
صـحن جـمنده گـر آچـیلا صـد هـزار گـول
دوندردی بـولبولون اوره یـین قـانه، عـاقبت
اؤزتـوتدوغوایشـینده‌ن اولور شـرمسارگول
گـر کسـمه‌یه‌یدی بـولبؤل زاریـن قراریـنی
اولمـازدی عـاقبت اؤزؤهـم بـی قـرار گـول
گؤر ظلم پایه سین کی، شه مـؤستقیل ایکـن
تختینده‌ن اولدو بش گون ایچینده کنار گـول

بیر گول عؤذار تو پراغـیٛدیر کـیم، نـموّ ائـدر
هـر خـاکدَن کـی، چـهره قـیلیٛر آشکـار گـول
زولفــو روخــون خـیالیٛایـله ذؤوق لر ائـدر
هــمدم اولایــدی «ســید» ه لیـل ونـهار گـول

اوگون اولسون کی، سـنی مـجلس صـهباده گـؤروم
گــنه دســـتینده قــدح، مــیلووی، مــیناده گــؤروْم
اوگون اولسون کی، سر کوییوه دوشسون گـؤذریم
اؤزؤمـــوْ عـــزت ایـــله جـــنت مأواده گــؤروْم
گـئجه بـاخماق نـه قَـدَر آیـینه یـه شـوم ایسـه ده
تک اوزون آیــینه سـین زولف شب آسـاده گـؤروْم
بــوتمنادَیمَ، ای گــوْل کــی، شــهید یــن مـن اولوم
اؤلَـــرَم غـیرینی گــر مــن بــو تــمناده گـؤروم
ســندن اؤتــرونه غـمیم، دوشسـه بـاشیم غـوغایه
تکی مـن سـاغ اولوم، اؤزبـاشیمی غـوغاده گـؤروم
هـــرگون اغــیاره نسـیب اولد وجـمالیٛن ای مـاه
اولمادی بیر گـئجه کـیم، مـن سـنی رؤیـاده گـؤروم
مـــقصدیم، شــــعشهٔی مـاه جـمالیٛندی سـنین
خـواه مسـجد ده اونــو، خـواه کـلیسا ده گـؤروم
ایکــی زولفــون آراسـیندان گـؤرونه مـهر روخـون
گــئنه اول اخـــتر ارزنــدهٔنی جــوزاده گــؤروْم
«ســید» ا، دوغــرانــی نــارنج کــیمی بـو دیـل زار
اگــر اول یــوسفی مــن بــزم زولیــخا ده گــؤروم

مــنه اول مـاه بـی مـهر یـم یـقینیم دیـرکی، رام اولمـاز
ندیم کی، مهری چیخماز سینه دَن، عؤمروْم تامام اولماز
مــراد یــار اگــر عشــق اهــلی نــی نـاکـام قیٛلماقدیٛر
بوعین کامدیٛر بـالله کـی، بـوندان یـاخشی کـام اولمـاز

صــفای خـاطیرایـله سـعی لر قیلما، نـه حـاصیل کـیم
منیم چین کعبه ی کؤنلومده، ای گؤل، بـیر مـقام اولمـاز
غـنیمت بـیل بـوگون، ای دیـل، شـراب بـزم دیـلداری
کی اهل عشق اوچون اول مـاهیدن شـفقت مـدام اولمـاز
ائشیتدیم می حـرام اولمـوش، لب دیـلداردَن سـوردوم :
دئدی کی ؛ یـاراولان یـئرده مـی گـولگون حـرام اولمـاز
نظر دن گئتجک اول مه، غارت ائیلر غم کـؤنول مـولکون
بو روشن دیرکی، شه سیز مولکده هرگیز نیظام اولمـاز
اگر عاشیق سن اول بی مـهره، رسـوا لیـقدان عـارائـتمه
محبت اهـلی نـین فـیکرینده «سـید» نـنگ ونـام اولمـاز

ابراهیمبَی آذر

۱۳۰۲ - ۱۲۵۱ ه‍ق

قـارابـاغ شـاعیرلرین دنـدیر. مکـمل تـحصیل آلمـیش، عـومرونون چـوخ حـصه سینی وکـیل ایشله‌میشدیر.تورک وفارس دیل‌لرینده‌بدیعی‌جهتدن دَیَرلی‌اثرلری وار.روس‌دیلینی‌ده‌یاخشی‌بیلیرمیش.

آهــوکیمی بــاخاندا اومســتانه گـؤزلرین
باخدیقجا ایله یـیرمنی دیـوانـه، گـؤزلرین
فــرهاد کــیمی مـن کـیمییه داغ چـاپدیرَیر
شیرین باخیشلا خسرو خوبانه گؤزلر یـن
هردَن کی، ایسته سه باخابیر کج نگاه‌ایـله
یوزمین کؤنؤل ییخار یئنه، جانانه گؤزلرین
زنـجیر عشـقینی سـالیبان بـو یـنومامنیم
باک ائتمه ییب چکر منی هر یانه، گؤزلرین
عشقین ائدیب دیر آذر دیل خسته نی جنون
مجنون صفت سـالیبدی بـیابانه گـؤزلرین

عاریضین گـؤسترگؤله گـؤلشنده حـمرالنـمه سـین
قــــدرعنا قــــارشیسیندا ســـرو بــاالنمه ســین
زلف مشکــین مســلسل ده خـجل قــیل سـونبولو
چشم مستین نرگیسه گوسترکی، شـهلا لنـمه سـین
ماه نو کیمدیر گؤ نش روخسارین ایله بـحث ائـده ؟!
بــیر کســینتی‌دیرناغین‌لا هــیچ غــررالنـمه سـین

چون کونۆل محبوس دور زۆلفونده، گل بیر زخم‌قیل
وورما ال زنجیره، زندان اهلی غوغا لنمه سین
گرسنین عشقینده آذر اولسارۆسوا،عیبی یوخ
کوهکن شیرین دَن اۆترونئجه رۆسوالنمه سین

میرزه علی اصغر نورس

۱۲۵۲ - ۱۳۲۹ هـ ق

شوشادا آنادان اولوب، ایلک تحصیلینی مسلمان مکتبینده آلمیشدیر، «مجلس فراموشان» و «مجلس انس» شعر مجلیس‌لری‌نین فعال عضولرین‌دیر. ۱۳۱۸، هـ ق ده «پندِاطفال» آدلی‌کتابچاسی تفلیس‌ده نشرائدیلیب ،کلاسیک شعرین مختلف نوع‌لرینده چوخلوشعری‌واردیر. شوشادا وفات ائدیب .

کونلوم ائله پنهاندیر گیسولر آرا سیندا
شانه گزیبن تاپماز یوزمولر آرا سیندا
ایسترکی، چکه‌مانی طرحین قاشینین، بیلمز
پیوسته کشاکشدیر ابرولر آرا سیندا
مستانه خمار گۆزلر هردن منه آل ائیلر
قالدیم نه یامان یئرده جادولر آراسیندا
بیمار گۆزون، جانا، سالمیش منی بیر حاله
صحرایه دۆ شۆب گزدیم، آهولر آرا سیندا
تامن کی، جودادوشدوم او یار ووصالینْدا
وارمی گۆرَسَن صۆحبت بدگولر، آرا سیندا؟!
اغیاره وَفا ائتمک، عشاقه جفا، «نۆورس»
بیلمم بونه عادت دیر مه رولر آراسیندا؟!

زولفون کمند کۆنلوم اوچون، دانه خال اولور
اولماق خیلاص کۆنلومه امرِ محال اولور
وجهی بو دورکی، آیه اۆزۆن نسبت ائتمه زم
گه بدراولور او ماه فلک، گاه هلال اولور

یوخ اۆزگه رمزی سرّ لبین، سورموشام ازل
«لام» ی مثال لعل بۆلۆر، «با» یی بال اولور
سیر ائتمیشم ختا وختن مۆلکۆنۆتمام
بوگوزده بو باخیشدا دئمه کیم، غزال اولور
یارب، نه سیر دیرکی، جهان ایچره یارینی
غافل گورنده عاشیق اۆچۆن اۆزگه حال اولور؟
«نورس»، اوقاره گۆزلره دیل وئرمه، خوف قیل
گۆزدَن نتیجه مردۆم اۆچون مکروآل اولور

فضولییه نظیره :

کۆنول تاخوتوبدور عشقین ایله غیره یاراولماز
یئنیب حد کماله، نقص بیلمز، نا تمام اولماز
قَدَم قویدوقجا عشق ایچره مراد دل اولور حاصل
طریق عشقده کیمدیر دئین امیدکام اولماز ؟!
مَنَم کیم «ثم وجه الله» ذوقیله فنا بولدوم
سنه، زاهید کی، خودبین سن، «فنافی الله» مقام اولماز
اولوب کۆنلۆم مبرا عالم معنیده کثرت دەن
میِ وحدت گتیر ساقی، اوبیر میدیر حرام اولماز
غریق بحر عشق اول، نفس الینده اولما آواره
کی اول بدگوهرین میزان حکمونده نظام اولماز
تمنا قیلمایان سعی دیل ایله کعبەی کویین
صفای عؤمر گۆرمز، خوش دل وخرم مُدام اولماز
قیلیبدیر جذبەی عشقین منی مین کفرایله رُسوا
بلی، مجنون اولان آدمده، «نورس»، ننگ ونام اولماز

خورشید بانو ناتَوان

۱۳۱۵ - ۱۲۵۳ ه‌ق

تورکجه، فارس جا، عربجه بوتون بیلن ؛ قدیم شعرین اوستادبیلیجی سی، مینیاتورچی نقّاش ؛ «خورشیدبانوناتوان»قارابـاغین سون‌خانی مهدی‌قولی‌خانین‌قیزی،ابراهیم‌خلیل‌خان‌ین نـوه‌سی‌دیر. آناسی بدرجهان داگنجه‌لی جاوادخان‌ین نوه سی دیر او پناه آباد شهرینده دوغولموشدور.

دوغولدوغو زامان ابراهیم خلیل خانی مایور لیسانُویچ نـولدئورتدئورمیش، قـاراباغدا آردی-آراسـی کسیلمه‌دن قیرقین، کوچگونلوک اوز وئر میشدیر.... بئله لیکله حساس شاعیره‌نین روحوندا درین‌ایز قویموش بواولایلار اونون دردلی، حزین، بیر غزلچی اولماغینا یاردیم ائتمیشدیر. اوزیاشاییشینده اولان ناکاملیق واوغول اولومو اونون درد ،کدر وحوزنونو داها گوجلندیرمیشدیر. نـاتوان خـانیم یـن بیرقیزی «خان بیکه» و بیراوغلو مهدی قـولوخان «وفـا» تـخللوصوایـله شـعرلر یـازاردی. نـاتوانـین قوهوملاریندان - بی بی سی آغابییم، عمیسی اوغلو«نوا» دانی لاری «حالی» «مـصاحیب»ده شـاعیر اولموشدور بئله بیر عایله ده یئتیشن ناتوان، هله چوخ گنج ایکن ادبیات واینجه صنته بؤیوک هَوَس گؤسترمیش، دؤورونون استعدادلی شاعیری ورسامی (نقاشی) اولمیشدیر اوزامانکی آذربایجانداهئش نشریاتین اولمادی‌غی‌نا باخمییاراق ناتوانین اثرلری تئزلیک له بوتون آذربایجانایاییلیر و بوتون ادبی مجلیسلرده موذاکیره ائدیلیردی.

اونون تورک وفارس دیل‌لرینده چوخلو غزل لری ولیریک (غنایی) شعرلری واردیر.ناتوانین دیوانی بوتونلوکله گلیب بیزه چاتماسادا، الده اولان اثر لرینه اساسن هر ایکـی دیـلی دریـندن بـلدصَنَتکار اولدوغونو معین ائتمک چتین دئییل دیر.

ناتوان فضولی مکتبی نین ماهیر داوام چی لاریندان بیریدیر .... لاکین او فـضولی‌نی تـقلید ائـتمه‌یه چالیشمیر، داییماینئی لیگه، مستقیل لیگه جان آتیردی اساسن محبتی ترنم ائدن معاصیر لریندن فرقلی اولاراق، ناتوان هم محبتده‌ن، هم ده خلقین آجیناجاقلی، وضعیت‌ینده‌ن، هم طـبیعتین گـوزه‌ل لیک لریندن ونهایت، سون دؤورلرده اؤزشخصی کَدَریندَه‌ن - بؤیوک آنا دردینده ن یازیردی. ناتوان یارادیجی لی غین دا طبیعت تصویری‌ده موهوم یئر توتور - معاصیری اولان قادین لارین تام حقوق سوز اولدوغونو بیلدیگی اوچون، آزاد طبیعته، آزاد قوشلارا وگول لره غبطه ائدیر، قادینین دا اونلارکیمی آزاد اولماسینی آرزو ائدیردی. (گول، پروانه، بولبول، قرنفیل، بَنوُوشه). ناتوان شوشا شهرینده کـی ادبـی قوه‌لری بیرلشدیر مک مقصدی ایله ۱۲۸۹ ه‌ق ایلینده، «مجلس اُنس» آدلی بیر اَدَبی مجلیس تشکیل ائدیر واوزون مدت اونـون رهـبری اولور او هـمده بـاشقاینرلرده ادبـی مـجلیس لریـن یـارانـماسینا سبب‌اولموشدور.ناتوان‌کئچمیش یوزون‌آن‌مشهوراولان‌یازیچیلاریندان،میرزه‌فتلی‌آخوندزاده، قاسیم بَی

ذاکیر، وباشقالاری ایله شخصن، سید عظیم شیروانی کیمی شاعیرلَر ایله غیابی تانیش اولموشدور«مَمایی»، «کمینه»، «نواب»، «وفا» «پیران»، «فنا»، و .... اونا اونلار لا نظیره‌لر یازدیغی کیمی، «قاسیم بی ذاکیر»، میرزه فَتَلی آخوندزاده (آخوند اوغلی)، «سیدعظیم شیروانی»، کیمی شاعیرلر ناتوانا خصوصی شعرلر حصر ائتمیشلر .

بسته کارلار اونون اثرلرینی بسته له میش، رسام لار شکلینی، هیکل تراش لار هیکلینی یاراتمیشلار. گؤرکملی بسته کار واسیف آدیگؤزل اوغلی، ناتوانین چوخ مشهور اولان «قرنفیل» شعرینه «قرنفیل» ماهنی سی‌نی بسته له میشدیر. بوماهنی نی ایلک دَفه رشید بهبود ایفا ائتمیشدیر. خانم ائلیزا ابراهیم‌قیزی‌دا مشهور «نئچون گلمز» ماهنی سی‌نی ناتوانین عینی آدلی شعری اوسته بسته له میش ؛ مشهور مغنی تیمور مصطافا ایسه ایفا ائتمیشدیر.

خورشید بانو ناتوان‌ین بیراوغلو اون یندی یاشیندا ایکن خسته‌له‌نیب اؤلور. اوغلونون اؤلوموندن کدرله نن شاعیره خسته له‌نیب یورغان‌دؤشه‌یه دوشور.اوزون مدت خسته‌یاتدیقدان سونرا«۱۳۱۵ هـ ق» ایلده وفات ائدیر. او آغ دام شهرینده «عمارت» آدلی یئرده دفن ائدیل میشدیر.

ایندی مشهور شاعره‌نین یوردو ارمنی سوخولجان لاری نین اشغالی آلتینداندیر. ارمنی قولدور لاری قره-باغ محاربه سینده اونون هیکلینی وائوموزه سینی، هابئله قره باغدا مینلرجه صَنَت اثرلری ایله بیرلیکده تالامیشلار.

اگر چی خوشدومنه عطری : هم صفاسی گولون
جفاسی چوخدو، نه حاصیل کی، یوخ وفاسی گولون
جفای خاری گؤروب کؤچدو باغدن بولبول
گوره‌ن کیم اولدو بوگولشنده آشناسی گؤلؤن ؟
خزانه میل ائله دی، آلمادی وفا نظره
یئتیشدی بؤلبؤله چوخ چوخ غم وجفاسی گؤلؤن
تؤکر سرشک عوضینه گؤزؤم اؤزه آل قان
اولوبدی چؤنکی کؤنؤل زار ومبتلاسی گؤلؤن
یازیلسا نقطه به نقطه دئیلسه حرف به حرف
قوتارماز حشره قدر حال وماجراسی گؤلؤن
عذار آلینا باخدیقجا قان اولور دیل لر
اِلاهی حدن آشیب محنت وبلاسی گؤلؤن

جـــاهاندا ذرهٔ قـــدر اولمـــاز، ای کـؤنؤل خـندان
کـی، خـونِ بـولبول اگـر اولمـاسا غـذاسـی گـؤلؤن
تـــوتاردی خـــونِ جگـردن اولایـدی گـرسیراب
گـؤنش تک هـر طـرفی «نـاتوان» ضـیاسی گـؤلؤن

واریـــمدی سـینه ده دردِ غـم نـهان اؤلورەم
فـدا اولوم سـنه گـل ائـیله امـتحان اؤلورەم
فـراقـدان گـئجه لر یـاتمارام صـاباحا کـیمی
خیال زولفـونه بـاغلی گـئدیبدی جـان اؤلورەم
بـــاهارِ حـــوسنون آرا گـؤر نـئجه خـزانـم مـن
بـاهار لالەسـی تک بـاغریم اولدوقـان اؤلورەم
ورق - ورق دل و جان هیجرین ایچره اودلاندی
مـثالِ کـنجفه صـد پـاره اولدوجـان اؤلورەم
اوخـاک پـایینی مـن آشـیانه ائـتمیش ایـدیم
وطندەن آیری دوشوب ایـندی لامکـان اؤلورەم
دئـدین کـی، چک الیـنی دامـنیمدەن، اَل چکـدیم
ترحـوم ائیله مه دین آخیر، ای جاوان اؤلورەم
چکـردیم حسـرتینی گـؤرمه دیـم، خـداحـافیظ
اولوبـدو ایـندی ایشـیم نـاله و فـغان اؤلورەم
فـدا او قـامتینه کـیم قـضا نـه خـوش چکـمیش
قدر بوکوب بئلیمی، ائیله یـیب کـامان اؤلورەم
فـــراق دەن تـــوکنیب تـــاب و طـــاقتیم بـــالله
ووصـــاله یـــئتمز الیـــم زار و نـاتوان اؤلورەم

مـیداد اولسـا اگـر دریـا، قـَلَم اولسـا اَگـر اَشـجار
باشاییئتمز غـمیم شـرحـی، قـلم هـرلحظه قـان آغـلار
تنیم رَنجور، دیل خسـته دخـی بـیر غـمگسارئم یـوخ
کیمه کیم شرح ائدیم دردیم، گـئدر تـاب وتـوان آغـلار

بـلی، چـۆن کـوکب طـالع وبـال ائـتسه فَلَک ایـچره
نـــحوستله قَـرین ائـیلَر اولور گـۆن گـر یـامان آغـلار
بـــو دیـــوان قـــضاوت دیـــر، مـــقدّر روز ازَلدَن
کـــی، هــر دَم نـوبه نـو غـملریئتَر بـو نـاتوان آغـلار
کسیلمیش طاقت وتابیم، باشیمدان عقل محو اولموش
گۆزۆم اشکی روان ظاهیر، کـۆنۆل دائـم نـیهان آغـلار
دو اسـیز درد بـی درمـان قـالیب مـحزون سـرگردان
ارســطو ایــله هــم لقــمان، فــلاطون زمــان آغــلار
تــمامَن درد وغـــملردن فــراقــیِن دردی افــزون دور
اونون چۆن «ناتوان» هـر دَم اولوب نـالان قـان آغـلار

نه مـن اولایـدیم، ایـلاهی، نـه ده بـو عـالم اولایـدی
نـــه ده بـــو عـــالم آرادیـــل مـــقید غــم اولایـــدی
نـه هـجر آتشـینه اودلاشـیب یـا نـایدی دیـلیم کـی
نه عشقین ایچره کۆنۆل بـۆیله شـادوخرم اولایـدی
نه سروقدین اولایـدی، نـه حسـرتینله گـۆزۆم کـور
نـــه روزگـــار مـــراقـــینده، قـــامتیم خــم اولایـــدی
نه بحر اولایدی، نه عمان، نه بویله گۆز یاشی جاری
نه گول اۆزۆنده، ایلاهی، بـونوعی شـبنم اولایـدی !
نه گـول اولایـدی، نـه گـۆل زار وگـۆلشنین سـیرری
نــه خـار مـحنت بـۆلبۆل، سـنیله مـۆحکم اولایـدی
نه مـصراولایـدی، نـه کـنعان، نـه حـضرت یـعقوب
نـه خـار اولوب غـم هـجرانـدا، غـرق مـاتم اولایـدی
نــه چـاه اولایـدی، نـه زنـدان، نـه کـاروان گـۆذَری
نــه یــوسفی بــو بــلاده گـۆرَن بـیر آدَم اولایـدی
نـــه بـــزم اولایـــدی، نـــه بـــازار یـــوسف احـــوالی
نــه رهگــذرده زۆلیـــخا اونـــون لاهـــمدم اولایـدی

نه آه اولایدی، نه افسوس، نـه پـاره - پـاره کـؤنـؤل
نـه نـاتوانـین حـواسـی بـو نـوعی درهـم اولایـدی

عبداله‌بَی عاصی

۱۲۹۱ - ۱۲۵۷ هق

شوشادا دوغولوب. قاسیم بَی ذاکیرین نوه سی دیر. روحانی تحصیلی آلمیش. شوشادا کی «مجلس فـرامـوشان» یـن فَعّال عـضولریندن اولمـوشدور. کـلاسیک شـرق شـعرینین مـختلف فـورملارینْدا یازمیشدیرسید عظیم شیروانی وملا آغا بیخود لا شعرلشمیشدیر.

رحـــم قـیْل، دَیـمه سـبا، زؤلف کـج دیـلداره
نـــه رواکـیم، دوشـه وسـعتده ایکـن دیـل داره ؟!
عشــق رویـینده اوروب لاف «انــا الحــق» گـویا
چکـــیلیب زؤلفـــده مــنصورکیمی دیــل داره
قــویما کـیم، شـانه دگـه زؤلفـه، اؤزؤن مـحرمسن
شرحه - شرحه اول اونون تک، اونو، ای دیـل، داره
هــر خـدنگین صـف مـژگاندان اگـر کـم بـوسه
کـیمسه یــه ائـتمه گـومان زؤلفـو آرا، دیـلداره
«عــاصیا»، حـین سـر زؤلفـده کـیم، اولدو کـؤنؤل
ظـــلمت شب تـــانیماق قــدرتی یــوخ دیـلداره

ای گنج حوسن اوسته یـاتان شـاهمار زؤلف
بیر لحظه، تاری خـاطیرینه، اول کـنار، زولف
آشــــفته حـــالدیر ســتمیندن خـطاوشام
ماچین وچـین، هـند وحـبَش، زنگـبار، زولف !
ای شــانه، مــوبموگزیبنَ ؛ ائـیله جســتجو
گؤرهاندا ائیله یـیب دیـل مـیسکین زار زولف
مردوملوک ائیلییر یئنه فی الجـمله گـؤزلرین
لاکین اؤزؤقارالیق ائـدیب دیـر شـعار، زولف

اوز وئـرمه، سـال آیـاغینا ،آل انـتقامی مـنَ
کیم، کؤنلؤمؤ بلالره قـئیلمیش دوچـار، زولف
لشکر چکیب دی خال وخط وچشم غمزه ده ن
دیل کیشورین یـقین ائـده جک تـارمار، زؤلف
روسوانه نوعی اولماسین«عاصی» جاهان آرا
راز نـهانینی ائـلـه‌میش آشـیکار، زؤلف

میرزه رحیم فنا

۱۲۵۷ - ۱۳۵۰ ه‍ق

شوشادا آنادان اولموشدور .«مجلس انس» ون تشبث چیله‌رین دندیر. فضولی ادبی مکتبینین یئتیشدیرمه سی دیر. کلاسیک شعرین مختلف نوع لرینده، یازمیشدیر، باکیدا وفات ائتمیشدیر.

نـه روادیـر بـو قـدر عشـقده افـتاده اولوم
بی وفا یاره وئریب کـؤنلؤمو دیـلداده اولوم
چیخاریب قانه دؤنَن کؤنلومو بو سـینه مـدن
آتـارام چـؤللره تـاعشقده آزاده اولوم
مختلف رنگ وریا عشقده چوخ گؤردوم، حیف
ایسته رم ترک کدورت ائله یـیم، سـاده اولوم
ای فـلک، بـونجا نـدیر اهـل دیـلین آزاری
بیر ده ایندەن بئله هانی غـمَه عـالمده اولوم
توتوبان گـوشه‌ی عـزلت یـئیَرَم خـون جگـر
بـلکه بـیر لحظه، «فـنا»، عشـقده‌آزاده اولوم

اسماعیل‌بَی ناکام

۱۳۲۴ - ۱۲۵۷ هق

شکیده آنادان اولموشدور. دؤورونون معلوماتلی وروان طبع لی شاعیرلریند ندیر. کلاسیک شعرین مختلف فورملاریندا یازدیغی اثرلرین اوچ دیواندا توپلانمیشدیر. «گنجینه‌ی ادب»، «لیلی ومجنون»«خیالات پریشان»، «لطیفه نامه» و ... اثرلرین مؤللیفیدیر.

فغان کی، کنه غم جان بیلینمَدی، قالدیٛ
تـوقع دل نـالان بیلینمدی، قالدیٛ

سماط دهر ده هر کس نصیبینی بیلدی،
نصیب زمره‌ی رندان بیلین‌مه‌دی قالدی

جفای فرقت جانان بیلیندی موی به موی
صفای وصل کماکان بیلینمدی قالدی

جاهاندا هر مرضه بیر علاج اولوب پیدا
فراق دردینه درمان بیلینمدی، قالدی

کتاب عشقده درک عقول عجز بولوب
هزار نکته‌ی پنهان بیلینمدی قالدی

بیلیندی غصه‌ی عالم، صَباح حشراولدو
حکایت شب هجران بیلینمدی قالدی

کیمین اسیری، کیمین نامراد بیام، «ناکام»
ندیر بوائتدییم افغان بیلینمدی، قالدی

فاطماخانیم کمینه

۱۲۵۷ - ۱۳۱۶ هـ ق

آدی آذربایجان چاغداش تدقیقاتچی لاری طرفینده‌ن خصوصی احترام لا قید اولونان فاطماخانیم کمینه قره‌باغین پناه آباد ایندیکی شوشاشهرینده آنادان اولموشدور. هله ایندییه‌دک حیات و یارادیجیلیقی تدقیقات چیلار طرفینده‌ن اؤ یره نیلمه میشدیر. فاطماخانیم‌کمینه فنا آیامالی «آغا–میرزه‌بَی بابا» نین قیزیدیر. تذکیره چی‌لراونا‌شرقین، مَهسه‌تی، نیگار خانیم، نوری جهان بَییم، عایشه‌طیّبه،کیمی شاعیره‌لری ایچه‌ری سینده یئروئرمیشلر اونون تام دیوانین گؤره‌ن لرده اولموشدور.
فاطما خانیم کمینه، هله کیچیک یاشلاریندان اؤز عقل و فراستیله معاصیرلرینی حیران قویموش حؤرمت و شؤهرت قازان میشدیر. اونا ساوادلی، بیلیجی اولدوغو اوچون، آذربایجاندا واختیله عادت اولدوغو کیمی، «میرزه» لقبی بئله وئرمیش، «میرزه‌فاطماخانیم» دئمیشلر. فاطما خانیم کمینه تحصیلینی شوشادا آلمیش، صونرا بیر قدر ترکیه‌ده اوخوموش، درین بیلیک قازانمیش، دوغما آنا دیلی ایله بیر لیکده فارس دیلی نی ده مکمل اؤیره‌نمیش و هر ایکی دیلده ماراقلی شعرلر یازمیشدیرمعاصیرلری کمینه نین اثرلرینی یوکسک دَیَرلندیرمیش و بیر چوخ لاریندان اوستون توتموشلار. اونون «میرزه رحیم فنا» آدلی شاعیره یازدیغی بیر جاواب غزلینه گنجه شاعیرلرین‌ده‌ن : «فانی»، قازاخ شاعیرلرینده‌ن : ثابیت، و سید عظیم شیروانلی خصوصی جاواب یازمیش، کمینه‌نین اثرینی فنا اثرلرین ده‌ن اوستون توتموشلار. بوتون منبعلر شاعیره‌نین ظاهیره‌نده گؤزه‌ل، ظریف، باطناً ایسه‌تمیز، پاک اخلاقلی، مهربان و ملایم، خوش خاصیت‌لی بیر اینسان اولدوغونو گؤستریر.
فریدون بیگ کؤچرلی اونو «نادره‌ی زمانه = زمانه‌نین بیردَنه‌سی» آدلاندیریر. وفاتینی قاراباغین بوتون شاعیر و معارف پرورلری او چون آغیر ایتگی حساب ائدیر.
کمینه‌آذربایجان‌کلاسیک‌لرین‌نن‌فضولی‌اوسلوبوندا‌یازیب،اونون‌غزللرینده‌سیدعظیم‌شیروانی و ناتوان خانیمین تأثیری گؤرسنیر. کمینه، خورشید بانو ناتوان لا یاخین علاقه‌ده اولموش اونون قور دوغو «مجلس انس» شعردرنه‌یینین ییغناقلاریندا شرکت ائدرمیش، کمینه بیر غزلینده «زیبا خانیم لعلی–اردبیلی» و «قمر بَییم وزیر قیزی شیدا قره‌باغلی» نین مشاعیره‌لرینه جاواب غزل یازمیشدیر.
کمینه عرفان سبکینده‌ده غزللر یازمیشدیر. اونون اکثر غزللرینده عورفان آیریلیق غمینده‌ن سؤزگئدیر.
ابوالحسن راجی‌نین بیر غزلینه ناتوان خانیمین تأثیری ایله بیر نظیره‌ده یازمیشدیر.

عجب سؤدادی بوسؤدایه دوشدوم ره عشقین توتوب، غوغایه دوشدوم
نه دونیاده گزیب، کامه ایریشدیم نه فکریاراول عقبایه دوشدیم
ره عشقینی اوّل سهل ساندیم ولی آخیردا آه و وایه دوشدوم

سـراغ بـوی زۆلفـینی صـبادن | انشیتدیم تابئله صحرایه دوشدوم
نه بیر لؤلو اَله سالدیم نـه بـیر دورّ | عبث، غواص اولوب دریایه دوشدوم
دم گـولزارِ وصـلینده گـَزرکن | دیـار هـجر تک مأوایـه دوشـدوم
کَـمینه جـان نـثار ائـیلَردی مطلق | یوخومدو جان، من بی مایه دوشدوم

جـانا، بـونه جـادودوقاش وگـۆز آراسـیندا
نیطقیم توتولور گۆرجک هر دم سۆز آراسـیندا
گـر گـۆرسه زلیـخا ویـوسف سـنی بـز مـینده
مـبهوت قـالار بـالله، یـوز بـیکر قـیز آراسـیندا
عـناب لبـین جـانا، تشـبیه ائـدیب عـاشق‌لر
ناردانه سیدیرگویا، دۆشـمۆش بـوز آراسـیندا
ای دیل ائـله مـه نـاله، بسـدیر، بـئرینه یـئتدی
سـالدین اۆزون آدلارا، یـاندین گـۆز آراسـیندا
عهدینده وفا وارسا، مبهوت نـه دور مـوشسان
وار کوییـنه یوگور - یورت، جانین اوز آراسیندا
خون جـیگریم گـۆزدن اول قـدر روان اولمـوش
لاف ائتمه «کمینه» چوخ، گل گـیر اوز آراسـیندا

ره عشق ایچره مـنظوروم مـنیم اول تـاجدار یـمدیر
کۆنۆل مولکونده سولطانیم، خجسته شـهریاریمدیر
اگـرچـی گـوشه‌ی غـمده شکسـته خـاطیرَم، لاکـین
سـرِ کـوییـنده دۆور ائـدن خـیال بـی قـرار یـمدیر
کمند عشقینه بـاغلی‌گـئدیب کـۆنلۆم، ایـنانمازسان
یـولوناگۆز دیکـن شـاهید دۆچشـم اشکبار یـمدیر
شکـسـنج زولفـدن کـۆنلۆم مـطول آرزوائـیلر
سـرِزۆلفون کـیمی بَـرهم پـریشان روزیگـاریمدیر
سنین اغیار ایله کۆنلۆن اگـر چـی شـاد وخـرم دیـر
هـمیشه نـاله وافـغان مـنیم ده شـغل وکـاریمدیر

سنین گروار ایسه بو قامت موزون، رخ گلگون
منیم ده دولت وجاهیم بوعشق پایداریمدیر
«کمینه» بی وفا گؤرسه سنی، واللاهی اینجینمز
سنی مندن ایراق ائدن بوبخت کجمداریمدیر

پریشان ائتمیشم زولف پریشانی، آغان جانی
پریشان ائتمک اولمور هیچ دونیانی، آغان جانی
روخون زیبا، گؤزون شهلا، دیلین شیرین، سؤزون شکر
طبعین موزون، دوداغین لعل رمانی، آغان جانی
سوران یوخ، دیشله‌ین یوخ، طمعینی (طعمینی) بیرکیمسه بیلمز
ندن فاش ائیله ییرسن سر پنهانی آغان جانی؟
بشر حدّی دئییل بالله، اورادم لن ترانی دَن
تجلاسی ائدرهم محو موسانی، آغان جانی
گرک روحانی اولماق، تابیزی جانان بیلسین‌لر
بیزه لاییق دئییل تعریف جیسمانی، آغان جانی
ائدردی جمله دونیانی اوزون خورشیدوش رؤوشن
ولی زولفون کیمی، لافیندی ظولمانی، آغان جانی
بو شهرِ شیشه‌ده وار نوجوان، نوخیز اوغلان لار
گؤره مریم بولاری، آنماز عیسانی، آغان جانی
اولوب محتاج دیل داره قاموسو زار و گریاندیر
بویور تشریف دوزلسین رسم مهمانی، آغان جانی
گهی شاد و گهی غمگین کؤنول شوق ووصالینده
اوما صحبت ائدر مخفی جه روحانی، آغان جانی
عجب خود رأی لیک دیر، سنده خیلی خودپرست لیک دیر
دئییل خود نامی لیک محبوب عرفانی، آغان جانی
«کمینه» سن‌کیمی محبوبلیق لافین اورا، حاشا
وئره‌گر بوی زلف و روح ریحانی، آغان جانی

نه چین اولایدی، نه خاقان نه روم و قیصر اولایدی
تمام یئر یوزی بیر غمزنه مسخّر اولایدی
نه شوق اولایدی، نه قامت، نه شمع و پروانه
فراقه یانماغا عاشیق قاموسمندر اولایدی
نه دام اولایدی، نه دانه، نه زولف اولایدی، نه خال
نه مرغ دل دوشوب اول دام ایچره بی‌پَر اولایدی
نه زولف اولایدی، نه عاریف، نه مهر اولایدی، نه دیل
سالیب نه بوینونا زوننار شیخ کافر اولایدی
نه هجر اولایدی، نه وصل و نه نحس اولایدی، نه خوش
بلای عشقه گرفتار سعدِ اختر اولایدی
نه چاه اولایدی، نه مالیک، نه میصریده بازار
آلوب غلامی زولیخا، نه عود و مضطر اولایدی
نه طفل اولایدی، نه مجلس، نه خجلت و نه فراق
نه ده ترنج یئرینه کسیلن اللر اولایدی
نه نهی اولایدی، نه آمر، نه قیس نه لیلا
نه آشیانه بو مجنون باشینا اَفسر اولایدی
نه حکم اولایدی، نه حاکیم، نه حبّ، نه محبوس
نه حکم عشقه «کمینه» ها بئله کمتر اولایدی

فراق آتشینه یاندیریب زمانه منی — بلا و درد ایلاهی، گتیردی جانه منی
بوقدر جور و جفایه فلک گؤروب تابیم — ائدیبدی غم او خونا متصل نیشانه منی
زبان طعن آچیب اوستومه عدوهریان — توکندی صبر و دیلیم گتدیلر اَمانه منی
تیفاقیمی داغیدیبدیر بوچرخ‌بدکردار — ائدیب مجالس اغیارده فسانه منی
گؤره‌نده زولفیله خالین‌دئیر کؤنول مورغی — او دام زولفه سالور آخیری بودانه منی
قوتار بوقید فنادن، مجازسئیرینده‌ن — ایلاهی ایندی یئتیر مولک جاویدانه منی
«کمینه» ائتمزایدی‌باک‌اهل‌عالم‌دن — مقیدائیله‌دی آخیر یئنه زمانه منی

ابوالحسن واقف

۱۳۳۲ - ۱۲۶۱ هق

سلیاندا آنادان اولموشدور. کاسیب حیات کئچیریب. اوزون مۆدّت باکیدا یاشاییب. «مجمع الشعرا»-نین فعال عضولریندن اولموشدور. باکیدا وفات ائتمیشدیر. مرتجع قره‌لرله یولا گئتمه دیگی اوچون «۱۳۰۱»نجی ایلده باکییا کؤچور. بوردا نفت معدن لرینده، بندرده، و باشقا یئرلرده فهله لیک ائدیر اثرلریندەن آز نیمونه قالیب.

گولشن ایچره جؤورقیلمیش اولسا گرگول بولبوله
ائیله مزبولبول گولوندن باغبانه بیر گیله
شمع جؤ ورؤنه دؤزَرپروانه کیم، جانئن یاخار
دؤشدؤرور پروانه یه یانماق لیئغی، گلمزدیله
نبضیمی توتد ومعالج، بیلدی دردِ عشق دیر،
سؤیله دی، ای بینوا، دؤشدؤ علاجئن موشکیله
یالب جاناندان اَل چَک، یا کی جاندان اوُز طمع
کئچمه سن جاندان، لبِ جانان کؤنول، گلمزاَله
زورق جسمیم دؤشؤب گیردابه هجر غم آرا
بادبان عشق ایله، ای ناخدا، چک ساحیله
ای قدی سروِ روان گل بیر خزانه نازایله
سروآزاد قدین تک سروگلمز حاصیله

سن غنی سن حسنده، من اهل فقرم عشقده
من سنه قوربان اولوم، لطف ائت تصدق، سائیله
خانه ی کؤنلؤمده عشقین ساخلادیئم ائلدن نهان
گؤزیاشیم بیر طفل کیمی فاش ائیله دی ائلدەن‌ائله
گوشه‌ی‌چشمین‌نه‌افسون‌ائیله‌دی‌جادوکیمی
سالدی‌یؤزمین فتنه لر سحر یله‌شهر بابیله
دیل بَرا، گؤستراؤزؤن، آل‌جانیمی یوز نازایله
وئرمَرَم یؤزجان اولاسن سیز بیرین عزرائیله

بـــیرنگار لیـــلی وش وصـــفین یـــازیب آد ائـیلەرَم
دۆشدۆشعرین، «واقیف»، مجنون صفت دیلدن دیـله

ترله میش عـاریضه چکدی الیـن اول گـۆل رو
گۆر نه اوستاددیر، ای دیل، چیخاریر اوددان سو
قــانه دۆنــدۆ مـــی گـلفام گـۆروب لعـل لبـین
خــم آیـاغینا حسـددن یـیخلیب سـیندی سـبو
خال دۆشمۆش اۆزۆنه، مـردمِ چشـمینه بـاخیر
شـــه حـضوروندادوروب سـانکی غـلام هـندو
گـۆن تـوتولدو، شب یـلدا تک هـاوا اولدو قـارا
اوزونـــه شـــانه ایـــله آچـدی نـیگاریم گـیسو
نـافەی مـیشکین آتـارچـینه، قـاچار صـحرایـه
زۆلف عـــنبر شکـنین گـۆرسه ،خـتادَن، آهـو
در مـــــیخانەده گـۆردوکده الیــمده شـیشه
دوست لار، زاهـــدِ بـدکیش مـنه اولدوعـدو
واقـــفا مــــوعظەی واعـــیظه آلدانــمادَخی
نئجه یوز مسجیدی ویرانـه قـویوب اول بـایقو

ابولاحَد ذَلیل

۱۳۲۵ - ۱۲۶۱ هق

شیرواندا آنادان اولموشدور. باکیدا وقوبادا یاشاییب. دؤورؤنون آچیق فیکیرلی آداملاری ایله دوستلوق علاقه سی ساخلاییب، فضولی ادبی مکتبینین قابل شاگردلریندندیر.

وئـرمک کـؤنؤل خـطادو بـو مـاه‌لقالره
جـؤو روجـفانی دائـم ائـدر مـبتلالره
حوسن اهلی نین بوعادتیدیر : بی وفا اولور
عـاشیق لری هـمیشه سـالیرلار بـلالره
ای مه لقا، بو قـدر غـرور ائـتمه حـؤسنؤنه
بیر چشم لطف ایـلن نـظرائت بـو گـئدالره
یئتمیش نـصاب حـددینه حسـنون عـزیزما
وئـرمک زکـات لازیـمه‌دیر، اغـنیالره
وئرسن زکات حوسنونو گؤر مستحق مـنم
چـون رسـمیدیر زکـات یـئتر بـینوالره
بیر حیصه ده او گوشه‌ی لبـدن ذلیـله وئـر
تا اینکی صدق ایـله گـؤ تـوره آل دوعـالره

رسوای دهـر ائـدن مـنی زؤلفِ سیاه دیـر
شاهید بو اَمـره ائـیله دیگـیم نـاله، آه دئیـر
غَمزَه وئریبدؤ قتلیمه فرمان، ندیر سبب ؟
ائـتمه هـلاک بـیگنُهی چـوخ گـناهدیر.
لعـل لبـین عـقیق یـمن، زؤلف یـاسمن،
دؤورِ روخینده خال وخطین گؤل گیاهدیر
چـاه زَنـخ ده زمـزم وخـالیندو هـم هَـجَر
مـاه روخـوندا کـعبه مـنه قـیبله گـاه دیـر
قوی بیر اوپوم بـو دانـه‌ی خـال سـیاهدان،
هرحـاجی اؤپـمسه حـجری روسیاه دئیـر
هرکیم زیـارت ائـتسه «دلیـلا» نـیگارینی
ائتسین خیال، حجه گـئدیب، بیگناه دئیـر

میرزه علی خان شمس الحکما (لعلی)

۱۳۲۶ - ۱۲۶۱ هـ ق

«لعلی» آیاماسیلا فارس و تورک دیللرینده «مدح»، «مرثیه»، «غزل» و ماراخلی طنز شعرلر یازان حاج میرزا آقا ایروانی اوغلو میرزه علی شمس الحکما ۱۲۶۱ نجی هـ ق ایلده تبریزده آنان اولوب. او ایلک گنج لیک ایللرینده پنشه و تجارت له مشغول اولور، عین زاماندا طب علمی و طبابتی اؤیره نمه‌یه باشلایب بوساحه ده اؤزونده‌ن بؤیوک ماراخ وچنخار گؤرسدیر. او یوکسک استعداد، درین قاوراییش‌سعی و باجاریقی نتیجه سینده چوخ تئز بیرزاماندا سویه‌لی عالیم و حکیم اولور. بیر مدت سارایدا «مظفر الدین شاه» ین خصوصی حکیمی وظیفه سینده چالیشیر، و «شمس الحکما» لقبینی آلیر.

«لعلی» آدلی، سانلی عالیم، حکیم، ادیب، همده لطیف روحلو، اینجه قلبلی، اوره‌گی یانان بیراینسان کیمی ده خالقین سئوگی و محبتینی قازانمیشدی. او، الینده‌ن گلن قدر، محتاج آداملارا آل تـوتوب؛ یوخسول خسته‌لرین پولسوز داوا درمان ائدیردی.

«لعلی» اؤز طبیعتی و کیفیت لرینه‌گؤره زمانه سی نین وطن پرور ضیالی لارینان دوستلوق ائتمیش اونلارنان یاخین اونسیت ده اولموشدور. گؤرکملی عالیم، فیلسوف، ایران مشروطه حرکاتی‌متفکیری‌ایرانداقانون‌وآنا یاسا‌آنلاملارین‌خالقاآنلادان‌تبریزلی‌میرزه‌عبدوررحیم‌طالبوف» اونون آن یاخین و صمیمی دوستو اولموشدور. فارس دیلینده اونا اتحاف ائتدیگی بیرشعرینده اونون خاققیندا بئله دئییر:

زنده باش ای حکیم پند آموز	زنده باش ای مربی عالم
وطن پیر ما به غیر از تو	نیست زابنای خویشتن خرم

«لعلی» کلاسیک اوسلوبدا یوکسک بدیعی مضمونلو اثرلر یاراتمیشدیر. او حاضیر جاواب، گولمه جه بَزَین، بداهتا شعر دئمک چیخارینا صاحیب ایمیش.

اونون قوشدوغو شیرین گولمه جه لری ایندی ده خالقین آرسیندا گزیب دولانیر. «کتلی» ردیفلی مدح و هجولری شیرین، همده مزه‌لی اولدوغو اوچون چوخ مشهور دور. ائل ایچینده آز آدام تاپیلار کی او شعرلرده‌ن هئچ اولماسا بیر ایکی بیت ین از برده‌ن بیلمه میش اولسون.

«لعلی» نین تورکجه غزللریده اونون اینجه و لطیف روحا صاحیب اولدوغوننان خبر وئریر. اونون غزللری، صرافین غزللرینه بنزه‌ییر.

«لعلی» نین شعر دیوانی دفه‌لرله تبریزده چاپ ائدیلمیش دیر. لاکین دیوان ین دوزگون متنی اؤز باجیسی اوغلو حاج محمد نخجوانی ده اولوب؛ سونرالار حسین نخجوانی اونو تبریزده چاپ ائتدیر-

میشدیر. دیوان ایکی جیلد ده ن عبارت دیر: بیرینجی جیلدی ۱۸۵ صفحه فارسجا؛ ۳۰ صفحه‌سی ایسه تورکجه شعرلرده‌ن عبارت دیر. ایکینجی جیلدی ایسه بوتون تورکجه شعرلرده‌ن عبارت دیر.
«لعلی» عؤمرونون سون ایللرینده آغ جییر خسته لیگینه توتولور، اؤز معالجه‌سی اوچون تئز- تئز باشقا شهرلرده و یاخشی سویو ـ هاواسی اولان یئرلرده اولور. نهایت ۱۳۲۶ هـ ق ایلده تیفلیس شهرینده وفات ائدیر. روحوشاد اولسون.

ای قمر سیما منی زولفون چالیب عقرب کیمی
عالمه روشن دی بوزخم دیلیم کوکب کیمی
گؤرسه گر زاهید بو زؤلفون، کافر محض اولماسا
بوینوما زنار سالالام عیسوی مذهب کیمی
هر نحوست رفع اولور زؤلف ایچره گؤرجک عاریضین
سعد اکبر هرگز اولماز بوقمر - عقرب کیمی
شکر شیرینه خسرو چوخ دا مغرور اولماسین
گلمه یئیب دؤنیایا بیر شیرین بو شکرلب کیمی
طره ی پُر تابئن آلمیش بیر قوی زنجیراله
آختارئر دیوانه لرذَن، بیلمیره‌م، یارب، کیمی ؟!
عاشیقین زارین گؤرنده کشفِ مطلب قیل گؤزه‌ل
منده اهل مطلبم حاجی علی مطلب کیمی
سینه تنگم قوی چکیم آغوشه سینه‌ن تنگ، تنگ
کیم دوشرباللهی سینه ن سینه مه ثعلب کیمی
بوسه لعلین دن تمناقیلسا، «لعلی»، یوخ دئمه
بیر نفر ذوق اهلی، یوخ بالله، بوخوش مشرب کیمی

آغلادیم بس کی، فراغیندا، نفس دَن دؤشدؤم
ناله چکدیم او قَدَر، آخیری سسدَن دؤشدؤم
ایسته دیم وصله یئتیب، جانیمی غمدن قوتارام
من غافل، دئمه، دَریایا اَرَسدَن دؤشدؤم
گؤرمه‌دیم بیر نفس آزاد اؤزومو عالمده
گؤردویون بو قفسه اؤزگه قفسده‌ن دوشدوم

عؤمر سن سیز اوقدرکئچدی قفس کؤنجؤنده
سولدوحؤسنؤن چَمنی، من ده هوسدن دؤشدؤم
من ایدیم ؛ گؤلشنِ حوسنونده کی شیدا بؤلبول
بس کی فریاد ائله دیم، پاک نفسده‌ن دؤشدؤم

اسماعیل بزمی

۱۳۰۶ - ۱۲۶۲ هق

ایروان دا آنادان اول موشدور. مَمَد تقی صدقی نین مکتبینده تعلیم آلیب .
ایروان شهر مکتبینده معلم ایشله میشدیر. تعلیمی آسان لاشدیرماق اوچون یئنی الفبا ترتیب ائتمیش‌لاکین مرتجع لر همین الیفبانی قبول ائتمه میشلر. فارس دیلینده ده چوخلوشعر لری وارآسکی (کلاسیک) شعرین مختلیف نوع لرینده یازیب

او تـــارطره‌نی، ای نـــازنین، یـــاواش داره
کی، باغلیدیر نئچه یؤزمین کؤنؤل اوبیر تاره
کـــؤنول همیشه سنین بستر غمینده یاتیر
بـــورسمدیرکی، عـــیادت ائـــدرله بیماره
ووصالینین گئجه سی صبح تک اولور رووشَن
فـــراغـــینین کـــونو زولفون کیمی منه قاره
بوقانه دؤنموش اولان کونلؤمؤن گؤناهی ندیر
کی، قاره زولفونه حؤکم ائیله دین چکه داره ؟
کـــؤنول اونـــون ســـرکوییندہ اولدومین داره
یـــارین مـــحله سینه ساغ گئدن گلیر پاره
اوتـــارِ زؤلفـــووی کـــؤنلؤم کیمی ائدر درهم
قـــاریشسا نـــاله‌ی آهـــیم نســـیم اصـــحاره
گـــؤلؤن جـــمالینا شبنم سَپَر چمنده گـؤلاب
نئچون کی، غش ائله ییرسن چیخاندا گولزاره
فـــراق یـــاریله نـــاکام جان وئریب گئدیره‌م
آیـــا، صـــبا، ده ســـئوینسین اوبی وفا یـاره

سالیب او گول او زونون شۋوقی گؤرنه حاله منی
او قـــاشلارین آلـــمی دؤ نـــدریب هـــیلاله مـــنی
گـؤروب اوقـاشلارینی مـن دئـدیم گـؤروندؤهیلال
ســالئیدی خــالق بــوبایرامــدا قـیل وقـاله مـنی
نه وار صُوراحییه میلیم نـه ساقی یـه سـن سـیز
بـــوبزم ایـــچینده دئـــیرسن ایـــچر پـــیاله مـــنی
حـــــدیث دیـــرکی، تـــصدق بـــلانی دفـــع ائـــیلر
دو لانــدیرئب بــاشا، قـوربان ائـله او خـاله مـنی
نــدیر بــو جــاندان عــلاوه جــنابینا بـورجـوم
کــی، مست گــؤزلرینه ائــیله دیــن حـواله مـنی

حسن‌علی‌خان قاراداغلی

۱۳۴۸-۱۲۶۳ هـ - ق

شوشادا یاشامیشدیر «مجلس فراموشان» ین فعال عضولرین‌نن دیر. فضولی مکتبینین یئتیرمه‌سی دیر عبداله‌بی‌عاصی میرزه‌علی اصغرنورس، میرمحسن نواب، فاطماخانیم‌کمینه‌نین معاصیری اولوب. اصلی قاراداغ ماحالین داندیر. باباسی شوشیا کؤچموشدور. هله‌آنا بطنینده ایکن آتاسی وفات ائتمیش، آناسی و عمی سی نین حمایه سینده قالمیشدیر. حسن‌علی‌خان شوشادا دولت مدرسه سی نی بیتیر میشدیر تحصیلینی روسجا آلماسینا باخما یاراق شخصی مطالعه یولو ایله عرب، فارس دیل لرینی ـ ده مکمل اؤیره نمیشدیر حسن‌علی خان قاراداغلی نین بدیعی ارثی غزل، قصیده، مثنوی، تمثیل، مستزاد و سایره‌دن عبارت دیر. بدیعی ایرثی‌نین اکثریتی قالمیشدیر. قاراداغی اساسن، قاراباغ شاعیرلری حاققیندا معلومات وئره‌ن بیر تذکیره نین ده مولیفی دیر. او اوزون مدت معللیملیک‌ده ائتمیشدیر. شوشادا ایلک دفه یازی تاختاسیندان و میز صندلیده‌ن استفاده ائتمیشدیر.

ترحـّم لی تکلم یا غزاله
گلیب گفتاره شکرریز اولماق
ائله دیر مه اوزونده زولف گویا
گؤتور اؤزدن نیقابین آچ جامالین
بنفشه واردیر ؛ باشیم دیز یمده
ووصالین حاصیلی شهد مصفا
یئتیشمیش باشه عؤمروم ایندی هیجران
ایاغ تک دؤشموشم باشدان ایاغه
پریشان ائیلیین فیکر و خیالین
سیزیلدار نی کیمی کؤنلوم دمادم
کونول وئردیم او زولفه ال گؤتوردوم
ندیر باعث، قاراداغی، جاهاندا

اوجالتما چرخه بونجا آه و ناله
یاراشیب سن کیمی طوطی مقاله
ووروب مه دؤوره‌سینده ابرهاله
ضیا کسب ائیله نیر اوندان هیلاله
دوشوب عشقینده یوزفیکروخیاله
فراقین حاصیلی دیر آه و ناله
نوازش ائیله ییب، دؤنموش ووصاله
الیم توت، ساقییا، دولدور پیاله
پریشان زؤلف دور، موشکین کلاله
دوشوب یوز پیچ و تاب زؤلفه چاله
بوگوندن کیم اویوبدور خط و خاله
اولوبسان غم لره بونجا حواله

ناتوانا نظیره :

گؤرؤنور گؤزلریمه خار بوگؤلشن سن سیز
ائیله ره م صبحه کیمی ناله و شیون، سنسیز

انئـیله‌دی درد و غـمیم سـنده فراغت حـاصیل
آغلادی قان منیم احـوالیـما دوشـمن، سـن سـیز
بونجا هـجرانـینا، ای گـول دخـی بـیرتابیم یـوخ
انئیله دیم بیر دئمه دیم شام و سحر من سن سیز
عشـق دیـوانـه سـییم خـلق بـیلیر، مـجنون وار
کوه و صحرادی منه مـنزل و مسکـن، سـن سـیز
ای «قـراداغـی» یـئتیر عـرضیمی یـاره، سـؤیله
نئیلرم عؤمر اولا یوز مین ایل اگر من، سن سیز ؟!

آغابابا ظهوری

(۱۸۹۵-۱۸۴۸) ۱۳۱۳-۱۲۶۴ هـ‌ق

تحصیلینی شـاماخی‌دا آلمـیشدیر. فـارس دیـلینده‌ده شـعرلری واردیـر. «بـیت الصـفا» مـجلیسینین عضولرین‌ن‌دیر. ۱۳۱۰ هـ‌ق ایلده باکییا کؤچوب، ایکی ایل مکتب‌دارلیق ائتمیشدیر. باکیدا وفات ائدیب.

فضولییه نظیره :

نه وحشـی کـؤنلؤم اول آهـو نـیگه‌دن غـیره‌رام اولمـاز
نه اونون هیجرینین نؤقصان اولان آیـی تـامام اولمـاز.
مـرادیـن جـان فـداقیلماقدی یـئتجک وصـل جـانانه
اگـر حـاصیل اولا عشـق عـالمینده بـئیله کـام اولمـاز.
صفای وصله یئتدیک، انیله‌ییب چوخ سـعی لر،ای دیـل
بیان ائت بیر به بیر هـجران غـمین بـئیله مـقام اولمـاز
و وؤصال یاره یئتدیک، بیر اباق دوت باده قـیل حـاضیر
دور، ای ساقی، باشینچین، بئله دم هـرگیز مـدام اولمـاز
بـو، بـزم وصـل جـنت، سـاقیسی قـیلمان طـوبادن
منی منع ائتمه زاهید، مـی، بـهشت ایـچره حـرام اولمـاز
گـؤزؤن مـنع ائـتمگه مـؤلک روخـوندن لشکـر خـطّی
ائدیب‌مؤژگان‌لارین صف - صف کی،دعوابی نظام‌اولماز
گـدالیـق رسـمینی تـوت کـیم، درجـانانه گـئتمکچین
«ظهوری» ننگ قیلما عاشیق اؤچؤن نـنگ و نـام اولمـاز

شاه نگارخانم رنجور

(م ۱۸۹۹ - ۱۸۵۰) ۱۳۱۷ - ۱۲۶۶ هـ - ق

قازاغین آغ کؤینک کندینده آنادان اولوب، واختینین چوخونو مطالعه ده کئچیریب :کلاسیک شعرین مختلف قالیب لرینده اثرلری واردیر. ایکی یوزه قدر شعری بیزه گـلیب چـاتمیشدیر. شـاه نگـار خانیم‌قازاخدانقشبندی طریقتینه باشچیلیق ائدن شاعیر «میرحمزه‌سید نگاری» نین تأثیری آلتینـدا نقشبندیه طریقتینه عایید شعر لر یازمیشدیر. اری‌نین قیزی آب حیاتین وفاتینا غملی شعرومرثیه لرده سؤیله میشدیر.

آلوده‌ی سـرمستم، بـوکارندیر، بـیلمم
ساقی ایله سرمستم، سـرشارنَدیر بـیلمم

آلوده‌ی بیر یـارم، عشـقینده بـوگون‌زارم
دیـمه کـی، سـیزیلدارم، آزار نَـدیر، بـیلمم

آلوده‌ی گـولزارم، دیـل‌لرده‌کـی‌گفتارم
سانماز منی کیم، خارم، گؤلزارندیر بـیلمم

آلوده‌ی هَـمسایم ؛ دؤشـمز دریـنه سـایم
چون شعر دورور مایم گفتار نَدیر، بـیلمَم

آلوده‌ی دیـلدارم، هـر شـام و سـحر زارم
بـیر چشـمه گـرفتارم، خـمارنَدیر، بـیلمم

آلوده‌ی شـاهمارم، یـالوارمـادا بـیرمارم
زولفـیله گـؤنو تـارم، طـرار نـدیر، بـیلمم

آلوده‌ی ایـنکارم، آشـفته ی بـیریارم
مـن طـالب دلدارم، اغـیارندیر، بـیلمم

کؤنؤل چون قصر شوقون دور، ایلاهی، بیت غم قـیلما
دخـی اول اشـتیاقیندا جـدا بـیر لحـظه دم قـیلما !

خیال شور ایله، شاهیم، پـریشان ائـتمه دیـل شـهرین
قدیم دهر ایچره اول دردو غمین دستینده خـم قـیلما !

اوزوقـارا غـلام بـیر بـو فـنای بـی بـقا ایـچره
رحـیما، رحـمینی مـندن عـنایت بـیرله کـم قـیلما!

مـحبّت دورجـونو حـفظ ائت دمـادم مـهر کـندینده
رقیبین وئرمه مـقصودین، الیـم بـی جـام جـم قـیلما !

جـاهاندا دور قـیل بـی ذوق اولان غـم لردن، امـا اول
غم عشقینده «رنجور» ون اؤزؤن بی اشک و نَم قـیلما!

میرزه محمد حسن ناله

(۱۹۱۷ - ۱۸۵۰) ۱۳۳۵-۱۲۶۶ هـ - ق

شاماخی‌دا دوغولوب. قافقازدا استاد خواننده کیمی مشهور اولوب. ۳۵، ایل خواننده‌لیک ائتمیشدیر. «حاجی حوسو» و«عبدالباقی» کیمی مشهور خاننده لرین اشتراکی ایله کنچیریلن مسابقه ده غالیب گلیب. عؤمرۆنون آخیرینداکاروکور اولوب.آغیر حیاتینی تصویرائدن «ناله»آدلی‌شعرلرکتابی ۱۳۳۴ هـ ق ایلده باکیدا نشر ائدیب .همین کتابچایا «بیرنئجه سؤز» سرلوحه‌لی گیریش مقاله سی، «۱۹۲» میصراع دان عبارت مثنوی، ۹۰بیت‌لیک «دئسین لر» ردیفلی غزل داخیلدیر.کیتابچانین «ناله» آدلاندیریلماسی هئچ‌ده تصادوفی دئییل دیر. بورادا محمد حسنین آغیر احتیاج ایچه ریسینده یاشادیغی گـۆنلرده قلبینده ن قوپان آه - ناله سی، فریادی اؤز ایفاده سینی تاپمیشدی.

میرزه محمد حسن باشقاکلاسیک خاننده لرکیمی بوتون موغاملاری اوستالیقلا ایفا ائتمیش، بیر چوخ یئرلرده اؤز صنتی ایله تانینمیشدیر. اونون بویوک مهارتله اوخودوغو «شوشتر»، «هومایون»، «راست» ، خصوصیله «منصوریه» موغاملاری دینلَجی‌لرینین اوزون مدت قولاغیندا قالمیشدیر. مشهور شاعیر : حاج سید عظیم شیروانی میرزه محمد حسنین سه سینه وصنت کارلیغینا حیران اولمیش و اونا یوکسک قیمت وئرمیشدی. بیرگون اونو دینله‌ییرکن.

بداهتن دئییر :

عقلیمی الیمده‌ن نه گول یاسمن آلدی	نه سنبل و ریحان نه باغ و چمن آلدی
داوود مگر زنده اولوب دهرده سید	آرام دیلیم صوت محمد حسن آلدی

پروانه کیمی یاندی کؤنول ناره دئسینلر،

بولبول غمینی گولدن ئوتور خاره دئسینلر،

گؤز یاشی تؤکوب صبحه کیمی ائیله ره م افغان،

دیل یاره له نیب، یاره لریم یاره دئسینلر

چشم سیهین یاره لری یاره گؤرۆنمز،

مژگان اوخونون یاره سینه چاره دئسینلر

گل ائتمه جفا، ائیله وفا ای قد رعنا،

انصاف دئیل دردیمی اغیاره دئسینلر

دیل یاره کؤنول قاره، غم و درده نه چاره،

درداهلی بیلر، دردی خبر داره دئسینلر

مجنون کـیمی اؤگـرندی گـؤزؤم لیـلیده قـالدی ،
مـــنصور کـــیمی چکـــدی مـــنی داره دئنســـینلر
حسرت دؤ گؤزوم صبحی گؤره، صبح آچیلمیر،
شب زحـــــمتینی آهـــــیله بـــیچاره دئنســـینلر
تـــدبیر قـــضا ســـاغ الیـــمه وئـــردی عـــصانی،
نـــــدیم مـــن بـــیچاره، گـــونو قـــاره دئنســـینلر
سؤندو گؤزومون شمعی، گونوم قاره گـئیئندی،
«مـــیرزه، جـــیگرین عـالمه صـد پـاره دئنسـینلر

عیسا ضیایی اردبیلی

۱۲۶۷ هـ - ق (۱۸۵۰ میلادی)

اردبیلده حاجی محمد رحیم صرافین عـائله سینده آنـادان اولمـوش، تـحصیلینی اوردا آلیب ؛ او تواضعکار و ذوقلی شاعر اولموشدور. آتاسی‌نین اؤلومونن سونرا مادی دورومو پوزولوب. ۲۸ یاشیندا لنکرانا کؤچموشدور. او اؤز آنادیلینده‌ن باشقا فارسجادا شعرلر یازمیشدیر. «تـذکره‌ی ضـیایی» آدلی اثرینده ایکی یوز ایل عرضینده یازان شاعرلریمیز حاققیندا معلومات توپلامیشدیر. وفات تـاریخی معلوم اولمادیغی اوچؤن وفاتینی محمد علیشاه زامانیندا یازیرلار.

قـــویوبدو بـــاشه او ســـروسهی کـــلاه‌ایـــری
قـاش ایـری، زولف سـیه، ایـری و نـیگاه ایـری
من ائیله دیم قاشا عاشیق‌لرایچره سجده، ولی
گؤرولمه میش دی دهان ایچره قبله گـاه ایـری
شکنج سعی ایله اولمادیٔ بخت، طـالع - راست
چیخنیدی چونکی بـوخلقتده‌ن اول گـیاه ایـری
دادیـــزدیری مـــنه زهـــر اجـــل کـــراهت‌ســـیز
گلنده غمزه ن اوخـو خـواه راست، خـواه ایـری
گؤنؤم قارادیر و کؤنلوم شکسته، قـدیم - خـم
نـــه قـــدر واردیـــر اول طـــره ی ســـیاه ایـــری
او ســـرو قـــامته یـوخ، حـیف اسـتقامت خـوب
کی، واردیر عاشیقـــیلن گاه راست، گـاه ایـری

غــرض، ضــیایی تک آخـیردا گـؤرمدی مـنزل
فضای عشـقده هـر کس کـی، گـئتدی راه ایـری

ذره‌لر اؤز دؤنــدره خــورشید عــالم تـاب دان
دونمه یه اوزوم منیم اول قاشلاری مـحراب دان
ترک ائده اوز سؤرت مگـی روی زمـینه آفـتاب
چهره ی زردیـم مـنیم دور اولمـایا اول بـابدان
اویـقودان آچـیلمایا هـر شب کـواکب گـؤزلری
خوابه وارماق گلمه یه بو چشم پر خون بابدان
پـــنبه ی داغ مـــلامتدن اولا پـــیراهـــنیم
نــار پـوشش قـیلماسا خـاکسـتر سـنجابدان.
ایسترایسن عین وصله ایرمه یی، سـرگشته او
بؤیله فهم ائـتدی «ضـیایی» نـغمه ی دولابـدان

آغاداداش ثریّا

۱۲۶۶-۱۳۱۸ هـ - ق

باکیدا دوغولوب. شرق شعرینین اینجه لیک لرینه بلد اولوب باکیداکی «مجمع الشعراء»نین فعال عضوو وکــــاتیبی اولمـــــوشدور. آذربــــــایجان آلیـــــازمالاری مـــرکزینده ســـاخلانیلان ۲۳۵صحیفه‌لیک دیوانیندامختلف قالیب‌لرده یازیلمیش دؤردیوزه‌قدرشعری‌وار. باکیداوفات‌ائتمیشدیر.

مـــن مـــایل‌حسنم مـــنه گـــلزار نـــه لازیـــم ؟!
تکـلیف چـمن بـیر بـئله تکرار نـه لازیـم ؟!
ترغیب و وصـال ائـیله‌مه بـیخود مـنه، ای مـه
مشـتاق فـراغـم مـنه دیـدار نــه لازیـم ؟!
عاشق دئیب ئورلدورمه منی، چونکی ائل ایچره
بـو سـری مـحبت اولا آشکـار، نـه لازیـم ؟!
«بیر شمع کی، حقدن یاناهئچ بـادیله سـؤنمز»
جهل اولمـا، عـزیزیم، بـونا ایـنکار نـه لازیـم ؟!

آزار ایــله، ای مــاه، ســنه مــهریم آز اولمــاز
ایــندی کــی، آز اولمـاز، داهـا آزارنـه لازیـم ؟!
یول وئرمه سر کویونا، هـر نـاکسـی اولسـون
طــوف حــرمین قســمتِ زوار، نــه لازیــم ؟!
عشــاق دن اؤزگــه، گـؤزه لیـم، اول سـرکویه
هــر بــیر ولدالحـیض اولا زوار نــه لازیم ؟!
اغــیار گــزه کــعبه ی کــویوندا نــه حــاجت
مــــحتاج غــم عشــقین اولازار، نــه لازیــم ؟!
قــنداب لبــین نــوش قــیلان عـاشیقه، ای مـه
مــیخانه ی غــمدن مــی گــلنار نــه لازیــم ؟!
و ور چـــنگ عــلی دامــنینه دخــی، «ثــریا»
مــداح عــلی اول، ســنه اشــعار نــه لازیم ؟!

محمد صفا

۱۳۰۱ ـ ۱۲۶۷ هـق

محمد حاج حسین اوغلو صفا شاماخی دا آنادان اولموشدور. ملاخانا و مدرسه تحصیلی گـؤرموش. «بیت الصفا» شعر مجلیسینین تشکیلاتچی‌سیدیر. گنج یاشلاریندا شاماخی‌دا اؤلدورولموشدور. سید عظیم شیروانی‌نین دوستو و معاصیری اولموشدور.

بــو آهــو گــؤزلؤ عــالمده هــر صــیادا رام اولمـاز
و گــر خــود اولســادا کـام دل عـاشق تـامام اولمـاز
بو نه کام ایسته مکـدیر یـاردن هـر لحـظه‌ای عـاشیق
مــحبت اهــلینه نــاکـام لیـق دان غـیری کـام اولمـاز
صفای کوییـنی حاصیل قیلیب سعی ایـله قـوربان اول
مــنای عشــقده عشــاق اوچـون بـئیله مـقام اولمـاز
بــوگون کــی اول مــه نـامهربان وصـلیله خـرم سـن
دولان باشیٔنا، قوربان اول کی، بوفرصت مودام اولماز
سن ای پیر مغان مـی سـاغرین گـرچـی حـلال ائـتدین
مگر کیم یارسیز عشق اهـلینه سـاغر حـرام اولمـاز ؟!

سیاست ائیله سه مه رولر ایـنجینمین، مشـخص دیـر
«سیاست اولمه یینجا عشـق مـؤلکؤنده نـظام اولمـاز
ائدر معشوقی رسوا طعنه دن عارائـتمه سـن عـاشیق
عبث دیر، ای «صفا»، کیم اهل عشقه ننگ و نام اولمـاز

محمد هیدَجی

(م ۱۹۲۸ - ۱۸۵۳) ۱۳۴۶-۱۲۷۰ هـ ق

زنجان ین «هیدج» کندینده دوغولموشدور. ایلک تـحصیلی نـی ده اوردا آلـمیشدیر. سـونرا قـزوین شهرینده تحصیلی نی دوام ائتدیرمیش، منطق، ادبی‌علملری و صرف‌ونحو اوخوموشدور. اوردان نجف شهرینه‌گئدیب درسین ادامه وئریب اجتهاد درجه‌سینه نایل اولموشدور. «کلیات، دیوان هیدج»، «رساله- ی دخانیه» و «شرح منظومه ی سبزواری» آدلی اثرلرین مولليفی دیر. اثرلری زنجان، تبریز و تهراندا نشر ائدیلمیشدیر. هیدجی اوچ‌دیلده عرب، فارس، تورک دیللرینده، شعر، فلسفی، اجـتماعی‌دینی اثـرلر یازمیشدیر. او عتباتا گئدرکن، جبل حرم ین ده سویولموش و شعردیوانی دا غارت ائدیلمیشدیر.

هیدجی نین تورکجه غزل لری نین دیلی ساده دیر اوغزللرین زنجان محلی شیوه سینده یازماغلا چوخ ماراخلانیرمیش. او ایلک شعرلرینی «مغنی» تـخلصی ایـله یـازیب. مـحمدهیدجی تـهرانـدا وفـات ائتمیشدیر. هیدجی عارف و حکیم بیر شاعیر اولوب، عینی‌زاماندا ائل سون وطن دردیـنی و غـمینی چکن عالم ایمیش.

دانیشما، زاهید، اگر سؤز ائشیتمه دیم - سنه نـه ؟
من اؤز خدامه، گؤناه ائتدیم ائـتمه دیـم سـنه نـه ؟
خـدا بـهشت بـرینی وئـریب سـنه - مـنه نـه ؟
سنین گؤما نینا من کامه یـئتمه دیـم - سـنه نـه ؟
نـئچؤن سـنی سـؤیَره م، گـئتمیشم کـلیسایه ؟
دئییلدی کعبه نصیبیم ده، گئتمه دیم - سـنه نـه ؟
مـنه اگـر دئـدیلر : گـل قـیلاق دالیـندانـاماز
باخیب صلاحیما، بوامره بـیتمه دیـم - سـنه نـه ؟
دئـدیم : مـن ائـیلمه ره م، التـفات دؤنـیایه
یئریتدیم اؤز سؤزومو، یایئریتمه دیم، سـنه نـه ؟

قــــوجالیق اگــــدی مــــنی دور قــادان آلیـم ســاقی
عـــــمردن بـــیر نــئچه گــؤندن دگــیل آرتــیق بــاقی
دیش دوشوب،بئل‌بؤکولوب،اوزقیریشیب،باش آغاریب
نــــئجه کـــیم قـــار، یــاغر قــیشدا آغـارداراغــی
هــوشیمی بــاشدان آپـار، حــالیمی زولفـون کـیمی پـوز
دوه مست اولدو یـــؤک آلتــــیندا گــلیر اویـــناغی
مــــن دایــانمام گــئدره م عشــق و مــحبت یــولونو
گــــزرم بـــوچؤلو هـــــریان اوجـــانی، آلچــــاغی.
وارخـــــبرده کـــــی آدام بــیر زادی آخــتاردی، تــاپار
بــــاغلادیم مـــــن بــو اومــیدله بــئلیمه قــورشاغی
ســـالک عـــارفه اؤز حـــالیمی عــرض ائــتدیم اوگــون
دئــدیم او دوســـتو گــؤره‌ن، مـؤمکؤن اولور گــؤرماغی
دئــدی آچ بـــاخ گــؤزووی یــوخسا یــئتیبسن کــامه
قــاتین آچــما بــو سـؤزون یـاخشی دئگیل چیلپاغی
چوخ سؤزون صرفه سنین چؤن یـوخی اصـرار ائـلمه
ای دامـــــاغی قـــورو بـــئینی بــالا، دار قــورساغی
دیــــلووی ســـاخلا ســنی وئــرمییه آخــیر اؤلومــه
اؤلومــه وئــردی بــو ســؤزلر نــئجه شــیخ اشـراقی
حق بویوردو بو سـؤزو دوغـرو دئـدی یـاخشی دئگیل
ســـری ظــاهر ائــله مک، ایــمدی اودور یــئی راغــی.
کــیم یــوموم آغـزیمی اول سـئودیگیمی اوخشـاماغیم
آیـــــری واخـــتا قــالا، یــار بــاقی و صــحبت بــاقی
«هــیدجی» عشــق طــربنامه ســینی یــازدی بـوگون
چــــولقادی عـــیش و فـــرح دفـــترینه اوراقـــی

کــؤنول، دارئــخما، غــم ائــتمه کی، غمگسار گلر
بـــــو روزگــــار کــئچر، یــاخشی روزگــار گــلر

دو مـان تـوتوپ یـئراوزون، گـر یـاغرهاوادان قـار
کـئچر گـئدر بـوسویوق قـیش، گـئنه بـاهار گـلر
اگـر او چـاغ کـی، سـفرائـتدی یـار، گـئتدی بـخت
خـوش اول گـؤنه قـاییدار بـخت ایـلن اویـار، گـلر
گـئجه - گـؤندوز چکـرم آه تـیکمیشم یـولاگـؤز
گـؤرؤم هـاچان یـئنه اول یـار گـؤلعوزار گـلر
سولوب جاوان لیٔغیمیٔن رنگی، باش و قاش آغاریٔب ،
بـلی، بـاهار بـیتر لاله، قـیشدا قـارگلر .
تـلسمه، بـوشهین عـهدینده گـر سیتم یـئتیشر،
بـو شـهریار گـئدر، آیـری شـهریار گـلر
اوشـه کـی، دؤشـمه نـه ساتدی رعـیتی، گـؤردؤن،
نـئجه اجـل اوخـونا سـینه سـی دؤچـار گـلر ؟!
دولانما بوش، بَبه جان، گئت اؤزون اؤچؤن ایش تاپ،
دئـمه مـنه کـی بَـیَم کسب وکـار عـار گـلر

حکیم محمد هیدجی

میرزه یوسف ذکری اردبیلی

۱۳۰۸ - ۱۲۷۲ هـ - ق

مکمل مدرسه (طلبه خانا - حوزه) تحصیلی آلمیشدیر. آذربایجان و شرق عَنعَنَوی شاعرلرینی یاخشی بیلیرمیش. فضولی ادبی مکتبینین یئتیشدیرملریندن دیر. فارس دیلینده ده شعرلری وارکربلاده وفات ائتمیشدیر. قبری‌ده اورداذیر. دیوانی چاپ اولموشدور. مرثیه شعرلری ده دیوانینا داخیل دیر.

گؤندریب لطف له، ای دیل، صنه دلبر کاغیذ
کؤنلومون ظلمتینی ائیله ییب انور کاغیذ
شکر لله من بیچاره یه لطفیله یازیب
ستمیندن اوسانیب شوخ ستمگر کاغیذ.
گز یازیم یار جفا و غمین، اتمام اولماز
فی المثل، روی زمین اولسا سراسر کاغیذ.
دؤشسه گر عاشق و معشوق جاهاندا هجره
بیر بیریندن اولان، ای شوخ، چوخ ایستر کاغیذ
یئتمسه گر الین اول دامنینه جانانین
ای کؤنول، واللهی جانانیما گؤندر کاغیذ.
اشک تؤکدؤکجه دمادم قارالار نور قلم
آه چکدیکجه، دییب بیربیره تیترور کاغیذ
مژده، ای ذکری بیچاره و آواره، سنه
لطف اؤزیله یازیب اول قامت عرعر کاغیذ.

دؤور رخسارینا گیسوی پریشان دؤزؤلؤب
یاکی گؤل دؤورونه بیر دسته ی ریحان دؤزؤلؤب !؟
اسمه ای باد صبا پوزما نیظامین زؤلفون
کی نظامیله اونا چوخ دل ویران دؤزؤلؤب
نئجه ترسا بچه دیر بوکی، قیام ائیله ییبن
قبله ی حسنونه مین دسته مسلمان دؤزؤلؤب

گـــؤل اؤزؤنـــده گـؤرونن دانـــه ی درّ عـــرقی
بئله سـاندیم کـی گـؤل اوراقـینا مـرجـان دوزولوب
شـــربت لعـــلینی بـــیمار کـــؤنو للـــرایســتر
بیر ایچیم سودان اؤتور گؤرنئچه عطشان دؤزؤلؤب
ای کـــامان قــاش بــوقدر آتــما خـدنگ مــژگانی
احــتیاط ائـیله کـی، آمـاجینا چـوخ جـان دؤزؤلؤب
بیلمیره م، هانسی اسیر او خـلایا جـاقدیر، «ذکـری»
بـو سـایاق ائـیله کـی، ابـروسونا مـژگان دؤزؤلؤب

گـؤل یـارپاغی، اولعـل درخشـانه اوخشـاماز
بـــؤلبؤل فـغانی چکـدییم افـغانه اوخشـاماز
واردیـــر اگـــر چـــی سـروده آزاده لیک، ولی
ائـــتسن خـرام، اوسـرو خـرامـانه اوخشـاماز
گر سؤنبولون ده وار ایسه تـاب و طـراوتـی
اول پـــیچ و تـــاب زلف پـریشانه اوخشـاماز
گؤل یارپاغی لطیف دیر، آمـا کـی، وصـف ده
گـــؤلبرگ تک جـــامالینا، جـــانانه اوخشـاماز
هـرگز بشـرده بـیله وجـاهت گـؤرولمه یـیب
بالله، پری دو بو گؤزه ل، اینسانه اوخشاماز
بو جان دو بو لطافت ایـله، یـا بـدن دی بـو ؟
وئـــرمز مـــناسبت بـــدنه، جـانه اوخشـاماز .
سـوردوم لبـین حـلاوتینی خـضردن دئـدی :
کؤوثر بولاغی چشمه ی حـیوانـه اوخشـاماز
یـــوسف اگـــر اوحســـن و جـــاهتله مـصردن
گلسه، یقین کی، بو گؤزه ل انسانه اوخشاماز
بـــواردبـیل مـولکؤدؤ «ذکـری» گـؤزه للـرین
اولماز شبیهی حـوری و غـیلمانه اوخشـاماز

چیخدی جانیم جیسمیدن حال رخ جانانه سیز
موشکل ایشدیر کیم قالا بیر قوش قفسده دانه سیز
ساقیامن مایل اهل ریا اولدوم دریغ
کئچدی اوقاتیم قدح سیز جام سیز پیمانه سیز
باشینه دؤنمکدن اهل عشقی چوخ منع ائیلەمه
ای حبیبیم سؤیله هئچ بیر شمع وار پروانه سیز؟
آچیلیر کونلوم آچینجا شانه طاق کاکیلین
اولماسین یارب گوروم هرگیز بوکاکیل شانه سیز
عشق وادیسین گزیب لیلا و مجنون گئتدیلر
ایندی من سئیر أیلرم قالماز بوچول دیوانه سیز
آغلارام خندان اولوب گوسترسه اینجی دیشلرین
ابر نیسان یاغسا قالماز هئچ صدف دور دانه سیز

عاشقم خاکستر محنت یاتاغیمدیرمنیم — عالم علم جنونم غم اوتاغیمدیرمنیم
واردی بیر فرهادلن مجنون دئیەرلر عشقده — من نهال محنتم اونلار بوداغیمدیر منیم
عالم‌تجریدیده‌فرهادیله‌مجنون منم — دردصحراسی‌چؤلوم‌غم‌کوه‌وداغیمدیر منیم
عالم فقر و فناده سئیرقیلماق تاعدم — صبروتسلیم ورضارسم وسیاغیمدیرمنیم
منع‌قیلمین‌ائیله‌سم‌دیرناغیله‌جسمیم‌خراش — زولف دردیم‌ناخن‌حسرت‌داراغیمدیرمنیم

آغاعلی‌بَی ناصح

۱۲۷۳-۱۳۳۲ هـ - ق

شاماخیدا آنادان اولموش، ایلک تحصیلینی ده اورادا آلمیشدیر. میرزه علی اکبر صابیرین و عباس صحتین‌دوستواولوب‌واونون‌خیرخواه‌مصلحت‌چی‌سی‌اولموشدور. سیدعظیم‌شیروانی‌نین معاصیری شاماخی شاعرلرینین شعر مجلس لرینده اشتراک ائتمیشدیر. فضولی شعر مکتبینین یئتیشدیرمه‌سی‌دیر. کلاسیک‌شعریمیزین‌مختلف جنس لرینده یازمیشدیر. شاماخیدا وفات ائتمیشدیر.

نه میلیم باغه، نه جام و سبویه احتیاجیم وار
جمالین گؤلشنین دن رنگ وبویه احتیاجیم وار
هوای زولف ایله دیل مرغی ترک آشیان ائتمیش
صبادن سورماق ایله جستجویه احتیاجیم وار

حدیث لبلرین تعویـذ جان ائتمک دیـلر کـؤنلؤم
اوزلف پـــرخـمیندن تـارمویه احـتیاجیم وار
نگاریم بی وفا اولدو، فنادن غـیری یـوخ چـارەم
علاج درد اؤچـؤن اول تـند خـویه احـتیاجیم وار
شــهید نـاوک مـژگانین اولمـاقچؤن کـفنلندیم
کؤنول قانیله تـغسیل و وضـویه احـتیاجیم وار
ره عشـقیده پـامال اولمـادیم بـی اعـتبار اولدوم
غـــبار مـــقدمیندن آبـــرویه احـتیاجیم وار
منی منع ائتمه «ناصح» گرقیلام دلبر تماشاسین
نئدیم، حال اهلی یـم، روی نکـویه احـتیاجیم وار

صادق صدقی حسن زاده

? - ۱۲۷۴ هـ.ق

با کیدا آنادان اولموش، ایلک تحصیلینی آتاسیندان آلمیشدیر. ۱۲، یاشیندان شعر یازماغا باشلامیش مکتب دارلیق لا مشغول اولموش دور. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

اوگؤن کی،خال و لبین صحبتی بیانه گـلیر — بومرغ کؤنلوم اؤچون سانکی آب ودانه گلیر
دؤشنده حلقه‌ی زؤلفؤن بیاض گرد نه پیچ — بـوشاهباز دیـلیم‌یالواریب آمـانه گـلیر
گئدر فنایه کؤنؤل، مرغ جان اولور خاموش — گـؤرنده تـیرمژه‌ن‌ابـروی کـمانه گـلیر
ترحـم ائت سـنی تـاری، هـلاک قیلما مـنی — بلانه گلسه، بو جسمیم ایچینده جانه گـلیر
چکـین بـو حـالت ایـله وادی سـلامه مـنی — بلالی دیـل بـرهوت اهـلی تک فـغانه گـلیر
چکـنده نـاله ی «هـل مـن مـزید» نـارجـهیم — گؤروم اودمـده پـناهیم نـئجه عـیانه گـلیر
بودرده هجر ایله، صدقی، ثبات گؤسترسن — کی، عشق اهلینه هـر درد بـی بـهانه گـلیر

صبر ائیله، ای گوزوم، غم هجرانه، آغـلاما — اظـهار قـیلما دردیـنی جـانانه، آغـلاما !
طـعن رقـیبه آسـما قـولاق دؤنـمه یـاردن — اول جـان فـدا نـیگارینا مـردانـه، آغـلاما !
دولدور می محبت ایله جـامی، نـوش قـیل — چـؤن رنـد لاابـالیی مســتانه، آغـلاما !
صرف ائیله نقد جانیٔنی راهـینده دلبـرین — یان شمع عارضینه چـو پـروانـه، آغـلاما!
بالمرّه کس علاقه نی، وئرمه ریـا یـه دیـل — زاهید تک آلمـادستینه صـد دانـه آغـلاما !

میخانه سمته ائت گذر ای خانمان خراب   مسجید ده قالما، آل اله پیمانه، آغلاما !
«صیدقی»، می ارادت ایله تاپ حقیقتی   بو من، بو سن، بو جام، بو میخانه، آغلاما !

یاغوب ادیب

؟ - ۱۲۷۵ هـ - ق

سلیاندا آنادان اولموشدور. باکیدا تحصیلینی داوام ائتدیریب. ۳۰ یاشیندا تفلیس‌ده شیخ‌الاسلام اداره سینده کاتب، همین اداره نین نظارتی آلتیندا اولان مکتبده معلم ایشله‌میشدیر. ۱۳۱۰ هـ - ق ده باکیدا روس - مسلمان مکتبینده ایشله میش، ۱۳۱۶ هـ - ق سلیاندا اؤزحسابینا اصول جدید مکتبی آچیب ۱۳۱۹، هـ - ق ده باکیبا قاییدیب، معلم لیک ائتمیشدیر. شعرلر و نغمه لر کیتابی حسن بی زردابینین کؤمکلیگی ایله نشر ائدیلیب.

ای ائدن جسمیم ائوین سیلاب اشک ایله خراب
وی قیلان کیم آتش هیجران ایله باغریم کباب.
من کی، کام دل آلیب عالمده خوشحال اولمادیم
اولماسین یا رب، رقیبیم عالم ایچره کامیاب
یا سه تبدیل اولدو دایم عشرتیم ایامده
هاردا بیر محفل بولورسام، الده قان اولدو شراب
اشک ریزان دیر گؤزوم یاهو کنان شب تا سحر
اود دوتان کؤنلوم ائوینه یاغدیریر گویاسحاب
سرتاسر (سرتسر) جسمیم آلیشمیش آتش سوزان ایله
سیزلاییر، ائیله سیز یلدار کیم اوداؤستؤنده کباب
اشک چشمیم داشدی بیر دریای موج افکن اولوب
ضعفدن جیسمیم او دریا ایچره گویا بیر حباب
احتیاط ائت، بؤیله بیر ظلم و جفادن بیر ساقین
یوخمودور کیم، محشر کبراده بیر حق وحساب ؟
رحمه گل، باس بیر قدم بو کلبه ی احزانیما
سن گلن یوللارا آب افشان اولور چشم پر آب
اختیار وحدت ائتسن عالم کثرتده گر
ماسوا دن ائیله سن ذوق می ایله اجتناب

کشـــف اولور راز حـــقیقت شک یـــوخ تـــوحید ایـــله
تـــا هـــویت وار اراده رفـــع اولونـــماز بـــیل حـــجاب
اول قـــــدر جـــؤور و جـــــفا چکـــمیش ادیب ایـــامده
یـــازسا گـــر دردِدیـــلین مـطلق اولور مـین بـیر کـیتاب

ابراهیم خلیل دودویی

۱۳۱۸ - ۱۲۷۷ هـ - ق

شکی نین دودون محله سینده آنادان اُلموشدور. بعضن ابراهیم تخلوصونو ده ایشله دیب. کـلاسیک شعرین مختلیف جنس لرینده چوخلو شعری واردیر.

دئدیم : - کؤنول، سنی بو حـاله دردیـار سـالیب ؟
دئـــدی : بـــلی، بـــلی، البـــتده بـیرنیگار ســالیب
دئـــدیم : بـو آه و انـینه سـبب نـدیر شب و روز ؟
دئـــــدی : بـوسینه ی پـردرده یـارنار سـالئب
دئـدیم : خـزان دمـیدیر مـی بـئله پـریشان سـان ؟
دئـدی : فـراق غـمی، نـه خـزان بـاهار سـالئب .
دئدیم : کی، صبر و قرار ایله حـل اولور مـؤشکول،
دئـدی کـی، زولف سـیاهی بـی اخـتیار سـالئب
دئدیم کی، ای گؤل تازه، نـدیر بـو جـؤور و جـفا ؟
دئدی کی، بؤیله دیـر عـادت کـی، روزگـار سـالئب
دئدیم : بو حوسنده یوسیف می سن، زولیخاسن ؟
دئـــدی : ایکـی بـرابـرجـه یـادیگار سـالئب
دئـــدیم کـی، لرزه سـالیب جـانه صـفّ مـؤژگانین
دئدی : نه بیر جه سـنی چـوخلاری فـیکار سـالئب
دئدیم : بو محنت هـجرانـه یـو خـمو بـیر انـجام ؟
دئـــدی : نـــه چـاره قـضایه کـی، کـردگار سـالئب
دئـــدیم : «دودوئـــیه» بـاعیث اولان عـداوت نـه ؟
دئـــدی : عـبث دئـیل، البـتده، وجـهی وار، سـالئب

عشق بیر بحر دیر کناره سی یوخ — ترک جاندان سوایی بهره سی یوخ
دود آهیم درونه دن چکسم — آسمانین اولور ستاره‌سی یوخ
غم ایام دیل ده دیر مکتوب — بی بصر لر دئییرکی، قاره سی یوخ
ناله دن ناله دؤندؤ قامت راست — سویلر، اماکی، خلق اماره سی یوخ
دودویی فال اگر دئییل نیکو — سنده اخلاص و استخاره سی یوخ

محمد حسین روسوا

۱۲۷۵ - ؟ هـ ق

شیروان ماحالیندا آنادان اولموش، مکمل مدرسه (ملاخانا) تحصیلی گورموشدور. بهارشیروانی‌نین قارداشیدیر. فضولی ادبی مکتبی نین یئتیشدیر مه له رین دندیر. «کاشان» دا وفات ائتمیشدیر.

هر زامان دور فلک جؤرؤنؤ کیم، یادائتدیم — آتش آهیم ایله عالمی برباد ائتدیم
بیر قدی سرو روان دلبر ترسایه گؤرؤب — اونو شیرین سانیب، کندیمی فرهاد ائتدیم
خانه ی کؤنلو فراغت غمی قیلمیشدی خراب — درد عشق ایله او نو بیر دخی آبادائتدیم
بو اؤمید ایله کی، قانیم تؤکَجَک غمزه‌ن اوخو — دمبدم خاطر محزونومومن شاد ائتدیم
گرچی‌روسواکیمی‌جانیمدان‌الیمی‌یاقادیم — عاشیق‌اؤلدؤرمه‌که‌لاکین‌اونو‌اوستاد ائتدیم

مشدی میرزه جَفَر

۱۳۲۰ - ؟ هـ - ق

قاراباغ شاعیرلریننندیر. فارس دیلین ده ده شعرلری واردیر. فضولی مکتبی‌نین داوام‌چی‌لارین‌نان‌دیر. ۱۳۲۰ هـ- ق ایلده وفات ائتمیشدیر.

نئجه مؤمکؤندور ای واعیظ، مسلماندا نیظام اولسون
همی اهل کلام اولسون، همی اهل سلام اولسون ؟!
نئجه انصاف دئیر شیطان گلیب گؤرسون بیزیم اهلی
آتیب شأن و جلالینی، مسلمانه غلام اولسون ؟!
اگر حاجی یولا گلسه اگر واعیظ دئسه دوغرو
ولی، لازیم تو تار اوندا گرک دؤنیا تمام اولسون
بولار هر بیر مسلمانی ائدر غارت اله دؤشسه
بئله فال و بئله طینت گؤرؤم، یارب، حرام اولسون

مـنی یـار ائـیله مـه، یـارب، قـیامتده بـولار ایـله
منه قسمت جهیم اولسـون، اونـا جـنت مـقام اولسـون
منه واعیظ، قـمیش قـویما، یـئری ، ریشـه حـنا بـاغلا
منه میخا نه یئر اولسون، سنه مـنزل حـامام اولسـون
«جعفر» لغوین طویل ائتمه، گئجه کئچدی، تامام اولدو
گـئجه یـوخدور بـومسکودا، حکـایتین تـمام اولسـون

محمد شمم دوز

۱۲۸۴ - ۱۳۷۷ هـ - ق

محمد سلیمان اوغلو شَمَم دوز شکیده آنادان اولمیشدور. چاریق چی لیٔق لاگذران کئچیریب. استعداد و باجازیقی سایه سینده کلاسیک ادبیاتا و شعرین سیرلرینه بلد اولوب. آغیٔر حیات، یاراد یجیلیغینا دا تأثیر ائتمیشدیر. شعرلرینده زمانه دن شکایت مضمون لاری اهمییت‌لی یئرتوتور.

چؤن قضـا تیری سـنی ائـتدیکده نـیشان، آغـلاما !
باخ علاجین وارایسه، توت قارشی قالخان، آغلاما !
چرخ کج رفتار اؤزو سـن کـیمی بـیر مـخلوق دور
سن ده قیٔل اؤز دردیـنه هـر دمـده درمـان آغـلاما !
عـاشق صـادق اولان هــر درده قـاتلانماق گـرک
صبرقیٔل، صـبراهـلینه یـاوردی سـبحان، آغـلاما !
تاب قیٔل، اول قـیس تک لیـلا دن ایـری دؤشـمؤسن
اولمادیٔن مجنون کـیمی صـحرادا عـریان، آغـلاما !
ای حکــیما، عـبرت آل هـر دم بـاخیٔب پـروانـه دن
عاشیقین اولماق گرک دیر باغری سـوزان آغـلاما !
حقین «عُسراً یُسراً» حکمون هر زمان سن یـاد قـیٔل
پاک «الم نشـرح» ده دیـر بـو امـر یـزدان، آغـلاما !
عاقل و هوشیار اولان ائتمک گرک سـیررین نـیهان
ئولدورور بـو غـم سـنی، بـیهوده پـنهان آغـلاما !
هر گؤرن انسانی دوست سانما، جاهاندا عـاقل اول
نـار نـیران دان بـتردیر طـعن دوشـمان، آغـلاما !

سن ووقارایله غم هجرانی چک، کاملدن اول
ساخلاسیررین، ائتمه شکوه، گزمه هریان، آغلاما !
یئتمه دی مقصودینه بیرکس ریاضت چکمه میش
صبرائدیب زندانه یوسف، اولدوسلطان آغلاما !
سورمعالج دردینه بیرواقف اسراردن
اوما ناکس کیمسه لردن فضل و احسان، آغلاما !
هرنه مشکل درد اولورسا، بولونور درمان اونا
عشق دردینه معالج اولماز امکان آغلاما !
گؤرمه دیم من بیر رفیقی اعتباری وار اولا
قالماییب عالمده هئچ بیر عهد و پیمان، آغلاما !
ای «شممدوز»، اول خدا مشکل گشا اولموش بیزه
نئجه مشکول کارئن اولسا، ائیلر آسان، آغلاما !

کریم آقا صافی

۱۳۴۸ - ۱۲۸۴ ه ق

کریم‌آقا صافی تبریزده محترم بیر عایله‌ده آنادان اولوب‌دور. او وطن پرور و آلچاق کؤنوللو آدام اولموش، صمیمی، صدیق، وفالی دوست و امین بیر شخص کیمی آد آچمیشدیر. او همده اجتماعی ایشلرده فداکار جاسینا چالیشارمیش. میرزه محمد علی صفوتین یاخین دوستو اولموش دور. او خوش ذوقلی جوشقون طبعلی بیر شاعیر ایمیش، او همده گؤزه‌ل سسه مالیک ایمیش، او اول‌لر چالقی چی‌لارلا بیر یئرده ایشله ییب، خواننده لیک ائدیرمیش، سونرا لار توبه ائدیب مرثیه خوانلیق ائدیر.

«صافی» چوخلو شعر و مرثیه یازمیشدیر. اونون مرثیه‌لری سیدابراهیم سعادتین یاردیمیله چاپ اولونموش «گنجینه حسینی» آدی ایله یاییلمیشدیر. قصیده، غزل و قطعه‌لری مرحومون وصیتینه گؤره یوخ ائدیلیب. الده اولان غزل و شعرلری اوردان بوردان توپلانیب و یادداشت لاردان آلین‌میشدیر.

نئیله‌میشدیم‌ای‌فلک‌بونوع خوار ائتدین منی　　سالدین عزت دەن، ذلیل روزگار ائتدین منی
گؤنده بیر آزار یله وئردین زبسکی دردسر　　متصل بیمار و زار و بیقرار ائتدین منی
خسرو خوبان یانئندا اعتباریم واریدی　　بیلمیره‌م علت نه دیر، بی اعتبار ائتدین منی
زمره‌ی عشاقه باخدین مستحقین تاپمادین　　درد و غم چکمکده، آخر اختیار ائتدین منی
عقلیمی آلدین، مقصر ائیله دین‌ناحق‌یئره　　آخری یار آسیتانیندەن کنار ائتدین منی

عبدول‌خالق راقی

? - ۱۲۸۵ هـ - ق

باکیدا، تاجیر عایله‌سینده آنادان اولموشدور. بیرمدت تجارت‌له مشغول اولوب، لاکین موفق اولابیلمه‌میشدیر. کاسیب گذران کنچیریب. شخصی مطالعه و سعی نتیجه‌سینده کلاسیک شعرین بؤیۆک نماینده‌له‌رینی اؤیره‌نمیشدیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

سویله دیم آچماشکن نافه ی چین ختنیمدن
ساچیلیر مشک ختا طره‌ی عنبر شکنیم دن
دشت آهو لرینه زؤلف کمندین آتام هرگاه
دامه راغب اولا بو نرگس جادو زغنیمدن
نازو غمزه ن اوخو، چوخ تیرایدی، خونریزایدی ،لیک
ائتمزعشاق حَذَر ناوک رؤستم فکنیمدن
نه تعجب دور ائده برق اگر زایل ظلمت
تیره شب روشن اولور، خندهٔ درّ عدنیمدن
سرو آزاد ایسه یئردن متحرک اولا مشکو ل
اخذ رفتار ائده لازیم بو خورامان بدنیمده ن
منم اول شاخه ی سیمین کی، اولور بهره‌ور عاشیق
نارپستان، لب فیندیق وش و سیب زقنیمدن
حسر تیمدن گئجه نین هجریده عشاقه نسیم‌ار
یئتیره، زنده ائدر، نکهت برگ سمنیمدن
شؤوق لعلین ائله ییب «راقی» نی گر باده‌یه مائیل
یوخساسرخوش تاپاماز تا آلاکامین دهنیمدن

گؤلؤستاندا چمن رعنالری عرض جمال ائیلر
زمستان زحمتین بؤلبؤل اولارلا عرض حال ائیلر
ترّنم له شکایت باشلاییبدیر ظلم سرمادن
او سوزش لی ترانه اهل نطقی جمله لال ائیلر
ائدر صوتی هزاران شوق عشرت بعضی حال اهلین
ولاکین بعضی سین هم غرق دریای ملال ائیلر

بیلر عاشق دیلین عاشیق، دؤشؤنمز غیریسی هرگیز
تفکر ائیله مز سیررین ده حمل قیل و قال ائیلر

کیمین وارسینه سینده داغ هجران، سور،دئسین سیررین
اوداغی گؤرمین، او داستان شرحین محال ائیلر

او تورتدو ظلم دؤوران اکثرین غمخانه کؤنجؤنده
اونوتماز هیجر ایچینده دایما یار وؤصال ائیلر

کیم اولسا زشت رو او رسمدیر بیر کس اؤزون گؤرمز
سبب سورسان بهانه «راقیا» عین الکمال ائیلر

مشدی ایوب باکی

۱۳۲۷ - ۱۲۸۳ ه - ق

شوشا شهرینده دو غولموشدور. «مجلس فراموشان» ین فعال عضولرین دن ساییلیر. فضولی ادبی مکتبی نین یئتیشدیرمه سیدیر. دیوانی آذربایجان الیازمالاری مرکزینده ساخلانیر.

افسوس، حیف ؛ مندن او جانانیم آیریلیر جان مؤلکؤنو خرابه قویوب جانیم، آیریلیر.
مشتاق غم گؤروب ده منی کوهکن کیمی شیرین دل و شکر لب و خندانیم آیریلیر
باغ محبت ایچره منه غصّه تاپشیریب بیر آلا گؤزلو سروخرامانیم آیریلیر
گیسوی یاره،سؤیله صبا،شانه دَیمَسین تئل-تئل دؤشنده گؤل اؤزه،یؤزجانیم آیریلیر
قان آغلاسین همیشه گرک قان اولان کؤنول باکی بلا اسیریدی، سلطانیم، آیریلیر

ایلاهی، یاندی جانیم یاندی جانیم
نییه نا مهربان دیر مهربانیم ؟!
ایلاهی گؤل گؤزوندن دوشدو بولبول
موراد اؤسته پوزولدو آشیانیم
بلالی باشیمین چوخدور بلاسی
کؤنول باغیندا غمدیر باغبانیم
گؤزوم یاشی گرگ دونیانی پوزسون
قوی عرشی یاندورسون آه و فغانیم
ایلاهی، گؤنده یوزدفعه من اؤللم
نثره دؤشمز، ولی، بیر قطره قانیم
هر عاشیق یاره بیر قوربان وئریبدیر
منیم بیر جؤت گؤزوم وار، بیرده جانیم
ایلاهی، ائیله بیر باکی شیکایت
نییه نامهرباندیر مهربانیم

ابراهیم زولالی

۱۳۲۱ - ۱۲۸۶ هـ - ق

یوخاری‌آذربایجان شاعیریدیر کامیل ملاخانا درسی اوخـویوبدور. بـاکـئدا یـاشاییب، قـافقازین او زامانکی‌بؤیوک شهرلرین‌گزیب‌دولانیب.عارف‌وطریقت‌اهلی‌اولوب.شعرلری فارس و تورک دیلینده‌دیر.

چیخیب مرغ کـؤنؤل تـنده‌ن گـزر دیـلدار اولان یـئرده
کی بـؤلبؤل آشـیان ائـیلر، بـلی، گـؤلزار اولان یـئرده
گؤرؤب زولفون، روخون کان ملاحت اولدوغون بیلدیم
کی دئرلر: گنج اولور بیشک جاهاندا مـار اولان یـئرده
ســپاه غــمزه ایـله کـؤنلؤمؤ تــالان ائـدر چشـمین
اولور مو ظؤلم بونجا ای گؤزه ل، زنـهار اولان یـئرده
علاجیمده ن طبیب، اَل چک، بو قـدر انـجیتمه مـن زاری
دواسی وصل دیـر، دیـل عشـقیله بـیمار اولان یـئرده
دل ویـــرانــیمی گـؤر، عـیب ائـتمه آه و افــغانیم
صدای جغد اولار، ناصح، سینْیق دیـوار اولان یـئرده.
بو دوغـرودور، دئـییرلر : ایت اولان ائـوه مـلک گـلمز
وفـــالی یـــار اگــلنمز بـلی اغـیار اولان یــئرده
«زؤلالی»، ننگ و نام ین تـرکین ائت رفـع حـجاب ایـله
گـؤرؤنمز شــاهد مـقصود، نـنگ و عـاراولان یـئرده

ملا محمد باقر خلخالی

۱۳ - اونجو هجری یوزده

خلخال شهرینده دؤنیایه گلیب. روحانی اولوب. درسینی قزوین شهرینده مشهور حجةالاسلام «ملا- علی» نین یانیندا آلیب. سونرا خـالخالا قـاییدیب مکـتب دار لیـقلا مشـغول اولور. تـورک دیـلینده یاراتدیغی اثرلر ادبیات تاریخی میزده ئوزؤنه مخصوص یئر توتور. منظوم اثرلرینده قاجار دؤورونده خلقین فلاکتلی و آجیناجاقلی یاشاییشین گؤروب قاجار اصول اداره سین، پادشاه لاری نین ظؤلمؤن حقسیرایشلرین، اخلاقسیزلیق لاری نین علیهینه مبارزه آپارمیش، جامعه ده اولان دردلری اؤزکسگین و اثرلی قلمی ایله یازمیش و اُنلارا درمان آرامیشدیر.

اونون «تولکی - ثعلبیه» اثری بیر سیرا خارجی دیللره ترجمه ائدیلیب، یـاخین شـرق ئـولکه‌لرینده درسلیک لره گیرمیشدیر. «ثعلبیه» منظوم حکایه طنز ایله کؤهنه نصیحت‌چیلیک مـضمونوندا قـلمه

آلینمیش بیر اثر دیر. اونون «طنز» حصه سی سؤز سوزکی کلاسیک آذربایجان ادبیاتیندا شاه اثرلردن بیری ساییلابیلر.

شهید علیرضا نابدل «اوختای» اونون «ثعلبیه» اثری نین طنز حصه سین «تولکی ناغیلی» آدی آلتیندا نشر ائتدیرمیشدیر. ثعلبیه منظوم ناغیلیندا خلخالی ئوز اجتماعی، اخلاقی، دؤشونجه‌لرین حیوانلارین دیلینده‌ن آیدین شکیلده دئمیشدیر. خلخالی نین غنایی اثرلریده آز دئییلدیر .عشق و محبت اودیله اوره‌کی آلوولانان شاعیربیر چوخ شیرین‌وبدیعی غزللری‌ده واردیر. بو غزللرده گؤزه ل تشبیه و بکر معنالاری ترنم ائدیب عینی لشدیریر.

دلبـره بـاخ گـؤرنئجه جـانانه دیـر — آلماغا جـان عشوه سـی مـردانـه دیـر
یـارسؤزون دن ده، اگـر سؤز دئسـن — غـیر بـوسؤز ئـوزگه لر افسـانه دیـر
قـــوی دولانـیم بـاشینا پـرونه تک — عشـــق اودونـا یـانماغا پـروا نـدیر !؟
زولفونه توتسون نـئجه کؤنلوم قـرار ؟ — دسـته لری هـر بیری بیر یـانه دیـر
مـن بیلیره م کـیمدی منی ئـولدؤرن — بـاد صـبادیر بـیری ده شـانه دیـر
دام بـــــلا زؤلف مـــــعطرلری — قوش اؤره ییم خال اوخـونا دانـه دیـر
مـن او قـارا گـؤزلر یـنه عـاشیقم — عشوه‌سی چوخ، شیوه سی مستانه‌دیر
لعـــل لبـــین شـــربتینی هــوشییار — ایچسه دئیه ر : می نـدی، مینانه دیـر؟
مسـجده بـؤر کـوم آتـالار گـیر مـه‌نم — مست یـئری گـوشه ی مـیخانه دیـر
دوش چؤله «باقر» نه عجب یـاتمیان ؟ — قوی دییه لر : «بوگـده دیـوانه دیـر»

گؤرسندی چؤنکی لاله‌ده‌خددون نشانه سی — اود دوتدی قلبیم عرشه یئتیشدی زبانه سی
بزم چمنده خوش دؤشه‌نیبدیر بساط حسن — به به بو قوشلارین سسی بؤلبؤل ترانه سی
چه چه و ورارلا قمری و دراج و کبک و سار — سازی، نئیی، کمانچه سی،چنگ و چغانه سی
گل بیر چـمنده سـیر ائـله بـؤلبؤل دمـاغنه — گل بـوته سـایه سـینده مـهیادو لانـه سـی
سنبل، بنفشه، نرگس و ریحانه بـاد صـبح — آرایش ائـتمکه گـلیری آلده شـانه سـی
خال لبؤن اؤزؤنده گـؤرؤب مـرغ‌دل دئـییر — الله نه خوشدو بو چمنین آب و دانـه سـی
زولفی، قاشی ! گوزی، گوزه‌لیمین او غبغبی — جـــلادی مـــحبسی، قـــلیجی، تـــازیانه‌سی
داشـدیر مگـر سـنین‌اؤرگـین ائـتمیری اثـر — عـــاشق لریـن بـوناله سـی آه شـبانه‌سی
بیر بوسه وئر بو دیلیمی آل، اولماسان رضا — بیرجانه وارکمان بودا اولسون سرانه سـی
بـیر بـوسه ایـله جـانئنی آل‌قـویما انـتظار — بـو«بـاقر» فـقیر کسـیلمیش بـهانه سـی

میرمهدی میرهاشم‌اوغلو خزانی

۱۳۱۶ - ؟ ه - ق

کئچمیش زنگه زور ولایتینین برگشاد ماحالینین مَمَرلی کندینده دوغولوب. سونرالار «توغ» کندینه کؤچوب. قاراباغین تاریخینی گئنیش قلمه آلیب. ۱۳۱۶ ه - ق ده «توغ» کندینده وفات ائتمیشدیر.

جـاهاندا هـر کـؤنول آشـفته دیـر بـیر یـار شـوقوٌنده
کـــیمی ایـــمان خـــیالیندا، کـیمی زنـــارشؤ قـوٌنده
کـیمی صـنعان اولوب دیـل بـاغلامیش زلف چـلیپایه
کـیمی مـجنون اولوب بـیر لیـلی وش دلدار شـؤقوٌنده
بســاط عشــقدیر عــالم حــقیقت بــاخسان اوضــاعه
عــنادیل گــوٌل هــواسـیندا سـمندر نـار شـؤقوٌنده
ایکـــی دلداره عــاشق دیـــر، چـمنده قـمری و بـلبل
بــیری ســروین هـواسیندا، بـیری گـوٌلزار شـؤقوٌنده
زمــانه اهــلی، عــادت دیـــر کـیمی کسب حـلال ائـیلر
کـیمی کـرکس صـفت دائـم گـزر مـردار شـؤقوٌنده
جاوانلار خوش سعادت دیرکی، غافیل گزمه‌ییب‌اولسون
گــهی تـحصیل عـلم ایـله گـهی اشـعار شـؤقینده
سعادت مولکونون سرمایه سـی تـحصیل اولان بـزمین
«خـزانـی»خسـته و مسکـین، هـمیشه وار شـؤقوٌنده

ای گـؤزه‌ل وار گـؤزلر یـنده کـل ایـرانـین گـؤزؤ
سـن سـن عـالمده، نگـارا جـؤمله خـوبانین گـؤزؤ
یـوخدو بـو تـبریزده، بـیرکس بـرابـر حـوٌ سـنؤوه
وار عجب قاش و گـؤزؤن ای مـؤلک ایـرانـین گـؤزؤ
مــن ســنه قـوربان اولوم، گـیزلت جـمالین خـلقدن
گـؤرمه سـین روخسـارینی هـر نـامسلمانین گـوزؤ
گرگؤره یدی گؤل اؤزؤن، اول چشم و خط و خالؤوی
حـضرت یـوسف ده قـالمازدی زولیـخانین گـوزؤ

گل اؤیوْم گاهی اوْزوْن، گاهی قاشین، گـاهی گـؤزون
قوی بو هجرتده کوراولسون تاکـی اعـدانـین گـؤزو

ملا محمد حوزنی

شکیده آنادان اولوب مکمل مدرسه تـحصیلی گـؤرموش. شـرق شـعرینین مـختلف جـنس لریـنده یازمیشدیر. اثرلری‌نی «مجمع المنشات»دا جملشدیر میشدیر.

اشـرف الخـلق اولمـاغا بـاعث بشـر، عـلم و ادب
هــــادی راهِ ریـــاض دادگـــر عـــلم وادب
ایسته سن دؤنیا و عـقبا، عـز و رفـعت خـلق آرا
ائیله حاصل، سعی ائدیب شام و سحر علم و ادب
مــال و مــنصب، صـاحیبین ائـیلر بـلایه مـبتلا
صــاحبین امــا بــلادن حــفظ ائـدر عـلم و ادب
غم دئیل، اولمازسا دؤنیا دؤولتینده‌ن، دؤولـتـین
اولســاگــر سـرمایه ی عـقل وهـنر، عـلم و ادب
احـــترام ائــیلر عــیمومن پــیروبرنای جــهان
کیم کی، اولمـوشدور اونـادیهیم سـر عـلم و ادب
صــنع قــدرتدن تـیکیلمیش گـؤلشن عـالمده‌یر
بــیر نــهال بــارور پــیوسته تــر عــلم وادب
ائیله کـوشش ائـتمه یـی بـیر آن تـغافل، حـزنیا
رونــقی دیــر بــزمگاه خــیر و شـر عـلم و ادب

واعظ شیروانی

اون اوچ اونجی یوزایل لیکده فضولی ادبی مکتبی نین یئتیشدیرمه لرین دن دیر. زمانه‌سی‌نین بیلیکلی و مـحترم شـخصلریندن اولوب. شـرق ادبـیاتی نـین ایـنجه لیکـلرینه بـلدایـمیش. غـنایی شـعرلرله یاناشی جهالتی، عوام لیغی، حاق سیز لیغی افشا ائدن اثرلری ده واردیر.

دئــمه کــیم خـلق آرا بـی‌رغبتیز، اقـبالئمیز یـوخدور
زمــانه مــوسم دســمال دیـر دســمالئمیز یـوخدور

کـمال ذاتـیٔمیز دیـر، شکـر لـلـه، عـیبده ن عـاری
رواجـین وئـرمه‌یه تـعریف ائـدن دلاّلیـمیزیوخدور
هـماییز، اسـتخوان ایـله قـناعت پـیشه کـرکس تک
شکـار جـیفه‌ی دۆنـیا اۆچـۆن چـنگالیمیز یـوخدور
آغیز کسکین لیگی چۆن، دخلی چوخدوریال وکوپالین
شکسـته بسـته فـقریز یـالئیمیز کـوپالیمیز یـوخدور
سـبک روح المشـرف مشـربیز فـارغ تکـلف دن
زمـانه اهـلینه لازئـم اولان سـانبا لئـمیز یـوخدور
زمـانه حـالی دیـر «واعـیظ» حـیاایـله حـیاسیٔزدان،
حـیاسیٔزلا حـیاسیزلیق ائـده‌جک حـالیمیز یـوخدور

محمد امین دلسوز

۱۳۲۲ - ؟ هـ - ق

اون اوچ اونجو یوزایل لیگین اول لرینده تبریزده آناڈان اولموشدور. فارس دیلینده یازدیغی شعرلرده گئنیش یا ییلمیشدیر. صاف محبتین ترنومونه و اجتماعی حاق سیزلیٔقین تنقیدینه چوخلی اثر حصر ائتمیشدیر. دیوانی ۱۳۲۰ هجری قمریده تبریزده نشر ائدیلیب .

ای مه، نـولا بـاخ مـنه سـاری، سـنی تـاری — سـالما نـظریندەن مـن زاری، سـنی تـاری
اغیار ایله یـار اولمـاگیلن دورمـا اوتـورما — ایـنجیتمه مـن زارو فکـاری، سـنی تـاری
گۆل عاریضۆوۆن عاشیقی یم ای شه خوبان — هـمدم اۆزونـه ائـیلمه خـاری سـنی تـاری
گل ساقی الینن ایچه لیـم بـاده‌ی گـۆل نـار — بـیهوده کـئچیرمه بـو بـهاری سـنی تـاری
بیر فصل دوبو هر کیم‌ایچه باده‌ی گۆل نار — دیلدن گۆتورر گـرد و غـباری سـنی تـاری
پروانـه صـفت بـاشینا هـرلحظه دولانـدیم — ترک ائتمه گینن من کیمی یاری، سنی تاری
هـر بـی سـروپاییله گـۆلۆب ائـیلمه الفت — پـامال ائـلییه غـیرت و عـاری سـنی تـاری
نازایله کئچیب بـنده یـه خـصمانه بـاخاندا — بیر کلمه دانیشدیر منی باری، سـنی تـاری
گـل گـۆرمه روا عـاشق دلسـوزینه هـردم — مـنصور صـفت چکـیله داری، سـنی تـاری

زۆلفون دوشنده‌یاده، پریشان اولور کۆنول — لعـل لبـین خـیالی ایـله قـان اولور کـۆنول
سـیل سـرشکیم عـالمی غـرق بـلا ائـدیب — از بس کی، دود آه ایله طوفان اولور کۆنول

گولزار حۆسن ایچینده اگر غنچه لبلرین | بیر نیم‌خند ائیله‌سه خندان اولور کؤنول
گؤرسم‌سنی رقیب‌ایله‌جام‌می‌ایچمیسن | رشک‌آتشینده‌قوش‌کیمی‌بریان اولورکؤنول
غمزه‌ن‌اوخون‌آتانداکامان قاشیدن‌کئچر | زنبورخانه‌سی‌کیمی‌شان شان‌اولور کؤنول
هر دم گؤرنده باغیده اول سروقددینی | بیخود،سنین دالینْجا خورامان اولور کؤنول
روخین خیالی ایله یاتیب خواب ائیله سم | خلوت گه ووصاله مهمان اولور کؤنول
«دلسوز» ه لطف اؤزیله اگر ائیله سن نظر | مور حقیر اولسا سولیمان اولور کؤنول

مشدی اَسعَد

۱۳ - *اؤنجو یوز ایل لیک*

قاراباغدا آنادان اولموشدور. فضولی مکتبینه منسوب دور. خراساندا وفات ائدیب .

دل محزونیمی ناشادائدن مسرورائدر بیرگۆن
بو ماتم خانه نی نزهت سرای سورائدر بیرگۆن
بنایی صبریمی جؤور ایله ویران ائیله ین معمار
اومیدیم وارکی، دست لطف ایله معمور ائدربیرگون
همن صبرائتمک ایستر سنگ بارانی غمه، یوخسا
سبویی خاطیری مکسور ائدن، مجبورائدربیرگۆن
جوانیم، ساقی دؤورانه سن ده اعتماد ائتمه
نه کلّ مست ناز اولسون سنی مخمور ائدربیرگۆن
سیه روزم دئدی «اسعد»، شکایت ائتمه گر دوندان
شبستان غمی، رؤوشن سرای نور ائدربیرگۆن

اشرف نظرلی

شاماخی دا آنادان اولوب. سید عظیم شیروانی نین شاگیردی اولوب کلاسیک شعرده مختلف قالیب و جنسده یازمیشدیر.

یالواریرام گونده من مین دیل ایله شانه یه
توخونسون آهسته راق گیسوی - جانانه یه.
سینا اگر بیر تئلی، رشته‌ی کؤنلوم سینار
اؤللم، آمان، دلبریم یار اولا بیگانه یه،
عاشیق صادق اودور همیشه یکرنگ اولا
گؤنده سئویب بیرپری، دونمه یه دیوانه یه
شمعی گؤنوزترک ائدیب، شمسه سالیب مهرینی
باعث او دور شمعده اود ورروپروانه یه
بؤلبؤل اولوب سیرائله، گولشن علویتی
مهرینی بایقوش کیمی سالما بو ویرانییه
ایللرایله ائتدی کی سجده‌نی زاهید اگر
ساتسامنه، آلمارام بیر دولو پیمانییه
عارف اولان شخص اؤچؤن بیری جمیع ملل
«اشرف» اوتان قویما فرق کعبه و میخانه یه

عندلیب قاراجاداغی

۱۳ - اؤنجو یوز ایللیک

اؤن اوچؤنجو یوز ایللیگین اول لرینده اهرده، یوخسول عایله ده آنادان اولموشدور. «قصه‌ی‌لیلی و مجنون» آدلی اثری ده وار. عؤمرؤنؤن معین حصه سینی، ایراواندا یاشامیش و دؤولت اداره لرینده ایشله میشدیر.

سرگشته کؤنلومون یئنه مین مدعاسی وار
غوغالی باشینین نه بلالی بلاسی وار
بیردم شکسته کؤنلوم آچیلماز، سبب ندیر ؟
گل گؤر، زمانه نین یئنه بیر ماجراسی وار.

نـــامهربانی گـــؤر، گـــئدیب اغـــیار ایـــلن گـزر
یارب، کیمین بـوطرزده بـیر بـی وفـاسی وار ؟
صـــراف عـــقل لعـــل لبـین مشـتری سـی دیـر
جـــان نـــقدینی نـــثار قـیلیب دیـر، بـهاسی وار.
و هم ائیله، ترک قئل بـئله سئودانـی، ای فـلک
کیم بیر خطرلی مرحله دیر، چوخ جـفاسی وار.
تنها بیلیب ویجودوما قـصد ائـتمه، ای کـؤنول
یـــوز مـــین بـــلای دؤورکـــیمی آشـناسی، وار
ای «عـــــندلیب» نـــاله ی بـــیجادن ال گـــؤتؤر
گل گور بـوگؤلشنین نـه عـجایب صـفاسی وار

بوگؤن بیرشوخ گول چؤهره یئنه اوزدن نیقاب آچمیش
کـــی، گـــویا ســـمت مشـرقدن اؤزؤنـؤ آفـتاب آچـمئش
وئـریب تـورک سـیه مسـتی کـؤنول شـهرینی یـغمایه
ســـانارسان مـــلک ایـــرانـــه الیـن افـراسـیاب آچـمئش
گلیب یـارایـله گـفتاره، بـوگون اول شـوخ نـوشین لب
ایکـــی یـــاقوت احـمردن نـه رخشـانه عـناب آچـمیش ؟
ســـینه بسـتر، مـمه بـالین، لحـاف زولف پـرچـین دیـر
اوزونه، ترک سرمستین، نه رنگین رختخواب آچـمیش ؟
اوزونه زلف پرچین دیر، سالیب دئر «عندلیب» ،اولگؤن
و یا گـولزار جـنت ده، پـرین مـیسکن غـراب آچـمیش ؟

ملاقاسم ذاکر

۱۲۷۴ - ۱۱۹۸ هـ ق

شکیده‌آنادان اولموشدور. ایلک تحصیلینی آتاسی ملا مراددان آلیب. کلاسیک شعرده مختلف جنسده، چوخلو اثری وار. اونون یارادیجیلیغینا، ملا پناه واقیفین قوتلی تأثیری اولموشدور. «میرزه فتحعلی آخونداوغلی» و «قاسم بی ذاکیر» ین معاصیری دیر. ملاقاسم‌ذاکر. معاصیری اولدوغو شکی شاعیرلری نین اوستادی حساب ائدیلمیش، او همده ماهیر شعر اوخوماق قابیلیّتینه مالیک ایمیش .

اسیر باغ حوسنون من تک اولسابؤلبؤل شیدا

اوخور کوییندە ذوق ایله « سُبحانَ الّذی اَسرا».

ایکی مستانه و مخمور چشمین فیکر ائدن ترسا

اونوتماز، دیلده ذکر ائیلرکی، آمنّا و صدّقنا

اساس عشقی قوردون، کئچ فنادن، توت ره عقبا

اجارت ائیلمه کرکس کیمی دونیاو مافیها

اوتار کاکیلین فیضین آلیب دیر گردن مینا

اونونچون قاره گئیمیش روزیگارین اول شب یلدا

اگر اول ماه رودن ذره «ذاکیر» گؤرمسم بیضا

آخار سیلاب اشکیم، چشمه ی غمدن اولوردریا

نشاط شیروانییه نظیره :

سن اوردا ائیله ذوق و صفا باغ آراسیندا

من بوردا یانیم پیلته کیمی یاغ آراسیندا.

پیکان لارینی سینه ی جانیمدا گؤرن دئر :

بیر غنچه ی ترردیرکی، یئتیب داغ آراسیندا

کؤنلوم قوشونو صید ائله دی غمزه ی چشمین

قورخوم بودو : قانلار دوشه اورتاق آراسیندا

گئتمیشدی ساچی سیرینه دیل گلمه دی بیشک

گم اولدو شب تارده سیقناق آراسیندا

اول گوشه ی ابرویده چشمین ایدی، یوخسا

یاتمیش ایکی خوتن کبیکی طاق آراسیندا

ناصح لر ائدیر منع منی مطرب میدن
افسوس کی، قالدیم نئچه سرساق آراسیندا،
«ذاکر»، ره عشقینده دریغ ائیلمه جانی
تانام نیکویون قالاعشاق آراسیندا

گؤز قالدی یولوندا، نامداریم
صبرائتمه یه اولمادی قراریم
قوربانون اولوم تغافل ائتمه
سن سیز منیم اولماز اختیاریم
ای گنج ملاحتین ضیاسی
سرمایه ی دّر شاهواریم
گون کیمی جمالینین یانیندا
بیرذره جه یوخدور اعتباریم
جلاد باخیشلی آهو گؤزلو
ای کاکل زولف شک باریم
یوخدورمنه سن سیز ای یگانه
هجران گونویار و غم گُساریم
من ذاکر بنده ی غلامم
سن خسروِ عشقِ تاجداریم

ملا محمود ضوئی

؟ ـ ۱۲۵۹ هـ ق

ملا محمود جاواد اوغلو ضویی شاماخیدا آنادان اولموشدور. سیدعظیم شیروانی نین معاصیری دیر. مغاندا «خانلیق» کندینده مکتب دارلیق ائتمیشدیر. همده گؤزه‌ل خطاط‌اولموشدور. «بیت الصفا» شعر مجلیسی نین عضولرین دندیر. آذری تورکجه سینده فارس دیلینده شعرلر یازمیشدیر. «دزد و قاضی»، «نصایح‌لقمان» اخلاقی موضوعلاردا اولان اثرلری ۱۳۳۶ نجی ایلده تفلیسده یاپیلمیشدیر. دیوانی با کیداالیازمالار مرکزینده ساخلانیلیر. کلاسیک شعرین مختلف گونه لرینده شعرلری واردیر.

جــذبه نَـــدَندیر حســــن دلاراده بـیلمه دیـم
نشـــئه نــدندی بــاده ی حــمراده بــیلمه دیــم

خــالق دئــییل کــی، بــیر شــئیه مــحتاج خــلقدن
نــه رمــز واربــو خــلقت اشــیا ده بــیلمه دیــم

بـــی مـــعرفت غــنی دی، فــقیر اهــل مــعرفت
فــقر و غــنا نــدندی بــو دؤنــیا ده، بـیلمه دیـم

خواب ایچره هر نه گؤرسه، یقین دیر اویانما میٔش
نــه سّــر وار بــو عــالم رؤیــاده، بـیلمه دیـم

نـــه گــلدییم مــقامیمی، نــه گــئتدییم یــئریم
گـلمک بـو گـئتمه یـه نـه وار اورتـاده بـیلمه دیـم

آغزیٔندا سـؤزدئییب دانـیٔشان شـخصی قـانمادیم
کــیمدیر بــاخان بــو دیــده ی بــنیاده، بـیلمه دیٔم

جــان ئــوزگه، جســم ئــوزگه دی، یــامتحددیلر
جان هـاتسی جـوزودورتن واعـضاده، بـیلمه دیـم

گــؤز گـؤرمَیَن جـواهـیری مـن نـئجه درک ائـدیم
ظـاهیرده چـون نـه وار بـو مـرایـادا، بـیلمه دیـم

اؤز کسـبیدیرمی ؟ ضـویی، جـاهان‌ایـچره‌نیک‌وبد
یــا حــق وئــریبدی عــالم مــعنادا، بـیلمه دیـم

خــوش اول کــی، مـیکده ده آشـیانه مـیز واریـدی
مــؤدام قــلقل مــیدن تــرانــه مــیز واریــدی

ائـــدنده مســـجیده دعــوت بــیزی مــؤذن لر
سـوالی رذدیــنه یــوزمین بــهانه مــیز واریـدی
خـــرابــه مــؤلکی ظــروف و فــروش عــباوقبا
شرابه صـرف ائـله دیک هـر تـوانـه مـیز واریـدی
اگــر چــی اولمــوشوق ایــندی اسیر قـید عـیال
دیــیل دی بــویله، بـیزیم ده زمـانه مـیز واریـدی
اگر چی «ضـوئی» کـیمی ایـندی خـانه بـر دوشـم
خوش اول کی، میکده کؤنجؤنده خانه میز واریدیٔ

اولو، یا رب، بوکی، من روضه ی رضوانه گئدم ؟
راحت جــانیم اؤچــؤن خــیدمت جـانانه گـئدم ؟
قــورتاریب مـحبس صـحرای مـغان جـؤورؤندن
رشک فـردوس بـرین سـاحت شـیروانـه گـئدم ؟
خــاروخاشاک و قــاراغــان مــغاندان قـوتاریب
گــؤلؤ گــؤلزار شــماخیده گـؤلؤستانه گـئدم ؟
قـورتاریب سـبحه شـمار اولمـاقدان مسـجید ده
صحن میخانه ده نوش ائتمه یـه پـیمانه گـئدم ؟
تــنگه گـلدیم بــو، ریـا مسـلک اولان زاهـید دن
ای خوش اول بـزم صـفا، مشـرب رنـدانـه گـئدم
مسجد اهلینده کـی یـوخ ذوق، خـدایـا، نـولوبیر
گــؤشه ی مــیکده ده مــجلس عــرفانه گــئدم !
«ضــوئی» تک بــانگ مــؤذن دن اولوب آسـوده
نــغمه ی تــارودف و بــربط خــوشخانه گـئدم

ملا حسین ثابیت

۱۳، اؤنجؤ یوز ایللیک

گؤنئی آذربایجاندا آنـادان اولمـوش، سـونرالار گـنجه ده و قـازاخـدا یـاشامیشدیر فضولی مکتبینین یئتیشدیرمه سیدیر. عؤمرؤنؤن سون ایل لرینی نوز وطنینده یاشامیش. اوردا وفات ائتمیشدیر.

هـــر ســـحرگاه نـــاله وافـــغانیمیز بـیجادئییل
شـــام وقــتی آه دل ســوزانـیمیز بـیجا دئـییل
بیز حکیم عصریز، اشکی بیلمیشیز تـفریح تب
هـــر اطــباتک بـیزیم درمـانیمیز بـیجا دئـییل
یـــائیتیش فـــریاده، یـاوئرنقد اشکیم قـیمتین
مـــفت سـانما، بـودؤر غـلتانیمیز بـیجا دئـییل
دانه ی اشکیم وئریر هر دمده بیرغم میوه‌سین
باغبان، بو چشم خون افشـانیمیز بـیجا دئـییل
شـوروموز، اعـمالیمیز، سـبع المـثانیمیز غـزل
اولیا ییز، چـوخدورور خـاهانیمیز، بـیجادئییل
سوز شام و آه صبح و درد ظهر و حزن عـصر
عـــنصر تـــرکیب چـار ارکـانیمیز بـیجا دئـییل
«ثابیت» آ، خاموش، یوخدور سرحکمتدن سـوال
هر نه کیم، منظور ائدر سلطانیمیز، بـیجادئییل

میرزه حوسین سالار

۱۲۹۳ - ؟ هـ - ق

میرزه حسین ممد آغا اوغلو سالار شوشا شهرینده آنادان اولموشدور. آنادان اولدوغوایل معلوم دئییل. درسینی شوشادا اوخوموشدور. کلاسیک آذربایجان و شرق شعرینین اینجه‌لیک لرینه بلد ایـمیش. عرب، فارس و روس دیللرینی بیلیرمیش، فارس دیلینده چوخلی شعری واردیر. «مجلس فراموشان» شعر مجلیسی نین اشتراک چی لاریندان اولموشدورعؤمرۆنۆن چوخ حصه سینی گـنجه و شـوشادا یاشاییب. اثرلریندەن آز نمونه قالیب . او ۱۲۹۳، ایلده اوماجاتوتوب شوشادا وفات ائتمیشدیر.

مـــــارسیاه زۆلفـــۆن ائـــدرخـــانه کـــۆنلۆمۆ
قـــیلدی مـــحل گـــنج بـــو ویـــرانـــه کۆنلۆمو
تـــــیر بـــــلایه ائـــتدی هـــدف عـــاقبت مـــنی
یا رب، گۆرۆم کی، صیدوش اوخلانه کـۆنلۆمو
غمزەن چکـیب خـدنگ، قـاشین تـیرایـله کـمان
قـانلی کـیمی چکـر هـره بـیریانه کـۆنلۆمو

قـویما کـی، شـانه دیـل اوزادا تـارزۆلفۆوه
اللـه اۆچـۆن بـاتیرماگـیلن قـانه کـۆنلۆمۆ
خالین هواسـی ایـله کـۆنول قـوندو زولفـۆوه
آخـــیر اسـیردام ائـله دی دانـه کـۆنلۆمۆ
هر صۆبحلر بـو خسـته دیـلی خسـته ائـیلییر
گـاهی نسـیم صـبح، گـهی شـانه کـۆنلۆمۆ
«سـالارینی» قـویوب غـم هـجرانـدا مـبتلا
رحـمائـیلهمز، ائـدر یـئنه ویـرانـه کـۆنلۆمۆ

لبین سورماغا آغزیندان کـۆنول یـارین جـاواب ایسـتر
عجب آشفته غافیل دیـرکی، یـوخ یـئردن خـطاب اسـتر
ال اورمـا زۆلفـونه، ئ‌ـانه، دولاشـما اول پـریشانه
بـئله زنـجیر افشـانه اسـیر اولمـاغا تـاب ایسـتر
خالین سیررینی من مضطر، سوراردیم، سۆیله‌دی دلبـر
بونو تـفسیره قـیلسام گـر، بـونکته مـین کـتاب ایسـتر
اۆمـیدیم واردی اول هـمدم ائـده زخـم دیـله مـرهم
نئجه کی قاضیدن هر دم وکیل تـئز تـئز جـاواب ایسـتر
«حسین» ین قانین اول دلبر، ایچیب جـانه سـالیب اخگـر
بلی، می نوش ائـدن کسـلر بـوعادت دیـر کـباب ایسـتر

میریحیا مضطر تبریزی

مرند محالینین زنوز قصبه سینده دوغولوب ۱۳، اۆنجۆیوز ایللیگین ایکینجی یاریسیندا یاشامیشدیر. قدیم اصول لو مکتبده تحصیل آلسادا زمانه سی نین آچیق، فیکیرلی شخصلریندن اولوب. گذرانینی مکتب دارلیق‌لا کنچیریب. فارسجادا شعرلری واردیر.

«مضطرین یارادیجیلیغیندان، اله چاتان «۱۳۰۰» نجی قمری ایلینده (۱۸۸۲ میلادی) ربیع‌الاول آییندا یازیلیب قورتاران و ۱۳۰۴، نجوایلده (۱۸۸۶ م). تبریزده چاپ ائدیلن «گلزار بهار» آدلی کیچیک بیر کتابی قالمیش دیر. بوکتابین حـاشیه لرینـده شـاعیرین تـورکی و فـارسی شـعرلری و نـثر اثـرلری وئریلمیشدیر.

میر یحیا مضطر فضولی ادبی مکتبینین یئتیرمه‌سیدیر. شعرله‌ری‌نین دیلی ساده، سلیس وگؤزه‌لدیر. اونون غزل لرینده گوزه ل لیگین ترنمی، پاک و حقیقی عشق هر شئیدن اؤستون توتولور. او یازدیغی غزل لرده وصال آرزو سوایله یاشاییر، هجران اودونا یانیب هجراندان شکایت‌ائدن بیر عاشیق‌دیر.

نه حوسنودورکی، ملکده بئله جامال اولماز | نه طلعتی کی، بئله طلعت هلال اولماز
هلال چرخده ائیلر زوال، وجهی ندیر | کی، بوهیلاله و جاهتده هئچ زوال اولماز
لیاقتینه خطادیر دئسم، صنوبر من | چمنده سروده هرگز بو اعتدال اولماز
لبین لعابینی بیمار عشقه وئردادسین | دوادی چشمه ی کوثر، بئله دوا اولماز
توتوب کنارینی اغیار، نئیله ییم، صدحیف | کی، باخماغا یؤزونه عاشیقه مجال اولماز
دورو بدو فوج کیمی دسته دسته عشاقین | بو پادشاه جهاندا بئله جلال اولماز
علی الدوام سرکویین ائتمیشم منزل | گشاده عارضیمه بیر در ووصال اولماز
بو مستی سرزنش غیر یاندیریر، بالله | وگرنه آیریلیغین باعث ملال اولماز
بوخومدوسیم وزریم باشینا نثارائله ییم | بو نقدجان کیمی لایق سنه نوال اولماز
بو نظم دیلکشه «مضطر» اگر باخاشعرا | دئیلله جؤمله سی: «احسن، بئله مقال اولماز

خدایا نئیله ییم یاریم منه تا مهربان اولسون ؟
روادیر روز و شب کاریم منیم آه و فغان اولسون ؟
تمنا ائیله ره م دائم نگاریملا ائدیم صحبت
بونا راضی دئگیل هر کس منیم تک باغری قان اولسون ؟
منیم اول نرگس مستی الیمدن اختیار آلمیش
من بیچاره تک یوخدور بیرعاشق ناتوان اولسون.
بوزنجیر محبتده گرفتار اولمامیش کیمسه
خلاص اولماز اگر پیرو اگر تازه جوان اولسون.
اوقامت کیم قیامتدیر، قیام ائیلر گؤلؤستاندا
من هرگز ائتمه ره م باوربئله سروروان اولسون
دئدیم جانا کباب ائتدی منی بو آتش هجران
دئدی مشکؤلدی عشقین آتشی بیردم نهان اولسون.
دئدیم آیا نه دندیر مضطری ائتدین بئله مجنون ؟
دئدی:«وجهی بودور عشقی بونوعی امتحان اولسون»

مؤجروم کریم واردانلی

۱۳، یوز ایللیک

وارتاشن ولایتی نین «واردانلی» کندینده آنادان اولموشدور. ۱۳، اونجویوز ایلليگين بيرينجي يارنسيندا، ياشاييب. عربستان، روسيه و تركيه نى سياحت ائتميشدير. فضولى و واقف شعرى اسلوبوندا چوخلو اثرى واردير. (۱۳۹۸ هـ - ق ۱۹۷۸ ميلادى) ايلينده باكيدا «سونبولوستان» آدلى كتابى نشر اثديلميشدير.

چؤن ائشیتدیم ای عزیزیم صاحب آزار اولموسان
گــردش دووران ایــله دردە گــرفتار اولمــوسان
اینجینیب نـازک بـدن اول بستر ایـچره، گـاه گـاه
سؤیله نن سؤزلردن، آیا، خیلی بیمار اولموسان ؟
حـــادثات اخـــتلاف دؤورده ن زحــمت چکــیب
مـــحنت آمـــاجگاه چـــرخ غـدار اولمــوسان
پـای بـند ائـتمیش سـنی اول حـبسگاه خـانه ده
نئچه گؤندؤر اول سببده ن ترک بـازار اولمـوسان
دردسـر وئـرمیش سـنه آسـیب دؤوران قـضا
گؤل کیمی رنگین سولوب، آلوده‌ی خار اولموسان
مؤمکؤن اولسیدی اولوردوم خدمتینده مؤستدام
یؤزؤمه چـالماگؤناهیم، ائـتمه بـیزار، اولمـوسان
بـیلمزه‌م چـرخ فـلک قـیلمیش سـنی آشـفته حـال
یوخسا بیچاره «کریم» تک سینه افکـار اُلمـوسان

عاشیقین یار ایسته سه حالین پـریشان ائـیله مـز
عاشیقه میل ائتمه ییب جـورون فـراوان ائـیله مـز
یاندیرنیب بیمار جیسمین، هم کؤلؤن وئـرمز یـئله
گؤن به گؤن حالین شکسته، سینه بریان ائیله مز .
دؤنـــدریب اوزیـــاردن اغـیاره قـیلماز التـفات
هـجر ایـامینده هـئچ کـیم دیـده گـریان ائـیله مـز

یــاربیداد ائــیله یــیب بــیگانه کــؤنلؤن آلمــاغا
بئیله ناحق ظلمی انســانه هــئچ انسـان ائـیله مـز
ظــلمت هـــجرینده قـالدیم تـا سـحر، گـلمز هـنوز
کؤنلؤمو جمع ائتمگه زولفـؤن پـریشان ائـیله مـز
چـوخ عـجب دیـر غـمزه بـیماری اولان بـیکس‌لره
ناز ایله جولان ائـدیب هـرگؤن خـرامـان ائـیله مـز
ای «کــریم» ایـنجیتدی افـغانین بـؤتؤن عـالم‌لری
دم وورارسان عشقیده ن عاشیق لر افغان ائیله مز

میرزه احمد پرغم

گونئی آذربایجاندا آنادان اولموشدور. راجی نین معاصیری دیر باکی شاعیرلرینین شعر مجلسلرینده تئز - تئز اشتراک ائتمیشدیر. اثرلری ایران و آذربایجان جمهوریسینده گئنیش یاییلمیشدیر. دیوانی‌و«یوسف و زلیخا» منظومه سی ۱۲۹۶ هـ - ق ده تبریزده نشر ائدیلمیشدیر. ۱۳۲۴ هـ - ق آذری ترکجه سینده و فارس دیلینده دیوانی تبریزده تکرار نشرائدیلیب.

گــلیرنسیم بــهشت آشکــارا زؤلفــؤندن — معطر اولدوبو مـجلس دؤبـاره زؤلفـؤندن
کسیب قـاباغینی حـؤسنؤن مـثال ابـرسیه — اولوبدو ماه روخون بختی قاره زؤلفـؤندن
چکــنده‌داره‌هـاچان‌بؤیله آه - زار ائـله‌دیم — کی،دؤشمؤشم‌بوگئجه‌آه‌وزاره زؤلفؤندن ؟
رقیب چوخ چالیشیر کوی یاره یول تاپسین — ولی دوشن دئـییلم مـن کـناره زؤلفـؤندن
مـــتاع مشکــه‌بوتجارعشق‌اولوب‌طــالب — بودورکی،شوردؤشؤب هردیاره زؤلفؤندن
فراق اودونـا یـانار حشـره دک دل «پـرغم» — گراولمـاسابویامان درده چـاره زؤلفـؤندن

گؤزؤن فـداسـی یـم، ای سـاقی سـعادتمند — کـه در مـحبت مـولا بـده پـیاله ی چـند
گـتیردی آخـر دفـتر ده جـبرییل خـیال — حـدیث نـان و پـنیر از بـرای حـاجتمند
بوبش‌گؤن‌عؤمرؤموصرف‌ائتدیم‌آه‌وزارایله — دمـــــی‌نشددلم‌ازکـــام‌دنیوی‌خرسند
الیمده وار یـوخی بـاد فـنایه وئـردی قـضا — بــلی بــهر دو جـهان پـول مـی‌گشاید بـند
سکندری ائدر عاجز بونحس پول سوزلوق — چـنان کـه قـرب گـدانـیست نـزد دولـتمند
کـئچیب بــوغازئما بــوطوق فـرق مـولانا — تــرحـمی کـه، مـراقطع شـد صـدای بـلند
بوآج قادین‌چؤرکایستـر،بـولؤت‌بدن‌پالتار — که،شاخه شاخه هویداست از دو پـهلو بـند

بـــومرغ‌طبعیمی‌شاهاسالیبدیرحـوصله دن کـه، نـیست حـالت تـقریر بـر خـدا سـوگند
کؤمورجووالی‌آیاق بنده خانه ده‌ن چکمیش زدست چای ختایی، کـه، یـعنی چـارک قـند
قیزیل‌گوموش‌توکه‌نیب،جیبده‌یوخدوبیرقاراپول کــــــه،درتـــــصرف‌هرکس‌دمی‌بودپیوند
دیـــــیل‌لطیفه‌ی‌درویش،«پـــرغما»مـــنظور بـــودبرادر دیـــن از شـــنیدنش خـــرسند .

میرزه محمد فدایی

اون اوچونجو یوزایللیکده یاشامیشدیر. قازاخ ماحالینین صالاحلی کندینده دوغـولوب. کـاظیم آغـا سالیکین معاصیری و دوستواولموشدور. صالاحلی داوفات ائدیب .

نـدندیر، ای بَـییم، اشـعاریما سـیزدَن جـاواب اولمـاز
بوگوندن بؤیله دَخی شـعرینیز گـلسه، حسـاب اولمـاز ؟
صـداى قـافیه، یـا بـیر غـزل یـوخ سـوی دلبـردَن
نئجه صبرائیله سین دیل، بوندان آرتیق کیم، عذاباولماز
کئچیب اول نـوجوان لیـق، کـیمسه یـادئتمز مـنی هـرگیز
قـوجالیق دامـنیم تـوتموش، دخـی ذوقِ شـباب اولمـاز
گـرک یـاد ائـیله سـین صـیاد تـازه کـؤهنه صـیادی
تصور ائتمه سین طرلان، کـیم، اؤسـتونده عـقاب اولمـاز
رقـیبِ کـجروی گـریار ایـله عشـرت قـیلیر هـرَ دَم
اویـئرده شب پَـره پـروازائـدرکیم، آفـتاب اولمـاز
تـیکیلمیش بـیر هـدف دیـرلوح سـینم تـیر مُژگانه
خـدنگ غـمزه دَن عشـاق لرده اجـتناب اولمـاز
«فـدایـی» گـلسه یـارین کـویینه، دیـداریٔ مـنع ائـتمین
نئچون کیم، عاشیق و مـعشوق آراسـیندا حـجاب اولمـاز

میرزه صادق فانی

۱۲۵۵ ـ؟ هـ ق

تبریزده آنادان اولوب. اوزون مدت گنجه ده یاشاییب. مکتب دارلیق ائتمیشدیر. بش فصیلدن عبارت «خمسه ادبیه» آدلی مجموعه نین مؤللیفی دیر. دیوانی ترتیب ائدیلیب، لاکین نشر اولونمامیشدیرفارس دیلینده ده چوخلو شعرلری واردیر. یئتمیش ایلدن آرتیق عؤمور سوٌرموٌش، ۱۲۵۵، هـ ق ده گنجه ده وفات ائتمیشدیر .

جـانا، سـنه بـویازدیغیم اسـرارِ نـهان دیـر — هر فردی اؤزا حوالیما بـیرکشف بـیان دیـر
انس آتش جان اولدو غونومنده بیلیر دیـم — آتش زنـه و سـنگ هـامان انس جـاهاندیر .
فـولاد یـئتر داشـه، چـیخار آتش سـوزان — کیفیت عشـاق بـونه طـورفه نـیشان دیـر .
ساییده اولورمُشک، یانار عود، چیخار عطر — اسـباب کـمالات جـاهان کـثرت جـاندیر

وحدت نه اودور کیم، چَکَسَن جسمی کناره — تجرید هامان تزکییه وُ طیب جنان دیر
کثرت ده اولان وحدتی تاپ، کسب کمال ائت — توحید خدا کثرت جمع ایله عیاندیر
مجنون‌کیمی یئغ باشئنا هم وحش و طیوری — کثرت ده اولان وحدت و تجرید هاماندیر
یک رنگ دی ظاهیر ده اگر بیضه یقینن — آچ پرده سینی، گؤر ایکی رنگ ایله نهاندیر
پنداراپله‌من هم اؤزوموفرد گؤروردوم — گؤزگویه‌باخیب‌گؤردوم‌اونو محض یالاندیر
دوزلوک دیله سن، کج لرایله ائیله مه اوُلفت — ایری ایله دوشن کِیفیّتی‌تیروکماندیر
ایسترسن اگر کسب ائده سَن عشق حقیقی — بازار مَجازایچره بوکالای گراندیر
اثبات وجود ائتمه یه اِفنایِ وجودائت — جان فیض اَبَد آلماغا طوغرایِ اماندیر
«فانی» سنه گؤندردی دُعا شعر و غزلدن — بین الشُعَرا شعر و غزل لوحه‌ی جاندیر

مَمَدآغا جورمی

۱۴ و ۱۳ نجو یوزده

اون اوچونجو یوزایل لیکده یاشاییب. باکیدا دوغولموشدور. باکیداکی «مجمع الشعرا» نین صدری اولموش، سید عظیم شیروانی نین معاصیری و دوستودور، اونون لا شعر لشمیشدیر. فضولی مکتبی نین یئتیرمه سیدیر.

مندن او آهو گؤزلونگاریم رمیده دیر — رام ائتمک اولماز اونوکی صیاد دیده‌دیر
بیلمم، ایلاهی، نئتمیشم اول بی وفایه مَن — مندن هزار ناز ایله دامن کشیده‌دیر
دیل‌غیره‌وئرمیسن دئیَسن،ترکیم‌ائیله دین ؟ — قیلدی بهانه بوسؤزوکیم، ناشنیده‌دیر
کسمیش عنان طاقتیمی بیر سمن عذار — گلزار حُسن روینه خط نورسیده دیر
تا گؤردو دامِ زولفوده اول دانه خالینی — دل مرغ آشیانه یئتینجه پریده دیر
دل‌وئرمه‌گل‌بوزوُلف‌سمن‌سایه،«جوُرمی» یا — بیرحم دیر، جفاگر و پیمان بُر یده دیر

صحن‌گلزارایچره‌تانازایله‌گفتارائیله‌دین
غنچه‌نی‌شرمنده‌قیلدین،بوُلبوُلوُخوارائیله دین
لاله یه، رخسار یئنی گؤستر دین ای شیرین دیلیم
مسکنین فرهاد تک عالمده کوهسار ائیله دین
هرکسه سحر ایله قیلدی نرگسِ مستین نگاه
چهره‌ی آلین تماشاسیله بیمار ائیله دین

سؤنبولِ زؤلفؤن داغیتدین، تیره قیلدین عـالمی
سؤنبؤلؤ اول سونبولِ زؤلفه گرفتار ائیله دیـن
دوشـدی رونـق دن طـراوتـدن چـمن شـاهیدلری
تاکی چینِ زؤلفدن رؤخسارین اظهار ائیله دیـن
آتش هــجرانـایاندیم «جـور مـیِ» سـرگشته تک
محرمِ بـزمِ وو صـالین تـاکـی اَغیار ائیله دیـن

خـــطا ائـــدیب اولب لعـــلؤوه شـــراب دئـدیم
بوسؤز نه سؤزدؤ منِ خانمان خراب دئـدیم ؟!
سالیبد و زؤلفـو آیـاغانه آهـودور بـو، مگـر
آتــیبدو دشتِ خــتاچینه مـوشکتاب، دئـدیم
شکــنج زولف سـیه دن اؤزؤنـؤ گـؤستردی
طـــلوع مـــغریبیدَن قـیلدی آفـتاب، دئــدیم
قـدین گـؤروب دیـدیلر بـونه سـروِ رعـنادیر
وئریبدو مردمِ چشمیم بو سـروه آب، دئـدیم
لبـین دی غـنچه، قـدین سـرو، عـارضین لاله
بو چشم مستؤوه نرگس دی نیم خواب دئدیم
دئیَنده«جؤرمی»بـوشعری‌اوقـدرمست‌اولدوم
کـی‌لعل‌یاریماسهوائـیله یـیب شـراب دئـدیم

عبدالرحمن آغا شاعیر

۱۳، اونجو یوز ایل لیک

قازاخدا دوغولوب. ایلک تحصیلینی و تربیه سی نی ده اوردا آلمیشدیر. کـلاسیک شـعرین مـختلف جنس لرینده یازمیش، فضولی مکتبی نین یئتیرمه سی دیر.

نگـــارا، تـــؤکمه زولفِ پُـرخـمین خـال سـیاه اؤسـته
روا گـــؤرمه چکـــم مـــن بـختی قـاره آهـی آه اوسـته
کـامان قـاشین اولوبـدور دسـته‌یِ مـژگان ایـله اَلـبیر
چکیبلر تیرو خنجر مـن کـؤمکسیز، بـی پـناه اؤسـته

ایــــا لیــلی وش و یــوسف لقــا، آخــیر زُلیــخا تک
منیمجنون ائدیب عشقین قـویار، البـتده راه، او سـته
دالیـنجا دسـتهٔ خـوبانِ شَـهری هـرگؤرَن سـؤیلر :
رعــــیتلر هــــجوم آوراولوب لار پــادشاه اوســته
پَــیمبَر مــعصیت کــار اومـمَتیننَن اؤزدولانـدیرماز
ندن اوزدؤنـدریبسن مـندن آخـیر بـیرگؤناه اوسـته ؟
دوزولدوکــجه عَــرَق اول عــارِضِ آله، خــطِ سـبزه
دئیرسن، صُبحدن شبنم دؤشوبدور گؤل گیاه اوسـته
شهنشاه اولمـوسان زیـبالارا، قـوی بـیر مـؤکَلَلْ تـاج
هــامی خـوباندَن بـاج و خـراج آل بـیر نگـاه اوسـته
دخــی شــاعیر تــمنا ائـیله مــز حــوری و غـلمانی
اؤزونــه گـرسنی رام ائـیله ســه آهســته، آهسـته

موصطافا آغا شوخی

۱۳۱۳ ـ؟ هـ ق

شکیده آنادان اولوب. «شکی خـانلی» لار دانـدیر. هـم یـئرلیلری آراسـیندا مـحترم شـخص کـیمی تانینمیشدیر. کلاسیک شعرین مختلف گونه لرینده یازیب. آذربایجان آلیازمالار مرکزینده ایکی دیوانی محافظه ائدیلیر. شکیده وفات ائتمیشدیر.

هر تبسم کی، گر اول لعلِ شکر خـنده ائـدر
اؤزونه یـوز دلِ شـیدانـی او دم بـندهائـدر
تــوخونا زولفـونه نـاگـاه نسـیمِ سـحری
عـنبر افشـان قـیلیر، عـقلی پـراکـندهائـدر
پرتو برق ایـله پـژمرده و سـوزان کس تک
هــر نگــاهیندامــنی اول رُخ تــابندهائـدر
ائدَه سـن رویـینه نـظاره هـر آن، دَم گـویا
غـیری بـیرحـیس نـوایـجاد نگـارندهائـدر
آپاریر هوشومو مستانه دؤنوب باخماسی
هر زامان ناز ایله اول سـرو خـرامـندهائـدر
فرقتیندهن گؤزوم اول نوگُلِ شیرین دهنین
اَشکـینی ابـر بـاهاران کـیمی بـارندهائـدر
«شوخی» یا، وقت هلاکیمدا یئتن دَم، لَبْدهن
زنده بیر بـوسه ایـله اول بُتِ نـازندهائـدَر

مهدی بَی شقاقی

۱۳، اونجو یوزایل لیک

«ماراغا» نین یاخینِ لیغینداکی، شقاق کندینده آنادان اولموشدور. کلاسیک شعرین مختلف گونه‌لرینده شعریازمیشدیر. فارس دیلینده‌ده اَثرلری واردیر.

گــــؤتور زولف چـلیپانی عــذار حــور طــلعت‌دن
مه و مـهر آشکـار اولسـون سـحاب زنگـی غـفلته‌ن
بـــو تســـنیم دهـــا نـیندان مُـحَیَّر، چشـمه‌ی حـیوان
کـی، هـرگز ائـیله‌مز بـاور چـیخا ظـلمات حـیرت‌دن
خطا قـیلدیم دئـدیم اوزده نـدن خـال سـیاهین یـوخ
کی، بیلمزدیم رجیم اولمـوش زَغـن گـوُلزارِ جـنّت‌دن
قمر چون شام سمتیندن عنان عزمی عـطف ائـتمیش
بـرهنه فـرق پـیشوازه گـلیر گـوُن مـصر رُفـعت‌دن
لب لـعل شکـر بـارین یـئنه غـوغا سـالیب مـیصره
نبات اؤز شیشه سین سنگه ووروب عین خـجالتدن
اولوبسان مصر حسنادا سریر حـؤسنه سـن مـالیک
کی یوزمین یوسف مصری سالیبسان تخت شوکتدن
همیشه «مهدی» کـوییندە ز پـا افـتاده سـروین دیـر
اگـر چـی دسـتگیر اولمـوش، دوشـر خـاک مـذلت‌دن

میرزه مهدی شکوهی

۱۳۱۴ - ۱۲۴۰ هـ - ق

تبریزده آنادان اولوب. آغیر و چتین حیات کئچیرمیش، مکتبده اوخویارکن شعریازماغا باشله ئیب و سونرالار فارس و عرب دیلینی مکمل اؤیرنمیشدیر کلاسیک منظومه اوسلوبوندا یازیلمیش «مناظره‌ی عقل و عشق» آدلی اثرین مؤللیفی‌دیر. ۱۳۲۱ هـ ق تبریزده ۴۰۰ صحیفه لیک دیوانی تورکی و فارس دیل لرینده نشر ائدیلمیشدیر. تبریزده ۱۳۱۴ هـ ق وفات ائتمیشدیر. اوشرق ادبیاتی‌نی دریـن دن بیلیرمیش. شعرلرینده جهالت و ریاکارلیق علیهینه مضمون چوخدور، جمعیتده اولان عیبجر لیک‌لری طنز یولوایله تنقید وافشا ائتمیشدیر.

هر چی ووردوم بیر ـ بیره گولشنده مین حمراء گولو
گؤرمه دیم هرگز گول رویون کیمی رعنا گولو
عشق ایله من، حوسن ایله سن، ائیله دیک یاخشی خجل
بؤلبؤل شوریده‌نی من، سن، چمن آرا گؤلؤ
حوسنونه گلمز باهار آخیر، گؤروم روخسارینا
گولستانین لاله‌ی حمراسی بنزر، یا گولو ؟
دمبدم هر عاشیق اؤز معشوقین ایستر، رسمدیر
من سنی، پروانه شمعی، بولبول شیدا گولو
ائتمرم هرگز ملامت، حاققی واردیر زاهیدین
گل گول رویون تک اولساجنت مأوا گولو
وه دمادم، ساقیا، عکس عذاریندان سنین
شیشه‌یِ مِی لاله گون دور، ساغر و صهبا گولو
اشک چشمیمده اولور عکس عذارین جیلوه‌گر
باخ، «شکوهی»، گؤر عجب اولموش عیان دریا گولو

مجلسده یئنه ساقی گول رنگلر اوینار شورایله مغنی لر اوخور، چنگلر اوینار
مهوش‌لر ائدر خنده، پری چهره‌لر عشوه ناز ایله گؤزه‌لر دولانار، سنگلر اوینار
مطرب سسینه‌سس‌وئری گاه تار، گهی چنگ گه نای چکر ناله، نه خوش هنگ لر اوینار
قورتولدو قفسدن سئوینیر مرغ دل و جان وصله یئتیشیب عاشق دلتنگ لر، اوینار
زؤلفؤن گؤل رؤیؤنده گلر رقصه هوادن گویاکی، دؤشؤب جنته برزنگلر اوینار
خشمیله منه‌بئیله باخار، نرگیز مستین قان تؤکمه‌یه یئرده‌ن، دئیه‌سن، جنگلر اوینار
پیمانه یه باخدیقجاگلر رقصه «شکوهی» قلیانی گؤرنده نئجه کیم بنگلر اوینار

محمدبَی عاشیق

۱۲۷۸ ـ؟ هـ ق

زنگیلان دا آنادان اولموشدور. درین ذکالی، مبارز طبیعتلی شخص ایمیش. زنگین ادبی ارثی وار. ساده مظلوم هم یئرلی له رینین حقوقلارینی مدافعه ائتدیگی اوچون چار مأمورلارینین امری ایله اُردوبادا کؤچؤرؤلمؤشدؤر ۱۲۷۸ هـ ق ایلده اورددادا وفات ائتمیشدیر.

یـئنه آســوده ایکــن اوغــرادیــم بــیر شـوخ زیـبایه
اۆزۆگول، عارضی مۆل، زۆلفۆ سۆنبۆل، چشم شـهلایه
اۆزۆسـاحیر، اۆزو ظـاهیر، گـۆزوجان آلمـاغا مـاهیر
گـۆرن بـیر بـاخیشین وئـرمز اونـون دونـیاو عُـقبایه
دهـانین واریـوخ سـیررینی بـیلمک خـیلی مشکـل دور
عــجب مــاهیر دیــر اول عـیار هَــر عِـلمِ مُــعَمّایه
بـــاخانلار قـــامتیندن رمـــزلر آنـــلار قـــیامتدن
گـۆرنلر شکـل و ابــروسین، دخــی بـاخمازیئنه آیـه
یـئر اوزره دورمـادی، گـئتدی، سـماواتـی مـقام ائـتدی
لبـــی اعــجاز رمــزین گـۆسترن دَمـده مسـیحایه
گۆتورسه گون جمالین نان بـولود کـیمی قـارا زولفـون
سـراسـیمه زولیـخا تک چـیخار یـوسف تـماشایه
دوداغیندان سوروشدوم آغزینین من وار یوخ سـیررین
بوناز یک نکته‌نی سورما، دوشرقان - دئـدی - اورتـایه
آلیـر فـیض نـظر بـهرینی «عـاشیق» تـوتسا دامـانی
تـاپار سـررشته سـین، یـئتسه الی زۆلفِ چـلیپایه

نئجه کیم اول صنمین غمزه‌ی خون خواره‌سی وار
دل زاریـــمدامـــنیم قـانلی جگـر پـاره‌سی وار
دُرّ اشکـــیمی مـــنیم سـالما نـظردن ای گـۆز
تـوت گـرانـمایه اونـون سبعه‌ی سـیاره سـی وار
یـــار خـــالینا بــاخان گـۆزده قـاراداان قـالماز
دئـمه عـاشق اونـا کـیم گـۆزلرینین قـاره‌سی وار
دام تســـخیره ســـالیر هـــر یـئتن آزاده‌لری
قاش و گۆز، زۆلفۆن عجب غـمزه‌ی مکـاره‌سی وار
ســـانما بـــیکاره مـنی شـاه هـنر مـندانـم
یـیغیلیب بـاشیما دهـرین نکـی آواره‌سی وار

رنگ زردیم یوخ عـجب اشکیله گـولگونه دؤنـوب
جگـریمده آجـی مـژگان اوخـونون یـارەسی وار
کـــفر زؤلفـــۆن ســئوَلی کـامیل اولوب ایــمانی
گــــرچــی بــورمزلرین شــرعده کـفارەسی وار
بــاغلامیش ســلسلەی کـاکیله کـؤنلوم مـؤحکم
من کیمی یوزمین اونون «عـاشق» بـیچارەسی وار

محمد خلیفه عاجز

۱۳ نجویوزده «عاجز سرابی» آدیله آدآچان شاعیر ساراب شهرینده آنادان اولموش دور. «عاجز»یـن ایرثی هله دقیق آراشدیر یلمامیشدیر. لاکین ادبیات بیلیجی لَری نین قیدلرینه گؤره «آذربایجان ادبیاتی تاریخینده اولدوقجا موهوم یئری واردیر» اونون شعرلری آذربایجاندا اَل اَل گزمیش یوزاللی ایل بوندان اول ۱۲۷۳ هـ ق ده، دیوانی تبریزده نستعلیق خطی ایله داش باسما شکیلده یاپیلیب یاییلمیشدیر.

عاجز فارس و عرب دیللرینه اولدوقجا مسلط اولوب، لاکین اونون اورەگـی یـالنیز اؤز آنـا دیـلینده یازدیغی بدیعی شعرلریله آچیلیر و عطیرلی الوردو. اونون ایکی مین بیتلیک دیوانیندا تورکی دیلینده یوکسک سویەده یازیلمیش روان و شیرین شعر اینجیلری واریر.

اونون یاراتدیغی بدیع غزللر، و قصیده، مخمس، یالنیز تورکی دیلینده دیر. عاجز شعر و غزلده فضولی مکتبی نین یئتیرمه سیدیر. عـاجزین غـزللری، ایسـتر سـاده آذربـایجان تـورکجه سینده اولمـاق اعتباریلهایستر بدیع ایفادەلر، گؤزەل شیوەلر اوزۆندەن اولدوقجا دقته لاییقدیر.

آذربایجانین آدلی سانلی شاعیرلرین دن «راجی» «لعلی» «شکوهی» «اعزاز» غزل اوسلوبیندا عاجزین یئریشی ایله گئتمیشلر. عاجز شاعیرلیکدەن علاوه بدیعی خط اوستاسی کیمی ده آد آچمیشدیر. «اونین نستعلیق نوعونده یازدیغی خط میر عماد اثری نین عینی و ثلث خطینده یازدیقلاری اثرلر مُلاّعلاء بک تبریزلی خطیندەن داها یاخشیدیر».

باخیب گولزار رویین ایچره گؤردوم من سحر زؤلفۆن
دگـر بـاد صـبا، گـول اوزده ریـحان تک اثـر زولفـون
آلیب کؤنلو آپاردی، ایمدی گـلمیش قـصد جـان ائـیلر
گؤروم، بوجانی دا آلسا، یـاخامدان ال چکـر زؤلفـۆن ؟
دئـیر ســن عـاشق بـیچاره یـئتمیش وصـل جـانانه
نـئجه تـرسان و لرزان گـوشەی لبـدن اَمـرزؤلفۆن

عبث سؤزدور دئیَرلر خَلق، «کافَر جنته گیر مز»
خرامان باغ جنتده ندندیر بس گَزَر زۆلفۆن ؟
قورور میشکی قویاندا گول قاباغینا، ندندیر بس
جوار مهر رویوندا قالیب، همواره، تر زولفون ؟
سنین اول گول اۆزۆن مشتاقی یام، باللهی من، ای مه
باسبدیر باغرینا دایم سنی اول بخته ور زۆلفۆن
بومیسکین «عاجیز»ین ائیلیب گونونو سر بسر قاره
گؤروم اولسون گونو قاره منیم تک سربسر زۆلفۆن

چکیلمز دؤور رۆییندن کناره بیر زامان زولفون
مگر گولزار جنتده اولوبدور باغبان زولفون
عجب غماز دیر چشمین، عجب خونخواردیر قاشین
عجب بیرحم دیر خالین، عجب نامهربان زولفون
نه تقصیر ائتمیشم بیلمم کی، بؤیله خشمناک اولموش
چکر هر دم جبیننده منه خاطر نشان زولفون
اولوبدور پادشاه زنگ و مولک روم روخساره
چکیبدیر فوج گیسودن سلاح بی کران زۆلفۆن
آلیب عقلیم، ییخیب کؤنلوم، ائدیب دیوانه مجنون تک
اوسانیب، ایندی ائیلر قصد جان ناتوان، زۆلفۆن
بئله بیرحم اولماکیم، نسیم صبحه یالواررام
قیلار بر هم منیم کؤنلوم کیمی ائولر ییخان زولفون
ایکی سیمین بناگوشون، گیریبانیندا گیزلَنمیش
ساناسان نقد جان عاشیقی ائتمیش نیهان زۆلفۆن
آلیبدیر عقلی نی، «عاجیز» سالیب دامه، دلی ائتمیش
آلوب عقلیم کیمی هر مرغ عقله آشیان زولفون

دوشسون یئره، مشاطه، گؤروم شانه الیندەن   صد پاره اولوبدور دل دیوانه الیندەن
بیر تار اوزوله سلسله‌ی زولف کجیندن   مین لرزه دوشر سونبول و ریحانه، الیندن

ای قانه دؤنوب چشم تریمدن تؤکولن دیل گـلدیم مــن بــیچاره دخـی جـانه، الیـندن
اولدوم سر و زولف ایله خط و خاله گرفتار چکدیم اؤزومو هر یـئره، هـر یـانه، الیـندن
چشم سیه‌هین‌کاسه‌سی‌خواب‌ایله‌دولوبدور قورخو بودو، دؤشسؤن یئره پیمانه، الیندن
ال چک بو سر زولفدن، آخـیر ائـدرم عـرض سـلطان کـرم پـیشه کـریم خـانه، الیـندن

ائــده‌ن احــوالیــمی بـرهم اوزولف عـنبرافشـاندیر
گؤروم اولسون پریشان، خاطریم اوندان پـریشاندر
نه اوزده‌ن عـارضنده اول مـعین زولفـی پـریشاندر
پریشان ائیله مک زولفی پریلر ایچره، بـیر شـاندیر
مسلسل ماه روخساره دوشوب یؤز پیچ و تاب ایلن
بـــوزولف مشکـــبار یـــار، یـــا شـــام غــریباندیر
کـمند عــنبرین یـــا زولف مشکین کـاکل پـرچین
بـــو زنــجیر بـــلا، زنـــار تــرسا، کــفر ایــماندیر
نــه اوزدن بـیقرار اولمــوش عـذار یـاره عـاشقدر
دل بـــیتاب عـاشق تک دوشـوب رخسـاره لرزانـدیر
ســـرابســـتان حســن دلبــر طــنازه ســنبل دور
گـلستان جـمالیندا اونــین بـیر دسـته ریـحاندیر
سحاب زولفدور، خورشید روخساری توتوب یکسـر
سـپاه هــینددیر عــزمنده کـی تسـخیر ایـرانـدیر
گـل رخســار بـیر گـلشن، سـواد زولف بـیر عـالم
بـیاض سـینه بـیر مشــرق، مـه رو مـهر تـاباندر
بوتیغدیر یـا قـیلینج یـاغی اولور اول تـیغ ابـرووه
و یا کـیم «عـاجز» یـن قـتلینه بـیر طـغرای فـرماندر

آصف لنبرانی

قاراباغین لنبران کندینده آنادان اولوب. اوزون موددت شیرواندا یاشامیش، سید عظیم شیروانی نـین معاصری اولموشدور.

جسمین‌دیمی، بیلمم، گؤرونور پیرهن ایچره
یا روح روان دیر دولانیر بو بدن ایچره ؟
کوییندە‌یؤزایل‌زولفه‌اسیراولسام،اوساننام
ازبس‌کی،قاراگون منه‌خوشدوروطن‌ایچره
بی شعر نمک ریز ایله آغزیندان اؤپردیم
گیزلین گئده بیلسه ایدیم اگر چی سخن ایچره
مژگان لارین ایچره سنین اول چشم سیاهین
بیر نرگس تَردیرکی، بیتیب دیر تیکان ایچره
«آصف» گول روخساریني گؤرمیشدی‌نگارین
غنچه دهنی آچیلا قالمیش چمن ایچره ؟

نزاکت پرده سیندەن گؤستَرؤب یؤز حسن لیلاتک
منی عالمده روسوا ائیله دی مجنون شیدا تک
اگر یؤز مؤرده احیاءِ اولدو اعجاز مسیحادن
لبین اعجازدن احیاء اولوبدور یوز مسیحا تک
اگر اهل صفا کؤنلونده جاتوتماق مرادین دیر
همیشه ساکن اول میخانه لر کونجونده صهبا تک
گؤزوم سرچشمه سین مسدود قیل بیر وجه ایله، آصف
سر شکیم غرق گرداب ائتمه سین عالمنی دریا تک

میرزه شَفی ناظم اردبیلی

۱۳، اونجو یوزایل لیگین ایکینجی یاریسی

میرزه شفیع حاخدا آنجاق «تذکره‌ی ضیایی» ده قیصا معلومات واردیر ۱۳، اونجو یوزایل‌لیگین یاریسیندا اردبیلده آنادان اولموشدور. مکتب دارلیٖق لاگذران کئچیرمیشدیر. کلاسیک شعرین مختلف جنس لرینده یازمیٖشدیٖر. اردبیل ده وفات ائتمیشدیر. شعرلرینده فضولی شعر مکتبینه منسوب اولدوغو آیدین سئزیلیر.

عـاشق ثـابت قـدم عـالمده گـر پـروانـه دیـر
نـار هـجرینه یـانان پـروانـه دَن مـردانـه دیـر
زاهید ایستر خالقی ائتسین پـخته پـند خـامیله
دام تـزویری الیـنده سـبحه‌ی صـد دانـه دیـر
عاقلان مجنون قـویوبلار آدیـمی، بـیجا دئـییل
مهر لیلی جان کیمی جسمیمده صاحب خانه دیر
تشنه سن، ای دیل، لب جـانانه، امـا قـورخـورام
چشمه‌ِ آبی اونون درک ائیله، چاه چـانه دیـر
آشـــنا بــادِ صـبانی ائـتمه رم اســراریٖـما
یـار آراسـیندا اولان اسراره اول بـیگانه دیـر
مـهر مـه رویـان دِلِ آبـادیمیٖ ویـران ائـدیب
مسکنی گنجین دئییرلر، گوشه‌ی ویـرانـه دیـر
«نـاظما» هـرکیم مـنیم تک عـاشقِ لیـلا اولوب
آدیٖـنا عـاقل دئـمه دیـوانـه دَن دیـوانـه دیـر

یـــارین ایـیینی مــن آلیــرام نــوبَهاریدان
هــر ســونبولو خـیاله سـالیٖر زولفِ یـاردن
قویموش گؤرنده بولبولو باش گول اَیا غـینه
بــی‌اخــتیار مـــن گـئدیره‌م اخـتیاردَن
هــــر گــــوشه و کــنارده هــمدم رفـیق‌لر
دویماز لار عیش و نوش ایله بوس و کـناردَن

مـــن بـینوا وُ بـختی قـارا، یـاردَن جُـدا
دیـــوانـــه وار ائـــیلرم افـغان کـناردَن
لال ائـــتدی روزگـــار مـنی ائـتمَرَم خـیال
عشق اهلی نـینِ صـداسـی کسـیلمز مـزاردَن
ائـــتمیش مـنی شکـار بـیرآهـوی شـیردیل
صیادی کیم گؤروب کی، رَم ائتسین شکاردَن ؟
«ناظم»، ووصالی ایسته ین هجرانه صبر ائدرَ
گول چـین گـرکدو ایـنجیمه یـه زَخـمِ خـاردَن

ملا قدیر ناجی

۱۳، اونجو یوز ایل لیگین اورتالاری

شیرواندا آنادان اولموشدور. باهار شیروانی ایله شعر مجلسلر ینده تئز ـ تئز گؤرؤشوب. فضولی مکتبی نین یئتیرمه سیدی. کلاسیک آذربایجان شعرینین مختلف قالیب لرینده یازمیشدیر.

هـــمیشه ایش ســـنه وعـــظِ خـــدادیـــر، ای واعـظ
قســـم او وعـــظینه کـیم، بـو، ریـادیر، ای واعـظ ؟
او، نـــاسه، کـیم، بـویورورسان خـطادن اسـتغفار
اوســـنده اولمـــاسا، امـــرین خـــطادیر، ای واعـظ !
مگـــر خـــیالینه دوشـــمز «اَتَـــا مـــرونَ النَّـــاس؟»
کی، فعلین اؤزگه، سؤزون پرهیزکارلیق، ای واعظ !
جـــماعتی کـــی قـــیلیرسان حـــریص رســـمِ سـخا
بـــیلن بـــیلیرسنه نـــه ادعـــادیر، ای واعـــظ !
ســوروب عـبارهٔی خـوش، خـلقدن آلیـرسان دیـل
عـــباره دیـر مـی بـویا دیـل روبـادیر، ای واعـظ ؟
گـــؤرَر جـــهنمی هـــر کس کـــی گـلسه مـجلیسینه
دمـــــین خــــلایقه دوزخ نـــــمادیر، ای واعــــظ !
کـــلامِ ایـــزدی دئـــرسن کـی، مـال ائـدیم حـاصیل
دئـییل بـو مـوعظه، بـیع الشـراع دیـر، ای واعـظ !

زکـــاته کـــیم، فُـــقَرا مـــالیٔدیر، دیکَـــرسَن گـــوز
بـــوهانسی مـذهب و دیـنده روادیٔـر، ای واعـیظ !
طـمعدن اؤتـروٚ تـؤکرسن سـرشک، وعـظ ائـدیبَن
طـمع دئـییل، بـوسنین چـین بـلادیٔر، ای واعـیظ !
هـــمین ســنی دئـــمَزَم بـــوبلاده، قـــاضیِ شـــهر
سنین کـیمی دخـی چـوخ مـبتلا دیـر، ای واعـیظ !
بـــویور مـــا «نـاجی» یـا، تـؤبه شـرابـدن کـرمائت
کـیم، اول ریـا مـرضی چـون دوادیٔـر، ای واعـیظ !

فضولیده‌ن اقتفا :

صـبادَن گـول عـؤذاریٔـن اوزره زلفِ مشکـبار اویـنار
گـــؤلؤن یـــانیندا گـــویا ســـونبولِ پُـــرتابدار اویـنار
ائـــدن تـــحریک رویـــونده نـــقاب ابـــرگون دورمـــو؛
و یـــاخود آفـــتاب اوزره گـــزر اَبـــر بـــاهار، اویـنار ؟
سنین تک بی‌بدل شوخی گتیرمیش عـصره هـفت آبـا
نشـــاط و ذوق دن دائـــم فـــلکده بـــی‌قرار اویـــنار
گؤروب أوز مهرینی زایل، فلک سـالمیش سـنه مـهرین
دولانیر باشینا یـوز شـوق ایـله لیـل و نـهار، اویـنار
نقابیٔن کشف ائـدیب اوزدن اگـر عـرض جـمال ائـتسن
اولوب مجذوب بیهوش هرنه کـیم عـالمده وار اویـنار
یئرینده‌ن جان و دل اوینار کیم، ایچمیش باده‌ی وصلین
اولوب ســرمست و لایـــعقل، رقـیب خـاکسـار اویـنار
نســـیمِ زولفـــؤنوٚ بـــولسا مشـــام «نـــاجیِ» خســـته
اولوب پاکوب و دست افشان فرحدن مست وار اویـنار

دیـــل فکـر قـامتینله خـرابـاتدن گـلیر	موسا، خیال نخل ایله مـیقات دن گـلیر
عشـــقین ائـدر ظـهور دلِ پـاره‌پاره‌دن	روح القدس قوباب سـماواتـیدَن گـلیر
آغـــوشون‌ازدیـادوئیرتاب‌حؤسنؤنه	رونق چراغ انـوره مشکـات ده‌ن گـلیر

رخسارِ عشقی پاک دیلی پاک گؤرسَدَر عکسین صفاسی ثروت مرآت دن گلیر
گولشن‌اوْزونده‌نورمسرت تمَوّوجه «ناجی»، مگر او محله مولاقاتدن گلیر ؟

زینَلابدین ساغری

(میلادی ۱۸۴۵ - ۱۷۹۰) ۱۲۶۱ - ۱۲۰۵ هـ ق

شوشادا دوغولوب، ایلک تحصیلینی آتاسی آخوند ملاصادق دان آلمیشدیر. مدرس لیک له گذران کئچیریب. آذربایجان و فارس دیللرینده دیوانی وار. شوشادا وفات ائتمیشدیر.

رمزایله عرض ائت، بادصبا، پیامیم
اغیار ائشیتسه موشکول، زینهار چکمه نامیم
سؤیله کی، وئردی جانین، عشقینده کامیل اولدو
گؤر لوطف ایله سوروشسا : «نولدو منیم غلامیم ؟»
اظهار التجاقیل، ناز ائیله سه، نیاز ائت
اؤپ خاک آستانین، پنهان یئتیر سلامیم
درد و غمِ فراقه نافع بیلیر شرابی
هر چند سن سیز ایچدیم، زهرایله دولدو جامیم
گلدیکجه شور و سؤودا عقل ائیله دی هزیمت
توتدوم جونون طریقین، ویرانه‌لر مقامیم
گؤردوکده زَرد چؤهره م، خندان اولور رقیبیم
آغ عاریضین قیزارسین، ای رشکِ لعل فامیم
جؤور ائتمه، قیل ترحم، ای پادشاه خوبان
غم پایمالی یم من، یوخ محنته دَوامیم
هئچ کیمسه گوش توتماز اشعارِ «ساغری» تک
معلوم اولورکی، دؤشمؤش تأثیردن کلامیم

گلمه‌دی بیلمم نه چون اول سرو خوش رفتاریمیز
عرشه چیخدیٔ فرقتینده آهِ آتش باریمیز
انتظاریم آشدی حدده‌ن، تنده طاقت قالمادی
هاردا قالدی، گلمه دی، محبوب مه رُخساریمیز

وعده وئرمیشدی کـی، گـللم بـیرگئجه مـهمان سـنه
عـؤمروموز بـاشایئتیشدی، گـلمه‌دی دیـلدار یـمیز
گـؤر خـزانِ بـی‌مروت وئـرمه دی هـرگیز آمـان
گـولستان اولدو خَـزان، پـامال اولوب گـولزاریـمیز
قدرتیم یوخ گولستان سئیرینه، اوچماق ایسـته رَم
قوش کـیمی مـحبوس ائـدیب کـنج قـفسده یـاریمیز
سـاغری، آز قـیل شـیکایت دلبـرِبی رحـمدَن
جؤورو خوشدور رحمدَن، گرَ قیلسا خوش گفتار یمیز

قاسم‌بَی آغابَی‌اوغلو ذاکر ثانی

(م ۱۸۹۷) ۱۳۱۵ ـ؟ هـ ق

شوشادا دوغولوب. مشهور شاعیر قاسم بَیْ ذاکیرین نوه سیدیر. زمـانه‌سی نـین قـاباقجیل فـیکیرلی ضیالیلارین دان اولوب. ۱۳۱۵ هـ ق ده شوشادا وفات ائتمیشدیر.

خوش دورنه قدر ائیله سه یـاریم جـفامنه — تاکیم، رقـیب سـؤیله مـه سـین بـی‌وفامنه
سن سیز دیار هجرده سـرگشته قـالمیشام — وصـلین امـیدی بـیللم اولار رهـنمامنه
وئـررم نـثار جـان و دیـلی خـاک پـایینه — ای گول، گتیرسه نکـهت زؤلفـؤن صـبامنه
ضعفِ تنیم قالیبدیْ ائله خورد و خـوابـدن — خـونِ دیـلیم اولوبـدو، عـزیزیم،قـضامنه
غـم بسـتر یـنده قـویمامنی زار و نـاتوان — وئر شـربتِ ووصـالدن، ای گـول، شـفامنه
چوخ‌سعی‌ائیله دیم، سگ کوییندا خوتوتوم — اونلار هـم اولمـادی، گـؤزه لیـم، آشـنامنه
«ذاکیر»، یازاندا کـاتب قـدرت طـریقِ عشـق — درد و غــم و فـراغـیْ یـاز یـبدیر سـانامنه

میرزه آغارحیم قودسی

تقریباً ۱۳۰۲ ـ ۱۲۲۲ هـ ق

اون اوچونجو یوزایل‌لیگین اول‌لرینده اردوبادین وَنَند کندینده دوغولوب.«انجمن‌الشعرا» نین فعال عضولرین دن اولموشدور. او نصیرالدین توسی نین نسلینده ن دیر. هم کلاسیک همده خلق شعری اوسلوبوندا گؤزه‌ل اثرلرین موللیفی دیر. شعرلری نین چوخوالده اِلیلمه‌میشدیر.

زؤلفون نه سببدن یئنه آشفته‌له نیب دیر
چؤهره‌ن نه سببده‌ن قیزاریب شفته‌له نیب دیر ؟
بیر بوسه، دئدیم، وئر منه پنهان، دئدی : ـ گئت، گئت
بودُر گرانمایه مگر مؤفته له نیب دیر ؟
من تاجر عشقم، منه سات غمزه متاعین
هر کیمسه منی گؤرسه دئسین : «سفته لَنیب دیر»
گیسو دئمه سین زولفه بینا گوشه دؤشوبدور
بیر افعی دی، گولشنده گزر، خفته له نیب دیر
دولموشدو غبار ایله کؤنول هجر غمیندن
گؤز یاشیم ایله، وه، نئجه، گؤر، رُفته له نیب دیر
گؤرجک سنی لال اولدو دیلیم، ها دئمه جانا
باعث ندی، «قودسی»، بوقاپی جفته له نیب دیر ؟

مهدی قولو خان وفا

۱۳۱۸ ـ ۱۲۷۳ هـ ق

شوشادا آنادان اولموشدور. آتاسی داغستانلی کنیاز خاسای، آناسی شاعیره خورشید بانوناتوان دیرتحصیلی نی شوشادا و تیفلیسده آلمیشدیر. روس و فارس دیللرینی کامیل‌بیلیرمیش. دولت قوللوغوندا چالیشمیش، یارانال رتبه سینه قدر یوکسلمیشدیر. عؤمرونو ادبیات، و منطق علملر ینین ئویره نیلمه‌سینه صرف ائدیب ؛ فارس دیلینده‌ده شعرلریازمیشدیر.

گول گلدی، گلمه دی خبر اول گول عُذاریدن
یوخ حاصیلم بو فصلده باغ و بهاردن

عیشیم سنینله عیش ایدی، کؤنلوم سنینله شـاد
سـن سـیز نـه حـاصیلم چـمن و لاله زاردن
یـارب، اولایـدی مـن کـیمی مـین درده مـبتلا
بـو دهـر ده جـدا ائـله یـن یـاریٰ یـاردن
آخـیر روادئـییل اولا گـوْل خـار ایـله انـیس
بـیگانه لر کـیمی بـاخابولبول کـناردن
اغـیاره شـرح حـال قـیلیب شیکوه ائیله مز
یـوزمین جـفا یـتیشسه اگـر یـاره یـاردَن
پـیغام یـاره مـنتظرم تـاکـی، جـان وئـره‌م
یـارب خـلاص قـیل مـنی بـو انـتظاردن
موشکولدو کاغیذ ایـله قـیلام یـاره عـرض حـال
یـوخدور شـیکایتیم اونـا بـو روزگـاردن
پـامال قـیلدیٰ دَهـر اؤمـیدیم نـیهالینی
دهـقان کَسَـر نـهالی اگـر دوشسـه بـاردَن
مـخمورِ نشـئه‌یِ مِـی غـفلت اولان «وفـا»
بـیدار اولایـدی کـاش بـوخواب خـوماردَن

زیبا خانیم لعلی

اون اوچونجو یوزون اورتا لاریندا یاشاییب یارادان زیبا خانیم موصطافا خان قیزی اردبیلی «لعـلی» تخللو صو ایله غنایی پارچالار، بیرقدر ده شخصی سجیه داشییان غزللر یازمیشدیر. اون اوچـونجو یوزون جونگ‌لریندەن بیرینده لعلی نین بیرغزلی محافیظه اولونما قدادیـر. بـوغزل و مـنبع لرده کـی بیرسیرا باشقا قیدلره اساسن زیبا خانیم لعلی نین بیر مدت ایرواندا یاشادیغی‌نی آراسیرا. قره بـاغ - شوشا یا گلدیگینی، معاصیرلریندن «فاطما خـانیم کـمینه»، «گـوْوهر بـییم»، «قـمَربَییم شـیدا» کـیمی شاعیرلرله تانیش اولدوغونو،شعرلشدیگینی، سؤیله‌مک مومکون دور. اونـون «آغـام جـانی» ردیـفلی غزلینه قاراباغ شاعیر لریندەن. «کمینه»، «شیدا» و «نورس» نظیره و جاواب لار یازمیش لار.

«زیبا خانیم لعلی» ساوادلی؛ کلاسیک آذربایجان ادبیاتینا بلد بیر شاعیر اولموشدور. تأسف‌کی اثرلری الده دئییل، بیر چوخ، احتمال کی «لعلی» تخلوصو ایله یازان باشقاشاعیرلرین اثرلرینه قاریشمیشدیر.

پــریشان ائــیله سـم زولفِ پـریشانی آغـام جـانی
پـریشان ائـیله ره م مـجموع دونـیانی آغـام جـانی
خیال وصلیمه هر کیم دوشه، جـانیندان اَل چکسـین
بوسئودایه دوشن ترک ائیله سین جانی، آغام جانی !
اگــر طــوره تــجلا ائــیله سم بـو آب و تـاب ایـله
شــعاع رویــیم ائــیلر مـحو بـنیانی، آغـام جـانی!
آدیم «زیبا»، سؤزوم شـیرینِ شکـر، گـؤزلریم شـهلا
فراموش ائیله ییب حوسنوم زولیخانی، آغام جانی !
سنین تک عاشیق و معشوق یوخ، «لعلی» بـوعالمده
قامو عاشیق لری عشقین ائدیب فانی، آغـام جـانی !

عبدالرشید ادیب الشُعراء (رشید)

۱۳ نجو یۆزۆن گۆرکملی شاعیرلرین دەن دیر. او، فارس جا، تورکجه دیوان یازیب. دیوانی هله تاپیلما میشدیر. رشید ،بدیهه گو شاعر اولموشدور. «افشار» ائلیندەن اولدوغواوچون «تاریخ افشار» آدلی اثرین مؤللیفی دیر اوبو اثرین، ۱۲۸۲ نجی، هـ ق ایلده یازیب قورتارمیش دیر.

داغه گلدیم کی، کونول داغینی بـیر آز قـیلئیم
اؤزومــه داغ گـؤره ن لاله نـی دمسـاز قـیلئیم
نه بیلیم لاله کـؤنؤل داغـینه مـین داغ قـویار
بـاشیما گـلدی هـا وا بسهـا را پـرواز قـیلئیم
تــا گــؤروم یـارنشانین وئـریری داغ نشـان
هو چکیب قله لر او سـتونده مـن آواز قـیلیم
سنی صید ائتمگه ای کـبکِ دری چـارەم یـوخ
تاگئدیب بیر نئچه ایل خـیدمت شـهباز قـیلیم
ایندی بیلدیم کی، بو عـالم ده، فـنادیر انـجام
دولی وئر جـامی کـی انـدیشه‌ی آغـاز قـیلیم
داغیله باغی گؤروب اولما چوخ آوره «رشید»
گـل خـرابـاته سـنی عـارف هـر راز قـیلیم

شمس قاراباغی

نجف قولو آغا کیشی اوغلی شمس شوشادا آنادان اولوب، ایلک تحصیلینی ده اوردا آلمیشدیرتحصیلین تبریز و نجف ده داوام ائتدیرمیشدیر. سونرادان قاییدیب بیر مدت بورادا یاشامیشدیر. فارس دیلینده ده شعرلری وار. ۱۳۲۰ ﻫ.ق ده تبریز ده وفات ائدیب .

حسرت لعل لبین کؤنلوم ائدیب قان سن سیز
غم واندوه ایله کئچدی منه دؤوران، سن سیز
ای گؤزوم نوری، ایراق اولما گؤزومدن بیردَم
اشک چشمیمله توتار عالمی توفان، سن سیز
لاله زار و چمن باغه کؤنول میل ائتمز
دفع قیلماز غم دل سیر گلستان، سن سیز
اولدو دیوانه کؤنول سروقدوندن آیری
توتموشام قیس صفت راه بیابان سن سیز
جنتیم گولشنِ رویوندو، لبین آبِ حیات
نئیلرَم قصر جنان، ای شه دؤوران، سن‌سیز
کؤنلومو ائتدی مسخر، سپهِ دردِ فراق
پایمالِ غم اولوب بو دل ویران ،سن‌سیز
ماه روخسارینا مؤشتاقدو بو «شمسی»ی زار
نه روا حسرت روییندە وئره جان ،سن‌سیز

میرزه هادی ثابیت

باکیدا بیلَه جه ری کندینده آنادان اولوب. عؤمرونون بیر حصه سی نی سفر لرده کئچیردیب، عالیم و شاعیر شخص لرین مجلسلرینده اشتراک ائدیب. باکی داکی «مجمع الشعرا» نین فعال عضولرین دن اولموشدور. کلاسیک اوسلوبدا (غزل، مثنوی، دوبیتی، قصیده و ...) یازمیش اثرلری ایتیب باتمیشدیر. بعضی جُنگ و مأخذلرده بیر نئچه شعری قالمیشدیر.

اوتورموش یار مجلیسده منی رنجور ایله باهم
سلیمان اَیله شیب گویا محقر مور ایله با هم
بو بزمه شور دوشدو، چونکی شاهیم ناز ایله‌گلدی
چال، ای تاری، سن ایندی «شاهنازی» «شور» ایله‌باهم

گر ایسترسن «شکسته» خاطیریم خوشحال اولاسـندن
«قطاری» چک «عشـیرانـه» گـله «مـاهور» ایـله بـا هـم
اگر سـن «راست» چـالسان لحـن غـم انگـیز«عشـاقی»
«نوانی» باشلارام من مضطریب «مسرور» ایله بـا هـم
اناالحق سؤیله رَم مـنصور تک، تـرک ائـتمه رَم وردی
«مخالف» چکسه گر داره مـنی «مـنصور» ایـله بـا هـم
گتیر ساقی مِی نـابی، مـنی سـن اؤیـله سـرمست ائت
کی، غیری گؤرمه ییم اول گؤزلَری مـخمور ایـله بـاهم
مـنه بسـدیر جـاهاندا بـیر بـومیخانه، بـیر اؤز یـاریم
گئت، ای زاهید، سنه وئردیم بهشتی حـورایـله بـا هـم
بو واضح دیر، مِیین، «ثابیت» صَـفا و ذؤوقـووار، آمـا
بیر ئوزگه ذؤوقووار ایچسن مووافیق جورایله با هـم

عـــنبرین رایـــحه‌ی طـره‌ی جـانان گـتیریر
لطـف ایـله بـاد صـبا در دیـمه درمـان گـتیریر
دئـییره‌م قـاصده گـئت نـامه‌ی جـانانی گـتیر
او گـئدیر سـرعت ایـله قـتلیمه فـرمان گـتیریر
مـن دئـدیم نکـهت زولفـون گـتیر، ای بـاد صـبا
او گـئدیر بـاشیما سـؤودایِ پـریشان گـتیریر
زؤلف دوشـجک اوزونـه دیـده‌لریم اشک تـؤکر
گون اوزون اَبـرها چـان بـاغلاسا بـاران گـتیریر
بـاخیب‌اول‌شـیوه‌ی‌رفتاره،تـؤکوب‌قانلی‌یاشیم
من بیلیردیم کی، بوگؤز یاشیما چوخ قان گتیریر
کـفر زولفـون عـرفا رخـنه‌ی ایـمان دئـدیلر
بـونئجه کـؤفر دو کـیم هـرگؤرَن ایـمان گـتیریر
مـردم دیـده لریـن هـجر گـؤنو نـوح آسـا
او قـدر اشک تـؤکور، آخـیری تـوفان گـتیریر

«ثابیتا» شوکر ائله هر عزت اوچون ذلت وار
ائتمه دَن وصل سروری غم هجران‌گتیریر

قمر بَییم وزیر قیزی شیدا

۱۳۵۸ ـ ؟ هـ.ق

شوشا شهرینده آنادان اولموشدور. اورتا مکتبی بیتیریب. نخجوان، نوراشن، اوردوباد، رایون لاریندا خاتین لار آراسیندا تعاون قوروجولوغو ایل لرینده اهمیتلی فعالیتی اولوب. بؤیوک پُست لاردا چالیشمیشدیر. ۱۳۵۸ هـ.ق ـ ۱۹۳۸ میلادی ایلینده ـ باکیدا وفات ائتمیشدیر. قمربییم خانلیق دؤرونون ظولملرینی گؤرسَدَن، «ظولمون داشغینی» آدلی آلتی پَردَلیک بیر تراژدی (فاجعه) ده یازمیشدیر. او بیر غزلده زیبا خانیم «لعلی» نین غزلینه جاواب یازمیشدیر.

داغیتسام هر طرف زوولفِ سمن سانی، آغان جانی
گرفتار ائیله رم سن کیمی «زیبا» نی، آغان جانی !
اگر اولسان گؤزه ل لیک ده برابر ماهِ تابانه
سنه خورشید اولان رویـیم اولارمانع، آغان جانی
سنین تک هربُتِ زیبا چالیش سا، سایه مه چاتماز
جامالیم یوسفِ مصری ائدیب ثانی، آغان جانی
ملاحت گولشنینده غنچه‌یِ رعنایِ گولچینَم
آچیلسام گرتوتار غوغا بودؤنیانی، آغان جانی
لطافت مولکونون سولطانییام، سن کیمی «زیبا»لار
کنیز مطبخیم دیر، ائت تاماشانی، آغان جانی!
لبی شکر، سؤزو شیرین بو «شیدا» تک حریفین وار
اگر مومکون اولا ترک ائت، بوسئودانی، آغان جانی !

حسین عارف

۱۲۲۰ ـ ؟هـ.ق

تبریزده دوغولوب. عؤمرونون چوخونو شوشادا کئچیر میشدیر. ملاپناه واقف، نشاط‌شیروانی و آغامسیح شیروانی نین معاصری اولوب. بیلیکلی، علملی شخص ایمیش، اثرلری نی کلاسیک شعر اؤسلوبوندا یازمیشدیر. شوشادا وفات ائتمیشدیر .

صبا، غمخواریم اول، غم خواریما دردِ دل اظهارائت !
خبردار اولمایان غم خواریمی غمدن خبردار ائت !
یئتیشجک سایه وش توپراغه دوش، غمخواریما سئویله
غم هجرینده حال زاریمی اظهار غم خوار ائت !
کی، ای پیمان شکن، مهر و وفاسی اولمایان دیلبر
تغافل ائیله مه، بیر لحظه عزمِ کوی دیلدار ائت !
الیندەن ئوپ، اونا شرح ائیله احوال پریشانی
آیا غینا دۆشۆب اۆز باشین اوچون یاره اظهار ائت !
کی گلمیش عاشیق بیچاره یانیندان صبا سؤیلر
کی، ای غمخوار، خواب نازدَن جانانیٚ بیدار ائت !
اَجل وئرمز آمان، جان نقدینی آلماق دیلرسندن
بو فردی نالەی فریاد ایله هر لحظه تکرار ائت !
کی، حسرت گئتدی «عاریف» ،گۆرمەدی یارینبودنیادا
رقیبی، بارایالاها، من کیمی محروم دیدار ائت !

ممکن اولمازیاری گۆرمک بیرزمان اغیار سٚیز
گلشن دوراندا کیم گۆرموش گل اولسون خارسٚیز
دۆرو دۆنموش دور دوران بولمادی کامیمجاسِیر
چرخ کج رفتاری بیردم گۆرمه دیم آزار سیٚز
قدر قیمت لر تاپیٚب کویونده یارین غیرلر
لیک من قالدیم غم هجران آراء غمخوار سیٚز
غم منی پامال قیلدی ای مسلمانلار هارای
اولما سیٚن افسرده یارب من کیمی غمخوار سیٚز
قبریمین داشینٚا یاز ای اهل دل بو مصرعی
وئردی (عارف) جانینی مین حسرت ایله یارسیٚز

محمدکاظم خوئینی (جاذب)

؟ ـ ۱۲۲۲ هـ.ق

جاذب زنگانین خوئین قصبه سینده دۆنیا یه‌گلمیش؛ عۆمرۆنۆن چوخونودا اوردا یاشامیشدیر اونون دیوانی وار. هله چاپ اولمامیشدیر. گۆزه‌ل خط یازار میش. استنساخ‌ائتدیگی کیتابلار بؤیۆک کتاب خانالاردا موجود دور عومرونون چوخونو اۆز دوغما کندینده سوروب، عومرونون سون ایللرینده زنگان شهرینده درس وئر مکله باشین قال‌ائله ییب بوردا نشاط شیروانیه یازدیغی نظیره غزلینی وئریریک.

ای یــار گــزیرسن بــوخیابان آراســیٔندا — حوسنون چمنینده بوگولوستان آراسـیندا

موساکـیمی ظـاهر ائـدیبن، سـن یـد بـیضا — باغ ایچره دئیه ن سؤنبؤل و ریحان‌آراسیندا

بوسیلسیله‌ی زولفیله یوز یوسف مـصری — بــندائـیله مـیسن چـاه زنـخدان آراسـیٔندا

لایق دگی باغ ایچره گزه‌ن ای گؤل خـوشبو — مسکــن ائــده‌سن خــارمغیلان آراســیٔندا

گر بحر دِگؤلسن، نه سبب دن دور و مرجان — ظـاهیر ائـدیسن اولب خــندان آراســیٔندا

گر کعبه دگؤلسن نه دور اول خالِ سییاهون — زمزم سویوجاری دور و مـرجـان آراسـیٔندا

اول صفحه‌ی سینه ساناسان کوهِ مـنا دور — قوربان اولوم ای کاش دو پوستان آراسیٔندا

حاشاکی سنون تک آچیلا بیرگؤلِ خـوشبو — نه داغدا، نـه بـاغدا، نـه بـوستان آراسـیندا

زاهید منی منع ائیله مـه مـعشوقیله، بـالله — مـین عشـوه اولور عـاشق نـالان آراسـیندا

ظولماتِ او گـیسوده یـوز اسکـندر دؤوران — جـامین آلوران چشـمه‌ی حـیوان آراسـیٔندا

کؤنلوم غم هجرونده سانارسان کی دمیرتک — هئی تاپدانوری پتک ایله سـندان آراسـیٔندا

انـصاف دگـول گـلخن فـرقتده یـانوم مـن — سن سیر ائده سن گلشن رضوان آراسـیٔندا

مجنون کـیمی، ای لیـلی دوران، نـه روادور — ســرگشته قــالوم غـول بـیابان آراسـیٔندا

مســتور اول ای غــارت دیــن، آفت اسـلام — تـا فـرق اولا بـیرکفر ایـله ایـمان آراسـیٔندا

بوعشوه و بو نازیله قورخـوم بـودورآخـر — شورش سالاسان گبر و مسـلمان آراسـیندا

بوحؤسنیله بـیشه‌یه أتسـنَ، گـذر ای دیـل — شــیری دوتــاسان رام نـیستان آراسـیٔندا

کــر خُــلد ده مــختار ائـده لر جـاذب زاری — سن شوخی سئوه حوری و غلمان آراسیٔندا

ملا فتاح سَحبان

۱۳۱۶ ـ ۱۲۲۸ هـ.ق

لنکران‌دا گوم شووان کندینده آنادان اولموشدور. ایلک تحصیلینی ملاخانادا آلیب. عؤمرونو بالیق چیلیق و اَکین چیلیک‌له کئچیریب «فوج الفصحا»نین اشتراک چیسی اولوب. آشاغی‌دا وئریلن غزلینده ملاپناه واقیفین بیر غزلینه جاوابیه یازمیشدیر. اثرلرین دن چوخ آز نیمونه قالمیشدیر.

جاناّاود وورماق ندیر، پروانه دَن کوسمک ندیر ؟
اولمامیش هوشیار، بس دیوانه دن کوسمک ندیر ؟
دوغروبیر سؤزدور دئیب لر، گنج اولور ویرانه‌ده
گنج اولور، ویرانه ده، ویرانه دن کوسمک ندیر ؟
هر آچیلمیش بیرگولون میخانه اولسا منزیلی
بولبول شیدالارا میخانه دن کوسمک ندیر ؟
عاشیقین علم و علومی صفحه‌یِ افسانه دیر
گرچی عاشیق سن، سنه افسانه دن کوسمک ندیر ؟
مایلِ افلاطونام، لقماندان اؤز دؤندرمه‌رم
عارف و عرفان دولو بیرخانه دن کؤسمک ندیر ؟
در بدر سالماز سنی، «سحبان» هیچ بیگانه‌لر
رنج سنده، بوش یئره بیگانه دن کوسمک ندیر ؟

میرزه ابوالحسن شهید

۱۳۰۱ ـ ۱۲۳۱ هـ ق

شوشادا دوغولموش قاراباغ شاعرلرین دن دیر ملاخانا تحصیلی گؤرمؤشدؤر. قاراباغ ماحالی نین قاضی سی اولوب «مجلس فراموشان» شعر مجلیسی نین اشتراک چی سی اولموشدور. آذربایجان و فارس دیل لرینده کلاسیک شعرین مختلیف گونه لر ینده بدیعی جهتدن قیمتلی اثرلری جنگ لرده محافظه ائدیلیر. او مثنوی دئمکده خصوصی مهارتی وارمیش.

واحسرتاکی ترک وفا قیلدی یارلر   افغان کی کئچدی حسرت ایله روزگارلر
دردا کی یارسیز غم هجر آلدی جانیمی   قالدی کؤنؤلده مَحشَره چوخ انتظارلر
ارباب عشقده ن سورا عالمده، کاش کیم   میل رقیب قیلما یالار گول عُذارلَر

تاراج اولایدی غنچه و گول اول زامانداکیم بولبول خموش اولوب، آلا گولزاری خارلر
سئودای زولفو خطینی باشدان چیخارمازام گر باشیم ایچره مسکن ائده مورو مارلر
در داکی گول ائشیتمدی بولبول نوالرین یئتدی خزانه گولشنی، سولدو باهارلر
عؤمرو عزیز ساخلا، شهید اولسابخت یار ایام وصله لازیم اولار چوخ نثارلر
افغان، «شهید» ناله نی جانان ائشیتمه‌دی دوتدو جاهانی ائیله دیگین آه وزارلَر

اسماعیل کبله قاسیم اوغلو محزون

۱۳۱۲ ـ ۱۲۳۶ ه.ق

شوشادا دو غولموشدور. درسینی اوردا اوخوموشدور جاوان لیغیندا آت یَهری قاییرئب کئچینَرمیش بیلیک لی و گؤزه ل خط صاحبی ایمیش. اوزون مدت شوشادا مکتب دولاندیرئب. «مجلس فراموشان»، شعر مجلیسی نین عُضوی اولوب. آذربایجان تورکجه سینده و فارس دیلینده، کلاسیک اوسلوبدا یاز میش، اثرلریندن چوخ نمونه قالمیشدیر.

درد عشـــقین راحتِ روحِ روانـــیمدیر مـــنیم
راحتِ روحِ روانـــیم مـــهربانیمدیر مـــنیم
چاک قیلمیش کؤکسومو غمزه‌ن خدنگی تازه‌دَن
قانه دؤنموش گؤزیاشیم کؤکسوم نیشانیمدیر منیم
شـــورِ عشـــق و نـــاله‌یِ دل، آه ایـــام فـــراق
بیر بساط آچمیش منه عیشِ نهانیم دیر منیم
عشق سئوداسیندان، ای ناصح، منی منع ائیلمه
کیم، مُنافی دیر بوعقل ایله، زیانیمدیر منیم
وارث فـــرهاد و مـــجنون، وامِـــقِ شـیدا منم
عشق صحراسیٖ، جنون مولکو مکانیمدیر منیم
حسر تینده‌ن گول روخون من نئجه فریاد ائتمه ییم
بولبولِ شوریده یم غم گولستانیم دیر منیم
طره‌ی شب رنگی سالمیش عارض گولگونونا
مه قرینِ عقرب اولموشدور قیرانیمدیر منیم

بـــحرغم طـــغیان ائـدیب دوشـدوم بـلا گـرد ابـینا
غـــرق ائـــدر آخـــیر مـنی بـوبحر عـیانیمدیر مـنیم
حـــوسن گـــولزاری آرا لال ائـــیله یـــن بـولبوللری
بـــولبولِ نـــالان مَـــنَم، «مـــحزون» فـغانیمدیر مـنیم

میرزه محمدعلی بینوا

(۱۸۹۲ ـ ۱۸۲۲ م) ۱۳۱۰ ـ ۱۲۳۷ هـ ق

باکیدا دوغولموشدور، فارس دیلینده ده شعرلری وار. فضولی مکتبینین یئتیرمه‌لرین‌دن دیر. کلاسیک شعرین مختلف گونه لرینده یازمیشدیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

بـــولبولِ شـــیدا گـــرک گـولزارده غـم لنـمه سـین
گول وفانی ترک ائدیب، خارایله هـمدم لنـمه سـین
عـــاشیقه بـــورسمدیر مـــعشوقه دن چکسـین بَـلا
چونکی یار اغیار ایله بیرلحظه مـحرم لنـمه سـین
ای زولیـــــخاوش، کــرم قـــیل عـــاشقِ بـــیچاره‌یه
سایه‌ی لۆطفۆن باشیمدان بیر زامان کملنمه سـین
یا تمارام تا صـبح اولونـجا آیـریلیقدان بـیرگئجه
من نه چاره ائیله ییم کی، گۆزلریم نم لنـمه سـین
ای صبا، رحم ائیله، تـوکمه زولفـونو روخسـارینا
شانه دن کئچمیش نیگارین زولفو پُرخملنمه سـین
واعظِ شـهره دئـیین مـن مـی پـرستم، وجـهی وار
منبر اوسته کذب اولان وعظینده محکم لنمه سین
ریـــــزه المـــــاس ایـــله دولدور مـــحبت جـــامینی
ساقی ،ایچسین «بینوا» بوشرط ایله سملنمه سین

میرزه مؤحسون خیالی

(۱۹۰۴ ـ ۱۸۲۴ م) ۱۳۲۲ ـ ۱۲۴۰ هـ ق

قوبادا آنادان اولوب. اوردا معلم لیک ائدیب. سورالار باکیبا کـؤ چـوب گـلستان ادبـی مـجلیسینین اشـــتراکـــچی‌سی اولمـوشدور آذربـایجان جـمهوریت الیـاز مـالاری مـرکزینده دیـوانـی‌ساخلانیر.

باکیداوفات‌ائدیب. کلاسیک‌اوسلوبدا یازمیشدیر. زللری شیرین روان و آخیجی‌دیر.

عیب ائتمه گیلن، سن کیمی جانانه یانیندا	آج یاتسام اگر قوش کیمی من دانه یانیندا
روخسارین اگر جنت اولور عاشیقه دایم	دوشدوم نییه من آتش سوزانه، یانیندا ؟
قوربانین اولوم، طره‌ی طراره نه لایق	باتمیش گؤره اؤز دلبرینی قانه، یانیندا ؟!
هوشیار گونوزلر، اوزه هم صؤحبتم، آمما	مستم گئجه‌لر، نرگس مستانه یانیندا
لیلا صفتین وصفی بو دونیایه داغیلماز	گر اولمایا مجنون کیمی دیوانه، یانیندا
سن‌حوسنده‌بیرشمعی‌بوعالمده نیشان‌وئر	یانمیش اولا بیر من کیمی پروانه یانیندا
آچمام‌گؤزومو‌بیرکسه‌سن‌سیز، قالاراولسام	تا حشره کیمی مسجید و میخانه یانیندا
باخ خاله، توتوب قلب «خیالیده» مقامین	بو فیکریله کیم، گنج اولا ویرانه یانیندا

نه چاره، مبتلا اولدوم سنین تک شوخو شیدایه
دوشن کیمدیر بو عالمده منیم تک شور و غوغایه ؟
ترحم ائیله بیر ساعت، منه یئر وئر کناریندا
تمامن دردیمی بیر بیر دییم زولفی چلیپایه
دیلیم اود توتدی آهیمدان، داغیلدی صبر و آرامیم
او ساعتدن کی، دیل وئردیم او ظالیم چشمی شهلایه
جمالین پرده‌یه چکمه، آپارما طاقتیم الدن
داغیتما کاکیلین، قویما دوشم گؤز یاشلی صحرایه
ملامت ائیله مه، یاریم، گؤرورسن من کیمی خورشید
اولوب روخساروه عاشیق، گلیر هر گون تماشایه
اوگوندن کیم،اولوب‌منزل‌سنه، ای سرور خوبان
نظر قیل، بینوا کؤنلوم دؤنوبدور قانلی دریایه
نه من‌تک‌باغری‌قان‌عاشیق، نه سن تک خوب رو دلبر
ایناما، گلمییب، گلمز یقین بوفانی دونیایه
دانیش بیر کلمه، ال چکسین «خیالی» مال و جانیندان
قبول ائت عاشیقین، جانا، گلیبدیر یاخشی سئودایه

چکیب قیلینج‌کی هلاک ائتسین اول‌نـیگارمنی
هــلاک ائــدینجه هــلاک ائـیلر انـتظار مـنی
شکایت اؤزگه دن ائتمه م عبث بو قاره گـؤنه
ســالیب او طــره یــی شـبرنگ تـابدار مـنی
چکینجه خنجرین، ای اشتیاقیم ! ائتمه هلاک !
یــانیندا قــاتیلیمین ائــتمه شــرمسار مـنی
صبادن ایسته میشم ؛ هر زمان دگیب تـئلینه
عــلاوه ائــیله ســین آشــفته روزگـار مـنی
فراق دفعینه، ساقی، دئدین می ایـچ ! ایـچدیم
دخــی خـرابـتر ائـتدی بـو زهـری مـار مـنی
او طـفل رزق سـیزه م، مـادر زمـانه دوغـوب
قــیلیب اَوَل گــئجه آغــوشیدن کــنار مــنی
زبس کی دؤزگران قـیمتم ، یـوخوم خـواهـان
بــاسیبدی طــاق فــرامـوشیده غـوبار مـنی
او قدر وئرمه دی‌فرصت‌کی‌دست‌تیغین‌اؤپـوم
آچیب یومونجا گؤز، اؤلدور دؤ اول‌نیگارمنی
یؤز آچـدی بـیرجـه نـظر گـؤرمگه، خـداونـدا
ثــبات و صــبرده ســن ائــیله بـرقرار مـنی
«خیالی» گؤر نه قدر صـبر سـیزدی صـیادیمٔ
نهانی صـید ائـدیب، اؤلدؤردؤ آشـیکار مـنی

حوسین‌قولی شوری

۱۳۱۲ - ۱۲۴۲ هـ ق

اوستا حسین قولی شوری لنکراندا دوغولوب، باشماق چیلیق لا گذران کنچیریب. «فـوج‌الفـصحاء» ادبــی مجلیسینین بیغینجاق‌لاری‌عادتن‌اونـون ائـوینده کـئچیریلیب.اونـون‌صنتی‌باشماق‌چیلیق اولدوغواؤچون‌لنکراندا«دوبندی‌دوز»آدلی‌ایله‌داهاچوخ‌تانینمیشدیر.اثرلری‌نین‌چوخوایتیب‌باتمیشدیر.

بـــوخانه‌بیزه‌کـــعبه‌ی‌اربـــاب‌صفادیر بـــیرحـــجره‌گـــه‌مظهراســـرارخـــدادیـــر
قوربان‌بئله‌بیر هجره‌گه‌هه،فـرق‌قویارچـوخ جـــهاله دئـــمز کــیم، عــقلا وادبــادیر

بــنزتمه اونــو مســجد ویــرانــه‌یه، زاهــید
اوندا ها میسی کـذب ایـله بـهتان و ریـادیر
بو مجلیس آرا واردی شـرافـتلی جـناب لار
صؤحبت لری هر درده دوا، روحه قـیداـیر
اول «میر علی خان» ذات شریفینده عزیزدیر
«خولقی» ده فصیح، چوخ دا امیرالامـرادیـر
قــاصیروسعید،عـــاجزوفتاح‌ایـــله‌نجّار
صادق‌وعزیز،جمله‌سی«فوج‌الفـصحاء»دیـر
بو هجره‌گهی ائیله زیارت یـئنه، «شـوری»
کورون گؤزونه چون بو داوا نـورضیاءدیر

حسن قارا هادی

۱۳۱۸ ـ ۱۲۴۲ هـ ق

حسن رضا قولوبئ اوغلوهادی شوشانین حاجی یوسفلی محله سینده دوغـولموشدور. سـید عـظیم شیروانی نین معاصیری دیر. «مجلس فراموشان» ین فعال عضولرین‌دن دیر. فارس دیلین ده ده چوخلو شعرلری واردیر. شعرلرین عموماً کلاسیک اوسلوبدا یازمیشدیر. بدیعی ارثی هجویات هزلیات و غزل لردن عبارت دیر. سید عظیمی هجو ائتمیشدیر. محافیظه‌کار شاعیر اولموشدور. بیرنئچه شعری الده دیر. بوردا نشاط شیروانیه یازدیغی بیر نظیره سین‌ده وئریریک :

دولانــیر قــاتیلیم مـخفی گـؤز ایـله قـاش آراسـیندا
اولور قان شوبهه‌سیز یکسر بولارین فاش آراسـیندا
اشـاره ائـیله یـیر غـمزه‌ن صـف مـژگان ایـله دایـم
تؤکون قانین، ائدین پنهان ایکی سیر داش آراسـیندا
وورارلار زخمی زخم اوسته منه نـاوک لریـن هـریان
بـئله کــافرلرین قــالدیم مــن کـولباش، آراسـیندا
گولوم گول روخلر ایله عزم سـیر گـلستان ائـتمیش
مــن بـیچاره اونــلارین اولیــدیم کـاش آراسـیندا
خیال خـال ایـله روخسـارده نـرد اویـناییر کـؤنلوم
چیخا بیلمز او کسـلر تک کـی قـالدی داش آراسـیندا
ضیایی مهر رویین تا بـینا تـاب ائـتمه یـن «هـادی»
قــالیب ویـرانـه‌لر کـونجونده کـی خـفاش آراسـیندا

شبِ ظـلمات زولفـونده فـغان و آه و زاریـم وار
وصال صبح روین فیضینه چـوخ انـتظاریم وار
کسیلمیش طاقت و تاب و توانیم، تانریٔ شاهیددیر
نه یول بیللم و وصاله، هجره نه صبر وقراریٔم وار
نـیگارا، مـه جـبینا، سـرو قـددین اشـتیاقیندا
ائدن هر لحظه چشمه‌جاری چشمِ اشک باریم وار
سنه بی رحملیک بـونجا نـدندیر، رهـبریم، ظـالیم
گتیرمزسن خیالا کیم، مـنیم بـیر غـم گُساریم وار
حضوروندا،عزیزیم،ذره جه هـر چـند قـدریم یـوخ
ولی غملر یـانیندا شـاه سـن، چـوخ اعـتباریم وار
سـنین عـقد ثـریا تک جـبیننده عـرق مـنظوم
منیم ده خـواب گـؤرمز دیـده‌ی انـجم شـماریم وار
آچار مژگان اوخو «هادی» خیالیٔندان نـئجه رؤوزن
خـیالی گـؤرمگه، وه وه، نـه بـخت هـوشیاریم وار

میرزه سمندر

۱۲۴۲ - ۱۳۳۸ ه.ق

عبدول‌علی آغا امین اوغلی سمندر در بند شهرینده آنادان اولوب. ایلک تحصیلی نی دربند ده آلیب مدرسه تحصیلینی باکیدا تاماملاییب. شعر فنّینده میرزه جبرائیل سپهری نین شاگیردی اولموشدور حاضیر جاواب لیقدا و هجو دئمکده خصوصی مهارت‌صاحیبی‌اولوب. دربند، باکی‌شاماخی شاعیرله رینین حؤرمتینی قازانیب. ۱۳۳۸ ه.ق باکیدا وفات‌ائدیب .

یـارب، عـجب بـلالره اولدوم حـواله مـن
عؤمروم نه قدر وار ائـدَرَم آه و نـاله مَـن
نئیلیم، جاهاندا اولمادی بیر حالِ دِل بـیلن
حالیم دئییم اوحالی بـیلن اهـل حـاله مـن
مـی آب سـلسبیل اولوب، سـاقی جـبرییل
حـاشا، اولوم مـلایک ایـله هـم پـیاله مـن
قاشین خیالی ایله تنیم مـوتک ایـنجه‌لیب
دؤندوم هلاله، عشقده یـئتدیم کـماله مـن
ائـیلر ظـهور شـعشعه‌ی ذات ذوالجـلال
هر وقت کیم نظاره قـیلام اول جـماله مـن
تحریر ایله نه شـرح قـیلیم حـالِ دلسـنه
هردم اولورمو یازماغا یوز مین رساله من

میرزه عبدالحسیب قودسی

۱۳۲۶ - ۱۲۴۴ هـ ق

باکیدا آنادان اولموشدور. مکمل تحصیل گؤروب. معللیملیک ائدرمیش. دؤوری مطبوعاتدا تئزتئز چینخیش ائدیب. دیوانی ۱۳۰۱ و ۱۳۰۵ تبریزده، ۱۳۱۹ ده باکیدا نشر ائدیل میشدیر. باکیدا وفات‌ائدیب.

اگر همتله جمعیت ائدر گفتار خیریه — اولور مخلوقه ظاهر حکمت اسرار خیریه
بهار عالم آرا تک معطر ائیلر آفاقی — نسیم مشکباری ساحت گلزار خیریه
آلور تاب طراوت گولشنی افسرده‌ی عالم — اگر سرچشمه دن جاری اولا اَنهار خیریه
فضایِ عالمِ ظلماتی غفلتدن ائدررؤشن — تجلا ائیلسه خورشید پُر انوار خیریه
اولور ایمن صراحی احتیاج فرق و ذلتدَن — چکیلسه ملتین اطرافینا دیوار خیریه
آلیر عاشیق لرین اَلدَن قرار و صبر و آرامین — اگر حوسنو جمالیٛن ائیله سه اظهار خیریه
بصیرت‌اهلی‌قیل یارب‌گؤرم معنانی صورت‌دەن — نقابین‌رفع‌قیلساچؤهردن دلدارخیریه
غم‌ائتمه،عؤمراگرفانی‌اولابرق‌حوادث‌دَن — قالار باقی جاهاندارؤنقِ‌آثارِخیریه
حیاتیٛن‌لوحینه‌تقریرقیلدی خامه‌ی قُدسی — اوخوسون اهل حاله نَظمیلن اخبارِ خیریه .

ملاعابباس جوانشیر

۱۲۹۷ - ۱۲۴۷ هـ ق

آغدامین ساری جالی کندینده دوغولوب. ریاضیات و باشقا علملری تحصیل ائدیب. بیرمدت شوشادا یاشامیشدیر. فارس و عرب دیللرینی یاخشی بیلیرمیش. شوشادا معللیملیک ائتمیشدیر. ملا عابباس‌میر محسون نوابا هیت و نجوم علملرینی اؤیرتمیشدیر.

زمانه سی نین بیلیک لی عالیم لرین دەن اولوب عؤمرونون سون ایللرینی دوغماکندینده یاشامیشدیر. ریاضی و هیت علملرینه داییر اثرلرین موللیفی دیر. شعرده «عباس» تخلص ائتمیشدیر. علمی کیتا- بلاریندا «ملا عاباس» امضاسی قویموشدور.

گول دئییل مطلوبوموز، گؤلشنده چون‌توتدوق وطن
بلکه گول روخسارلر یادیله یاد ائتدیک چمن
سرو چون اؤز قامتین بنزتدی قدِ یاریما
سرزنش له باشینی پاکوب ائدر زاغ وزغن

شــعله‌یِ نــارِتنیم کــیم، یــاندیریر هـر کـیسوَنی
ایســـــترم جــیلدِ ســمندردن تــیکم بــیر پــیرهن
کِرم بؤیله حالیٰنی سـوردوم قـامو(هـامی)احـوالدان
کـیم، تـنی اوزره تـوخور اؤلدوکـدَن اقـدم بـیرکَفَن
من کیمی بیر گوشه ده غم چکـمگه تـاب ائـتمه یـیب
قــاچدی مــجنون کـوه و صـحرایـه جـفایِ یـاردَن
گــرامــید وصــل اولا، مــن بـیر سرِ مـؤژگان ایـله
دَللــم اول داغــی کـی، فـولاد ایـله دلمـیش کـوهکن
شــعله‌یِ آهــیم مــنه رؤوشَـن قـیلیر هـرگول بـنی
حاجتیم یوخ شمع ایله رؤوشَـن قـیلا م کـاشانه مـن
چون سنه غربت وطـن دیـر غـربتیم دیـر بـو وطَـن
هرزامان «عابباس» آ اولموش اهل غـربت هـم سـخن

نـئجه دلداده‌یــم مــن بـودیلیم دلداردن دویـماز
عجایب دیـده دیـر بـودیده کـیم دیـداردَن دویـماز
صبا مـندن فـزون اول جـعْد زولفـه مـبتلادیر کـیم
هــمیشه اویــنادیر، اول طـره‌ی طراردَن دویـماز
دَمادَم قوت ائـدر اؤز لعـلینین شـهدینی شـیرینین
زهی طوطی زبـان دیـر، شـهد شکـرباردن دویـماز
نــه تــابی غــربتیم، نـه عـزتیم واردیـر مـقامیده
منیم حققیمده گردون بونجا کج رفـتاردن دویـماز
ائدیب دیر مرغ نفسین دانه سین تسـبیحدن زاهـید
بو مرغه دانه یوز دانـه، نـه‌یوز خـرواردن دویـماز
ائــدیب عشــاق انکـازین شـعار اول جـاهل نـاکس
دویوب «عابباس» اوندان، اول مگر انکاردن دویـماز

وایقانلی آدام

۱۴ نجویوزۆن اوللری ـ ۱۳ نجویۆزون اورتالاری

تبریزین شبستر قصه به سی‌نین گۆنییندن (جنوب) بیر آغاج (۵ کیلومتر) آرالی یئرلش «وایـقان»

کندینده آنادان اولموشدور. (۲۸ / ۱۳۲۴) هـ ق ایللرینده وفات ائتمیشدیر دوورونون ساوادلی آداملارینان اولموش گزیب دولانمیش ؛ فارس و تورک دیل له رینده شعرلر یازمیشدیر. شعرلرین ین هامیسی ایتیب باتمیشدیر. اللرده قالانی یالنیز «۲۰۰» بیت غزل و «چارپاره» لردن عبارت دیر.

آلیب قراریمی الدن منیم قرا، گئجه‌لر
عزیز بوجانیم اولایدی سنه فدا، گئجه‌لر
گؤروم رقیب لرین خانمانی اوتلانسین
آییردی چون سنی مندن او بی حیا گئجه‌لر ؟
شلاله زؤلفؤن الیندن منیم بلالی جانیم
گلر نوایه گونوزلر، چکر صلا گئجه‌لر ؟
مجازی دوست لارینان هرگونوز باشیم قاریشیر
اولور خیال حقیقت له آشنا گئجه‌لر
دؤشؤبدؤ گیردابا ای ناخدا، یامانجا گمیم
او دور کی ویردیم اولوب دور خدا ـ خدا گئجه‌لر
ذکات حؤسنؤوی وئر «آدامی» غنی ائیله
او مؤستحق دی سنه، ائیلییر دوعا گئجه‌لر

میرزه محمد کاتب

۱۳۰۶ ـ ۱۲۴۹ هـ ق

میرزه محمد مشدی بایرام اوغلو کاتب شوشادا آنادان اولوب. قاراباغ شاعیرلرین دَن دیر. ایکی مین بیته قَدر شعری معلوم دور. عروض و هجا وزن لرینده یازمیشدیر. هرایکی وزنده‌دیل ساده لیینه چالیشمیشدیر. یارادیجیلیغینا عروض ده فضولی نین، هجادا واقیفین تأثیری قوت لیدیر. «مجلس فراموشان» ین اشتراک چی لارین نان دیر. میرزه فتحعلی آخوندوف لا دوست اولموش و اونونلا مکتوب لاشمیشدیر.

زولفی کج، اَبرو دوشدوبدور ماه تابان اوستونه
یاکی کافر تیغ چکمیش اهل ایمان اؤستونه ؟
کؤنلؤمؤ یئخمیش سراسر لشکرِ مؤحنت، هنوز
گؤنده یؤزگز اوز قویار بیر بؤیله ویران اوستونه
جسم زاریم اشک سیلابینده سرگردان گزَر
چون خس و خاشاک دؤشمؤش بحر عمان اؤستؤنه

عـــاشیقی بـــولبول کـیمی افـغانه مـعتاد ائـیله‌دین
اوْزده خالین زاغ تک دوشموش گولوستان اوستونه
وعـده‌ی وصـل ائـیله مـیش دلبـر، پشـیمان اولمـایا
مســـتحقم، نـــولا عـــیسا گـــلسه پـــیمان اوســـتونه
هـــــر طـــرفدن ظـلـم قـیلدین ای فـلک، تـیر بـلا
بونجا یـاغدیردین بـوکاتیب تک پـریشان اوسـتونه

مـاه دیـر بـو، یـا مـلک، یـا حـور زیـبا دیـر، نـدیر ؟
پـــرتو حـــوسنی گـــونش تک عـــالم آرادیـر نـدیر ؟
زولف دیـــر، یـــا عـــاشق دیـــوانـه یـه زنـجیر دیـر
شؤوق دور، بو یا منیم باشیمدا سئودادیـر، نَـدیر ؟
نـــــقطه‌ی مـــوهوم دور، یـــا چشـــمه‌یِ آبِ حــیات
یـــادهن دیـــر مـــیم وَش، یـــا سّـر احـقادیر، نـدیر ؟
غــمزه دیـر، یـا فـتنه دیـر، یـاقان ائـدن، جـلاد دیـر
یـــا کـــی، عشـــاق اهـلینین قـتلینه ایـمادیر، نـدیر ؟
بونجا گؤز یاشیٔمدیٔر، غرق ائـیله یـیب دیـر عـالمی
گول اوزوندَن آیری جوش ائتمیش بودریا دیر، ندیر ؟
دیندیریب لطفیله عشق اهـلینی احـیاء ائـیله مـیش
بونه خوش محبوب دور، ثانی مسـیحا دیـر، نـدیر ؟
شـــوق رویـــین، ای پـــری، عـالمده رسـوا ائـیله دی
«کاتبی» هرکیم گؤرور، دئرکیم بـوشیدادیـر نـدیر ؟

گؤنول اویموش سیه زولفه پریشان اولدوغوم یئرده
دوشوب سئودای مجنونه، بیابان، اولدوغوم یـئرده
منه تأثیر ائدیب یـارین بـئله سـنگی دیـل اولمـاغی
جماده دؤنموشم، دونیاده انسـان اولدوغـوم یـئرده
نـــه بـــدبختم، مـــحبت اهـلی یـم، مـیناىِ عشـقینده
قبول ائـتمز مـنی دلداره قـوربان اولدوغـوم یـئرده

دئدیم : ای شوخ بی پروا، جفایه هیچ تابیم یوخ
وفارسمین اونوتما، اهلِ عرفان اولدوغوم یئرده
دئدی : ای عاشق صادق، نه حاجت دردسر وئرمک
قبول ائت، ظولمومومن صُنع یزدان اولدوغوم یئرده
رضایم هر جفایه، «کاتبا»، از بس کی، ناچارم
سکوت ائتدیم سوالئندان پشیمان اولدوغوم یئرده

اسکندر روستم‌بَیلی

۱۳۳۶ ـ ۱۲۶۱ هـ ق

شوشادا دوغولموشدور. کامیل مدرسه تحصیلی گؤروب، فارس و روس دیللرینی بیلیب. فضولی مکتبی نین یئتیشدیرمه له رین دن دیر. آذربایجان «الیازمالار تدقیقاتی مرکز ینده ساخلانیلان جونگ‌لرده چوخلو شعرلری واردیر.

منی سالمیش خطایه بیر خطاکانی قاراگؤزلر
دئگیل ایمن فسونو حیله دن آنی قاراگؤزلر
مهیا اول، بوقان توتموش گلیر قان ائتمه یه، ای دل
چکیب ابرولرین دن تیغ برانی قاراگؤزلر
تاپیلماز مردومون تک مردم آزار و خطادیده
اولونسا جستجو ایران و تورانی قاراگؤزلر
خطا اولدو خطادیده خطاب ائتدیم سنی، ای شوخ
او کج، کج باخیشین هرآن قوربانی قاراگؤزلر
اگر سیر ائتمه گه میل ائتسه «اسکندر» مصدق‌دیر
ائدر باطل تمام اعجار موسانی، قاراگؤزلر

روخون تفسیری آیات هدا دور — بیان صورتی شمس‌الضُحا، دیر
گؤزون بیماری‌یم مدت دیرای شوخ — جگر قانی منه دائم غذادیر
لبؤن قوی نوش ائدیم، کیم لعل نابین — بئله دئرلرکی، هر درده دوا دیر

منی دوشنام ایله یاد ائیله‌ای مه — سزاوارم اگر چی ناسزادیر
ائدن آشفته کؤنلوم زولفون ایچره — گهی شانه، گهی باد صبادیر
لبؤن مشتاقییام، لاکین دئیرلر: — فلانی تشنه‌یِ آب بقادیر
یولوندا جان نثار ائیلر «سکندر» — گومان ائتمه کی، یارین بی‌وفادیر

مشدی عبدول شاهین

(۱۹۰۰ - ۱۸۴۹) ۱۳۱۸ - ۱۲۶۲ هـ ق

شوشادا آنادان اولمیش، علم و تربیه سین ده اورادا آلمیشدیر. ایلک شعرلرینی «رهزن» تخلوصوایله یازمیشدیر. شعرلرین بیرحصه سی فارس دیلینده دیر. اوزون مدت شیمالی قافقازدا یاشامیش‌معلملیک ائتمیشدیر.

بولبول دیل مِیل ائدیب گولزار ایچینده بیر گوله
طوطی جان آرزومند اولدو بیر شیرین دیله
غنچه‌ی لعل لب جانانه میل ائیلر کؤنول
قانه دؤنموش تازه دن تنگ اولماق ایستر، حوصله
ماه گردونی مقابیل توتمازام روخسارینا
گرچه عرف ایچره اولور تشبیه ناقص کامیله
باغبان گر حشره دک شومشاد و عرعر بسلسه
نخل قدی تک صنوبر داخی گلمز حاصیله
مرغ دل بیر گؤل بین اؤسته آشیان ائتمک سئور
یالواریر گاه باغبانا، گاه گوله، گاه بولبوله
شام عیدی وصل اوچون یاندیر ماغا جیسمیم ندیر
مین بئله خاشاکیم اولسا، یاندیریب وئررم یئله
جبرئیل دل گتیرمیش کویینه بو «شاهینی»
تا وئره قوربان منای عشقده اسماعیله

یارب، نه اولدو بؤلبؤله، گولزاره گلمه میش
شاخ گول اؤسته گلمه یه گفتاره، گلمه‌دی ؟

یــاomومکون اولمـادی کـئچه سـیل سـرشکیمی
یاکیم، دوشوب یوزونده گـؤزو قـاره، گـلمه‌دی
مژگان اوخون اوقـاشی کـامان ووردو سـینه‌مه
صیاده باخ کی، صـیده ووروب یـاره، گـلمه‌دی
جــان رشــته سـی الیـمده بـها تـار زولفـووه
گــؤزلر گــؤزوم او یــوسفی، بـازاره گـلمه‌دی
هــر قــدر دگــدی سـنگ مـلامت بـوجیسمیمه
بــیر دم حــدیث عشــقینی ایــنکاره گـلمه‌دی
قــــددیم کــمان اولوب قــاشنی تک انــتظاردن
بــختیم کــیمی او طـره لری قـاره گــلمه‌دی
«شاهین»، سبوسو اوسته سینار، شانه زؤلفده
یوخسا چکیلدی زؤلفـده دیـل داره گـلمه دی ؟!

آغاکریم سالیک

۱۲۶۲ ـ ۱۳۲۸ هـ ق

آغاکریم حاجی زینال اوغلو سالیک باکیدا آنادان اولوب. کؤهنه اصوللو مکتبده بیر قدر تحصیل آلیب موسیقییه ماراق گؤستریب. آغاکریم موسیقی درسینی مشهور میرزه ستار اردبیل لی دن آلمیشدیر. بیر چوخ موسیقی چی و خواننده لرین اوستادی اولمـوشدور. دؤورؤنـؤن مـقتدر خـوانـنده لریـن ده ن اولوب‌سعی و باجاریقی سایه سینده کلاسیک شرق شعرینین سیرلرینه بلدایمیش. باکی شاعیرلری نین شعر مجلس‌لرینده خصوصیله «مجمع‌الشعراء» شعر مجلیسین ده فعال اشتراک ائتمیشدیر. بـاکـیدا وفات ائدیب .

هــر دم کــی، خــاطیره اولب لعـل‌تر گـلیر　　گؤزیاشی قان اولور، اوزه خون جگـر گـلیر
دیمه، صبا، او ماه وشـین زؤلف مـیشکینه　　قورخوم بودورکی، آهوی چینه خـطر گـلیر
گاه قاشلارین قیلینجا، گهی کـیرپیین اوخـا　　تشبیه ائـدینجه خـاطیره بـیلمم نـلر گـلیر
وئــرمیش‌اونـازنین‌منه‌دون‌وعده‌یِ‌ووصال　　جان‌چیخمامیش‌گؤمان‌کی، یئنه بیرخبر گلیر

جـان نـقدینی نـثاره مـهیا قـیل، ای کـؤنول　　دئـــرلر عــــیادته اوبت ســیم‌بر گـلیر
زولفــی حـدیثینی، شب هـجران عـذابـینی　　قیلسام نه قـدر طـول ،یـئنه مـختصر گـلیر
«سالیک»، یئتیشدی محنت ایله عؤمر آخیرا　　بـیردم تـغافل ائـتمه کـی، وقت سـفر گـلیر

میرزه‌لؤطفعلی عندلیب

(۱۲۹۰ ـ ۱۲۳۰ ش) ۱۳۳۰ ـ ۱۲۶۸ هـ ق

اورمییه ده آنادان اولموش اوردادا وفات ائتمیشدیر عندلیب ده‌ن بیر. «دیوان» بیر «رساله» قالیب، هر ایکی‌سی‌ال یازماسی دیر. هله چاپ ائدیلمه میشدیر. دیوانی فارس و تورک دیلینده دیر. عندلیب غزل قالیبینده چوخ یازیب. غزلده حافظ مکتبینه منسوب دور. چوخ‌غزل لرینه نظیره یـازمیشدیر. قـاآنی اوسلوبوندا قصیده، مسمط یازمیشدیر.

ازبس‌گوروبدی‌غصه،پریشان اولوب کؤنول　　آغلار همیشه، کلبه‌ی احـزان اولوب کـؤنول
بیرچاره‌سیزمؤصیبته عالم ده توش اولوب　　یعنی اسـیر زولفِ پـریشان اولوب کـؤنول
قان‌یاش‌تؤکرگؤزوم‌یئری‌وار،ائتمه‌سرزنش　　غمدن‌کی‌لخته ـ لخته‌دولی قان اولوب کؤنول
ســیزلار درون ســینه‌ده سـیخِ کـباب تک .　　هجران‌اودونداگؤرنئجه‌بریان اولوب کؤنول
هــر قـدر «عـندلیب» ائـده فـریاد حـقّی وار　　آلوده‌ی مــــلالتِ حــرمان اولوب کـؤنول

حاجی رضا صراف

۱۳۲۵ ـ ۱۲۷۰ هـ ق

یوکسک استعداد صاحیبی حاج رضا صراف ۱۲۷۰ هـ ق ایلده، تاریخ لرده بؤیؤک استعدادلار یوردو ساییلان تبریز شهرینده آنادان اولموشدور. آز عؤمؤر سورمه‌سینه باخمایاراق چوخ زنگین و معنالی حـیات یـاشامیشدیر. صـراف، ایـتی آنـلاییشلی، سـاییق، یـوردسئور ضـیالی، نـجیب، خـیرخـواه انسان‌سئوگی و محبته وورغون بیر شاعیر اولوب. صراف علم و بیلیگه بؤیوک هوسی واریمیش. حتی تاجر قارداشی «میرزه جعفر»ی بازاردا تجارت‌ده چالیشماغا قویمامیش، اوخوماق اوچون اونو نجف شهرینه کؤچگمه مجبور ائتمیشدیر.

صراف تبریزده گؤرکملی ضیالی روحانی میرزه علی لنکرانی نین گؤمگی ایله قورولان «صفا»آدلی شعر مجلیسینده فعال عضوکیمی اشتراک ائتمیش، مجلیسین‌ده ییغینجاقلاری چوخ واخت اونون ائوینده کئچیر یلرمیش. صـراف مـجلیس یـیغینجاقلارینـدا میرزه عـلی لنکـرانـی مـحضریندن اسـتفاده ائدیب‌فیض یاب اولموشدور. صراف اوچ دیلده،تورک، عرب، فارس ـ شعریازیب. او هـر اوچ دیـله کامیل مسلط اولموش و اینجی شعرلر دئمیشدیر. او تؤرکجه شعرلرینده فضولی ادبی مکتبی نین داوام ـ

چی سی دیر. لاکین غزللرینده ئوزونه مخصوص خصوصیت لری ده وار دیر. صراف غزللرینده قرآن آیه لرینه، حدیث و روایت لره تئز ـ تئز اشاره ائدیر. بودا غزلین رومانتیک گوجونو آرتیریب‌اوخوجونون یوکسک ذوق و لذتینه سبب اولور.

او تشبیه و استعاره لرینی دینی قاینا قلاردان آلیر. دیل یاخیمیندان ساده، خلق دیلینده‌ن آلماسؤز چوخدور. وزن جهتینده‌ن اویناق بحرلرده‌ن استفاده ائدیر. بئله‌کی شعر روان و آخیجی اولور. شعرلری تئز ـ تئز خلق کوتله سی طرفینده‌ن اوخونور، از برله‌نیر. صراف یالنیز کلاسیک اوسلوبدا یازمیشدیر. او همده گؤزکملی مرثیه شاعیریدیر.

صراف بو خصوصیت لرینه گؤره اؤزؤنده‌ن سونرا گلن شاعیرلره ده تأثیر قویموشدور. شهریارین تورکجه شعرلرینده ایشلتدیگی، تشبیه، استعاره، تلمیح، سؤز و دنییم لرده صراف دان چوخ یارارلانئیر اولؤموندن‌ن سونرا «شعر دیوانی» اولادلاری طرفینده‌ن ییغیلیب چاپ اولونوب، مرثیه لری و فارس دیلینده شعرلری ده او رایا داخیل ائدیلمیشدیر.

حاج رضا صراف «۱۳۲۵» هـ ق ایلده تبریزده وفات ائله‌ییب دیر. حاج محمد نخجوانی بومناسبت‌له‌فارسجایازدیغی‌شعرینده‌بوسؤزلری‌گتیرمیشدیر: «مُرد صراف سخن = سؤزؤن صرافی اؤلدو»، محمد علی صفوت عربجه یازدیغی شعرینده «یغفرله» سؤزؤنو ایشلتمیشدیر. بودا ابجد حسابیله «۱۳۲۵» عددی دئمکدیر.

زبس کی، آتش آهیم یانیب شراره له نیب
ینئتیبدی چرخه، او دور چرخ اوزو ستاره له نیب

رقیب کور اولور هر گؤزده اولمایا نقطه
سنین گؤزونده کی نقطه، یقین دی قاره له نیب

خرابه کونلوم اولوب عشق یارایله معمور
یئتیب مدیر الینه ملک دل، اداره له نیب

نئجه عبث یئره اؤز در دیمه چکیم پرده
تمام خلق بیلیب، گون تک، آشکاره له نیب

دئدیم نیگارا : گل، آل جانیم، احتیاط ائتمه
بو امرخیره نئجه دفعه استخاره له نیب

دئدی، کناره چکیل خلقدن، کناریمه گل
چکیل میشم، گئنه مندن قاچیب کناره له نیب

دهــانین ایســته دی کـلک قـضا چکـه مـؤوهوم
چکنده گـؤلدؤ، او مـؤوهوم نـقطه پـاره له نـیب
خــد نگ غــمزه ایــله زخــمدار ایـدی صــراف
عــلاوه، ایـندی اؤره کـدن دیـیلله یـاره له نـیب

سمندر، ناره هل باش وئرمه، ای مـن بـاشینا قـوربان
گؤز اوستونده قاش اویناتما، قاراگؤز، قاشینا قـوربان
بلورین سینه‌ی صاف ایچره وار بیر داش کیمی قلبین
حیاتیم چشمه سی باغریندا سـنگین داشـینا قـوربان
خــطین رشک نگــارستان چــین دیـر، ای خـطا دیـده
بـئله نــقش نگــار اولمــاز، اولوم نـقاشینا قـوربان
مــن ابــر تــیره بــختم، ســن بــهار تـازه و تـرسن
گـرک مـن آغـلایام، سـن آغـلاما، گـؤزیاشینا قـوربان
بــاشیندان کـاکـل مـیشکین نـثار مـیشک ائـدردایـیم
هانی، جاندا لیاقت، عـرض ائـدیم : شـاباشینا قـوربان
دوروب فــراش تک غـمزه ن بـرابـر ده دئـیر : «گـلمه»
کؤنول مـؤلکؤنده شـاهنشاه اولان فـراشـینا قـوربان
بلای عشقیلن چون یـار ـ یـولداش اولمـوسان، یـاریم
هـامی یـولداش و یـاریم یـارینا، یـولداشـینا قـوربان
اگـر خـاشخاش قـدرینجه اولا «صـراف» یـنا لوطـفون
کفایت دیر : هامی نقدیم او بـیر خـاشخاشینا قـوربان

صــــبا، ســالما اؤزه گـل، طـره‌ی جـانانه دن ال چک
قــوی اؤز دردیـلن اولسـون، بـو دل دیـوانـه دن ال چک
قارا اولسون اوزون، ای زولف کج، شومشاده باش‌وئرمه
شل اولسون اللرین، مشاطه، دؤز دؤر، شـانه دن ال چک
گل، ای گؤز مـردومی هـوشیار کـن بـد مسـتلیک ائـتمه
خــطا دیــده، خــطالی جـیلوه ی مســتانه دن ال چک

دور، ای خال سیه، گؤز گوشه سینده ائیلمه مسکن
اوتان، یولسوز! یولا گل! گوشه‌ی میخانه‌دن ال چک
عذار یار گندم گونه ده گؤر دانه‌ی خالی
واریندیر آدمیت، زاهیدا صد دانه دن ال چک
دئدیم یارا، دییرلر، یوخ دهانین، اصلی وار، یا یوخ؟
یوخو وار ائتمه یه گولدؤ، دئدی: ـ افسانه دن ال چک
خراب ایستردین، اولدو ملک دل، ایندی نه ایسترسن؟
عدالت ائیله، سلطانیم، ساقین، ویرانه دن ال چک؟
دئدیم: «صرافا» گل ترک محبت قیل، جاوابیندا
دئدی: هرگز، دئمز عاقل «صدف، در دانه دن ال چک»

گوزوم یاشین کونول قانیله مرجان ائتمه‌یم نئیلیم
بو آغ درّی شبیه لعل جانان ائتمه‌ییم نئیلیم
قوروموش نی کیمی هر بندبندیندن چیخار ناله
اسیر بند عشقم آه و افغان ائتمه‌ییم نئیلیم
چوکوبدور سینه‌مه‌دود سیه تک آیریلیق داغی
بناسین تیشهٔ آهیله ویران ائتمه‌ییم نئیلیم
انیسیم درد و محنت مونسیم غم همدمیم ناله
بو جمعیتله دونیانی پریشان ائتمه‌ییم نئیلیم
توتولموش خاطیریم گؤر اهل شهرین ازدحامیندن
بویور مجنون کیمی عزم بیابان ائتمه‌ییم نئیلیم
گوزوم یاشی آخار هیجرینده مروارید غلطان تک
اونو خون جگرلن قانه غلطان ائتمه‌ییم نئیلیم
دئییرلر شربت لعل لبین هر درده درماندیر
بیلیرسن اهل دردم مئیل درمان ائتمه‌ییم نئیلیم
منی بیجایئره ائیلر مذمّت زاهد بیدین
گورنده کفر زولفون ترک ایمان ائتمه‌ییم نئیلیم

ائدیبدیر باغریمی قان لبلرین قوی بیرایـچیم قـانین
بوباش سیز مـملکتده قـانیمه قـان ائـتمه ییم نئیلیم
یقینیمدیر اورەکدەن چیخسا پیکانین چیخار جـانیم
گوزەل جان تک اونوسینەمده پنهان ائتمەییم نئیلیم
منی یالقیز گورنده تورک مسـتین قـصد جـان ائـیلر
خـــط و خـــالین مـــونس جـــان ائـــتمەییم نـــئیلیم
بـــو بـــازار مـــحبّت ایـچره صـراف تـــهیدستم
یـــتیم درّ اشکـــی زیب دکـان ائـــتمەییم نـــئیلیم

بـــیر رمـــزیله یـــاریم ائـدر اهـل دیـله قـاش گـؤز
تاری بئله، خلق ائیله یـه بـیلمز ائـله قـاش ـ گـوز
تا پشیردی صبایه، دئدی : ـ سال زولفو اؤز اوسته
ایـــمانیمی وئـــردی مـنیم آخـیر یـئله، قـاش گـؤز
بیرایری قاش اویناتماغا وئردیم گـؤزه مـین جـان
بوندان بئله ائـیلر نـئجه مـندن گـیله قـاش گـؤز ؟
هـــرگیز بـــو خـطادیده کـیمی قـاش گـؤزائـدم مَـز
گـــر عـینی خـطا دان گـله مـین قـافیله قـاش گـؤز
بـــیر یـــایدامـــین اوخ آتـــا، بـــیرتیری یـــاییناز
قویوبدو، آتیب وورماق اؤچون فاصله، قاش گـؤز
انســـان دئـــمک اولـمـاز سـنه، سـن حـوروپریسن
اولمـــاز، بـــومشخصدی، بشـرده بـئله قـاش گـوز
گؤز مـرد مکـین ـ نـقطه، قـاشین ـ سـین ـ کشـیده
ســـر لوح جـــمالیندا اولوب بِســـمله قـــاش گـــؤز
مین عاشیقی بیرتک توک ایله تـوک تـوکه بـاغلار
زؤلفـــؤنده اشـــاره قـــیلا گـــربیرتئله، قـاش گـؤز
گؤز اوسته دئدین، قـاش ائـله یـیب جـانینی آللام
قوربانین اولوم، دؤنمه سؤزوندن، ائله قـاش گـؤز

ائـــیلر بـــوقدر عـــالمه قـــاش و گـــؤزو تـــعریف
وئرمز نییه «صراف» ینا یاریم، صِـله قـاش گـؤز ؟

ای شـــانه بـــوگیسوی پـریشانه دولاشـما | جان رشته سی وار اوردا چکیل داره دولاشما
ای زولف سـیه دایـره‌ی خـالیده دورمـا | کـافر بـالاسی نـقطه ی ایمانه دولاشـما
ای خـــاک، خـــیال لب جـانانیدن ال چک | هندو بچه سـرچشـمه‌ی حـیوانـه دولاشـما
ای غـنچه‌ی نشکـفته‌ی لعـل لب جـانان | انصاف ائله سنده، خـط ریـحانه دولاشـما
ای خـط دئـمه وار سـرخـط آزادی الیـمده | بـاشین کسـیلر سـیب زنـخدانـه دولاشـما
ای سیب زنخ ایستیه سن یئتمه سین آسیب | آرام اوتو چـون گـو خـمِ چـوگانه دولاشـما
گیرم یاناسان شـمع تک ای گـردنی بـیللور | چوخ سرکش اولوب چاک گریبانه دولاشـما
ای نـــاوک مـژگان حـذر ائت سـینمه دگـمه | ای سینه صـاقین، نـاوک مـژگانه دولاشـما
اویناتماقاشین ای تورک خطا دیده‌ی بدمست | ال وورمـــاکســـر خـــنجر بـرّانـه دولاشـما
گل ! شعله‌ی شمع دل سوزانیمی گـؤر، یـان | پـروانـه کـیمی شـمع شـبستانه دولاشـما

میرزه عبدول‌خالیق یوسف

۱۳۴۳ - ۱۲۶۹ هـ ق

باکیدا آنادان اولوب ؛ تحصیلی نی ملاخانادا آلیب. عشق آباد شهرینده تجارتله مشغول اولموش اوردا توکان آچمیشدیر. سورالار باکییا قاییدیر آتاسی نین آدی یعقوب اولدوغو اوچون اؤزونـه «یـوسف» تخللوصو سئچمیشدیر. سید عظیم شیروانی نین معاصری و دوستوایمیش. باکی شاعیرلرینین معلمی سایيلمیش، شعر مجلسلرینه باشچیلیق ائتمیشدیر. لیریک شاعیر «واحید» و باشقلارینین یـئتیشمه‌-سینده خید متی واردیر. باکیدا وفات ائدیب. اثرلری نین چوخو ایتیب، کیچیک دیوانی قالمیشدیر.

آچــیب چـمنده او سـرو سـمن عـذار عـذار | گـلیب تـرنمه هـر گـوشه ده هـزار هـزار
ائدنده ناز ایله اول کبک خوش خـرام، خـرام | دوشر دالینجا کؤنوللر قـوشو قـطار قـطار
آلیبدی جیسمیدن اول چشم نـاتوان، تـوان | اولانـدا بـا ده دهن او نـرگس خـمار، خـمار
وئریبدی‌کؤنلومه‌اول‌زولف‌پرشکنج شکنج | ائدیب نیگاهیلن اول تیر جان شکـار، شکـار
قـرارسیز تـاپیلار مـین شـهید نـاوک نـاز | آتـانـدا یـوزده اوگـیسوی بـی‌قرار، قـرار
حصار آهن‌اولوب‌اوخلارین، زبس کی گلیب | چکیبدی چؤورمه اول آهنین حصار، حصار

دئییل بو ایندیکی عادت‌کی، ائیله ییب ئوزونه جـفا و ظـلـم و سـپهر سـتم شـمار، شـمار
نه واخت دؤورائله ییب عاشقین مرادی ایله همیشه کج ائدیب اول چـرخ کـجمدار، مـدار
گــذر گـهیله مـزاریـم مـقابل ائت «یـوسف» اولورکی، ائیله یه بـیرخـاک رهگـذار، گـذار

مــــی‌ذوق و ظـــرافت زمــره‌ی عــرفانه لایــق دیــر
کــمال و مــعرفت البــته کــی، انســانا لایــق دیــر
لبِ دلداردن آبِ حـــیات ایســـتر دیـــل عـــاشق
مــحبت اهــلینه هــم بــاده، هــم پــیمانه لایق دیـر
بو واضح دیر کی، جان و تن سئونلر وصله‌یئتمزلر
مــــحبت آتشــینده یــانماغا پــروانــه لایــق دیــر
کــمال ایــله بــومیدانــه قــدم قــویماز لار عــاقل‌لر
بونا مـجنون گـرک، سـیر ائـتمکه دیـوانـه لایـق دیر
مگر شیرین دیر، آمما ناخوشون حالی چون، ای مجنون
دوای تــــلخ بــــی‌طعم طــبابت خــانه لایــق دیــر
بونو درک ائیله مز عقل اهلی نـین عـقلی، بـو مـیدانـه
جــنون ســردفتری بــیرقیس تک فـرزانـه لایق دیـر
عــداوت ائــیله یـنلر عـدّ اولور امــوات حـؤکمونده
مــحبت اولمــایان بــیر ذات قــبرستانا لایــق دیــر
مـحبت اهـلی نـین پـایینه پـای انـداز اول، ای یـوسف
کی، اهلِ معرفت دیـر خـدمت اهـلی، جـانه لایـیق دیـر

مــژگان اوخـون آتـاندا اول مـاهپاره بـیر ـ بـیر
جــانلارنثار اولور هـر مـژگان یـاره، بـیر ـ بـیر
عــرض عــذار اودلبــر، ائـتدیکده خـلقی یکسـر
مشـتاق اولوب گـئدیرلر کـوی نگـاره بـیر ـ بـیر
دوتــــدو او مـــــاهپاره اوز خـــلق روزگـــاره
هــرگون بـوشاخساره قـوندو هـزاره، بـیر بـیر

آغلادی کیم کی، گلدی، دیدم یاشی دئییل دی
گویا یئره توکولدی گؤیدن ستاره بیر ـ بیر
لوطفی اونون دییل کم، اول ماه مهر توام
عاشق لرینه هر دم، ائیلر نظاره، بیر ـ بیر
ائیلر اوبا وفانین لوطفی اومه لقانین
هر دردمند اولانین دردینه چاره، بیر ـ بیر
جانان صفا گتیردی، عاشق سؤزۆن یئتیردی
گؤللر اؤزون یئتیردی، فصل بهاره، بیر ـ بیر
گوللر آچیلدی هریان، سبز اولدو چون گولوستان
قوندو هزار دستان، یوز شاخساره، بیر ـ بیر
«یوسف» بیرینجی بنده عدّ اولدو بو چمنده
عاشیق لرین ائدنده اول مه شماره بیر ـ بیر

او زولف عنبره هر دم کی، یارشانه چکر — باشیمدان آهیم او دو شمع تک زبانه چکَر
گؤروب جمالینی عاشیق محالدیر ائده صبر — محبت اهلی نی گول ذوقی گولستانه چکَر
کؤنۆلده‌رازونیازائیله‌بیرنیگاری‌ایله — اودورکی،عاشیق اؤزون گوشه‌ی نهانه چکر
کؤنول‌نه‌سمته دولانسا،خیالی زؤلف ده دیر — مکان محبتی هر مرغی آشیانه چکر
مغنی اولماسا مفتون چشم و ابرودن — کامانچایا بوقدر مست تازیانه چکر؟
چمنده صورت زیبا سینی، مصوّر دهر — قاشین هلال، گؤزون فتنه‌ی زمانه چکر
مگر اوزولف سیاهین اسیریدیر «یوسف» — کی، هر نفسده اوبیر آه عاشقانه چکر؟

محمد تقی صدقی

۱۲۷۰ ـ ۱۳۲۱ هـ ق

اُردوبادادا آنادان اولوب. کامیل مدرسه(حوزه)تحصیلی گؤروب .اُردوبادادا «اختر» مکتبی‌نی آچیب‌نخجیوانا کؤچنده‌ن سونرا یئنی «مکتب تربیه» تشکیل ائدیب. ایلک جغرافیا در سلیگین و روسجا ـ آذربایجانجا لغتی، بیرنئچه تعلیمی اثرین مؤللیفی دیر.

تــــوتیا ائــیله مــیشم چشــمیمه خــاک دریــنی
گؤزوم انصاف ائله سین، توکمه سین اشک ترینی
من نــه بـدبخت ایـدیم، آخـتاردی مـنجم نـئچه آی
بـــرج عـــقربده تـاپیب طـالعیمین اخــترینی
پایه ی وصـلده فـرزین ایـدی، مـات اولدو کـؤنول
چکــدی اطـــرافــینا نــراد قــضا ششــدرینی
یـارسیز ایســته مــه رم سـاقی گـولچهره لریـن
جـامینی، بـاده سـینی، شیشه سینی، سـاغرینی
سـیندیریب دلبـرمه پـاره کـؤنول شـیشه سـینی
قــورخـورام، نــازیک ایــدی، پــاره لره اللــرینی
چشم مســتان، صـف مـژگان، ایکـی، ابـروی کـمان
بــوآلیرجـان، او تـؤکور قـان، بـوچکیر خـنجرینی
گـؤروب اول دلبـری دیـل یـانسا تـعجب ائـله مـه
شـمعی پـروانـه گـؤروب، یـاندیری بـال و پـرینی
دئمه یین «صدقی» نـئچون یـازمادی کـیفیت حـال
نئیله سین، گؤز یـاشی یـازدیقجا یـویار دفـترینی

عبدول خالیق جنتی

۱۳۵۰ ـ ۱۲۷۱ هـ ق

عبدول خالیق عبدول قافار اوغلو غفارزاده جنتی باکیدا داش یونان عایله سینده آنادان اولوب. ملاخانا و مدرسه ده (حوزه) تحصیل آلیب ؛ شخصی مطالعه یولوایله کلاسیک شرق شعرینین سرّلرینه بلد اولموشدور آذری تورکجه سینده و فارس دیلینده «عطار» «واصیف» «حجارزاده» «داشکسن اوغـلو» «جنتی» تخللوصو ایله شعرلر یازیبدیر. باکی شاعرلرینین شعر مجلسلرینده اشتراک ائـدیرمیش ؛ «حیات»، «طوطی»، «مکتب»، «دیریلیک»، «معارف» و «مدنیت» و ... گؤنده لیک و مجله لرده چیخیش ائتمیشدیر باکیدا وفات ائدیب. اثرلری، باکیدا، جمهوریت الیازمالار مرکزینده ساخلانیلیر.

فـــغان، فـــریاد چـــرخ دون بــد بـنیاد دؤرونــدن
بــوبرباد اولمــوشون دایـیم چکیبلر داد دؤوروندن

اگــر تــقریر ائـدرسم، لال اولور نـطقیم، دیـلیم تـوتماز
آمــاندیر، آچــما صـحبت هـرگیز اسـتبداد دؤورونـدن
حقیقت دن دم‌اورماق(وورماق)ایسته‌ین‌لرلال‌اولوب‌داییم
کـرامت اهــلی هـرگیز اولمـامیشدیر شـاد دؤورونـدن
گؤنش دوغموش، حقیقت شاهدی عرض جـمال ائـتمیش
یـئنه افســانه ســؤیلرسه ثـمود و عـاد دؤورونـده‌ن
اگـر صـاحب هـنرسن، هـرنه گـؤرموشسن بـیان ائـیله
رومـــانف‌لارکیمی‌خونخار اولان شـــدّاددؤورونـــدن
قـلم دیـر تـیشه‌میز، حـاشا، ائـدک بـیرکسدن انـدیشه ؟
یول آچماق پیشه میزدیر داغ چـاپان فـرهاد دؤورونـدن
مســاعد دیــر زامــان گــرهمت اهــلی انــقلاب ایســتر
نــه لازیـم، «جـنتی»، چـرخـین چَکَک فـریاد دؤورونـدن

نور چشمیم ! جسمه جاندیر، جانه جانان دیر قادین
آفـتاب روز دور شــمع شـبستان دیــر قــادین
عین انساندیر دئیَرسم، یاکـی، خـود ایـنسان عـین
سانما کج بینم کی، هر بیر مدحه شایاندیر قادین
بــی بــصیرت‌لر اُنــاثه کــج بــاخارلار کـور تک
مــردم بــینا گــؤزونده عــین انســاندیر قــادین
چـادر عـصمت ده دیـر، گـوز مـردومی تک مستَتِر
پــرده ایـچره مـردمک، مـانند پـنهان دیـر قـادین
کیم آنـانی خـار گـؤرسه، خـار بـاتسین چشـمینه
ای نزاکت آنلایان ! گـول کـیمی خـندان دیـر قـادین
هــــمدم دل، مــــحرم اســــراردیــــر، آرام جــان
زوجــینه غــمخوار، اطـفاله نگـهباندیر قــادین
اَر کیشی اولمـاز قـادین سـیز، خـانمان تشکـیلینه
بیراساس مـحکم و مـرکوز و و بـنیان دیـر قـادین

نصِّ قرآن دیر گـؤزوم !«فـی هـن خـیراتُ خـصان»
نــازنینِ پــاک بــاز و، پــاکـدامــن دیــر قــادین
«جـنتی» تشـخیصدن عـاجز دو، اصـلا بـیلمه یـیر
کـیم مـلک دیـر، یـاپری، یـا انس، یـاجاندیر قـادین

یـاقوت مـی تـؤکولدی بـیلورین پـیاله یـه — وئـردی شکست سـاغر مـی جـام لالیـیه
می‌تابیشیله رویونا، ای گول، عرق قـونوب — بنزر چـمنده لاله نـین اوسـتونده ژاله یـه
کؤوثرکی‌عصرلرله‌اونون‌وصفی ذکر اولور — تـبدیل اولایـدی کـاش شـراب دوسـالییه
خــطین یــازانــدا آدمــه جـنت قـباله‌سین — قاتمیش قلم قـاشین گـؤرونورکیم قـبالییه
آهو باخیشلی چشمینه میل ائـتدی مـرغ‌دل — رم قیلدی قـوندی کـاکـل مـیشکین کـلالییه
سیل سرشک چشمیم ائدیر غـرق مـردومی — حیرتده قـالدی خـلق بـوداشـقین شـلالییه
کـیم کـی، قـرائت ائـتسه حـقیقت کـتابینی — صرف ائیلییَرمی عؤمر عزیزینی رسالییه؟
پــاک ائـتدی جـمله عـالمی بـاران مـعرفت — زاهـــد هـــنوز غـرق دی آبِ غُسـالییه
آغلاتدی، «جنتی» بـنی افسـونو واعـیظین — عــالم داغــیلسا، گـلمزایـدیم آه‌ونـالییه

لَب‌لَـرون‌ده‌ن آلـمامیش چـون عـاشق نـاکـام کـام
لطف قیل باری اونا، ای شوخ خـوش فـرجـام جـام
ســونبولوندن اخـذِبو ائـیلر نسـیم عـطر بـیز
لعــل نــابوندن اوغــورلار بــاده‌ی گـوْلفام فـام
قاشلارین شمشیری هند و دور، گؤزون مردوملری
ظــالم و ســفاک چـون اعـراب خـون آشـام شـام
شیر دیـللر بـوینونا رنـجیر دیـر زولفـون سـنین
طــایر دیــل صــیدینه، ای مــاه ســیم انــدام دام
شیری رام ائیلر سنون آهو گؤزون ،ای تـرک مست
ائیله مـیش سـه گـوری هـرگاه زوریـله بـهرام رام
تــیترَ یَــر چـین جـبینین هِـیبَتینده‌ن زال زار
سَـطوَتینده‌ن تـهمتن مـفلوج اولار، سرسام سام

ای گؤزه‌ل، سر دهـانین سـورماق ایسـتر «جـنتی»
بـلکه یـوخدان کسب قـیلسین عـارف گـؤمنام نـام

شیخ اسماعیل ذبیحی

۱۳۵۷ - ۱۲۷۵ هـ.ق

زنگاندا آنادان اولموش، مدرسه ده تحصیل آلمیش روحانی لیک ائتمیشدیر. ذبیحی ادبیات و عرفان یاخشی بیلیرمیش. ایکی دیلده ـ تورک و فارس ـ گؤزه ل غزل لر و قصیده‌لر یازمیشدیر «محمودیه» آدلی بیر «منظومه» باشله ییب یازارکن ۱۳۵۷ هـ ق وفات ائتمیشدیر.

بس دئـییرلر زنـدگانلیق روضـه‌ی رضـوان اولور
تنگه گلدیم زنده لوقـدان گـؤنده بـاغریم قـان اولور
بـار مـحنت چکـمه دن هـر آن چـیخار جـانیم مـنیم
بار ایلاهی بیر قـفسده نـئچه یـوز مـین جـان اولور
هر کیمین ادراکی چوخدور ،خلق اونی دوشمن توتار
خـــوش گــلن خــلقه جـــهاندا مــردم نــادان اولور
در هـــم و دیـــناردیر انســانی تــرکیبه ســالان
عــنتره الوان لبــاس گــئیدیرسه لرانســان اولور
بــو مــجرب دور، گــییه هــر کــیم لبـاسِ مـعرفت
آیــری پــالتار اگــنینه تـاپماز، گـینه عـریان اولور
رحــمت دونـیا و عـقبا سـفره سـینده‌ن یـان دوشـر
هر کیم انصاف و مـروت جـاده سـینده‌ن یـان اولور
ای فـقیرین مــالینی کــوشکیله ایـوان ســالدیران
چــوخ اوزاق چکـمز او ایـوان کـهنه قـبرستان اولور
بوهمان یئر دؤر کـی نـمرود دیـله شـدادی گـؤروب
هـر نـه یـئر واردؤر، گـهی آبـاد و گـه ویـران اولور
اولمـادی قســمت بـیزه دونـیاده خـانلیق مـنصبی
آخرت گلسون گؤره‌ک اول یـئرده کـیملرخـان اولور
خانلوغون دؤرد رؤکنی واردور ایندییه جن بیلمیشم
بیر پاپاق، بیرستره، بیر شلوار و بیر چـوگان اولور

هــر کســیله ال ـ اله وئــرسن، رفـیق اولســان اگر
غـافیل اولما صـورت انسـاندا چـوخ شـیطان اولور
امــپراطــورون تــوپی چـاتماز اونــون اوجـارینه
هــر کـیمون پشت و پـناهی قـادر سُبحان اولور

عبدول‌حمید مینا

۱۳۴۵ ـ ۱۲۷۱ هـ.ق

باکیدا آنادان اولوب. مـلاخانا تـحصیلی آلـمیشدیر. فـارس دیـلینده ده شـعرلری واردیـر. فـضولی ادبی مکتبی‌نین یئتیرمه‌سیدیر. باکیداشاعرلرمجلیسی‌نین‌فعال‌عضوواولموشدور. باکیداوفات‌ائدیب.

گؤردوم فلک سماده ائـدیر فـخر مـاه ایـله — مـهر و مـهینی تـار ائـله دیـم دودِ آه ایـله
مــن وئــرمیشم مـحبت دلداره کـؤنلومو — یوخدورایشیم جاهاندا ثواب و گـناه ایـله
رویین خیالی تاکی اولوب مـونسیم مـنیم — روشــن دلم هـمیشه بـوبخت سیاه ایـله
تؤکمه سـپاه غـمزه‌نی ویـرانـه کـؤنلومه — کیم غـارتِ خـرابـیه گـلمیش سـپاه ایـله؟
فتانه گـؤزلرون نـئجه مـفتونی اولمـاییم — یوز فتنه لر جاهانا سالیب بـیرنیگاه ایـله
وئرمم ووصاله، لاله روخوم، داغِ فـرقتین — عاشیق لیگیم ثبوت ائدرم بو گـوواه ایـله
توتموش طریقِ فقری غنی کن «مینا» یئنه — اولسامدا گرگدا، یوخ ایشیم پـادشاه ایـله

محمد بی‌قلَم

۱۳۴۹ ـ ۱۲۷۷ هـ ق

باکینین «حؤکملی» کندینده آنادان اولموشدور. ساوادسیز ایمیش، محکم حافظه‌سی حسابینا کلاسیک شعرین سرلرینی اؤیره نیب. گؤرکملی شاعیر علی آقا واحیدین دوستوایمیش. دوغولدوغو کندده وفات ائتمیشدیر. محمد بی‌قلم ئوز شعرلرینده سینه‌دفترایمیش یازماق بیلمه‌دیگی اوچون «بی‌قلم» آیاماسینی سئچمیشدیر.

فلک جؤوروندن ال چکمز، نـه جـان تـندن کـنار اولمـاز
یـانار دوزخـده نـار اهـلی، مـنیم تک شـعله وار اولمـاز
علاجی مومکون اولماز دوشسه هرکیم من دوشن در ده
قــالار کــؤنلونده حســرت لر، الیــنده اختیار اولمـاز

او مه رودن وفا اومما، منیم مشتاق اولان کؤنلوم
وفالی اولسا مه رولر، گئدیب اغیاره یـار اولمـاز
گؤزه‌ل لر زولفونه، گؤنلوم، اسـیر پـاییند اولمـا
حذر قیل بو گؤزه ل لرده‌ن، اولاردا اعتبار اولمـاز
توتوب بـدبخت لیک دائـم مـنی، چـاکِ گـریبانیم
گلیبدیر «بی قلم» تنگه، بـئله بـد روزگـار اولمـاز

عاشیقین «یار» دئـییب ایـللر بـویی نـالان اولمـیش
آسـتانین چـین اؤره‌ک چشـمه‌سی آل قـان اولمـیش
شــربت لعــل لبــینده‌ن مـنه لطـف ائـیله مـه دیـن
سوزلوغومدان جگریم اود توتوب عطشان اولمـوش
نــئجه عـاشیق سـنین عشـقینده قـالیب سـرگردان
بــیری مــجنون ایــدی مسکــون بــیابان اولمـوش
بــیری فــرهاد ایــدی اؤز بــاشینا چـالمیش تـیشه
بـــویانیب لاله صــفت، قــانینا غــلتان اولمــوش
حــلقه‌ی زولفــون الیـنده‌ن قــوتاران عــاشیق لر
چکـیلیب دیـر هـره بـیر گـوشه ده پـنهان اولمـوش
نــئجه عشــق اهـلی سـنین کـویونا اقـدام ائـتسین
افت جـــانسن، ای خـــانه ســـی ویــران اولمــوش
«بـــی قـــلم» قـیلما مـذمت بـوقدر خـوب لاری
هانسی عاشیق دیر اونون دردینه درمان اولمـوش ؟

میرزه‌اَلَکبر صابیر

۱۳۲۹ ـ ۱۲۷۸ هـ ق

شاماخیدا آنادان اولوب. اول‌جه ملاخانادا سونرالار یئنی قاعده‌لی مکتبده اوخوموشدور صابیر اؤز زامانیندا آذربایجان‌ین آچیق فیکیرلی شاعیری حاجی سید عظیم شیروانیده‌ن درس آلمیشدیر سید عظیم صابیرین صنته اولان استعداد و قابلّیتین دویوب، اونی شعره‌و صنته داها هوس لندیریب؛ صابیرین یازدیغی شعرلری دوزه لدیر، اونو تربیه ائدیر. صابیر سونرالار شاماخیدان باکییا مجبوری

اولاراق کؤچؤر بیر مدت باکیدا معلم اولمیش مطبوعاتدا، خصوصیله «ملانصرالدین» مجله سینده آردئجیل چیخیش ائتمیشدیر.

میرزه الکبر صابیر، آذربایجان ادبیاتی تاریخینده، شرفلی یئر توتان بؤیوک سیمالاردان بیری دیرصابر فارس دیللی و تورک دیللی آذربایجان شعری نین وهابئله فارس و شرق قدیم ادبیاتی‌نین اَن یاخشی و قاباقجیل سنت‌لری اساسیندا یئتیشمیشدی. کلاسیک شعرده کی طنز سنت لرین اینکیشاف ائتدیریب گئنیش لندیره‌ن صابیر، عینی زاماندا، طنزه انقلابی مضمون آشیلایاراق اونی یوکسک مرحله‌یه قالدیرمیش و بئله لیکله قدیم تاریخی اولان شعریمیزده یئنی بیر مکتبین، انقلابی طنز مکتبینین تملینی قویموشدور. صابیر اؤزیارادیجیلیغین‌دا غزل جینسینه آز مراجعت ائتمیشدیر. غزللرینده فضولی غزل چی‌لیک عنعنه‌سی آیدین گؤرونور. او غزل لرینده صابیر تخللوصونو ایشلتمیشدیر.

«صابیر» غزل جینسینین بیر سیرا، قورولوش علامت لرینی منیمسه‌یه‌ره‌ک انقلابی رئآلیست طنزین کلاسیک نمونه لرینی‌یارادیر. بئله‌لیکله صابیر طنزی فضولی غزللری نین اؤزولو ستون‌لاری اوزه‌رینده اوجالمیشدیر. مرحوم میرزه الکبر صابیر، عالیم و ادبیات بیلیجی‌سی سلمان ممتازلا آپاردیغی مصاحیبه سینده دئمیشدیر : «... من فضولی «دیوان» ینا فضولی غزل‌لرینه باشدان باشا نظیره یازماق فیکرینده‌یم، یعنی او فورمادا و بحرلرده اولماق شرطی‌ایله یئنی ـ یئنی موضوع لاردا غزللر یازاجاغام هله بیر نئچه نظیره‌ده یازمیشام :

آه ائیله دیگیم نئشه‌ءِ قلیانین او چؤن دؤر
قان آغلادیغیم قهوه‌ی فنجانین اوچوندور

مطلعیله باشلانان غزل :

آه ائیله دیگیم سرو خورامانین اوچون دور
قان آغلادیغیم غنچه‌ی خندانین اوچوندور

مطلع لی غزلینه نظیره‌دیر ...»

خسروحوسنون‌عزیزیم‌سن‌ایمیشسن تاجی ... خوب لر جمله سنین درگهینین محتاجی
قاب قوسین قاشین، لیلةُ الاسرا زؤلفؤن ... تاپمیسان مرتبه‌ی حسنده سن معراجی
توکولوب زولف سیه عارض آلین اوزره ... کعبه یه چؤل عربی مانع اولور حجاجی
زایر کویینم ،ای مه قوی اؤپوم خالیندان ... حجری اؤپمه یه نه خلق دئمزلر حاجی
کج نیگاهیله‌دلر باغریمیزی مژگانین ... بواوخ آتماغی کیم اؤیره‌تدی سنه قییقاجی؟
گئجه گؤندوزسرکوییندە سیزیلدار«صابر» ... نئیله‌سین، قووماقاپیندان، کسیلیب لیللاجی

سر هـر مـوی ده مـین عـاشق نـالانین وار　　مگرای شوخ‌کی‌بیر جسمده مین جانین وار ؟!
لیلی‌یه‌قیس‌اولور عاشیق،سنه‌مین‌مین‌لیلی　　آختاریرسان گینه بیرعشق عجب قانین وار!
خاهیشین ترک دل و جان ایدی من هم‌ائتدیم !　　سویله‌ای یار گؤروم شمدی نه فرمانین وار؟
عید اضحی ده قویون کسمه بویون‌قوربانی　　عاشق زار کـیمی کسـمه گـه قـربانین وار .
سوز بی‌ناله‌ی پروانه نی گؤر، ای بولبول !　　صحن گلزارده آنـجق سـنین افـغانین وار !
هر مرض چاره سنی ائیلمک آساندی طبیب　　مرض عشقه نـه تـدبیر، نـه درمـانن وار ؟!
«صابرا» غرق ائده‌ر آخر سنی بـوسیل بـلا　　اولما غافل بئله کـیم دیـده‌ی گـریانین وار .

ابراهیم طاهرموسا

۱۳۶۲ - ۱۲۷۹ هـ ق

شوشادا آنادان اولوب. کامیل مدرسه (حوزه) تحصیلی آلمیشدیر. فردوسی نین «شاهنامه»سینده‌ن بیرنئچه پارچانی آذری ترکجه سینه ترجومه ائدیب. مطبوعاتدا آردیجیل چیخیش ائتمیشدیر. «ملانصرالدین» مجله سی نین فعال شاعیرلرین‌ن‌دیر. یارادیجیلیغیندا فضولی و میرزه الکبر صابیرین قوتلی تأثیری دویولماقدادیر .

گـؤزومده اشک تَـحَسّر دؤنـوب دولانـدیغینا
باهار مؤوسومو سـیرائت سـولار بـولاندیغینا
شــرار آهـیم ایـله کـایناتی یـاندیر دیـم
ایـــنانمادین دل زاریـــمدا اود قـــالاندیغینا
گـؤزوم جـمالینا دؤشـدؤکـده اعـتراف ائـتدیم
بـاخان زامـان گـؤنشه گـؤزلرین سـولاندیغینا
ائـلیندن آیـری دوشـن بـیر فـقیره قـاچقیندیر
گــؤونمه کـؤنلومه، زولفـونده دالدالانـدیغینا!
اؤزؤن باهارینی گؤردؤکده ووردوقان باشیما
ایــناندیم ایـندی یـاتان قـانلارین اویـاندیغینا
گؤزنده کؤنلومو زولفونده «طاهر» اوخشاتدی
اوشاق مینیب بیراوچونجا قـدا یـئرقالاندیغینا

آچاربوکرمنی زولفون خیالی نامه کیمی　　یوخومدو تنده بقا احتمالی شامه کیمی
کؤنول وورولدو بیر آهو باخیشلی ترسایه　　بیغیبدی باشینا گیسولرین عمامه کیمی
تجسم ائتسه خیالیمدا سیب تک زَنَخی　　قوجوب، اؤپوب اونومن ایلرم شمامه کیمی
جماده بنزییره‌م، یوخ تنیمده بیرحرکت　　عبور گاهه آتیلاّم، بیر اسکی جامه کیمی
کیتابیماغمی‌یازدیقجا «طاهیرا»، شب و روز　　فغانه باشلاییرام ایکی دیللی خامه کیمی

خسته کؤنلوم قاپانیب قالدی سیجاق لار دولوسو
اودلانیب کؤللری توپلاندی اوجاق لار دولوسو
عشق سرکش منی روسوای جاهان ائیلر کن
سرگذشتیم ییغیلیب قالدی قولاق لار دولوسو
زؤلفووؤون رویوما هربیر تئلی باغلانمیش ایکن
دولاشیق دوشدو فضادن تاغالاق لار دولوسو
هر سحر یاده سالیب گول اوزونو، در مه دَیَم
آچیلان گوللری گؤلشنده تاباقلار دولوسو
ییغارام، سونرا او زولف سیهین خاطیرینه
سوسنی سونبولو، ریحانی، قوجاقلار دولوسو
بند ائدیب زولف سیاهیندا دل عشاقی
بیر بنا ائیله دین ایجاد قاچاق لار دولوسو
قانلی یاش تؤکمه ده یعقوبی بوراخدیم گئریده
گؤزلریم یاشی آخیب گئتدی بولاقلار دولوسو
بیری روخسار ینی گؤردوکده، توتوب آغزین آچیق
بیر اؤپوش «طاهیره» لوطف ائیله دوداقلار دولوسو

میرزه عابباس شاهین

۱۳۲۷ ـ ۱۲۷۹ هـ ق

باکی‌نین ناردالانکندینده‌آنادان‌اولموشدور.بیرنئچه‌ایل‌ملاخانا تحصیلی‌گؤرموش.شخصی‌قابلیت‌و هوشی حسابینا کلاسیک شعرلریمیزی محبتله‌اوخویوب‌اؤیره‌نمیشدیر.دوغولدوغوکندده‌وفات‌ائدیب.

جـامالین بـرق نـوریندن مـنیم دیـده‌م ضیالندی
آچـیلدی پـرچـم بـختیم، بـحمدالله، نـوالنـدی
فـقیر و بـی‌بضاعت، مـفلس و هـجران اولان کـؤنلوم
سـالیب سـرمایه‌ی وصـلین الیـنه اَغـنیالندی
خـدنگ غـمزه‌نی آهـن بـیلیب جذب ائیلدی بـاغریم
بوقان اولموش هـاچان بـیلمم دؤنـوب آهـن ربـالندی
بنی مجنون دان افزون گؤردی، اوندان ال اوزوب ،گلدی
مـلامت قـوشلاری بـاشیمدا اگـلندی، یـووالنـدی
غـبار مـقدمیندن دیـر فـلکده تـاپدی مَـه رفـعت
سـبب اولدور هـرآی بـاشی بـیر انگشـتی نـمالندی
مرامیندا غزل گولوق یوخ ایـدی «شـاهین»یـن، آنـجاق
نه اولدی، بیلمه دیـم، آیـا نـئچین بـیردن هـوالنـدی ؟

میکائیل سیّدی

۱۲۷۹ - ۱۳۳۴ هـ ق

باکیدا دوغولموشدور. کؤهنه اصوللو مکتبده بیر قدر تحصیل آلمیشدیر باکی شاعیرلری‌نین ادبی مجلسلرینده فعال اشتراک ائدیب .کلاسیک شعرین سیرلرینه بلد اولوب. فضولی مکتبی نین داوام چی‌- لارین نان دیر. باکیدا وفات‌ائتمیشدیر.

آچـاندا زولفـونو یـاریم، اوره‌ک تـپیده‌له‌نیر
ائـدنده جـمع نگـاریم، دیـل آرمـیده‌لنیر
گؤرنده سـروینی قـدیم اولور الیـف تک راست
بـاخاندا قـاشلارینا قـاف تک خـمیده‌لنیر
فـراق لعـلی ایـله بس کـؤنول اولوب پـرخـون
گـؤرنده پـاره لنـیب، دیـده دن چکـیده‌لنیر
دؤشـنده خـاطره گـیسوی مشکـبار لری
بو کؤنلوم آهی، گؤزوم، حشره تک کشیده‌لنیر
گـؤرنده چـاک گـریبانین : ائـیله دیـم سـجده
دئـدیم نـاماز دو صـوبحون یـئری دمـیده‌لنیر

جاهان ائلینده نئجه یوخدو ذره مهر و وفا
دهانی سیرری یوز اونونجا ناپدیده‌لنیر
لبی کنارینا ظلِ خط ازدهام ائتمیش
بلی، نه یئرده گؤرر شهدی مور، چیده‌لنیر
قاچارلا هر گؤرن آهونیگاهلر مندن
چمن غزالی نئجه صیددن رمیده له نیر.

محمد بولبول (قارياغدی)

۱۳۳۶ - ۱۲۸۰ هـ ق

مَشَدی محمد کربلای اسماعیل اوغلو بؤلبؤل شوشادا سیدلی محله سینده بویاقچی عایله‌سینده دوغولموشدور. ملاخانا تحصیلی گؤروب. فضولی مکتبی نین یئتیرمه سیدیر. همده گؤزه‌ل سسی اولوب «مجلس‌فراموشان»ین عضوو ایدی. کلاسیک اوسلوبدا یازمیشدیر. یارئمچیق بیر دیوانی قالمیشدیر. مشدی محمد گؤزه‌ل مغنی اولدو غوناگؤره اونا «بولبول» آیاماسی وئریلمیشدیر. مشدی محمد، مشهور آذربایجان میللی مدنیت تاریخینده بویوک خواننده، مشهور موسیقی خادیمی کیمی تانینان «جاببار قارياغدی اوغلو» نون قارداشی‌دیر.

ابرتک مه، اوزووه زولف سالیبدیر سایه
غم یئتر عالمه باخدیقجا خسوف آیه
جان فدا اَلله رووه، زولفو کنارائت اؤزدن
بؤ گؤنؤ قاره لری سالما گیلن غوغایه
عارضین گؤرجک ائدر خلق سنی حورخیال
یوخدو انساندا برابر بورخ زیبایه
آچیلیب دیر در جنت، دئیه سن، خلق اوزونه
جلد انسانه دوشوب، حور گلیب دونیایه
گول رخساروه ده، شوخ خریدارم‌من
نقد جان الده توتوب، منتظیرم ایمایه
ائتمیسن ای شه خوبان نظر افتاده‌لره
عار ائدرسن ائده سن لوطف من روسوایه؟
منی مجنون زامان ائیله‌دی، ای‌لیلی‌وش
عقلیمی‌باشدان‌آلیب سالدین عجب صحرایه
اودونالان ائله ین «بولبولی»گول ذوقیندن
عارض یاره وئریب قدرت ایلن پیرایه

آتا بابا هجری

۱۳ - ۱۲۸۰ هـ ق

باکی‌نین مشدآغا کندینده، کندلی عایله سینده آنادان اولوب. ملاخانا تحصیلی آلمیش، مطالعه وسعی

نتیجه سینده کلاسیک شعرین سرلرینه بلد اولوب. بداهتن تورک، فارس، روس دیللرینده طنز شعرلرمیخانه‌لر دئیرمیش. عاشقانه شعرلری ده اونون قابیل شاعیر اولماسینا ثبوت دور.

نه‌خوش‌اول‌واخت‌ایدی، بیرگوشه‌ی خلوتده ایدیک
گئجه لر صوبحه تکی عیش ایله عشرت ده ایدیک
عالم وصلده پنهانی ویراردیق هر اوزون
کیمسه بیلمزدی او عالمده نه حالتده ایدیک
سنه زاهد نه وورار طعنه، منه بیگانه
بس کی، بوصوبح و مسابزم محبتده ایدیک
چرخی دؤنمیش فلک آخر بیزی سالدی آیری
بیلمه دیک بیرجه اونون لا نه عداوت ده ایدیک
بیزهارا، فرقت هارا، طعنه‌ی اغیار هارا
هانسی گون دهرده، یارب، بئله ذلت ده ایدیک
دو غرو سؤز دور: هره نین بش گون اولور دؤورانی
حیف اول گون کی، کئچیب، سیر و سیاحتده ایدیک
حق دئیه رلر کی، کئچن گون لره گون چاتمازایمیش
نه بئله ناله ائدیب، نه بئله ذلتده ایدیک

آغاداداش منیری

۱۳۵۹ ـ ۱۲۸۰ هـ ق

باکی نین «هوسان» کندینده آنادان اولمیشدیر. ملاخانا و مدرسه تحصیلی آلمیشدیر. باکی شاعیرلر مجلیسینین خصوصیله «مجمع الشعراء» نین فعال عضوو اولموش دور کهنه قالیب‌لرده یازان شاعیرلردن اولوب. اثرلری نین چوخو ایتیب باتمیشدیر. کئچن میلادی یوزایل‌لیکده باکی منظره‌سینی توصیف‌ائده‌ن منظوم اثری واردیر. شوروی‌حاکمیتی‌ایللرینده منیری ینی قورولوشو مدح ائتمیشدیرگورکملی شاعیرکیمی‌انقلاب دان‌اول وسونرادؤوری مطبوعاتدا منتظم چیخیش‌ائتمیشدیر. باکیدا وفات ائدیب.

طبیعت روح لانماز نوع انسان اولمایان یئرده
گلستان عطر لنمز عطر ریحان اولمایان یئرده

معارف رشد تاپماز اولماسا تشویق عرفانی
مکاتیب قدرلنمز علم و عرفان اولمایان یئرده
محبت توخمون اکمز مهر والفت بیلمه ین دهقان
امانت پرور اولماز نفس و وجدان اولمایان یئرده
اهانت ترک اولماز آچماسا یوز شاهد مقصد
مروت جلوه لنمز عدل و میزان اولمایان یئرده
معارف شکله دوشمز ائتمه سه گر جدو جهد عارف
نمود آثاری اولماز مهر تابان اولمایان یئرده
دل فولاد اوچون حدّاد خوش کردار لازیم دیر
کی، آهن سیقل اولماز فکر سوهان اولمایان یئرده
«منیری»، مورلار سیر ائیله ییر افلاکی، غافیل سن
سلیمان بساط اوزره سلیمان اولمایان یئرده

کؤنول قوشون ائدیب اول شوخ جان شکار شکار
دؤزؤب جان آلماغا مژگان لارین قطار، قطار
تؤکوب دؤر عارضه گیسوی پرخمین چین چین
نئجه توتا بودل زار و بی‌قرار، قرار
دئسم کی، حوسنده تکسن، یوخ آنه سؤز، ای گول
ولی منیم کیمی افغان ائدن هزار هزار
حنا دئگیل کی، یاخیب اول سمن عذار الینه
من عاشیقین قانیدیر ائیله ییب نیگار نیگار
دیلیم توتولدو، گؤروب یاری، بیلمه دیم، باخدیم
من اونا حسرت ایله، اومنه خمار خمار
رُخ ولب و خط و خال، عشق ذوق و شوق و هوس
ائدیب لر چار طرف هجره بو دؤچار ـ دؤچار
«منیری»، وصله یئتینجه تحمل ائت هجره
بو نوع هم ائله مز چرخِ کجمدار مدار

زولفین توتوب دولاننام، چون شانه یار الینده
سؤیلر گؤرن : نه توتموش دیوانه مار الینده؟
مستانه گؤزلریندهن قیل نشئه حاصیل، ای دیل !
تا هر نه قدر یارین پیمانه وار الینده
گول رویوؤن خیالی شیدا قیلیبدی کؤنلوم
هردن گلیر چوبلبل افغانه خار الینده
زولف ایله خال و خطون ذکرین بیلیرمی زاهید ؟
تسبیح ائدیب دئیَر ذکر افسانه وار الینده
رقص ایله مولوی لر ذکر لبین توتارلار
جانان گلنده بزمه مستانه تار الینده
ازّلده نار عشقه پروانه شمعی یاخدی
ایندی چو شمع قالمیش پروانه، نار الینده
چون زولف یاره بندم، چکسه «منیر» گَلَلّم
زنجیر زولفی ایله هر یانه یار الینده

مَشدی آذر مجیداوغلی امام‌علی‌زاده

۱۳۷۱ ـ ۱۲۸۷ هـ ق

باکی نین بیزونا قصبه سینده آنادان اولوب. ایلک تحصیلی نی ملاخانادا آلمیش، سعی و شخصی مطالعه‌سی سایه‌سینده عرب، فارس اؤزبک، دیل لرینی کامیل اؤیره نمیشدیر. شرقین بؤیوک شاعیرله‌ری‌نین یارادیجیلیغینا یاخیندان بلد اولموش، کلاسیک شعر، عنعنه‌لرینی داوام ائتدیریب مختلف ژانرلاردا اثرلر یازمیشدیر. مشهور غزل اوستادی علی‌آغاواحیدین ایلک اوستادی اولموشدورزنگین ادبی ارثی آذربایجان جمهوریت الیازمالار آراشدیرمالاری مرکزینده ساخلانیرمطبوعاتدا چوخلی شعرلری چاپ اولوب. بیزوونادا وفات ائدیب .

غم هجرین کؤنول قانین توکوب گؤزدن هدر قیلدی
تمنای وصالین گؤر منه، ای گول، نه لر قیلدی ؟!
مقالین بولبولو لال ائتدی، لعلین غنچه باغرین قان
خرام قامتین گولشنده سروی بی ثمر قیلدی

سارالدی رنگیم، اولدو غصه دن بیر تار مو جیسمیم
میانِ یاری در آغوش تازرین کمر قیلدی
ساکیٔن، ناصح، اگر جانین سئورسن، اشک و آهیمدن
سالامات قالدی اول کیم، آب و آتش دن حذر قیلدی
سنه، ای سنگدل، تأثیر سیز آه و فغانیمدان
یانیب فریاده گلدی داغلار، داشه اثر قیلدی
دلِ دریای آتش ائیلدی سو قلب صحرانی
غمینده آه و اشکیم برّی بحر و بحری بر قیلدی
کیمین باشیندا یوخ سئودای زلف یار عالمده
عبث سرمایه‌ی عؤمرونو صرف ائتدی، ضرر قیلدی
ایسنانما شمع بزم یاره آسانلیقلا یول تاپدی
یئتینجه اول مقامه، کئچدی جاندان ترک سرقیلدی
پریشانلیق غمین چکمه‌م کی شمعین، خادم مجلس
پریشان ائیله ییب تاریخ کوٚلاهین تاج زر قیلدی
گل ای گوٚز، نور چشم اشکباریم، مردم دیده
نثاری مقدَموٚن چون مخزنِ درّ و گوهر قیلدی
سمادەای مه اوج ملاحت، سانما سیاره
شب هجرینده آهیم آسمانی پر شرر قیلدی
خط سبزین می دیر، یا گردیر مرآت روییندە
و یا آهیمدن اول آیینه اظهار کدر قیلدی ؟
حضور «مذنیب»ه بوبیر غزلدن «آذر»ین قصدی
محبت ظاهر ائتمکدیر، نه اظهار هنر قیلدی

دوشر اود جانه اوزون وصفینی تقریر ائتسم
شمع تک کلبه‌ی احزانیمی تنویر ائتسم
اوزانیر سوٚز آرایا گلسه حدیث زولفون
چوخ پریشانلیق اولور شرحینی تفسیر ائتسم

داغـیدیر صـبریم ائـوین سـیلِ غـمِ هـجرانـین
هـر نـئجه یـاد ووصـالین ایـله تـعمیر ائتسم
اولمـایا جـلوه‌گـر اغـیار یـوزو وجـهی اودور
اگـر آیـینه‌ی ادراکـیمی تکـدیر ائـتسم
نـولاگـر حسـرتِ لعـلینده جگـر قـانی ایـله
شـرح احـوالیـمی گـۆل بـرگینه تـحریر ائـتسم
عشـق داغـیندا بـیلردین ایشـینی کـوه کـنین
نـاخن حسـرت ایـله سـینه ده تـصویر ائـتسم
عـاشق طـره‌ی مشکـین خـم انـدر خـمینم
سـانما مـجنون هـوسِ صـحبت زنـجیر ائـتسم
قصد جان ائیله میش اول شوخ، چیخ، ای جان، تـندن
قـورخـورام رأیـینی تـغییر ائـده، تأخـیر ائـتسم
واعـظ شـهر بـوتون عشـقینی، «آذر»، دئـدی کـوفر
نـیک بـختم، اۆزومـو لایـق تکـفیر ائـتسم

بوحۆسنۆکیم، طبیعت ائدیب دیر عطا سنه | کیم گۆرسه، جان و دیلدن اولار مبتلا سـنه
ای مه، منیمله ائیله دییین عـهده قـیل وفـا | تاخلق طعن ائدیب دئمه سین بـی‌وفا سـنه
ترک جفا قیل عـاشیقه بـو حـوسن آن ایـله | هـرگز یـاراشـماز، ای گـل رعـنا، جـفا سـنه
قیل سورمه خاک راهینی، ای چشم اشک بار | ظننیم بودور، شفا وئـریر اول تـوتیا سـنه
شـاد ائت نـوید وصـلینه بـیچاره «آذر» ی | یوز جانی اولسا جیسمده قیلسین فداسـنه

قوسی تبریزیه نظیره :

ساچین کی، هرخمی یوز پیچ و تاب ایـلن دولودور
نـه تـاب، مـین دیـل پـر اضـطراب ایـلن دولودور
غـمینده بـو دل پـرخـون او شـیشه یـه بـنزر
کـی بـزم عـیش و طـربده شراب ایـلن دولدور
چـمنده صـحبت زولفـو روخـون آچـیب بـولبول
مشـامی مـیز یـئنه مُشک و گـلاب ایـلن دولودور

شب فـــراقـــده شــوق روخــونده بــو دل زار
خــیال ائــدیر کــی، جـاهان آفـتاب ایـلن دولودور
گــل، ای ســانان مـنی بـازار عشـقده‌ن الی بـوش
ایکـــی گــؤزوم صــدفی درّنـــاب ایـلن دولودور
خــــیال زولفــو هــمیشه گــؤزومده دیــر، «آذر»
اولور او شیشه ده سونبول کی، آب ایلن دولودور

بــــیرنامه،ای قــلم‌اومــه مــهربانه یــاز — مضمون نامه نی ،کرم ائت، عاشیقانه یاز !
گؤر فرقتینده شـوق وصـال ایـله حـالتیم — عشق آتشینده یاندیغیمی یانه یا نـه یـاز
ای خامه، هر نه نامه ده تحریر ائـیله سـن — تکرار ائـیله بـیرده، اونـو لوح جـانه یـاز
ائیله گؤزوم قراسـی ایـله نـامه نـی رقـم — دیدار یار اوچون بودور آنجاق بهانه، یاز !
هــجرینده عـندلیب تک افـغانی «آذر»یـن — خــتم کـلام ائـدنده او، غـنچه دهـانه یـاز

هاشم‌بَی ثاقب

۱۳۵۰ ـ ۱۲۸۷ هـ ق

باکی نین بیزوونا کندینده ضیالی عایله سینده آنادان اولموشدور، روس، فارس، عرب، آناتولی تورکجه‌سی، دیللرینی بیلیرمیش. باکیداکی شاعیرلر مجلیسی‌نین فعال عضولرین‌نن‌دیر. باکیدا وفات ائدیب‌بی‌بی هئیبت قبیر سانلیغیندا دفن ائدیلمیشدیر.

قاشین طرحـینی گـؤرسه، ای کـمان ابـرو، کـمان تـیترَر
قــدین، ای ســرو آزادیــم، گــؤروب سـرو روان تـیترر
لبــین رنگــیله گـر یــاقوت اورارســا لاف هــمرنگی
پـــیاله مـــحو اولور الده، شــراب ارغــوان تــیترر
کؤنول پیچیده لنـدی سـربسر، دیـل دوشـدو تشـویشه
توتوب مژگان اوخون ابرولین جـیسمیمده جـان تـیترر
آچـیلماز گـولشن روخسـارینی گـر گـؤرسه تـر غـنچه
قـفسده خــوار اولور بــولبول، وجـود بـاغبان تـیترر
وورانــدا شــانه نــی آهســته وور اول دام گـیسویه
دل دیـــوانــه لر ویـران اولور، افــعی ایــلان تــیترر

دئسم سندن گؤزه‌ل دیر یوسیف، ای مه پاره بهتان دیر
اولوب محو جمالین حوری باغ جنان تیترر
فقیه مدرسه کیم نهی قیلمیشدیر اوزوم سویون
بو بهتان عظیمینده‌ن اولور مو همچو قان، تیترر
وجود اهل دل عالمده بیر اکسیر اعظم دیر
اؤپر خاک درین، روح مسیحای زمان تیترر
الینده جام وارسا، «ثاقبا»، تسبیحه ال وورما
ائدر سجاده ناله، سجده ده زاهید اینان تیترر !

حاجی گئدر زیارته بیت الحرام اوچون
میخانه‌نی طواف ائدیرم من ده جام اوچون
زاهد قولاخ وئرن دئییلم وصف جنته
گل بو دوعانی گئت اوخو ناپخته خام اوچون
میخانه پیرینه ائله سم صرف رو نولا
تعظیم ائدلله خلق گلنده امام اوچون
وئررم گیروو کیم ایسته سه محراب و منبره
سجاده نی، عزیز می لعل فام اؤچؤن
هر نیکنام لیق منه عشقین یولوندادیر
چوخلار وئریب اؤزون گؤزومه نیک نام اوچون
بازار حسن ایچینده دوشر خلق حیرته
ای ماه وش، سن عزم ائیله ینده خرام اؤچؤن
نظاره سینه قاشلارینین خلق جمع اولوب
بورسمدیر، باخار مه هه عید سیام اوچون
قان تؤکمه گه بوناوک مژگان لارین سنین
رومون سپاهی تک دوزولوبدور نظام اوچون
دیل ساخلاما، ده حاق سؤزو، «ثاقب» سن هرزامان
بسلنمه ییب قیلینج او قدس نیام اوچون

نوروز آغااوغلی نَیِّر

۱۳۶۷ ـ ۱۲۸۷ ه‍ ق

باکی نین «سارای کندینده آنادان اولوب. ملاخانا تحصیلی آلیب. بیرمدت مشهور معارف‌پرور و شاعیر عبدالخالق جنتی‌دن درس آلمیشدیر. شخصی مطالعه سی و سعی سایه‌سینده کلاسیک شعریمیزین اینجه لیک لرینه بلد اولموش. مختلف قالیب‌لرده شعر یازمیشدیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

صنم لر، سیم برلر صبر ائوین تالان ائدن لردیر
گوزه‌ل لر، نازنین لر غارت ایمان ائدنلردیر
دئدیم : ای ماهرو، کیمدیر آلان عاشیق لر ایمانین ؟
دئدی : مغرور لار کیم، حوسنده طغیان ائدنلر دیر
دئدیم : بودوغرو سؤزدور، خوبلرده اعتبار اولماز ؟
دئدی : دؤزدؤر، اولار عشّاق باغرین قان ائدنلردیر .
گؤروب زهادین افعالین، قبول قول ائدیب دورما
اوزشت اخلاق لر اینسانلیغی سوهان ائدنلردیر
مورادیم مقصد حاصیل ائیله مکدیر خوب رولاردان
روباب آسا گؤزه للر دیل ائوین ویران ائدنلر دیر
گؤروب خالین سپند آساچیخار افلاکه افغانیم
سنین تک آتشین رولار، منی سوزان ائدنلر دیر
چیخیب «نیّر»،«منیری»،«مشتری»،«آذرفشان»،«واحید»
جاهانی بش حواس ایله بوگون رخشان ائدنلر دیر

شبسترلی میرزه‌علی مؤعجوز

۱۳۱۳ - ۱۲۵۲ گونش ایلی

«مؤعجوز» آیاماسیلا تانینان شبیسترلی میرزه علی آذربایجانین طنز همده لیریک شاعیری‌دیر. او تبریزین شبستر آدلانان قصبه سینده آنادان اولموش دور. ایلک درسینی شبستر مکتبینده اوخوموش‌دور. ۱۶، یاشیندا آتاسی اؤلؤب، اونو بؤیوک قارداشلاری استانبولا اؤز یانلارینا چکمیشلر ۱۴، ایل استانبولدا یاشاییر: بومؤددتده هم درس اوخیبیر همده آلیش وئریشله مشغول اولور. «مؤعجوز» اُتوز یاشیندا وطنه قاییدیب شعر یازماقلا مشغول اولور. «وطنینده کی آغیر اجتماعی حیات شاعیرین فکرینده سیلینمز ایزقویور مؤعجوز خلقین آزادلیق و معاریفی اوغروندا، ئولکه نین خوشبخت لیگی، سعادتی یولوندا یورولمادان مبارزه ائتمه گی هرشئیده‌ن اوستون توتور او، شعرلرینی ئوزآنادیلینده یازمیشدیر. «مؤعجوز» ی ایرانین میرزه علکبر صابر «هوپ، هوپ» ی آدلاندیر میشلار. او اؤز یارادیجیلیغیندا «صابر» یولونو سئچمیش، طنز موضوع لاردا یازمیشدیر او اثرلرینده «بوتون اجتماعی مسئله لره توخاناراق علمی، فنی، معارف و مدنیتی تبلیغ ائتمیشدیر». اؤز دؤورونون ترقی-پرور، آزادلیق سئور، مبارز، یوکسک سویه‌لی ضیالی شاعیری اولموشدور.

بیرچوخ ضیالی شاعیرلرکیمی اؤز دؤورونؤن ضرورتلری اساسیندا کؤهنه ادبی قالیب لرده یئنی فیکیر و دؤشؤنجه لرینی ایفاده ائدیب، او غزل قالیبینده سیاسی، اجتماعی، وطن‌پرور موضوع و مضمون لار ایشلدیب. شعرلرینه سئچدیگی ئولچولرده روان و آهنگ‌لی دیر. شعرلرینده خلق دیلینده ایشله‌نن سؤزلردن، ترکیب لردن، مثاللاردان، آتالار سوزوندن بدیعی ایفاده‌لرده‌ن گنیش استفاده ائتمیشدیر.

او شعرلرینده تام صمیمیت له دوشؤنجه‌لرین بیان ائدیر. یئنی مترقی دو شؤنجه‌یه مالیک اولدوغو اوچؤن اثرلرینده یئنی تعبیرلر و بیانی واسطه لر بول بول گلیر. میرزه علی معجز انقلابی دموکراتیک شعری اؤز چاغداش لیغی، درین گئرچک گؤروشلریله آشاغی آذربایجان بدیعی و اجتماعی فیکری‌نین ایره‌لی‌له‌مه‌سینده تای‌سیز ایش گؤرموشدور. شاعیر عؤمرؤنؤن سونوندا، خراسان ایالتی نین شاهرود شهرینه سورگون ائدیلیر و بیر نئچه ایل یاشادیقدان سونرا «۱۳۱۳» نجو گؤنش ایلینده هله رضا قولدور دیکتاتور لوغو دوراركن وفات ائدیر. و آرزی سیندا اولدوغو آزادلیق گؤنلرین گؤره بیلمیر.

منه لطف ائیله‌ای ساقی گئنه اول جام سرشاری
کی تا رفع ائیله ییم نشتو قارین بورنج خماری
نه پسته‌م وار، نه بادامم، نه تخم شور، نه نیتاغی
مزه اولسون من بیچیزه یارین لعل شهواری

دی گلسین مجلسه مطرب الینده ساز و مضرابی
چالیب تارودفی شادائیله سین من عاشق زاری
نه کیسَمده زریم واردیر، نه انبار یمده بیرحبّه
الیم بوشدور اوزوم قاره، دویونجامی ایچیم باری
نه ملاکم، نه تجارم، نه خان مردم آزارم
متاعیم شعر دیر آنجاق، اونون دایوخ خریداری
دیلیم تورکی، سؤزؤم ساده اؤزوم صهبا یه دلداده
منیم تک شاعیرین البت اولار کاساد بازاری
دؤنن شعریله بیرنامه آپاردیم شاه ایرانه
دئدی : «تورکی نمیدانم، مراتوبچه پنداری» ؟
اؤزی تورک اوغلی تورک و او دییر تورکی جهالت دیر
خدایا مضمحل قیل تختدن بو آل قاجاری
اومیدین کسمه معجز، یازآنان تعلیم ائدن دیلده
گزر بیر ارمغان تک دفترین بیل چین وتاتاری

ساقیا، بیر باده وئر ابنای جمهوریّته
تشنه دیر اهل وطن صهبای جمهوریّته
ساکیت‌اول، آهسته گل ،تند اسمه ای باد صبا
قورخورام توز ایله شه سیمای جمهوریّته
بیرپاراناداناکیشی‌باش‌سیزبدن‌اولماز دئیر
بس دئمک واقیف دئییل، معنای جمهوریّته
قورداوئردی‌گله‌نی‌چون‌کلّه‌سیزچوبانی‌میز
اول‌جهتدن دؤشمؤشوک سئودای جمهوریّته
قامتی اولدو خمیده، بینوا ایران لی نین
بسکی کؤرنؤش ائیله دی اعدای جمهوریّته
قبله‌ی عالم لره یؤز ایل «بلی قوربان» دئدیک
بیرزاماندا «هَن» دئیه‌ک آقای جمهوریّته
ایسته سن قید اسارت دن خلاص اولماق اگر
قوی قدم موسا کیمی دریای جمهوریّته
ائتدی‌احیاءیئنگی‌دونیا موردگانئن بیل تمام
سنده، یالوار، ای اوغول، عیسای جمهوریّته
بیرقاریش یئر یوخدی‌لم‌یزرع فرنگستانیده
ائیله بیر عطف نظر صحرای جمهوریّته
محتکرلر آستانین بوس ائدن جهال دیر
اوز سوره عاقیل گرک طوغرای جمهوریّته
قدر زر «معجز» شناسد قدر گوهر گوهری
اولماز هرکس مشتری کالای جمهوریّته

الحیدر آصف

۱۳۴۹ ـ ۱۲۹۱ ه ق

یوخاری آذربایجاندا باکی شهرینده آنادان اولموشدور. مدرسه درسی اوخوموش سونرالار روسلار آچدیغی روس ـ تاتار مکتبینده (اوشکوللادا) اوخوموشدور. آشاغی آذربایجانا سیاحته گلیب، ایرانین باشقا یئرلرینی ده گؤروب. ترکستان ولایت لرینه ده سفرلر ائدیب توپلادیغی علم و تجربه لریندن عمومی لشدیریلمیش شکیلده غزل لرینده استفاده ائتمیشدیر. مدنی ـ معارف ایشلرده قیزقین فعالیت ائدیب. باکیدا «شاعیرلرمجلسی» آدلانان درنگ ین عضوی اولوب. باکیدا وفات ائتمیشدیر. شعرلریندن گوجلو غزل شاعیری اولدوغو آیدین گؤرونور.

سـر زولفـونده گـزر شـانه شکـندن شـیکنه
بند ائدر کؤنلۆمۆ زۆلف ایچره رسندن رسه نـه

گـول اوزون، غـنچه‌دهانین گـوره لی طـایر دیـل
طـیران ائـتمه ده دیـر بـاغ و چـمنده‌ن چـمنه

مشک بـولندی سـنین زولف گـره گـیرینده‌ن
اول سـبیده‌ن ده رواج آلدی خُـتنده‌ن ـ خـتنه

لبـینه بـنزه دیگـی چـین وئـریلیر لعـله بـها
لعـلین عشـقیله گـئدر خـلق یـمندن یـمنه

جسـم زاریـمدا بـلا تـارینی ساز ائـتدی فـلک
اوجـالار نـاله سـی مـضراب دگـندن دگـنه

فـاش قـیلمازدی کـؤنول عشـقی ولی هـجرینده
کشـف راز ائـتدی گـؤزوم یـاشی یـئتندن یـئتنه

یـاخارام انـجم افـلاکـی فـراقـین اودونـا
هـر زامـان آه سـحرگاه چکـنده‌ن چکـنه

اولمـا مـغرور جـاهانین نـعمی کـثر تـینه
قـوسدوروب چـوخلارین آخـیر دا لگـندن لگـنه

گول یاناغیندا چوخور اولسا نـمایان نـه عـجب
اول بـیر اعـجاز دو یـاریمدا گـولندن گـولنه

عشق نـه اولدوغـونو بـیلمه دیگـیندن «آصـف»
دوشـدو آوازه‌ی عشـقینله دهـندن دهـنه

وئـرمیشم کـؤنلومو بـیر شـوخ سـتمکار الیـنه
نه خـطا دور، بـوکؤنول دوشـدو خـطاکـار الیـنه
بیلمه دیـم دام بـلا زولفـونو، بـند اولدو کـؤنول
دل دیـوانــه نــی گـؤر دوشــدو دل آزار الیـنه
چشم خـون ریـزینه بـاخ، قـصد دل جـانیم ائـدر
دوشموشم گؤر نه یامان یئرده او خونخوار الینه
سر کویون دئیه گلدیم، نـولا جـور ائـتسه رقـیب
گـول تـمنّاسینا کـیم دوشسـه بـاتار خـار الیـنه
کـام دل اولمـادی حـاصیل مـنه اول مـاهیمدن
دئـمه وئـرمیش او مـهیم کـؤنلونو اغـیار الیـنه
پئشه سی جـور و جـفا، شـیوه‌ی رفـتاری سـتم
کیم دوشوب من کـیمی عـالمده جـفاکـار الیـنه ؟
عشــق بــازاریــنا لعـلین دئـیه گـلمیش آصـف
نــولا بــیر دفـعه دوشــه لعـل خـریدار الیـنه

اسداله محمد جعفر اوغلی مخفی افشار

(۱۳۲۳ ـ ۱۲۵۱ ش) ۱۳۶۴ ـ ۱۲۹۰ هـ ق

اورمیه‌ده آنادان اولموش و بوتون عؤمرونو اوردا کئچیرمیشدیر. کربلازیارتینده‌ن سونرایالنیز شاعیرلرله اوتوروب دورورموش. «فشار افشار» آدلی بیرکیتاب یازیب، بوکتابدا بیرینجی دونیا ساواشیندا نه‌کیمی فاجعه لرگؤردؤگونو و شاهیدی اولدوغونو یازمیشدیر. بیر شعر دیوانی‌وار اوردا مرثیه‌ده یازمیشدیر.

سـن دن صـنما ائـتمه‌م گـیله مـن — ائتسم دوشه ره م دیلده ن دیله مـن
سن سیز ایکی گون تاب ائتمه زیدیم — نــه نــوعی دؤزؤم ایـلدن ایـله مـن
سـن گـئت گـئجه لر ،اغـیاریله یـات — قوی صؤبح ائله ییم، مین آهیله مـن
آز قــالدی سـنین دردیـندن اولام — دیـوانــه لره سـر سـیلسیله مـن
دریـای غـمین غـرق ائـتدی مـنی — مؤشکؤلدی یئتم بـیر سـاحیله مـن
جان نـقدینی آل قـول بـوینوما سـال — شـاید یـئتیشیم، کـام دیـله مـن
گرایستی یه سن مـین شـعر و غـزل — بیل ایسته مه ره‌م سندن صـیله مـن
بـــار غــمینی، دایـیم چکـه ره‌م — بـلکه یـئتیشم بـیرمنزیله مـن
بــو نــیت ایـله مـدت دی وارام — «مـخفی» ده گـئده‌م یـاریم گـیله مـن

حاجی علی پریشان

۱۳۶۳ ـ ۱۲۹۳ هـ ق

باکینین «نارداران» کندینده آنادان اولموشدور. ابتدایی تحصیلینی کند مکتبینده آلمیش، سونرادان تحصیلینی روس ـ تاتار مکتبینده داوام ائتدیر میشدیر. بیر مدت معلم ایشله‌میشدیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

عاشیق اولان کیمسه‌یه عشق اؤزو لذت وئریر
کثرت عشقین اؤزو طبعه ده جرعت وئریر
هجر اودونا یانمایان عاشیقه عاشیق دئمم
آتش هجرین اؤزو اؤزگه حرارت وئریر
محنت و درد فراق گر اولا دیلده ایراق
وصل صبا، سئویله سن نئجه محبت وئریر
بیر نظر ائت دلبره، قاشا، گؤزه، پیکره
قدرت قهاری گؤر اونانه زینت وئریر
وورماگیلن شانه نی، زولف پریشانینا
باعث اودور، کؤنلومه دئیسه، اذیت وئریر
دوزخ اودو یاندیریر، عاشق صادق لری
هجره یانان عاشیقه هر نئجه زحمت وئریر
کاتب و نظم نشاط، شعر زلالی، مسیح
گؤنده پریشان اوخور، روحیمه لذت وئریر

قوربان اولاییم شیوه‌یه، بوچم خمه، نازه
وئررم گؤزه لیم، جانیمی عشقینده گدازه
پروانه صفت قوی دولانیم باشینا، جانا
شمع روخونا یانماغا بیردم وئر اجازه
گؤز گؤردو، کؤنول سئودی سنی روز ازلدن
حور اولسادا، من ایسته مَرَم دلبر تازه
محرابه قاشین طاغی اگر او خشاماسایدی
زاهد بوقدر مسجده گلمزدی نمازه
چوخ اولما، «پریشان»، بوقدر حالی پریشان
خلوت ائله، بوندان، سورا دور راز و نیازه

گل بیر خرامه، ای اؤزو گول، سرو قامتیم
گیزلتمه عارضین، اولو برپا قیامتیم
ویرانه قویما مرغ دیلیم آشیانه سین
افزون قیلما درد و غم بی‌نهایتیم
سئویله خوبرولا را اهل جفا ولی
بوسؤز خطا دو، معدن کشف و کرامتیم
عجز ایله قویموشام اؤزومو آستانینا
ای مهوش، قبول ائله سن، واربیرجه حاجتیم
بوجان سنین‌دی، جسم ضعیف ایچره ساخلارام
باعث‌ندیرکی، بیردئمه سن : وئر امانتیم
سن پادشاه ملک امانت سن ای گؤزه ل
سندن کیمه گئدیب ائله ییم من شیکایتیم ؟
تأخیره سالما قتل «پریشانی»، قیل خلاص
اولسون ثبوت عالمه : وارمیش دیانتیم

محمد علی صفوت

۱۳۳۵ - ۱۲۶۱ گونش

قدرتلی شاعیر، ادیب، تذکیرچی شیخ محمد حسن واعظ اوغلو محمد علی صفوت تبریزده روحانی بیر عایله ده دونیایه گؤز آچمیشدیر. او ملاخانا تحصیلی آلمیش و بوساحه‌ده علمی درجه یه نایيل اولموشدور. و بیر نئچه ایلده تبریزده منبره چیخمیشدیر.

صفوت واختیله آذربایجاندا شیخ محمد خیابانی حرکتینا قوشولموش، فعال تشکیلاتچی و آلوولو انقلابچی و مبارز بیر شخصیت کیمی آد آچمیشدیر. او معاریف پرور اولوب میرزاحسن روشدیه نین یاخین دوستو و همکاری اولموشدور. و یئنی اصوللو مکتب لر آچیلیشی ایشلرینده روشدیه ایله چیگین چیگینه چالیشمیشدیر.

شیخ محمد خیابانی حرکاتی مرتجع، قارانلیق سئوه‌ن یاراسالارین بیر لشمسی نتیجه سینده ییخیلدیخدان سونرا بیر بیغین لات ـ لوت و غوغا چیلار صفوتین ائوینه باسقین ائدیب، ائوی غارت ائدیب یاغمالا ییرلار.

صفوت مشروطیت انقلابیندان سونرا «آذربایجان ایالتی انجمنی» نه عضو سئچیلیب بوردا ئولچولو بیچیلی، دقیق فیکیر سؤیله ین و دوزگون مصلحت‌لر وئره‌ن آدام اولموشدور. صفوت واختیلا تبریزده قورولان «آذربایجان ادبی درنگی» شعر و ادب مجلیسی نین عضوو اولوب، بورانین خوش ذوقلو و قدرتلی شاعیری وگؤجلو یازیچی و تدقیقات‌چی لاریندان بیری کیمی حساب اولورموش. صفوت اوچ دیلده - فارسی، عرب، تورک - شعرو تدقیقی نثر اثرلری یارادیب. او شعر یارادیجیلیغیندا کلاسیک شرق اوسلوبوندا گئتمیش عروض وزنینده وکهنه قلیب لرده یازمیشدیر. اونون غزللری بدیعی و بیانی نقطه‌ی نظرینده‌ن، فیکیر و دوشونجه موقعینده‌ن دئمک اولارکی اؤز یاشادیغی محیطین آیناسی‌دیر. «منتخبات‌دیوان عبرت» آدلی شعرلرینده‌ن عبارت اثری، ۱۷ ده‌ن آرتیق علمی و ادبی کتاب لاری چاپ ائدیل میشدیر. اوجوملەده‌ن :

«هزارویک‌سخنور»،«تاریخ‌فرهنگ‌آذربایجان»،«داستان‌دوستان»،«مرآت‌اعتبارفی‌احوال‌رجال‌اعصار»و... گؤرستمک اولار.صفوت وطنی اولان آذربایجانی یوکسک محبت و سئوگی ایله سئومیش‌دیر. اونون عؤموربویو انقلابی‌معاریف، ادبی، علمی، فعالیت لری بونا ثبوت دور. او فارسجا، «آذربایجانا» حصرائتدیگی بیر شعرینده بئله دئیر.

مرا در دل ز جور چرخ درد بی‌کران باشد　　غمی دارم به پهنای زمین و آسمان باشد
به همرازان چرا درد دل زارم نهان باشد　　دلم دریای خون از بهر آذربایجان باشد
مرا اشک روان باید که آذرها به جان دارم

صفوت عؤمرؤنون سون ایللرینده پهلوی رژیمی تعقیبینه معروض قالمیشدیر. او ۱۳۲۶ نجی گونش ایلده قوما کؤچمؤش بیر مدت اوردا یاشاییب، یازیب، یارادیر. و نهایت ۱۳۳۵ (۱۳۷۶ هـ ق) ایلده قم شهرینده بو آلچاق دؤنیانی ترک ائدیر. روحوشاد اولسون.

ائدیم نه چاره ایلاهی کی یار یاریم اولا — رقیبه تاسبب غزّ و افتخاریم اولا
فراق یار خزان ائیله ییب بهاری منه — مگر او گؤل اوزو گؤرمک منیم بهاریم‌اولا
نولورکی، باده ی وصلیله مست اولام‌بیردم — الیمده تار سر زلف یار تاریم اولا
دئدیم اوره‌کده‌کی گیزلین سؤزومو دلداره — اومیدوار او بیانیم صلاح کاریم اولا
نولور نگاریم ائده ناز، من نیاز ولی — اومیدوار او بیانیم صلاح کاریم اولا
نولورکی، جانیمی جانانه ائیله یم تقدیم — کی ثبت صفحهٔ تاریخه یادیگاریم اولا
بوشرح حالیمی اشکیم له یازمیشام صفوت — کی قبریم اؤسته منیم لوحه‌ی مزاریم اولا

یا منی گوشه‌ی چشمینله، گؤزوم، یاد ائیله — یا اسیرم، منی بو قیدیدن آزاد ائیله
هنریم مهر و وفادیر، امییم جورو جفا — ائله انصاف، بوسئودایا، منی شادائیله
باورائیله‌کی،کؤنول‌خانه‌سیدیرکعبه‌ی حق — ائتمه تخریب، چالیش کعبه‌نی آبادائیله
نه ثمر ناز ائده سن، اهل نیازه، گؤزه لیم — مؤمکون اولدوقجا نیاز اهلینه امداد ائیله
توتالیم‌وئردی طبیعت‌سن‌اوچون قدرت‌جاه — اؤزونو خالقیمیزا کیم‌دئدی جلادائیله؟
توده‌نین ناله و اشکی سنه گر زحمت اولور — چاره یالنیز بودو، لاقید، اونا داد ائیله
هر نه اکسن‌بویقین دیربیچه‌جکسن‌ده اونو — ایندی کؤنلون نه ده‌ایستر سه، پریزاد، ائیله

محمد هادی

(۱۳۳۹ - ۱۲۹۶ هـ ق)

شاماخیداتاجرعایله‌سینده‌آنادان‌اولموشدور. ایلک تحصیلینی‌ملاخاناداآلمیش‌سونرالار آباس‌صحتین آتاسی‌نین مکتبینده اوخوموش مترقی رمانتیزمین گؤرکملی‌نماینده سیدیر. «ارشاد» «تزه حیات» «ترقی» گؤنده لیک (روزنامه) لرینده ایشله میش مطبوعاتدا منتظم چیخیش ائتمیشدیر. اوسلوب دیل و گؤرش اعتباریله محمد هادی شعرینده تورکییه نین تانینمیش دئوریمچی شاعیری نامیق کامالین تأثیری آیدین گؤرونور. محمد هادی شعرلرینده آزادلیغی وطن استقلالینی آلقیشلامیش ظلمه ایستیبدادا هابئله جهالته قارشی اولمیشدیر. او تکجه روس اشغالچی لارینا دئییل‌همده ایراندا حکم

سۆره‌ن قاجار استبدادێنادا قارشی اولموشدور. محمد هادی نین غزل لری فردی، خصوصی محبت دئییل، او غزللرینده، اجتماعی، سیاسی، فلسفی غایه‌لرین وصف وترنم ائدیراونون تغزل مضمونلو غزللری چوخ آزدیر. اونون سئوگیلی دؤشؤنجه و عقل و ذکاء صاحیبی و اجتماعی سیاسی آمالا مالیک اولمالیدیر. او هر بیر زمان یاخین‌لاشدیغی هر بیر گؤزه‌لی آمالسیز، مسلک سیز، عادی حیات سورمک هوسینده گؤرموشسه اوندان اوزاخلاشمیش ؛ اونو ترک ائتمیشدیر. او حیاتدا سیاسی، اجتماعی، فلسفی آماللارلا یاشاماغی و اؤز غایه‌لری اوغروندا مبارزه آپارماغی هر بیر انسان اۆچون لازم و ضروری بیلمیشدیر. محمد هادی شعردیلی چتین و آناتولو رمانتیک شاعیرلری نین دیلینده یازیر. اونا گؤره‌ده او غزللرینده فارس، عرب سۆز و ترکیب لرینده‌ن بوللو ایشله‌دیر. غزللری اکثر حال‌لاردا ۱۴ ـ ۱۵ ـ ۱۸ بیتده دیر. وزن جهتده‌نده عروضون آغیر بحرلرین ده‌ن استفاده ائدیر.

قیلدی ای آهو منی وحشی غزالی گؤزلرین
ائتدی صحرا گرد جنت لاوبالی گؤزلرین
خانه بر دوش ائیله دی زولفون کیمی آشفته‌نی
قیلدی دیل جمعیتین محو اول بلالی گؤزلرین
طالعیم بنزرکن ای آفت صباح حوسنونه
ائیله‌دی حالیم کیمی شامی بیلالی گؤزلرین
چشم افسون پرورینده واردیر استعداد جذب
دیل روبادیر دیل روبا افسونلاماوی گؤزلرین
ائتسه ده تنزیر خوفوم یوخ منی شام فراق
دایما تبشیر ائدیر صبح وصالی گؤزلرین
دیده‌ی سحاری نین واردی ایکی خاصیتی
گاه سلب و گاه جلب ائیلر ملالی گؤزلرین
بونجاکیم اهل نیازه ناز و استغنا ساتار
عدل گاه حقده وئرمزمی سوالی گؤزلرین ؟
عابد مسجد نشینی ائیله دین ساغر پرست
ائیله یر تحمیل عشاقه و بالی گؤزلرین
منجه مجهول ایدی حالا رمزی «والسجود و القتریب»
بنده‌یه معلوم قیلدی بو معالی گؤزلرین

آنلا مازدیم من ندیر درد ایچره افواج خیال
ائیله‌دی روشن حقیقت بو خیالی گؤزلرین
هم زامان قیلسام نظر آیینه‌ی نظاره نه
پیش چشمه عرض ائدر اول مه جمالی گؤزلرین
دیده‌ی خونبارینی گؤردۆکده خواب ائیلر فرار
صۆبحۆ عرض ائتمکده ماهیم اول لیالی گؤزلرین
انقلاب اربابی گؤرسون چهره‌ی گول رنگینی
اونلارا افهام ائدر طرز قتالی گؤزلرین
انقلابیون اولور هپ ذوق یاب انقلاب
اونلارا بخش ائتدی می ذوق جدالی گؤزلرین ؟
سانما ائیلر خوف «هادی» تیغ استبداددن
چوخدان ائتمیش قتل اونو یاریم قتالی گؤزلرین

هجرین‌میثالی جانیمی یاندیردی وصلت‌ین   نیران عشقدیرمی بهشت طبیعت ین ؟
احراق ائدیردی عشقین ای آفت درونیمی   باخدیقجا حالیما آجیییر چشم شفقت ین
ای مستبد ظولمیده چیخ چیخ اولالاه‌ره   بیر گون اودار قعری سنی بو سلیت ین
بیچاره منده لوطفونو بکلر بو گؤزلریم   اولسون عنایتین منه اولسون عنایت ین
قیلدیم موطالیعه نیگه ذی معالینی   گؤردوم‌یازیلدیغین منه‌قارشی کیدورت ین
ظن ائیله مزدیم آه سنی ناقابل وفا   آیا دییشدیمی ؟ او لطافتلی خیصلت ین
حاققیندا سؤیله نلره یاوروم ایلمیسین   ایشته بودا نیمونه سیدیر فاقیصیت‌ین
بیلمم ندیر گؤزونده او شیرانه حمله‌لر   کؤنلوم زبونو اولدو بو آهوی وحشت‌ین
درّ محبّتی اَیَر آلماق خیالی وار   صندوقه‌ی وفاده‌دیر آل آل امانت ین
عرض دیلین مقری ایلاهی وفا ایدیر   قادیر دئییل فنایا ایلاهی مَوَددتین
پیرایه بخش مهد دیلین دیر علی الابد   آغوش سینه‌م ایچره کی طیفل محبت‌ین
آرام سیز چوجوق منی ناراحت ائیله ییر   آچ آچ قوجاغیماگلیراولسون مؤرۆووت ین
عرض دیلیم کی مدفنی اولمیش خیالینین   قلبیمده حی دیر ملکیم بیر حقیقت ین
جیسمیمده‌سن روحیده‌سن فیطر تیمده سن   آیینه‌ی وجودوما عکس ائتدی فیطرت ین

علی آغا محمداوغلی شرقی

(۱۳۵۸ ـ ۱۲۹۶ هـ ق)

باکیدا دنیزچی عایله سینده آنادان اولوب بیر مدت ملاخانادا اوخوموش سونرادان تحصیلی‌نی یئنی اوصوللو مکتب‌ده داوام ائتدیر میشدیر. شخصی مطالعه‌سی و سعی نتیجه‌سینده کلاسیک شعرین سیرلرینه‌بلد اولموش‌دور. مختلف قالیب لرده چوخلی شعرلری وار. باکی شاعرلری شعر مجلسلری‌نین فعال اشتراک چی سی اولوب. مزاری باکی‌نین بیزوونا کندینده‌دیر.

آچیلماز غنچه‌لر گولله گولوستان اولمایان یئرده
گیاه غم بیتر البته باران اولمایان یئرده
سحاب عدلده‌ن خورشید حریت شفق ساچماز
جهان پیمانه سینده‌ن علم و عرفان اولمایان یئرده
قضا معماری ایجاد ائتسه مکتب دهر باغیندا
معارف غنچه‌سی گول آچماز اینسان اولمایان یئرده
گلیب هر ظالم و خونخواردن نوشیروان اولماز
جاهان بر باد اولار عدل ایله دیوان اولمایان یئرده
اؤزون ای ناخدا ظن ائتمه ناحق، نوح تک قابیل
تفاخرلنمه گئت وور لاف توفان اولمایان یئرده
چاغیرما ای مبلغ خلقی ناحق تازه بیر دینه
دی گئت تبلیغ ائله بدبخت، قرآن اولمایان یئرده
گرایسترسن نفس آسوده چکمک بش گون‌ای «شرقی»
نشیمن ائیله بیر نا اهل و نادان اولمایان یئرده

صمد منصور

(۱۹۲۷ ـ ۱۸۷۹ م) ۱۳۴۶ ـ ۱۲۹۶ هـ ق

باکیدا آنادان اولوب کامیل مدرسه (حوزه) تحصیلی آلیب. مطبوعاتدا آردیجیل چیخیش ائتمیشدیر. «آذربایجان ادبیات جمعیتینین» عضوو اولموش. قدیم ادبیاتین مختلف نوع‌لرینده چوخلو شعرلری واردیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

بیر صدف دیر قلب دانشور دُر شهسوار سؤز
عقل دیر خورشید رخشان پرتو انوار سؤز
سؤز دورور دینفس اۇ چۆن اسباب صلح آلات‌جنگ
قلب مجروحون شفاسی تیغ جوهروار سؤز
رحمت خلاقه نایل سؤز قانانلاردیر فقط
عقل اولان باشلاردا جنت «تحت اَلانحار» سؤز
ناطق اؤز نطقینده اظهار ائیله یر ادراکینی
چونکی حؤسنؤ قبح تشخیصینده دیرمعیار سؤز
سؤزله عالم تاپدی خلقت سؤزله غیب اولدوشهود
جمله اسرار نهانی ائیله دی اظهار سؤز
عالم لاهوت دەن جبریل تک ائیلر نزول
سمع ناسوتی قیلار هر لحظه برخوردار سؤز
بو دُرِ پر قیمتی حال ایله استعمال قیل
تا کثافتلی غرضله اولمایا مردار سؤز
سؤز فنونون‌دا مهارت سیز گرک ائتسین سکوت
هم مخرب دیر کونول مولکینه هم معمار سؤز
سؤز ائشیت «منصور» تا تکمیل ائده ادراکینی
ذره‌ی خاکی قیلار الماس قیمت دار سؤز

محمدکاظم پرتو

؟ ـ ۱۳۰۰ هـ ق

باکیدا دوغولوب. میرزه عبدالخالق یوسف محمد آقا جۆرمی آغاداداش ثریا ایله بیردؤورده یاشاییب و هم مجلس اولموش دؤورونۆن آچیق فیکیرلی شاعیرلرین نن دیر. شرق و قدیم آذربایجان شعرینه بلد اولموشدور. وفات ایلی معین اولمامیشدیر.

«قدسی» یه نظریه :

قــامت مــوزونو نــخل طــور شکـلین گـؤستریر
شمع روخسار اول شجرده نور شکلین گـؤستریر
تـــابش ضــوء جــبینی گـؤزلری خـیرەائــدر
گون شفا سیندان دوشـن بـلور شکـلین گـؤستریر
نـــو دمــیده خــطین اطــراف لبــینده ای صــنم
شـــهدناب اؤزره هــجوم مـور شکـلین گـؤستریر
گــؤزلرینین وعـظینی کـیپریک لریـله سـیر قـیل
سؤنبؤلؤستاندا یاتان مـخمور شکـلین گـؤستریر
لؤلؤمـــــنظوم دور دیشــلر آغـیز دؤرج صــدف
خال لب اول گنج اؤ چؤن گنجور شکلین گؤستریر
بســـــتر غـــمده شب هــجران چکــن مــحنت لری
عــــاشق زاره عــذاب گــور شکــلین گـؤستریر
«پرتو» وی بیچاره یه وصل ایله ای مه قیل عـلاج
رنگ زرد هـــجردن رنــجور شکــلین گـؤستریر.

فایز گؤی‌چایلی

۱۳۵۷ ـ ۱۳۰۶ هـ ق

گؤی چایین «پرتو» کندینده آنادان اولوب گؤی چایدا آچیلمیش یئنی مکتبده اوخویوب ؛ سونرا استانبولدا دانشگاه بیتیریب ؛ گؤی‌چایدا، باکیدا، معلم ایشله ییب‌دیر. ۱۹۲۶ میلادی ۱۳۴۵ هـ .ق ایلینده آذربایجان دولت دانشگاهینین طب دانشکده سین بیتیرمیشدیر.

اریــیب هــیجرین ایـله تـا اورەیـیم قـان اولمـوش
یـیخیلیب جـیسم بـدن خـاکـیله یکسـان اولمـوش
اوکــمان قـاشلارینین وصـفینی ائـتدیکده سـنین
سونرا صنعان دا دؤنوب داخی مؤسلمان اولمـیش
گتیریب قـتلیم اوچـون دسـتیمه اول زهـر وئـریب
وئردیگی زهر دؤنـؤب چشـمەی حـیوان اولمـوش

بو فرح ـ سؤیله ـ سنه نئردن ایـریشدی گـؤزه‌لیم
ای کؤنول یوخساسنین قـتلینه فـرمان اولمـوش ؟
آدم اول دانه اوچـون روضـه‌ی رضـوانـی وئـریب
یـئری جـنت ده ایکـن کـوه و بـیابان اولمـوش
جـانیم اول غـمزه‌ی پـیکان لاریـنا اولدو حـریص
اونـــدان آیـــری دوراماز مـحرم دل جـان اولمـوش
ســن کـی درگـاه حـبیبیمله کـؤنول دوست اولالی
«فـــایزا» عـــالم ایـــچینده اولو ســـلطان اولمـــوش

عابدوللا شاییق

۱۳۷۹ ـ ۱۲۹۸ هـ.ق

تفلیسده آنادان اولوب. اوشاق یاشلاریندا عایله سیله خراسانا کؤچوب ایلک تحصیلینی ده اوردا آلمیشدیر. ۱۳۱۹ هـ.ق ده باکییا قاییتمیش ۱۳۵۳ هـ.ق ایله‌کیمی معللیم لیک ائتمیشدیر. آذربایجان اوشاق درامی نین بانیسی «عصریمیزین قهرمان لاری» «آراز» «ایلدیریم» و ... اثرلرین مؤاللیفی دیرنظامی، شکسپیر، کریلف، پوشکین، لرمانتف دان، ترجمه لر ائتمیشدیر. باکیدا وفات‌ائدیب .

کوی دلداریمیش ای زاهید او جنت دئدیین — قامت یـار ایـمیش البت او قـیامت دئـدیین
چوخ‌داشرح‌ائتمه‌جهنم‌اودونو گؤردوم اونو — هـجر دلدار ایـمیش او اودلو اذیت دئـدیین
کوثری‌وصف‌ائدرک‌بونجاکی‌آغزین‌سولانیر — لب‌گولنارایــمیش‌ای‌زاهـیداوتـهمت‌دئدیین
حوریلر لذتینی شرح ائله یـیرسن بـو قـدر — نه سزاوار ایمیش او شهوته لذت دئـدییین
سنین ای ظاهربین کذب سانیردیم سؤزونو — هامیسی‌وار ایمیش‌او ظاهیرحکایت دئدیین
ائتمه زاهد بـو قـدر اهـل ریـاضت وصـفین — نه ریاکار ایمیش او اهل ریـاضت دئـدیین
بیت حاجت دئیه چوخ کعبه‌نی تعریف ائتمه — چار دیوار ایمیش او درگه حـاجت دئـدیین
بـــومقاماته دیـیرسن یـئتیشیر اهـل هـدی — «شایق» زار ایمیش اول اهل هدایت دئدیین

دؤزؤب تـــرسه او خـــالین حـــلقه‌ی زلف چـــلیپایه
گـــتیردین عـــاشق دلخســـته نـــی فـریاد و غـــوغایه

ووروب روخساره ناز ایله سن ای ترسا قیزی زیور
اوجالتدین عاشیقین افغانینی عرش مصلایه
اوزاخدان قاش چاتیب کین ایله باخمامن مؤسلمانه
منیم ده واردیر آرتیق صدقیله مهریم مسیحایه
منیمله قاشلارین بیردوست کیمی داورانسا نذر ائتدیم
آسیم قندیل کیمی بوجانیمی طاق کلیسایه
گئییرسن گؤنده مین جوره فاسون او نازیکاندامه
خوشا اول پیرهن جامه خوشا اول شام و دیبایه
نه گؤیچک دیر او اندامین او قدّؤ سرو و بستانین
فدا اونازیک اندامه نثار اول قد بالایه
تمام عؤمرونده عیساده ائدیبدیر زنده بیرمرده
بوترسا هم دیریلدیر اؤلدورور گلسین تماشایه
ییغیبسان عاشیقین جان رشته سین یکسر سن ای ترسا
ائدیبسن زولف مشکینین آرا پابند قووسایه
گؤزون مین جان آلیر یاقوت دوداغین جان‌وئریر هر آن
فدابو جانیم اول شکرلبه اول چشم شهلایه
آلیبسان «شایق» ین صبرو قرارین شیخ صنعان تک
آپاردین ظلم ایله ترسا بو دینی جانی اغمایه

گؤردوم اوروی انورینی من عبث عبث
چاپدیم کؤنول سمندرینی من عبث ـ عبث
سالدیم او شمع رویینه پروانه کؤنلومو
گؤردوکده عارض ترینی من عبث ـ عبث
مجنون کیمی مقام ائله دیم کوه و دشت ده
بیلدیکده عشق مظهرینی من عبث ـ عبث
آلدیم قبانی سبحه‌ی صد دانه نی تمام
توتدوم او خال آذفرینی من عبث ـ عبث

تـــلـخ اولدو زهــر تک مــنه عــالمده شـهد و شـیر
داددیــــم اولعــل لب لریــنی مــن عــبث ـ عــبث
قیلدیم بو غملی کؤنلومو تئل ـ تئل نیشان ـنیشان
گــؤردوم اوقــاره تــئل لریـنی مـن عـبث ـ عـبث
ســالدیم آیــاغا گــؤز یـاشی تک سـیر گـولشنی
دردیکــده غــمزه گــوللرینی مــن عــبث ـ عــبث
جــان وئـردیم اول ووصــالینا مـین ذوق ایـلهفقط
بــیر درمــهدیم صــفا بــرینی مــن عـبث ـ عـبث
اولدوم ووصــال رویــینه «شــایق» بــو بـاشیما
قــویدوم جــنونون افســرینی مــن عـبث ـ عـبث

الآبباس مطلب اوغلی مذنب

(۱۹۳۸ ـ ۱۸۸۲) (۱۳۵۷ ـ ۱۲۹۹ هـ.ق)

باکیدا یوخسول عایله ده دوغولوب. مطبوعاتدا غنایی و طنز شعرلری ایله منتظم چیخیش ائتمیشدیربیر نئچه کتابین مؤللیفی ترتیب چی سی و توپلایانیدیر. آذربایجان ادبیاتی تاریخینه شاعیر ژورنالیست (روزنامه یازان) و ادبیات بیلن کیمی داخیلدیر مذنب اثرلرینده اودلو آلوولو بیر انقلابچی کیمی داخیلدیر. دَییشمک و دَییشدیرمک اونون اساس غایهسینی تشکیل ائدیر. مذنب شوروی حاکمیتی نی آذربایجاندا پیسلهین و روس اشغالچیلارینا قارشی دوران ضیالی لاردان دیر. او «۱۹۳۸» نجی ایلده توتولوب استظاق ائدیلیر. سووەت حکومتینه قارشی اولان مخفی تشکیلات لارلا علاقه ساخلا ماخدا گوناهلاندیریلیر، بیر مدت حبسده استنطاق و شکنجهلر آلتیندا قالاندان سونرا خزردنیزی قیراغیندا گوللهله نیب جسدیده دنیزه آتیلمیشدیر.

گــولر اقـبال عـلویت سـنین تک جـان اولان یـئرده
حقیقت چوخ سعادت وارگؤزهل جانان اولان یئرده
جهنم لوحهسی محسوب اولار حوراسی فردوسون
نیگاریم سن کیمی بیر خـالق خـوبان اولان یـئرده
ثمر بخش ائیله مـز هـرگز جـاهاندا آیـهی مـؤنزل
یوزون تک ان گؤزهل معنالی بیر قرآن اولان یئرده

عـقیلسیز زاهـیده بـاخما گـزرکـوثر سـوراغـیندا
لب لعلین کیمی بیر چشـمه‌ی حـیوان اولان یـئرده
روادیرمی زولیخا مصریده اغـیاره دیـل وئـرسین
عزیزیم نازلی یاریم یوسف کـنعان اولان یـئرده ؟
اؤمـید ائـتمک روامـی غـیریلر احسـانینا ای دیـل
شرافت صاحبی بـیر مـنبع احسـان اولان یـئرده ؟

دلبـرا مـهر دیـلین هـجرانـه سـالمیشدیر مـنی
انـتظارین نـاله و افـغانه سـالمیشدیر مـنی
آلدی آرامـیم الیـمدن بـوبلای هـیجرتین
بیر کیچیک زورق چه تک توفانه سالمیشدیر منی
لیلی وش روخساروی فریادی ای گولگون جـمال
چؤل لره مجنون کیمی دیـوانـه سـالمیشدیر مـنی
آرزوی وصـلتین شـوق گـؤزون پـروانـه وار
یـانماق اوچـون آتش سـوزانـه سـالمیشدیر مـنی
جـنت روخسـارینا بـاخدیم گـناه ائـتدیم بـلی
اول سـبب له قـدرتین نـیرانـه سـالمیشدیر مـنی
هـمدم اولدوم زاهـیده ایـمانینی سلب ائیله دی
صحبتی گؤر پـنجه‌ی شـیطانه سـالمیشدیر مـنی
«مـذنبا» مـه رولریـن عشـقی جـاهان عشـقده
بؤسبؤتؤن آزاد ایکـن زیـندانـه سـالمیشدیر مـنی

حوسین جاوید

۱۳۲۰ - ۱۲۶۱ گ

نخجواندا روحانی عایله سینده دوغولوب. گنج یاشلارینندا تبریزه گلیب طالبیه مدرسه سینده تاریخ، ادبیات، شرق فلسفه‌سی اوخوموشدور. (۲۰ ـ ۱۳۱۶ هـ ق) ایللرده استانبول دانشگاهیندا متفرقه صفتیله تحصیلینی ادامه وئریب ادبیات‌دا عالی تحصیل مدرکی آلیر. اوعین حالدا استانبولون بیرسیرا گؤرکملی‌ادب، فیکیر، آداملاریلا،اوجومله‌دن،توفیق‌فیکرت ورضاتوفیق‌له، تانیش اولوب، بیر مؤددت‌ده اونلارنان اوتوروب دورور.

«جاوید» وطنه‌قاییت‌دیقدان سونرابیرمدت‌معللیملیک ائتمیش و مطبوعات‌دا شعرلرین یاپدیرمیشدیر. جاوید لیریک رومانتیک شاعیر اولوب دونیایا و انسانلیغا گؤزه‌للیک معیاریله باخیردی. (منیم تانریم گوزه‌ل لیک‌دیر) فکری اونون حیاتا اولان عاشقانه مناسبتینی آیدین و بدیع شکیلده افاده ائدیر. اونون غناسینندا کدرله گؤز یاشی و بدبین‌لیک قاباریق‌دیر. حسین جاویدین حیاتی دراماتیک مقاملارلا، گؤزله نیلمز، غیری عادی اولای لارلا دولواولموش، فاجعه‌لی سونلوق‌لا باشا چاتمیشدیر.

۱۹۳۷، ایلده قانلی سوپورمه و تمیزله‌مه بیر قارانلیق گئجه‌سینده هئچ‌بیراساس، کیچیجیک مدرک اولمادان حبس ائدیلیر ... آخیر دوشرگه‌سی «ایرکوتسک» ایمیش. سون‌مکتوبونو ۱۹۴۱ نجی، ایلده ۲۷مای تاریخده یازیب ؛ همین‌ایل دسامبرآیین‌ین «۵»ده وفات ائدیر. آنادان اولماسی‌نین یوز ایل لیگی عرفه سینده جنازه سی نین قالیقلاری ایرکوتسکی ویلایتینین شئوچنکو کندینده‌ن گتیریلیب ناخچیواندا، ائوموزه سی یانیندا باسدیریلیر. شئوچنکو کندینده‌ن ناخچیواناجاخ «۸۷۱۶» کیلومتر دیر. حوسین جاویدی اورایا بیر دوشرگه (اُردوگاه) محبوسوکیمی، یوک قاطارلاری لا، یوک ماشینیلا، آیاخ یالین، آپارمیشدیلار. نئچه آیا چاتمیشدی اورا ؟ حساب لاماق چتین دیر.

«حؤسین جاوید» ین اثرلرین اوخویاندا دوشونورسن کی او، دونیانی معنوی اخلاقی کیفیتیله‌اجتماعی سیاسی تؤققوشمالاریله، اقتصادی، اجتماعی رقابت‌لری و یاریشلاریله کئچمیشه، بوگونه، گلجه‌یه مونا سیبتیله بیربئرده‌بوتؤوشکیلده‌درک‌ائدیرهم‌صنت‌کارکیمی، همده شخصیت کیمی یئتکینلشمیش، پوخته لشمیش، منطق سیز ثبات سیز یادمیل‌لره قارشی باریشماز اولموشدور. جاوید آذربایجان ادبیاتینندا منظوم درامین بانی‌سی‌دیر.

او، «شیخ صنعان»، «آفت»، «ابلیس»، «پیغمبر»، «توپال تیمور»، «سیاووش»، «خیام» درام لاری نین و «آذر» منظومه‌سی و باشقا سیاسی، اجتماعی، غنایی، موضوع‌لاردا یازیل میش اثرلرین موللیفی دیر.

«حسین جاوید» اثرلری نین بیر چوخوندا یاراتدیغی قهرمانلاری نین بیر چوخوکیمی اؤز حیاتینداادا حقیقت، عدالت، سعادت آرامیش، بیر چوخ اضطراب‌لارا دؤزمه‌لی اولموشدور. حسین‌جاوید باشقا

اثرلرینده اولدوغو کیمی غزل‌لرینده‌ده عینی فیکیر، احوال روحیه ایله چیخیش ائدیر. اوقورخماز دیر. حقیقتلری یازماخدا بیرکیمسه یه یاکیمسه لره گذشته گئتمیر. بیرین تقدیس ائتمیر. اونون تانریسی اؤز دئدیگی کیمی گؤزه‌ل لیک دیر سه. آرادیغی دا، یازدیغی‌دا حقیقت دیر.

آذربایجان میللی مغنی سی سیدشوشالی حوسین جاویدین یاخین دوستواولوب بیر چوخ اجتماعی فعالیت لرینده هابئله خیریه‌کنسرت لرینده حسین جاویدله امکداشلیغی اولارمیش. اونلارین بیربیریله فیکیر و دؤشؤنجه دوستولوق لاری‌ها میبا بللی ایمیش او جاوید حاققیندا بئله دئییر : «حسین جاوید استعدادا، قابلیت ده، متفکیرلیکده، ایکینجی بیر شاعیر تاپماق چتین دیر. من چوخ شاعیرلری تانییرام، اونلاردان چوخلی شعرلر اوخوموشام، لاکین حسین جاویده میلیم داها چوخدور. جاویدین شعرلرینده کی فلسفی گؤرؤشلر، منطق، معنا درین‌دیر. خیال دونیاسی گئنیش‌دیر، زنگین دیر. جاوید عصیان‌کاردیر، مباریزدیر،صادق‌دیر، دوزگون دور، دورودور، محکم دیر، سؤزوکیمی یاشاییر یاشادیغی کیمی ده یازیر.» واختیله مشهور غزلخوان شاعیر علی آقا واحید حسین جاویدین جلادلار طرفینده‌ن محواولوندوغونا اشاره ائده‌رک اونو ابدی یاشایاجاق بیر شخصیت‌کیمی قیمت‌لندیرمیشدیر:

جاوید ابـدی دیـر، قـالاجاق نـامی جـاهاندا   محو ائتدیسه جلاد اونو خالقین نـظرینده‌ن
اؤلمزاوبؤیؤک‌داهی، بؤیؤک بیر گله جک وار   اولاد وطـن ذوق آلاجـاق هـر اثـرینده‌ن

جاوید همیشه خالقیمیزین خاطیرینده دیـر   «واحید» اویوخسادا روحیله هموطن لَـریک

حسین جاوید بو غزلی شیخ صنعانین قبری اؤنونده یازمیشدیر :

اویان، ای پیر خوش دل ! قالخ، آییل بـو خـواب راحـتدن
قیامت دیر، قیامت !... قـالخ، اویـان، ذوق‌آل‌بـوفرصت‌دن
ملکلر گؤیدن ائـنمیش، فـیض آلیـرلار خـاک پـاکـینده‌ن
سـئچیلمز ایـندی اصـلا مـقبرین گـولزار جـنت دن
دونانمیش هـر طـرف پـر شـعله یـئلدیزلارلا، جـایزدیر
کـی، تـیفلیس عـرش پـراخـترله دم وورسـون رقـابتدن
آییل، ای شـیخ وجـد آور !آیـیل بـاخ گـؤرنه عـالم دیـر
جهان سرمست اولوب، رقص ائیله‌ییر شوق و شطارتدن
اویــوب سـن بـیر مـلک سـیمایه آتـدین دیـنی، ایـمانی
آتــیب احکـام قـرآنـی، اوزاق لاشـدین طـریقت دن

فقط خوش بیر طریقت قویدون، اصلامحواولوب گئتمز
جاهان دوردوقجا پارلار، یوکسلیر، دوشمز طراوتدن
زیارت گاهینی گول بوسه لر تزیین ائدرهر آن
سن اهل عشق اوچون بیر کعبه یاندیر دین محبّتدن
«ندر معناسی عشقین ؟!» سؤیله ینلر نرده؟ بیر گلسین
گؤروب قدسیت صنعانی، لال اولسون خجالتدن
محبت سیز بوتون معنای خلقت، شبهه سیز هئچ دیر
محبت دیر اوَت، مقصد شو پُر افسانه خلقتدن

وئردیم‌اول‌گون‌کی،زولف‌پریشانه کؤنلومو سالدی نیگار اوزولفده زندانه کؤنلومو
یالواردیم عجزیلن اونا، بلکه خلاص ائده زنجیر زولفه باغلادی دیوانه کؤنلومو
هر قدر اویدوم اول بت ترسا جمالینا یاندیردی شمع حوسنه چو پروانه کؤنلومو
گولزار حوسنه یوسف دل چیخدی سیرائده سالدی اویار چاه زنخدانه کؤنلومو
ائتدیکجه من محبت او کافر بالاسینا ائتدی جفای نازایله ویرانه کؤنلومو
وصله یئتیرمه ییب، گئجه گوندوز فراقده تبدیل ائدیبدی لاله صیفت قانه کؤنلومو
بزم ووصاله حسرت اومیدوارایدیم سالدی بلای فرقته مستانه کؤنلومو
گلچین بی‌نواایدیم، اولدوم مرید شیخ یاندیرمیشام من آتش هجرانه کؤنلومو

منی آنلاتما کی عشق، عالم سئودا، نه ایمیش ؟
بیلیره‌م من سنی گئت ! هر سؤزون افسانه ایمیش
گئت گولوم : گئت گؤزه‌لیم ! باشقابیر عاشیق آرا، بول
دویدوم آرتیق سنین عشقینده کی معنانه ایمیش
بی وفاسان، ملک اولسان بئله اویمام داها، گئت
کیم کی، اویموش سنه، کؤنلوم کیمی دیوانه ایمیش
یئتیشیر، گئت ! منی قهر ائیله مه، تر ساقیزی، گئت
آنلادیق شفقت آیین مسیحا نه ایمیش
سنی بیر ساده دیل، آزاده ملک سانمیش ایدیم
نئیله ییم !... آه ... کؤنول روحونا بیگانه ایمیش

ســنی تــقدیس ائــدرک بــیر داهــا ســئومم اصــلا
نه ایمیش سانکی بو عشق ؟! عاشق شـیدانـه ایـمیش
عــالم ذوق و صــفادن مــنه بــحث ائــتمه، ســاقین
بیلدیک آرتیق بـوجاهان مـۆلکۆ، نـه ویـرانـه ایـمیش

بدرددین سید زاده

۱۳۶۴ ـ ۱۲۹۹ هـ ق

باکی نین «کۆشله» کندینده آنادان اولموشدور. کند مکتبینده آلدیغی تحصیلی دارالمعللیمده داوام ائتدیریب. فضولی و میرزه الکبر صابیر مکتبی نین یئتیشدیرمه سیدیر. زنگین ادبی ارثی واردیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر.

ایندیکی ائیله دین، ای مه، منی حـیران اوزونـه
واقیف اول حالیما، تـاگـلمه‌یه نـقصان اوزونـه
اول قدر باری غـمین چکـدیم، اولوب قـدیم خـم
گلمه سـین بـارغمین ایشـلری آسـان، اوزونـه
لشکــــر حُســـن مــلاحتله دیــلیم ســلطانی
ائیله دین آخـیری بـیر بـنده‌ی فـرمان اوزونـه
شـــانه ووردوقـجا، نـیگارا، او پـریشان زولفـه
تئل به تئل واله اولور زولف پـریشان، اوزونـه
نذردیر یئتسه الیم وصلینه، قـوربان دئـمیشم
گل آلیب جانیمی قورتار، ائله قـوربان، اوزونـه
آچــمام اول دیــلده اولان دردیـمی اغـیارلره
اذن وئـرسن دئـیَرَم مـن اونـو پـنهان، اوزونـه
عاشیقیم دیر دئمه «بدری» نی، سگ کـوییندیر،
سـنی تـاری بـوقدر سـؤیلـه‌مه بـهتان، اوزونـه

اگــر گــؤرمزسه هـرگون زولف یـاری شـانه دیـنجلمز
بو واضـح دیـرکی، زنـجیر اولمـاسا دیـوانـه دیـنجلمز

لبـــین شـــوقیله قـــان اولدو، یـئنه دیـنجلمدی کـؤنلوم
بوقان اولموش ندندیر دؤنسه مین یول قانه، دینجلمز ؟
ائدر فریاد کؤنلوم سانکی بیر قوشدور ایـلان گـؤرمیش
ساچین یاد ائیله دیکجه دؤزمه ییب هیجرانـه، دیـنجلمز
گــرک مـــیخانه دن اغـــیاری قـــووسون پـــیر مـــیخانه
اگر قوومازسا هئچ مـومکون دئـییل، مـیخانه دیـنجلمز
وطـــن جـــلادی دیـــنجللم دئـــیر ســـه ائـــیلمه بـــاور
اونون هر بـیر سـؤزو افسـانه دیـر، افسـانه، دیـنجلمز
وطن عاشیق لری پروانه دیـر، نـازلی وطـن بـیر شـمع
او شمع ایچره اؤزون یـاندیر مـاسا پـروانـه، دیـنجلمز
داغـــیلمیش یـــوردونو «بـدری» الیـله ائـتمه سـه آبـاد
رقـــیبین مـــولکونو گـــر قـــویماسا ویـــرانـه، دیـنجلمز

محرم اول، زولف سیه ایـچره دولان، شـانه کـیمی
ائـــتمه زنـجیر اونـــو اؤز بـوینونا دیـوانـه کـیمی
گل بیزیمله دوراوتور، صحبت ائدیب، هـمزبان اول
قاچما بـیزدن، نـه بـاخیرسان بـیزه بـیگانه کـیمی
زولفـــونون بـــیر تـــئلینی بـاد صـبا اسـدیر سـه
حســـدیمدن اوره یـــیم تـــیترَر اَســـر نـانه کـیمی
دؤزمؤسن خالی لبین دؤرونه دیل مـرغی اوچـون
چـــیله آغـــزیندا یـــئراوزره ســـپلن دانـــه کـــیمی
گل بیر انصاف ائله زاهید، سن اؤزون اول مـنصف
هـــاردا وار بـــیر ائـــله مسجد اولا مـیخانه کـیمی ؟!
ســـنه، واعـــظ، اینانان وارسـادا آمـما، نـه ائـدیم
منه هر سؤیله دیگـین سـؤز گـلیر افسـانه کـیمی
شـــمع رخســـارینی گـــؤردوکده نـیگارین، بـدری
یـــاندیریب جـانینی قـوربان ائـله پـروانـه کـیمی

علی فیطرت

۱۳۶۷ ـ ۱۳۰۸ق

۱۳۲۷ ـ ۱۲۶۸گ

آذربایجانین مبارز چاغداش شاعیری علی محمد اوغلی فطرت تبریزده روحانی عایله سینده آنادان اُلموشدور. او ایلک تحصیلینی تبریزده مکتب خانادا آلیر. آتاسی ملا محمد ادبیات‌لا ماراخلاندیغی اوچون علیده ادب و شعر تأثیرینی اؤز آتاسیندان آلیر. وانله همین تأثیر نتیجه‌سینده ۱۵ ـ ۱۶ یاشلاریندان شعر یازماغا باشله ییر اونون گنجلیک ایللرینده یازدیغی شعرلر «بایقوش و بؤلبؤل» و «دیوان فطرت»آدلی منتخباتی‌تبریزده چاپ اولموشدور.اوایگیرمی‌ایل‌تبریز- جلفا دمیریول اداره‌سینده ایشله میشدیر.

علی‌اون ایله یاخین تبریز چاپخانالارئندا حورؤف دوزمؤشدور. ۱۳۲۴ ده تبریزده یئنی حرکاتا قوشولموش دور. و آزادلیق یولوندا مبارزه آپارمیشدیر. او آذربایجانلیلارا و آذربایجان توپراغینا سونسوز محبت بسله میش اونون گؤزه للیگینه مفتون اولموشدور.

۱۳۲۵، ایلده شاه قوشونلاری آذربایجانا باسقین ائدرکن پولیس اورقانلاری اونو، توتوب، دوستاق ائدیرلر. او آغیر شکنجه‌لر آلتیندا قالیر. و نهایت ۱۳۲۷ نجی ایلده آزاد اولدوقدان بیر آی صونرا وفات ائدیر.علی‌فطرتین شعرلری درین حسیّاتلی و یوکسک عاطیفه ایله دولودورآخیجی دیر، گوج لودور. وزن جهتدن ائله روان دیرکی اونلاری مسلسل کیمی آردی‌کسیلمه‌دن. یؤکسک حسّله توند ریتمله اوخومالی اولور سان سونرا بو قناعته گلیرسن‌کی شاعیر علی فطرت آزادلیق مبارزه‌سی دؤورونون شاعیری دیر. «آزادلیق» یولوندا مبارزه تکجه اونون دونیا گؤروشونده، دوشونجه‌له رینده یوخ همده غزلله رینین ریتم و وزنینه‌ده هوپموشدور:

صنما، سن کیمی بیر دلبر زیبا اولماز — گون ایله آی داسنه حوسنده همتا اولماز
واردی‌مین‌لرجه وگون شوخ پری چهره نگار — لیک سن تک بیریسی شوخ و دلارا اولماز
هانسی گولشنده‌سنین‌تک‌گول اولورعالمده — چشم مستین کیمی هئچ نرگس شهلا اولماز
بیر نظر گؤرسه اگر عارض آلین هر کس — بیرده گولشنده گوله میل تماشا اولماز
آذرستانی جامالین ائله ییب وادی طور — طور سینادادا هرگز بوتجلا اولماز
طاق‌ابرولرینه سجده ائده‌نلر سؤیلر — بوگؤزه‌ل لیک ده یقین طاق کلیسا اولماز
عاشقین سالما نظرده‌ن،دولانیم‌باشینامن — گؤروسن،من‌کیمی‌بیرعاشق شیدا اولماز
من مهجورو بوگؤن زار قویوب هجرانین — هیجرینه‌منده‌ایـنان‌تاب‌وتوانااولماز
«فطرت» آ، بوغزل نغزی یئتیراتمامه — عشق اهلینده بیلیرسن، سر و سودا اولماز

مــنه ایــندی شــماتت ایـله یـیر مـزدور بـی وجـدان
مـعاشین دست رنـجیله کـی، تأمـین ایـله یـیر فـطرت
خدایا شکـر یـوخدور ئـوزگه عـیبیم کـیم ائـده اظـهار
کی، ائتسین خلق مـندن سـیز کـیمی بـودهرده نـفرت
اۇزۆم پارلاقدی گۆن تک، ذرّهجه یوخ عـیب،نـقصانیم
کی تـا ائـتسین اونـی عـنوان الیـنده مـرد بـد سـیرت
بــونی آنــلار هــامی مـن روز و شب بـو آذرسـتاندا
تـلاش ائـتدیم ایشـیمده، چکـمه دیـم نـامرددهن مـنت
شــرافت مـنده دیـر، نــه سـندهای نـامرد بـی وجـدان
بو زحمتله کمال اخذائیله دیم تا پدیم بویوک شؤهرت

حسن سیار

۱۳۵۵ ـ ۱۳۰۹ هـ.ق

باکی نین «شاغان» کندینده آنادان اولموشدور. عایلهسی باکییا کؤچموش، بالاجا حَسَنین‌ده حیاتلا تانیشلیغی بو قاینار شهرده باشلامیشدیر. زحمتکش حیات‌کئچیرمیش، سوچللگی دوزهلدهر میش، دوسلاری اونا حسن چللک ده دئییردیلر. «ملا نصرالدین» مجلهسینده و باشقا مطبوعاتدا چیخیش ائتمیشدیر. باکیدا وفات ائدیب.

ساقی، وصلین منی تاسالدی وطندن وطنه
دوشدو دیوانـه لیـیم ذکـری دهـندن دهـنه
اولماسایدیم من اگر، ای گول، اۇزۆن حیرانی
کؤنلومون بولبولواوچمازدی چمندن چمنه
بیرتئلین‌دوشسه‌اگر، رشتهی جانیم اۇزۆلر
چوخ پـریشان اولورام شـانه گـلندن گـلنه
سر کـوییندهٔ مـنی دفـن ائت، امـانت قـویما
آختاریب بیرده دخـی بـوکمه کـفندن کـفنه
چوخ حسن‌لر سنه مشتاق دی «سیار» کیمی
سن‌اۇزۆن فرق قوی، ای‌شوخ حسندن‌حسنه

*

اودلار تؤکولور آه ائله دیکجه دهـنیمدهن
واقف دئییل اول شوخ یئنه بو مـحنیمدهن
مین چشمه ایله جاری آخار هر یئره قانیم
اوخلاریمی، بیر ـ بیر چکن اولسا بدنیمدن
تخمیر اولونـوب خـاک مـحبتله وجـودوم
اۇلسـم ده گـلر بـوی مـحبّت کـفنیمدن
مــــن بــــارگه عشـــقده اربـــاب کـمالم
مین ذوقـه یـئتر اهـل جـاهان انـجمنیمدن
آتش لره یـــاندیرسا مـــنی شـوق مـحبّت
«سیار» م الیم اوزمـهرم اصـلا حسـنیمدن

سن ملاحت مولکونون، ای ماه پاره، شاهیسن
گؤستریب روخسارینی مات ائیله مهر و ماهی سن
مسجیدی زاهد توتوب، میخانه‌نی پیر مغان
سن طریق عشقی توت، درک ائیله اول راهی سن
دانه‌ی خالین چکیب زُهادی حریم کویینه
آدم اول، قویما بهشته هریئتن گؤمراهی سن
رتبه‌ی عالی دیلر سن توت طریق اهل فقر
توپلاما، وئرمز ثمر، بونجا جلال و آهی سن
دون ائشیتدیم ائتمیسن سیر چمن اغیارایلن
حیف کیم، هر نانجیبین اولموسان همراهی سن
هجر ایامی گئدر بیر گون گلر دوران وصل
صبر قیل بونجا کؤنول آه اوسته چکمه آهی سن
الفتین کسمه، «حسن سیار» ه رحم ائت، ای صنم
یاخما هجران اودونا ابن عباداللهی سن

ماهیم تؤکنده رویینه زولف سیاهینی
عرشه اوجالدیر عاشق مسکینین آهی‌نی
دشت ختایه مشک ساچار شبهه یوخ، اگر
آهو گؤره او زولف سیاهین نگاهینی
گرشاه گؤرسه بیر نظر ای لیلی وش، سنی
مجنون مثالی توبه وئرر تخت گاهینی
خالین خیالی قیلدیمی دیل کشورین مقام
هند ومی، یا کی، رومه چکیب دیر سپاهینی ؟
گل بیر خرامُ نازیله گؤستر جمالینی
قیلسین نهان سماده فلک مهر و ماهینی
گؤرسه اگر او گول اوزؤوو باغبان دهر
بی شبهه کیم، قوپاردیب آتار گول گیاهینی
قیل‌توبه، جورمؤنۆ دخی «سیار»ین عفوقیل
شاه لار گداسی نین کئچر، ای مه، گؤناهی نی

کفردئر زاهد اگر زولفووه، بهتان دیر بو
آری، نادان نه بیلیر قدرینی، ایمان دیر بو
ظلمت زولفون ایله لعل لبین گؤرسه اگر
خضر سؤیلراونا:سرچشمه‌ی حیوان دیر بو
زاهید،اول‌نوروَشین‌بوگولی‌روخسارینا باخ
بیزه‌وعدائیله‌دیین روضه‌ی رضوان‌دیر بو؟
حشراولونجااومهین‌مهری کؤنۆلدن‌چیخماز
وارنه مومکون چیخا، آرام دل و جاندیر بو
تیر مژگانینی، ای دل، دئمه چک سینمدن
لطف ائدیب یارمنه ائتدیگی احسان دیر بو

اول پریزاده کونول شیشه سی نی قیلدی شکست آللاه، آللاه، دئمک اولمازبونا اینسان دیربو!
قووما «سیار»ی قاپیندان وارایسه جرمی اگر یئنه، ای مه، سنه بیر بنده ی فرمان دیر بـو

محمد علی شفایی

۱۳۸۷ ـ ۱۳۰۸ هـ ق

باکی نین مشدآغا کندینده روحانی عایله سینده آنادان اولموشدور. ملاخانا و مدرسه (حوزه) تحصیلی گؤرموش، کلاسیک شعرین اینجه لیک لرینه بلدایمیش، نظامی و حافظی فارس دیلینده ازبر بیلیرمیش، خیامین رباعی لری نی ترجمه ائتمیشدیر. مطبوعاتدا چیخیش ائدرمیش. «مشد آغا» دا وفات ائدیب، مزاری محمد باغیر قبیرسانلیغیندادیر.

جام عشقین دیـر ائـدن عـاشیق لری دیـوانـه لیک
یوخسا ای مه، کیم بیلیردی کیم ندیر مسـتانه لیک
آتش آه جگــــر ســــوزیمله یــانمازدی کـؤنؤل
اولمــاسایدی شــمع رخســارین اگـر پـروانـه لیک
قــان اولور قــلبیم، دگــنده، شـانه اول گـیسولره
اولمایایدی کاش بـو عـنبر بـار تـئل لر شـانه لیک
نــه یــئتر بـیگانه لردن اعــتراضـیم وار ایکـن
آه او گــــوندن آشــــنالردن اولا بــــیگانه لیک
بــاشیما جـمع اولدو بـایقوشلار خـیالاتیم کـیمی
گؤردولر چون خـانه ی قـلبیم اولوب ویـرانـه لیک
عــاشق کـامیل دئـمه مـجنون سـرگردان اؤ چـؤن
مکــتب عشـقین هـله بـیر درسـیدیر دیـوانـه لیک
اولماسین بیردم، «شفایی» بـوش الیـن پـیمانه دن
اولماییبدیر تا کی باشین کاسه سـی پـیمانه لیک

دویـدی گـؤز هـر بـارَدن مـه پـاره لردن دویـمادی
مست گؤزلردن، گـؤزه ل روخسـاره لردن دویـمادی
بیر قارا زؤلفؤ گـؤروب، کـؤنلوم اسـیر اولدواونـا
آغ گـؤنؤم قـاراائـدن اول قـاره لردن دویــمادی

دویــدولار قـانیمدان اگـری تـیغه بـنزر قـاشلیلار
حسرتیم قالدی، من اول خونخوارەلردن دویـمادیم
هر زامان هر یئر ده گؤردۆم بیر گول اۆزلۆ نازنین
صــحبت ائـتدیکجه او شکـز پـارەلردن دویـمادیم
بــو مــحبّت عــالمی، یــاران، مــذمت ائـتمه یـین
عشق ایـله مـخمور ایـکن، خـماره لردن دویـمادیم
شوخ یـئریشلی نـازنین لر بـی قـرار ائـتدی مـنی
نــه تــماشادان نــه او رفــتاره لردن دویــمادیم
جوش ائدر عشقیم قوجالدیقجا «شفایی» سن کیمی
من ده بـو یـوردومداکـی مـه پـارەلردن دویـمادیم

دینله کؤنلوم، دینله گؤر نه خوش نوادیر موسیقی
قلب آچان روح آرتیران بیر دلگشـا دیـر مـوسیقی
بــزم عشــقه دورلو آهـنگ لر له شـورانگـیز اولان
بــــلبل بــاغ صـــفا روحـــا قــیدادیــر مــوسیقی
دینله تـا گـؤلسۆن کـؤنول گـولزار آچسـین لالەلر
گـؤلشن قــلبه نســیم جــان فــزادیـر مـوسیقی
طرفه بیر روحانی عالم دیـرکی، سـیریندە اونـون
چوخ صفا لار وار بیر اۆزگه باصفا دیـر مـوسیقی
هر کس اۆز عرفان ذوقی قـدری اونـنان ذوق آلیـر
ذوق ســؤزلرله دۆشــۆنمه آشــنادیر مــوسیقی
موسیقی قدرین نه بیلسین ذوقسـوز بـی روحـلار
عشــق بــازاریــندا گــوهردن بــهادیر مــوسیقی
رقصه تحریک ائـیله یـیر رقـاصی اول بـیاخـتیار
مـــعنوی تأثـیرلی صــورت نــمادیر مــوسیقی
هر صدا سی عشقدن روح آرتیران بـیر نـغمه دیـر
هر نـواسـی سـئوگیدن بـیر مـاجرا دیـر مـوسیقی

چال، مغنی، چال آذربایجان هاواسی عشق اۆ چۆن
خوش غزللردن دئییلسین خوش نوادیر موسیقی
خسته‌ی عشقم «شفایی» یوخ منه اۆزگه علاج
دردبی درمانیما یالنیز شفادیر موسیقی

گهرالان‌نی ابراهیم عظیم اوغلی ذاکیر

۱۳۵۰ - ۱۲۷۰گ

اردبیلین یاخینلیغیندا کهرالان کندینده آنادان اولوب اوشاق ایکن آتاسین الده‌ن وئریب. درسی پارا قالیب عمی سینین یانیندا کند ایشلرینده ایشله‌میش‌دیر اوگنج یاشلاریندا عمی‌سی ایله بیر لیکده توزکمنستانا «مرو» شهرینه کؤچوب و بوردا ملا نصرالدین مجلّه‌سی ایله تانیش اولموش و اونون تأثیری آلتیندا ایلک شعرینی یازیر:

فریاد ائدیره‌م بلکه یاتان ملت اویانسین
آچسین گؤزونی ائیله مه سین غفلت اویانسین

۱۳۲۴ نجی ایلده اردبیلده یئنی حرکاتا قوشولوب؛ فعال اشتراک ائدیر. ادبی مجلیسلرده اؤز وطن پرور شعرلریله چیخیش ائدیر. او عینی حال‌دا «ضد فاشیست» تشکیلاتی‌نین عضوو اولور. او «۲۱ آذر» حرکاتی اشتراکچیسی و تشکیلات چی سی اولدوغو اوچون ۱۳۲۵گونش ایلینده یوخاری آذربایجانا مجبوری کؤچوب گنجه شهرینده یاشاماغا مجبور اولور.

«ذاکر» غیرتلی وطن پرور زحمت کش خصلتلی آدام اولوب او هئچ زامان هئچ مکاندا ظلمه اییلمه‌میش ظالیملره قارشی آمانسیز اولموشدور. «ذاکیر»ین یوخاری آذربایجاندا نئچه نئچه شعر کتابلاری و سئچیلمیش اثر لری چاپ اولوب. اوگنجه‌ده یاشاییرکن یئرلی حکومتین چیرکین ایشلرین تنقید ائده‌ره‌ک اونلارین «عدالت پرده‌سی آلتیندا عدالت سیزایشلرینی افشاائدیر. اونا گؤره‌ده غربت‌ده ده تعقیب و تضییق لره معروض قالیر. او عؤمرۆن سونونا قدر وطن و آزادلیق حسرتیله یاشامیشدیر. وطنین بیر آن اونوتمامیش، آزادلیق اوغروندا مبارزه‌ده بیر آدیم‌دا آیریلمامیشدیر.

«ذاکر»ین غزل‌لری نیک بین روحلو دور. حقیقی وطن سؤه‌ن بیر شاعیرین قلبین‌نن قوپان اودلو آلوولو سؤزلرله دولودور. غزللرینه سئچدیگی وزن چوخ اویناق‌دیر. کتابلاری «منیم‌آندیم» «ظفر گونشی» «مبارز گنج لر» «وطن نغمه‌لری» و «کلیات» دیر. اونون «غزللر» کتابی داگنجه و باکیدا چاپ ائدیل‌میشدیر. ذاکیر غزللرینده معاصیر مضمون لار ایشلتمیشدیر. او غزلی اؤزۆ دئمیشکن «شوخ قیزلارا» یازمامیش اونون سئوگیلیسی «وطن» اولموشدور.

فصل بهارین عطری، گولر یاسمن ده دیر بولبول لرین گؤزو اودو، باغ و چمن دەدیر.
هرواخت گؤرندەگول اؤزؤنؤ ائیلەرەم یقین بوکامیل اوستالیق سنه صورت چکن دەدیر
عاشیق او دور یانار اودا پروانه تک یانا پروانەیه صفا گونو ناره دو شندەدیر
قاچماز بلادن عاشیق اولان امتحان وئرر بوامتحان حبیبینه قوربان کَسَنده دیر
چوخلار دئیرلر عاشیقم اما اینانمایین صادق‌بیر امتحان اولان جاندان کئچن دەدیر
عشق عالمینده عاشیقه لازیم دئییل طبیب بو درده کیم دوچار اولا درمانی سندەدیر
شادلیق زمانی عاشیقه ایستکلی یارایله بیر یئرده اَیله شیب مِیِ‌گلگون ایچنده دیر

سنون اؤ سته گؤزەلیم نازایله راحت یاشارام
ایچەرەم چشمه سویون ای مه طلعت یاشارام
گزرەم باغ و چمن زارووی هر شام و سحر
گوللروندن آلارام دایمی لذت یاشارام
کوه و صحرالرووه باخسام اولور شاد اورگیم
یه ییرەم سنده وطن هر جوره نعمت یاشارام
گئجه گوندوز سنه بیل عاشق مستانه منم
اودو تعریفؤن اولوبدور منه صحبت یاشارام
هر مجالسده اوتوررام سنون اوصافوندان
دویمارام وصفون اولوبدور منه قسمت یاشارام
باخمارام زاهده جانا گؤرورەم آمالین
شیخ و مفتی سؤزونه قویمارام قیمت یاشارام
قاچمارام هر نه قدر رنج و بلا چکسه باشیم
چونکی سندن تاپارام شأن و شرافت یاشارام
هر زمان سنده چَکَر چرخ فلک قوس و قزح
اوز وئریر باخدیقجان قلبیمه حیرت یاشارام
منه ای شانلی وطن جنت و رضوان سن سن
اوندان اؤتری ییه رەم مین جوره تهمت یاشارام

بـــودو فـیکریم بـزه‌نیب عـالمه مشـهور اولاسـان
انــده‌رم تـاکـی اولونـجک سـنه خـدمت یـاشارام
کــیم سـنه ائـتسه خـیانت اونـا دوشـمن اؤزومـم
کیم اولور اولسون اونا قویمارام حؤرمت یـاشارام
ای وطـــن مــن بــیلیره‌م حب وطــن مــعناسین
او دو سندن دیله ره‌م هـر جـوره حـاجت یـاشارام
نــئچه ایــللردی اوره کـده‌ن چکـرم حسـرتووی
مــنه ســنده‌ن بــیلیره‌م واردو کـرامت یــاشارام
طعنه تکفیر سـؤزونده‌ن بـونی بـیل بـاکیم یـوخ
بیلکی عـجز ائـتمه مـیشم خـلقه حـقیقت یـاشارام
هـــر گـئجه زاهــد آتــار اللــی دفــه نــاره مـنی
من اوچـون نـوش اولوبـو طـعنه مَذمّت یـاشارام
بـــاخمارام جـــاهل و نـــادانــلرین تــهمتینه
«ذاکــیره» م چکــمره‌م والاهــی خـجالت یـاشارام

کـــؤنول مــن عــاشق حــرّیتّم چــون افــتخاریم وار
مـــنیم آزاده لیک تک قـــلبده‌ن ایســتکلی یـــاریم وار
مــنه گــؤسترمه دونــیاده گــؤزی شــهلا گـؤزه‌للردن
گؤزه‌ل زحمتکش ائللرده‌ن گول اوزلو چوخ نـیگاریم وار
گئدیب زاهید لره سؤیله مـنه چـوخ ائـتمه سـین طـعنه
حـقیقت اهـلی یـم دؤنـیاده دوزگـون بـیر شـعاریم وار
بــهشتی اونــلارا وئـردیم یـاخامدان ال گـؤتورسون لر
مــنیم دونــیا ائــوینده گــؤلشنیم وار لاله‌زاریــم وار
اولار گئتسین اوتورسون مسکن ائتسین عـرش اعـلانی
مــنیم بــاغ و چــمن ده‌ن ده گـؤزه‌ل دلبـر دیـاریم وار
اونــون فکـریده بـیر عـالم گـزیر اونـدا حـقیقت یـوخ
مـــنیم فکــریم جــماعت دیــر اولاردان انــتظاریم وار

اولار ایستر گـؤزی بـاغلی بشـر قـالسین جـهالتده
مـنیم ده نـوعی مـی قـورتارماغا چـوخ اعـتباریم وار
گئدیب عقبا ائـوینده عـیش و عشـرت ائـیله‌سین زاهـد
مـنیم ده هـانسی عـالمده دولانسـام اخـتیاریم وار
گـئچیبدیر عـؤمرو «ذاکـیر» بـیرده مـوهوماتا آللانـما
مـرامـیم دان گـؤتورمم ال اونـا چـوخ اعـتباریم وار

مـن غـزل یـازماقدا شـوخ قـیزلار دیـیلدیر نـییتیم
هـمدمیم حب وطـن دیـر سـئوگیلیم - اؤزمـیللتیم
بیر قوجا مذاحی یام اؤزخالقیمین اؤز یـوردومون
هـاردا ایـلشسم وطـن اولادی دیـر هـم صـحبتیم
چون وطن تورپاغی وئرمیشدیر آنام تک سـؤدمنه
نازیمی خـالقیم چکـر یـوردوم وئـرر هـر نـعمتیم
یـوردومون عشـقیله یـانام اودلارا پـروانـه تک
خیدمت ائـتمک دیـر اونـا دونـیاده هـر آن عـادتیم
«ذاکیرم» دوشـمز الیـمده‌ن هـئچ زامـان دفـتر قـلم
بوسببَده‌ن خلق ایچینده هر گؤن آرتـار حـؤرمتیم

مَشَدی خانیم لیلا

۱۳۳۰ - ۱۳۱۰ هـ ق

باکیدا آنادان اولموشدور. شاعیر سید زرگرین حیات یولداشی اولوب. ادبی عالمه معلوم اولان ایکی‌غزلی‌ده اونا اتحاف ائتمیشدیر. فضولی ادبی مکتبی نین یئتیشدیرمه سیدیر. بوغزل شاعیره «مشهدی‌خانیم لیلا» نین اؤلوم یاتاغیندا ارینه دیکته ائتدیگی وداع دیر. شخصی خصوصیت داشیسادا هر ایکی غزل «ناتوان»ی سئون بوشاعیره‌نین قابلیتلی صادق و نجیب بیر انسان اولدوغونو بیلدیریر. سیدزرگرین‌ده جاوان ایکن وفات ائدن شاعیریه اتحاف اولونموش غنایی پارچالاری واردیر.

ائـدیم یـارب نـه چـاره مـندن اول جـانانیم آیـریلدی
بو هـجران دیـده جـانیمدان او شـیرین جـانیم آیـریلدی

بـــودو فـیکریم بـزه‌نیب عـالمه مشـهور اولاسـان
ائــده‌ره‌م تـاکـی اولونـجک سـنه خـدمت یـاشارام
کــیم سـنه ائـتسه خـیانت اونـا دوشـمن اؤزومـم
کیم اولور اولسون اونا قویمارام حؤرمت یـاشارام
ای وطـــن مـــن بـــیلیره‌م حب وطـــن مـــعناسین
او دو سندن دیله ره‌م هـر جـوره حـاجت یـاشارام
نـئچه ایـــللردی اوره کـده‌ن چکــرم حسـرتووی
مـــنه ســـنده‌ن بـــیلیره‌م واردو کــرامت یـــاشارام
طعنه تکفیر سـؤزونده‌ن بـونی بـیل بـاکیم یـوخ
بیلکی عـجز ائـتمه مـیشم خـلقه حـقیقت یـاشارام
هــر گــئجه زاهــد آتــار اللــی دفــه نــاره مـنی
من اوچـون نـوش اولوبـو طـعنه مَـذمّت یـاشارام
بـــاخمارام جـــاهل و نـــادانـــلرین تـــهمتینه
«ذاکـیره» م چکـمره‌م والاهـی خـجالت یـاشارام

کـــؤنول‌ مـــن عـــاشق حـــرّیتّم چـــون افـــتخاریم وار
مـــنیم آزاده لیک تک قـــلبده‌ن ایســـتکلی یـــاریم وار
مـنه گـؤسترمه دونـیاده گـؤزی شـهلا گـؤزه‌للردن
گؤزه‌ل زحمتکش ائللرده‌ن گول اوزلو چوخ نـیگاریم وار
گئدیب زاهید لره سؤیله مـنه چـوخ ائـتمه سـین طـعنه
حـقیقت اهـلی یـم دؤنـیاده دوزگـون بـیر شـعاریم وار
بـــهشتی اونـــلارا وئـردیم یـاخامدان ال گـؤتورسون لر
مـنیم دونـیا ائـوینده گـؤلشنیم وار لاله‌زاریـم وار
اولار گئتسین اوتورسون مسکن ائتسین عـرش اعـلانی
مـنیم بـاغ و چـمن ده‌ن ده گـؤزه‌ل دلبـر دیـاریم وار
اونـــون فکـریندە بـیر عـالم گـزیر اونـدا حـقیقت یـوخ
مـــنیم فکـریم جـماعت دیـر اولاردان انـتظاریم وار

اولار ایستر گـؤزی بـاغلی بشـر قـالسین جـهالتده
مـنیم ده نـوعی مـی قـورتارماغا چـوخ اعـتباریم وار
گئدیب عقبا ائـوینده عـیش و عشـرت ائـیله‌سین زاهـد
مـنیم ده هـانسی عـالمده دولانسـام اخـتیاریم وار
گـئچیبدیر عـؤمرو «ذاکـیر» بـیرده مـوهوماتا آللانـما
مـرامـیم دان گـؤتورمم ال اونـا چـوخ اعـتباریم وار

مـن غـزل یـازماقدا شـوخ قـیزلار دیـیلدیر نـییتیم
هـمدمیم حب وطـن دیـر سـئوگیلیم ـ اؤزمـیللتیم
بیر قوجا مذاحی یام اؤزخالقیمین اؤز یـوردومون
هـاردا ایـلشسم وطـن اولادی دیـر هـم صـحبتیم
چون وطن توریاغی وئرمیشدیر آنام تک سـؤدمنه
نازیمی خـالقیم چکـر یـوردوم وئـرر هـر نـعمتیم
یـوردومون عشـقیله یـانغام اودلارا پـروانـه تک
خیدمت ائـتمک دیـر اونـا دونـیاده هـر آن عـادتیم
«ذاکیرم» دوشـمز الیـمده‌ن هـئچ زامـان دفـتر قـلم
بوسبَبده‌ن خلق ایچینده هر گؤن آرتـار حـؤرمتیم

مَشدی خانیم لیلا

۱۳۳۰ ـ ۱۳۱۰ هـ ق

باکیدا آنادان اولموشدور. شاعیر سید زرگرین حیات یولداشی اولوب. ادبی عالمه معلوم اولان ایکی‌غزلی‌ده اونا اتحاف ائتمیشدیر. فضولی ادبی مکتبی نین یئتیشدیرمه سیدیر. بوغزل شاعیره «مشهدی‌خانیم لیلا» نین اؤلوم یاتاغیندا ارینه دیکته ائتدیگی وداع دیر. شخصی خصوصیت داشیسادا هر ایکی غزل «ناتوان»ی سئون بوشاعیره‌نین قابلیتلی صادق و نجیب بیر انسان اولدوغونو بیلدیریر. سیدزرگرین‌ده جاوان ایکن وفات ائدن شاعیریه اتحاف اولونموش غنایی پارچالاری واردیر.

ائـدیم یـارب نـه چـاره مـندن اول جـانانیم آیـریلدی
بو هجران دیـده جـانیمدان او شـیرین جـانیم آیـریلدی

ائـــدیم یـــارب نـــه چـاره مـندن اول جـانانیم آیـریلدی
بو هجران دیـده جـانیمدان او شـیرین جـانیم آیـریلدی
گـئدیب سـیر ائـتمه یـه اغـیار لرله بـاغا، بسـتانه
گـوناه ائـتمم دئسـم : «مـندن اگـر یـزدانـیم آیـریلدی»
اگر کوسموب اگر خشم ائتمه ییب اینجی مه ییب ای دیل
گولوندەن بس نه اوْچون بوْلبوْل خوشخوانیم آیریلدی
فـــزوندور لیـلی دن شـیرین‌یدن عـذرادن انـدوهوم
مـنیم فـرهاد و قـیسیم وامـق و صنعانیم آیـریلدی
نه نوعی صـبر ائـدیم هـجرانـینا مـجنونون ای «لیـلی»
حـیاتیم روحـوم آیـریلدی شـهیم سـلطانیم آیـریلدی

حـالال قـیل مـنی ای شـاعر فکـار اؤلورەم
ائـدیب داهـا مـنی گـرگ اجـل شکـار اؤلورەم
زمانه قویمادی بیر دم دئـییم گـولوم دانـیشیم
گـؤزومو قـویدو مـنیم سـنده انـتظار اؤلورەم
بـاهار عـؤمرومو دؤوران دون خـزان ائـتدی
اولوندی عیشرتیمین رختی تارو مـار اؤلورەم
او آغـلایان گـؤزووه گـؤزلریم فـدا اولسـون
دایـانما آل کـفنیم حـاضیر ائت مـزار اؤلورم
مـنی بـاغیشلا گیلن چـوخ خـجالتم سـندەن
جفامی چکـمیسن افسـوس صـد هـزار اؤلورەم
نشـانه قـالمادی مـندەن قـیزیم دا اؤلدو مـنیم
گـؤزومه اولدو عـجب تـیره روزیگـار اؤلورەم
قـیزیملا مـن سـنه ای عـاشیقیم فـدا اولدوق
بـو بـیر غـزل سـنه مـندندی یـادیگار اؤلورەم
حـالال قـیل گیلن ای قـیس خسـته «لیـلی»نـی
گـؤروم اولا سـنه پـروردیگار یـار اؤلورەم

علی آغا محمدقولی اوغلی اسکندر (واحید)

۱۳۸۵ - ۱۳۱۲ هـ.ق

با کیدا آنادان اولموشدور. بیر نئچه ایل ملاخانا تحصیلی گؤروب. واحید اؤچؤن ملاخانادا اؤیره‌ندیگی ایکی - اوچ ایللیک ساواد البته آز ایدی. او، شخصی مطالعه، فردی اؤزونو تکمیللشدیرمه یولونو سئچیر. فضولی، سید عظیم، صابیر، راجی، صراف کیمی اؤلمز صنت کارلارین اثرلرینی اوخویوب اؤیره نیر، اونلاردان معناً قیدالانیردی. او فضولی ادبی مکتبینین یئتیشدیرمه سیدیر. ۱۳۵۸ هـ ق (۱۹۳۹ م) میلادی ایلینده‌ن شعر کتابلاری دفه‌لرله نشر ائدیلیب. واحد معاصرلری طرفیندن «فضولی‌یادگاری» لقبینی آلمیشدیر. واحیدین غزل لری آغیز لاردا دیلدن دیله ائلدن ائله گزیر. اونون داباشلیجا سببی دیلینین ساده لیگی صمیمی لیگی و آیدین لیغی دیر.

واحید ایلک شعرینی ۱۸ یاشیندا ایکن یازیر. اونون جاوانلیق چاغیندا غزل شعر مجلس‌لری دایر اولورموش. اودا عبدالخالق یوسفین ائوینده توپلانان شعر مجلیسینده و باشقادرنک‌لرده شرکت ائدیر واحید بو مجلس لرده عبدالخالیق یوسف، آغاداداش منیری، مشدی آذر، حسن سیار، هاشم‌بَی‌ثاقب‌محمد آغا جوزمی، کیمی سؤز اوستادلاریننان چوخ شی اؤیره‌نیر. «واحید» آیاماسی دا ائله بو مجلیسده عبدالخالق یوسف طرفینده‌ن علی‌آغایا وئریلمیشدیر.

«واحید»ی ایلک دفه اونون بیرینجی استادی مشهور شاعیر «مشهدی آذر» سینامیش صونرا اونی اؤزیله مطبوعاتا آپارمیشدیر. واحیدین بیرینجی غزلی بوبیتله باشلانیردی.

«ایلاهی تابعم عشقه منی حفظ ائت بلا لردن
سنه عرض ائیله ییم یارب بویار ناخدا لردن»

واحید گؤجلو تخیّوللو، ایتی‌طبعی، بداهتاً شعر دئمک قابلیتینه مالیک بیرغزل شاعیری‌دیر او اجتماعی-سیاسی‌حیاتلاسیخ‌باغلانان‌ادبیاتلادامار‌اخلانیردی. ۱۹۰۵ انجی ایل انقلابیندان صونرا، یئنی آب و هاوادا چیخان مطبوعاتلا امکداشلیق ائدیر : اونون طنز و اجتماعی سیاسی مضموندا اولان شعرلری «طوطی» «بابای امیر» «ملانصرالدین» «مزه‌لی»ده درج اولونور. بوشعرین اساس موضوعسو مدنیّته، معاریفه ساری چاغیریش عواملیغا، جهالته قارشی نیفرت، ظولمه اعتراض‌دیر. ۱۹۱۶، ایلده «طمعین نتیجه‌سی» آدلی‌ایلک منظوم کتابچاسی چیخیر.

۱۹۳۸ (ملاخانا) ۱۹۳۹ دا «غزل لر» کتابلاری نشر ائدیل میشدیر. ۱۹۳۰ نجوایللر تمیزله‌مه‌سی‌نین جانلی شاهیدی اولان واحید، خلقین باشینا گتیریلن‌فاجیعه‌لری چوخ‌احتیاط‌لاقلمه‌آلیراؤزونه مخصوص اوستالیقلا«پرده آرخا سیندا» گیزلتدیگی‌فیکیرلری‌بیزه‌اوایللرین‌مصیبتلی حادیثه‌لریندن خبر وئریر. علی آقا واحیدین غزل‌لری آذربایجان موغام موسیقی سی مغنی‌لری‌نین اساس سؤز منبعینه

چئوریلمیشدیر. آذربایجاندا گؤزه‌ل مهارت‌له اوخونموش بیرچوخ موغام موسیقی اثرلری علی‌آقاواحیدین غزل‌لری اوستونده ایفا اولونوب. علی آقا واحید «سهل ممتنع» یازان شاعیردیر. اونون غزل‌لری کهنه غزل خصوصیت لرین رعایت ائتدیگی حالدا ساده آسان آنلاشیلان یاخشی یادداقالان و خلق دانیشیق دیلینه وایفاده طرزینه یاخین یازیلمیشدیر. اوناگؤره‌ده گوجلو بدیعی تأثیره مالیک دیر.

مشترک غزل :

حسن سیار : گؤزمردومی کی، اشک تؤکر بیر گیله سن سیز
بیر طفل دیر آغلار منه ائیلر گیله سن سیز
واحید : بیلمم یئنه چشمین نه خطا ائیله میش ای بت
مین فتنه دوشوب مملکت بابیله سن سیز
بدری : بیر گوشه‌ی چشم ایله دؤنوب‌باخماریق‌ای‌گؤل
دونیایه گؤزه‌ل لرگله مین قافیله سن سیز
واحید : زورق کیمی امواج غم ایچره ائله غرقم
توفاندا چیخارماز منی بیر ساحیله سن سیز
بدری : یوزدفه اگر شمع روخونله دل عاشیق
پروانه کیمی یانسادا گلمز دیله سن سیز
واحید : شور ایله گؤروب ناله می عشقینده مغنی
ترک ائتدی «*نوا*» پرده سینی «*زابیله*» سن سیز
تا گؤرمه سم اول مصحف رخساریني بیرده
مین جانیم اولا وئرمه‌رم عزرائیله سن سیز
ای لاله رو خوم، کؤنلومه حیرانام ازلدن
دؤزموش نئجه هجرانینا مین داغ ایله سن سیز
«*واحید*» نه دئمیشلر یئنه «*سیار*» ایله «*بدری*»
بیر بیلمه دیم، اول دلبر شیرین دیله سن سیز

کیم دئرکی، لعل نابینه کوثر دئییل مه ییب
مهر جمالووه مه انور دئییل مه ییب

کیم دئرکی، لعل نابینه کوثر دئـییل مـه یـیب
مــهر جــمالووه مــه انــور دئـییل مـه یـیب
یوز دفعه ذکر اولونسا کلامین خوشوم گـلیر
هئچ بیر کـلام بـونجا مکرر دئـییل مـه یـیب
ایری قیلینج دئین چـوخ اولوب کـج هـلالینا
مژگان لارین خدنگینه خنجر دئـییل مـه یـیب
هرکیم گـؤروب جـمالینا مـین آفـرین دئـییب
بیر ماه رویه بـیر بـئله آفَـر دئـییل مـه یـیب
هــجرینده چکــدیییم بــو قـدر آه و نـاله لر
اول شــوخِ نــازنینه دئـییرلر دئـییلمه یـیب
میخانه‌لرده صحبت روبین چـوخ ائـتمیشیک
لعـلین یـانیندا بـاده‌ی احـمر دئـیل مـه یـیب
جانانه عرض ائدیب دیلر «سیار» ی «واحید» ی
اودلارا طــــالعی یــانان «آذر» دئــییل‌مه‌ییب

بوتون‌گؤزه‌للیگی‌تانریم‌اوسرو نازه وئریب او هر نه ائتسه طبیعت اونا اجـازه وئـریب
اول آهو گؤزلو منی قورخورام خطایه سـالا کی‌فتنه‌سیله چوخ عاشیق‌لری‌گدازه وئریب
ایلدی سجده‌یه محراب گؤردو قـاشلارینی اودورکی اهـل ریـا مـیلینی نـمازه وئـریب
گولردی‌قیرخ‌گؤزه‌ل عشقیله‌آغلایاردی‌خزر همین او ذوق و صفانی کوره آرازه وئریب
جمالی «یوسفه» جـاه و جـلالی «مـحموده» کمال و معرفتی سیرری وار «ایازه» وئریب
گؤزه للیک عالمینین شهریاریدیر بـو پـری بونا بو سلطنت حسنی ایندی تازه وئـریب
بو فقریمیز بیزه واحید بؤیوک سعادت دیر زمانه ـ ثروت‌آغیریوکدور ـ آنناماز‌ه وئریب

سـاندیم وفـالی، هـرگوله اومـید بـاغلادیم آخیر وفاسی اولمـادی دردیـمده‌ن آغـلادیم
بیر جومله تاپمادیم کی اولا عشقدن گؤزه‌ل تاریخی هر صحیفه نی آچدیم واراق لادیـم
دونیانین عـیش ونـوشونا آلوده اولمـادیم گــلگون شـرابـی آتـدیم الیـمدن آیـاقلادیم
دیــوانــه لر تک اولمـادی هـمراز اولان مـنه غم‌گوشه سینده ناله چکیب دیز قوجا قلادیم
بیر لاله اوزلو فـتنه بـاخیشلی شکـر لبـین فرهادی اولدوم عشقی ایله سینه بـاغلادیم
بــیلدیم گــلایه ائـیله‌یه‌جک دلبـریم مـنه فرصت دن استفاده ائدیب مـن قـابا قـلادیم

واحید اولارکی کؤچدو گلستان شعردن   گول دردی گئتدی خارو خسین من آلاقلادیم

کئچسیدی خوش گونوم‌اگراول‌گول‌عذاریله   اغیاره منت ائتمزایدیم آه وزاریله
من اول صفا کی عارض جاناندا گؤرمیشه‌م   هرگز دگیشمره‌م اونو یوزمین بهار ایله
بیلمز وصال قدرینی هر عاشقم دئیه‌ن   تایانماینجا دردو غم و آه زار ایله
معشوقه عاشیقیله تانینمیشدیر عالمه   قیمت له نیر قاش ایله اؤزؤک زر عیارایله
جانانه ئوز دیلیم له دئدیم : عاشقم سنه   ذوقوم سنین له دیرنه ایشیم وار کنار ایله
دیوانه‌یم‌می من یئنه زنجیره باغلانام ؟   سالمیش کمنده عشق منی زولف یارایله
کوی نیگاره لاییقی یوخدور هر عاشیقین   من تاپمیشام بو کعبه یه یول اعتبار ایله
عشق اهلینی طبیعت اؤزو امتحان ائدیب   مجنونو درد هجر ایله منصور و دارایله
«*واحد*»بوشعری‌تبریزه گؤندرمک‌ایسته‌ره‌م   قسمت اولایدی بیر گؤرؤ شک شهریار ایله

یارب بو نازنین کیمین ایستکلی یاریدیر   یا هانسی بختیارلرین بختیاریدیر
آشدیقجاگول جامالینی ائللر فرح لنیر   گویاگؤزه‌ل لیک عالمی نین نو باهاریدیر
دونیا بو نازنین ملکین حسرتین چکیر   خلقین سئویملی آفتی هم شهریاریدیر
یوزدفعه‌یانساق‌عشق‌اودوناقورخوبیلمه‌ریک   چونکی‌دیاریمیزبیزیم‌اودلاردیاریدیر
بیر وقت سجده گاهیدی آتش پرست لره   شهر صبا کی مرکزی دریا کناریدیر
قان ائتمه ساقی باغریمیزی باده تئز یئتیر   دولدور قدحلری گئجه میز کشدی یاریدیر
هر کیم دئییرسه سئومه بورعنا گؤزه‌ل‌لری   بیلمیرکی سئوگی عالمی بی اختیاریدیر
بیر گون گلر کی من گئده‌ره‌م خلق سؤیله‌یَر   بیچاره واحیدین بو غزل یادیگاریدیر

بیر آرزوده یوخوم وصل یارده‌ن غیری   نه ذوق بولبول او چون لاله‌زارده‌ن غیری
وطنده محنته بیر چاره تاپمادی مجنون   دیار غربته یالنیز فرارده‌ن غیری
نه جام جم قالیب ایندی، نه شوکت جمشید   فسانه‌لرله قورو افتخارده‌ن غیری
بهشت اقدسه دؤنسه چمن نه بهجتی وار   بیزه نه ذوق اولور گول‌عوذاریدن غیری
نه بیر رشادتی وار بیستوندا فرهادین   بیر عکس شیرین ایله جوی یارده‌ن غیری ؟
«حمید»ین عشقینی‌زهتاب‌ده‌ن سوراندادئدی   او بینواده‌نه‌واراعتبارده‌ن‌غیری

بـرادریـم«مـجید»ەسـن‌بوشعری‌یاز،واحـید   صمیمی‌دوست‌یوخومدور«قافار»دەن غیری

واحیدین غزل لری:

واحیدین غزل یارادیجیلیغی و گؤروشلَری :

واحید یارادیجیلیغیندابیربیرینی تاماملایان‌ایکی‌خصوصیت‌وار.غنایی واحید،داهی‌فضولی‌مکتبی‌نین، طنزواحیدایسه‌بؤیوک‌صابیرین‌یئتیرمه‌سیدیر.بونوااؤزوده دئیب : «بؤیوک فضولی‌نین خاک پایی» اولماسی ایله اؤیونوب، صابیره «محترم، بؤیوک شاعیر» دئیب دیر. واحید ۱۹۱۴ نجوایلده یئنی‌جه ادبیاتا گلیر. بیرینجی دونیا ساواشی‌نین قورخونج ایللرینی گؤرموش. «اولمادیم بیر لحظه یارب، من جاهان‌مولکونده‌شاد»دئمیش،سونراداآذربایجان‌دموکراتیک جمهوریتین «کؤنوللرشاداولان‌گوندور بوبایرامدا، بوبایرامدا» سؤزلریله قارشیلامیش، سونراکی ایل لرده‌ده خالقی‌نین گله‌جه‌یی، یاشاییشی ایله باغلی اولموش دور. شعرلرینده ظولم و اسارته قارشی عصیان ائده‌ن آزادلیغی رغبت له قارشیلایان واحید اییرمینجی میلادی ایللرده یازیردی :

ملک جاهاندا ایستر ایسک امر ائـده‌ک تـمام   مظلوم عصری قورتارالیم ظؤلمیده‌ن تـمام

اونون «عدالت»، «یاخشی دئیر»، «ظن ائدر» «نه لذتی» ردیفلی غزللری ده دئدیک‌لری میزین اساس موضوع سودور.

بـیزی‌مردانـه‌دوغموشدورطبیعت‌ابـتدا سـئندان
عدونین قورخماریز قانلار تؤکن نوکِ‌جیداسـئندان

مطلع‌لی غزلینده مبارز روح داها قطعی و قوت لی سسله نیر، حریت اوغروندا اولنلری «شهید» آدلاندیریر. وطن محبتی واحیدین یارادیجیلیغینین آنا خطینی تشکیل ائدیر. اونون «بیزیم‌وطن»، «دؤشمنه» ردیف لی و ... غزللری وطن محبت‌ینه حصر ائدیلیب.

واختیله تولکه‌ده یئنی ادبی جریان لارا، حاکیم دایره‌لره سککیز یوز ایل تاریخی اولان آذربایجان تورکجه غزلین گؤزده‌ن سالماق ایسته ینلره، غزل یازماییین، غزل اوخوماییین هده‌له‌ین‌لره و اونون اؤزؤن غزل خوانلیقدا معاصیر حیاتدان اوزاق دوشمکده اتهام ائدنلره دؤزمه ییب دئیر :

ای قـاره گـؤزلو، زؤلفـؤن الیـنده‌ن بـلادیه‌یم
بیر درده دؤشمؤشم کی، بوگؤنده صـباده‌یَم

مطلع‌لی غزلینی یازیر. و غزل جینسینه یانلیش مناسبته یانیقلی اعتراضی اولور. واختیله، واحیدی

«غزل خوان لیق دا» معاصیر حیاتدان اوزاق دوْشمکده اتهام ائده‌نلرین اوْزلری ده آرابیر غزل یازماغا باشلاییْرلار. واحید اونلاری دقتله اوخویوب قطع ائدیر:

«واحید» سنه، غم چکمه رقابت ائده‌ن اولسا نه او چون ؟

چونکی: «مین گؤل قوووشا بیر یئره بحرِ خـزر اولمـاز»

واحید باشقابیر غزلینده ده دئییر :

واحید، کؤنولده عشقیمی من گیزلی توتمارام

عرفانیما تعرض ائــده‌ن جاهیــل اولماســا

بو اینجه، شاعیرانه عکس هجوم لار فایدا وئرمه ینده، عدالت سیز مناسبت حدسیز کسکین‌له‌شن‌ده نهایت، واحید یئر سیز تنقیدلرین، چیرکین تعقیب لرین قارشی‌سی‌نین آلین‌ماسی‌نی آذربایجان یازیچیلار اتفاقیندان خاهیش ائتمک مجبوریتینده قالیر. اتفاقین صدری شاعیر صمد وورغونا اتحاف ائتدیگی غزلین ایلک بیت‌لری بو باخیْمدان چوخ اهمیت‌لی دیر :

یوز دفعه جفا گلسه بیزه سـئوگی لی مـیزده‌ن

بیر دفعه شکایت سؤز و چیخماز دیلی میزده‌ن

قصد ائتسه حسدله بیزی محو ائتمه یه ظـالیم

کــئچمز بــیزیم اربــاب قــلم قــاتیلیمیزده‌ن

تــوفان بــلا گـلسه ده، قـورخـان دئـییلیک بـیز

داغلار بئله سد اولسا قاچار ساحیلی مـیزده‌لی

غزلده شرق شعری نین عنعنوی تصویر واسطه‌لری افاده طرزی فیکیرلَر تمامیله باشقا ماهیت‌ده اولوب واحیدین شعرطالعی ایله‌علاقه‌داردیر.قصد،حسد،محو،ظالیم، ارباب‌قلم، قاتیل، کلمه‌له‌ری سؤزگلیشی دئییلمه‌ییب دیر. هره‌سی موللیفین زمانه‌ده‌ن آلدیغی بیر یارایا، بیر حاق سیْز هجوما اشاره دیر.

بو سبک‌لی غزللرده‌ن‌سونراواحیده‌مناسبت‌نسبتاًدییشمیشدی،هرکس اوْز پایینا دوْشه‌نی گؤتورموشدو. اورتا دوغو شعرینده اولدوغو کیمی، واحیدین محبت غزللرینده ده گؤزه‌ل لیک دوْنیانین آن بؤیوْک نعمت‌لرین‌ده‌ن بیری ساییلیْر. بورداگؤزه‌ل لره سون سوز احترام بسله نیر:

گؤل اینجه دیر سه، سن، گؤزه‌لیم، گولده‌ن اینجه‌سن

ایـــنجه نزاکتین قدر اینـــجه دوشـــونجـه ســن

کلاسیک غزل قالیبی ایله سربَست رفتار واحیدی اونون اوْچوْن سجیه‌وی اولان یولدان محبت و گؤزه‌ل‌لیگی نسیمی، فضولی، و سید عظیم کیمی رُمانتیک لشدیرمک یولوندان تامام اوزاخ‌لاشدیرا بیلمیراوندا گؤزه‌لی دایاندیغی زیروه‌ده‌ن آشاغی سالماق نیتّی یوخدور. عکسینه عشقین سرلرینی

اینجه‌لیک‌لرینی‌آچان بیت‌لر واحید غزلینده منظم کامیل لشمه‌گه‌گئتدیگی نی ثبوت ائدیر :

اوقـــاره زولفـــلون الیـــنده‌ن بـــلالیدیر کـــؤنلوم

بـــاتیب یـــاسا ائـــله بـــیل، کـــربلالیدیر کـــؤنلوم

بـــو عشـــق عـــالمی نـــین، بـــیلمیره‌م، نـــدیر سیرری

اســـــیر عشـــــق اولالی لااوبـــــالیدیر کـــــؤنلوم

گؤره‌نده سئوگیلی سین غنچه گول کیمی قیزاریـر

ادبـــــلی بـــــیر قـــیزا بـــنزر، حـــیالیدیر کـــؤنلوم

بوردا گؤزه‌ل سئورلیک، بدیعی صورت، اوسلوب و ایفاده یئنی دیر، اصیل اولدوغوکیمی غیرعادی‌دیر خصوصیله، اوزون مدت نشر لرده‌ن چئخارئلان «کربلالئدئر» کؤنلوم «مجازی». یوز ایللر بویو شرق شعرینده‌محبت‌موضوع‌سونونا‌یشلنمه‌سینده«عاشیق‌ومیخانا»، «عاشیق و شراب» موضوع لاری شاعیرلرین یارادیجئلئغئندا مرکزی یئر توتموشدور. واحیدآذری تورکجه غزلینده بو جهت ده‌ن ده جیددی یارادئجئلئق اوغورو قازانان صَنَت‌کاردیر.«محبت» آنلاییشی کیمی، اونون میخانه، ساقی و شراب حاققئندا تصوورلری ده یئنی دیر. بو تصوورلرین مرکزینده یئنی حیاتی لیک، یئنه حیات و گؤزه‌للیک عشقی دورور. لاکین عادتن حیاتدا اولدوغوکیمی، واحیدین طالعینده ده محبتین باهار و خزان، وصال و هجران‌آنلاری وار. اونون غزللرینده‌ن بیری محبت‌ین بو آنلا رئنی سجیه لندیریر :

بـــیر زامـــان مـــنده اســـیر ره مـــیخانه ایـــدیم

هـــــوس بـــــاده ایـــله عـــاشق پـــیمانه ایـــدیم

بـــیر دقـــیقه یـــئره دؤشـــمه‌زدی الیـمده‌ن بـاده

گؤزلرین شـوقی ایـله ائـیله‌کی، مسـتانه ایـدیم

بوتون عؤمروم کچیب عالمده شراب ایچمک ایـله

بـــاده‌ده‌ن خـــالی اولان یـــئرلره بـــیگانه‌ایـــدیم

ایـندی تکـلیف شـراب ائـیله مک آرتـیق دی مـنه

من کی، میخانه ده بـیر خـانه‌سی ویـرانـه ایـدیم

واحید یارادی‌جی‌لی‌غین‌دا جنوب حسرتی موهوم یئرتوتوراو،خواننده‌دوستو«مصطفاپایانا» بویوک شاعیر شهریارا، محمد بی‌ریا و باشقالارئنا اتحاف ائتدیگی غزللرده حسرتلی خالقین دردینی ایفاده ائدیب دئییر :

«اوخو بیر نغمه بوتون آذربایجان اوخوسون»

«غیری» ردیفلی غزلینده ده جنوب حسرتی بیر نئچه خیاتی جیددیلیگی ایله ایفاده اولونور :

بـــیر آرزودا یـــوخوم وصـــل یـــاردەن غـــیری
نـــه ذوق بـــولبول اوچـــون لالەزاردەن غـیری ؟
وطـــنده مـــحنته بـــیر چـــاره تـــاپمادی مـجنون
دیـــــارِ غـــــربته یـــالنیز فــراریـــدەن غـــیری
«حمید» ین عشقینی «زهتاب» دان سوراندا دئـدی
او بـــینواده نـــــه وار اعـــــتباردەن غـــیری ؟
برادریـم «مـجید»ه سـن بـو شـعری یـاز واحـید
حـــقیقی دوست یـــوخدور «غـــفار» دەن غـــیری

بو پارچادا جنوبلو عالیم‌لر : حمید محمد زاده، محمد تقی زهتابی، قافار کندلی، مجیدعباسی دەن صحبت گئدیر.

واختیلا تبریزده «شاعیرلر مجلیسی» نین تشکیلی واحیدی سئویندیرمیش دیر. بو مناسبت‌له یازدیغی شعرده جنوبلو قلم داش‌لارین‌دان : «آفتاب»، «چاووشی»، «آ ذراوغلو»، «یحیی‌شیدا»، «علی فطرت» و ... آدینی محبتله چکمه‌سی ثبوت ائدیرکی واحید اونلارین یارادیجیلیغی‌نی ایزله‌میشدیر.

واحید بو غزلی صمد وورغونا اتحاف ائتمیشدیر :

یـوز دفـه جـفا گـلسه بـیزه سـئوگیلی مـیزدەن
بیر دفه شکایت سـؤزو چـیخماز دیـلی مـیزدەن
قصد ائتسه حسدله بیزی محو ائـتمه یـه ظـالیم
کـــــئچمز بـــیزیم اربـــاب قـــلم قـــاتیلیمیزدەن
تـــوفان بـــلا گـــلسەده، قـورخـان دئـییلیک بـیز
داغلاربئله سد اولسا قـاچار سـاحیلی مـیزدەلی
بـــاخما بـــیزه مـــین نـــازیله صـــیادلریک بـــیز
یـــؤز گـــؤزلری آهـــو قـــاچا بـــیلمز الیـمیزدەن
خـــاک در مـــیخانەده دفـــن ائت بـــیزی ســـاقی
مین کوزه چیْخار تورپاغیْ میزدان، گیلی میزدەن
واحید بـیز او نـخلیک کـی، بـو گـؤلزار جـاهاندا
اولاد وطـــن ذوق آلاجـــاق حـــاصیلی مـــیزدەن

واحید بو غزلی موصطافا پایانا اتحاف ائتمیشدیر:

اوخـــو، ای بـــولبولِ شـــیدا، گـــولِ خـــندان اوخـــوسون
گؤرسؤن اؤز عاشیقی نی، شورایـله جـانان اوخـوسون
بـــــوگؤزه‌ل لهـجه‌ن ایـــله عـــالمه گـــؤستر اؤزؤنـــؤ
اؤزگـــــه‌نی قـــویما مـــوغاماتینا داســـتان اوخـــوسون
وطـــــنین بـــــولبول شـــــیداله ریـــنی شـــوره گـــتیر
اوخـــو بـــیر نـــغمه، بـــوتون آذربـــایجان اوخـــوسون
مـــــوسیقی صـــــنعتی نـــــی آذربـــــایجان یـــارادیب
قـــوی بـــو تـــاریخی حـــقیقت لری تـــهران اوخـــوسون
لحـــــن داوودی بـــیزیم خـــلقیمیز ایـــجاد ائـــله یـــیب
بـــویله ایـــجادی گـــرک یـــاخشی غـزلخوان اوخـوسون
قـــــارابـــــاغدیر بـــیزیم اؤز ئـــولکه مـــیزین شـــیرازی
اؤز مـــوغاماتینی لازیـــمدی هـــر ایـــنسان اوخـــوسون
عـــــصر لرله یـــاشاسین مـــوسیقی خـــادیم له ریـــمیز
قوی ائشیت سین بو سؤزؤ موصطافا پایان اوخـوسون
تـــبریزین نـــغمه ســـینی خـــلق یـــاراتـــمیش «واحـید»
قوی دئسین فیکریمه احسن بـؤتؤن عـرفان اوخـوسون

اوقـــــاره زلفـــون الیـــنده‌ن بـــلالیدیر کـــؤنلوم
بـــاتیب غـــمه، ائـــله بیل کـربلا لیـدیر کـؤنلوم
بـــو عشـق عـالمی نـین بـیلمیره‌م نـدیر سـیری
اســـــیر عشـــــق اولالی لا او بـــالیدیر کـــؤنلؤم
گؤرنده سئوگیلی سین غنچه گؤل کیمی قیزاریر
ادبـــــلی بـــیر قـــیزا بـــنزر حـــیالیدیر کـــؤنلؤم
اؤلؤنـــــجه چکـــمزالیـــن نـــازنین نـــیگارینداان
رقـــــیبه هـــــرگز ایـــنانماز وفـــالیدیر کـــؤنلؤم
فـــلک او ظـــؤلمؤمنه ائـــتمه‌ییب رقـــیب ائـــتدی
یـــازیلسا درد و غـــمیم، مـــاجرالیـــدیر کـــؤنلؤم

شکســـتهنی کــیمی یــاریندان آیـریلان گـوندهن
نــوایـه هـمدم اولوب، ســان یــارالیـدیر کـؤنلوم
مــنیمده دردیـمی واحـید، دئـمزسن اول شـوخه
دئــــینده قـــانه دؤنـــر ادعـــا لئــدیر کـــؤنلوم

اولسا هر کـیم سـئوگیلیم ،حـوسنو جـمالین قـایلی
اولمـــاز عـــالمده ایـــنان گـــلزار جـــنت مـــاییلی
ایندی کی رعنا گؤزهل لر جـان آلیـر مـیش نـازایـله
بیلمیرهم تانریم نئچین خلق ائیله میش عزراییلی ؟!
تــوتدو اول زلف پــریشان دؤور رویـــین یــاریمین
ســـان بـــولود اولمـوش فـلکده تـازه آیـین هـاییلی
جـــنت اعـــلانی سـئومَز حـور و غـلمان ایسـته مـز
بـــوپریلر عشـــقینین هـــر کس کــی، اولسـا نــاییلی
مـــندن اکـــراه ائـــیلمه وصـــلین تـــمنا ائـــیله ســـم
پـــادشاهیم رحـــم قـــیل قـــووما قـــاپیندان سـاییلی
مست می گؤر دوکده زاهـد طـعن ائـدیر عـاشیق لره
فـــاعِلِ مـختار اولان هـــر کـــارین اولمـوش فـاعیلی ؟
کـــوی جـاناندا یـئنه نـذر ائـتدی «واحـید» جـانینی
ســـان مـــنا داغـــینا چکـــمیشدیر خـلیل اسـماعیلی

میرماحمود آغامیراوغلو نوری

(۱۳۷۸ ـ ۱۳۱۳ هـ ق)

باکی نین مشداغا قصبه‌سینده دوغولوب ملاخانا و مدرسه‌ده تحصیل آلیب قدیم شعرین مختلف قالیب‌لرینده چوخلی اثرلری واردیر. باکیدا وفات ائتمیشدیر .علی‌آغاواحیدین‌یاخین دوستواولموشدوریاکی مکتب‌لرینده معللیملیک ائتمیشدیر. شعرلری مطبوعاتدا چاپ‌اولموشدور.

بـــیلمه دن قـــویدوم درمـیخانه یـه بـیردم آیـاق
ساقی گول چؤهره دستینده‌ن آلیب ایـچدیم ایـاغ

هر قدر یاریم جـفا ائـتدی اونـا صـبر ائـیله دیـم
بیلمز اولدوم چکه جکدیر ظلم ایله داغ اوسته داغ

سیر ائـدن گـؤردوم رقـیب ایـله نـیگاری بـاغده
نسترن نرگس بنؤوشه اونـلارا اولمـوش یـاتاق

یوخ اولایدین کاش سن ای دهر دونون وارلیـغی
قـویمادین قسـمت اولا عشـاقه راحـاتلیق بـوچاغ

گــر وجــودون فــارق ایســترسن بـلای دهـردن
ملک عشقی «نوری» توت کیم عشقدیر ملک فـراق

آچیلماییر کونول، ای یار دلربـا سـن سـیز
بلاو غمدن اولورمو کؤنول رهـاسن سـیز ؟

ایکی خوماره باخان گؤزلرینه آنداولسـون
چمنده سیر ائـدرم گـؤرمرم صـفاسن سـیز

فـراغــین ایــله زمـانه اولوب مـنه زنـدان
جفای چرخ ایچین هم، اولماز انتها سن سیز

نه اولدو رحمینی کسدین مـن سـتم زده دن
رقیب لرده گؤروب ائیله‌دی جفا سـن سـیز

روا میدیر گؤزه لیم صوبحه تک قالیم بیدار
ائدیم بو گوشه‌ی خلوتده مین نوا سن سیز؟!

سنین فراغینا دیلبر اوره کـده تـابیم یـوخ
اولوبدو عادتیم هر روز و شب منا سن سیز

صغیرسینّی‌ایله«نوری»نین‌عشقی اکبر دیر
اولوبدو درد و غم هجره موبتلا سـن سـیز

میر عبدالمعین میرعبدالباقی اوغلو (نیازی)

(۱۸۹۷ - ۱۹۶۷ م) ۱۳۸۷ - ۱۳۱۵ هـ ق

باکیدا آنادان اولوب. ایلک تحصیلینی عایله‌سینده آلمیش سونرادان سعادت مکتبینده داوام‌ائتدیر میشدیر. زنگین ادبی ارثی آذربایجان جمهوریت الیازمالاری تدقیق مرکزینده و عایله سینده ساخلانیب. مشدآغاداکی سیدلر قبیرسانلیغیندا دفن ائدیلمیشدیر.

حۆسنونه‌باخماق‌ایله‌جسمده‌جان تـازه لنـیر
نئجه کیم فصل بـاهار ایـله جـاهان تـازه‌لنیر

نَفَسین چون دم عیسا وئـریر امـواتـه حـیات
چـوروموش لاشـه آلیب روح روان تـازه‌لنیر

جلوه ائتدیکجه دوشوب فـتنه له ریـن ایـامه
عـقل آلداتـماق اوچـون مکـر زنـان تـازه‌لنیر

قــمر رویـووی گـؤرسم ائـدرم عـید شـریف
نئجه کیم صـائمه مـاه رمـضان تـازه‌له نـیر

بی‌وفالیقنی‌گؤروب‌عشقینی‌ترک‌ایسـترایـدیم
لحــــظه‌لحظه ائــــدیب‌آمماهیجان‌تازه‌لنیر

دئدیم : ای گؤز دخـی گـل آغـلاما هـجرانـیندا
سـؤیله دی : مـوسم گـؤل آب روان تـازه‌لنیر

کسمه اومید ووصالیندان اونـون فـرقت ایـله
ای نــیازی کــی خـزان ایـله زمـان تـازه‌لنیر

حوسنون بهشته بنزر نیرانین اولماسایدی
وصلین زلال کوثر هـجرانـین اولمـاسایدی

خون‌ریزقاش‌گؤزوندن‌بیماراولاردی عـاشق
جان بخش لب لرینده درمانین اولماسایدی

ای غنچه گول چمنده‌خندان‌اولورمودون سن
نیسان کیمی سئونلر گریانین اولمـاسایدی

دوشــمزدی دامــه آدم گــلمزدی بـوجهانه
بیر خال دانه‌سی چین قوربانین اولماسایدی

رسـوای عـالم اولمـاز تـدبیر کـار ائـدردیم
عقلیم سنی گؤرنده حیران ین اولمـاسایدی

من وحـدت وجـودی انکـار ائـدردیم هـر آن
قان تک دامارلاریمدا جریان ین اولماسایدی

یانماقدا عشق اودونا پروانـه ظـن ائـدردین
بولبول کیمی «نیازی» افغانین اولماسایدی

ائـــتدییم‌چین‌آیامن‌سندن‌حکایت گـئجه لر صوبحه‌دک‌ائیله‌ییرآردینجاسیاحت گئجه‌لر
گوندوز اغیار گؤزوندن چکـیلن حـال اهـلی یار کـوییـنده ائـدر سـجده زیـارت گـئجه‌لر
دوغرو،شیرین‌دئگیل هجران‌گونوده فرهاده داها چوخ ائیلر اثر بو آجی غـربت گـئجه‌لر
سر کوییـنده نیگارین ائدر عشق اهلی دوعا یار ائدر ائتسه نیاز اهـلین اجـابت گـئجه‌لر
لال اولورگوندوزوکؤنلوم‌کیمی‌پروانه فقط قوورائدر بو اودا یانمیش‌نه قیامت‌گئجه‌لر؟!
گئجه‌لر قاعده دیر : باغلانار ائـولر قـاپیلار یارآچاراؤزقاپیسین‌بؤیله‌دیر عادت گئجه‌لر
گـوهر جـانلا «نـیازی» یـازیلان بـوغزلین ائدر هر بیتینی حـال اهـلی قـرائت گـئجه‌لر

زرنشان جاهانسور

(۱۹۴۵ ـ ۱۸۹۸ م) ۱۳۶۴ ـ ۱۳۱۶ هـ ق

زرنیشان هدایت بَی قیزی سید زاده گنجه شهرینده شاعیر هدایت بی خاکی نین عایله سینده آنادان اولموشدور. ۱۵ ـ ۱۴ یاشیندان شعریازماغا باشلامیشدیر. کیچیک ایکن یاشلی‌بیرکیشی‌یه اره وئریلیر. شخصی مطالعه یولوایله عرب فارس و روس دیللرینی اؤیره نمیشدیر. حیاتینداکی ناراضیلیق شعرلرینده اؤزعکسینی تاپمیشدیر. گنجه ده وفات ائدیب.

سـحر چـاغی دوروب گـئتدیم چـمن زاره بـاهار ایـدی
قالیب بیر گوشه‌ده محزون گؤزوم حسرت بـاخار ایـدی
گـول وبـولبول بـنؤشه هـم بـیری بـیرنه ائـدر نـازی
جـمیع بـولبول ائـدر نـاله صـفاده بـیرجـه خـارایـدی
کسـردی صـبرینی بـولبول ائـدردی نـاله‌ی دلسـوز
گـؤزیله آشکـار گـؤرموش یـاری اغـیاره یـار ایـدی
گوله بولبول اولوب عاشیق بو مشهور جاهان اولموش
آچان واختی اونو گـؤرمز زبس کـی چشـمی تـار ایـدی
قـباحت گـؤلده‌دی گـویا هـمیشه خـار ایـله اویـنار
ندندیر صبر ائدر بـولبول اونـون دا سـیرری وار ایـدی
ال آتـدیم گـول بـودا قـینه اوزم بـیر غـنچه‌ی اعـلا
تیکان بارما قلاریم سانجدی کـی گـویا افـعی مـار ایـدی
اولوب مـحزون کـئچیب اوردان یـئتیشدیم سـوکنارینا
نه حیرص ایله آخار گـؤردوم عـجایب حـالی وار ایـدی

کی گـویا جـور دوشـمندن آجـیقلی شـیره دؤنـموشدو
وورارنـــاله چکـــر نـــاله سســـیندن آشکــار ایــدی
شیکارین غیری بـیر صـیاد الیـندەن اخـذ ائـدیب گـویا
اؤزون چیرپار سول و ساغه نـه سـرعتله آخـار ایـدی
باخیب گؤردوم گولوستاندا جمیع جانلی، جمیع جانبیز
یـانیب لار نـاره عشـق ایـله جـمیسی بـیقرار ایـدی
«جاهانسوز» گیرمه گولزاره سنین دردیـن کـنار اولمـاز
اولا گـر یـوزبئله گـولزار بـو درد کـی سـنده وار ایـدی

محمد علی حسن اوغلی فخرالدینی (محزون)

(۱۹۸۵ - ۱۸۹۹ م) ۱۴۰۶ - ۱۳۱۷ هـ ق

آذربایجان شعرادبیاتیندا اؤزونه مخصوص یئری اولان غزل شاعیری محمد علی حسن‌اوغلی (محزون) گنده‌بی قصبه سینده آنادان اولوب. ادبی ایرثیننن ایکی کتاب یادگار قالیب «غزل‌لر» و «هجران خسته‌سی». «۳۹» یاشیندا ایکن تبریزه کؤچور. ۱۳۶۵ هـ ق ده تهرانا کؤچمه‌گه مجبور اولوراو ادبی فعالیتی‌نی گنج یاشلارین‌نان کیچیک شعرلرله باشلامیش، یاواش - یاواش اؤز بدیعی غزللریله بوتون آذربایجاندا آد آچمیشدیر. اونون غزللرینده وطنه، ائله، سونسوز قایغی و محبت قایناییر. استاد شهریار محزونون خاطیره‌سینه اتحاف ائتدیگی بیرقطعه‌ده محزون حاخدا بئله دئییر :

محزون‌دا اونازلی کـیشیلردن بـیریسی دی — ذوقینده غزل سانکی غزالیـن سـوروسیدی
شاعیر دئدیگون دوّرایدی میروارییـه بـنزر — مرواری چوخی ریزه دی محزون ایریسیدی

مگر بشرده نیگاریم بو قد و قـامت اولور ؟! — گؤرنده سروسنی غصه دن خـجالت اولور
لطیف دی گول بدنین ای پری چیچک لرده‌ن — چتین کی غنچه‌ده گولده بئله لطافت اولور
صفالنیر سـنی گـؤرجک حـیات گـولزاریـم — گؤرونمه ینده منه قـامتین قـیامت اولور...
سنین‌گؤزه‌ل‌لیگی‌نین‌شهرتی‌دوشوبدودیله — نه حـوریده نـه پـریده بـئله مـلاحت اولور
لبیندن اؤپمک اولارسا نـصیبی مـحزونون — بوخسته کؤنلونه‌ای‌مه گؤزه‌ل طبابت اولور

نه‌دردیم اولار؟سن کیمی بیر یاریمیز اولسا — نئیلر منه غم بیر بئله عمخواریمیز اولسا ؟
دلشـاد اولارام دهـرده عـاشیق لر ایـچینده — سـن تک گـؤزه‌لیم یـار وفـاداریـمز اولسـا

بیر دفه گلیب یانیما گر حالیمی سورسان ایثار ائدرم راهینا هر واریمیز اولسا
قوی طعن ائله سین هرنه‌قدر ائیله سه اغیار نه باکیم اگر مین بئله اغیاریمز اولسا
نئیلر منه بو جور خزان گلسه باهاریم؟ مین گول لر آچان گلشن و گلزاریمیز اولسا
چون عؤمرلرین یوخدو بودونیاده وفاسی خوشدور بوفنا دهرده آثاریمیز اولسا
مه‌پاره‌لرین‌فیکری قوجالتمازسنی«محزون» گرطبع‌گلیب‌یازماغااشعاریمیزاولسا

باغریمی قان ائیله‌ییب غربتده هجران آغلارام
قورتاریب گؤزیاشی گؤزدن ایندیسه قان آغلارام
حسرتیم دیلده گؤزوم یول لاردا قالمیش ای فلک
دؤشموشم اقوامدان آیری فراوان آغلارام
ائل گونوم چوخدور منیم افسوس کیم چاتمیرالیم
اول سبب دندیر اولوب حالیم پریشان آغلارام
آیریلیق بیماری یام یوخ باشقا دردیم ای طبیب
ائتمه سن بو دردیمه عالمده درمان آغلارام
دوشموشم یعقوب تک کنعان دا یوسف دن جدا
مسکنیم بیتُ‌الحزن دیر زار و پنهان آغلارام
دوشموشم آهو کیمی بیر دامه یوخ آزاد ائدن
قالمیشام بو وادی حیرتده حیران آغلارام
گَل گَل، ای فصل بهار گولزاره دؤندر عالمی
اینجیدیر بوکؤنلوْمؤ فصل زمستان آغلارام
لیلی سیز مجنونا بنزر گؤردوگون «محزون»بوگون
ائیله‌رەم دیوانه تک فریاد و افغان آغلارام

میر مهدی اعتماد

(۱۹۸۱ ـ ۱۹۰۰ م) ۱۴۰۲ ـ ۱۳۱۸ هـ ق

تبریزده آنادان اولوب اصول جدیدمکتبینده (دبستان) و مدرسه ده (حوزه) تحصیل آلیب. خلقین ساوادلانماسی ساحه سینده چالیشیب. تبریزده ئوزو آچدیغی اعتماد مدرسه سینده ۱۵ ایل معلم لیک ائدیب. نثر و منظوم اثرلری چاپ اولونوب. ۱۳۶۲-۱۳۶۵ هـ ق ایللرینده تبریزده قورولان شاعرلرمجلسی‌نین صدری اولموش دور. (۱۴۰۲هـق = ۱۳۶۰ هـ ش) ایلینده تبریزده وفات ائتمیشدیر. میر مهدی اعتماد ایلک شعره گلن زامان لار «ناطقی» سونرالار «اعتماد» تخلص ائتمیشدیر. او شعرلرینده خلقین عادت و عنعنه لرینی جانلی بیر شکیلده ترسیم ائتمیش و پیس عادت لری و خرافاتی طنز بیر دیل‌له تنقید ائدیب. اونون «گلین لر بزه گی» آدلی شعر مجموعه‌سی بوکیمی اثر لرین گؤزه‌ل بیر نیمونه‌سی دیر.

گینه گؤگلوم قوشوبیر سؤگولو جانانی سؤوه‌ر
باش قویوب چؤللره مجنون کیمی لیلانی سؤوه‌ر
هجراودوندا یانیرام عشقلی پروانه کیمی
وصلۆوۆن لذّتینی تاپماقا هجرانی سؤوه‌ر
گول دوداقدا آچیلان غنچه‌لرین عاشیقی‌یم
رسمدیر بۆلبۆل شوریده گولوستانی سؤوه‌ر
سؤوه‌رم آلما کیمی قیرمیزی اولسون یاناغین
چونکی داغلاردا هامی لاله‌ی حمرانی سؤوه‌ر
سؤوه‌رم نازلی یاریم سازچالامن حظّ ائلی‌یم
خسته روحوم بئله موقعده او درمانی سؤوه‌ر
سؤوه‌رَم زولفووی چین چین ائله ییب تئل قویاسان
دلی گؤنلوم نه دئییم زولف چلیپانی سؤوه‌ر
بیر دئییب گولمگ ایلن عاشیقووۆن جانین آل
عشق دردیندن اۆلنلر بئله سئودانی سؤوه‌ر

روحوم قوشو بیر سؤگولی جیرانیله خوشدور
بیر نازلی صنم سرو خرامان ایله خوشدور

ای گول ئولورەم گل سوروش احوالیـمی یـوخلا
عشـاق اوْرەگـی دردیـنه جـانان ایـله خـوشدور
گول غونچەسی چون غنچه لبیندەن آلیر ایـلهام
بـلبللر او دور غـنچەی خـندانـیله خـوشدور
زولفـونده کـی سـونبوللروْووْن عـطرینی آللام
بوْلبوْل گولون عشقینده گولوستانیله خوشدور
چک قـاشلارووون خـنجرینی عـاشقین اوْلدور
چون سوْگولو گون عالمی قوربانیله خوشدور
گـول اوزده قـرا زو لفـلرین سـایه سـالیبدیر
بـو ظـلمته بـاخ مـاه درخشـانیله خـوشدور
ای گـوْل گـل اوخـی اعـتمادین نـغمه لریـندەن
کیم یـوردوموزن خـلقی بـو الحـانیله خـوشدور

حاج شیخ زین العابدین امام (مجنون)

۱۳۱۱ هـ ق

زنگان (زنجان) دا آنادان اولوب ایلک تحصیلینیده ائله اوردا آلمیشدیر. سونرا عراق‌دا نجف‌شهرینه گئدیب نئچه ایل دینی علملرینده تحصیل آلمیش دونیا ساواشی باشلارکن وطنه قاییدیر. زنگان دا دفترخانا ایشلتمیشدیر. شعرلرینده «مجنون» آیاما ائدیر. اوْچ دیلده-فارس، تورک، عرب - شعرلری واردیر.ایکی جیلدلیک-تورکی‌دیلینده-مثنوی یازیب. «نهج البلاغه» کیتابین شعره ترجمه ائتمیشدیر.

یاشیم یئتیبدی قیرخا، یاغیب باشا، قاشا، قار
یاخشی آغارمیسان باشیمین توکلری، آغار
یئتدی خزان عمر گرک دیر سولا گولوم
هر چارفصل بیر زاد اوچون اقتضاسی وار
گئتدی جاوانلیق عالمی، گلمز داخی گئری
گلدی قوجالیغین، داخی مومکون دئگیل فرار
اول دم کی یار کؤنلون آلیردی گل ایندی باخ
گراولسا مؤشتریسی ساتار، اولماسا، آتار
دارمجازیده بو غرورون حقیقتی
چون میوه دیر کی، صبح گلیر آخشاما قوخار
یا رب بو روزگاری اولا خانمان خراب
هر قدر محکم ائو قاییران آخری ییخار
اوغلوم ائشیت نصیحتیمی، وئرمنه قولاق
پیر مجربم کی گلیب باشیما بولار
بو روزگارین اهلینه اولسون بصیرتین
آلدانماخال و خطینه، شهماره اولمایار
هر کیم سنه تَمَللوْق ائدر، دوشمنین در او
یوخدور سامان دیبینده سووا هرگز اعتبار
تا سنده نفعی واردی، سنه احترام ائدر
قویروق بولار نئجه هله ایت قویروغون بولار

دوشمن اگر چی کؤهنه له سن له عداوتی
قورخ اوندان اودا ائلر اؤزونو آخر آشکار
اولما یالانچی شخصه مصاحب، وئره‌رگیره
سنلن عزیز کیمسه‌لری بیر - بیره ورار
هر ایش گؤرنده عاقبتین فکر ائله، ائله
ایمن بوروزگاردان اولما، قولاق بورار.
هر یئرده نکبت اوز وئره، روزی یئتیشمیه
کوچ ائیله، چونکی قوش اوچار آخرده دن تاپار.
«ابهرلی» ده، «شناطی» ده، «هیدج»ده یوخ وفا
بو اوچ یئری سکونت اوچون قیلما اختیار
بو عاقلانه سؤزلری «مجنون» دن ائشیت
سرمشق ائدیب بو شعرلری ساخلا یادگار

محمد حسین شهریار

۱۹۸۸ و ۱۹۰۵ میلادی، ۱۳۶۷ - ۱۲۸۳ هش ۱۴۱۰ و ۱۳۲۳ هق

تبریزده آیدین دۆ شۆنجه‌لی عایله ده آنادان اولموشدور. ایلک تحصیلینی ملاخانادا آلمیش‌سونرا «طالبیه» حوزه (دینی مدرسه سینده) اوخو موشدور .تهراندا دارالفنون مدرسه سینده طب رشته سینده اوخوماغا باشله ییب. لاکین طلبه‌لیک ایللرینده محبت دولانبینا دوشوب خسته‌له نیر. بئله‌لیک‌له درسی پارا قالیر. فارس دیلینده دیوانی، تۆرکی دیلینده شعرلری و دیوانی دفه لرله چاپ اولموشدور.دونیا شهرتی قازانمیش «حیدر بابا» منظومه سی نین مؤللیفی دیر.

بو منظومه‌ده شاعیر اوشاخلیق ایللرینده‌کی خاطیره‌لرین سؤیلییه ره‌ک یاشادیغی کندین یانینداکی «حیدربابا» داغنین مخاطب قرار وئریر. «حیدربابا» منظومه سی‌نین بیرینجی جیلدی ۱۳۳۲، گونش ایلینین اسفند آیینندا تبریزده میرزه‌طاهیرخوشنویسین یازیسیلا چاپ ائدیلمیشدیر.شاعیربومنظومه‌نی ئوزآناسی‌نین ایستگی ایله یازمیشدیر .

ائرچوخ آز زاماندا خلقین دیلینین ازبری اولمئش، ئولکه سرحدلرینی آشیب باشقا خلقلر دیلینه ترجمه اولموشدور. شاعیرین «تورکی دیوانی کلیاتی» حیدربابایه‌سلام منظومه‌سی ایله بیریئرده ۱۳۶۷نجی ایلده دکتر حمیدمحمدزاده‌نین«مقدمه،رئداکته‌وایضاحلاری‌ایله»تهرانداچاپ ائدیلمیشدیر.

شهریارین «سهندیه» منظومه سی ده چوخ مشهور دور. بو منظومه شاعیر «سهند» قره‌چورلونون ؛ مکتوبونا جاواب اولاراق قلمه آلینمیشدیر. شهریارین آنا دیلینده یازدیغی غزللری فارس دیلینده یازدیغی غزل دن هئشده گئری قالمیر او تۆرکی غزللرینین بیرینده بو مسئله‌یه اشاره ائدره‌ک دئییر :

«من عشیران اوخوسام پنجه عراق اوسته گزر» و سونرا اۆزوده بئله ایضاح وئریر:

«یعنی من‌تۆرکی دیلینده شعر اوخوسام فارسی غزلیمده‌ن اۆسته دایانار.» شهریارین غزللرینده سیدعظیم شیروانی و سید رضا «صراف»ین تأثیری آیدین گۆرونور.

محمد حسین شهریار عؤمرونون سونلارینّدا خسته‌له‌نیر. اوزون مدت تبریزده درمان اولونور شهریار ۱۳۷۶/۵/۹، تاریخده تهران «مهر» خسته خاناسینا آپاریلیر. لاکین معالجه و قایغی‌لار آرتیق نتیجه وئرمیر نهایت ۱۳۷۶/۶/۲۷، تاریخده وفات ائدیر. وصیتینه‌گؤره شاعیر اؤچ یئرده باستیرئلماسینی مناسب بیلمیشدیر.تهراندا «حضرت شاه عبدالعظیم» مقبره سی یانیندا، حیدربابا داغی نئین اته یینده، تبریزده «مقبرة الشعرا» قبیر سانلیغیندا. ۱۳۷۶/۶/۲۹، تاریخده شاعیرین جنازه سی «مقبرةالشعرا»ده یئره تاپشیرئلدی. ایندیه قدر شهریارین مختلف حجملرده یازدیغی «۷۸» تۆرکی شعری‌تثبیت ائدیلمیشدیر. شهریارین فارسجایازدیغی شعرلر بؤیوک حجملی بئش جیلدلیک دیوان حالیندا یاییئلانمیشدیر. فارس ادبیات شناسلاری اونو چاغئمیزدا فارس کلاسیک شعر

اوسلوبوندا یوکسک سویه‌ده یارادان سیما ساییرلار. آذربایجان شعری‌نین گؤرکملی نماینده لریندن اولان اورمیه‌لی یدالله مفتون امینی شهریارا اتحاف ائتدیگی فارسجا غزلله رینین بیرینده شهریاری «آخرین سلطان ملک می فروشان» آدلاندیر ماخلا ؛ اونو فارس کلاسیک شعر یارادیجیلیق اوسلوبونا و دؤشۆنجه طرزینه صادق قالان سونونجو نماینده اولدوغونو قید ائدیر. شهریار اؤزیارادی‌جی‌لی‌غین‌دا دیلی میزین اؤزقاینار بولاغیندان و اؤزگوجؤندن یارارلانیردی. «شهریار دیلی میزین سؤزخزینه سینه و گوجونه ایناتیر، و دیلیمیزده باشقا دیل‌لرده‌ن گلن سؤزلر و قایدا قانونلارین اؤزباشینا ایشله دیلمه‌سینه قارشی چیخان بیر شاعیرایدی. شهریار فارس و تورک ادبیات لاریندا یارانان یئنی شعر جریان لارین بَینمه میش و اونلارین طرفدارالارین لاغاقویمو شدور. او غزللری نین بیرینده بئله دئییر :

تازاشاعیر بو دنیز هرنه باخیرسان دیبی یـوخ
چوخ اوزاتسان بوغازی اؤردگی غازائیله میسن

بونا باخمایاراق شهریار بعضی شعرلرینده اوجومله ده‌ن فارسجا یازدیغی «ای وای مادرم» و تورکجه یازدیغی «سهندیه» منظومه سینده شعری ضرورت، سَبَبینده‌ن شاعیرین خیال مرکبی عروضون و هجانین کلاسیک فرمون و چرچیوه سین سیدیریب شعر یئنی فورم آلمیشدیر. و متخصیص لرین فیکرینجه شهریارین بوایکی اثرین یئنی شعر آدلاندیرماق اولار.

چوخلار اینجیکدی کی، سـن اونـلارانـاز ائـیله مـیسن
مــن ده ایـنجیک کـی، مـنیم نـازیمی آز ائـیله مـیسن.
ائـــتمیسن نـــازی بـــوویرانــه کـــؤنؤلده ســـولطان
ائـــوین آبـــاداولا، درویشـــه نـــیاز ائـیله مـیسن.
هـــر بـــاخیشدا چـــالینان کـــیپریگی مـــضراب کـیمی
بیر قولاق وئر، بوسینیق قلبی نه ساز ائـیله مـیسن ؟
باشدان آچ یایلیغی، افشـان ائـله سـوسن - سـونبؤل
سن بیزیم بـایرامـمیزسان قـیشی یـاز ائـیله مـیسن.
سن گون اول، قوی غم میز داغدا قار اولسون، اریسـین
مــنیم آنـــجاق ایشـــیمی سـوز و گـداز ائـیله مـیسن.
مــن بـــو مـــعنا ده غـــزل یـــازمالی حـالیم یـوخودی
سن جـوجوق تک قـوجانی فـرفره بـاز، ائـیله مـیسن.
کـــاکـــلی بـــاشدا بـــوروب بـــاغلامیسان تـــاج کـیمی
اوقـــیزیل ســـاچدان اونـا، گـؤللؤقوتاز ائـیله مـیسن.

سـینه بـیر دشت مـغان دیـر قـوزویان یـانه یـاتیب
مـنیم آغـلار گـؤزۆمۆ اوردا آراز ائـیله مـیسن.
بـوگؤزه ل لیک کـی جـاهاندا سـنه وئـرمیش تـانری
هـر قـدر نـاز ائـله سـن ائـیله، کـی آز ائـیله مـیسن.
مـنی بـو سـوزایـله آتـدین، آرالانـدین بـیلیرم
آرانـی بـیر پـارا نـامردیله سـاز ائـیله مـیسن.
دسـتماز ائـیله دیگـین چشـمه، مسـیحاقانئ دیـر
بـیلیرهم هـانسئ کـلیساده نـماز ائـیله مـیسن ؟
من «عشـیران» اوخـوسام پـنجه «عـراق» اۇسـته گـزر
گـؤزهلیم «تـورک» اولالی تـرک حـجاز ائـیله مـیسن.
تازا شاعیر بو دنـیز هـر نـه بـاخیر سـان دیـبی یـوخ
چوخ اوزاتسـان بـوغازی اؤردگـی غـاز ائـیله مـیسن.
بسکـی زۆلف و خـط خـالئن قـوپالاغئن گـؤتدۆن
زولفـعلی نـین بـاشئنی آزقـالا داز ائـیله مـیسن
گـل ! مـنیم ایسـته دیگـیم کـعبه یـئخیلماز، اوجـالار
بـاشدادا گـژگئده سـن، دیـبده تـراز ائـیله مـیسن.
خـط و خـالیندن آلیب مشـقیمی قـرآن یـازارام
بـو حـقیقت له مـنی، اهـل مـجاز ائـیله مـیسن.
منی، دان اولدوزی، سن یاخشی تـانیرسان کـی سـحر
افـقی خـلوت ائـدیب رازونـیاز ائـیله مـیسن
«شـهریار» یـن داغـئلیب، داغـدا داشـا دالدالانـیب
ئـوزۆن انـصاف ائـله، مـحمودی ایـاز ائـیله مـیسن.

تـورکون دیـلی تک سـؤگۆلی، ایسـتکلی دیـل اولمـاز
ئوزگه دیـله قـاتسان، بـو اصـیل دیـل، اصـیل اولمـاز
ئـوز شـعرینی فـارسا - عـربه قـاتماسا شـاعر
شـعری اوخـویانلار، ائشـیدنلر کسـیل اولمـاز

فارس شاعیری چوخ سؤزلرینی بیزدن آپارمیش
«صابر» کیمی بیر سفره لی شاعیر بخیل اولماز
تورکون مثلی، فولکلوری دنیادا تک دیر
خان یورقانی، کند ایچره مثل دیر، میتیل اولماز
آذر قوشونی، قیصر رومی اسیر ائتمیش
کسریٰ سؤزودور بیربئله تاریخ ناغیل اولماز.
پیشمیش کیمی، شعرین ده گرک داد - دوزی اولسون
کند اهلی بیلرلرکی دوشابسیز خشیل اولماز
سؤزلرده جواهر کیمی دیر، اصلی بدلدن
تشخیص وئرن اولسا بو قدر زیر - زیبیل اولماز.
شاعر اولابیلمزسن، آنان دوغماسا شاعر
مس سن، آبالام، هر ساری کؤینک قیزیل اولماز
چوخ قیسا بوی اولسان اولئسان جن کیمی شیطان
چوق دا اوزون اولما کی اوزوندا عقیل اولماز.
مندن ده نه ظالم چیخار، اوغلوم، نه قصاص چی
بیر دفعه بونی قان کی ایپک دن قَزیل اولماز
آزاد قوی اوغول عشقی طبیعتده بولونسون
داغ داشدا دوغولموش ده لی جیران حمیل اولماز
انسان اودی دوتسون بوذلیل خلقین الیندن
آللاهی سؤورسن، بئله انسان ذلیل اولماز
چوق داکی سرابون سویی وار یاغ - بالی واردیر،
باش عرشه ده چاتدیرسا، سراب اردبیل اولماز.
ملت غمی اولسا، بوجوجوقلار چؤپه دؤنمز،
اربابلاریمیزدان دا قازینلار طبیل اولماز
دوز واختا دولار تاختا - طاباق ادویه ایله
اونداکی ننه م سانجیلانار زنجفیل اولماز
بو «شهریار»ین طبعی کیمی چیممه لی چشمه
کوثر اولا بیلسه دئمیرم، سلسبیل اولماز

صمد یوسیف اوغلی وکیل زاده(وورغون)

۱۳۷۶-۱۳۲۴ ه‍ ق

گؤی چایین صالاحلی کندینده دوغولموش ۱۲ یاشینا قدر اور دا یاشامیش ۱۸، یاشیندان قبادا و گنجه‌ده معلّیم لیک ائتمیشدیر. سونرالار، کنچمیش شورا حؤکومتی‌نین علملر آکادمی‌سی‌نین حقیقی عوضوو اولموشدور.«واقیف»،«خانلار»،«فرهاد و شیرین»«انسان» درام لاری نین، چوخلو منظومه‌لرین مؤللیفی‌دیر. انسان و طبیعته محبت حیسی شاعرین بوتون یارادیجیلیغیندا اؤزونو گؤر سدیر. ائله اونا گؤره‌ده اؤزونه «وورغون» تخللوصونو سئچمیشدیر.

اونون یارادیجیلیغی‌ایستر موضوع ،ایسترسه‌ده‌ادبی جینس‌اعتیباریله‌چوخ گئنیشدیر .

صمد وورغون آلتی یاشیندا ایکن آناسینی الدن وئریر. بئله لیک له او آنا اؤزونه، آنا محبّتینه حسرت قالیر. بودا اونون اثرلرینده دؤنه دؤنه مختلیف شکیل لرده اؤزونو گؤرسدیر.

سنی گؤرمک اؤچون اؤلمک ایسته ره‌م

تسلـــلیم آه ایـــله فغـــان دیـــر آنـــا!

ایلک گنجلیک ایللرینده بیر عشق سئوداسینا دؤشور. لاکین آغیر معیشت شـرایـیطی اوجـباتیننان ووصالا چاتمیر. محبتی اوغورسوز اولور. بیر مدت اونون سیزیلتیلاریلا یاشاییر. ائل آراسـیندا «دلی شاعیر» کیمی تانینیر. سونرالار «اونوت» آدلی بیر شعرینده بئله دئییر :

اونوت، دئدیم، اونوت ! گتیرمه یـادا !   بیر داها دؤنیادا سن ای سـن، مـنی !

سئودانین اوغورسوز او یـوللارینذا   داش قالاق ائیلدی هر بـیر کس مـنی

بئله لیکله شاعیر دار چرچیوه لی عاشقانه آه ناله احوالیندان، هجراندان شـیکایت حـیس‌لرینده‌ن و سیزیلتیلارلا وداع لاشیر «آندیم شعری» شاعیرین صنعت آندی و صنعت‌مرامنامه‌سی اولور :

من آند ایچمیشم کی، بیرده قـلمیم   گؤزه ل لردن ایلهام آلمایاجاق دیر.

پـــیمانینی پـــوزان خـیال هـمدمیم   در گاهیما سـایه سـالمییا جـاقدیر

صمد وورغون مسکو و باکی عالی تحصیل اوجاق لارینندا اوخوموش او اوجاقلاردان مختلف عـالی اختصاص درجه‌لی مدرک لر آلمیشدیر. لاکین بونا باخمایاراق هم مسکو هم ده باکی عالی تحصیل اوجاقلاری شاعیرین ماراق لاندیقی تاریخی، فلسفی، اجتماعی، معنوی‌مسئله‌لرین مؤقابیلینده احاطه-سیز ودار گؤروُنوردؤ. یارادیجیلیق لا مؤنظّظم مشغول اولماغی، تاریخی، یاشادیغی ایل لری، گله جه-یی، فلسفه‌نی، .... مؤستقیل اؤیره‌نمه یی داها اؤستؤن توتوردو. او آذربایجان علملر آکادمی‌سی‌نین ایلک آکادمیک لرین‌نن ایدی.

صمد وورغون کنچمیش شـوروی ادبـیاتیندا رسـمی ادبـی مکـتب اولان سـوسیالیست رئـالیزمینین

آذربایجاندا ان بؤیوک نماینده‌سی دیر. عین زاماندا بیر سیرا اثرلرینده کلاسیک آذربایجان ادبیاتی‌و خلق ادبیاتی‌نین گؤزه ل رمانتیک قایناقلارینا سؤیکنن اونلاردان یارادیجیلیق یولوایله فایدالانان اثرلری‌ده واردیر.بیر عاقیل بئله دئیب ؛ صمد وورغون بؤتؤن آذربایجانی ! شعره‌گتیردی، چشمه‌له‌رین، داغلارین، قوزه یین، گؤنه‌یین، ... تک جه «آذربایجان»«کؤرپونون حسرتی»، «یاندیریلان کیتابلار » شعرلرینده، «باکی‌نین داستانی» منظومه‌سینده، «واقیف»، «خانلار» و .... نمایشنامه لرینده یوخ همده چوخ ساحه‌لی زنگین یارادیجیلیغیندا. صمدوورغون شعر یارادیجیلیغیندا غزل جینسینه آز موراجیعت ائتمیشدیر. بوناباخمایاراق شاعیر باشقا جینس لرده اولدوغوکیمی غزلده ده قودرتینی گؤرستمیش ؛گؤزه‌ل نمونه لر یاراتمیشدیر.

صمدوورغون درین فلسفی دویوم و ذوقونه مالیک‌دیر اونون بوتون شعرلرینده فلسفه‌وار. غزللری‌ده فلسفی غزللردیر.

هر باغین هر باغچانین بیر بولبول شیداسی وار
هر دؤیان قلبین عزیزیم گیزلی بیر سئوداسی وار.
روحی اوخشار قلبی اوخشار اینجه بیر جانان سسی
گاه گولر، گاه آغلایار، هر دم ده بیر معناسی وار
عشق بیر کاشانه دیر تیکمیش اونو انسان الی
هر بنانین سنگینین دؤنیاده بیر اوستاسی وار
جان آلان هر نغمه نین معناسی یالنیز عشقدیر
گؤز گؤروب ال چاتمایان ییلدیزلی بیر دونیاسی وار
درد هجران گؤنلریله عؤمرؤ اود لاردان کئچر
هر کؤنؤل بیر کاروان دیر بیر سوسوز صحراسی وار.
بویله بیرسؤزوارکی،«وورغون»ایندی‌بیرمجنون‌اولوب
شعر و صنعت آدلانان نازنده بیر لیلاسی وار

عالمین سیرینه گل گؤرنه گؤزه‌ل فیطرتی وار
هر گؤلؤن هر چیچه‌یین ئوز آدی وار صورتی وار.
قولاق آس بولبولون آوازینا سئودا دمی دیر
اوچمن گؤللری نین بیر بیرینه الفتی وار.

سـیغماز ادراکـه بـو دؤنـیا ائـوی نـین سـرلری
وارلیغین حؤسنی ازلده‌ن نه بـؤیوک قـدرتی وار .
دولاشـیب عـالمی لقـمان کـیمی مـعنا گـزیرم
چـؤنکی، مـعنالی کـئچن گـؤنلرین عـؤلوییتی وار
آیـدا اولدوزدا، گـؤنش ده یـئره حسـرتله بـاخیر
هر بشر قلبی نین ئوز مجلیسی، ئوز صحبتی وار.
منی یـئلکن کـیمی غـرق ائـتسه ده دریـاده زامـان
«وورغون» اؤلدی دئمه یین، بیر ابدی صنعتی وار.

مـنه درمـان، درمـان وئـرین، قـلبیم یـانماسین
گـؤنش طـبعیم شـعله چکـیب آلولانـماسین .
اؤزؤ قـویلو تـورپاق لاردا سـؤرونوم کـی، مـن
تـرلان کـؤنلؤم آغ بـولودا هـاوالانـماسین
یـاشاماغین یـاراتـماغین مـین بـلاسی وار
بـو دردیـمه ایـنانمایان قـوی ایـنانماسین
مـنی جـاندان اوسـاندیران عـارسیز پـاخیل لار
رذالتـله یـاشا مـاقدان هـئچ اوسـانماسین
قوجاق - قوجاق اوغورلاسین سؤزؤمؤ «دوستلار»
بـاری صـنت قـدرتیمی اونـلار دانـماسین.
مـن دئـییره م یـوردوموزا داسـتانلار قـوشاق
روادیـرمی قـلم داشـلار مـنی قـانماسین ؟
بـو شـعریمده بـیر آتش دیـر! قـوی بـونو ائـللر
بـیر عـاجیزلیک، بـیرشکایت کـیمی سـانماسین ؟

سؤلیمان روستم

(۱۹۸۹-۱۹۰۶ م) ۱۴۱۰ - ۱۳۲۴ هـ ق

سلیمان عاباس اوغلی رستم نوه سی آذربایجانین چاغداش شاعیری دیر. باکیدا آنادان اولوب. شوروی آذربایجان شعری نین سوسیالیست رئالیزمی اوسلوبونون یارادیجیلاریندان‌دیر. سلیمان روستم بوتون شوروی دؤوروُن یاشامیشدیر. اونون شعرلری شوروی حیاتی نین گوزگوسودور. آذربایجان خلقی‌نین یاشاییشی، آرزو، ایستکلری و معنوی عالمی قیسمن بوگوزگوده اؤز عکسینی تاپیر سلیمان یارادیجیلیغیندا غزل نوعینه‌ده مؤهؤم یئر وئرمیشدیر. سلیمان روستم جنوبی‌آذربایجانی خصوصی محبتله سئوه‌ن شاعیردیر. اونون جنوبی ترنّم ائدن غزللری چوخدور. سلیمان روستم غزل جینسین یئنی شرایطده‌ایشلتمیه اوستونلوک وئریردی. اوغزلده ساده‌لیگی، صمیمی‌لیگی روانلیقی سئویردی .

سلیمان روستم آذربایجان غزلینه مبارز روح و اجتماعی مضمون گتیردی. اونون غزللری نین اکثری موغام مغنی‌لری طرفینده‌ن تئز - تئز ایفا ائدیلیر. غزلله‌رینده کی معاصیرلیک، روانلیق اونلارین گئنیش یاییلماسینا سبب اولموشدور. سلیمان روستمین غزللری یوکسک اموسیونالّلیغی ایله ده سئچیلیر. شوروی ادبی اوسلوبوندا یازان یازیچی و شاعیر و صنتکارلار آراسیندا جنوبی آذربایجانی سلیمان قدَر سئوه‌ن ایکینجی بیر صَنَت کارهله بوگوُنه کیمی تانینما میشدیر. اوجنوبا چوخلی شعرلر حصرائتمیش اونون حسرتیله یانیب یاخیلمیشدیر. سلیمان روستم کئچمیش شوروی رسمی ادبی مکتبی‌نین نماینده‌سی اولماسینا باخمایاراق اونون اثرلرینده میللی دؤشونجه داها گوجلوُدوُر. اونون «جنوب‌حسرت‌لری» شعر مجموعه‌سی بونا بیر ثبوت دور.

او هله اؤلمه میشدن نئچه ایل اول بیر شعرینده وصیت ائدره‌ک قبری نین تورپاغین جنوب تورپاغیلا قاریشدیریلماسینی ایسته میشدیر .«سلیمان روستمین»،«محمد حسین شهریار» لا شعر مکتوبلاری مشهور دور. سلیمان روُستمین جنوبی ایستی محبتله سئومه سینه باخمایاراق او، همیشه وطن خائین‌لری اؤنوُنده سوسوب اونلارا قارشی اولمامیشدیر.

۱۹۴۶ و ۱۹۴۷، ایللرده شوروی آذربایجانیندا قانلاری تؤکوُلموُش جنوبلولارین قاتیللرینه قارشی اعتراض علامتی اولاراق هئچ بیر شعر و یازیلا چیخیش ائتمه‌میشدیر.

سئوگیلیم، قویما دیلیمده نه شکایت قالسین

نه ده کؤنلؤمده گؤزؤمده آجی حسرت قالسین

گل وفاسیز، دئمه، بسدیر، سـنی جـاندان سئوه نـه
قــویمارام بـیرداهـا اؤسـتؤمده بـو تـهمت قـالسین
بیر گؤزه لسن کی، گؤزه للر سنه دیکمیش گـؤزؤنو
دئـییره م، اؤلکـه ده حـاققیندا بـو صـحبت قـالسین
ســون وئــره ک گـل بـوشکایت لره، سـندن، مـندن
درده دؤزمک جـاوان عـاشق لره عـادت قـالسین
وارسا شؤبهه ن سؤزؤمه، اوندابویور، آل، گؤزه لیـم
اوره یــیم قـــبره قـــدرسنده امـــانت قـالسین
گـل سـلیمان او قـیزیل گـؤل دوداغـیندان اؤپسـون
تـــورپاق آلتـــیندا دا آغــزیمذا بــولذت قـالسین

عــاشیق اولانــین بـاغری دؤنـر قـانه، دئـییرلر
آتشـــده یـانان عـاشیقه پـروانــه دئـییرلَر
دوست آشنانی اؤیره ن، باخیب اطرافینا، کؤنلوم
هـــر آدیـمی‌نی، عــیبینی جـانانه دئـییرلَر
آچ قـلبینی جـانانینا گـؤسترکی، ایـنانسین
بـیلسین، نــه دئـییرلر اونـا، افسـانه دئـییرلَر
ای نازلی نیگار، سن منیم عشـقیم، هـوسیم سـن
عشق آتشی دیـر جـان وئـرن ایـنسانه دئـییرلَر
من فخر ائدیره م، چـؤنکی عـلیهیمده نـه وارسـا
سـن تک گـؤزه له، گـؤزلری جـیرانـه دئـییرلَر
مـندن سـنه، ای گـؤل، نـه دئـییرلرسه، ایـنانما
سـنده‌ن ده گـلیب گـؤنده «سـلیمانه» دئـییرلَر

زحمت عشقینده ن گلن ناموسلو آد- سان یـاخشی دیـر
مین کره «من - مـن» دئـیندن سـاده انسـان یـاخشیدیر
بــربزکدن بـاشقا بــیر شــی بـیلمه یـن نـازنده ده ن
غمزه سیز، رنگسیز گؤزه ل، عصمتلی جـانان‌یاخشیدیر

عشــقدیر مــعناسی بـو آغ گـؤنلرین خـوش گـؤنلرین
سؤگییه یاد بیر و ووصالدان منجه هـجران یـاخشیدیر.
بیر عصیر معناسیر عؤمر ائتمکدن، ای دیـل ،شـبهه‌سیز
مـــیللته خـیدمتدن ان مـعنالی بـیر آن یـاخشیدیر.
کـیم بـیلیر، عشـق عـالمینده، دوغـرولوقدا، سـئوگیلیم
چــوخلاریندان بـلکه ده شـاعر «سـؤلیمان»یـاخشیدیر

گؤزه‌ل لیک اینجه لیک سئوگی وفا انسان دان آیـریلماز
آخان چـایلار جـوشان سـئللر نـئجه عـماننان ایـرئلماز
اوزاق دؤشسه گـؤزؤمنن دلبـریم تـاب ائـیلرم چـؤنکی
سئون‌لر بیلمه میش اولماز وصال هجران دان آیـریلماز
وفـــاسیزدان وفــا اومـماز وفـادان یـوغرولوب عشـقیم
جـانئمنان آیــرئلار جــانئم فــقط جـانانـنان آیـرئلماز
مـنه مـین طـعنه وورسـا نـازلی جـانانیم دؤزر جـانئم
بوبیر آیدین حقیقت دیـر چکـیج سـیندانـنان آیـریلماز
بـــوتؤن دؤنـــیا یـئریندن مـحوریندن قـوپسا آیـریلسا
«ســلیمان رؤسـتم» یـن قـلبی آذربـایجاننان آیـرئلماز

ســـنه اؤزوئـرسه کَـدَر، مـجلیسه جـانانی چـاغیر
دوداغئ غنچه نی، اول، گـوزلری جـیرانـی چـاغیر
عشـــقدیر، هـــجردیرعالمده، ووصـــال دیـــر مـعنا
وارسا شبهه ن ؛ بونون اثـباتینا دؤنـیانئ چـاغیز
سؤندؤره بـیلمییه جکسـن یـئنه عشـقین اودونـو
ایسته ییر سن کؤمه یه چـایلاری، دریـانی چـاغیر
ساغالار منجه، ووصال ایـله بـو هـجران یـاراسـی
چکـمه زحـمت، نـه طـبیبی، نـه ده لقـمانی چـاغیر
ســـنی غــملر دنـیزی بـوغماغا ائـیلرسه هـیجوم
اؤزگه بیر کیمسه‌نی یوخ، تکجه سؤلیمانی چـاغیر

سئوگیلیم، کؤنلۆم سنین حیرانین اولسون، اولماسین
جان دئیب، جاندان کئچَن جانانین اولسون ،اولماسین؟!
بلکه بیلمیرسن اؤزۆن، چوخدان منیم قلبیمده سن
جانینا باغلی بوجاندا جانئن اولسون، اولماسین ؟!
بیرگۆن هجران یوللارئندا کؤنلۆنه اؤزوئرسه غم
اودلو، ایلک بوسم سنین درمانین اولسون،اولماسین؟!
شوخ چیچکلر، گۆللر اولسون گۆل دوداغیندان گرگ
عاشیقین باخچانداکی باغبانین، اولسون، اولماسین ؟!
من «سلیمان رۆستمم، دیللن گۆرۆم، یاندیم کی، من
گۆنده مین یول جان سنین قوربانئن‌اولسون،اولماسین

میر مهدی حسن‌اوغلوسیدزاده

۱۳۹۶ - ۱۳۲۰ هـ ق

عشق آباددا آنادان اولوب. ایلک تحصیلینی باکی نین امیرجان کندینده آلمئشدیرآذربایجان، شوروی شعرینین تانئنمئش نماینده‌لریندندیر. مختلف نوع لرده یازمئشدیر. شعرلر کتاب‌لاری دفه‌لرله نشرائدیلمیشدیر .باکیداوفات‌ائدیب .آذربایجان اوشاق ادبیاتی نین انیکیشافئندا بؤیوک خیدمتی اولوب. میر مهدی بیرمدت مشهد شهرینده ساکین اولوب فارس دیلینی‌ده اوردا اؤیره نیر. «میر مهدی» یاشادیغی دؤورون‌اجتماعی،سیاسی‌قورولوشونوئَینمیشدیر.اونون غزللرینده اودووره محبت گوجلودور:

دووران بیزیک هرنه ده اؤز قدرتیمیزوار
زحمت سئوه‌ن اینسانه بودؤوران آجی اولماز

غم غافیله سی قلبیمه یول تاپماسین اصلا
کام آلمالییام ذوقیله گولموش منه دؤوران

محبت عالمینی لاله زاره بنزه دیرم
وطن چیچکلرینی نازلئ یاره بنزه دیره م
گئدیر گؤزوم قاراسی، کؤکسۆنۆ گۆرنده آچیق
سنین او آغ سینه نی تازه قاره بنزه‌دیره م.

خومار بـاخیشلارینی سـیرائـدنده مست اولورام
می ایچمه دن اؤزؤمؤ من خو مـاره بـنزه دیـره‌م.
رقـیب ایـله سـنی کـؤلشنده سـیرائـدن گـورسم
سنی قیزیل گـؤله، اغـیاریٔ خـاره بـنزه دیـره م
باخیٔب گؤزه للره، «میرمهدی»، من گؤزه‌ل وطـنی
همیشه گـؤل یـئتیره ن نـوباهاره بـنزه دیـره م

گول فـصلی اولابـاغچادا بـیر سـئوگیلی جـانان
بیرنی چالان اولسون من اولوم بیرده غزل خوان
نـــی سس لری اطــرافــا اوچـوب قـلب اوُودانـدا
جــانانه دئـــیین بـاده وئـر ای گـؤزلره قـوربان
اللـــرده شـــفق دالغـــالی گـــولگون مـــی اولانـدا
بیر شور اوخـونا وجـده گـلیم شـوریله بـیر آن
غـم غـافیله سـی قـلبیمه یـول تـاپماسین اصـلا
کــام آلمـــالییام ذوقـیله گـولموش مـنه دؤوران
شـنلیکـله کـئچیر عـؤمرونو مـیرمهدی جـاهاندا
بـــیر دفـعه گـلیر دؤنـمییه جک عـالمه ایـنسان .

عشقین چمنینده نـظریم بـیرگوله دوشـدو — عاشیق‌لیگیم‌ایلده‌ن‌ایله دیلده‌ن دیله‌دوشدو
گولدوکجه منه نازلی گولوم یاندی حسدده‌ن — دؤندی‌کوله‌اغیارین‌ایشی‌موشکوله دوشدو
دَیدیکجه کؤنول تئللرینه مضرابی عشـقین — نغمه‌م اوجالیب پرده‌ده بمده‌ن ذیله دوشدو
عشقین دولانیب غافیله سی آشدی زامـانی — آخیر گلیب هجران کیمی بیر منزیله دوشدو
میر مهدی گؤزومده گونشین نـوروقارالدی — یارگئتدی گؤزومده‌ن‌ائله‌بیلدیم‌گیله دوشدو

ســـحر نسـیمی کـیمی یـــوخ قـراری عـؤمرؤمؤزون
سـولوب گـئدیر، گـؤزه لیـم، لاله زاری عـومرؤمؤزؤن
مـــحبت عـــالمی دیـــر گـل دئـیه ک، گـؤلک، دانـیٔشاق
هـــــمیشه قـــالمایاجاقدیر بـــاهاری عـؤمرومؤزون

وئره‌ک بیز ال‌اله، بئش گؤنلوک عؤمرؤخوش‌کئچیره‌ک
جــاهاندا اولمــایاجاق اعــتباری عــؤمروموزون
زامــان گــلرکی، اولار آشــیانی مــیز تــورپاق
بــیزیم گــؤزه ل گــون اولار یــادگاری عــؤمروموزون
بــاخاندا عــالمه دقــتله گــؤردو «مــیر مــهدی»
کئچیب گــئدیب نــئجه ســرعتله یــاریٔ عــومروموزون

میکائیل مؤشفیق

(۱۹۳۶-۱۹۰۸ م) ۱۳۵۸ - ۱۳۲۶ هـ - ق

باکیدا آنادان اولوب، ابتدایی تحصیلینی روس - تاتار مکتبینده آلیب. باکی دارالمعلمین‌ده ۱۲ نؤمره‌لی ایکی درجه‌لی مکتبده اوخوموش، آذربایجان عالی دانشسراسی‌نین دیل و ادبیات رشته سینی بیتیرمیشدیر. باکی مکتب لرینده معلم ایشله میشدیر. سؤز صنت دؤنیاسیندا ایلدیریم کیمی چاخیب، پارلاییب سولموشدور.

گنج یاشلارینندا؛ هرگون بیر رنگه دوشن هیندؤشقه لر اوناوطن خائینی دامقاسی ووروب حبسه آلیرلار. بیرخیلی عذاب واشکنجه‌لره معروض قالاندان سونرا ۱۹۳۹،نجوایلده‌باکیدا دنیز قیراغیندا گولله‌له‌نیب جسدین‌ده خزر دنیزینه آتیرلار. لاکین اونو جیسمن محو ائله‌سه‌لرده، شعری اوجالیقدا، یوکسک لیکده همین جلادلارین‌دا باشلاری اوسته.- اولدوزا دؤنوب یا شاییر و یاشایاجاق دئیر.

«دوستوم علی حسین زاده» یه اتحاف :

مــــهربانیم، بــاغ عشــقین ای مــعطر ســوسنی
قویما اؤپسؤن گیزلی‌جه هر بـؤلبؤل بـدخو سـنی
من سـنین بـیررحـم دیـل صـیادینام گـل قـوینوما
گل اؤپوم، گـل اوخشـاییم، ای نـازنین آهـو، سـنی
سـیزلایان مـن، آه ائـدن مـن، بـیلمزم امـا نـئچون
خلق سیخار آغـوشینه گـاه اوسـنی گـاه بـوسنی
چـــرخ دورانــین مــعلا التــفاتیندان مــی بــو ؟
جام عؤمروم گؤرمه دی هئچ بیرزامان مملو سـنی
توپلاییب گیسوی زرین تـاجینی چـیخسان چـوله
ال چکـر آیـدان فـلک، یـالنیز تـاپار مَـه‌رو سـنی

سؤگی صحرا سینْدا سرگردان گزن بیرتشنه‌یم
سؤگیلیم، ایچسم نولور شهد زلال بوسه نی
مشفقا، اقلیم سئودادن زیانئن یوخ، فقط
تیرمژگان ایله یئخدی بیرکمان ابرو سنی

مریم جاهانگیری

۱۲۹۵-۱۳۳۱گ

اورمییه ده آنادان اولموشدور. آز یاشاماغینا باخمایاراق ایری شعر دفترلری یارادیب‌غزل‌لری روان و آخینجی دیر. شعرلری نین اساس مضمونونو آیریلیق موضوسو تشکیل ائدیر .

گل دولاشما گئنه اول زؤلف پریشانه کؤنؤل
صبرائله، دؤز بوقارانلیق شب هجرانه کؤنول
باخما ناکس کیمی اول دلبریمین چهره سینه
یانما پروآنه کیمی آتش نیرانه کؤنول
نئجه طرح ائتدی وفا صحبتینی غنچه لبی
واقف اول، ذوق ائله، اول نکته ی پنهانه کؤنول
اولما نامرد، و محبت ائله مه نا اهله
باغلاماز عاقل اولان الفتی نادانه کؤنول.
وطن عشقینده گرک ال چکه سن جانئندان
چون سمندر یاناسان آتش سوزانه کؤنول
آرزوم دور یئتیشم وصلووه، اما نه ائدیم
باغلانیب ظلمیله زنجیره بو دیوانه کؤنول
فرقته باعث اولاندان آلارام قانلی قصاص
آند اولسون او گؤزه ل پرچم ایرانه کؤنول

وئره‌ک بیز الاله، بئش گۆنلوک عؤمرۆخوش‌کئچیره‌ک
جـــاهاندا اولمـــایاجاق اعـــتباری عـؤمروموزون
زامـــان گـــلرکی، اولار آشـــیانی مـــیز تـــورپاق
بـــیزیم گـؤزه ل گـون اولار یـادگاری عـؤمروموزون
بـــاخاندا عـــالمه دقـــتله گـؤردو «مـــیر مـــهدی»
کئچیب گـئدیب نـئجه سـرعتله یـاری عـومروموزون

میکائیل مؤشفیق

(۱۹۳۶-۱۹۰۸ م) ۱۳۵۸ - ۱۳۲۶ هـ - ق

باکیدا آنادان اولوب، ابتدایی تحصیلینی روس - تاتار مکتبینده آلیب. باکی دارالمعلمین‌ده ۱۲ نؤمره‌لی ایکی درجه‌لی مکتبده اوخوموش، آذربـایجان عـالی دانشسـراسـی‌نین دیـل و ادبـیات رشـته سینی بیتیرمیشدیر. باکی مکتب لرینده معلم ایشله میشدیر. سؤز صنت دۆنیاسیندا ایلدیریم کیمی چاخیب، پارلایئب سولموشدور.

گنج یاشلارئندا ؛ هرگون بیر رنگه دوشن هیندۆشقه لر اوناوطن خائینی دامقاسی ووروب حبسه آلیرلار. بیرخیلی عذاب واشکنجه‌لره معروض قالاندان سونرا ۱۹۳۹،نجوایلده باکیدا دنیز قیراغیندا گولله‌له‌نیب جسدین‌ده خزر دنیزینه آتیرلار. لاکین اونو جیسمن محو ائله‌سه‌لرده، شعری اوجالئقدا، یوکسک لیکده همین جلادلارین‌دا باشلاری اوسته - اولدوزا دؤنوب یا شاییر و یاشایاجاق دئیر.

«دوستوم علی حسین زاده» یه اتحاف :

مـــهربانیم، بـــاغ عشـــقین ای مـــعطر ســـوسنی
قویما اؤپسؤن گیزلی‌جه هر بـؤلبؤل بـدخو سـنی
من سـنین بـیررحـم دیـل صـیادینام گـل قـوینوما
گل اؤپوم، گـل اوخشـاییم، ای نـازنین آهـو، سـنی
سـیزلایان مـن، آه ائـدن مـن، بـیلمزم امـا نـئچون
خلق سیخار آغـوشینه گـاه اوسـنی گـاه بـوسنی
چـــرخ دورانـــین مـــعلا التـــفاتیندان مـــی بـــو ؟
جام عؤمروم گؤرمه دی هئچ بیرزامان مملو سـنی
توپلاییب گیسوی زرین تـاجینی چـیخسان چـوله
ال چکـر آیـدان فـلک، یـالنیز تـاپار مَـه‌رو سـنی

سؤگی صحرا سینْدا سرگردان گزن بیرتشنه‌یم
سؤگیلیم، ایچسم نولور شهد زلال بوسه نی
مشفقا، اقلیم سئودادن زیانئن یوخ، فقط
تیرمژگان ایله یئخدی بیرکمان ابرو سنی

مریم جاهانگیری

۱۲۹۵-۱۳۳۱گ

اورمییه ده آنادان اولموشدور. آز یاشاماغینا باخمایاراق ایری شعر دفترلری یارادیب‌غزل‌لری روان و آخنجی دیر. شعرلری نین اساس مضمونونو آیریلیق موضوسو تشکیل ائدیر .

گل دولاشما گئنه اول زؤلف پریشانه کؤنؤل
صبرائله، دؤز بوقارانلیق شب هجرانه کؤنول
باخما ناکس کیمی اول دلبریمین چهره سینه
یانما پروانه کیمی آتش نیرانه کؤنول
نئجه طرح ائتدی وفا صحبتینی غنچه لبی
واقف اول، ذوق ائله، اول نکته ی پنهانه کؤنول
اولما نامرد، و محبت ائله مه نا اهله
باغلاماز عاقل اولان الفتی نادانه کؤنول.
وطن عشقینده گرک ال چکه سن جانئندان
چون سمندر یاناسان آتش سوزانه کؤنول
آرزوم دور یئتیشم وصلووه، اما نه ائدیم
باغلانئب ظلمیله زنجیره بو دیوانه کؤنول
فرقته باعث اولاندان آلارام قانلی قصاص
آند اولسون او گؤزه ل پرچم ایرانه کؤنول

محمد بی‌ریا

۱۳۶۱ - ۱۲۹۳ گونش ایلی

معاصیر آذربایجان ادبیاتیندا باریشماز، دؤیوشکن، مغرور مبارز، شاعیر عالیجناب موصیبت‌کش انسان کیمی تانینان، حاج غلام اوغلی محمد بی‌ریا ۱۲۹۳ نجو ایلده قهرمان شهر و استعدادلار یوردو آدلانان «تبریز» ده آنادان اولموشدور.

بی‌ریا سککیز یاشیندا درسه گئدیر. اورتا مکتبه قدر اوخییر. یوخسوللوق درسینی یارا قویور. دولت اداره‌له رینده ایشله مه‌گه مجبور اولور. اوائله اوشاخیلق ایللر ینده‌ن جاساراتلی، قاباغین‌نان یئمی‌ین بیر آدام کیمی تانینیر.

ایلک قلم تجربه‌لری ۱۳ - ۱۴ یاشلارینا عایید اولسادا بی‌ریانین اجتماعی طنز، غزل، قوشما، شاعیری کیمی یارادیجیلیغی ایگیرمی یاشیندان ؛ هله بیرینجی پهلوی دؤوروند‌ه‌ن باشله‌ییر. صونرا ۲۰ نجی ایللرین انقلابی دؤورونده پهلوی رژیمی بورژوا- فئودال قورولوشو و خارجی مستملکه‌چی‌لره قارشی آذربایجاندا و ایراندا آزادلیق و استقالیت یولوندا بوتون خلق دؤیوشونون گنیش لندیگی زامان فورم لاشیر. او، تبریزده و باشقا شهرلرده چیخان گونده لیک و درگی لرده اؤز اجتماعی شعرلریله چیخیش ائده‌ره‌ک اوزوده بیر تشکیلات‌چی کیمی حرکاتا قوشولور. اونون شعرلری تبریزده : «وطن یولوندا»، «آذربایجان» «خاورنو» تهران‌دا «مردم» «دماوند»، «ظفر»، «شعله‌ور» رشت شهرینده «سپیدرود» اردبیل‌ده ایسه «جودت» نشریه‌لرینده چاپ اولور. وچوخ تئز. بیرزاماندا شعرلری اوخوجو کوتله‌سی‌نین رغبتنی قازانیب سئویله، سئویله آغیزدان، آغیزلارا دوشوب، دیل لر ازبری اولور.

بی ریا «۲۱» آذر حکومتی قوروجولوغوندا هرطرفلی فعالیت گؤرسدیر. «۱۳۲۵» نجی ایلده همن حکومت اونو فهله لر نماینده‌سی کیمی، پاریس فهله‌لر بیغینجاقینا گؤنده‌ریر. و همان حکومتین امک ناظیری وظیفه سینه قدر یوکسلیر. حکومت ییخیلدیقدان سونرا پهلوی رژیمی اونو توتوب، گولله‌له‌مک ایسته ییر، لاکین اوگیزله‌نیب ؛ ۱۳۲۶ نجی ایلده مجبوری اولاراق یوخاری آذربایجانا کؤچور. اورداسووه‌ت حکومتی آلیش‌وئریش‌چی ماهیت‌لی سیاستینه گوره پهلوی رژیمی و آمریکا امپریالیزمی ایله سازیشی اساسیندا «۲۱، آذر» حرکاتی نین شمالا کؤچموش حصه‌سین دارماداغین ائدیر ؛ بونون اوچون ده ایلک اؤنجه حرکاتین رهبرله‌رین آرادان آپارماغا چالیشیر. او رهبرلرده‌ن بیریده «محمدبی‌ریا» دیر.

«بی‌ریا» «۲۵» ایل مدتینده ساوه‌ت حکومتی دؤورونده قوربتده آزادلیق دان محروم ائدیلیر. سیبریه، قزاقستان، روسیه و شاماخی دا، سورگون و حبس ده اولور. او بوتون عذاب، اذیت محرومیت و

اشکنجه‌لره مردلیک‌له سینه گریر. و هر زمان آلوولو شعر و مقاله‌ریله کئچمیشده کین‌نن‌ده داها کسکین، داها ایناملا، نتجه دئیرلر خوش ظاهیر، بدباطین حکومتین ایچ اوزونو آچیز و افشا ائدیر. و اؤز مبارزه‌سی یولوندا یئنی تاکتیک لره اَل آتیر. اوجومله‌دن ؛ یاشادیغی شهرلرده‌ن آسیلی اولما یاراق بعضی گونلرده الینده بایراق قالدیریب کوچه ده تک باشینا یورویش ائده ره‌ک حکومت علیهینه شعارلار دئییرمیش.

نهایت او،باکی شهرینده‌مچیدلرین بیرینده‌اوتورب؛ مؤمین مسلمان‌لارین‌دینی‌فریضه‌له‌ری‌نین یئرینه یئتیریلمه سینده اونلارا یاردیم ائتمکله مشغول اولور. او، ۱۳۵۸نجی‌ایلده‌گنج لیک ایل لرینده تبریزده قوردوغو عایله سیله یاشاماق آرزوسوایله وطنینه قاییدیر، لاکین آرزوسونا چاتابیلمیر. اوئنان علاوه تعقیب و تضییق‌لره‌ده معروض قالیر. وبئله لیکله وطنینده‌ده راحات یاشاماسینا مانع اولورلار. او وطنینده‌ده غریب و یالقیزکیمی یاشامالی اولور و ۱۳۶۰، نجی ایلده بیرعؤمور ظلم و عدالت سیزلیک علیهینه باریشمادان، یورولمادان گرگین مبارزه آپاراندان سونرا بوآلچاق دونیانی ترک ائدیر. «محمدبی‌ریا» نین آجیناجاقلی حیاتی، عؤمور بویو چکدیگی فشار، مصیبت، عذاب، اذیت لر. چیرکین، ظالیم،عدالت سیز سیستم لره، قارشی اؤز خالقی نین حقوقو و شخصی آزادلیغی و حقوقو اوغروندا‌آپاردیغی مبارزه بیرداها اسفل بشریت‌ین ایچ اوزونو آچیب گؤرسده‌ن بیرسند دیر.

نتجه ده اؤزو دئمیشدیر:

من ئولسم باخ بر اووراقه تحسرله منی یادائت
توپور چرخ جفاکاره معذب روحومو شادائـت

اونون اؤزونون و خالقی نین فاجیعه‌لی حیاتینا سبب اولانلارین اوزونه توپوره‌ره‌ک، اونلاری لعنت‌له‌یه‌ره‌ک ؛ بؤیوک روحو قارشیسیندا باش اییب ؛ روحوشاد اولسون دئییریک‌آدی‌خاطیره‌سی یادداشلاردان سیلینمه سین، اثرلری دیللرده‌ن دوشمه سین.

بی‌ریا جنوبی آذربایجان معاصیر ادبیاتی تاریخینده شرفلی یئر توتان بؤیوک سیمادیر. اونون انقلابی ومبارز شعری یوکسک احساس، درین مفکوره، اوزاخ گؤره‌ن، معاصیر لیگی و خلقی لیگی ایله آذربایجان معاصیر شعری نین تیپیک نیمونه سیدیر. اوشعرلرینده کلاسیک شعر قالیب لریندن استفاده ائتسه ده لاکین دؤنیاگؤروشو، بدیعی بیانی و صنعت‌کارلیغی نقطه‌ی نظریندن بیرچوخ اوزده‌ن ایراق یئنی چی شاعیر لرده‌ن ایره‌لیده گئدیر. اوندا فورم‌دان باشقاهرشی یئنی دیر. معاصیر دیر. دونیا گؤروشو باخیمیندان ذیروه ده دایانیر. بودا اصیل صنعت کار اولماق اوچون بیرینجی و اَن اساسلی شرط دیر.

بی‌ریا مختلف ژانر و موضوع‌لاردا یازان شاعیر دیر. اؤزسلف لری نین ایلک نوبه ده حکیم لعلی و

میرزه آلکبر صابیر دەن میرزه علی مؤعجوزه قدرکی آذربایجان هجو و طنز شعری نین ؛ هابئله فضولی، نسیمی‌دەن باشلامیش ۱۹ نجو و ایگیر مینجی یوزلرینده یئنی چی غزل شاعیرلرینه قدرکی آذربایجان و ایران غزل ادبیاتی نین، ملاپناه واقیف، عاشیق عسگره کیمی قوشما خلق شعری نمایندەلری نین آن یاخشی ایرەلی له میش قاباقجیل سنت لری تملینده یئتیشیر و بوشعرلر بی‌ریادا زنگین موضوع، ایرەلی میش مضمون و فیکیر دورومو، دئوریم چی جوشغونلوق کسب ائدیر. لاکین بی‌ریانین بیرخلق شاعیری کیمی سیاسی و اجتماعی طنز، اجتماعی غزل و قوشما شاعیری کیمی، یئتیشمه سینده دؤورونون ایرەلی‌له‌میش‌درگی و درنک لری، آذربایجان و ایراندا ۲۰ شهریور آدلانان گونده‌ن باشلاییب ؛ ئولکه‌ده یارانان سیاسی - مدنی جریان لارین رولو حل ائدیجی اولموشدور.

بی‌ریانین غزللرینی موضوع، مضمون باخیمیندان، علی فطرت، محمد علی محزون، مظفر، م. شبسترلی، معجز و باشقا بوکیمی شاعیرلرین غزللریله بیرگروه‌دا توپلاماق اولار. لاکین دیل و باشقا بدیعی، بیانی خصوصیت‌لرینه گؤره چوخ حاللاردا اؤزونه مخصوص دور. او اؤز یاردایجیلیغیندا اورژینال اولموش، باشقاسینی تقلید ائتمه میش،بوتون‌اؤیره‌ندیک لرینی یئنی طرزده و اؤزونه مخصوص شکلینده ایشلتمیشدیر. هله بوگونه قدر شاعیردن جنوبداچوخ آز اثر، چاپ ائدیلمیشدیر «۱۳۵۸» نجی ایلده بیرینجی‌دفه و «۱۳۷۶» نجی ایلده ایکینجی‌دفه تبریزده ارک نشریاتی طرفینده‌ن یاپیلان «اوره ک سؤزلری» سئچیلمیش اثرلری شاعیرین مختلف ایللرده قلمه آلدیغی غزل، قوشما، طنز، قطعه و منظومه‌لرین احتوا ائدیر.

مـن فـطرتاً مـبارز دوران یـارانـمیشام	یوخسوللارا امید و نگهبان یـارانـمیشام
حققین یـولوندا، نـاطق قـرآن عـلی کـیمی	ئوز قانیما زمـانه‌ده غـلطان یـارانـمیشام
پیکان ظلمه سینه می من ائـتمیشم هـدف	زحمتکشین نـجاتینا قـلخان یـارانـمیشام
گـؤردیکجه مـنتظم، دگـیشلمز اراده‌مـی	فخرایله رم کی، صاحب ایمان یارانمیشام
آغ گؤینه گیم قانیملا بـویاندیقجا دهـرده	ائللر بیلیر بو رتبه‌یه شایان یارانـمیشام
اعلان ائـدین، شـعاریما خـائن چـیخانلارا	من اونلارین زوالینا، فرمان یـارانـمیشام
بیر گون سلاح آلیب الیمه، شانلی خلقیمی	آزاد ائدنده سویله رم : ائلخان یارانمیشام
قـوی آنـلاسین مـرامـیمی اربـاب ارتـجاع	من کارگر گـروهینا قـوربان یـارانـمیشام

عشق اهلی ندن ائتدیگی پیمانه یـئتیشمز؟	هجرانـه دؤزه، وصـلت جـانانه یـئتیشمز؟
بولبول کیمی فریاد ائله یه‌ر کونج قـفسده	حسرتده قالار باغ و گولوستانه یـئتیشمز
هر عاشقین ئوز ترجمه‌ی حـالینا بـاخدیم	گؤردوم‌اولارین‌هئچ‌بیری‌صنعانه یئتیشمز

جان نقدینی بذل ایـله دی عـالمده خـوماره　　عشقین دئمه‌یین رخنه سی ایمانه یئتیشمز
حیرتده قـالیب بـیر مـلگین عشـقینه مـنده　　سویله ردیم : الهی مـلک انسـانه یـئتیشمز
رخسارینا باخدیقجا، خـیالیمدا، دئـییردیم :　　گون چـیخسا اگـر بـومه تـابانه یـئتیشمز
آخیرئوزو، ئوز عهدینی سیندیردی نیگاریم　　نالەم نـه ائـدیم، درگـه سـبحانه یـئتیشمز
دائـم گـزیب افســرده فــراقیندا، نـهایت　　گؤردوم کی الیم عـجزله دامـانه یـئتیشمز
باخدیم اوزونه،یأس‌له اظهار ائله دیم : گئت !　　عشقین گوجو قلبیمده کی طوفانه یئتیشمز
غافل ! داها طعن ائتمه منه، کـیمسه جـفاده　　من ایسته دیگیم سـرو خـرامـانه یـئتیشمز
بیر قونچایا من بسله ییریم ایـندی مـحبت　　مین گول آچا اوقونچه‌ی «خندانه» یئتیشمز

«بی‌ریا» کؤنلوم اولوب عاشق رخسار وطن　　باشیما دوشدوینئه، نشئه‌ی گـولزار وطـن
هـراورک بـیر غـمه دنـیاده گـرفتار اولدور　　وارمی بیر قلب مبارک، اولا غمخوار وطـن؟
هر مـرض اولدو اگـر قـابل درمـان و عـلاج　　نه رواگـؤردو، شـفاتاپمادی بـیمار وطـن ؟
وطنین‌اوغلونو، غربتده ئولوم‌درکائله سه　　جـان وئـرر تـازه‌دن اولادیـنا، دیـدار وطـن
دگیشیر مذهب و تاریخ، نسیل، حکم زامـان　　دگیشیلمز یـارادان حـق کـیمی، آثـار وطـن
شاعرم‌خسته‌دیلم‌یوردوموایستر اوره‌گیم　　بــاغلی دیــر طـالعمه، طـالع افکـار وطـن

نـــه آزادم بـــو عـــالمده، نـــه الده اخـتیاریم وار
نــه غــصه‌ال چکـیرمندن‌نه دلده بـیر قـراریـم وار
قـــفسده ســاخلامیش ظـالیم، فـغانیمدن آلیـر لذت
تــصور ایـله مـزگون تک، مـنور بـیر شـعاریم وار
دیلیم داغلی، گؤزوم باغلی، قـولاغیم کـار،أوزوم گـولمز
گونه حسرت قـالان، گـولسیز، صـفاسیز لاله زاریـم وار
نـچون مـن اولمـاییم مـحزون أورکـدن ائـتمه یـیم نـاله
هــر آددیـمدا مـعین دیـر، قـازیلمیش بـیر مـزاریـم وار
بـــئله لاقــید گـؤردیکده مـنی، طـعن ائـتمه یـین یـاران
سرای سیز، ائل سیز انسانم، نه یوردوم، نه دیـاریم وار
نــه فــرهادم چــاپام داغــی، دیــلیمده کـلمه شـیرین
نــه مـجنونام، نـه صـنعانم، نـه لیـلی نـه خـماریم وار

از لدن من بیلیر دیم کی، گؤزللر چوخ و فاسیز دیر
اودیر آتدیم مئیی، عشقی، نه یاریم، نه نیگاریم وار
ئولوم خوشدیر چیخ ای روحوم ! بو جسم ناتوانیمدان
نه تسلیم اولماقامیلیم، نه بیریئرده قراریم وار
زاواللی خلقی نین در دین گرکدیر (بی‌ریا) چکسین
بویولدا قانیما باتسام، بؤیوک بیر افتخاریم وار

حیاسیز لشکر ظلمت، چکیب قارشیمدا صف، دوستوم
اولوب سرنیزه‌ی ظلمه گئنیش قلبیم هدف، دوستوم
بیلیرسن طالب حقم، بوشانلی مقصد أوستونده
منیم له بیر بؤلوک خائن، اولوب یکسر طرف، دوستوم
سؤزوندن دؤنمه ناموسلا، شرافتده‌ن کنار اولما
عزیزراق دیر شیرین جاندا، حمیت له - شرف - دوستوم
مخالفلر سنی مندن آییرماق ایسته ییر بی‌شک
قوشولسان اونلارا مطلق، چیخارسان ناخلف، دوستوم
ایناما بعضی اشخاصین حضوراً ائتدیکی لطفه
تاخاللار بوینونا آخیر، غیابینداکلف، دوستوم
(ریاسیز) شاعرم اصلا، ریاکاردان خوشوم گلمز
اودیر وقتینده اشعاریم اولار در وصدف، دو ستوم

طبیعت قوی بونالمده‌ن داغیلسین تار - مار اولسون
آلیشسین گؤیلر آهیمدان، جهان بیر شعله زار اولسون
سنه قارشی بو عالمده، خیانت اولسا قلبیمده
وجودیم اود دوتوب یانسین، أورک درده دوچار اولسون
یالان سؤز بیلمیرم اصلاً، بودیر دائم منیم ذکریم :
منه سنسیز ایشیق دنیا، قارانلیق بیر مزار اولسون
ده گیل ممکون حضور ینده، اولا شاعر سرافکنده
اگر دؤنسم ئوز عهدیمدن، منه خلق ایچره عار اولسون

یادیمدان چیخماسان هرگیز، دوداقیمدان جانیم چیخسا
امیدیم وار محبتله، رفاقت، پایدار اولسون
سؤیملی دلبرین افسوس الیندن ئوپدوم، آیریلدیم
ئوزوم گئتدیم، سنه مندن بو شعریم یادگار اولسون

خدیجه حسن قیزی

(۱۹۲۳ م) ۱۳۴۲ هـ - ق

باکی نین هوسان کندینده آنادان اولموشدور. آذربایجان دولت طب دانشکده‌سین بیتیریب عروض و هجا وزنین‌ده چوخلو بدیعی ارثی وار. نمونه وئردیگیمیز غزل رئالیست شعرین نمونه سیدیر.

جان دئدین یؤز دفه، آخیرکی سنه جان اولدوم
بو عزیزجانی اونوتدوم، سنه درمان اولدوم
بی وفا قوش کیمی قونسان دا بوداقدان - بو داغا
یئنه عارائتمه دیم ائلدن، گوزوگریان اولدوم
ایاغین دَیدگی تورپاغی ائدیب شام و سحر
بیر زیارت اوجاغی، تورپاغا قوربان اولدوم
ایلک باهار چاغلاری یاغدی سنه نارین قارلار
طالعین گردشینه بیر داها حیران اولدوم
آزجا غملنسه ایدیم، هر دفه جان سؤیلندی
بیلمه دین، ایللراؤتؤشدو، اؤره‌یی قان اولدوم
بنزرایدیم نئجه ده سباکیت آخان لال سولارا
گؤز یاشیندان یارانان دالغالی توفان اولدوم
سن سیز اولسام دا بیلیرسن کی، وفاسیز دئییلم،
بیلیره م سؤیله یه جکسن کی، پشیمان اولدوم
دئدیلر سومه بیر هئچ کس سنی، همدم سیزسن
بو خبردن سئخیلیب، خیلی پریشان اولدوم
منیم ایندی اؤره ییم اؤز وطنیم، خالقیمدیر
خالقیمین غصه سینه بلکه ده لقمان اولدوم

ابوالفضل حسینی (حسرت)

۱۹۸۸ - ۱۹۲۵ م - ۱۴۰۹ - ۱۳۴۴ هـ - ق

استاد شهریارین کندی‌سی دیر ۱۳۴۴ هـ - ق ایلینده خشگنابدا آنادان اولمئش اوشاقلیق چاغلارئن اوردا کئچیرتمیشدیر .ایلک تحصیلینی خشگنابدا اورتا درسینی تبریزده اوخوموش، ایلک گنج یاشلاریندان شعر یازیب ادبیات علمیله ده ماراقلانمیشدیر.

۱۳۲۴، گوْنش ایلینده تبریزده انقلابی حرکته قوشولموش دور، حرکت، ییخیلاندان سونرا بیرچوخ آذربایجان‌لیلارلا بیرلیرده آرازین‌اوتایینا کوْچمگه‌مجبوراولور.اوتایداکوْچکوْن حرکت باشچی‌لاری‌نین باش لاری‌نین باسیلماسینا اعتراض ائدیر. بو زامان اونون یئنی دوْشوْنجه لری یئنی اثر لرینده اوْز عکسینی تاپماغاباشله ییر. سووءت حکومتی‌نین مختلف تهمت ودامقالارینامعروض قالیر چوخلی عذاب اذیت‌لر چکیر.«حسرت» معلوم اولدوغوکیمی ئولوم گوْنوْنه قدر اوْزیوردونو، هابئله قوهوم، قارداش دارینین اوْزوْن گوْرمه یه حسرت قالدی. او شاعیر شهریارا منظوم مکتوب لار یازیب. اوبومکتوب لاردا حسرتینی، نیسگیلی نی، دردلرینی، عشق و محبتینی یازمیشدیر. او مکتوبلاری‌نین بیرینده شهریارا بئله یازیر :

«یئریم زندان، ئوزوم محبوس، منی بیر یوخلیان سن سن
گئجه توفانلی دریاده، ایشیقلی بیر کناریم سان
نه اولسون غم قوشون چکمیش دوتوب اطرافیمی‌دوشمن
باشی داغلار قدر یوکسک اوچولماز بیر حصاریم سان

شهریار «حسرت»ه اوزون جاواب مکتوبونو «حیدربابا» فورمدا یازیب مکتوبدا اونو «ائل‌بوْلبوْلوْ» آدلاندیراراخ دئییر :

ائل بوْلبوْلی، سن منیم ئوزبالام سان
یامان گونده حاصاریم سان قالام سان

حسرت، حافظ، نظامی، اثرلریندەن منظوم ترجمه‌لر ائتمیش بیرنئچه تاماشادا (نمایشنامه‌ده) یازمیشدیر. حسرت، جامی، خاقانی، شبستری، ایرج میرزا، میرزاده‌عشقی، و شهریارین شعرلرینی و بیر چوخ غزللرینی تمیز ئوز آنا دیلینه دوْندریبدی. عینی زاماندا اوشاخلار وگنجلر اوچون حکایه لرده یازمیشدیر. «ایلک شعرکتابی ۱۹۶۱میلادی ایلینده باکیدا «محبت آلوولاری» آدیله چاپ اولموشدور. «مین‌ده‌ن چوخ توْرکی غزلی و بئش یوْزده‌ن آرتیق فارسجا غزلی چاپا حاضیردیر» .

آیریلیق، غربت، وطن دردی، وطن سئوگیسی، وطنه حسرت، حسرتین غزللری نین اساس مضمون لارینی تشکیل ائدیر. اونون غزللرینده غنایی مضمون لارا آزاراخ راست گلمک اولار غزللری

اجتماعی، سیاسی، وطنی، مضمون داشی ییر.

نه دومان دیٔر قونوب او دیک باشینا قاره، سهند؟!
نه بلادیٔر کی دوشوٚبدوٚر اوجاداغلاره سهند ؟!
بوغرور ایله مگر بابکیمین هیکلی سن ؟
سنی ده چکدی مگر یادلار الی داره سهند ؟
ائلیمین سن کیمی دوٚنیاده بوٚیوٚک آرخاسی وار
اولماییب اولمایاجاق هئچ وه ده بیچاره سهند
تبریز اوٚستونده دوران ای اوجالیق گنبدیمیز
گوٚستر اوٚز معبدی نین سیررینی اغیاره سهند
نه اولار بیرده بیرآتش قوپاریب، های سالاسان
قدرتینله ائده سن دردیمه بیرچاره‌سهند
سولاریٔندا بزنیر چوٚلله ریمیز، اورمانیمیز
دوٚندریرسن بوگوٚزه ل یوردوموگوٚلزاره سهند.
بیرده ستارخانی سسله گله حسرت لریله
سنگر اول سن یئنی دەن بیرائله سرداره سهند.

قانلارلا یازیلمیش اثریم، مین واراقیم وار
هر کلمه ده هر سوزده بیراوددان سوراغیٔم‌وار
قیر دیقجاتوٚکنمز بونو بیلسین قارایئللر
من بیرچنارام کی، سایا گلمز بوداغیٔم وار
سن سیزمنه ظلمت دئییل عالم، گوٚزه لیم بیل
سینمده یانار شمع کیمی یوزلرله داغیم وار
آزاده لیگین عاشیقی یَم من بو جاهاندا
یوخ باشقاسوٚزوٚم تاکی، دیلیم‌وار، دوداغیٔم وار.
تک سانما منی سن بئله حسرت لر ایچینده
تبریز کیمی آرخامدا یئنیلمز دایاغیٔم وار

قــانلارلا یــازیلمیش اثــریم، مــین واراقــیم وار
هر کلمه ده هر سوزده بـیراوودان سـوراغـیٔم‌وار
قــیر دیــقجاتؤکـنمز بـونو بـیلسین قارایـئللر
مــن بـیرچـنارام کـی، سـایا گـلمز بـوداغـیٔم وار
سن سیزمنه ظلمت دئییل عـالم، گـؤزه لیـم بـیل
سینمده یانار شـمع کـیمی یـوزلرله داغـیم وار
آزاده لیگــین عــاشیقی یَــم مــن بــو جــاهاندا
یوخ باشقاسؤزوٌم تاکی، دیلیم‌وار، دوداغـیٔم وار.
تک سـانما مـنی سـن بـئله حسـرت لر ایـچینده
تــبریز کــیمی آرخــامدا یــئنیلمز دایـاغیٔم وار

حســرتم حســرت سـنه دوغـما دیـاریم تـبریزیم
قــوینونی سـیر ائـتمگه یـوخ اخـتیاریم تـبریزیم
کؤنلوموٌ بیر گؤن آچایدیٔم سن گؤره یدن غـملری،
عـالمه صـیغماز مـنیم دردیـم، غـوباریم تـبریزیم
سنده مومکون دور فقط تاپماق کـؤنول دلداریـنی
یــوخ مــنیم جــنت لره بــیر اعــتباریم تـبریزیم
ایسته‌گیم، عشقیم مآلیم، روحومون ایلک اویلاغی،
گؤلشنیم، باغچام، باغیم، یـازیم، بـهاریم تـبریزیم
هاردا اولسام، من آدینلا فخر ائـدیب یـوکسلمیشم،
ســن اولوبســان اقــتداریـم، افـتخاریم تـبریزیم
سنده دیـر آیـدین گـونه الوان شـفقلی دان یـئریم
ای اؤمــیدلر مـعبدی، صـبریم، قـراریـم، تـبریزیم
«حسرتم» حسرت سنه یوللاردا قـالمیش گـوزلریم
سن سن آنجاق، سن، منیم سون انتظاریم تبریزیم

دوختور محمد تقی زهتابی (م. شبسترلی)

۱۴۱۹-۱۳۴۵ (آی. هجرت ایلی) (گونش هجرت ایلی) ۱۳۷۷ - ۱۳۰۳

«م. شبستری» تخلصو ایله تانینان شاعیر «دوختور محمد تقی زهتابی» تبریزین شبسترقصبه سینده آنادان اولموشدور. هله ۶-۵ یاشلاریندا ایکن آخوندباجی دا قرآن اؤیره‌نمیه باشله ییر. بیر آز هـجی روان اؤیره نیر. سونرا باشله‌ییر تؤرکجه چاپ اولموش کیتابلاری اوخوماغاسونرالار «میرزه ابراهیم» مکتبین و شبسترین «گلشن راز» دؤولتی دبستانیندا اوخیییر اورتا مکتبی ده تبریز دانشسراسیندا اوخویور. فردوسی مدرسه سینده‌ن اورتامکتب دیپلمی آلیر. فارس و تورک دیلله رینده‌ن باشقا عرب و فرانسه دیلله‌رین‌ده اؤیره‌نیر. هله گنج یاشلاریندا تبریزده چیخان گونده لیک و هفته لیک لرده شعر و مقاله‌لرله چیخیش ائدیرآذربایجان میللی آزادلیق حرکاتی اشتراک چیلارینان اولدوغو اوچون «۱۳۲۵» ایلده یوخاری آذربایجانا کـؤچمه گـه مـجبور اولور؛ اوردا بـیرمدت کـؤچگؤن مـبارز جـنوبلولاری دارماداغین ائدیرلر. بوعذاب اذیت لره «م. شبسترلی» ده دوچار اولور ایکی ایـل سـؤرگون کـؤکؤنده سیبیره گؤنده ریلیر.

زهتابی نئچه ایلدن سونرا باکی دانشگاهینا قبول ائدیلیب «دیل و ادبیات بؤلؤمؤنده» اوخی‌ییر. و نهایت دیلچیلیک دوختورلوغو علمی درجه یه نایل اولور او اوزون مدت بغداد و باکـی، دانشگـاه لاریـندا تدریس ائدیر. نهایت ۱۳۵۷، نجی ایلده وطنه قاییدیر. بیرمدت تبریز دانشگاهیندا «عرب و تورکی» دیللرین تدریسیله مشغول اولور. هله ۱۳۵۸ نجی ایلده «باغبان ائل اوغلو»، «پروانه نین سـرگذشتی» شعرکتابلارین ین عنوانلاری آلتیندا «م.شبستری» سؤزؤنؤ گؤرنده اوخوجولار بو آدین کیم اولدوغونو بیلمیردیلر. آنجاق «۱۳۷۰» نجی ایلده «معاصیر ادبی آذری دیلی» کتابی یـاییلاندان سـونرا گـئنیش اوخوجو کؤتله سی او آدین بیر تخلص اولدوغونو و کیمه عایید اولدوغونودا بیلدیلر.

دوختور محمد تقی زهتابی «م. شبستری» دیلچی عالیم دیر. او همده عروض وزنینده شعرلر یـازیر. طبعی روان و گؤجلو دور. وطن پرور مبارز و شهید اوغوللاریمیزین خاطیره‌سین عزیز توتاراق اونلارین حیات و فعالیت لرینه عایید بیرنئچه منظومه حصر ائتمیشدیر. اوجومله دن مشروطه انقلابی حرکاتیندا قیزقین دؤیؤ شکن، آلوولو انقلابچی ستارخانین سیلاح داشی «حسین باغبان» ین خاطیره سینه حصر اولونموش منظومه نین آدینی چکـمک اولار. سـون ایـللر (۱۳۷۰ و ۱۳۷۲) تـبریزده ایشـیق اؤزؤ گؤرمؤش «زبان آذری ادبی معاصر» و «علم معانی (لکسیکولوژی)» آدلی کیتابلاریدا حؤرمتلی عالیم دوختور زهتابی یازمیشدیر. زهتابی‌نین سون اثری ایسه «ایران تورکلری نین اسکـی تـاریخی» آدلی کیتابدیر.. کیتابین بیرینجی جیلدی اوزون ایللر امک و زحمت‌ده‌ن سونرا ۱۳۷۷ نجی ایـلین قـیش آیلاریندا تبریزده مؤللیفین اؤز سرمایه سیله چاپ ائدیل میشدیر. کیتابین نشری آذربایجان و بـاشقا

ئولکه‌لرده آذربایجان تاریخچیلیگینده، یئنی بیرحادثه کیمی قیمت‌لندیر یلمیشدیر. کیتابین بیرینجی جیلدینده «ایرانین میلادان ۴۵۰۰، ایل قاباقدان اسکندرین هجومونا قدرکی دؤورونون تاریخی احاطه ائدیلیر. کیتابدا، ایران تورکلری‌نین اسکی تاریخی ایکی دورده آراشدیریلیر:

۱ - هند - اوروپا دیللی ائللرین میلاددان ۹۰۰، ایل اول ایرانا گـلمه سینه قـدرکی «۳۵۰۰»ایـللیک تاریخی.

۲ - میلاددان ۹۰۰ ییل اولده‌ن اسکندرین هـجومونا قـدرکی دؤوره کـیتابدا آیـدین شکـیلده ثـبوت ائدیلیرکی پارس ائللری ۹۰۰ ییل میلاددان اؤنجه ایرانا گلره ک، اونلاردان «۳۵۰۰»یـیل قـاباخدان ایراندا کوچ سالمیش، مدنیت یاراتمیش دولت قورموش تورکلرین کؤلگه‌سی آلتینا سیغینیرلار. و چوخ سونرالار. هخامنیش دؤولتین قوررولار. دکتر زهتابی ۱۳۷۷ نجی ییل‌ین دی آیی نین ایکـی سینده شبسترده اؤزائوینده وفات ائتمیشدیر. دوختور زهـتابی نـین غـزللری سـیاسی، اجـتماعی مـضمون داشی‌ییر. او وطنی «آذربایجانی» یوکسک احساسات و محبتله سئوه‌ن وطن اوغوللاریندان بیر یدیر. او وطن پرور عالیم، تدقیقات چی، یازیچی، شاعیر اولدوغواوچون غزللرینده ده محض وطنین و خلقین ترنم ائدیر.

مـن نـینه یـیم ای شـوخ کـی، دیـوانـه دوغـولدوم،
ائـل دردلری نـین شـمعینه پـروانـه دوغـولدوم .
قـلبیم اویـئتیملردن ایـنان آیـرئلا بـیلمز،
سـان کـی، اولاریـن تـئل لریـنه شـانه دوغـولدوم
تـقصیر مـنیم یـوخ بـوزمانین کـی دیـرای شـوخ ،
گـلزار دِگـیل مـن اؤزی تـوفانه دوغـولدوم
عـصیان ائـدیره‌م عشـقه اوزاقـلاش مـنه بـاخما
اولسـامدا جـاوان عشـقیله بـیگانه دوغـولدوم
سوس، سوس، نه دئدیم عشقیده رد ائتمک اولار هـئچ ؟
مـن کـی، گـیریبن عشـقله پـیمانه دوغـولدوم
پـروانـه مـی یم ؟ شـمع مـی یـم ؟ خـلقیمه بـیلمم ؟
غم خـوارمـی، عـاشق گـؤره سـن، یـا نـه دوغـولدوم ؟

وئـریب سـعادتیمی آلـئیشام فـلاکـتی مـن،
بـؤتؤن جـهانه دگـیشمم ایـنان بـو حـالتی مـن

صؤیونمه دردیمه، قوودوم چیٔخاندا یـوردومدان
قاپیٔمدان ایت تک اؤزؤم عـیشی اسـتراحـتی مـن
اوشـــاقدا ســـانما مـــنی آنــلیٔرام الیــفبانی
بو قدر بـیل قـانیٔرام هـر کـیچیک ایشـارتی مـن.
با جارسا دؤشمن الی قوی سینه مده اود قالسیٔن
بوتؤن جـهانی گـزیب سسـله ره م عـدالتـی مـن
گؤزؤم ائلیمده دی، دؤشمن سؤیؤنمه سین بوقدر
سَـــهَند داغــی کــیمی گــؤزلؤره م نـهایتی مـن
وطن پرست لیگیمده ؛ عـنادلی بـیر «یـاهی» یـام
کـــی بـیر دقـیقه دگـیشمه‌م یـووام‌لا جـنتی مـن
سـنین دی مـیدان، آتـیٔن چـاپ نـقدر وار قـووه‌ن
تـضرع اومـما کـی، ارث آلمـیٔشام مـناعتی مـن .
هــمیشه لایــلا - لاریــندان، یـادیٔمدادیٔـر آنـامیٔن
کـــی ســـاتما رام قـیٔزیٔلا خـلقیله، شـرافـتی مـن.
اجلده‌ن اولسا امان سؤیله ره م یـقین بـیر گـؤن
وفـــالی خـــلقیمه آخــیرده بـــو حکـــایتی مـــن

بختیار واهاب زاده

(۱۹۲۵ م) (۱۳۴۴ هـ - ق)

بختیار واهاب زاده ۱۹۲۵، میلادی ایلینده یوخاری آذربایجاندا شکی شهرینده - آنادان اولموشدور. دوققوز یاشیندا آتا، آناسیله باکی یا کوچموش ایلک و اورتا مکتبی بیتیردیکدن سونرا باکی دانشگاهی‌نین دیلچیلیک و ادبیات ریشته سینده درسینی ادامه وئریر. آخیردا ۱۹۶۴ نجی ایلده صمد وورغون باره سینده سون نامه مدافیعه ائتمیش ادبیات و دیلچیلیک دوقتورو اولموشدور. بختیار واهاب زاده ایندی تدریسله مشغول دور. بختیار شاعیر، درام یازان، منظومه یازان، همده عالئم و تدقیقات چی دیر. بختیار واهاب زاده ترجمه ایشینده‌ده فعال دیر. اثرلرینده‌ن : «یوللار، اوغوللار»، «شب هجران»، «موغام»، «آغلار -گؤله‌ین» «آتیلمیشلار» ... منظومه لری نین آدین چکمک اولار.»

بیر چوخ بسته کار لار اونون کیچیک شعرلرینه ماهنی بسته‌له میشدیرلر ؛ او جـؤمله دن : «بوگئجه»، «کپنک» «دونیاسنین دونیاندیر» ماهنی‌لارینی و «حقیقت عاشیقی» «راست‌تصنیفی»نین آدلارینی چکمک اولار . شاعیرین سئچیلمیش اثرلری جیبی قطعه ۱۹۶۷ نجی ایلده باکیدا نشر اولونوب. و بیرداها ایکی جیلدلیک اثرلری ۱۹۷۵ ده چاپ ائدیل میشدیر. بختیار کوتله طرفینده‌ن قارشیلانان شاعیر، یازیچی و محقق لردندیر. بختیار واهاب زاده شعرلرین چوخونوهجاوزنینده یازمئشدیر. آغ شعرلری ده آز دئییل دیر. او عروض وزنینده ده شعرلر یازمیش و داهاچوخ غزل جینسینه ماراق گؤرستمیشدیر او بو جینسه یئنی مضمونلار گتیرمیشدیر. بختیار واهاب زاده نین چوخ آدچیخاردان اثرلرین‌نن بیری «موغام» منظومه سیدیر. شاعیربو منظومه‌ده دؤرد موغام دستگاهی نین (راست، شور، سه گاه، چارگاه) هر بیرینده‌ن سؤز آچیب آیری آیریلیقدا شعر دیلیله اونلارین مختلف امتیازلارینی، سجیه وی خصوصیت لرینی با جاریقلا اوزه چیخارتمیشدیر شاعیر موغاملاری درینده‌ن دویان، درک ائدن، موغاملاردان بؤیوک ذوق آلان بیر صنت کاردیر. شاعیر دستگاه لارین هر بیر آوازینی اونـنان آلدیغی تأثیری اوخوجولارا شعرله تفسیر ائدیر. منظومه ده هر دستگاهدان سؤز آچدیقدا، اونون سونون عروض وزنینه مؤراجیعت ائدره ک غزل ایله تاماملاییر. بوزامان موغامئن آدی آرتیق غزلین ردیـفی وظیفه سینی اؤده ییر ... موغامین گؤزه للیگینی، اونون تأثیر گوجونو حیس ائدن، اونا بؤیوک قیمت وئرن «بختیار» یاوا یئره دئمه ییب کی :

«دفن ائدین سیزمنی زابول سه گاهین مایه سینه

دئییره‌م، بلکه منی بیرگؤن اویاندیردی موغام»

شاعیر ئوزو بوسطیرلرین مبالغه لی اولماسینی انکار ائدرک یازیر :

من بو گؤزه‌ل یالانا اینانیرام اینانمایان قوی اینانماسین. بوبیتین ایضاحیندا دئیرلر بختیار معلم

شوروی دووروونده یازدیغی باشقا شعرلرینده اولدوغـوکیمی بـوردادا بـدیعی ایـفاده واسـطه‌سی ایـله «صور»رون چالیندیغی زامانی نظرده توتور. بختیارین فیکرینجه اسرافیل صـورو مـوغام اوسـتونده، اؤزوده زابول موغامی اوستونده سسلندیره جک دیر. بختیارین غزللری یوکسک عاطیفه‌لی، تأثیرلی دیر. اونلاردا معاصیر لیک گؤجلودور. یئنی مضمون، ایفاده طـرزی، یـئنی بـدیعی اُبـرازلار بـختیار غزلین‌ین اساس خصوصیت لرین دن بیریدیر.

داش اوره‌ک لرده یانیب داشلاری سیندیردی مـوغام
حـــاققا دوشـمن اولانـی حـاققا تـاپیندیردی مـوغام
نه گؤمان ائیله مـیسن اونـداکـی طـیلسیم لری سـن
«کؤرؤ» آهیله قوروتدو، «سـالی» یـاندیردی مـوغام
اونون هر گوشه سی بیر خاطره، بـیر جـانلی کـتاب
کـئچیلن یـول لاری هـر دن بـیزه آنـدیردی مـوغام
ســوچیلَر کــین لی اوره کــلرده غـضب تـونقالینا
نئچه قـصدین ئـونونو کسـدی، دایـاندیردی مـوغام
او اؤره‌ک یانغیسی، گؤز یاشلاری، بیر چنگه بـولود
او یـادیب یـادداشـی، وجـدانـی اوتـاندیردی مـوغام
دفن ائدین سیز منی «زابول سه گاه» ین مـایه سـینه
دئییره م، بـلکه مـنی بـیرگون اویـاندیر دی مـوغام
چوخ کتابلار اوخودوم ظـن ائـله دیـم «بـختییار» ام
مـــنه چـــوخ مـطلبی آهسـته‌جه قـاندیردی مـوغام

بـــیر عـــاقیلین حکـمتلی نـصیحت لری دیـر راست،
تـــاریخ دانـــیشان کــؤهنه روایت لری دیـــر راست.
عـــاقیل دانـــیشیر جـــانلی مـیثال لار چکـیر هـر دن
بـــیر طـــالعین عـبرتلی حکـــایت لری دیـــر راست.
«عشاق» دا وئریر سرلی سووال لار بیزه رنگ - رنگ
عشقینده، جاوابسیز قـالان حـیکمت لری دیـر راست
«دیـــلکش» ده پـــیچیلدار بـــیزه دونـــیا کـــدریندەن
ایـــــنسانین عـــدالتـلی شکـــایت لری دیـــر راست

اؤز دردیـنی قـیشقیرماز، او، آهسـته جـه سـؤیلر
لاکین عـذابـین سـون دمـی، سـرحـدلری دیـر راست
دونیانی گـؤزه ل گـؤرمک اوچـون قـوربانا حـاضیر
ایـنسان لاریـن ایـلک آرزوسـو، نـیت لریـدیر راست
ای «بـــختیار» ! آه آتشـــی ســؤز رنگـــینه گــیرمز
هم دردلی غروب چاغی و هم دان یـئری دیـر راست.

چوخدان اونودولموش یئری قالمیش یارا دیر شور
بیردن یادا دوشموش بیر اؤتـن مـاجرا دیـر شـور
بیر عاریفین حیکمت دولو سؤز صؤحبتی، عشقی
حیرتدن عـاغیل مـولکونه بـیر پـنجره دیـر شـور
فـیکرین نـه قـدر یـول لاری، مـنزیل لری وارمـیش
اؤستونده جـیغیرلار آچـیلان بـیر دره دیـر شـور
داغـــلار بـاشی آغ، چـؤل لری آل، دؤش لری الوان
هر پرده سی بـیر رنگـه چـالان مـنظره دیـر شـور
قــوربتده وطــن حسـرتی، یـوردوندا بـیر آنـلیق
یادداشدا یانیب تئزده سـؤنن خـاطیره دیـر شـور
چوخ غـره له نـیر «بـختییار» اؤز شـعرینه هـردن
گــویا دئـیه جکـمیش بـیزه شـعریله نـدیر شـور

نـــه دئـــییر کــؤنلومو اویــماقلا، اویــولماقلا ســه گــاه؟
گؤزه گؤز یـاشلاری تک بـیر بـئله دولمـاقلا سـه گـاه ؟
کؤنول هیچقیرتیسی، قلب آتشـی، جـان یـانقی سـیدیر!
سن منیم گؤز یاشیم اول، چاغلا سه گاه، چاغلا سه گاه !
آنـــامین اوزســـودوتک ســـن حـــالالیم ســـان حـــالالیم
نـــه دئـــییر ســـن، مـنی مـندن بـئله آلمـاقلا سـه گـاه !
بـیزی دونـیانین، او، دار چـرچـیوه سـیندەن چـیخاریر
دلی خـــال لارداکـــی هـــؤنکورتویه دالمـــاقلا ســـه گـــاه

اونـــون هـر پـرده سـی آه، هـر بـمی غـم، هـرزیلی اود
قـــلبه آتش چـــیله یـیر، حـؤکم ائـله یـیر آغـلاسه گـاه
«بـــختییار»یـــن داکـــؤنؤل تـــئللری تـیترەر بـئله جـه
دئیر آهسـتـه جـه هـی : «آغـلاسه گـاه، آغـلا سـه گـاه»

قلبی وولکان تک جوشان‌عوصیان‌دیر،عوصیان‌چاریگاه
آچـمیش هـر زنگـوله سیندەن فـیکره مـیدان چـاریگاه
شاهه قالخان دالغالار دیر بیر «مـوخالیف» گـوشه سـی
در یـــــالارلنگرله دن تـــوفاندی، تـــوفان چـــاریگاه
گوشه لر گؤی گورلادیر، یئر تیتره دیر، سئل اویـنادیر
گـؤندریر یــادائـل لیــیه امـضالی فـرمان چـاریگاه
سیم لریـن مـضراب ایـله تـوققوشماسینْنان اودچـیخار
یـوغرولوب دور بـلکه ده چـاخماق داشـیندان چـاریگاه
جؤوهرینده بیر حزین لیک، بـیر خـفیف لیک سـاخلانیر
آیریلیب دیر ائیله بـیل جـان سـیر داشـیندان چـاریگاه
«بـــختیارام» حـــیرانـــام بـــرداشت دا چـیلغین سسـلره
ایســـتەره م اود آلسـین عـصرین آتشـیندەن چـاریگاه

دولمـــوش نـــه قـــدر ایسـتک ایـله کـام ایـله کـؤنلوم
اولمـوش بـیر آغـیر فـیکره بـوگون حـامیله کـؤنلوم
دائـــم آرامـــاق تـــاپمان اوْچـــوْن ان اوجـــا یـــول دور
تـــاپدیقجا مکـــان ســـالمادی بـــیر مـــنزیله کـــؤنلوم
گوْن کئچدی، یاش اؤتدؤکجه، قوجالدیْقجا نه سـیردیر
ســـــئودادا جـــاوان لاشـــمادا ایـــلدن ایـــله کـــؤنلوم
مـــندن نـــه اومـــار، وورغـــوسو بـیر سسـلی آوازلی
ایســـتک لری هـــی جـــرگه لنـــن ســـیلسیله کـؤنلوم
دویـــدوقجا بـــیلینمز نـــه ایـــمیش اومـــدوغو مـــندن
بـــیر یـــول نـه اولار، دویـمایا، آنـجاق بـیله، کـؤنلوم

عشـــق ئــولدو، آهــیملار اونــا آن - آن عــوض اولدو
گـــــلمیش دلی ســـو خـــاطیره لردن دیــــله کـــؤنلوم
ای بــــــختیار آلداتــــــماق آســــاندیر ســـنی، لاکـــین
هــــــر نـــغمه یـــه، اویــما نـــییه گــلمز اله کــونلؤم

معشوقه مه آللاه گؤجؤ بـخش ائـتدی گـوزه‌ل‌لیک
داغـــلار کـــیمی تـــرپنمزی تـرپتدی، گـؤزه ل لیک
دونـــیانی آپـــاررام اونـــون آردیـــنجا ســــراســـر
بـــایراقـــدی، تـــامام اؤزگــه طـریقتدی گـؤزه‌ل لیک
کیمدیر او دئیه ن قودرتی ظاهیرده دیر حؤسنؤن ؟
طینت ده کی، جوهرده کی حـیکمتدی گـؤزه ل لیک
حـــیرت ائـــله دیک تـــامليغا، یـــوکسکلییه دایـــیم
کـــامیل لیگــه ان یـــاخشی عـــلامتدی گـؤزه للـیک
بیر جیلوه سی مـین ظـالیمی مـظلومه چـئویردی
قـــووت لره قــالیب، نـئچه قــووت دی گـؤزه للـیک

جاوادفرامز اوغلی باقر زاده

۱۳۹۴ - ۱۳۲۶ هـ - ق

(۱۹۰۸-۱۹۷۴) میلادی

باکیدا معلم عایله سینده دوغولوب. آذربایجان ین معلم تربیه ائدن مکتب لرینده تدریس‌ائتمیش دیر فارس دیلینده ده شعرلری وار. «فضولی» و «صابر» تأثیری ایله یازدیغی چوخلی شعرلری آرشیوینده ساخلانیر.

«چوخلار اینجیکدی کی، سن اونلارا ناز ائیله میسن»
«من ده اینجیک کی، مـنیم نـازیمی آز ائـیله مـیسن»
نـــه ســـبب دن بـــیزی دیـــداریـــنا حسـرت قـویدون
یـــوخسا بـیگانه ایـله ایشـلری ســاز ائـیله مـیسن ؟
ســـن کـــیمی غـنچه لبـین بـؤلبؤل شـیداســی مـنم
تـــازه دن عـــؤمرگران مـــایه مـی یـاز ائـیله مـیسن

قـاشلارین تـیغی نـی، مـژگان لاریـنین پـیکانین
هر بیرین قصدیم اۆچون آیـری طـراز ائـیله مـیسن
بو قدر جـۆور ائـله مـه عـاشیقه هـر دم کـی اۆزون
عاشیقه یـئتمه یـه چـوخ نـذر و نـیاز ائـیله مـیسن
بو «ضیا اوغـلو» نـا تـارائـتمه حـیاتین، کـای شـوخ
اونـو شـهد لبـینه طـوطی نـواز ائـیله مـیسن

یحیا شیدا

۱۳۰۳ گونش ایلی

تبریزلی شاعیر یحیا شیدا «یحیا حسن اوغلو» آشاغی آذربایجان معاصیر ادبیاتی تاریخینده اۆزونه موهوم یئر توتان آدلیم شاعیرلردندیر. او اۆزونه مخصوص یارادیجیلیق اوسلوبو نامالیک بیر صنت کاردیر. «یحیا شیدا» یارادیجیلیق وسعتی و تأثیر دایره سی گئنیش دیر. اونون انقلابین ایلک گونلرینده ن جنوبی آذربایجان شعرینده یئنی آخی نین فورمالاشما سیندا رولو و تأثیری بۆیۆک دور. یحیا شیدا «۱۳۰۳» گونش ایلینده تبریزده آنادان اولوب. ایلک تحصیل ایل له رینده ن شعر و ادبیاتلا ماراخلانیب؛ بو ساحه ده بۆیۆک بیلیجی لردن اۆیره نیب؛ یاواش، یاواش اۆزۆ بیر شعر و ادبیات اوستادی کیمی یئتکینلشمیشدیر. شیدا «۱۶» یاشیننان آردیجیل شکیلده شعر یازماغا باشلامیش دیر. «۱۳۲۷» نجی گۆنش ایلینده ن تبریزده چیخان، «فروغ آزادی» و «مهد آزادی» یئنی لیک له رینین باش یازاریدیر.
یحیا شیدا فارس، تورک ادبیات لاریلا یاناشی عرب و آلمان ادبیات لاریلا دا یاخشی تانیش دیر.
یحیا شیدا فارس و تورک دیل لرینده چوخلی شعرلر و ماراخلی نثراثرلری یازمیشدیر او بیر سیرا تدقیقی اثرلرین ده صاحیبی دیر. «یحیا شیدا»نین اساس شعر یارادیجیلیق جینسی غزل دیر. اونون غزللری مختلف موضوع لارا حصرائدیلمیشدیر. لاکین اجتماعی، سیاسی اخلاقی موضوع و مضمونلار اونون غزللرینین بویوک حصه سینی تشکیل ائدیر. اوغزللری نین مضمون و ماهیتی گئرچک حیاتدان آلیر. اونون غزللری دیل بیان و بدیعی جهت ده ن و دونیا گۆروشو باخیمیندان یئنی و معاصیر دیر.

ائتمه ییب بـیر لحـظه راحت چشـم خـونباریم مـنیم،
تـــادوشوب مـــندن اوزاق یـــار وفـــاداریـــم مـــنیم.
غـم مـنی سـالدی ایـاقدان غـصه نـابود ائـیله دی
هـاردا قـالدین، ای عـزیز ایسـتکلی سـرداریـم مـنیم

من گون اوزلو دیلبرین عشقینده قان یاش تو کمیشم
بو سؤزه شاهیددی ایندی چشم خونباریم منیم
بو هوا ایله دولانانام، باشه وورام عؤمرومو،
کی جهان مؤلکؤنده تک سن - سن هواداریم منیم.
قان اولان هجرینده گؤز یاشیم شرابیمدیر بوگؤن
سیزلایان نالم بو اودلو قلبده تاریم منیم.
غم گلیر شنلیک گئدیر، قلبین ائوی ماتم توتور
واربو دونیاده عجب رونقلی بازاریم منیم
قان اولان کونلوم بوشالماز دردوغمدن بیرزامان
گؤرنه بازاریم توتوب ایشلکدی درباریم منیم
ائیله ره م تاب و تحمل هر نه گلسه باشیما
چونکی هر دیوار دان آلچاقدی دیواریم منیم
ظن ائدردیم دردیمه درمان ائدربیرگون گوزون
بیلمه دیم بیمارمیش آخر پرستاریم منیم
سالما «شیدانی» گؤزونده ن قدرینی دوردوقجا بیل
آدووی ساخلار دیری دونیاده آثاریم منیم

آی خسته قوش ! آواره گزیرسن بودیاری　زندانده قفسدی چمنی، باغی، باهاری
گؤزله‌اؤزووی‌آوچی‌دی‌هریانی‌بویوردون　قوزغون‌کیمی‌دؤرت‌گؤزلوگزیرکؤرپه‌شکاری
فرصت دالی سینجا گزیری ال یئری تاپسا　ویران‌قویاجاق‌یورودونو،آی‌کؤینکی‌ساری!
تیک اؤزیووانی قویماسنه ال تاپا اووچی　سن‌بو یووانین‌صاحیبی سن، قان یئنه باری
جهدائیله‌کی،جان قورتاراسان، آوچی الیندن　دؤشسَن تورا، فریاد ائلمه، چک بوفشاری
گولشنده‌کی‌یوخ‌ذوق‌وصفاآی‌ساری‌کؤینک!　قاچ، قاچ بویئرین زهرلی دیر دار و نداری !
دیللنسن اگر، آوچی ائده ر قانینا غلتان　اوچسان آ یازیق ! تیر جفا قلبینی یاری
مین فیر تاناقالخیب، دؤگه جک،باشینا توفان　هرکیمده اولا، داغ کیمی دونیادا ووقاری
گلسه‌نه‌قدردردوبلا،داغ‌کیمی‌دورباخ!　آیدین‌دی‌بوسؤز«توستوگئده‌رگؤچکه‌ساری»
ایستر سنی صیاد اؤزونه رام ائده، آمما　اویغودا گؤره‌ر، آج تویوق البته کی، داری
بو یاخشی‌مثل دیرکی، بیزیم ائلده دئمیشلر:　بیرباخ آشاغا، باخما اوزونده ن ده یوخاری

غم غصّه کیچیک قلبینی‌گر دؤگسه سینخیلما   بو گؤنده کئچه ر ؛ آخیری، غملرده قوتاری
اونداکی چیخار گؤن، یاییلار عـالمه بـیردن   اوندا کی قارادان یئری، صبح اولجاق آغاری
داغـی - داشـی آسـوده خـیالیله گـزه‌رسن   گو لشنده نه شاختا گؤره سن، داغدانه قاری
ظؤلمؤن ائوی ویران‌اولو، ظالیم دوشه‌رالدن   قان دورماز اگر کسّه پیچاق قیرسا داماری !
بختین قاپوسو ایندی قیفیللانسا داریـخما!   هر بیر قـیفیلین، واردی طـبیعتده آچـاری
اؤز جانوویلن اوینامابو عـرصه‌ده «شیدا»   لیــــلاج ذغـــلبازیله قــیزدیر مــاقوماری

قابیل امام وئردی اوغلی

۱۳۴۵ هـ ق

باکیدا آنادان اولموش. مشهور «نسیمی» پویه ماسی نئین مؤللیفی دیـر. «سـحر آچـیلیر»، «منیم‌ماوی خـزریم»، «کـؤلک لی هـاوالاردا»، «قـوی دانـیشسین طـبیعت»، وطـن داش سـرنشین‌لر و ... شـعر کیتابلاری‌نین مؤللیفی دیر.

بؤیؤک فیضولیه :

آرتــــیریب ســؤزقدرینی، افســانه وی قـدرتله سـن
صاحیب اولدون شعر صنعت مؤلکؤنه شؤهرت له سـن
اؤزدیــــاریندان، ائـلیندەن چــوخ اوزاق بــیرئولکه‌ده
اؤز دیـلین له افـتخار ائـتدین بـویؤک جـؤرعتله سـن
حــاق یــولوندا هــر جــفایه سینه گـردین عـزم ایـله
بیر باریشماز دوشمن اولدون ظولم ایله، ذیلّت له سـن
کیم سالامین آلمادی، «رؤشـوَت دئـیلدیر» سـؤیله یـیب
اؤزچـئویردین بــویله نـامردن، یـامان نـفرت له سـن
«درد چوخ همدم ده یـوخ، دؤشـمن قَـوی، طـالع زبـون»
سؤیله دین ده قول قاناد آچـدین یـئنه و وسـعتله سـن
انســان حســیندن دوغــان عشــقی تـرنم ائـیله دیـن،
وجـده گـلدین یـئرده کـی نـوریله سـن، جـنت له سـن
یاندی جـانین، «هـجرایـله، وصـل رخ یـار» ایسـته دیـن
«جانیمی جانانه وئـررم» - سـؤیله دیـن غـیرت له سـن

عــاشق صــادق ســن اولدون، آدی قــالدی مـجنونون
مــرد مــردانــه ووروش ائــتدین غــم و مـحنتله ســن
یوز یوز ایل لر گلدی کئچدی، سؤندوروب و ولکان لاری
سؤنمه‌دین، طغیانه گـلدین، شـوق ایـله، شـدت له ســن
یـئرله یکسـان اولدو قـبری شـاهلارین، سـلطان لاریـن
عــمر ائــدیرسن دایـمی بــوخلق ایــله، مـلت له ســن
بــیر، گــؤنش تک عــالمه آتش ســاچیر قــلبین یـئنه
شـعر تـاجین گـزدیریرسن شـان ایـله، شـوکت له ســن
سن بیزیم شعرین، سـؤزون خـاقانیسان، سـلطانیسان
فخرائله، خـالقین ســنه بـخش ائـتدیگی حـؤرمتله ســن

مظفر درفشی(مظفر)

۱۳۰۳ «گونش هجرت ایلی»

«مظفر» تخلو صوایله چوخلو شعرلریازان و اؤنملی دونیاگؤروشونه مالیک اولان مظفر درفشی تبریزده دونیایه گؤز آچمیشدیر. هله چوخ گنج یاشلاریندا ایکن آتاسین رضاخان مأمورلاری‌ترور ائدیرلر. او آنا او میدینه قالیر. او ایلک و اورتا تحصیلینی تبریزده اوخییب‌مختلف پئشه لرده چالیشیب سونرالار، تعلیم تربیه اوزره متخصص اولوب. شاه رژیمینه قارشی آپاردیغی مبارزه‌یه گؤره شاه مأمورلاری ۲۸ مرداد کودتا سیندان صونرا اونو دوتوب‌دوستاق ائدیرلر. اونون خیلک اثرلری و غزللری بو آرادا یوخ اولور. ۱۳۲۰گونش ایلینده‌ن باشلایان ایلیق سیاسی آب هاوادان استفاده ائدره‌ک بیرسیرا گؤنده لیک و هفته‌لیک‌لرده اثرلر چاپ ائتدیریر. صونرالار «تبریزیم» آدلی بـیرشعر کـتابچاسیندا چـاپ اولونـور. غزللرینده وطنی و خلقی ترنم ائدیر.

وطــن عشــقی اودونــابو دل دیــوانــه یــانار
نئجه کـیم شـعله شـمعه پـر - پـروانـه یـانار
یاندی‌قورتولدوکؤنول،لیکـن‌اونـون‌سوزوندان
اود دؤشوب ایندی دخی چشم پـریشانه یـانار
یوکسه لیب گـؤگلره نـاری یـئتیب آفـاقه اودو
اودلانــیب شـانلی گـونش آتش نـیرانـه یـانار

نئجه فـریاده گـلیب ائـیله مـه یـیم آه و فـغان
قورولوب قانلی کـؤنول حسـرت جـانانه یـانار
عشـقی انکـار ائـلیین گـل دلی پـروانـییه بـاخ
جانینی گؤرنه ووروب شـمع شـبستانه یـانار
کیمسه نین اولماساقلبینده وطن عشـقی یـقین
عـؤمر بـیهوده سـوروب آتش حـیرانـه یـانار
قیلدیلار «شانلی وطـن» نـامینی مـمنوع مـنه
سویلیه‌رسن بئله بیرظولمو هر انسـانه یـانار
شـاعیرم «حب وطـن» دیـرمنه عـالمده شـعار
اودوکـیم عشـق اودونـا بـودل دیـوانـه یـانار
یان «مظفر» کی بـویانماق سـنه بـیر نـعمتدیر
ئولودور کیمسه کی نه یاندیرا بیلمه زنه یـانار

حمزه صفا

(۱۳۶۶ - ۱۳۳۱ هـ - ق - (۱۹۴۷ - ۱۹۱۳ م)

باکی نین «هوسان کندینده آنادان اولوب، بیرمدت معلم لیک ائتمیش، ۱۹۴۰، میلادی ایلینده آذربایجان نفت صنایعسی دانشکده‌سین بیتیر میشدیر. شعرلری مطبوعاتدا درج‌ائدیلیب باکیدا وفات ائدیب.

هـر بـیر وظـیفه اهـلی گـرگ لووغـالانماسئن
لاخ - لوخ بـئشیک تک هـر طـرفه یـیرغالانماسین
چای تک بیر ایـزله آخسـین هـمیشه، دنـیز کـیمی
اسـدیکجه یـئل او یـان بـو یـانا دالغـالانماسئن
هر سؤزده، ایشده بیر دولانـا، گـاه گـیر آت کـیمی
گـاه یـورغا، گـاهی راست، گـاهی یـورغالانماسین
«من - من» دئیب وظیفه سینه چوخ گـؤوه‌نمه‌سین
اؤز قـؤومو عـقربا سـینا چـوخ آرخـالانماسین
بـیرکسله آشـنای دل اولسـا حـقیقتن
اوزده رفـیق، دالدا گـئدیب قـوردالانـماسین

قـــلبیله ظـــاهیری بـــیر اولا گـــؤن تک آشکـــار
هـــر جـــایی تـــؤلکؤتک ایکـی اوزلو دولانـماسین
گـــؤردوکده آشـــنالرین هـــر جـــؤر جـــفاسی نـــی
کؤنلون بولاندی «حمزه» نئچین ده بـولانماسین ؟

ساقی، دی گتیر باده، نه دئرلرسه، دئسینلر وئرمم عؤمؤرؤباده، نه دئرلرسه، دئسین لر
یارلا اوتوروم اوزبه اوز، الده مئییم اولسون قوی عالَم عقباده نه دئـرلرسه، دئسـین لر
بیر لیلییه گولزار بهشت ایـچره وورولدوم من خانه سی برباده نه دئرلرسه، دئسین لر
لبـیک دئـدیم عشـقده بـیر مـاه لقـایه قالدیم بو تمناده، نه دئـرلرسه، دئسـین لر
جان نقدینی جانانه وئریب، دهـرده اولدوم هر قـیددن آزاده، نـه دئـرلرسه، دئسـین لر
آیـینه ی مشـتاقی مـنم حسـن نـیگارین عیب‌ائتمز،اودونیاده‌نه‌دئیرلرسه،دئسین‌لر
مجنون اوخویوب‌سوره‌ی «واللیل» ده قالدی من قالدیم الفبادا، نـه دئـرلرسه، دئسـین لر
مجنون‌سایاغی‌چؤللره‌دوشدومده‌چاغیردیم لیـــلامی‌من‌امـــداده‌نـــه‌دئرلرسه‌دئسینلر
ای«حـمزه»بـوبازار مـحبتده قـوشولدوم مجنون لارا، فرهاده، نه دئرلرسه، دئسین لر

کریم مشروطه چی سؤنمز

۱۳۰۷ گ

شعرده «سؤنمز» آیاماسین ایشله‌ده‌ن کریم مشروطه‌چی (۱۳۴۷ هـ ق ـ ۱۳۰۷ گونش) ایلده تبریزده صنعتکار طایفالی بیر عایله‌ده آنادان اولوب. کریم، ایلک درسینی اوخویوب قورتاریر. قالان درسینی، گوندوزلر توخوجولوق ائدیب، گئجه‌لر اوخویور، او بئله لیک له اورتا تحصیل دیپلمینی آلیر. سونرا بانگ لارین بیرینده ایشه گؤتورولور. بیر مدت ایشله‌ییب، تهران دانشگـاهی حـقوق بـؤلمه‌سی نـین امتحان لارینا حاضیرلاشیر، اوردان قبول اولدوقدان سونرا اوخویوب، حقوق شناس اولور. بیر حقوق متخصصی کیمی ده بانگدا یوکسک وظیفه‌لرده چالیشماغا باشلەییر.

سؤنمز ۱۳۵۹ نجو ایلده ۲۳ ییل بانگدا ایشله دیکده‌ن سونرا ایشـده‌ن چکـیلیر ۱۳۵۸انـجی‌ایـلده‌ن تهراندا فارس و تورک دیللرینده چیخان «وارلیق» درگی سی ایله اَمَکداشلیق ائدیر. او درگی نین باش یازارلاریندان بیریدیر. سؤنمز آذربایجان چاغداش شعری نین بؤیوک سیمالاریندان ساییلیر. اونـون اثرلری اؤز معاصیر لیگی یوکسک بدیعی کیفیتی، درین دوشونجه و دولغون مضمون لاریلا سئچیلیر. گؤرکملی ادیب و جامعه شناس دکتر علی اکبر ترابی «سؤنمز» باره‌ده دئییر :

«کریم مشروطه‌چی (سؤنمز) آذری تورکجه سینده یازان بیرینجی درجه‌لی شاعیرلردن دیراونون اجتماعی ـ مدنی مضمون لاردا یازدیغی شعرلری چوخ حاللاردا شهریار شعریله چیگین ـ چیگینه گئدیر. مبالیغه سیز دئیه‌بیله‌ریک «سؤنمز»ین شعری دولغون مضمونی و اؤز دینامیک لیگی ایله سؤز مولکونون شهریارلارین بئله گئریده قویور ... سؤنمز درین دوشونجه‌لیدیر، شعری دَیَرلیدیر. شاعیرین بو جهتینی تانیماق اوچون اونون «من‌سیزله‌میشم» اثرینی، سؤز اویناتماقدان باشقا اؤزلرینه هئش بیر بورج بیلمه‌ین، شعرلری گـؤروشده‌ن، دوشـونجه‌ده‌ن، رئـال بـا خـیشدان، «آزاد» اولان بـوش بـوغاز شاعیرلرین قالین دیوان لاریلا توتوشدور ساق، اوندا حقیقی شعر، دولغون مضمونلو سوزون نه دئمک اولدوغونو دوزگون باشا دوشه ریک» .

سؤنمزین ایندیه ده‌ک : «آغیرایللر»، «عیسانین سون شامی»، «شئه مونجوغو» شعر کیتابلاری ایشیق اوزو گؤرموشدور. اونون شهریار یارادیـجیلیغینا سـونسور مـحبتی واراو شـهریارین فـارس دیـلینده یازدیغی غزللرینده‌ن ترجمه لر ائتمیش و بعضاً ده اونلارا تورکجه نـظیره‌ده یـازمیشدیر. «حـافظ» و «سعدی» نین شعرلرینده‌ن‌ده ترجمه لر ائـتمیشدیر. او تـرجـومه ائـتدیگی غـزللرین اول کـی وزنـین ساخلاییر، چوخ حاللاردا قافیه نی تورکجه گتیریر.

سؤنمز ۱۳۶۷ نجی ایلده شهریارین ئولمز حیدربابا اثرین فارس دیلینه چئویرمیشدیر. او ترجـمه‌ده موضارع بحری نین «مفعولُ فاعلاتُ‌مفاعیل‌فاعلن»دوردبؤلوملوسینیق‌آچیق‌ناقیص وزنینده‌ن استفاده ائتمیشدیر. دوختور حسن احمدی گیوی ترجومه‌یه یازدیغی اون سوزده دئییر : «بو وزن اون بیر هئجا بؤلگوسونده یازیلمیش حیدربابا اثرینه اَن یاخین وزن سابیلیرترجومه‌یه بدیعی جهتده‌ن ده یوکسک سویه‌ده‌دیر، ائله بو جهتلرینه گوره اثر اصلینه چوخ یاخین دیر». سون واخـلار، شـاعیر تـرجـومه‌یه یئنی ده‌ن باخاراق اونو اوچونجو دفه چاپ ائتدیرمیشدیر کیتابین اوزقابیغینا گؤزه‌ل خـط و رسـم له «حیدربابا»نین بیرینجی بندینین ترجمه‌سی و «حیدر بابا داغی» نین پرتره‌سی چکیلمیشدیر. عمومیت له «سؤنمز» نیک بین شاعیردیر. اونون غزللریده بئله دیـر. غـزل‌لریده غـمده‌ن، کـدرده‌ن اوزاخـدی. نیک‌بین‌لیگ سئوینج اومید، گئرچک‌لیک ،خلقی‌لیک شاعیرین دوشونجه سینده، همده بدیعی دیل و شعر طرزینده، آنلاییشلاریندا آیدین جاسینا اؤزونو گؤرسدیر.

شکســـــته کـــؤنلومو درد نـــهانه بـــاغلامیشام مـــن
اونـــونلا ایـــلقاری مـــی جـاودانـه بـاغلامیشام مـن
قـــوجا آغـــاج کـــیمی خـــرگزله‌سم ده غـــیرتیم اوزره
یـــئنه قـــورو کـؤتوگوم دن جـوانـه بـاغلامیشام مـن

او ذیروه‌دن بوراخیلمیش داشام کی، داغ ـ داشا قارشی
سینیب، داغیلمامیشام، هئی کمانه باغلامیشام من
گؤروب او توزلو ـ دومانلی یول اوسته آخسایر عقلیم
حیاتیمی او یولا عاشقانه باغلامیشام من
قارانلیقولوق گئجه‌لرده، تیکانلی کعبه یولومدا
امید باخیشلاریمی کهکشانه باغلامیشام من
سنه امید اولالی داغ کیمی یقین‌دن ال اوزموش
اوزوموتوک کیمی نازیک گومانه باغلامیشام من
دئینده اینجی‌دی شعریم، دئیین کی : بوینونا سالسین
کی، بو بویون باغی نی دانه ـ دانه باغلامیشام من
منی اونودمیه یاریم، گؤنول پری سی ساچیندان
او اینجه بارماغا بیر تئل نشانه باغلامیشام من
بو راندی، شاختادی، قیش دی، کؤچورگؤنول قوشی «سؤنمز»
اورک سؤزون یولونا آب و دانه باغلامیشام من

یوزمین گؤز اولا، سن باخاسان یوزلر ایچینده
شهلا گوزون، آی قیز ! سئچیلر گؤزلر ایچینده
دولموش اوخومار گؤزلری ساندیم کی، سحرده
شبنم‌دی، پاریلدار تزه نرگیزلر ایچینده
او گول اوزه، تمثیل او چون اولدوز دئسم، آزدیر
اون دؤرد گئجه‌لیک ای دیر اوزون، اوزلر ایچینده
پروانه‌دن اؤیره‌ن کی، نئجه شمعه قووشدی
پاک عشق حلالدیر، دئمه‌لی، بیزلر ایچینده
دریاده اوزورسن، یولونو ایزلیه بیلسم
آنجاق یازیلار کن پوزولان ایزلر ایچینده
ال قویدی حکیم قلبیمین اوسته، ائله بیلدیم
ارسین دی، گزر بو آلیشان کؤزلر ایچینده

مـین حسـنونه، حـئیفیم گـلیر او اگـری قـاشینلا
بـــیر اگـری، خـطادیر، گـزه مـین دوزلر ایـچینده
بیر سـؤزدی مـحبت سـؤزو، عـالم ده، وطـن تک
یوخ باشقا گؤزه‌ل سؤز بوقده‌ر سؤزلر ایـچینده
وجدانینی کیم گـؤزلـه‌سه اؤز یـاخشی گـونونده
وجـدان‌دا، یـامان گـونده اونـو گـؤزلر ایـچینده
هر گون کی، سنیله گئچیرر عؤمرونو «سـؤنمز»
بیر عـؤمره بـرابـر دیـر، او، گـوندوزلر ایـچینده

حافظین بیرینجی غزلی‌نین ترجمه‌سی:

دولاندیر جامی، مئی وئر، سـاقیا، کـیم، عشـقی اوول لر
نئجه آسان سانیردیق، ایندی باش قالدیردی موشکوللر
صبا بلکه دویون آچسین او زولفـون مـوشک نـافیندان
اوره‌کــلر قــان اولار اسـدیکجه او قـیوریم، قـارا تـئللر
نئجه سین سین جانا جانان ائوینده‌ن آلدیـغیم نشأت ؟
کی هر آن سس گلیر چالدان کی : دور، باغلاندی محمللر!
روا بــیلسه مــورادون گــئت بــویا سجّاده‌نی مئی‌له
کی سالیک دیر، بیلر هر رسـمی ایـجاب ائـتسه منزللر
گئجه ظلمات، دهشتلی بـورولغان، دالغـالار قـورخـونج
نــه آنــلار حــالیمی ساحیلده کـی فـارغ گـزه‌ن ائـللر
مــنملیک لر مــنی آخــرده بــدنام ائـتدی خـلق ایـچره
چـتیندیر گـیزلـه مک بـیر سـری، آگـاه اولسـا مـحفل لر
وصــالین آنــدیلار ســانسا، اونــوتما یـارینی حـافظ
حقیقی سـئوگی سـین تـاپسا، آتـار دونـیانی عـاقیل لر

عزیز باجیم حکیمه بلوری یه اتحاف :

شــعریمه شــاهید اولانـدان قـیزین «ائـلناز» ایـله سـن
مــــنی آلقــیشلاییر اعــزازیــله ائـل، نــازیله ســن

شـــعرینی دیـــنله ســـه کـــافر، ســـنه ایـــمان گـتیره‌لر
بـــــلکه پـــیغمبر اولایـــدین بـــئله اعـــجازایـــله ســـن
اولمـــازا، ســـن دئـــدین : اولمـــاز ! آرایـــیب اؤزلوگـونو
«اؤزون» اولدون کی، دؤیوشدون بئله «اولماز» ایله سن
ســـال لار آلتـــیندا دؤزه‌ن، داش کـــیمی آلمـــازه دؤنـــر
او دوقـــــیمتده بـــــرابـــــر ســـینیز، آلمـــازیله ،ســـن
اوزون ایـــــللرله قـــــالان تـــــپه ســـاچیندان آســـیلی
اؤز نـــیگارین دی، یـــئتیش دادیـــنا آیـــوازیـــله ســـن
گـــئتدیگین یـــول لارا دؤن بـــاخ کـــی بـــوتون لاله بـــیتیب
نـــئیله ســـن گـــلسن اگـــر بـــئیله پـــای انـــداز ایـــله ســـن
ســـیزه ســـئیرانـــه گـــلنده اوخـــوسام «دیـــلغمی» مـــن
قـــارشیلا بـــیرده مـــنی «شـــور» ایـــله «شـــهناز» ایـــله ســـن
پـــیر تـــلاشیق بـــیر کـــلف اولمـــوش بـــویامان طـــالعیمیز
گـــل آچـــاق بـــو دویـــونو، رمـــزیله مـــن، رازیـــله ســـن
من آمان ســـیز قـــیش ایـــلن یـــوللارا چـــیخسام دا بـــوگون
وار اومـــــیدیم گـــلـه‌سن گـــول قـــوخولو یـــازیله ســـن
گـــــؤزلری یـــــولدادی حســـــرتلی آنـــــان زنگـــانین
اونـــا بـــیر «زنگ شـــتر» چـــال، او ســـینیق ســـازیله ســـن
قـــوی دئـــسین کـــی، یـــوکو بـــوللوریله کـــاروانـــدی، گـــلیر
اونـــو بـــاس بـــاغرینا مـــین مـــهریله، اعـــزازیـــله ســـن
بیر ده گل شعری اوره‌کـده‌ن ســوزولن «ســؤنمز» ایـلن
اوخـــو بـــو نـــغمه‌نی بـــیر سســـله بـــیر آوازیـــله ســـن

بوردا سؤنمزین سون ایللر چاپ ائتدیردیگی، هجاوزنینده‌تام (۵ + ۶) یازدیغی فلسفی مضمونلو بیر غزلین ده وئریریک. غزل کاینات ردیفلی دیر. شاعراونو «شنه مونجوغی» آدلاندیر میشدیر.

گـــون گـــونو قـــووالار ،گـــئجه‌گـــئجه‌نی ســـاحیل ســـیز بـــو شـــلوقدا اوزه‌ر کـــاینات
اونـــــلاری، آغ قـــــارا مـــــیرواری لارتک تســـــبئحه، آرابـــــیر دؤزه‌ر کـــــاینات
کـــؤرپه جـــه گـــول قـــدَر آغـــیر لیـــغیما آغـــیر بـــیر مـــنتله دؤزه‌ر کـــاینات

بئشیگیم چیچک له، سس سیز ـ سمیرسیز پـــیچیلدا شـــماغیمی سـئزه‌ر کـاینات
قـــیسقانار بـــیر آنـــلیق ســعادتیمه کـــناردان دوداغـــین بـــوزه‌ر کـاینات
آداخـــلیم گـــونشله قـــوووشان کـیمی مـندن اؤز قـایغی سـین اوزه‌ر کـاینات
ازلده فـــــخریله یـــاراتـــدیغیندان نـه دنســه، بـئله تـئز بـئزه‌ر کـاینات
نـــهایت، یـــئتنده جـــان دوداغـــیما مـــنی، سـایماز یـانا سـوزه‌ر کـاینات
گینه‌ده قـایغی‌سیز، خیال سیز غـم سیز بـــو انگـــین بـــوشلوقدا گـزه‌رکاینات

تبریزلی علی

۱۳۷۶ - ۱۳۵۰ =گونش ایلی

تبریزین صاف اوره کلی ذکالی، غیرتلی یوکسک استعدادلی بالاسی تبریزلی علی ۱۳۰۵ نجی، ایلده تبریزده آنادان اولوب، جاوان یاشلاریندا، بیرتیکه چؤره ک پولوقازان‌ماخدان اؤترو بیرچوخ آذربایجانلیلارکیمی اودا تهرانا کؤچمه‌گه مجبور اولوب اورادا ایشله‌ییر. او تهرانداتکجه ایشله مکله یوخ، نشریات ایشی، ایله‌ده مشغول اولور و آز زامان عرضینده شخصی آترویات نشریاتینی تاسیس ائدیر. «غزل لرکیتابی» ۱۳۳۹، اونجوایلده تهراندا نشر ائتدیریب. او شعرلرین چوخون عروض وزنینده یازیر. هجاوزنین ده ده شعرلری واردیر. تبریزلی علی غزل جینسینه خصوصی ماراخ بسله میش دیر. سید عظیم شیروانی، علی آغا واحید کیمی غزل اوستادلاری نین اثرلرین مطالعه ائده‌ره ک اونلاردان خیلی اؤیره نمیشدیر. غزللری ساده، روان، آخیجی دیر. وطن محبتی غزلله‌ری نین اساس مضمونو و سجیه‌وی خصوصیت‌لریندەن بیری‌دیر. حیاتداآیری سنچکی‌لیگه و یالتاق‌لیغا قارشی دیر. پهلوی رژیمی دؤورو رژیمین مأمورو‌عوامیللری الینده‌ن چوخلو عذاب‌واذیت‌لره معروض قالمیش دیر. بو ناباخمایاراق غزل لرینده نیک بین لیک گوجلودور «تبریزلی‌علی» شاعیرلیک له یاناشی بیر تنقیدچی و ادبیات شناس کیمی ده شهرت قازانمیشدیر.

تبریزلی علی ۱۳۵۹، گونش ایلینده تهراندا تورکی دیلینده «دیل و ادبیات» اثرینی یازیب یاپدیرمیشدی. بوکیتابدا تورکلرین ئولکه‌ده آنا دیلین نن محروم ائدیلمه سی نین سبب‌لرین و بو محرومیتین آرادان قالخماسئ نئین یوللارئنی گؤرسَدیر.

ای اولان تـــاریخ لره زیـــنت گـــؤلؤستان اردبـــیل
افـــتخار اولســون سـنه جـانیمده قـوربان اردبـیل
تاریخی دوتموش اياقدان باشه شأن و شؤهر تؤن
ســـن ایـــله مشـــهور ایـدی دونـیاده ایـران اردبـیل

تاریخی دوتموش ایاقدان باشه شأن و شؤهر تۆن
سـن ایـله مشـهور ایـدی دونـیاده ایـران اردبـیل
ایندی بیلمم نولدی کی گـؤزدن نـظردن‌دوشموسن
اولموسان ایتگین بـوایـران ایـچره ویـران اردبـیل
سن ایدین چشم و چیراغی ئولکه‌نین ای شـهریمیز
فـخر ائـدردی سـن ایـله آذربـایجان اردبـیل
هانسی بؤلبؤل درده گلسه یدی خزانـدان،خـاریدن
آرزو ائیلردی کـی اولسـون سـنده مـهمان اردبـیل
بـیوفا لیـقلار گـؤره ن مـعشوقه لردن ایـنجییه ن
سـن ایـدین عـاشیق لره ایسـتکلی جـانان اردبـیل
قهرمان قـوینوندا چـوخلی قـهرمان لاربسـله‌ دیـن
شیخ صفی الدیـن کـیمی آنـناخلی انسـان اردبـیل
آذربـــتان افـتخاری قـهرمان شـاه اسـماعیل
شـادمان اول بسـله‌یَن بـیر بـئیله اوغـلان اردبـیل
مـنده بـیر پـروانـه تک دائـم دولانـنام بـاشینا
من «علی تبریزی» یه سَـن سَـن شـبستان اردبـیل

بو اودلی باخما قینلا بـیلمیره م جـانانه ایسـتیر سـن ؟
خـیالین جـورائـدر یـاشیوه ی جـانانه ایسـتیرسن ؟
آچیرسان گـۆل اوزۆن ظـالیم ووروسـان قـلبیمه اودلار
یانیرسان شمع تک هـر دم مـنی پـروانـه ایسـتیرسن ؟
تـؤکورسن تـئللرین بـیردن اوزه زنـجیر تک سـانکی
مـنی دیـوانـی‌یم دیـوانـه دن دیـوانـه ایسـتیرسن ؟
باخیرسان بـاخمایاندا مـن بـاخاندا بـاخماییر سـان بـو
منی مـین حـاله سـالماقدان دئـنه آیـا نـه ایسـتیرسن ؟
جاوانلیق بـاغیما گـؤنلون اگـر سـالماقسا سـولقونلوق
قاباقجا سولموشام یوخسول سولاندانده ایستیرسن؟

سنی مشهور خلق ائتدی منیم بو اودلانان عشقیم
منیمده سیرریمی یوخسا دوشه هر یا نه ایستیرسن ؟
گلیرسن گاهی گولمکله گئدیرسن گاهی کوسمکله
یازیق «تبریزی» اودلاره نه قدری یانه ایستیرسن ؟!

علسگر صادیقی (صادق)

« ۱۳۵۱» آی ایلی = ۱۳۱۰، گونش ایلی

«صادق» اردبیل شهرینده حۆسینیه کوچه سینده آنادان اولوب او اوْج ایل ابتدایی مکتبده اوخویاندان سونرا مختلف آزاد پیشه‌لرده چالیشماغاباشله‌ییر عین زاماندا متفرقه (آزادمودوایم) صفتیله تحصیلینی داوام ائتدیریب؛ اون بیر ایللیک علمی اورتا مکتب دیپلمی آلماغا مۆوفق اولور. لاکین آغیر معیشت شراییطی اونوعالی تحصیل آلماقدان قویور.او شعر وادب ساحه سینده اوزبیلیگینی آرتیرماق اوچون شخصی مطالعه یولو ایله آذربایجان وفارس کلاسیک‌له‌رین اؤیره‌ن‌مه‌یه باشله ییر.

«صادق» ایلک گنجلیک ایللرینده آتاسینی الده‌ن وئریر؛ بئله‌لیک‌له حیاتیندا بؤیوک بوشلوق عمله گلیر. لاکین آناقایقی سی ومحبتی، اونون دادینا چاتیب؛ بو بوشلوغو جؤبران ائدیر. «صادق»ین شعر وادب عالمینه گلیشینین اساس سببی‌ده ائله آناقایقی‌سی و آنا محبتی اولوب، ائله ایلک شعرلرین‌ده «آنا»سینی و «آنالیق»ی ترنم ائتمه‌یه باشده ییر. گنجلیک ایللرینده ایکن جان آلیجی، اودلو بیر محبت‌ده «صادق» سوراغینا گلیر وبو عشق اونون حیاتیندا مختلف اولا یلارا سبب اولور. لاکین بوعشق ووصال ایله نتیجه لنمه‌سه‌ده «صادق» یاراڈیجیلیغینا اؤزدرین ایزینی بوراخیر.

«صادق» اساسن غزل شاعیری دیر. اونون غزل لرینده «علی آقا واحید» و «شهریار»ین تأثیری آیدین گؤرونور. بونا باخمایاراق اونون شعرلرینده شخصی اوسلوبوندا یئری واردیر صادقین شعرلرین اوخویاندا اونون سؤزلری، ادعالری، اؤره کده اوتورور، ادعا لرینه اینانیرسان؛ آداما بئله گلیرکی او ایلک اؤنجه شعرلرین یاشاییر سونرا قلمه‌آلیر. صادق شعرلرینده اجتماعی و حیاتی موضوع لارادا خصوصی یئر وئریر. شاعیراطرافینداباش وئرن حادثه‌لره‌اوزمؤناسیبتینی بیلدیرمیش واونلارا همیشه معاصیرلیک باخیمیندان قیمت وئریب دَیَرلندیر میشدیر. «صادق» ین غزل لری ساده وآخیجی دیر. خلق دانیشیق دیلی وافاده طرزینه یاخین دیر. خلق دیلینده‌ن آلین میش دئییم، سؤز وترکیب لرصادق شعرینده ئوز طبیعی وپارلاق رنگینی ساخله‌ییر. بو خصوصیت لر اثرلرین آنلاشیلما سینا، هابئله یاخشی یاددا قالما سینا یاردیم ائدیر.

صادق « ۱۳۶۰» مینجی‌گونش ایلینده‌ن اردبیلده فعالیت‌گؤرسده‌ن مشهورحافیظ شعر وادَب درنگی‌نین

بانی‌لرین‌دَن وفعال عضولرین دَن بیریدیر. علسگر «صادق»ین غزل‌لرینده ایناندیرما قووه‌سی گوجلودور او غزل لرینده تام صداقت وصمیمیت‌له اؤز حیسّیباتینان، فیکیر، دوشونجه و تجربه‌لرینده‌ن سؤزآچیر.

اؤره‌ک دایانما چالیش روزیگاریلن کئچینک
یو رولما بو فلک کجمداریلن کئچینک
نه سن قالارغی سان ای دل همیشه لیک نه‌ده من
بئش آلتی گؤن کی واریق بیر قراریلن کئچینک
عومؤر گئچیر گئدیر آسان، چتین، یامان -یاخشی
یوخ اعتباری بو بی اعتبار یلن کئچینک
یا پئش الیمدَن اَلوندن دوتوم قرا گئجه دیر
گؤنش یوبانسادا بوشام تاریلن کئچینک
هر آخشامین دالی آیدین سحر دیر اولما ملول
اومیدیلن دایاناق انتظاریلن کئچینک
و وصاله یئتمه لیک سنده منده گئج تئزی وار
تحمل ائت هله هجران یا ریلن کئچینک
طبیعتین ایشی دیر گؤل تیکان سیز اولمییاجاق
گؤل ایسته سک گرک آزار خاریلن کئچینک
قضا گلن چاغی تدبیر چاره ساز اولماز
گرگ مشیّت پروردیگاریلن کئچینک
سیغنینما ناکسه «صادق» کیچیتمه اؤز اؤزؤوی
ویقاریلن دولاناق افتخاریلن کئچینک

او نازلی دیلبرین اوّل فداسی تک من ایدیم
خومار گوزله رینین مبتلاسی تک من‌ایدیم
یئتیشمه‌میشدی هله حد حؤسنه آی تک اوزو
هلال قاشلاری نین جانفداسی تک من ایدیم
او بیوفانی کیم ایستردی من سؤوَن گؤنلر
سؤیوب سؤیندیره‌ن الله رضاسی تک من ایدیم

او بـــیوفانی کــیم ایســتردی مــن ســؤوَن گـؤنلر
سؤیۆب سـؤیندیره‌ن اللــه رضـاسی تک مـن ایـدیم
گــــوزه‌ل لیک عــــالمینین پــــادشاهی یــاریمدی
یولوندا تور پاغا دوشموش گـداسـی تک مـن ایـدیم
شکســــته نــی تک ائــده ردیــم نَــوا فــراغــیندا
مــــحبت عـــالمینین بــینواســی تک مــن ایــدیم
یــاناردی شــمعینه پــروانـــه مــن سیزیلداردیم
اوبــزم عشــقده درد آشـــنا ســـی تک مــن ایــدیم
او خـــوردو مکــتب ســوداده قــیس درس جــینون
او نـــامورادیــن اوگــؤن هــمکیلاسی تک مـن ایـدیم
دئـــییر دیـلر مـنه روحـون غـذاسـی مـوسیقی دیـر
نــیگار سـؤیله‌دی روحـون غـذاسـی تک مـن ایـدیم
دئـــدیم خــزانــه دؤنــؤب بـاغ عـؤمرؤم هـیجرؤنده
گؤلؤمسه ییب دئدی عؤمرون صفاسی تک من ایدیم
او نـــــازنینه دئـــــدیم درد عشـــــقه چـاره نـدیر
بویوردو «صادیق» او دردین دَواسـی تک مـن ایـدیم

بیرزۆلفه کؤنؤل باغلامیشیق شانه ده منده — زنــجیره گــرک بـاغلانا دیـوانـه ده مـنده
ســلطانلا گــدا مــملکت عشــقده بـیر دیـر — سارغین دی او گیسولره جـانانه ده مـنده
عشق آتشی بیر یئردَن آلوولانـمیش ازلدن — بؤلبؤلده یانیر ؛ شمعیده؛ پروانه ده ؛ من ده
مفتون ائله ییب عالمی، بیر دیلبرین عشقی — مجنون دا دؤشؤب چؤللره فرزانه ده من ده
میخانه‌دیرعالم‌بوتؤن‌انسان‌سایی‌سرمست — ســاقی اؤزؤده مست دی پـیمانه ده مـن ده
اول ماه وشین وصلینه یول تاپماغا خاطیر — کوییندە دؤشؤب تورپاغا بـیگانه ده مـنده
«صادیق» بیزه گر قید وریا اولماسا حاکیم — زاهید ده یاتار گـوشه‌ی مـیخانه ده مـن ده

آســـان بـــیلیردیم عشــقی‌چتین‌لشدی گـــون بــه گـون
قــلبیم ده در د عشــق دریــن لشــدی گــؤن بــه گـؤن
«صـــورت» ده قـاره؛ «تک خـالی» گـؤستردی سـؤگیلیم
کــونلوم خــومار عشــقه بــرین لشـدی گـؤن بــه گـون .

اوّلده یـــــاریلن آرامـــیز یـــا خشـــی گـــرمیدی
بـیلمم نـه اولدی بـئیله سرین لشـدی گـوْن بـه گـوْن
گـــلدیم فــغانه هــجر اوخــو یــاخدیقجا سـینه مــی
دل تـنگه دوْشـــدو نـاله حـزین لشـدی گـوْن بـه گـوْن
چکـــــدیکجه روزگــــار فــــراقـــین مـــرارتـــین
شــوق و وصــال مـنده شـیرین لشـدی گـوْن بـه گـوْن
یـــازدیقجا بـــو عشـــقین اوزوْن مـــاجرا سـینی
دفترکیتابه دوْندو قالین لاشدی (قلینلشدی)گوْنبه گوْن
کـــئچدیکجه آیـــلار ایـــللر اثـــر قـویدی اوْزلره
«صــادیق» قـوجالدی یـار گـلین لشـدی گـوْن بـه گـوْن

عنان عشقیمی بیر نازلی یاره بـاغلامیشام
بوتون اومیدیمی ؛ اول گلعذاره باغلامیشام
اوره‌ک دایانمادی سینه‌مده باغلادیم زولفه
بــوبیقراری اوبــی اعــتباره بـاغلامیشام
قوجالمیشام‌سادا روحوم گزیر جـاوانـلیقدا
خزان چاغیندا کونول نوبهاره بـاغلامیشام
هرایش وارایریدیر عـالمده عشـقدن بـاشقا
من أوزمداریمی دوزگون مداره باغلامیشام
کیم ایسته‌ییر گئده باغ بهشته قوی گئتسین
مــن اعـتقادیمی کـوی نگـاره بـاغلامیشام
گول‌اوزلونازلی‌گوزه‌للر واراودلو یوردومدا
عبث دئییل‌کی کونول بو دیاره باغلامیشام
اوقاراگوزلره‌چوخدان‌وورولموشام«صادق»
ازلده‌ن‌اولفت‌اوبیرجوت‌خوماره‌باغلامیشام

جانا بیر عؤمرودور چکـیره‌م ایـنتیظارینی
آرزوم بودورکی بیرده گوره‌م گول عذارینی
سالما کمنده عشقه کونول مرغین ای گوزه‌ل
گل قویما ایـنتیظاریده یـورقون شکـارینی
خایین رقـیبه هـمدم اولوب بسـله‌دین وفـا
قـــیلدین غــم فــراقــه گــرفتار یـــارینی
گل وئرمه فوته فرصتی جاناکی وقت اوته‌ر
قورخوم بودور خزان ووْرا ای گول بهارینی
عاشیق‌لرین موراد‌ینا بیر گون دولانـمادین
ای چــرخ کـجمداردولانـدیر مــداریـنی
رفتاردن دوشـوب یـورولوب کـاروان عـمر
ای ســاربان امــاندی دایــاندیر قــطارینی
کونلوم شکایت ائتمه اگـر تـوکسه قـانینی
اول شوخ مسته وئـرمه دئـدیم اخـتیارینی
«صادق»وصال‌یارایله‌خوش‌کئچدی‌گونلرین
هیجران‌چـیخارتدی‌یاددان‌اوخوش‌روزگارینی

محمود دست پیش واله

۱۳۱۳ گونش ایلی

فارس، تورک ادبیاتی بیلیجی سی، خط یازان، هیکل یونان، خالچا رسامی، موسیقی‌شناس، گؤزه‌ل موغامات چی، استعدادلی شاعیر، یازیچی، ماحمود دست پیش «واله» سرخان بیلی ائلین نن اولان علی‌عباس کیشی نین اوغلو دور. آتاسی گنج یاشلاریندا یوخاری آذربایجانا باکی شهرینه کؤچور، اورادا ایشله ییب عایله سیله بیرلیکده یاشاماغاباشله ییر.

«ماحمود» ۱۳۱۳ نجوگونش ایلینده باکی شهریننده آنادان اولور، دؤرد یاشیندا ایکن آتا عایله سیله بیرلیکده اردبیل شهرینه کؤچورلر. آتاسی حسینیه محله سی نین ساللاخانا چایی قیراغیندا اوزو و عایله‌سی اوچون دولانیشیق دوزه‌لدیر. علی عباس کیشی ۱۳۲۵انجی ایلده حرکات اشتراکچیسی اولدوغو اوچون بیر خیلی اشتراکچی لارلا بیرلیکده موقتی اولاراق یوخاری آذربایجانا کؤچمه گه مجبور اولور. لاکین قیصا بیرمدت اوچون وطن دن اوزاخلاشان لار بیرداها وطنه دؤنه بیلمیرلر. و بئله‌لیک‌له بالاجاماحمود آتا اوزونه حسرت‌قالیر. آتاسینان قالان مال و ملک ده شاه رژیمی قولدورلاری طرفینده‌ن غارت ائدیلیر. واله بو واقعه نی «آناکیم دیر» شعریننده بئله خاطیرله ییر:

یادیمدادیر چاپغین چپلار ائل اوبانی چاپان زامان
توکولدولر گئجه یاری بیزیم ائوه دام دو واردان
مرد ارین تک سینه گردین احسن دئدی سنه دوشمان
گؤوه نیردی قوهوم قارداش سنین آصلان اولدوغونا
من اوندادا سئرچه کیمی سیخیلمیشدیم قولتوغونا

هله اوشاق ایکن باش سیز قالان ماحمود آنا قوجاغینا سیغینیر. آنانی اؤزونه همده آتا بیلیر. واله کیچیک یاشلارین نان آغیر زحمتلره قاتلاشیب و مختلف عذاب اذیت لره دوچار اولوربئله لیک‌له بویوب باشا چاتیر.

«واله» ایلک و اورتا تحصیلینی اردبیلده یوخاری معدل له باشاووروب؛ ۲۱ یاشیندا معللم یازیلیر. بئش ایل گرمی، نمین، اردبیل شهرلرینده معللم ایشله‌ییر. ۱۳۳۹ نجو ایلده تهرانا کوچوب اورادا ایشله مه لی اولور.

«ماحمود» گرمی شهرینده ایشله‌یرکن تئاتر فعالیتینه باشله ییر، اوگرمی ده «مشهدی عباد» کمدی تاماشاین صحنه‌یه چیخاردیر. اؤزوده تاماشادا «مشدی عباد» رولوندا چیخیش ائدیر. بونونلاگرمی شهرینده تئاتر صنعتی‌نین تملی‌نی قویور.

۱۳۴۷ نجی ایلده تهراندا بیر سیر آذربایجانلی ضیالی طرفیندەن تشکیل اولونان «دوستلار گؤروشو» ادبیات و صنعت مجلیسینه دعوت اولونور و بومجلیسین دائمی بیغینجاقلاریندا اشتراکچی عضو کیمی قبول ائدیلیر. «واله» مجلیسده مرحوم تارزن «سیف‌الەابراهیم پور» ون یانیندا آذربایجان موغاملارین مکمل اؤیره نیر. ویئری گلنده اونون موشاییعتی ایله اؤزگؤزەل سسی ایله مجلیس اشتراک چی لاری اوچون آذربایجان موغاملارین و خلق ماهنیلارین ایفا ائدیر.

«واله» ایلک شعرینی ۱۶ - ۱۵ یاشلاریندا هله اورتامکتب ده اوخـویارکن یـازیر. او شـعره غـزل‌له باشله ییر. سونرالار «هجا» وزنین ده ده چوخلو شعرلر یازیر. «واله»ین اثرلری واختیله نشر ائـدیلن دؤوری مطبوعات و نشریه لرده درج ائدیلیب: «گونش»، «ادبی یار پاقلار»، «اولکر» «وارلیق» درگی لریله امکداشـلیغی‌دا اولور. او، اؤز شـعر و نـظمه چکـمیش اوشـاق فـولکلوریک نـاغیل و اویـون لاریـلا بودرگی‌لرده چیخیش ائدیر.«واله»ین، «ائل سوغاتی» شعرلرمجموعه‌سی ۱۳۷۰ نجی ایـلده تـهرانـدا یاییلمیشدیر. بوکتیاب‌دا اونون آنا دیلینده یازمیش اولدوغو شعرلری توپلانمیشدیر. «واله» ین اردبیل، موغان، ساوالان داغی اتک لرینده و اطرافیندا یاشایان ائـللرین، دیـل لریـنده و شـفاهی ادبـیاتیندا، عادت عنعنه لرینده‌ایشله نن چیلخا تورکجه سؤزلردەن عبارت بیر کیتابی‌دا یاخین گله جک ده چاپا وئریله جکدیر. کیتابدا، «بایاتی»، دئییم لر، آتالار سؤزو، ضرب المثل، و باشقا شفاهی نـیمونه لردەن شاهید مثال کیمی استفاده ائدیل میشدیر. اونون «شعرلر و غزللر» دەن عبارت داهابیر مجموعه سی‌ده چاپ عرفه سینده دیر. فارس کلاسیک لریندەن ائتدیگی ترجمه و اقـتباس غـزللر مـجموعه سـیده حاضیر لانمیشدیر. «واله»ین شعری معاصیر گؤروشلری، آخیجی لیغی و بیرسیرا بدیعی خصوصیت لرینه گؤره دائماً بسته کارلارین ماراغینی جلب ائتمیشدیر. اونون شعرلرینه ماهنی‌لار بسته‌لنمیشدیر. مرحوم بسته کار علی سلیمی ایرانداو خارجده گئنیش یاییلمیش «سیزه سالام گیترمیشم» ماهنی‌سینی «واله»ین «ائل سوغاتی» شعری اوسته بسته‌له میشدیر.

«واله» هر فورمدا و جینس ده یازیرسا یازسین، اویونون یارادیجیلیغیندا وطن سئوگیسی، آنا محبتی، آنا قایغی سی، آناحرمتی، ائله باغلیلیق، آذربایجان عشقی، تمیز صاف سئوگینی، صداقتی، ترنم ائدیر. و اونون شعرلری نین اساس موضوع لارینی تشکیل‌ائدیر.

«واله»ین اثرلری‌نین مهم‌بیرحصه‌سینی «قوشما» و «غزل» تشکیل ائدیر.او مختلف قالیب و جینس لرده یازان شاعیر دیر. «هجا»، «عروض»، «سربست»، «شعر - نثر» فورملاریندا شعرلری چوخدور. شاعیر هرفورمون و جینسین دیل خصوصیتینی و بدیعی ابراز و تصویر واسطه له رینی ده یاخشی بیلیر. «واله» یارادی جی لی غین دا معاصیر لرین وکلاسیک‌لرین معین درجه تأثیری اولموشدور. مثال اوچون اونون «خاطیره»،«مارال» شعرینده «وورغون»ون قوخوسووارسا «رویا منظومه» سـینده بـولوت قـاراچـورلو

«سهند»ین تأثیری و نفسی دویولور. «آمان آیـریلیق» شـعرین شـهریارین عـینی آدلی اثـرینه نـظیره یازمیشدیر. «افسانه‌لریک»، «جان و جانان»، «آرام جان» غزل لرینده ترتیب له «علی آغا واحـیدین»، «فضولی» و «عماد الدین‌نسیمی» نین ایـزلری گـؤرونور. دئـمک شـاعیر هـم سـلف لریـن‌نن هـمده معاصیرلرین‌نن اوخویا ـ اوخویا قیدالانیر. بوناباخمایاراق «واله» اؤز شخصی یولو، دست خطی اولان شاعیر دیر. «واله» ی یاخشی تانیماق، داخیلی عالمینه، زنگین یارادی جی لیق تخیل روحونا،فردی صنعت عالمینه وارماق اوچون اونون اؤز شخصی اوسلوبوندا اولان شعرلرین اوخویوب، آراشدیرماق کافی‌اولاردی. «واله» ین «ده ده اوجاغیم»،«ده گؤروم»،«اودونن بو بوگون»«خوش گلمیسن»،«آنا کیم دیر»، «ائل سوغاتی» شعرلری اوز شخصی اوسلوبو اساسیندا یارانمیشدیر. «واله» شخصی حیاتیندا نه قدر ساده، صمیمی، پاک، آلنی‌آچیق‌اوزوگولش، مهربان دیرسا شعرلری‌ده اونون خصوصیتینی اؤزلرینده داشـی‌یرلار. «واله» شـعرلرینده اؤز آنـاسیندان، ائـلینده‌ن، اویـاسیندان، قـولاغلاری ائشـیتدیگی، آغیزلاردان قاپدیغی سؤز، دئییم و ایفاده لرده‌ن تئز - تئزاستفاده‌ائدیر. بودا «واله» یـارادیـجیلیغینین اساس خصوصیت لرینده‌ن دیر.

ایچیمی گؤرونمز اودلار یاندیریر	چؤلومده یاندیریر مینلرجه یادی
دئمک شاپالاقلا اوز قیزارتـمیشام	آلماسین لار مـنده‌ن شَـرَفلی آدی

«واله» یارادیجیلیغینین بیر خصوصیتی‌ده اونون قاییدیش لاری دیر. بودا «واله»ده اوچ نوع بروز ائدیر: شخصی خاطیره لرینه دؤنمک، پاییز یاشیندا ایللر اوزونو آیری دوشموش آتاسین خاطیرلایب هله ده وصال امیدیله یاشاماق (خاطره شعرینده) غـربت ده‌ن اوسـانمیش، یـابانجی مـناسبت لرده‌ن تـنگه گلمیش شاعیر هرده‌ن یاد ائللرینی بوراخیب اؤز ائلینه یوردونا آتابابا اوجاغینا قاییدیب باباسی کیمی چوبانلیق ائتمک ایسته ییر (داغلار شعرینده) اولو بابالارین آختاریب تاپماق اؤز کؤکونه قـاییتماق هوسی؛ بورادا شاعیر بولوت قاراچورلو «سهند»ی یاداسالیر (رؤیا منظومه سی). عمومیت له شاعیر بو رویایی قاییدیش لاریندا، صافلیق، دورولوق، پارلاقلیق، صداقت، سـئوگی دولودونـیا، آزادیـاشاماق اوچون شراییط یارادان بیر اجتماعی محیطی آرزی ائدیر.

«واله» ین غزللرینده سؤزلر اؤز مختلف چالارلاریلا ایلمک لرکیمی توخونوب بیرخالی‌نین سانکی ناخیشلارین تشکیل ائدیرلر. اونون غزللرینده «مطلع» ده‌ن «مقطع» بیتینه قدر موضوع واحید لیگـی، ترکیب گؤزه‌ل لیگی قاباریق دیر. روان، آخیجی، اویناق وزن، شیرین قافیه‌لر غزلین اساسینی تشکیل ائدیر. اونون غزللری اوخوجونون ذوقونو اوخشاییب، همده اؤزو یاشادیغی بدیعی تجربه نی اوخوجویا انتقال وئرمک استعدادینا مالیک دیر. بودا شعرین اصل عهده‌لیگی و هدفی دئمکدیر.

«واله» فارس کلاسیک شاعیرلری نین شعرلرینه یازدیغی نظیره لری اقتباس، ترجمه آدلاندیریر. شاعیر

بوردادا اؤز غزللرینده اولدوغو خصوصیت لری رعایت ائدیر. اوناگؤره‌ده اثر بدیعی ترجمه ده‌ن آرتیق اوزاخلاشیب بدیعی یارادیلمیش اثره یاخین لاشیر.

دیـار عشـقه سـورونم تـوانـیم اولمـاسادا گزیب آخیر تاپارام بیر نشـانیم اولمـاسادا
کؤنول گؤزویله گزیب نازلی یاریمی تاپارام بـوآختاریشدا اگـر هـمزبانیم اولمـاسادا
دیلیم‌دولاشساگؤرنده‌یئنه‌اوره‌ک‌سـؤزومو اشـارتیله یـئتیرره‌م بـیانیم اولمـاسادا
دوشـوب آیـا غـلارینا آسـتانینی اؤپـرَم وفالی قـاره قـول اوللام مکـانیم اولمـاسادا
اگرچی جـوریله جـانیم فـراقیده اوزولوب گؤرنده جان تاپارام یاری جانیم اولمـاسادا
صـلیٰ ایـله یـئره‌گـؤیدن مـلکلری یـیغارام ایـــنیلدرم اگـــر اذن اذانـیم اولمـاسادا
بلای هجریله «واله» خوشام که عشق ایچره بـــلامنیمدی وصـــاله گـمانیم اولمـاسادا

باهار سئیرینه چیخمیش منیم گول اندامیم چـمنده نـرگسه بـنرز اوچشـم بـادامـیم
اوسـرو بـویلو خـرامـان گـزر گـولوستانی بـــونازیله آلیب الدن قـــرار و آرامـــیم
بـنفشه لردیـله گـلدی اونـون حـیاسیندان ائـدیبدی لاله نـی شـرمنده نسـترن فـامیم
گولومسه‌ییب مـنه‌ده نـازیله نـظر سـالدی گونشلی گوندوزه دؤندو قارانلیق آخشامیم
دوشوب گول عشقینه گلشنده بینوا کؤنلوم بوعشقیله نـولاجاق بـیلمیرم سـرانـجامیم
ملامت ائیله مه یـین والهـی اسـیراولمـوش اوقـارا خـال قـاراتـئل اولدودانـه ودامـیم

سیزیلداییر یئنه عشقیله سازاولان کؤنلوم بوراخمیر عادتینی عشقه باز اولان کؤنلوم
نه‌گؤردوعشقده‌بیلمم‌بئله‌اونوتموش‌اؤزون فسون غمزه ایـله مست نـاز اولان کـؤنلوم
عزیزله ییردی‌ها می بیر زمان نـوازیشـیله گل‌ایندی گؤرنه اولوب ائلنواز اولان کؤنلوم
وصاله یئتمگ اوچون حسرت آتشینده‌یانیر عجب بلایه دوشوب پـاکباز اولان کـؤنلوم
چکـردی نـازنینی اول نـازنین پـریزادیـن گول اوزلولر نـازینابی نـیاز اولان کـؤنلوم
گؤرن کیمی قاشینی ترک قـیلدی مـحرابـی اسـیر بـند ریـا و نـماز اولان کـؤنلوم
صـداقـتی له او «واله» ائـدیبسه مـحمودی اونودماییب کؤکون اصلاً آیاز اولان کؤنلوم

حافظ و سعدی‌دن ترجمه و اقتباس لار:

گلدین قاپیدان سن من اؤزومدن گئدر اولدوم عـالم دگـیشیلدی ائـله‌بیل بـختور اولدوم
قالدیقدا گؤزوم یولدا قولاق سس آرایـیردی گلمیشدی خبر صاحبی من بـی‌خبر اولدوم

شبنم کیمی دوشدو گونشین شوقونا جانیم   مهری اوتوروب جانه سمایه گئدر اولدوم
دردیم آزالار وصلی ایله ظن ائله یردیم   دیدار یله دردیم چوخا لارکن بتر اولدوم
یارین یانینا گئتمکه یار اولمادی بختیم   باشیله آیا غیله گزیب در بدر اولدوم
معنالی‌سؤزون‌یئریئریشین‌درک‌ائلمه‌گچون   باشدان‌آیاغاشوقیله‌سمع‌وبصراولدوم
آخیر نئجه‌من‌گؤز گؤتوروم‌گول‌تک اوزوندن   اوّل باخیشیمدامن اونا دیده ور اولدوم
دنیا دؤنه بیرلحظه ده جنت اولا سنسیز   نفرین منه بیر محفل آراشاد اگر اولدوم
بیلسن نیه سعدی ! بئله رنگیم سارالیبدیر   من بیر میس‌ایدیم گوهر عشقیله زر اولدوم

قورخوم‌بودی‌گؤزیاشی‌منه‌دردسراولسون   دیلدن‌دیله‌دوشسون‌سؤزوم‌ائللرگزراولسون
صبر ایله دؤنر داش گهره گرچه دئیبلر   هرداشدا لیاقت هانی دؤنسون گُهر اولسون
هر یئرده دایاندیقدا دعاتیرینی آتدیم   دوشسون بیری بلکه یئرینه کارگر اولسون
داد آلماغا میخانه‌یه نالان گئدر اولدوم   اوردا منیم احوالیما چاره مگر اولسون
ای جان منیم احوالیمی دلداده یئتیرسن   اویله دئمه کی باد صبا باخبر اولسون
هر آلچاق اولان عشقده سلطان اولابیلمز   یارب نه روادیرکی گدا معتبر اولسون
بونجا فلکه باش آپاریب وصلین حصاری   مینلرجه گرگ باشلار اونا خاک در اولسون
چوخ نکته‌لره واقف اولانلاردا گرکدیر   صاحب نظرین‌طبعینه اویغون نظر اولسون
حافظ یاتیب اول سلسلهٔ زلف آراسیندا   «واله» آییق اول قویما صبا باخبر اولسون

بوبزمه گؤزل ساقی دئین باده گتیرسین   غمده‌ن آچیبان آغزیمیزی داده گتیرسین
بوبزم صفا بزمیدیر عارفلر اوتورموش   فتوی وئریلیر باده نی میناده گتیرسین
همدملریمیز ایندیکی اؤز بابیمیز اولموش   واردیر یئری مئی جامین حلالزاده گتیرسین
اول سرو روان، غنچه دهان، ساغر لعلین   سؤندورمکه هجران اودون امداده گتیرسین
هردم اوتوروم منده کناریندا اوشوخون   یاددان چیخاریب بلکه منی یاده گتیرسین
هجران داغینی صبرایله یارماقادی «واله»   شیرینه دئیین تیشه نی فرهاده گتیرسین

نئجه گلسین دیله بولبول کؤنوللرقان اولان یئرده
کؤچر سئودا گولوستاندان اورک نالان اولان یئرده

نئجه گلسین دیله بولبول کؤنوللرقان اولان یئرده
کؤچر سئودا گولوستاندان اورک نالان اولان یئرده
سولار گوللر یانار گولشن سینار حال اهلی نین قلبی
یولار سرو وسمن ساچین چمن عریان اولان یئرده
یاشیل داغلار قارا باغلار تیکانلار باغرینی داغلار
چکر عاشق فغان آغلار وصال هجران اولان یئرده
فلک ال چک جفادن سن اسیر دام عشقم من
سنین بیهوده دیر جورون غم جانان اولان یئرده
قفسده چیرپینان قوشدور منیم بو ناتوان کؤنلوم
وئرر آرامشین الدن گمی توفان اولان یئرده
منی خوار ائیله ین عالمده اول یار موافقدیر
مخالف ال چالار گئتدن بئله نادان اولان یئرده
سنه «واله» یئنه وجدان قالاندیر دار دنیاده
ریا و رنگه یئر اولماز یقین وجدان اولان یئرده

گؤزلریم قالدی گؤرن تک اوقارا گؤزلرده   بیلیر احوالیمی گویا او گؤزل دلبرده
اوره‌گیم سالدی منی درده گرفتار اولدوم   هانی طاقت بوقدر منده دو اسیز درده
عشقیمین‌سیررینی قلبیمده‌نهان گزدیریره‌م   دئمه رم دردیمی هر طعنه ووران نامرده
اود وورور جانیما طعنیله رقیبم نییلیم   جور جاناندا بویاندان ائله ییب افسرده
بوبلا یوللارینی عشق ایله سوردوم ائله کی   من چَکَن قورخولاری چکمه سین هیچ کافرده
ائتمه رم غیره شکایت او گؤزل دلبردن   دئیه رم سؤزلریمی گؤرسم‌اؤزون‌بیر یئرده
قورخورام گؤرمکه «واله» اوقوزو جیرانی   گؤرجگین بیرده قالا گؤزلریم اول گؤزلرده

حسن مجیدزاده ساوالان

۱۳۱۹ گونش ایلی

شاعیر، موسیقی شناس، تنقیدچی، ادبیات شناس، حسن مجید زاده «ساوالان» ۱۳۱۹،نجو گونش ایلینده اردبیل یاخینلیغیندا «نیر» شهرینده آنادان اولموشدور. ۱۳۲۵انجی ایلده شاه رژیمی نین آذربایجاندا تؤره تدیگی قیرقین لار و بوغونتولو اجتماعی-سیاسی شرایط نتیجه سینده بیر سیرا آذربایجانلی عایله‌لری کیمی ؛ ساوالاندا، باباسی عایله سیله بیرلیکده تهرانا کؤچمگه مجبور اولورلار بئله لیک له اوتهراندا بویا، باشاچاتیر. و یارادیجیلیق ایشینه باشله ییر. ساوالان کیچیک یاشلارینتان شعر دئمگه باشله‌ییر. او شعرلرینده پهلوی رژیمی نین آذربایجان خالقینا قارشی آپاردیغی ظولم و باسقینی افشا ائدیر. و بونون اوچون ده رژیم طرفینده‌ن تعقیب و تضیق لره معروض قالیر. اوائلینه، دیلینه، مدنییّتینه اولان سیخینتیلاری یاخیندان حس ائتدیگی اوچون، شعرلری‌نین اساس موضوع و مضمونونو ائله همین سیخینتیلارین عامیل لرینه نفرت تشکیل ائدیر.

ساوالان ۱۳۳۶ نجی ایلده آغیروچتین اجتماعی - سیاسی شرایط و مادی سیخینتیلارا باخمایاراق «علی آقا واحیدین کلیاتی» آدلی واحیدین غزل‌لرینده‌ن بیر توپلو چاپ ائتدیریر. ۱۳۴۱ نجی ایلده «تورکجه ماهنیلار»ین بیرینجی و ۱۳۴۳ نجو ایلده همین کتابین ایکینجی جیلدینی نشر ائتدیریر و ۱۳۵۹ نجو ایلده «دوست لارگـؤروشو و ادبیات اوجاغی» کیتابی نین نشرینده اشتراک ائدیر. ۱۳۶۰نجی ایلده «۱۵ نجی یوزون قدرتلی شاعیری حبیبی» اثرین ایشله‌میش ؛ ۱۳۷۴ نجوایلده فضولی نین «حدیقه السعدا» اثرین ین تنقیدی متنین چاپ ائتدیر میشدیر. ساوالانین ۱۲ ایل چاپی و یاییلماسی قدغن اولموش «آپاردی‌سئللر سارانی» منظومه سی. ۱۳۵۷، ایلده یاییلمیشدیر.

ساوالان تهراندااوآذربایجاندا تورک دیلینده چیخان بیرسیرایئندی‌لیک، آیلیق،گونده‌لیک‌لرله امکداشلیق ائدیر اونلاردا ئوز شعر حکایه و مقاله‌ریله چیخیش ائدیر. ساوالان ؛ تهراندا تورک دیلینده چیخان «وارلیق» درگی سی نین باش یازارلار هئیبیتی‌نین عضوو دور.او دفه‌لرله خارجی سفرلرده اولموش. اورادا اؤز شعر و اثرلریله چیخیش ائتمیشدیر. ساوالان اؤز ائل‌اولوسـون، یورد یوواسین خصوصی سئوگی و یوکسک احتراصلاسئون صنعت کاردیر. او «ائل»،«اولوس»،«وطن»، حاخدا چوخلی شعرلر حصرائتمیشدیر. ساوالان قدرتلی غزل شاعیری دیر. اونون هجاوزنینده ده شعرلری واردیر. اوبیرسیرا منظومه لرده یازمیشدیر. ساوالانین بیرچوخلو شعرلری هله الیازماشکلینده‌دیر.

گل کی یئخدین ائویمی چیخدی گؤیه افغانیم

آلیب هیجرین غمی سن سیز نئجه گؤر هریانیم

سـنی گـؤرمکده‌ن اول عشـق نـدیر بـیلمز ایـدیم
مـنه اؤیـره تـدین اونـو، سـن آلاگـؤز جـیرانـیم
سـن او جـیران بـاخیشین لوطـفیله تکـرار ائـتدین
ایـلک آلیب کـؤنلومو ؛ صـونرا دیـن ایـله ایـمانیم
فارغ ائتدین ایکـی دونـیا ده‌ن ائـدیب بـنده‌ی عشـق
سـوروب حـالیم دئـمیسن بـیرنئجه دیـر صـنانیم
رسمدیر عشقده خوش اونسیله خوش صحبت اولار
بـیرقوناغ ائت مـنی یـا ایـنکی گـل اول مـهمانیم
قوزو قوربان نـدی ذیـبح ائـتمک اوچـون قـارشیندا
دولانـیب بـاشینا قـوربان سـنه یـوز یـول جـانیم
اوولانـیب ؛ چـیرپینار هـر آن یـارالانـمیش کـؤنلوم
صـیدینه رحـم ائـله بـیر وصـل ایـله قـیل درمـانیم
وار اومـیدیم «سـاوالان» هـجر غـمین چکـمک ایـله
او یـارین وصـلینه بـیر گـون اولاجـاق ایـمکانیم
سئودییم کیمدی دیـیم جـان اونـا قـوربان اولسـون
اوگـؤزه‌ل اؤلکـه گـؤزه‌ل جـنت آذربـایجانیم.

آلیـرام بـوینوما جـاناکـی گـوناه مـنده ایـدی
کـئچیب اول فـورصتیکی اولدوتـباه مـنده ایـدی
اوگؤزه‌ل لیک له گـؤزه‌ل خـلق و هـواسـنده ایکـن
نـه سـعادت له نـئجه حـق و گـواه مـنده ایـدی
اوزومه سـن او سـعادت قـاپی سـین آچـمیشیدین
بیلمه دیم قـدرینی اول رفـعت و جـاه مـنده ایـدی
ده یه رین آنلامادیم کئچدی اوخوش لحظه له ریـم
وار ایـدین سـن نـئجه نـعمتلی رفـاه مـنده ایـدی
بیر زامانلار او گؤزه للیک لریـنه وورغـون اولوب
سنین اول حوسنونه حسـرتله نـیگاه مـنده ایـدی

ائـیله عـقلی پـناهنده ایـنن سـرخـوشودوم
بـیلمه دیـم سـنده و یـاکـی اوپـناه منده ایـدی
صاغلیغین قدرینی آنلار او، کـی بـیر درده دوشـر
درد یوخ سـن واریـدین لوطـف ایـلاه مـنده ایـدی
بیر اوز اوسته گئده مز ایش بو مـثل دیـر ائـل آراء
نــه قـصوروم فـه له یـه چـاهیله راه مـنده ایـدی
نئچه گون چالدی زامان شن سازی مـنصوریه دهن
چارگاه اولدو حزین سـانکی سـه گـاه مـنده ایـدی
کـال اولان کس سـاوالان بـوینونا تـقصیر آلمـاز
مــن ده بـیر آزجـا کـالام، آمـما گـوناه مـنده‌ایـدی

نـازائـله سـئوگیلیم عشـق ایـچره گـرک نـاز اولسـون
نـازینی قـویما آمـاندیر گـؤزه‌لیم، آز اولسـون
بـاخ بـوُ نـازین هـوسیله یـاشایان عـاشیقینه
کـرم ائت نـازینی قـوی عشـقیمه دمسـاز اولسـون
بـاغه گـل گـول سـئوینیب، عـطری صـاچیندان آلسـین
سـنی هـر سـئومیش اولان گـول، مـنه هـمراز اولسـون
سـن یـئری نـازلی، نـزاکـتلی قـدملرله گـولوم
یـئریشیندن گـول آچـیب، اؤلکـه ده بـیر یـاز اولسـون
لطـف ائـله نـازلی بـاخیشلارلا گـل عـؤمروم تـزه‌له
قـویما دائـم گـؤزه لیـم، نـرگیسی مـمتاز اولسـون
چـیچک عـطریله بـورونسون ائـلیمیز گـوللنسین
یـوُردو شـادلیغدا گـوررکن کـئفیمیز سـاز اولسـون
چک‌حیات «نغمه» سینی «مـؤیه» و «سـلمک»دن آیـیر(۱)
«کؤکوصاغ»(۲)آغـجا بـوخاق، یـار خـوش آواز اولسـون

۱- «نغمه»، «موبه» و «سلمک» = مقاملاریمیزدا ایشله نن شعبه و گوُشه لردیر.

۲- صاغ کؤک = بیرخانم مؤقام اوخویارسا «تار»ی صاغ کؤکله یرلر.

بسدی «زابول»[۱] دا «مخالیف» له «سه گاه» سیزلاماسین
باشلارا «شُور» دوشوب، بزمده «شهناز» اولسون
سئیره‌گل، گول لئچه گینده[۲] دولو گؤزیا شلاری گؤر
ائله پارلیر، اونا نقشین دوشوب اعجاز اولسون
عشقدن باشقانه واردیرسا عبث دیر گؤزه‌لیم
قویمایاق مطلبی هرناکسه ابراز اولسون
سنله من تکجه بوُ پاکیزه محبتله گولوم
بیر اولاق، چوخ دئمیرم، دادلی عؤمور آزاولسون
گؤنلوموز اوُیمادی دونیایا، نه دونیا مالینا
عشق اولان یئرده کی مال سئوگیسی‌اولماز اولسون
دوغرو عشقیله سئورسه وطنین بیر عاشیق
اونا باشقانه گرک دلبر طناز اولسون
سئودی بیر عاشیق اگر یوُردون، ائلین، دوغما دیلین
«ساوالان» تک او، گرک عشقیده پاکباز اولسون

عشق سیز بیر اوره‌گین، لذت دونیاسی نه دیر
عشقه باغلانسا گونول باشقا تمناسی نه دیر
دوغرو ایستک دولو عشقین دیریلیک لذتی وار
گؤرمین ایلدیر یاشاییر، قیس ایله لیلاسی نه‌دیر
جان قویوب عشقه یانار شمعیله، پروانه مدام
گؤرکی، عشق عالمی نین بیربئله معناسی نه دیر
ساقی قوُربانون اولوم، جان محبت گزدیر
گوزه‌لیم مئی نه ایمیش، ساغرو صهباسی نه دیر
مئی ایله قلبی سیله ک، جام دئیوبن، جان ائشیده ک
دوزگون ایستکدن عزیزیم داها اعلاسی نه دیر

۱- «زابول»، «مخالیف»، «سه گاه»، «شور»، «شهناز» مؤغام و مقام شعبه لری نین آدلاری دیر.

۲- گول لئچه کلی = گولون اوْز یارپاغی (گولبرگ) دیر

«ســاوالان» شــعرینی یــازلطف قیلیب واحـدیمیز
بــاخاجاق قــافیه ســی، بـحری و انشـاسی نـه‌دیر

ایـنانما بـو فـلک بـیر لحـظه‌رحـم ائـیلر، کـدر وئـرمز
کدرسیزلیک دیلر اولسان، ائده‌ر عـؤمرون هـدروئرمز
اونــون تــرسه نـظامیندان حـیاتین راحت ایسـترسن
عــبث بــیر آرزو دور بــویقین یـاخشی ثـمر وئـرمز
ســعادت گــرچک اولدوقــدا، اولار آخــماقلارا قسـمت
فـلک چـون مـایماغیله بـیلمزه چـوخ دردسـر وئـرمز
سئچیب، بیلمیش اولاندا ساغ الیله سول الین بـیرکس
بؤبسدیر .... سؤیله یرهر نعمتی اوندان کسـر وئـرمز
تؤکر باشینه کول، بیر کیمسه نین، اؤز حدینی بیلسه
نــعم پــایلاریسه اول آدمــی یـوزیول گـؤره وئـرمز
مــصیبت یـاغدیرار بـاشینه هـرآن آنـلیان شـخصین
فـلکدن فـهم آغـاجلاری قـؤرور بـؤ یـئرده بـر وئـرمز
بیری بیر خوش گون آختارسا دئیرلر زحمته قـاتلاش
بودا بـللی دگـیل زحـمت اونـا بـیرزاد وئـره‌ر، وئـرمز
بــیری دورتــولسه هــریانه اَله آلســا ایـپک مـندیل
اونونلا چوخ موافـیقدیر، اونـا گـؤرکیم نـه لر وئـرمز
آیئق وجدان، شرف، عرضیله ناموس بـیرایشـه گـلمز
الین اگری، گؤزونده هیز باخیش وارسا ضـرر وئـرمز
اگــر بــختین ایـتر بـیرگون بـیلینمزسه یـاتیب‌هاردا
اؤزون سورماز، آرامازسان گؤروب کیمسه خبر وئرمز
هنر سررشته سین تؤتموش دئسن چاره دئـیر هـرگز
مــقدّر اولمــیان امـری نـولور اولسـون هـنر وئـرمز
بــئله آلچـاقلیغی گـؤردوکده هـر عـارف یـقین ائـیلر
فــنا دونـیا کـؤنول اهـلینه هـرگیز بـال و پـر وئـرمز

«ساوالان» بیرجه عادت وار بوُ عـالمده دقـیق اولسـان
بـیرینه فـضل وئـرمیشسه، مسـلم سـیم وزر وئـرمز

موشدولوق وئرمیش ایـدی دان یـئلی اول یـار گـلیر
بـــو گــلیش، آرزیــیا دؤولتـدی گـلیر، وارگــیر
او عـــزیزین قــلمی دوُرّ تـــؤکوبدور ائـــلینه
یـوردونو گؤرنه گـؤزه‌ل شـعریله اوخشـار گـلیر
چـاغلایار فـخر، سئوینجیم دوشـه ره‌ک یـاده ائـله
ســانکی دونـیادا، ســئوینمک لیگـیمه دار گــلیر
او دور «حـیدربابا» نـین دوغـما ایگـیدبیر بـالاسی
او، هــونر تــانریسی دیــر، الده دوتــوب تــارگلیر
ائلین اوخشاراوشـیرین دیـلله بـاش اگـمیش او دور
اولولوق حـــرمت اونــــا ایـــندی ســزاوار گــلیر
او عــزیز اولدو دؤنــوب تــوتدو عـزیز اؤزدیـلینی
تـورک ائـلینده‌ن نـئجه بـاخ ! شأنـینه اشـعار گـلیر
او بـیزی گـؤر نـه قـدر بـاش اوجـا، مـغرور قـیلیب
سـعدیه، حـافظه بـاخماق دخــی دیشــوار گــلیر
ائـلیمیز اویـله بـو شـاعیر بـالاسیْن ایـندی سـئویر
شــــهریارلا ســانیریق یــوردوموز ائــلجار گــلیر
«ساوالان» ! دوستلاری سسله، بوگوُن ائل بایرامیدیر
بـیر بـؤیوک مـجلیس آچـاق، شـهریمیزه یـارگلیر

گل گولوُم، گل سئوگیلیم گل ای شیرین دادیم منیم
گل کی قیل عؤمروم گونوم لذتـلی هـرزادیـم مـنیم
آیریلیقدان بـاغریما دوشـموش قـراخـال یـانبایان
گل کی قویما چوخ اوجالسین عرشه فریادیم مـنیم
گل ساچین عطریله مست ائیله منی بیر اویله کـیم
بیلمه ییم هئچ من کیمم یا کیم نه دوُر آدیـم مـنیم

عشقیده یـاننام فـضولی تک صـداقت گـوزله ره‌م
یوردوم اودلار یوردو دور آتشدی بـؤنیادیم مـنیم
گر نسیمی تک سویولسام عشقیده بـاشدان بـاشا
دؤنمه ره م، چون دؤنمه ییْبدیر حقدن اژدادیم منیم
وار«ساوالان» داغی تک باغریمدا یـانقین چشـمه‌لر
یوخدی مال و ثروتیم، بیر دیلدیر هـر زادیـم مـنیم

غـم چکـمه کـؤنول سـؤگیمه بـونجاالـریم وار
بیلمیش کـی نـئجه بـاشدا سـیخینتیم کـدریم وار
ســن هـر گـئجه نـی سـؤگی خـیالیله اول آنـجاق
عشـقیمده قـازانـج اولمـاسادا بـیل ضـرریم وار
سن شام کـیمی یـاندیقجا اری خـالقا ایشـیق وئـر
سـؤز آچـماکـی عشـقیمده غـمیم وار، نـلریم وار
یـاخشی ایگـیت اول عشـقیله انسـانلیقین آرتـیر
ائـل ایـچره ایگـیدلیکده ده پـارلاق گـهریم وار
کوراوغـلو نگـاریملا - سـارام، خـان چـوپانیم وار
فـخر ائـیله مگـه بـاخ کـه نـبیم وار هـجریم وار
سن ای «ساوالان» یوردونو سؤدونسه نه یـاخشی
قوی منده دئـییم پـاک اوتـوزان ائـل سـؤوَریم وار

رفیق ذکاء خاندان

۱۳۱۸ - ۱۳۷۷گ

رفیق ذکاء خاندان ۱۳۱۸، نجو ایلده باکیدا گؤزکملی، ادبیات شناس عالیم ،اجتماعی خادیم و شاعیر، «جعفر خندان» اوجاغیندادونیایه گؤزآچمیشدیر. رفیق ایلک یاشلارینتان شعر و ادبیات لاماراق- لانمیش ایلک شعرلری ده مکتب ده چیخان دووار قزت لرینده درج ائدیلیر رفیقین ایلک معللیمی ئوز آتاسی «جعفر خندان» اولور، اوندا بؤیوک تأثیر قویور. اونا فارس، عرب دیل لرین وادبیاتین همچنین ترکیه کلاسیک شاعیرلرین سئودیریر.

«رفیق ذکاء» شعر یارادیجیلیغیندا عموماً عروض وزنینه میل گـؤسترمیش و اکـثرشعرلرین ده، ائـله بووزنده یازمیشدیر. اونوعروضا باغلایان «صابر» اولموشدور اوهله ۱۵، یاشیندا ایکن «صابر»ین «هوپ، هوپ» نامه‌سین باشدان آیاغا سو ازبر ائتمیش، بو یوللادا عروض لا تانیش اولوب، اونو سئویب، اؤیرنمگه باشله یب دیر. همچنین فارس، عرب، ترکیب‌لرینده‌ن‌اضافت لریـنده‌ن یـاخشی بـاشی، چیخیب. اونون سوی آدی «خاندان» آیاماسی (تخللوصو) ایسه «ذکاء» دیر. او، «ذکاء» آیـاماسینی تورک شاعیری «توفیق‌فیکرت» ین باشقابیرتورک شاعیری «رضا توفیق» ه اتحاف ائتدیگی «ذکـاء» شعریندە‌ن گؤتورموشدور. کؤک لری خان نسلینده ن اولدوغو اوچون سوی آدلاری دا «خاندان» اولمو- شدور. آتاسی نین دا آدی «جعفر خندان» دئییل، «جعفر خاندان» اولمالیدی. آنجاق شوروی دؤورونون شرطلری آلتیندا «خاندان» اولان اؤز (اصیل) تورک سوی آدی «خندان» شکلینی آلمیشدیر. ایندی «خاندان»سؤزو «رفیق ذکاء» دا هم سوی آدی همده آیاما نین ایکینجی حصه سی کیمی ایشلنمکده دیر.

«رفیق ذکاء» نین بو گونه دک بیرنئچه کتابی چیخمیشدیر اوجومله دن : «چاغلایان»«جاوید صـنتی» «ابدی ثانیه»، «اوجاقداشلاریم». او بوتون کیتابلاریندا - پویه ما و شعرلرینده یـئنی شـعر شکـیللری یاراتماغاجان آتیر ایستر قافییه سیستمی، ایستر سه ده سسله‌نیش باخیمیندان بو واخـتادک کـیمسه طرفینده ن تجروبه ائدیلمه میش شعر بیچیملری اوزه چیخارماغا چالیشمیشدیر.

رفیق ذکاء «۱۹۹۹»، نجو ایل ژانویه آی‌نین ییندی‌سینده باکیدا « ۶۰» یاشیندا ایکن آغیر خسته لیک نتیجه سینده وفات ائتدی. بو واختسیز ئولوم اونون گونئیده کی قلمدا شلارین‌دا سارسیتمیش‌دیر. او گونئی آذربایجانی درین محبتله سئون شاعیر لردن ایدی. اونون آیریلیق موضوعسونا حصر ائدیلمیش شعر و غزللری چوخدور. خالقیمیزین شاعیر، یازیچی‌تدقیقاتچی و صنت کـار بـالاسی، وطـن‌پرور اینسان «رفیق ذکاء خاندان»ین اؤلومونوبوتون آذربایجان خالقینا باش ساغلیغی وئریب. اولو تانریدان شاعیره رحمت‌دیله‌ییریک، قبری نورنان دولسون .

آیری دوشمک کیمه دۆشمۆ شدۆکی، دوشسون منه‌ده ؟
آیـــریلیق دوشـــدو مـــنیم بـــختیمه، ائـــرکن دوشـــدۆ
دوشدۆ ظلمت، دوشـه لی اوسـتومه شـیمشک چـاخدی
یـــیلْدیریم دوشـــدو، آمـان وئـرمه دی، بـیردن دوشـدو
قـــارا ســـئودایـــه دۆشـــن دن بـری دوشـدوم روحـدان
من دوشن درده، نه، دوست دوشدو، نه دوشمن دوشـدو
سـنه درمـان، مـنه درد دوشـدۆ، دوشـوندۆم گـۆزه‌لیم
تـــانریْنین مـــرحـــمتی، غـــیظی بـــیزه تـــن دوشـــدو
دوشمه سین کیمسه منیم تک کی، یـامان دوشـدۆم مـن
مـــنه آیـــریْلدی تـــیکانلیق، ســـنه گـــۆلشن دوشـــدو
او دا دۆشســـــمده، آدیـــن اصـــلا دیـــلیمدن دۆشـــمز
نـــئجه دیـــلدن - دیـــله دوشـدوم، بـاشیمْا دن دوشـدو
نـــه گـــۆنه دۆ شـــدۆ «ذکـاء» سـنده‌ن اوزاق دوشـمکله
طـــیلسیمه دوشـــدۆکـــی ســـنده‌ن ابـدی گـئن دۆشـدۆ

بـــیزی آلچـــاق لار آیـــیْردی، ای عـــزیز قـــارداشـــلار
اور په ییب تـوکلریمیز گـۆیـنه دی، بـیز - بـیز قـالدی
آرایـــــا گـــیردی یـــاساق لار، آلیْشـــیْب یـــاندی آراز
آراز اۆســـتونده نـــه بـیر کـۆرپۆ، نـه بـیر ایـز قـالدی
بـــیر - بـــیریندن اوزاق اولدی ایکـی سـئودالی شـهر
بـــیزه بـخشش بـاکـی دوشـدۆ، سـیزه تـبریز قـالدی
بـــاغلاری بـــاغلی قـویوب، داغـلارا داغ چکـدی یـاغی
نه بولاق قالدی کی، جـوشسون، نـه ده کـهریز قـالدی
ساوالان بیز سیز اولونجا نئجه سیز سـیز اولسـون؟
قوشقار آغلار کی عۆمۆرلۆک نییه سیز سیز قـالدی !؟
قـوووشا بـیلمه سک عـالمده سـووووشماز غـمی مـیز
آیـــــریلیق دان ایـــــچیمیزده نـــه دریـــن ایـــزقالدی

سـالدین‌زاوال‌لی‌کـؤنلؤمؤهجرانـه،نـئیله‌سین؟
بـیچاره بـاشلاییب یـئنه افـغانه، نـئیله سـین ؟
یــــوخدورائــنیشلیگینده‌بودردین‌چیخیش‌یولو
مــــحنت‌هجوم‌چکن‌زامــــان‌ایــنسانانئیله‌سین؟
گؤل ترک ائدنده بولبولو، بولبول ده مـحو اولور
بؤلبؤل خزان دوشنده گؤلؤستانا، نـئیله سـین ؟
توفان آچیب دئیر آیریلیغین، کـؤنلوم ایـنله یـیر
عــمان قـاسیرقالار دولو تـوفانه، نـئیله سـین ؟
یــار اولمـایاندا یـارینا یـار، غـیری نـئیله یـر ؟
بیر کس کی لایق اولمادی درمـانا، نـئیله سـین ؟
ظولمت دیـم کـی، گـؤزله ریـمین نـورو سـندلیر
اولدوز گـؤزونمه‌یَن مــه تـابانا، نـئیله سـین ؟
اللــه هــا یـالواریـر کـی، «ذکـاء» رحـم گـؤندره
اللــه مــلک قـیافه لی شـیطانا، نـئیله سـین ؟

پایتاختینی سورسان، دئیر اوْچ مین یاشی‌واردیـر
تصدیق اوْچوْن آنباردا چوپور بیر داشـی واردیـر
یـوردوندا اولان لار هـامیسی کـله لی، داهــی !!
خاریجده ده اوچ مـیلیون ایـتن قـارداشـی واردیـر
باشدان یئکه، بویدان قیصا دیـر اَیـری بـورون لار
گئتسن گؤره جک سن اورادا چـوخ نـاشی واردیـر
بـیر مـیلیونا دک مـیللَتینی سـان کـی قـیریب لار
گـویا کــی قـیریلمیشلاری آددیـم بـاشی واردیـر
دؤولت کـیمی بـیر عـصرده شـهرت لی دئـییلکن
بــهتانلی فــغانیندا یــالان گـؤز یــاشی واردیـر
اولمـوشمو مگـر مـیللی خـوره ک اؤزگـه دیـلینده
گل گؤر آشی وار، دؤلماسی وار، بوز باشی واردیر

«بـــاسدیرما، «کـاباب»، کـوفته، تـلفظ ائـده بـیلمز
اصـــلینده آیـاقدان بـیشیریلمیش خـاشیٔ واردیٔـر
غـــیرت دئـــیه مـیللت دئـیه طـغیان ائـدیر آلچـاق
آلچاق اولانـیٔن آلچـاق اولان سـیر داشـی واردیـر
دارگـــؤنده وطــندەن اکـیلرمی وطــن اوغــلو ؟
غوربتده بیر آندیٔر پـاشانیٔن بـاش داشـی واردیٔـر
هــــیکل ده یـــــاپیٔپ لار آدیٔــــنا مــردیم آزارلار
قان ایچدیگی نین شاهیدی مین چاغ داشی واردیٔـر
البتده کـی، بـیر گـون چـیٔخاجاق اورتـایا گـئرچک
هر حیله نین، البته کی، بـیر گـؤن فـاشیٔ واردیٔـر
آشکــار دا وطـن داش دئـیب بـاربار بـاغیٔریٔر کـن
گـــیزلینده مـــهاجر له ریـــله گـــؤزقاشی واردیٔــر
تـــعریفه تـــوتان ئـوزله ریـنی اؤزلەری اولمـوش
قانمیٔر بونو کی، ئوزگه له ریـن ده بـاشی واردیٔـر
تـــاریخ ! او حــقیقت دولو بـــیر مـــحکمه دیـــرکی
تــــاریخده ازلدن ابــــدی یـــــادداشـــیٔ واردیـــز

مـــیللیبایرامـــدیر،بـــوگون،گـلمیشباهار
شـــــنلنیریورد، ایاوغـــوزقارداشـــلاریم!
قوتلو اولسون، موتلو اولسون کؤنلوموز
قوی، هالای چکسین اولوس، قارداشلاریم !
آرخـــاداشـلار تـورکو سـؤیلر، تـورکوده
باشقا داد وار، بـاشقادوز، قـارداشـلاریم !
چاغلاییز سئللر کیمی سـاز، عـود، کـامان
نی، داوول، تانبور، قوپوز، قارداشـلاریم !
اؤ فکــــه ســـینده ن اودنـــفسلی ارلریـــن
چـــاتلاییر داغـــلار دابـوز، قـارداشـلاریم
قـــورخـــودان قـورخـار بـیزیم اردملـیلر
سسله نین، ای قورخوسوز قارداش لاریم !

مایل اسماعیل اوغلو علیزاده (حاج مایل)

۱۳۱۳ گ

تورک دیلی نین سس قورولوشو و اؤزه للیک لریله باغلی اولاراق تورک دیللی اولوسلاردامیللی شعر ئولچوسو هجائولچو سودور. آذربایجان اسکی شعرینده ۱۲ نجی گونش یوزونه ده ک بوتون لوکله عروض ئولچوسو ایشله دیلمیشدیر. بو بوزده‌ن سونرا یوخاری آذربایجان شعرینده میللی ئولچو ایشله‌دیلیب، عروض اؤلچوسوایسه شعرده‌ن چیخاریلماغا باشلامیش دیر. ۱۳ نجو یوزون سون لاریندا هجا ئولچو سو شعرین آنا ئولچو سونه چئوریلیر. چاغداش آذربایجان شعرینده آزاد (سربست) ئولچولو هابئله اؤلچوسواولمایان شعرلرده گئنیش یاییلمیشدی. بئله لیکله بوگون یوخاری آذربایجاندا اسکی شعر و ادبیات اؤز کئچمیشده کی دورومونو ایتیرمیش دیر. لاکین ئولکه نین بیر پارا یئرلرینده او جومله ده‌ن باکی شهری یانیندا یئرلش کند و قصبه لرده عروض شعری کئچمیشده کی موقعینی ساخلاییر. غزل اوستادلاری و اسکی ادبیات بیلیجی لری کیمی تانیدیغیمیز. مشدی آذر، حسن سیار، محمد علی شفایی، میرماحمود نوری، علی آقا واحید، بویئرلرین کئچمیشده کی اسکی شعر و ادبیات درنگ‌لری‌نین یئتیرمه له ریدیرلر. ایندی بیز حاققیندا دانیشاجاغیمیز ؛ اوستاد غزل خوان شاعیر، اسکی ادبیات بیلیجی سی و عالیمی «حاج مایل» ناردارا‌ن کندی اسکی شعر و ادبیات درنگ لری نین یئتیرمه سیدیر.

حاج مایل چاغداش غزل شاعیریدیر. اونون یاییلمیش شعر کتیابلاریندان ۱۹۹۴ نجی ایلده چاپ الموش «غزللر»ینی الده ائتدیک. اونون حاققیندامعلوماتیمیزی «مایلین عونوانی وطن‌دیر!» آدلی بیر کیتابدان گؤتورمیشیک، کیتاب بوتونلوکده «حاج مایل» ین یاشاییب-یاراتدیغینا حصر اولونوب. کیتابین مولليفی شاعیرین طلبه سی و اونون یارادیجیلیغینین پرستیشکاری، خانم «سونا خیال» دیر سونا خانیم‌کیتابین‌دا بیرسیرا علم و صنعت آداملاری نین «حاج مایل، صنعتی و یارادیجیلیغی بارەده فکیر و ملاحیظه‌لرینی وئر میشدیر. ملاحیظه لرین بیرینده «پروفسور واسیم مَممَدلی» حاج مایل حاقیندا دئییر :

> «حاج مایل ؛ باشیندا فضولی دوهاسی، نسیمی، سید عظیم شیروانی، راجی، حیران خانیم، خورشید بانو ناتوان و ... علی آغا واحید کیمی گوجلو اوستادلاری اولان غزل جینسینین ؛ معاصیر دؤوروده گؤرکملی داوام چی لاریندان بیر یدیر. حاج مایل ایستر عولوی محبت، وطن سئوگیسی، دوستلوق، وفادارلیق، سعادت ترنم ائده‌ن غزللرینده ایسترسه ده اجتماعی موضوع لاردا یازدیغی منظومه له رینده اسکی شعرین دگرلرینی باجاریقلا داوام ائتدیریر و اونلارین ایندیکی دؤوروموزده

یاشاماسینا، داهادا ایره‌لی له مه سینه ایمکان یارادیر. حاج مـاییل هـمده گـؤزه‌ل ادبیات شناس دیر. اسکی شرق شعری نین اینجه لیک لرینه دریندن بلد اولماسی سایه‌سینده اورتا یوز شاعیرلری میزین ؛ خـصوصیله داهـی فـضولی نـین چـتین آنلاشیلان، غلیظ معنالی، معما سجیه‌لی بیرچوخ بیت‌لری‌نین آچـیلماسی مَحض حاج ماییله نصیب اولموشدور. حاج ماییلین شیرین صحبت لری حددینده آرتیق حاضیر جاوابلیغی، دوزلو لطیفه لری، ائلین خیرشرینده جان و دیـلده‌ن اشـتراک ائتمه‌سی جاماعات ایـچینده، خـصوصیله آبشـورون اهـالیسی آراسـیندا اونـادرین حؤرمت قازاندیر میشدیر.»

سونا خانیم کیتابین «سانیب عاشیق اؤزون، مردانه لشدی» بـاشلیغی آلتـیندا ونـردیگی بـؤلومونده ؛ «حاج‌ماییل»ین یازیب یاراتدیغی ادبی محیطی تانیداراق، اونون ترجمه‌ی حالیندا ونریر :

«شعرده فضولی صـنعنه له‌ریـنی یـاشادان شـاعیرلر مـعاصیر دؤورده‌ده آز دئـییل دیـر. بـاکـی ادبـی مـحیطینده(۱) عـروض وزنـی هـمیشه اؤزونـه مـخصوص مـوقعینی سـاخلامیشدیر. بـوموحیطده ایگیرمینجی یوز ایل لیکده ده بیر چوخ شاعیر لر یئتیشمیشدیر. بـونلاردان بـیری هـامینین‌فضولی شناس عالیم، گؤرکملی غزل اوستاسی کیمی تانیدیغی حاج ماییل دیر.

ماییل اسماعیل اوغلو علیزاده ۱۹۳۵ نجی ایل اوکتُبرون «۲۵» ده نارداران کندینده آنادان اولموشدور. ۱۹۵۱ نجی ایلده کندده کی یئددی ایللیک مکتبی، ۱۹۵۴ نجو ایلده ماشتاغا قصبه سینده کی ۱۲۸ نؤمره‌لی اورتا مکتبی، ۱۹۶۰ نجی ایلده آذربایجان دولت بدن تربیه مکتبین بیتیرمیشدیر. ۱۹۷۷ نجی ایله کیمی مختلف وظیفه‌لرده ایشله میش، ائله همین ایلده‌نده آذربایجان علملر آکادمی سی آلیازمالار مـرکزینده عـلمی امکـداشـدیر. ۱۹۶۳ نـجو ایـلده عـایله قـوروب. دؤرد اوغـول آتـاسیدیر. آتـاسی اسماعیل‌کیشی فضولی نین وورغونو اولدوغوندان، ماییل هله اوشاخلیقدان، فضولی شعرینی، فضولی سؤزونو ائشیتمیش‌نارداران دینی محیطینده معاصیر عـالیم لریـن بـیلمه دیگـی عـلملرده‌ن خـبردار اولموش دور. دئمک اولارکی بوتون کلاسیک‌لری اوخوموش اونلاردان بحره‌لنمیشدی. او ادبی فعالیته چوخ ائرکن باشلامیش، گنج یاشلاریندا آذربایجان مطبوعاتیندا درج اولونموش غزللری خواننده‌لرین برنامه‌سینده اؤزونه یئر تاپمیشدیر.

۱۹۸۶ نجی ایلده «یازیچی» یایین لاریندا بوراخـیلان «غـزللر» تـوپلوسوندا آلتـمیش غـزلی چـاپ اولونموش، ۱۹۹۴ نجو ایلده «آذربایجان» یایین لاریندا داهی شاعیریمیز محمد فـضولی‌نین (۵۰۰)

۱- باکی شهری یاخینلیغیندا یئرلش کند و قصبه لرده کی. حاکیم موقع داشییان اسکی ادبی جریان.

ایللیگی مونا سیبتیله «غزللر» کیتابی بوراخیلمیشدیر ..... اؤزونه مخصوصی یولو، اوسلوبو، اؤزلوگو ایله سئچیلن غزللرینده وطن محبتین، تورپاغا باغلیلیغین، ایلاهی‌عشقین، دینی، فلسفی حیاتین گوجلو شعری ایفاده سی آیدین گؤرونور. هله گنج ایکن یازدیغی‌خواننده له رین ایندی ده دیلی نین ازبری اولان «وطن دیر» ردیفلی غزلینده :

عاریف اولانین سئوگیلی - جانانی وطن‌دیر
هم ناموسو، هم غیرتی وجدانی وطن دیر!

دئین شاعیر اوچون هرشی جیسمینده کی جان دا، هر درد اوچون لقمان دا، وطن دیر. وطن اوغروندا اولمه‌یی بئله اؤزو اوچون فخارت حساب ائده‌ن شاعیر فیکرینی بئله بیتیریر :

هرکس سوروشا گر منیم عنوانیمی سیزده‌ن
اول شخصه دئیین : ماییلین عنوانی وطن دیر!

آرتیق «ماییلین عنوانی وطن دیر» ایفاده سی خلق آراسیندا ضرب - مثل کیمی ایشله دیلیر ....

«ماییل وطن اولادی اوچون یاز و یورولما»
«سن وطن عاشیقینی شعرین له ترنم ائیله»
«چئویره‌ک جنته مایل بو وطن تور پاغینی»

دئین شاعیر اؤز یوردو هر یئرده‌ن گؤزه‌ل، اؤزتورپاغی هر یئرده‌ن برکت لی اؤز سوی - کؤکو هامیدان اولودور :

ماییل بیزیم اجدا دیمیزین تاریخی چوخدور ،
واللاه، بیز اولاندا نه عجم، نه عرب اولموش»

سونرا موللیف، شاعیرین بیر قوشما سیندان پارچا لاروئره ره‌ک یازیر :
«بورا دا عاشیق روحونو دویوروق، علسگر هاراییني ائشیدیریک»:

مُـــخَنَّثی تـــانییارام گـــؤزونده‌ن
بـــاخا بـیلمز گون اوزونـه یـاراسـا
چیخماز ایدی اوجاقلاردا گوز، اونده‌ن
اگـر اولسـا الیـمیزه یـار عـاصا

طبیب سنی گر ایسته سـه یـارا، دان
قورتارمازسان او ووردوغو یـارادان

حیفظ ائله سین سنی اؤزو، یاراداان
یاران اگر ساغالمایان یاراسا
کاسیب لیغی یار ائیله سه بهانه
ساتسا بیزی اوجوز ندیر باها، نه ؟
«مایيل» سنین نه وئره رلر باهانه
قویولمازسا گر قیفتین یاراسا

و سونرا بونتیجه یه چاتیرکی : «اصیل شاعیر اوچون «هئجا شعری» «عروض شعری» یوخدور. اصیل صنتکار اوچون «شعر» وار ایچینده کی حیس، دویغونو، آغرینی، آجینی، کدری‌سئوینجی، ایستر عروضون بحرلرینده سپه له، ایسترسه ده هئجانین دوزوملرینده، تکی خلقین قلبینی فتح ائده بیله سن، دیه بیلدیگین حقیقتله خلقین خاطیرینه ؛ یادداشینا یازیلابیله‌سن. یوزایللیک لرین، مین ایلليکلرین دیوارلارینا قازیلا بیله سن. یاشایان شعرین، صنتین یاشادا سنی ... صنتکار او زامان یاشاییرکی، خلقین سؤزونو دئییر. او واخت یادداشلارا کؤچورکی، خالقین اؤزونده‌ن دئییر ...

الیمیزده‌ن چوخ حیف گئتدی اگر واحیدیمیز
قلبیمیزده یاشاییر شام و سحر واحید یمیز
ساده لیکده بوقدر اولماییب اصلا اوستاد
ساده‌سؤزده‌ن‌یارادیب‌دروگوهر،واحید یمیز
واحیدی کیم باشا دوشمزدی، چوبان یا عالیم
ساده لیک رسمینی بیلمیشدی هونر، واحیدیمیز
ساده ایدی اوزوده شعری کیمی عالمده
سینه سی طبع روان ایله خزر، واحید یمیز
جیسمن ئولموشسه فقط روحو بیلین ئولمزدیر
باکی نی، یوردوموزو گونده گزر، واحید یمیز
سئوگینی، عشقی وایلهامی بیزه اؤیره‌تدی
وئردی اؤز عشقی ایله خلقه ثمر، واحید یمیز
اونو آلداتمادی دونیاده نه پول نه شؤهرت
عشقی تاج بیلدی سر زولفو کمر ،واحید یمیز
عشق درسینی ائدیب اخذ فیضولیده‌ن او
وئردی اوندان‌دا بیزه ساده خبر، واحید یمیز

اونـدا مـملوو ایدی هـر نـوع تـواضـع کـارلیق،
اؤزونو سـایماز ایـدی اهـل هـونَر، واحـید یـمیز
همده خوشبخت ایدی او سئوگیلی بیر عاشق‌تک
مزه‌لی صحبتی سان شهد و شکـر، واحـید یـمیز
یادداشی، حافیظه‌سی سانکی قیلینج دان‌کسکین
نـقل ائـدیر واقـیعه نـی مـثل اثـر، واحـید یـمیز
قـافیه خـاطیرینه یـازماز ایـدی یـئرسیز سـؤز
چـالیشیردی یـازا مـعنالی اثـر، واحـید یـمیز
یار و می، سـاقی و مـیخانه، فـقط، «مـاییل» بـیر
چاتماییر مـجلیس آرابـیرجـه نـفر، واحـید یـمیز

وئـرمه اؤزجـانینی جـانانه عـبث فـرق ائـله مـز
عـاشق اول یـا اونـا یـا الفـتی کس، فـرق ائـله مـز
عاشیق ئولسه دئمه‌لی، وصله یئتیب دیر، شکسیز
دئییل عاشیق چکه گر بیرجه نـفس، فـرق ائـله مـز
گـولِ رعـنایه گـؤره بـولبول ائـدر آه و فـغان
مسکـنی شـاخه اولا، یـاکـی قـفس، فـرق ائـله مـز
یـارانـا، کـؤچمه لیـدیر دار فـناده‌ن بـیرگون
ایسته بیر سن سه یوبان یاکی، تَلَس، فرق ائله مـز
نـه ایـدی نـاقه‌ی لیـلانی چکـن صـحرایـه
آه مـجنون ایـدی یـا بـانگ جـرس، فـرق ائـله مـز
گؤره سن مجنون اولور دهرده هـر عشـقه دوشـن
اولسا مجنوندا اولان عشـق هـوس، فـرق ائـله مـز
واحـیدی واحـید ایـله تـوتسا بـرابـر بـیر شـخص
قارداشیم اولسادا جاهیل دیر اوکس، فرق ائـله مـز

وصـلیله آلوده‌یـم بـیلمم غـم هـجران نـدیر
یاریما یوز جانی وئررەم اولساگر، بـیرجـان نـدیر

جـانفدالیـق رسـمینی اؤیـره نـمیشم مـجنونیده‌ن
بـویله اوسـتادین یـانیندا وامـیق وصـنعان نـدیر
زولفووون عطری، بوگون بیهوش ائدیب دور عالمی
وار ایکن زولفون سنون، سونبول ندور ریحان ندور.
بـیر بـئله اورکک بـاخیش اولمـاز غـزال دهـریده
دورمـاز البـتده مـقابیل حـوسنووه جـیران نـدیر
ائل مـنی عشـقینده‌ن اؤتـرو چـوخ مـذمت ائـیله دی
بـیلمه دی اونـلار حـیف بـیرعاشق نـالان نـدیر
شـعریله اوسـتاد اعـظم دیـر بـیلین واحـید بـوگون
نـه بـیلیر «مـاییل» کـیمی نـاشی اولان مـیدان نـدیر

ای طبیب، عشق اهلینی گر پاره - پاره یاره سیز
بیر سلامت یئر تاپابیلمزسینیز، سیز، یاره سـیز
یاره دیر، اؤز یـارینا، یـار ائـیله‌ین عـاشیق لری
بیر دخی بیجادئییل، اول یاره‌نی سیز یاره سـیز
یاره سیز بیر عاشقی یـاری سـانیرمی مـعتبر ؟
یاره ایله چاتدیرین، مومکون‌سه یاری، یاره سیز
یـاره ایـله سـیز لایـا عـاشیق گـرک اؤز یـارینا
یاره‌نی یارماقلا ائتمزسیز بیزه بیر چـاره، سـیز
یار اگر بیلسه ساغالمیش یاره‌سی عاشیق لرین
یاره میز تک یار الیله سـونرا پـاره - پـاره سـیز
یاره سی یارین ساغالماز، یار اگـر یـار اولمـاسا
آختارین ملحم قویون عـالمده بـاشقا یـاره سـیز
یـاره سـیله یـاریمین مشـهور دونـیا اولمـوشام
دَیمه یین، اَل وورمایین بو «ماییلی» بیماره سـیز

بوغزل میرمهدی سیدزاده یه جاوابدیر:

کــیم آرزو ائـده عشـقیده مـن تک دیـله دوشســون
گولشنده گـرک مـیلی اونـون بـیر گـوله دوشسـون
جـانان غـمینی صـبر ایـله چک دوشـمه هـوسده‌ن
قویما ایشـین آخـیر دا گـلیب مـوشگوله دوشســون
جـــنت آدیـــنی ایسـته‌یه‌سیز چکـمه‌یه زاهــید
مـیخانه کـیمی مــنجه گــرک مــنزیله دوشسـون
یاز واخـتی دئـدیم یـاره کـی، گـل وصـله یـئتک‌بیز
صبرائت دئدی قیش گلسین، اوزومه، چیله دوشسون
ائــللرده مــثل دیــر یـــاغا گــؤیده‌ن یــئره بــاران
کـاسیب بـاغینا منجه چـتین بـیر گـیله دوشسـون
اولمـــازسا اگــر قــیبله نــما بــیر گـمی ایــچره
چوخ موشگول اولار کی اوگمی سـاحیله دوشسـون
جـــانانیمیزین ذوق وصـــفاسین گــؤرور اؤزگــه
غم چکمک ایســه، بس نـه روا، «مـاییل»ه دوشسـون

آندایچدیم اوگون عشقیده مـن جـانینا یـارین
اولسون، دوزه‌ره‌م هر غم - هـجرانـینا یـارین
ایندی منه نه ائتسه اودور دؤزمه لی یَـم مـن
قــویدوم اونــودا عــهده‌یِ ویــجدانـینا یـارین
هــرکس چـالیشر کـوی نـیگاره تـاپابیر یـول
مــنسه گــئدیره‌م اؤز بـــاشینا یـــانینایارین
دون‌گئتمیش‌ایدیم‌یاریله‌هم‌صؤحبت‌اولوم‌مـن
بـــاخدیم نـــه‌قدرذؤوق‌آلیب‌ایـــوانـــینایارین
بیر سـینه‌م ایـدی تکـجه سـلامت بـو بـدنده
اولدو هــدف آخــیر اودا مــوژگانینا یـــارین
قـوربان اولارام کـیم قـاپیسیندان اولا داخـیل
قـــوربانام اونـــاهمده‌کـــی، مـــهمانینا یـــارین

چوخ عاشیق اولان فخر ائله‌ییر یارینا «مایل»
بـیر کـیمسه فـقط گـلمه‌دی مـیدانـینا یـارین

مــردیله اولفت ائـده‌ن، یـقین اؤزو هـم مـرد اولور
میل ائده‌ن نامرد کسه، بیر گـون بـیابان گـرداولور
اوممانامرد کیمسه ده‌ن مِـهر و وفـا اصـلا، کـؤنول
کیم کی نـامردده‌ن وفـا اومسـا، اؤزو نـامرد اولور
عاشیقین هر دردی اولسا چاره‌سی موشگول دئییل
یاری اغیار ایله گؤرمک، چاره سیز بـیر درد اولور
ای کؤنول، دوشسن بلایه، کیمسه یه بـئل بـاغلاما
تانریدان باشقا بو ایشده کیم سـنه هـمدرد اولور؟
کیم نصیحت ائیله سه، مایيل، قبول ائت سعی ایله
کیم قبول ائتسه نصیحت، شوبهه‌سیز بیدرد اولور

بـــیمار ائـلی‌ین کـؤنلومو دلدار اؤزو اولدو — هم یـار مـنه، هـمده‌کـی، اغـیار، اؤزو اولدو
لاییق دئییل هر چند شکایت ائـده‌م اونـدان — غم وئرسه‌ده‌بوکؤنلومه،غمخواراؤزو اولدو
طعن ائیله دی اغیار منیم عشقیمی گؤرجک — آخیردا یـئنه دیـده‌سی خـونبار اؤزو اولدو
هئچ کیمسه‌یه بیر ذره‌زیان وئرمه‌دی، یاریم — بـو اویـغودان آخـیردادا بـیدار اؤزو اولدو
بــاخما غــزله «مــایيل» حــقارت نــظریله — خالقی سنه راغیب ائده‌ن، اشعار اؤزو اولدو

شاهین فاضیل

۱۳۱۹گ

یوخاری آذربایجاندا قوبا قصبه سینده اورتاباب عایله ده دونیایه گؤز آچمیشدیر. هله ایلک یاشلاریندان ساواش دؤورونون آجی لارین گؤرموش واونون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی طامینی دادمیشدیر. ایلک و اورتا تحصیلینی قوبادا آلیب ؛ عالی تحصیلینی باکی و مسکو شهرلرینده اوخوموش؛ تاریخ علمینده دوختورلوق علمی درجه سینه نایل اولموشدور. آذربایجان علملر آکادمیسینده‌شعبه مدیری کیمی چالیشیر. باکیدا فعالیت گؤرسده‌ن «مجمع‌الشعراء» شعر مجلیسی نین باشچیلاریننداندیر.

شاهین‌فاضیل‌شعریارادیجیلیغیندا کلاسیک‌صنعنه‌یه‌صادق‌قالاراق‌عروض‌وزنینده یازیر.اواساسن‌غزل شاعیری‌دیر.اونون‌غزللرینده‌چیلخاتورکجه‌سؤزلرینه‌تئز-تئزراست‌گلیریک.قافیه‌لرچوخ‌حاللاردا تورکجه‌دیر.اوسیدعظیم‌شیروانیده‌ن‌سونرادیوان‌باشی‌باغلییان‌بیریجیک‌آذربایجان‌شاعیری دیر.

«فاضل» ین شعرلری آذربایجاننان قیراخلاردا اوجوملده‌ن، ایران، افغانستان، ترکیه تاجیکستاندا تئز-تئز درگی وگونده لیک لرده چاپ ائدیلیر.

فاضیل اؤزو دئییر : «۱۹۵۲ نجی ایلده‌ن ۱۲، یاشیمدان باشلایاراق شعریازیرام. ایلک مطبوع شعریم ۱۹۵۸، ایلده گؤزه‌ل قوبانین «قیزیل قوبا» قز تینده درج اولونان «قیزیل بنؤوشه» دیرسونرالار جمهوریتیمیزین، افغانستانین و ایرانین مختلف قزت، درگی وکیتابلاریندا میند‌ه‌ن چوخ شعریم و بدیعی ترجمه‌لریم اوزرینه نشریات ایشیغی دوشموشدور. آن عولوی دیغونو سئوگی، آن اساس موضوع منبعینی ایسه گؤزه‌ل لیک اولدوغونو ظن ائتدییم اوچون آن چوخ سئوگی وگؤزه ل لیک ده‌ن یازیرام .»

«اونسیتی چوخ سئویره‌م. دوستلاریملا، یولداش لاریملا تئز - تئزگؤروشمه یینده داریخیرام وخویرات دیلی ایله مراجعت ائدیب، بوتون دونیانی ائویمه چاغیریرام

هفته سیز ،

آی اولار می هفته سیز؟

دونیا ائویمه گلسین ؛

منیم قاپیم جفته سیز

«گؤزه‌ل» سؤز و ایله هم قافیه اولان غزل ایسه منیم داییمی موضومدور. قدیمده‌ن ایندییه‌ده ک غزلین اساسن سئوگی ترنومونه یؤنلدیلمه‌سینه باخمایاراق، من غزل دیلی ایله بیر چوخ اجتماعی موضونودا قلمه آلمیشام لاپ ائله بوگونلرده یاشاییب یارادان، لاکین کؤهنه غزل‌خوانلارکیمی غلیظ دیلده غزل یازان لاری خوش لامیرام ....».

سؤیله یَن یوخ داها «افغانه گلیب دیر شاهین»
چونکی، جانانی گؤروب، جانه گلیب دیر شاهین

قیمایان جانینی جانانه یه عاشیق لروار
ائله عاشیق لره بیگانه گلیب دیر شاهین

ائتمه سین لَر منه مِی تکلیفی، سرمست دوغولوب
آنادان دونیایا مستانه گلیب دیر شاهین

آتارام داش باشینا، آی دَلی، اَل چک مندەن
وَلی یوخ عالمه دیوانه گلیب دیر شاهین

گؤزه‌لیم، چیخ یولوما، قارشیلا شؤوق ایله منی
بوسه ائت، تؤک قانیمی، قانه گلیب دیر شاهین

ئوله جک اولماسا وصلین تکی بیر درمانی
قاپینی باغلاما، درمانه گلیب دیر شاهین

ائله قوللوق منه اوول کی سایاق، بیر گؤرکی
پادشاهیم، نئجه شاهانه گلیب دیر شاهین

هئچ یارانمیر یئنی عاشیق ناغیلی، داستانی
تَزه داستان، یئنی افسانه گلیب دیر شاهین

بلکه، جنت ده ده حتا یاناجاقدیر جیسمی
بوجاهان مولکونه پروانه گلیب دیر شاهین

گئتمیش یئنه جانانه، علاج ائت منه، یارب
اولدوم دلی - دیوانه، علاج ائت منه، یارب

تئز - تئز نئچه کافیر بیزه ائیلردی پاخیللیق
گؤز دیدی موسلمانه، علاج ائت منه، یارب

گوللر قینا ییرلار منی، گؤردوم نئچه عاشیق
یوللاندی گؤلوستانه، علاج ائت منه یارب

قوربتده منیم در دیمه یار اولمادی کیمسه
چاتدیر جانی درمانه، علاج ائت منه، یارب

درد خیرتده‌یه چیخمیش یئنه، درمان ایسه یوخدور
چاتدیر جانی درمانه، علاج ائت منه، یارب
«من عاشق دیوانه، اوشاقلار اَلی داشلی»
چیخدیم یئنه میدانه علاج ائت منه یارب
عشق اوردو سونون مجنونو اولسونمو ؟ بو«شاهین»
دوشسونمو بیابانه ؟ علاج ائت منه یارب.

«کؤنلوم یئنه مین شوقیله، جانان، سنی ایستر
آند اولسون عزیز جانیناکی، جان سنی ایستر»
هی تنگه گلیب نفسی ایتی اووچو الینده‌ن
ترلان سنی، آهوسنی، جیران سنی ایستر
گیر جک باغا، گوللر سنه، سن گوللره حیران
نرگیز سنی، زانباق سنی، ریحان سنی ایستر
دار گون نئچه ایلدیر بیزی برک حلقه‌له‌ییب دیر
شاعیر، نه غزل واختیدی، طغیان سنی ایستر
جانانه له رین وصفینی ائتمک داها بسدیر
چک خنجری قیندان، یئری، قالخان سنی ایستر
دوشمن له ری میز داغ داشی هم گولله یه توتموش
«توپخانه ده» توپسوز قالان اورمان سنی ایستر
«شاهین قاراباغ جبهه سینه عزم ائله در حال
لشکر سنی، سنگر سنی، میدان سنی ایستر

عاباس‌علی‌یَحیَوی (ائلچی)
۱۳۲۲گ

«ائلچی» و «آذرخش» تخللوصوایله تانینان شاعیر عاباس‌علی‌یحیوی ۱۳۲۲انجی‌ایلده «اردبیل»ده دونیایه‌گوز آچمیشدیر. آتاسی مرحوم حاجی عاباسقلی یحیوی «تاج الشعراء» شاعر و ادبیات شناس اولوب ؛ داییم اؤز قلم دوست لاریلا ؛ ادبی ییغینجاقلار و درنک‌لر قورموش و بئله‌لیک‌له یاشادیغی محیطده گئنیش شعر- ادب فعالیتیله مشغول اولموشدوروآتاسی‌نین‌تأثیردایره‌سینده بویاباشاچاتان «ائلچی»ده هله اوشاخلیق ایلله‌ریندەن شعرو ادبیات‌لا ماراخلانیر. او ۱۳۳۵انجی‌ایلده، «جیرال باغی» آدلی‌ایلک منظومه‌سینی شهریارین «حیدربابا» سینانظیره‌یازیر.

ائلچی ۱۳۳۸انجی‌ایلدەن شعرومقاله‌ریله مطبوعاتدا چیخیش ائتمه‌یه باشله‌ییر.اونون شعرلری اردبیلده «قَبَس» وتبریزده«مهدآزادی» هفته‌لیک‌لرینده درج ائدیلیر.ائلچی ابتدایی و اورتامکتبی قورتاریب؛ تبریزده‌ایکی ایللیک معلّیم‌لر تربیه مکتبینه داخیل‌اولور.۱۳۴۲انجی‌ایلده «نیر» شهرینه معلّیم گؤنده‌ریلیر. او بوردا تدریسله یاناشی،اؤز شعر یارادیجیلیغیندا سربست شعر اوسلوبون تطبیق ائتمه‌یه باشله‌ییر؛و آذربایجان تورکجه‌سینده بیرچوخ سربست شعر یازیر. هابئله شفاهی خلق ادبیاتی‌نی توپلاییب ؛ تدقیقیله‌ده‌مشغول‌اولور.

۱۳۴۷انجی‌ایلدەن تهران دانشگاهی نین حقوق بؤلومونده اوخوماغا باشله‌ییر. ۱۳۵۱انجی‌ایلده عالی دیپلم‌له اورانی بیتیریر. ۱۳۶۱انجی‌ایله‌ده‌ک ئولکه‌نین جنوبوندا عدلیه ایشلرینده چالیشیر. بوردا خالقاقارشی‌اولان حاق‌سیزلیق‌لارین و محرومیت‌لرین جانلی شاهیدی اولور. بودا، اونون رئالیست بیریازیچی و شاعیراولماسیندا مهم رُل اوینابیر.

«ائلچی» ۱۳۶۸انجی‌ایلدەن آزاد دانشگاه‌دا ایشله‌ییر .بومدت‌ده‌یوزلرله طلبه‌نین تعلیم و تربیه‌سیله مشغول اولموش‌دور. عین زاماندا ادبی درنک و ییغینجاقلاردا فعال چالیشیر.ائلچی‌نین ایلک شعر مجموعه‌سی «آبشارهای آفتاب=گونش شلاله‌لەری» آدیلا ۱۳۵۶انجی‌ایلده تهراندا چاپ‌ائدیل میشدیر اونون مختلف شاعیرلرین یارادیجیلیغینا حصرائتدیگی ادبی تنقیدی مقاله‌لەری و دینی ـ عرفانی موضوع‌لارداقلمه آلدیغی یازیلاری مطبوعاتدا تئز- تئز درج ائدیلیر.ائلچی‌دەن ایندیه‌ده‌ک اوچ شعرمجموعه‌سی : «ایلدیریم لارلهجه‌سی»، «ملکوت‌آیه‌لری» و «اون شاعیرده‌ن یوز غزل» آذری تورکجه‌سینده چاپ ائدیلمیشدیر.

بیر سیرا اثرلری اوجومله‌دەن :

۱ ـ حرکت در رگ آشوب (فارسجاشعرلر)

۲ ـ تکبیرة الاحرام نبض غنچه‌ها

۳ ـ خوشه پروین
۴ ـ سئویملی سس
۵ ـ گؤیده‌ن گلن سس لر
۶ ـ من گونش توفانی یام
۷ ـ هانی اوده‌لی لر (حکایه‌لر توپلوسو)
۸ ـ چیچک لر نغمه‌سی (اوشاق شعری)
۹ ـ یاشیل حجم و آخار سویون آیاق سسی (سهراب سپهری ده‌ن ترجمه‌لر)
یاخین گله‌جک ده نشر ائدیله جک دیر.

ائلچی چوخ ایشله‌ییر آز چاپ ائتدیریر. اونا گؤره‌ده اونو آذربایجاندا کئچمیش نسیل قیسمن تانیمیش، یئنی نسل ایسه اصلن تانیمامیشدیر. ائلچی نین یئنی‌جه باشلانمیش اثرلرینی چاپ ائتدیرمک فعالیتی اونون آرتیق تانینماسینا کمک ائده‌جک‌دیر.

ائلچی‌نین دوشونجه طرزی، ادبی اوسلوبواؤزونه مخصوص دور. اوشعر و غزللرینده فارس‌دیلینده‌ن آلما سؤزلری تورک دیلی قایداسینا اویغون‌لاشدیریر ؛ بو شاعیرین ایشینی چتین‌لشدیرسه‌ده اثرده تورکجه نحو خصوصیتی ساخلانیر. او اثرلرینده آردیجیل گلن سؤزبیرلشمه‌لری و اضافت‌لرده‌ن گئنیش استفاده ائدیر،بودا شعرین بلاغت‌گوجونو آرتیریب ؛ بدیعی صورت و صحنه‌نین دقیق شکیلده رسمینه و شفاف‌لاشماسینا، یاردیم ائده‌ره‌ک اونلارین آیدین و پارلاق تجسسومونو تأمین ائدیر.

قیرخ ایلده‌ن آرتیق یارادیجیلیق یولوکئچمیش فلسفی غنا‌ایله مایالانمیش و رئالیست مایالارلا آشیلانمیش ائلچی یارادیجیلیغی ،گئنیش احاطه‌لی مختلف ساحه‌لی وچوخ جهت‌لیدیر. دونیا ادبیاتینا بلد اولماسی، ادبی محفل‌لر و درنک‌لرله باخین علاقه‌سی، مشهور صنت‌آداملاریلا یارادیجیلیق اونسیتی و فیکیر مبادیله‌سی تورک و فارس ادبیاتی‌نین نماینده‌لری ایله تانیشلیغی ؛ داییم آختاریش و مطالعه‌ده اولماق، دونیا گؤروشونو زنگین‌لشدیرمک، اونون یارادیجیلیغینا گوجلو تکان وئرمیشدیر.

اؤلوشگه‌ییب‌دی زامان جرجرینده جانلاریمیز
دوروبدی یئللرین اوستونده نردووانلاریمیز
بو جورکی اللریمیزدن سوزور تاماه سوزومو
زواله توش اولاجاق سونکی امتاحانلاریمیز
باتیبدی غفلته داش‌مثلی ناتوان قوجالار
هوس دالینجا گریز حرصلن جاوانلاریمیز
فضیلت اهلی بوجاقلاردا کؤلگه‌تک سیخیلیب
درایت اهلی اولوب قانمایان قابانلاریمیز

حـــقیقتین چکـــیلیب پـرده، کـوهنه آیـناسینا
شـعوره حـاکـم اولوب وهـمیلن گـومانلاریمیز
حـــیاتیمیز ایـــلیشیب فـــقره چـاره‌سیزلیکدن
قـالین پـاخیردا یـامان قـویلانیب قـازانـلاریمیز
عـجیبه دارمـا داغـینلیقدا پـیرتداشـیب ایشـلر
سئچیلمه بیر داهـا هـئچ یـاخشی دان یـامانلاریمیز
قـابانلار اکـدیگیمیز کـؤشنین ده نـین دارتـیب
آخـــیردا قســـمت اولوب یـــئلره سـامانلاریمز
نه قونشونون خـبر آلدیـق حـالین، نـه بـیرکاسبین
اوخـــو، نـثار ائـله‌دی دوسـتلارا، کـامانلاریمیز
کئچیرتدیک عؤمری، گولوفدن کئچن بیر ایت سایاغی
قـاووخ کـیمین پـوچا چـیخدی بـوتون زامـانلاریمز
یـالان نـاغیل لاری تکـراره چکـمیشیک، بـیلیریک
حـماسه‌دن قـاوولوب ـ ائـلچی ! پـهلوانـلارمیز

سنله، سـایخینلیقدا مـئه لنـمیش یـاشیل بـیر سـاحیلم
سـن سـیز، آمـما، چـیرپینان مـوجم، دنـیزتک هـایلم
سـنله، بـیرصیقّله‌نن صـوبحم، گـؤزه‌للر گـوزگوسو
سن سـیز، آمـما، بـیر قـارانـلیقدان دریـلمیش حـاصلم
سـنله، وور غـونلوق تـجلّاسین ایـچه‌ن بـیر کـؤوشنم
سـن سـیز، آمــما، بـیر سـرابـم، هـئچلیگیمدن عـاطلم
سـنله، مـحض اشـراقـه روحـوم دؤنـده‌رَر آیـینه سـین
سـن سیز، آمـما، بـیر پـوچالمیش داسـتان تک بـاطلم
ســـنله، بـــیر لیک جـوهر یـلن بـاغلیام عـالم لره
سن سیز، آمما، هیچ نـه‌یه‌م، اؤز ـ اؤزلویـومدن غـافیلم
سنله، وحشی قان کیمین شعریم جـنونو مـدان جـوشار
سـن سـیز، آمــما، عشـق تکـفیر ائـیلیه‌ن بـیر عـاقلم
سن : دنیز، من : دامجی، سن : آلتین گونش، من : ذرهٌ توز
ســـنلیگه، سـنلن، مــن اؤز مـنسیزلیگیمده شـاملم

کیپریگین مضراب ائله، قوی شوره گلسین تئللریم
مـــن مـــقاماتین تـــقلّاسین چکـــن بـــیر حـــاملم
ایستـــه‌دیم اول گؤزلرین اولدوز لو غوندا سیرائدیم
ائلچی ! یومجاق گؤز، دئدیم : تئزدیر هله ... ناقابلم

مـن بیر آلوولو ایستک، ایستک نه دیر ؟ تمنا
سن بیر گونشلی سئودا، سئودا نه‌دیر ؟ تجلا
مـن فرش دامـنینده، توپراقه باغلی ریشه
سـن عرش ذیروه‌سینده، بیر سدره‌سن معلاّ
من بیر سوسوز جوانه، عطشا نلیغا نشانه
سن سئوگی باغلاریندا مین بیر بوداخلی طوبا
من عشق اودوندا یانمیش بیر وورغونام ازلدن
سـن بـیر سئویملی دلبر، سن نازنین ـ دل آرا
من اولدوغومدا سن سیز بیر کلمه‌یم، ایچیم بوش
سـن مـین واراق تغزّل، سن مین سفینه معنا
مـن قطره‌دن ده اسکیک، من ذرّه‌دن‌ده کوچک
سـن کهکشان مثالی، حیرت جوشوملو دریا
من غملرین الینده دوستاق کیمین بوزوکموش
سن مین کتاب تبسّم، سن مین قوجاق تماشا
هـم مـا سواده حاضر، هـم ماوراده ناظر
هـم کـبریایه مالک، هـم کـایناته دارا
مانع لری یاران مـن، اسراری آختاران مـن
ظـاهرده گیزله‌سن، سـن باطن ده آشکارا
حافظ، بویوردی : ساقی ! دوت ائلچی نین سراغین
هـاتِ الصَبوحِ هُبُّوا، یا ایّـهاالسُّکاری !

فلک الینده پوزولموش قباله‌دیر اوره‌ییم	ستم یئلینده دیدیلمیش رساله‌دیر اوره‌ییم
زامان جهنمی آچمیش نهنگ مثلی جهنگ	بوقانلی بُرهه ده بیر پارچاناله دیر اوره‌ییم
منیم کیمین چکه بیلمز قاداخلی داغلاری، داغ	کی دردی چکمه‌یه گؤیدن حواله‌دیر اوره‌ییم
منیم‌فلکله‌چکیش ـ برکیشیم ده‌ییل قوتاران	خزاندا قیرمیزی گول تک مچاله دیر اوره‌ییم

بو وصف لرله، بو توفانلی وضع و حالیمده کیقان جاناقلاری تک قانلی لالهدیر اورهییم
حیاته باغلی لیغیم تکجه عشقیلن دی،او دور کیمئیلیآیریجابیر حولوحاله دیر اورهییم
گونشلهقونشولوغوم،هوپدوروبدینوری‌منه کـــیلحظه‌ـلحظه‌یاناراســتحالهدیراورهیـیم
اوقـــــدریذهنیمهیاغمیش‌لطافتین‌بولودو کیروحومایچمکاوچون‌بیرپیالهدیراورهییم
ایچیمدهدالغالانیرسئوگی، بیلمیرهم، ائلچی جنون جوشوملی دنیز، یاشلاله دیر اورهییم

ای‌عــــاشق،ای‌قــانلی‌عصیان!دؤن‌شـــعره،مـــعنادهچیرپین
آخ لالهلرعـــــــــصمتیندن،جـــــــوشغون‌تمنّادهچیرپین
ای قانلی اولدوز، چـیچکلن ! عـصیانه چـئوریل، اورهکـلن !
آچ مـــنلیگیمدن حـجابی، (لا) ایـله (الّــا) دهچـیرپین
ای عاقل،بیرچیخ‌اؤزوندن، عشق ایـچ گـؤزه للـیک‌گؤزوندن
اود قــــاپ جــــنونون کـــؤزوندن، آزاد و آزاده چـیرپین
ای گؤی، سینون شاققالانسین، چرخون کـوکوندن‌تالانسین
دونـــیایه غـــوغا جـالانسین، سـن عـلوی مأواده چـیرپین
ای باده، کؤهنل، زلال اول، جـان بسـلیه‌ن شـور و حـال اول
ای عـاشق آل اودلو جـامی، سـرخـوش بـومیناده چـیرپین
ای ســاز دیـل آچ، گـل فـنایه، نـغمون یـاییلسین جـهانه
قـــورقودکیمین سـؤیله دسـتان، سس لن الفـباده چـیرپین
ای حـق، عـدالت گـوجویله، جـان شـیطانیمین کـؤکون کس
چیرپین یـاشیل ایـلدیریم تک، چـیرپین بـوبلواده چـیرپین
ای عــدل شـمشیری ســوولان، ای قـانلی شـیمشک آلوولان
نـــاحق الیـــن بـــیچ بـیلکدن، حـق لن بـوغوغاده چـیرپین
گـول تـرمه‌سین ســهر یـاماجدا شـئه قـندیلین آس آغـاجدا
گل قوشلارین دسته سیلن سس قوش بوصحراده چـیرپین
اخـــلاصه‌دولماق‌چتین‌دیر،چـــون‌خالص‌اولمـــاق چـتین‌دیر
ائـــــلچی‌یوووندورشعوری،بـــوشانلی‌سئوداده چـــیرپین

آچیکلامالار:

رئالیزم ادبی مکتبی:

رئالیزم گئرچک دونیایا اویماق، اونو تطبیق ائتمک دئمکدیر رئالیست صنت کار جمعیتده؛ گؤزه‌ل، چیرکین، یاخشی، یامان، هر نه‌یی نئجه وارسا اولدوغو کیمی عکس ائتدیریر. بو مکتب ۱۹انجو یوزده یارانمیشدیر. بو مکتب‌ین فیکیر بینؤره‌سین ۱۹انجو یوزده اوروپادا گئنده‌ن تاپینتیلار، فلسفی دوشونجه‌لر، او جؤمله‌دَن «کلودبرنارد»، «داروین»«اوگوست کنت»ون تاپینتیلاری و دوشونجه‌لری تشکیل ائتمیشدیر.

رئالیزم ایلک اؤنجه نقاشلیق صَنَتینده‌ن چیخدی، سونرا فرانسه‌ده ادبیاتدا آشکار ائدیلدی.

رئالیزمین نماینده‌لری بونلاردیر: بالزاک «۱۸۵۰ - ۱۷۹۹ فرانسه»، گوستاوفلوبر «۱۸۸۰ - ۱۸۲۱»آلفونس دوده «۹۷ - ۱۸۴۰»، گی‌دوموپاسان (۹۳ - ۱۸۵۰) تورگنیف (۱۸۸۳ - ۱۸۱۸) بویازیچیلار زحمتکش ایشچی - طبقه‌سینی اؤز رومانلارینا چکیب. اونلاری مدافعه ائدیردیلر. جامعه‌ده کی چیرکین‌لیک و حق سیزلیک‌لری گئرچک شکیلده تصویر ائدیب ظالیم و بهره کش طبقه‌لرین ظولمون آچیب آغاردیردیلار. بئله‌لیکله‌ده خلقی اویادیب اونلاری مبارزه‌یه دعوت ائدیردیلر.

شمالی آذربایجاندا: رئالیزم جریانی ۱۹انجو یوزده‌ن اؤنجه چیخیب اول‌لر «معارف‌چی رئالیست»سونرا «تنقیدچی رئالیست»شکلینی آلمیش و شوروی رژیمی واختی «سوسیالیست رئالیزمی»شکلینه دؤنموشدور. رئالیزمین بؤیوک نماینده‌لری آذربایجاندا: ملاپناه واقیف، معارف‌چی و تنقیدچی رئالیزمین نماینده‌سی: عباسقلی آغاباکیخانُف، میرزه شفیع واضح میرزه فتحعلی آخونداوغلی، صابر وجلیل محمدقلی زاده دیرلر. سوسیالیست رئالیزمی‌نین نماینده‌لری ایسه آذربایجاندا: صمدوورغون، میرزه ابراهیم اوغلی، مهدی حسین، وسلیمان رستم دیر.

آذربایجاندا تنقیدی رئالیزم:

۲۰ نجی یؤزون ایلک ایللرینده تنقیدی رئالیزم علی اکبر صابر شعرلرینده، جلیل محمد قلی زاده وملا نصرالدین مجله سینده یازیلان شعر ومقاله لرده پارلاق نمونه لرینی وئرمیشدیر. «صابیر»شعر ساحه سینده آذربایجاندا تنقیدی رئالیزمین ان بویوک نماینده سی حساب اولونور «صابیر»آذربایجان ادبیاتیندا دویوب دوشوندوکلرینی شیرین خلق دیلیله یازماغی و شعرینده اَن عادی حیاتی مسئله لردن سوز آچان و اونلاری شعر سویه سینه قالدیران بیرینجی شاعیردیر. اوکوچه‌ده گزن دیلنچی اوشاقدان؛ بالا سینینیٔ چول‌چوخاسیٔن بیتله یَن ائوقادینیندان تو تموش میر هاشم، ظل‌السلطان، ومحمد

علیشاهافهله، اکینجی دَن تو تموش ستارخانا قَدَر هامی دان وهرشی‌دن یازمیشدیز. صابر آذربایجان وشرق ادبیاتیندا انقلابی طنز اوسلوبونون بانی سیدیر. گونئی آذربایجاندا شبسترلی میرزه علی معجز تنقیدی رئالیزمین نماینده‌سیدیر. سونرالار بو ادبی مکتب اؤز یوکسک‌سویه‌لی صنت کار و یـازیچی نماینده‌لری نی‌ده تقدیم ائتمیشدیر. اوجومله‌ده‌ن : صمدبهرنگی، غلامحسین ساعدی، رضا براهنی و ...

سوسیالیست رئالیزمی ادبی مکتبی :

بو ادبی مکتب تکجه شوروی وکئچمیش سوسیالیست ئولکه له رینه عایید اولان ادبی مکتب‌دیر. بو مکتب کئچمیش شوروی ادبیاتی واینجه صَنَتینین تَمَلینی قور موشدور. شوروی رژیمی واختی مشهور یازیچی وادبیات شناس ماکسیم گئورگی طرفیندن تکلیف وتدوین ائـدیلمیش وشـوروی یـازیچیلار بیغیینجاخلاری طرفینده‌ن بَیَنیلمیشدیر. ماکسیم گورگی نین بیرچوخ رُمان وحکایه‌لری او جـمله‌دن «آنا»رومانی بوسبکده یارانمیشدیر. دئمک سوسیالیست رئالیزمی یالنیز تنقیدائدَن ادبیات دئییل همده تصدیق ائدن ادبیات دیر. یازیچی واثرین قهرمان‌لاری سوسیالیست جمعیتی قوروركن، سوسیالیزمه ضد یا سوسیالیزمله موافق اولان ایکی قوه نین بیرینین طرفینده اولمالیدیرلار. سوسیالیست رئالیزمین دَستک‌لی یَن یازیچی،سوسیالیزمی تصدیق لی یه ره ک سوسیالیزم طرفینده دایانیب دؤشمن قوه لره قارشی مبارزه آپاریر ونهایت اؤز قهرمانلاریلا بیر لیکده دؤشمن قوه‌یه غلبه چالیرلار. بو سبکده قلمه آلینمیش بیر چوخلی اَثرلرده مبارزه تاکتیکاسی پلانلاشدیر یلیرو حاقلی مبارزه اولدوغوناگؤره همده خلق کؤتله سی واونـون بـؤیؤک دوهـا لاری و قـهرمان لاری طـرفینده‌ن حـمایه اولونـدوغو اؤچـؤن سوسیالیزمه ضد اولان دوشمن قوه لره قارشی غلبه چالیرلار و وعده وئـریلمیش، غـلبه دولو آیـدین گلجک،گلیب چاتیر.

سوسیالیست رئالیزمی، حیاتی دورغون یوخ دَییشَن بیر وضعیتده تصویر ائـدیر.تـاریخیلیک اونـون اساس گوروشلرینده ن بـیر یـدیر. بـوگون یـئنی ومترقی اولان صـاباح کـؤهنه ومـرتجع اولاجـاغی مؤمکؤن‌دؤر. سوسیالیست رئالیزمی سوسیالیست جمعیتین و اونـون اسـاس طـبقه سـی اولان فـهله صنفی‌نین منافعینده‌ن چیئخیئش ائدیب ؛ بورژوازی و بورژواتفکری عادت عنعنه سـی و اونـو عکس ائتدیریب تبلیغ ائدن ادبیات واینجه صنته قارشی‌دیر .

آذربایجاندا : صمدوورغون، سلیمان رؤستم، سلیمان رحیم اوغلی، مهدی حسین بوقبیل ائرلر چـوخ یازمیشلار اوجؤمله‌دَن :(خانلار تاماشاسی، ۲۶ لار منظومه سی صمد وورغون) دان. «شامو»رومـانی سلیمان رحیم اوغلی»دان. «هوپ، هوپ»حکایه سی،کمیسرپووستی، سحر رومانی (مهدی حسین دَن) گله‌جک‌گؤن رومانی. «میرزه ابراهیم اوغلی».

ابوالعلاءگنجه‌لی :

(۶ مینجی هجری یوز ایللیکده)، شروانشاه جلال الدین اخستان منوچهرنن چاغداش اولوب، شعر وادب صنتینده «خاقانی»و «شروانلی فلکی»نین موالیمی اولموشدور. روایته گؤره ابوالعلاء اؤزقیزینی، «خاقانی»یه آره وئر میشدیر.

ابو العلاء مکتبی :

آذربایجان ادبیات شوناسلاری طرفینده‌ن «ابوالعلاء»آدینان تانینان شعر مکتبی، فارس ادبیات تاریخینده ؛ ایران وفارس ادبیات شوناسلاری طرفینده‌ن «سبک آذربایجانی»یا «مکتب آذربایجانی»آدلاندیریلمیشدیر.بومکتبین دیل وادبی خصوصیت‌لری، دوشونجه طرزی، فارس ادبیات شوناسلاری طرفینده‌ن تام شکیلده آچیکلانمیشدیر: بو مکتب یارادیجیلیغیندا حیاتی حادیثه‌لرین تصویرینه نصیحت چیلیگه، زمانه ده‌ن شکایت، ریاکارلیغین شهرت پرستلیگین تنقیدینه گئنیش یئر وئریلمیشدیر. دینی ناغیل و روایت لره اشاره بو شعر مکتبی‌نین اساس خصوصیت‌لرین‌ده‌ن بیریدیر. «آذربایجان سبکی = آذربایجان مکتبی = ایرانین شمال غربینده - ارّان وآذربایجان ـ شعر اوجاغیندا، یازیب یارادان شاعیرلرین شعر وادب سبکی نین آدی دئمکدیر». مجیرالدین بیلقانی (۵۷۷)، فلکی شیروانی (۵۸۷)، خاقانی (۵۹۵)، نظامی (۵۹۹) بو اَدب اوجاغینین گؤرکملی شخصیت‌لری اولموشلار ... ابو العلاء شعری نین خصوصیت لری ارّان شعر مکتبی نین باشقاشاعیرلری نین شعرـ لریله عینی سجیه وی خصوصیتلره مالیک دیر ... خاقانی وارّان ادب اوجاغی نئن باشقا شاعیرلری نین سبکی ابوالعلاء سبکی دیر .»

حروفیلیک نه دئییر :

حروفیلیک : عرب الیفباسی‌نین ۲۸ حرفی فارس الیفباسی نین ۳۲ ،حرفی، آللاهین، دوردوعونصوروں، انیسانین و بوتون مؤوجود اولان هر سئیین عینی دیر :، هر شی آللاهدیر، هر شی سؤز، حرف و سس‌لردیر، هر شی دورد عنصر دور (اود، سو، تورپاق، هاوا) آللاه، حرف، اینسان .... بیربیری نین عینی دیر و بیر وحدت حالیندا بیرلشیرلر. باشقا سؤزله دئسک «توحید»دییلن بودور، بو وحدت وجود عرفان ـ فلسفی دوشونجه‌سی نین بو فورم ایفاده ائدیلمه‌سی گاه دولا یی یوللا، گاه اوستو اؤرتولو، گاهدا آچیق آشکار شکیلده احکامچی گؤروشلرله باریشما یان، اونا دابان ـ دابانا ضید اولان فیکیر و مودعالار ایره‌لی سورمگه ایمکان وئریردی. حرفیلره گوره اینسان هم آللاه‌دیر، هم دورد عنصر دور، هم ۲۸ و ۳۲ ـ دیر. همده موجود اولان هر شئیدیر. حروفیلر هم آیری ـ آیری حرف‌لری، همده اونلارین ۲۸ و ۳۲

رقمی ایله ایفاده اولونان میقدارینی اینسانین صیفتینده تاپیپ گؤرسدیر و بونو اؤزفیکیرلری نین، ثبوتی اوچون اَن مهم دلیل ساییرلار. اونلارین فیکرینجه، اینسانین اوزونده آنادان گلمه یئددی خط واردیر: ایکی قاش، دؤرد کیپریک، بیر ساچ. بونلار اؤزلریده دؤرد عنصردن عیبارت اولدوقلاری اوچون یئددی رقمینی دؤرده وورساق، عرب الیفباسی نین سایینی بیلدیرن ۲۸ رقمی الده ائدیلیر. ساچ اورتادان ایکی یئره آیریلدیقدا یئددی خط یئرینه سکگیز خط آلینیر. بو رقمی دؤرد عنصره وورساق «۳۲»آلینیر. بودا فارس دیلی نین حرفلری نین سایینی بیلدیریر : ای نسیمی اگر نهایت بولدو نیسه نطقه‌سن = بیست و هشت و سی و دو و جهنده یازدی حق مقیم»حروفیلر «توحید»ی بوشکیلده ایفاده ائتمه‌ریندن مقصدلری اینسان حقوق لارینی مدافیعه ائتمکدیر. بو تعلیم اینسانی اَزن، سیخان، کؤلی یه، قولا چئویرن قانونلارا، باخیش لارا، ایدئولوژی سیستم لره عصیان دیرحروفیلیک عدالت سیزلیگه، حاقسیزلیغا، حقه‌باز لیقا، ریاکارلیقا، و ایکی اوزلوگه، اعتراضدان دوغان فلسفی بیر سیستمدیر. اینسانین اوجا، عالی بیروارلیق اولدوغونو، اونا خاطیرلادان، اونو بو اوجالیغی گؤرمگه چاغیران گوجلو فیکیر آختاریشدیر. اینسان ئوزونو درک ائتسه، کامیل اینسان سویه‌سینه، اینسان آللاه مقامینا اوجالسا، یئر اوزونده ظولم، حاقسیزلیق وس ... بوکیمی صیفتلردن اثر قالماز .

حروفیلیگین فلسفی اساسینی «وحدت وجود»تشکیل ائدیر. بو باخیمدان تصوف له معین یاخینلیقلاری واردیر. «نعیمی»و «نسیمی»ده اوولر صوفی اولموش، حروفیلیگه سونرالار گلمیشلر. حروفی وحدت وجودی ایله تصوف وحدت وجودی آراسیندا معین فرق لرده واردیر. حروفی وحدت وجودو ماده چیلیگه (ماتریالیزمه) داها چوخ یاخین لاشیر. اونلار آللاهی مادی‌لشدیریر. باشقابیر یاندان حروفیلر حیاتا داها فعال مونا سیبت بسله‌ییر، «داها آیدین سیاسی ـ اجتماعی مقصدلر ایزله ییرـ دیلر. اؤلکه‌نی اداره ائتمک ایشلرینه جان آتیردیلار. بو فلسفی تعلیم اؤزونون اَن پارلاق ایفاده سینی عمادالدین نسیمی نین یارادیجیلیغیندا تاپمیشدیر.

تویوق :

«آذربایجان شعرینده»ایلک دفعه تویوق شکلینده شعر یازان بویوک شاعیر قاضی بورهاندین اولموشدور. بَللی دیرکی، تورک خلق لری نین قدیمدن شعر واحیدی دؤردلوک ساییلیزدی. شیفاهی ویازیلی ادبیات دا رنگارنگ دؤردلوکلَرین ساییلماسیٖ دا تصادوفی دئییل دیر. بوتون بونلارا باخمییاراق دؤردلوک فورم لاری بیر بیریندن اؤز شکل وشعر خصوصیت‌لرینه گؤره سئچیلیر. «تویوق»رؤباعی کیمی قافیه له نیرلاکین ئوز خصوصی بحری ایله با شقا دؤردلوکلردَن همده رؤباعیدن آیریلیر تویوقـ لار بیرقاعده اولاراق رَمَلین فاعیلاتون، فاعیلاتون، فاعیلات اؤلچوسونده یازیلیر»تویوق دا رؤباعی

کیمی حکمت، تصّوف، فلسفی مضمون لاردا یازیلار.»

سید فضل الله نعیمی تبریزی :

حروفیلیگین بانی سی تبریزلی حاج سید فضل الله نعیمی دیر : (۷۹۶ - ۷۴۰ هـ ق). او، «جاویدان نامه »، «محبت‌نامه»، «عرش نامه»، «نوم نامه»، «وصیت نامه»اثرلرینده حروفیلیگین نظری اساسلاری نی وئرمیشدیر. او ؛ تبریزده اولوب. تمیز پاک، نجیب، ساده، بیرصوفی مسلک آدام اولدوغو اوچون خلق آراسیندا «حلال خور»آیا ماسیله آدچیخارتمیشدیر. او ۷۸۸نجی ایلده طریقتین یایماغا باشلاییب ؛ اوننان سونرا توتولوب شیرواندا دوستاق اندلیب ؛ او «جاویدان نامه»آدلی کیتابین شیروان دوستاغیندا یازمیش، ائله بوکیتابدا دا فیکیر، عقیده، دوشونجه وگؤروشلرین هابئله حروفیلیک مسلکین شرح ائدیر. تیموریلر شاهی میرانشاه، اونون فیکیر وعقیده سی‌باره‌ده معلومات آلدیقدان سونرا اونو تبریزه گتیردیب ؛ ائله اوردادا زاهیدلرین فیتواسی‌ایله، ئولدئورتدوروُب نَعشینی ده، شهرین کوچه بازاریندا سوُروُتدوروز.

حروفیلره گؤره : «حرف»لر مقدس دیر. ۲۸، حرف وار - (بوردا عرب الیفباسی نظرده توتولور)- هر هانسی بیر حرفین اوُز رمزی، اوُز سیرری واردیر. حرف لرین اوُزوُنده اوُرتوک وار ؛ حرف‌لرین اوُزوُنن اوُرتوک قالدیریلارسا اونلارین آرخاسیندا، کاینات، یارادیٛ لیش، یارادان حاخدا حقیقت‌لرین گیزلندیگی اوزه چیخار. حرفلر وارلیغین قایناغی دیر. حرف لر انسان سیماسیندا اوُز حقیقی تظاهوُروُنو تاپیرلار. حروفیلر عالمی، قدیم بیلیر، اونو دینامیک وارلیق حساب ائدیرلر. عالمده باش وئره‌ن بوُتوُن دییشیکلیکلر دینامیک لیک دَن وحرکت دَن ایره لی گلیر.

«الله تعالی = اولوتانری»؛ آداملاردادا تظاهوُر ائده بیلر. اوایسته دیگی هربیر انساندا تظاهوُر ائده بیلر، الله. پیغمبرلرده تظاهوُر ائدیر. پیغمبر لرده ن سون دفه حضرت محمد (ص) ده‌تظاهوُر ائتمیشدیرسونرا شیعه ایمام لارینْدا تظاهوُر ائدیب. سون دفه ایسه فضل الله نعیمی سیما سینْدا تظاهور ائتمیشدیر. باشقا درویش لردَن فرقلی اولاراق حروفیلرده ««ورد»یا «ذکر»یوخدور. اونلار ئوز روحانی باشچیلارینْ «بابا»آدلاندیریرلار. هر سحر تئزدَن یوخودان دوروب «بابا»نئین ائوینه ییغیشیرلار ؛ هر بیری «بابا»نین الیننن - چوخ اَدَب و نزاکتله -بیر پارچاچوُره ک ؛ پنیر، بیر جام شراب آلیب، بیر آز شرابدان اوُزگوُزلرینه چکیب ؛ سونرا ایچیرلر. فضل الله نعیمی اوُزونه دوققوز خلیفه سئچمیشدیر.

فضل الله شهید اولدوقدان سونرا اونون مؤرودلری وخلیفه‌لری اسلام ئولکه رینه داغیلیب، حروفیلیگی یایماخلا مشغول اولورلار. «علی الاعلی»آدلی بیر خلیفه قاچیب آنادولودا «حاج‌بکتاش»خانقاهینا سیغینیب ائله اوردادا کوُس قویور. «بکتاش»لار اونون اطرافینا ییغیشیر لار.اودا اونلارا «جاویدان نامه»

کتابین اؤیره‌تمه‌یه باشله ییر. اثله او واختان «بکتاش»درویش‌لری حروفیلیک مسلکینی وطریقتینی اؤزلرینه طریقت کیمی سئچیرلر. «علی الاعلی» ۸۲۲ ه ایلینده وفات ائتمیشدیر.

نسیمی ادبی مکتبی:

«آذربایجان کلاسیک ادبیاتیندا، شعر یارادیجیلیغیندا، عمادالدین نسیمی یارادیجیلیق اوسلوبونا دایانان و یارادیجیلیق طرزینه وئریلَن آد.»

عماد الدین نسیمی اوستاد شاعیراولوب اؤز یارادیجیلیغی ایله آذربایجان شعر یارادیجیلیغیندا بیر دؤوروُن تملینی قویموشدور. نسیمی شعرلرینده ئوز طریقت ومسلکین ایضاح وتبلیغ ائدیر.او طریقت‌جه «حروفی وحدت وجود»چو اولموش دور. او «انا الحق»سؤیله یَن «وحدت وجود»چودورنسیمی ادبی مکتبی نین تفکری بئله دیر : اینسان لا تانری آراسیندا فاصیله یوخدور، اونلار واحید بیر وارلیق دیرلار. بؤتون کاینات واحید بیر وجود دور. «توحید»ده اثله بودور. اینسان مقدس‌دیر. بؤتون وارلیق اونا عبادت ائتمه لیدیر.دین لرین قایناغی بیر دیر. اونلارین آراسیندا هیچ بیر تفاوؤت یوخدور .

اینسان آزاد وآرخایین یاشامالیدیر. اینسانی محدود ائدن وایلاهی کؤکو اولمایان بؤتؤن مانعلر وقانون‌لار محو اولمالیدی. بونون چون ده اینسان اؤز آزاد لیغی اوغروندا مبارزه آپارمالیدی. بو یولدا، جَسارَت، مردلیک، قورخمازلیق، لازیم دیر. بو یولدا آچیق، آشکار هر شئی دئمه لی سَن، ایلاهی محبت دَن کؤکله نَن دؤشؤنجه لر اوغروندا شوریله هیجانلا چارپیشمالیَ سان. آیریلیغا دؤزمه‌ملی‌ییک ، وصالا تلَسمه‌لییک .

نسیمی مکتبی نین دیلی : ساده وروان دیر لاکین عرب وفارس دیلیندن آلماسؤزلر داها چو-خدور«ک»و«ن»حرف‌لری و «۲۸»حرفین آدلاری اؤزؤن یندی خطّینین آدلاری -دورد خط کیپریک‌لر، ایکی خط قاشلار، بیر خط ده باشین تؤکو ــ تئز- تئز چکیلیر.حروفیلیک طریقتینه مخصوص اصطلاح لاردان گئنیش استفاده اولونور.

نسیمی اَدبی مکتبی اَدبی اؤزدَه تلمیح دَه ن چوخ یارار لانئیر. قرآن آیه لری و حدیث لر تضمین ائدیلیر. قرآن آیه لرینه و اونون سؤز و دئییم لرینه تشبیه چو خدور. گؤزه‌ل تشبیه لر، استعاره‌لر، لاییق‌لی مبالغه لر ،اینجه خیال لار مکتبی دیر ؛ نسیمی ادبی مکتبی. یو خاریدا قید اولوندو غوکیمی نسیمی اَدَبی مکتبی نین باشلیجا خصویت لریندن بیری آیریلیغا دؤزمه مک، هجرانئنان اوزاقلاشیب ووصالاتلسمه ک‌ووصالا مانع اولان هربیر نسنه ایله دؤیوشمک لازیم دیر .بوردا مردلیک، جسارت‌قورخمازلیق هر سالیکین اخلاقی برینسیپینه چئوریلمه لیدیر:

دیلبرا من سندن آیری عمر وجانی نیله ره م — تاج وتخت وملک ومال وخانمانی نیله ره م
ایستره م وصلین جمالین تا قیلام درده دوا — من سنون بیمارۆنم اوزگه دوانی نیله ره م

«نسیمی»

فیضولی ادبی مکتبی :

«آذربایجان کلاسیک شعرینده، محمد فضولی یارادیجیلیق اوسلوبونو اۆیره نیب، تفککۆرۆنۆ قبول ائدیب، او یول لاگنده ن شاعیرلر تو پلوسونون یارادیجیلیق او سلوبوودۆشۆنجه طرزی». «فیضولی‌ادبی مکتبی»محمد فیضولی ایله باغلیدیر .اوستاد محمد فیضولی اۆز یارادیجیلیغی ایله آذربایجان شعرینده یئنی بیر اوسلوب وتفکۆرۆن، باشلا نغیجی اولموشدور .بو مکتب فیکیر جهتده‌ن نسیمی شعر مکتبی کیمی «وحدت وجود»عیرفان فیکرینی قبول ائدیر. لاکین فضولی مکتبینده اولان «وحدت وجود»لا نسیمی مکتب ینده کی «وحدت وجود»اساس اعتباریله بیر اولسادا،عملی تطبیقی جهتدن فرقلی دیرلر مثال اۆچۆن : فیضولی مکتبینده کی «وحدت وجود»نسیمی مکتب ینده کی «وحدت‌وجود»ا، نیسبتن مبارز اجتماعی فلسفه‌یه مالیک دئییل دیر. عشق ؛ فیضولی‌ده ده، صاف وتمیز دیر. ایلاهی ماهیت داشیئیر. هجر اودونا یانارکن هجر انادۆزمَک : و وصالا تَلَسمه مک بو مکتبین اساس خصوصیت لرین نن دیر. عاشق اوز صداقتین ثبوت ائتمکدن اۆترو هجران اودونا دۆزمه‌لی‌دیر .

شـــمع شـــام فـــرقتم صـــبح ووصـــالی نـیله رَم — بولموشام یانماق دابیرحال ئوز گه حالی نیله رَم

«فضولی»

رُمانتیسم :

«رُمانتیک»سۆزو اوروپادیل لری قاعده لرینه‌گۆره دۆزلتمه «صفت»دیر. کنچمیش اوروپادا هـرنه‌یین احساس وخیاللاشیشیر دیلمیش یوزومونا دئییلیردی. «رُمانتیسم»ایسه بو صیفتدَن دوزه‌لَن آد دیـر. ایندی «رُمانتیسم»ادبیات واینجه صَنَت‌ده بیر مکتبین آدی دیر. بو مکتب ایلک دفه ادبیاتدا ۱۸،نجی یوزده انگلیستاندا یارانمیشدیر .بومکتبین قاعده‌لری ۹ انجویوزده فرانسه‌ده یـازیلدی. بـو مکـتبده، طبیعت له صَنَت، شعرله نثر، شو خلوقلا جیددیلیک، کنچمیش له گله جک، بَلیرسیز دۆشۆنجه‌ایـله آیدین حیسلر،یئرله‌گۆی، حیات لا ئولوم، بیر بیر یله قاریشیب بۆتۆوله شیر.

رمانتیزمه‌گۆره :

الف - یاشایشین تکجه اوشیرین وگوزه‌ل یۆن لرینده‌ن یوخ، همده چیرکین وآجی جهت لرینده‌ن سۆز آچمالیدیر.

ب - احساس وخیالامیدان وئریب آغیلین حکمرانلیغین اینسانا؛محدودلاشدیرمالیدیر.

ج - قهرمان لار وأبرازلار، قدیم یونان وروم افسانه له رینده ن یوخ میدی افسانه وناغیل لاردان همده اورتا یوزلرده مسیحی روایت لرینده‌ن گؤتورولمه لیدیر.
د ـ شعر یارادیجیلیغیندا ثابت فرم وئولچو یوخدور. شعر حتی نثر حالین دادا اولابیلر .
هـ ـ رمانتیک صَنتکار اؤزروحو خاهش لرینه اهمیت وئرمه لیدیر .صَنَت کـار اوچـؤن آن اؤنـملی و ایلهام‌وئریجی مفهوم «عشق وماراخ لار»دیر. محبت آزاد اولمالیدیزبئله اولمـازسا صَـنَت کـار اونـون آزادلیغی اوغروندا مبارزه آپا رمالیدیز. نهایت یا فدا اولمالی یا دا اونـو آزاد ائـتمه لیـدیر. بـئله‌لیک‌له صَنَت‌کار ئوز اینکیشا فی اؤچؤن ده مناسب محیطی‌یاراتمالی اولار.
ادبیات حیاتا عایید اولان هربیر شی دَن یازمالیدیر.(یاخشی یامان،گؤزه ل، چیرکین یوکسک، آلچاق و ... دن). رُمانتیک ادبی ائرلرده یازیچی باش قهرمان رولونداچیخیش ائدیر.او یؤکسک درجـه ده ناراحات، هیجانلی وحیسیاتلی دیر. رُمانتیک قهرمان اؤزؤنؤهمیشه حیسیّات سیٖز ،ایـمان سـیٖز بـیر دؤنیادا دوستاق اولموش کـیمی گـؤرور. اودورکـی دائـمن غـملی وکَـدرلی دیـر. ... قـهرمان سـیاحته چیخیربوسیاحت لر مختلف اولور، جغرافی یئرلر، تاریخی کئچمیشلر اوشاخلیٖق دؤورونه قاییٖدیٖش، خیالی دونیالار یاراتماق و ... رُمانتیک صَنَت کار ئوز ائرلرینده بؤتون دؤنیانئین سیر لریـنده‌ن بـاش چیٖخارماق ایسته ییر. اورئال حقیقت لرین یئرینه خیالی ویاگله جکده گئرچک لشمه سی مـؤمکؤن اولان حقیقت لردن دانیٖشیٖر.
رُمانتیزمین فلسفی وفیکیر نماینده لری بونلاردیٖر : ژان ژاک روسو، منتسکیو، ولتر. لاکین رمانتیزمین صنت نـماینده لری : ویـلیام بـلیک، وردز ورث (انگـلستان) (گـوته، شـیلر، هـولدرلین)، آلمـاندا ،(ویکتورهوگو، لامارتین) فرانسادا (مانتسونی)، ایتالیادا، (لئوپاردی) اسپانیادا، (پوشکین،لرمانتف)، روسیادا، (شاندورپتوفی) مجارستاندا و (ادواردو بلانکو) ونزوئلا دا.
آذربایجان ادبیاتیندا رُمانتیزم : ۲۰ نجی یؤزده رومانتیزم جریانی آذربایجانداکی سیاسی، اجتماعی شرایطله علاقه دار دیر. رُمانتیک ادیب‌لر خلقی جهالتدن قورتارماغا، علم اؤیرنمه‌یه، هوسلندیریب، ظؤلم واستبداد و مستملکه‌چی‌لیگه قارشی‌مبارزیه چاغیریردیلار. بو ادبی مکتبین گؤرکملی نماینده‌لری : محمد هادی، عباس صحت، حسین جاوید، علی بیگ حسین زاده و ....دیرلر

واقیف ادبی مکتبی:

آذربایجان ادبیاتیندا شعر جریانی. بو مکتب ملا پناه واقیف و اونون معاصیرلری وآردیٖ جیلٖلاری طرفینده‌ن استفاده اولونموش شعر یارادیجیلیغی اوسلوبونا و دؤشؤنجه سینه باغلیدٖیر. واقیف شـعر مکتبی‌نین اساس خصوصیت لری بونلاردیر :

گؤزه ل لیگی وگؤزه‌ل لری وصف وترنم أئتمک، اینسانین معنوی وجسمی اینکیشافین وساغلام تربیه‌سین ایسته‌مک، صاف و تمیز ورئال سؤگی نی آلقیشلاماق، قادینلارا حؤرمت، خورافاتا قارشی اولماق، خلقین عادت وعنعنه لرینی قوروماق، خلقین یا شاییشینی گؤرستمک ؛اجتماعی برابر سیز لیگه قارشی اولماق ؛ نیک بین لیک، حیات سورلیک ؛ دؤنیوی ایده آل لارامالیک اولماق؛ شعریارادیجیلیغیندا : خلق دانیشیق دیلینده‌ن گئنیش استفاده ائتمک شعرده یابانجی سؤز و سؤزبیرلشمه‌لرین، دییملرین خلق دیلین نن آلما سؤزلرله دَییشمک، بئله‌لیک‌له اونلاری ادبی بدیعی سویه یه یوکسلتمک .

کلاسیک شعر عنعنه لری وکلاسیک شعر فورملاریلایاناشی خلق شعر عنعنه‌لری وفورملاریندان استفاده ائتمک ؛ خلق شعرلری روحونوکؤهنه شعر عنعنه‌لرینین یا خشی جهتلری ایله بیر لشدیرمک .

اساس شعر قالیبی «غزل»و «قوشما»خلق شعری جینسی دیر.شعرده گلن تشبیه و استعاره‌لر جانلی و محسوس دور.

میخانا:

بوگون شمالی آذربایجاندا میخاناچی آدلانان شاعیرلر طرفینده‌ن توی - ماغاروباشقا شنلیک مجلیسلرینده طنزگونه ده بداهَتَن دئییلن ؛ شعر جینسی. «میخانا»مصرع لری بیر قایدا اؤزره توپلانئیب قافیه‌لنمه اساسیندا تشکیل ائدیلیر. «میخانا»بندلردَن تشکیل ائدیلیر. هربند دؤرد مصرعده‌ن عبارت‌دیر. میخانادا قافیه لر بئله دوزولور:

ب ب

ب الف

الف الف (بؤتون بندلرده‌تکراراولونان‌واسطه‌بیت)

میخانا هم عروض همده هجاوَزنلرینده دئیلیر.

سؤزلوک:

قل قل : غلغله

آنی : اونی

اثرمک : چاتماق

کومولمک : باسدیریلماق

با خادورسون : باخادور ماق : باخسین، گوره بیلمک

بلیرمز : آیدین اولماز

بلیرمک : آشکار اولماق

ایریشمک : یئتیشمک

سوریلیسار : سوروشورلار

سورماق : سوروشماق

چلب : بوتون آدام

قوماز : قویماز

قوماماق : قویماماق

تولو : دولو

چکلوم : ایچه‌ره‌م

ایاق : شراب پیاله سی

قوماغ : قویماق

بکله مک : گؤزله مک

اولیسار : اولار (یاردیم چی فعل =اولماق دان)

شول : او (او چو نجو شخص)

شوم : اوغورسوز

سوج : پیس ایش

دیار: کس

ادوار : بورادا موسیقی ردیفلری

وارماق : گیرمک

عرعر: آردیج آغاجی، داغدابیتن سروآغاجی

منکوء: بیتگی سویو، چای سویو

نسنه : شیء

اولکر : اولدوز آدی

اولکو :آنجاق دوشونجه‌ده اولان شی، وارلیغی یالنیز دوشونجه ده اولان، ایده‌موجودذهنی ،

اولکوجو : دو شونجه ده وارلولانا اینانان، ایده آلیست .

گؤرکلو: گوزه ل

جسامت : قالین لیق

ایچیرمک : ایچیرتمک

نکهت : ایی، قوخو

بنزر دئردیم : بنزه دردیم

زنار : قورشاق

ائدمز : ائدنمز

دئر : دئییر

نئدر : نه ائدر

گئدلدن : گئدن نن

برلو : بری

ایریر : اولوب

سپمک : آخیتماق

آچ کیل : دیر (شکل چی)

ایرمک : اولماق (یاردیم چی فعل)

قامو : هامی

یاسدینماغ : اوزانیب دایانماق

بنوم : منیم

ساقینماق : وازکئچمک

گنبد خضراء : گؤگ، ماوی گؤگ

ایسته من : ایسته‌مه

اول : او (اوچو نجو شخص)

بوسماق : بوس ائتمک، اؤپمک

بولماق : بیرشی الده ائتمک

بول : اول (امر فعل)

سؤنیشمک : سؤیونمک

کئی : کیم

راح : باده

دو روشماق : قارش قارشیاقویماق

بعیر : دوه

کوندان : کی اوندان

یاشیرماق : گیزلتمک

آچیلقان : آچیلان

دوواق : اوز اؤرتویو

یئتکورموش : آپارمیش

جلغانده : چولغانمق

کاربار: کاروانا

سو بولان : سو اولان یئر

وارمزم : گئتمرم

یائمجه : یانیمجه

بیله : بئله

آنه سی : آناسی

کونکلی :کؤنلو، اوره ییی

قچن : قاچان، هاچان

بولمسون : اولماسون

قونینده : قوینوندا

یای لار : کامان لار

قرولمیش : قورولموش

آسیلو : آسیلی

یانغان : یاتان

بر : بیر

صایر و : اوزگون
بارجه : هامی، هامیسی
بتن : بوتون
اولغان : اولان
انجمزم : اینجی مرده‌م
جسمغه : جیسمه، جسمیمه
ایرور : قوووشدو
دیو : دییه سن
نسته : لغو
محرق : عرق
نیتاغ : قایقاناق
سحاب زنگی : قره بولوت
تنسیم : بهشت ده بولاغ آدی
تنزیر : خسته لنمک
تشبیر: موشتولوق گتیرمک
اولا، اولالر : یوکسک مرتبه لره، بیرینجی یئرلره
سلیت : بول آخان یاغیش سویو
ذیمعال : اوجا مرتبه لی
یاوروم : بالام، عزیزیم، قوزوم، جیرانیم
یاورو : کیچیک یاشلی اوشاق
ناقصیت : نقصانلی، کاللیق، قانمازلیق، قابانلیق.
شطارت : شوخ اولماق، حیانی یئمک
باسدیرما : قوووورما
خاش : پیشمیش کله پاچا

قایناق لار :

۱ - « آپاردی سئللر سارانی » حسن مجیدزاده(ساوالان) تهران۱۳۵۷
۲ - آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «بیرینجی جیلد» جوادهئییت تهران ۱۳۵۸
۳ - آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «بیرینجی جیلد» جوادهئییت تهران۱۳۷۶
۴ - آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «ایکینجی جیلد» جوادهئییت تهران۱۳۶۹
۵ - آذربایجان ادبیاتی تاریخی علیارصفرلی وخلیل یوسیفلی تهران۱۳۷۶
۶ - آذربایجان عاشق و شاعیر قادین لاری عزیزه جعفرزاده باکی ۱۹۹۱
۷ - « آذربایجان ادبی دیلی تاریخی » نظامی خودی اوغلی تهران ۱۳۷۷
۸ - « آذربایجان غزللری » مَممَد نورو اوغلی باکی ۱۹۹۱
۹ - « آذربایجان خلق موسیقی چی لری » فریدون شوشالی باکی ۱۹۸۵
۱۰ - « آذربایجان انسیکلوپئدیاسی » جیلد ۱و۲ باکی ۱۹۸۰
۱۱ - آزادلیق یولونون مبارزلری «ایکینجی جیلد» جعفرمجیری، باکی ۱۹۶۲
۱۲ - آنا دیلی درسلیک کتابی ۵
۱۳ - آنا دیلی درسلیک کتابی ۶
۱۴ - « ائل سوغاتی » محمود دست پیش تهران ۱۳۷۰
۱۵ - « ادبیات شناسلیق » جواد هئییت تهران ۱۳۷۴
۱۶ - «ادب خزینه سی » علی اصغرخرم تهران ۱۳۵۹
۱۷ - « ادبیات اوجاغی » یحیا شیدا تبریز ۱۳۶۱
۱۸ - « اوره‌ک سؤزلری » محمد بی ریا تبریز ۱۳۷۶
۱۹ - « اوجاقداشلاریم » رفیق ذکا خاندان باکی ۱۹۹۰
۲۰ - ایران تورکلری نین اسکی تاریخی » دکتر محمد تقی زهتابی تبریز ۱۳۷۷
۲۱ - ایگیرمینجی عصرآذربایجان پویه‌زیاسی ممدممداوغلی باکی ۱۹۸۸
۲۲ - « اون‌بئشینجی عصرین‌قودرتلی شاعیری‌حبیبی » حسن مجیدزاده «ساوالان» تهران ۱۳۶۰
۲۳ - « پوئتیک مجلیسلر » نصرالدین قارا باکی ۱۹۸۷
۲۴ - « ثعلبیه » محمدباقر خلخالی تبریز کتابفروشی حقیقت
۲۵ - « دونیا اوشاق ادبیاتی کیتابخاناسی » ۲نجی جیلد باکی ۱۹۸۹
۲۶ - « دوستلار گؤروشو«ادبیات اوجاغی » سلام اله جاوید تهران ۱۳۵۹
۲۷ - دیوان ختایی « شاه اسماعیل » حمید آراسلی باکی ۱۹۵۷

صایر و : اوزگون

بارجه : هامی، هامیسی

بتن : بوتون

اولغان : اولان

انجمزم : اینجی مرەم

جسمغه : جیسمه، جسمیمه

ایرور : قوووشدو

دیو : دییه سن

نسته : لغو

محرق : عرق

نیتاغ : قایقاناق

سحاب زنگی : قره بولوت

تنسیم : بهشت ده بولاغ آدی

تنزیر : خسته لنمک

تشبیر: موشتولوق گتیرمک

اولا، اولالر : یوکسک مرتبه لره، بیرینجی یئرلره

سلیت : بول آخان یاغیش سویو

ذیمعال : اوجا مرتبه لی

یاوروم : بالام، عزیزیم، قوزوم، جیرانیم

یاورو : کیچیک یاشلی اوشاق

ناقصیت : نقصانلی، کاللیق، قانمازلیق، قابانلیق.

شطارت : شوخ اولماق، حیانی یئمک

باسدیرما : قوووورما

خاش : پیشمیش کله پاچا

قایناق لار :

۱ ـ « آپاردی سئللر سارانی » حسن مجیدزاده(ساوالان) تهران۱۳۵۷

۲ ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «بیرینجی جیلد» جوادهئییت تهران ۱۳۵۸

۳ ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «بیرینجی جیلد» جوادهئییت تهران۱۳۷۶

۴ ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش «ایکینجی جیلد» جوادهئییت تهران۱۳۶۹

۵ ـ آذربایجان ادبیاتی تاریخی علیارصفرلی‌وخلیل‌یوسیفلی تهران۱۳۷۶

۶ ـ آذربایجان عاشق و شاعیر قادین لاری عزیزه جعفرزاده باکی ۱۹۹۱

۷ ـ « آذربایجان ادبی دیلی تاریخی » نظامی خودی اوغلی تهران ۱۳۷۷

۸ ـ « آذربایجان غزللری » مَممَد نورو اوغلی باکی ۱۹۹۱

۹ ـ « آذربایجان خلق موسیقی چی لری » فریدون شوشالی باکی ۱۹۸۵

۱۰ ـ « آذربایجان انسیکلوپئدیاسی » جیلد ۱و۲ باکی ۱۹۸۰

۱۱ ـ آزادلیق یولونون مبارزلری «ایکینجی جیلد» جعفرمجیری، باکی ۱۹۶۲

۱۲ ـ آنا دیلی درسلیک کتابی ۵

۱۳ ـ آنا دیلی درسلیک کتابی ۶

۱۴ ـ « ائل سوغاتی » محمود دست پیش تهران ۱۳۷۰

۱۵ ـ « ادبیات شناسلیق » جواد هئییت تهران ۱۳۷۴

۱۶ ـ «ادب خزینه سی » علی اصغرخرم تهران ۱۳۵۹

۱۷ ـ « ادبیات اوجاغی » یحیا شیدا تبریز ۱۳۶۱

۱۸ ـ « اوره‌ک سؤزلری » محمد بی ریا تبریز ۱۳۷۶

۱۹ ـ « اوجاقداشلاریم » رفیق ذکا خاندان باکی ۱۹۹۰

۲۰ ـ ایران تورکلری نین اسکی تاریخی » دکتر محمد تقی زهتابی تبریز ۱۳۷۷

۲۱ ـ ایگیرمینجی‌عصرآذربایجان پویه‌زیاسی ممدممداوغلی باکی ۱۹۸۸

۲۲ ـ « اون‌بشینجی‌عصرین‌قودرتلی شاعیری‌حبیبی » حسن مجیدزاده «ساوالان» تهران ۱۳۶۰

۲۳ ـ « پوئتیک مجلیسلر » نصرالدین قارا باکی ۱۹۸۷

۲۴ ـ « ثعلبیه » محمدباقر خلخالی تبریز کتابفروشی حقیقت

۲۵ ـ « دونیا اوشاق ادبیاتی کیتابخاناسی » ۲نجی جیلد باکی ۱۹۸۹

۲۶ ـ « دوستلار گؤروشو«ادبیات اوجاغی » سلام اله جاوید تهران ۱۳۵۹

۲۷ ـ دیوان ختایی « شاه اسماعیل » حمید آراسلی باکی ۱۹۵۷

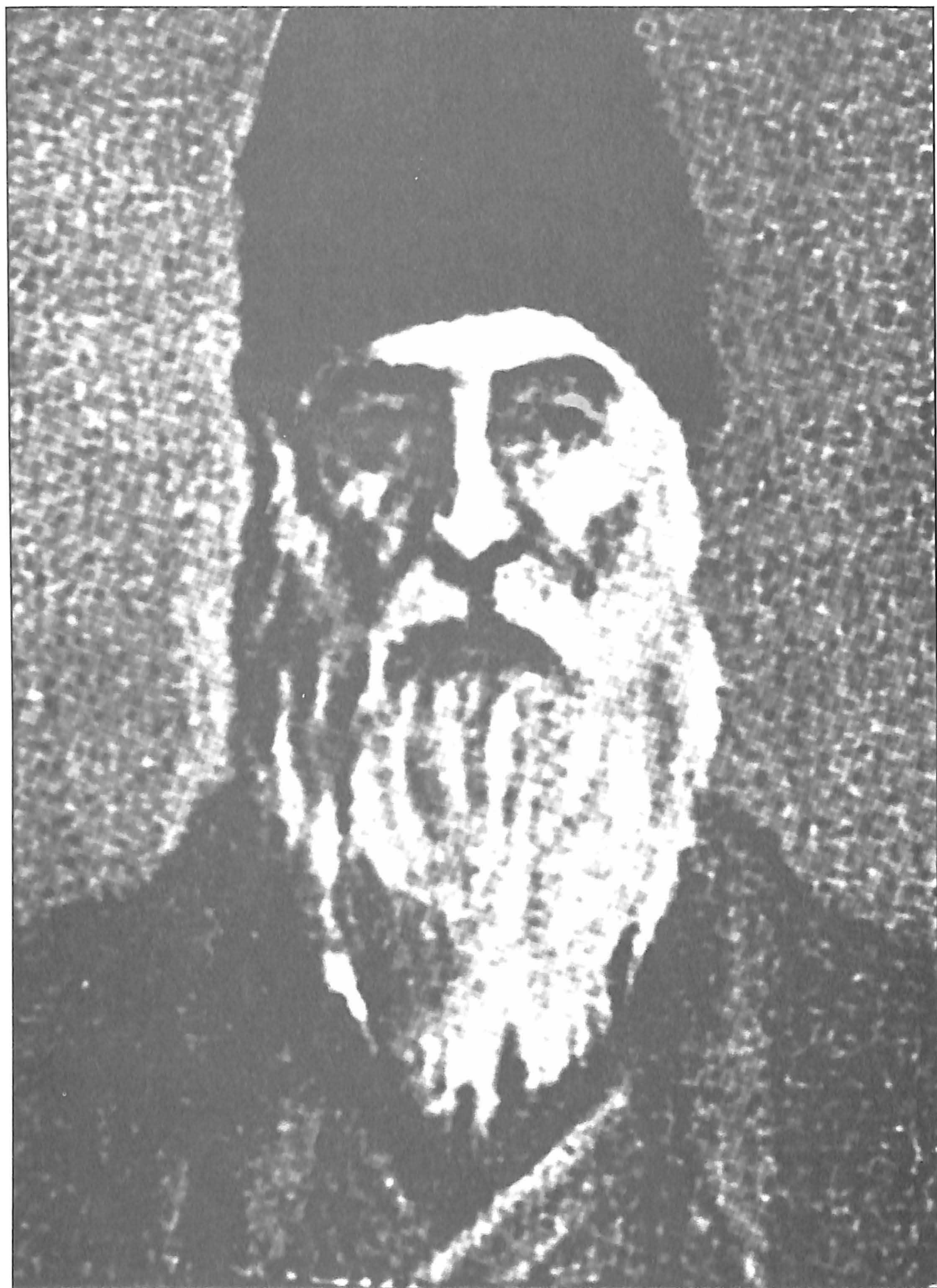
۲۸ ـ دیوان راجی	ادبیه	تهران ۱۳۴۰
۲۹ ـ دیوان صراف « نوحه ترکی وسینه زنلر »		تهران ......
۳۰ ـ دیوان عمادالدین نسیمی (اوچ جیلدده)	جهانگیر قهرمان	باکی ۱۹۷۳
۳۱ ـ دیوان عمادالدین نسیمی (فارسی)	حمید محمدزاده	باکی ۱۹۷۳
۳۲ ـ دیوان فضولی	کتاب‌فروشی‌فردوسی	تبریز ...
۳۳ ـ دیوان ترکی فضولی	میرصالح حسینی	تهران ۱۳۶۶
۳۴ ـ دیوان ترکی فضولی	میر صالح حسینی	تهران ۱۳۷۳
۳۵ ـ دیوان فضولی (فارسی)	حسیبه مازی اوغلی	تهران ...
۳۶ ـ دیوان قوسی	حمیده رییس زاده	تهران ۱۳۷۶
۳۷ ـ دیوان میرزه علیخان لعلی	علمیه	تبریز ۱۳۲۳
۳۸ ـ دیوان مسیحی	علیار صفرلی	تهران ۱۳۷۷
۳۹ ـ دیوان میرزه نصراله صدرالممالکی (فارسی)	دکتر جواد نوربخش	تهران ۱۳۵۲
۴۰ ـ دیوان نباتی	ادبیه	تهران ۱۳۴۵
۴۱ ـ دیوان واقیف		تبریز .....
۴۲ ـ کلیات دیوان ترکی شهریار	حمید محمدزاده	تهران ۱۳۶۹
۴۳ ـ «کلیات کتاب کنزالمصائب» قمری در مناقب و مصائب چهارده معصوم (ع)	علمی	تهران....
۴۴ ـ « سید شوشنسکی »	فریدون شوشالی	باکی ۱۹۹۰
۴۵ ـ « شثه مونجوغی »	کریم مشروطه چی	تبریز ۱۳۷۴
۴۶ ـ « شعرلر و غزللر »	یوسف افندی «غریبی اربیلی »	....
۴۷ ـ « صابر خاطیره‌لرده »	عابباس زامان	باکی ۱۹۸۲
۴۸ ـ «علی‌آقاواحید حاققیندا بیلدیک‌لریمیز»	مَممَدنوروااوغلی	باکی ۱۹۹۵
۴۹ ـ « غزلیات علی تبریزی »		تهران ۱۳۳۹
۵۰ ـ « غزللر » صائب تبریزی		تبریز ۱۳۵۸
۵۱ ـ : غزللر » علی آقا واحد		تهران ۱۳۳۹
۵۲ ـ « غزللر » علی آقا واحد		باکی ۱۹۷۳
۵۳ ـ « غزللر » علی آقا واحد		باکی ۱۹۹۳
۵۴ ـ « غزللر » شاهین فاضل		باکی ۱۹۹۴
۵۵ ـ « قوربانی »	ق . کاظم اوغلی	باکی ۱۹۹۰

۵۶ ـ « کلاسیک آذربایجان پویه زیاسیندا غزل »	آزاده رستم قیزی	باکی ۱۹۹۰
۵۷ ـ « محمد فضولی »	آزاده روستم قیزی	باکی ۱۹۹۴
۵۸ ـ « مایيلين عنوانی وطن دير »	سونا خيال	باکی ۱۹۹۷
۵۹ ـ « معاصير ادبی آذری ديلی »	م.ت.زهتابی	بریز ۱۳۷۰
۶۰ ـ « موغام »	اميز سهراب اوغلی	باکی ۱۹۹۱
۶۱ ـ « وطن محبتی »	اردبيل شاعيرلر مجلسی	......
۶۲ ـ « هوپ هوپ نامه »	ميرزه علی‌اکبرصابر	باکی ۱۹۲۲
۶۳ ـ « هوپ هوپ نامه »	ميرزه علی‌اکبرصابر	باکی ۱۹۹۲
۶۴ ـ « يادا سال منی »	صمد وورغون	باکی ۱۹۷۶
۶۵ ـ « گونش مجموعه سی »	اوچونجونومره	تهران ۱۳۶۰
۶۶ ـ « يول مجله سی »	مختلف نمره‌لری	تهران ..
۶۷ ـ « يئنی يول مجله »	بيرينجی نمره	۱۳۶۰
۶۸ ـ « وارليق مجله سی توپلوسو»		۱۳۶۱
۶۹ ـ « وارليق مجله سی توپلوسو»		۱۳۷۶
۷۰ ـ « وارليق مجله سی » مختلف نمره‌لر		
۷۱ ـ « غزللرال يازماسی »	حسن مجيدزاده(ساولان)	
۷۲ ـ « غزللرال يازماسی »	محمود دست پيش (واله)	
۷۳ ـ « غزللرال يازماسی »	عباسعلی يحيوی (ائلچی)	
۷۴ ـ « غزللرال يازماسی »	علسگر صادقی (صادق)	
۷۵ ـ غزللر	حاجی مايیل	باکی ۱۹۹۴
۷۶ ـ انواع ادبی	دکتر سيروس شميسا	تهران ۱۳۷۰
۷۷ ـ ارغنون (مجموعه مقالات محمدعلی تربيت) به کوشش غلامرضا طباطبايی‌مجد تبريز....		
۷۸ ـ اردبيل در گذرگاه تاريخ	بابا صفری جلد ۲و۳	اردبيل ۱۳۷۰
۷۹ ـ از صبا تا نيما	يحيا آرين پور	تهران ۱۳۵۵
۸۰ ـ « تاريخ زبان و لهجه‌های ترکی »	جواد هئيت	تهران ۱۳۶۶
۸۱ ـ جنبش حروفيه و نهضت پسيخانيان «نقطويان» علی ميرفطروس		تهران ۱۳۵۶
۸۲ ـ دانشمندان آذربايجان	محمدعلی تربيت	تبريز ۱۳۷۳
۸۳ ـ داستان دوستان محمدعلی صفوت (به کوشش غلامرضاطباطبائی‌مجد)		تبريز ۱۳۷۶

۸۴ ـ درد طلب « احوال و آراء شیخ‌صفی‌الدین اردبیلی » غلامرضا طباطبایی‌مجد تبریز ۱۳۷۶
۸۵ ـ « سلام بر حیدر بابا» کریم مشروطه چی « سؤنمز» تهران ۱۳۷۷
۸۶ ـ « سبک شناسی شعر فارسی » سیروس شمیسا تهران ۱۳۷۴
۸۷ ـ « سیر غزل فارسی » سیروس شمیسا تهران ۱۳۷۴
۸۸ ـ سنگلاخ «فرهنگ ترکی به‌فارسی» میرزامهدی استرآبادی به کوشش(روشن خیاوی) تهران ۱۳۷۴
۸۹ ـ « سیاست و اقتصاد عصرصفوی » باستانی پاریزی تهران ۱۳۵۷
۹۰ ـ کتاب‌شناسی « توصیفی و موضوعی » استان اردبیل شهرام اصغرنیا ۱۳۷۵
۹۱ ـ « فرهنگ فرق اسلامی » محمد جواد مشکور تهران ۱۳۷۲
۹۲ ـ فرهنگ فارسی معین « اعلام » تهران ۱۳۶۳
۹۳ ـ « قوسی تبریزی و میرزه شفیع واضح » حسین صدیق تهران ۱۳۵۵
۹۴ ـ « واقف شاعر زیبایی وحقیقت » حسین صدیق تهران ۱۳۵۴
۹۵ ـ « هزار سال شعرفارسی » کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تهران ۱۳۶۵

ملا پناه واقیف

ملا ولی وِدادی

قاسم بی ذاکر

خورشید بانو ناتوان

میرزه شفیع واضح

حاج رضا صراف

میرزه مهدی شکوهی

میرزه علی خان لعلی

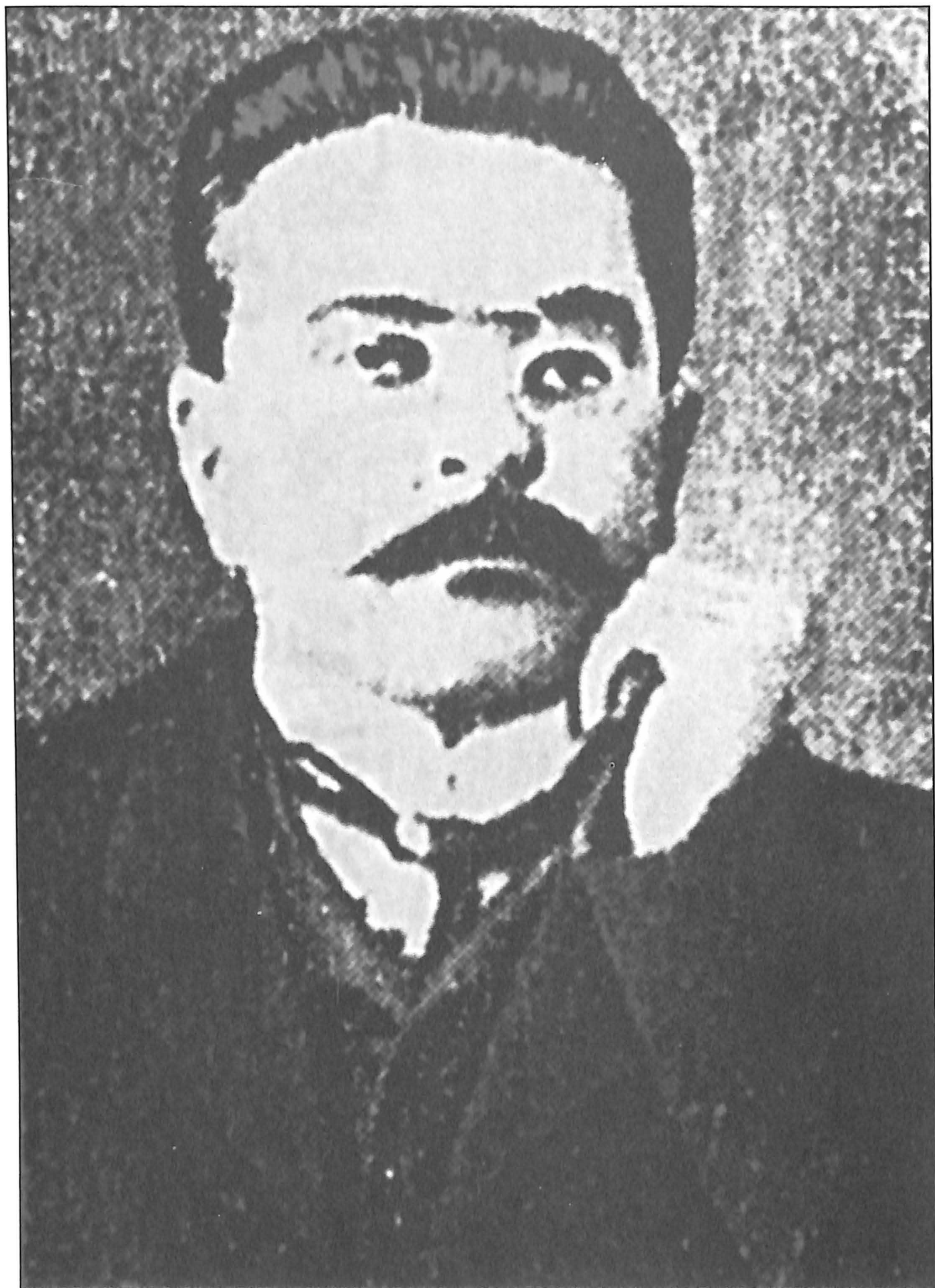
سید عظیم شیروانی

میرزه الکبر صابیر

میر محسن نواب

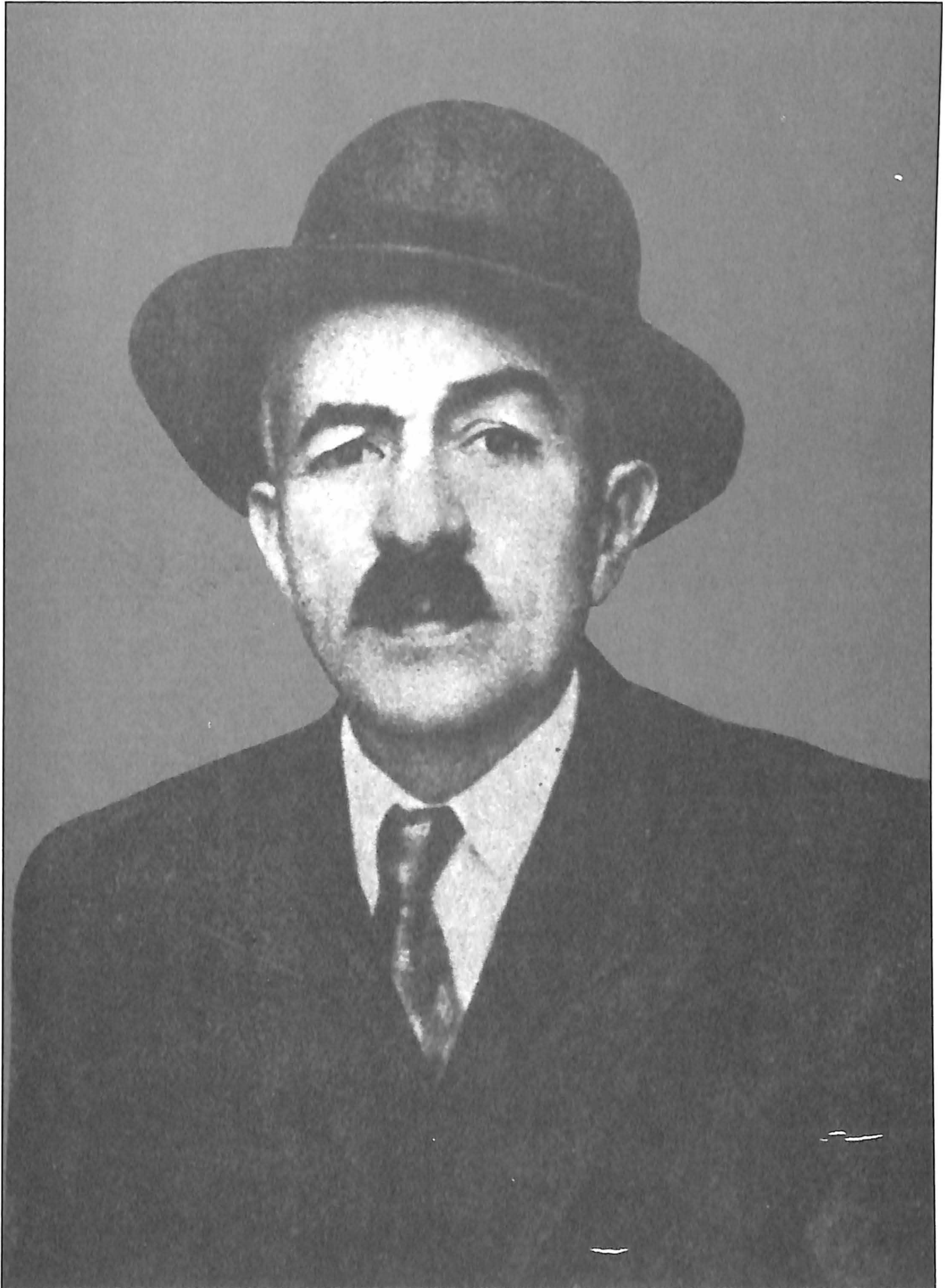
محمد هادی

حسین جاوید

شبیسترلی میرزه علی مؤعجوز

علی آقا واحید

ساغدان : جاببار قاریاغدی ، علی آقا واحید ، قوربان پیریم اوغلی

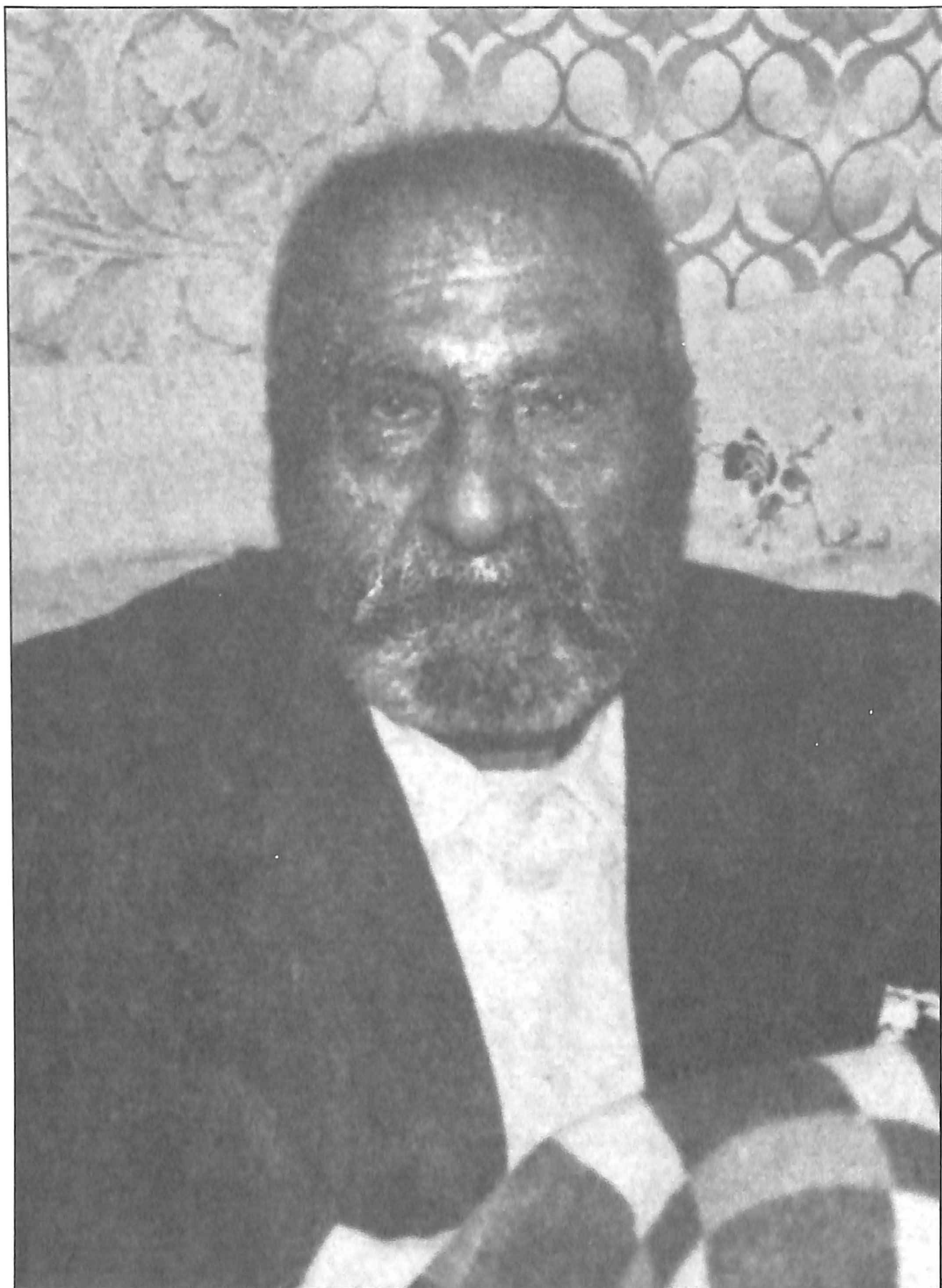
«علی آقا واحید» ین هیکلی باکی واحید آدینا باغدا

صمد یوسف اوغلی (وورغون)

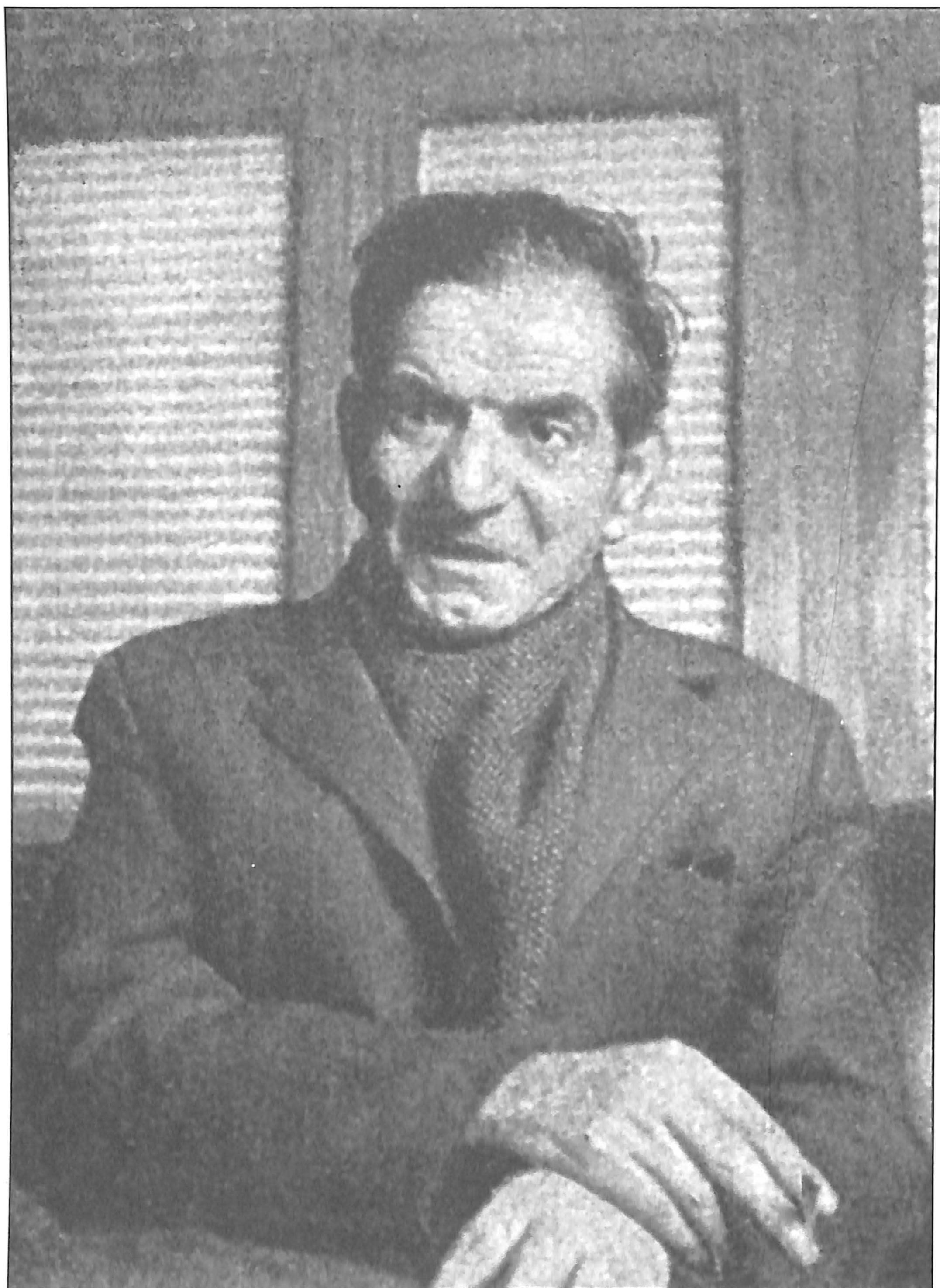
محمد علی صفوت

سید مهدی اعتماد

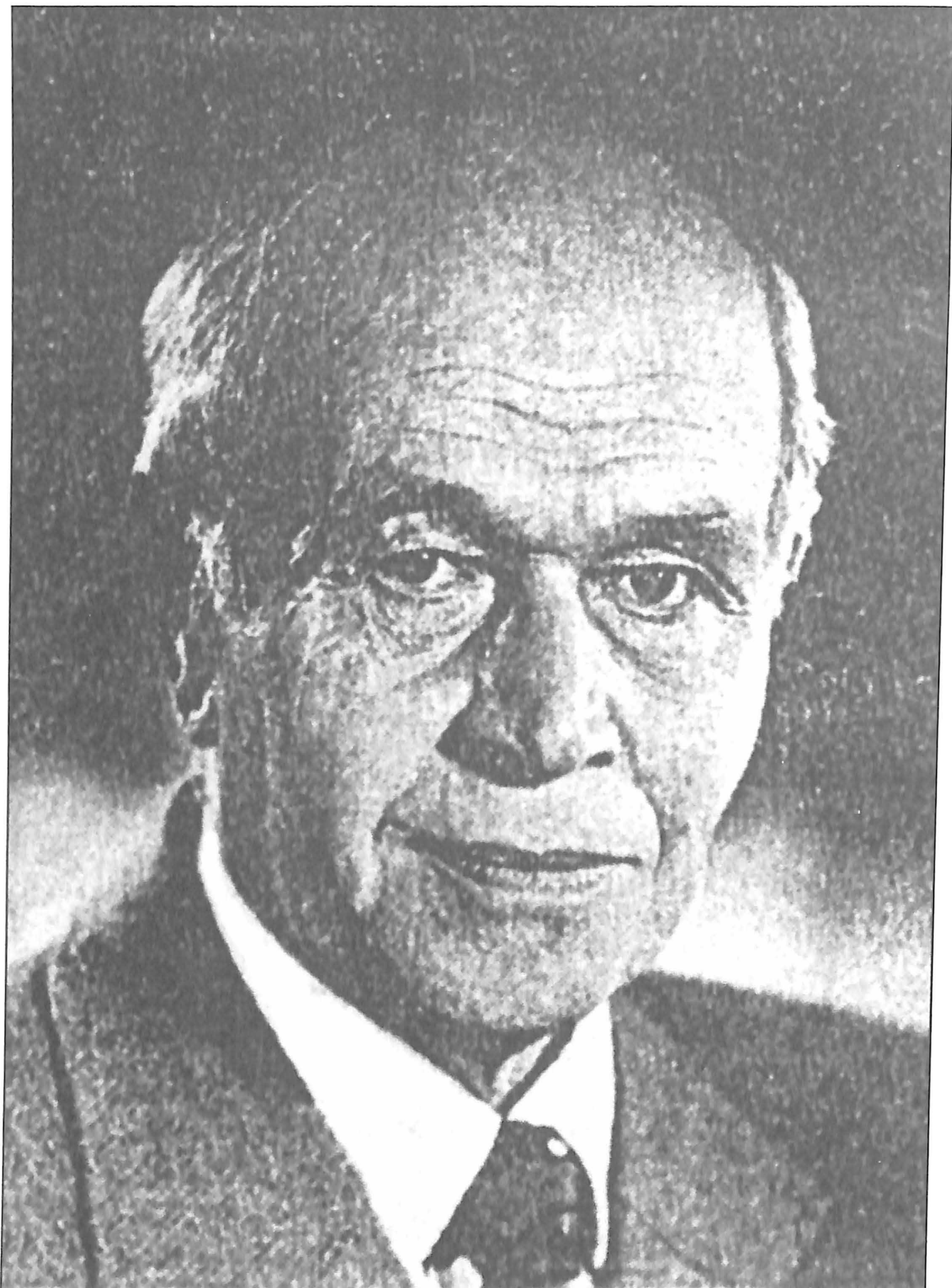
ابراهیم ذاکر

محمد حسین شهریار

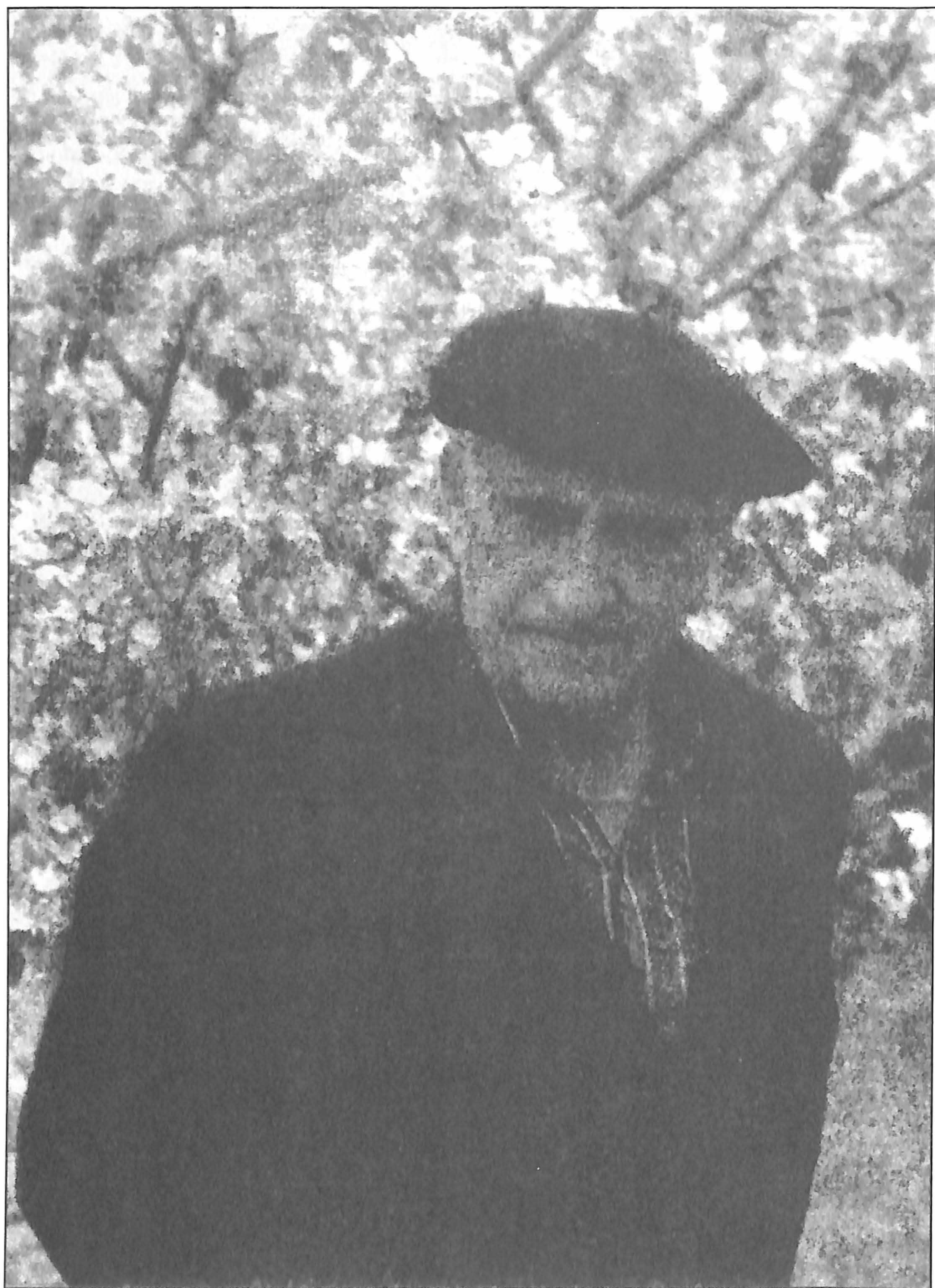
سلیمان روستم

محمد علی حسن اوغلی فخرالدین (محزون)

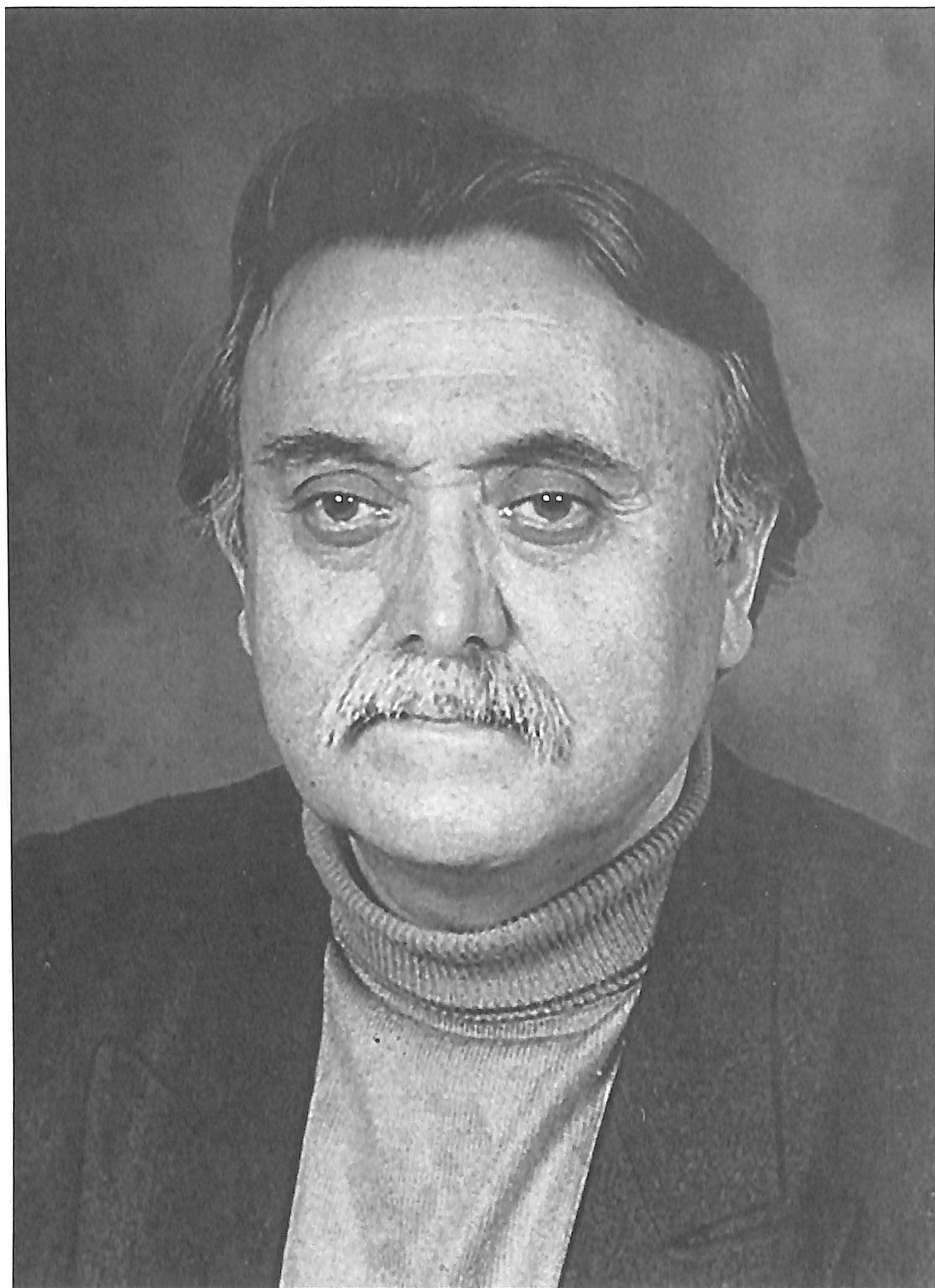
بختیار واهاب زاده

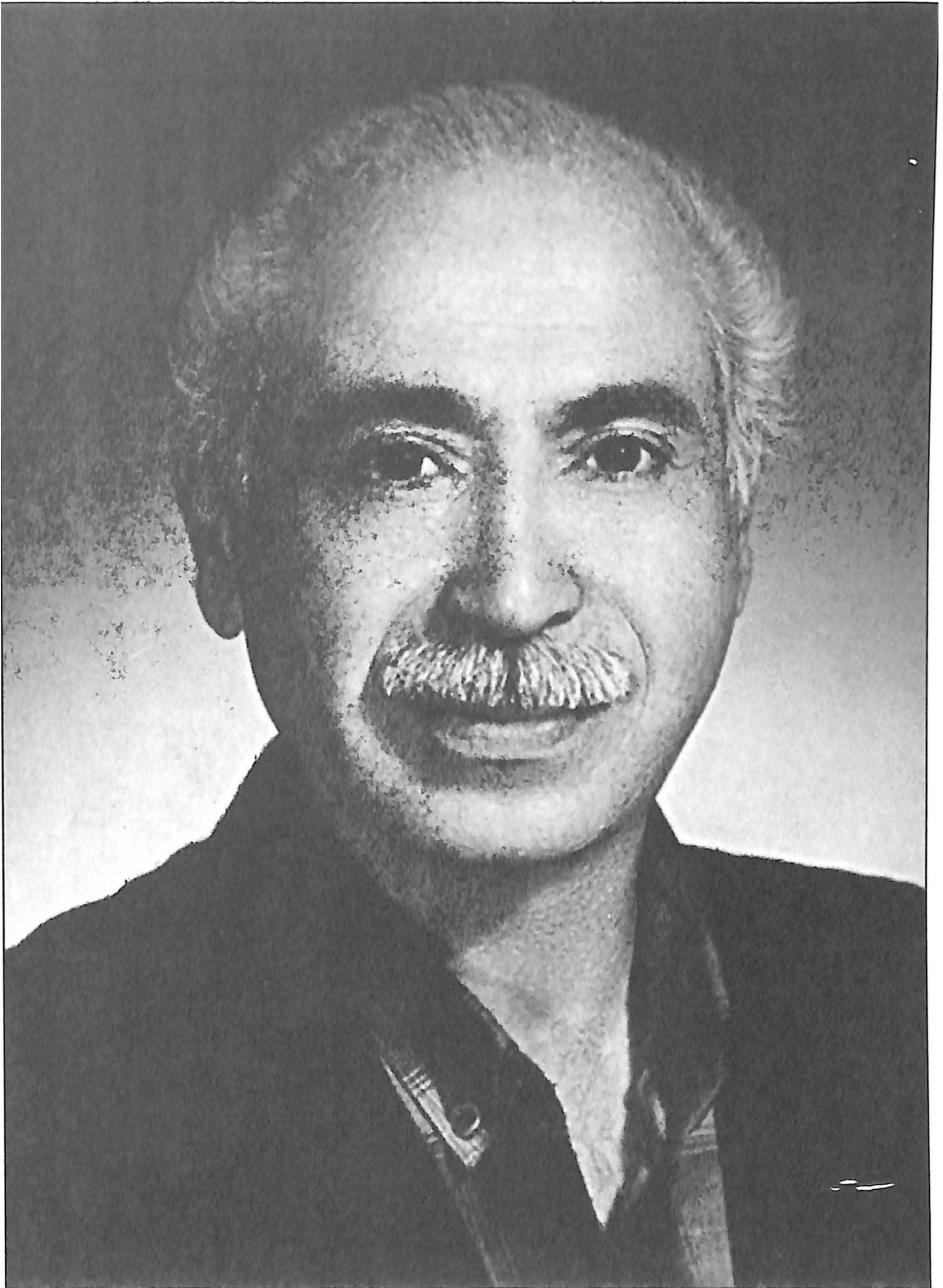
دوختور محمد تقی زهتابی

یحیی حسن اوغلی شیدا

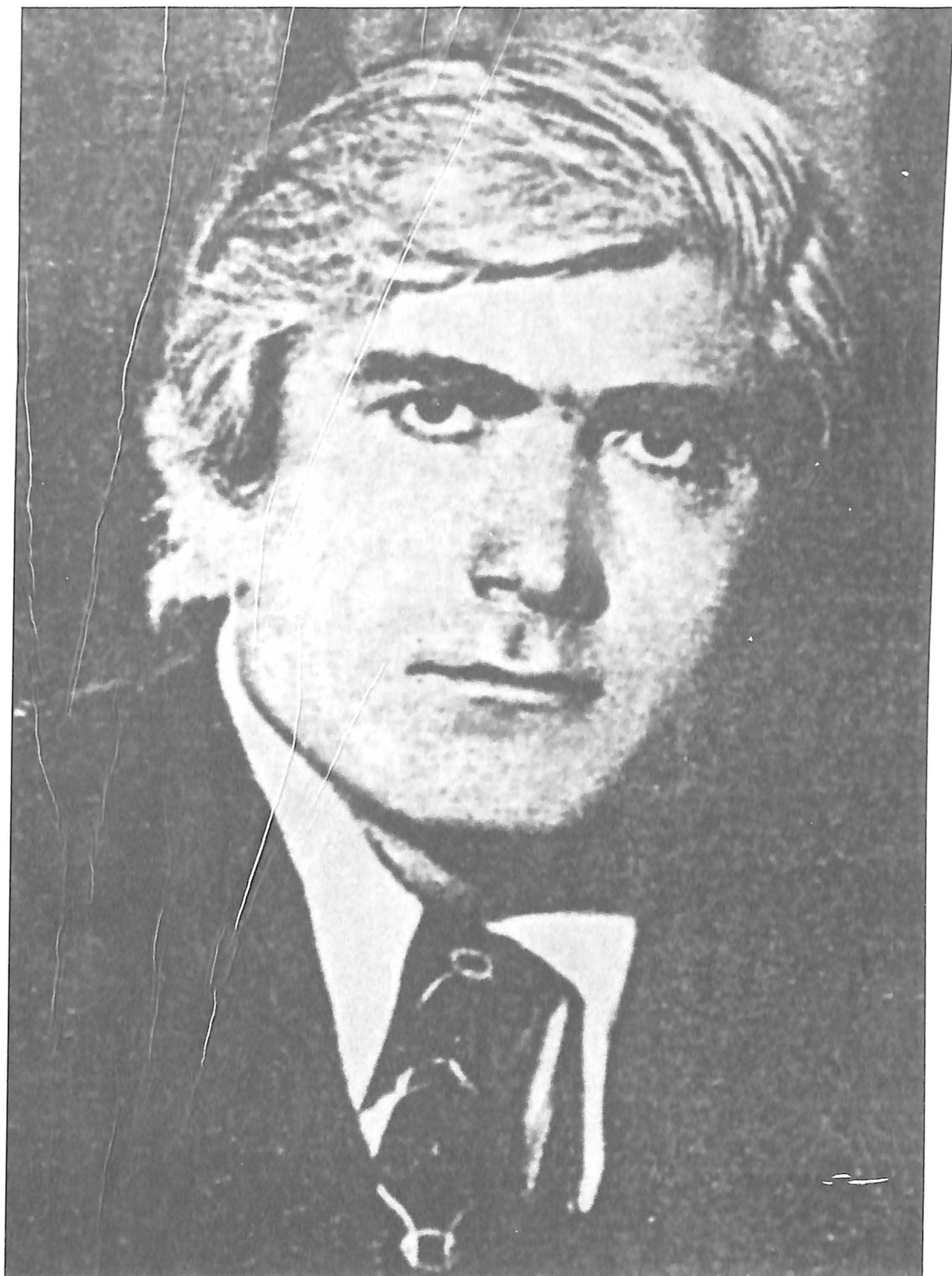
محمود دوست پیش (واله)

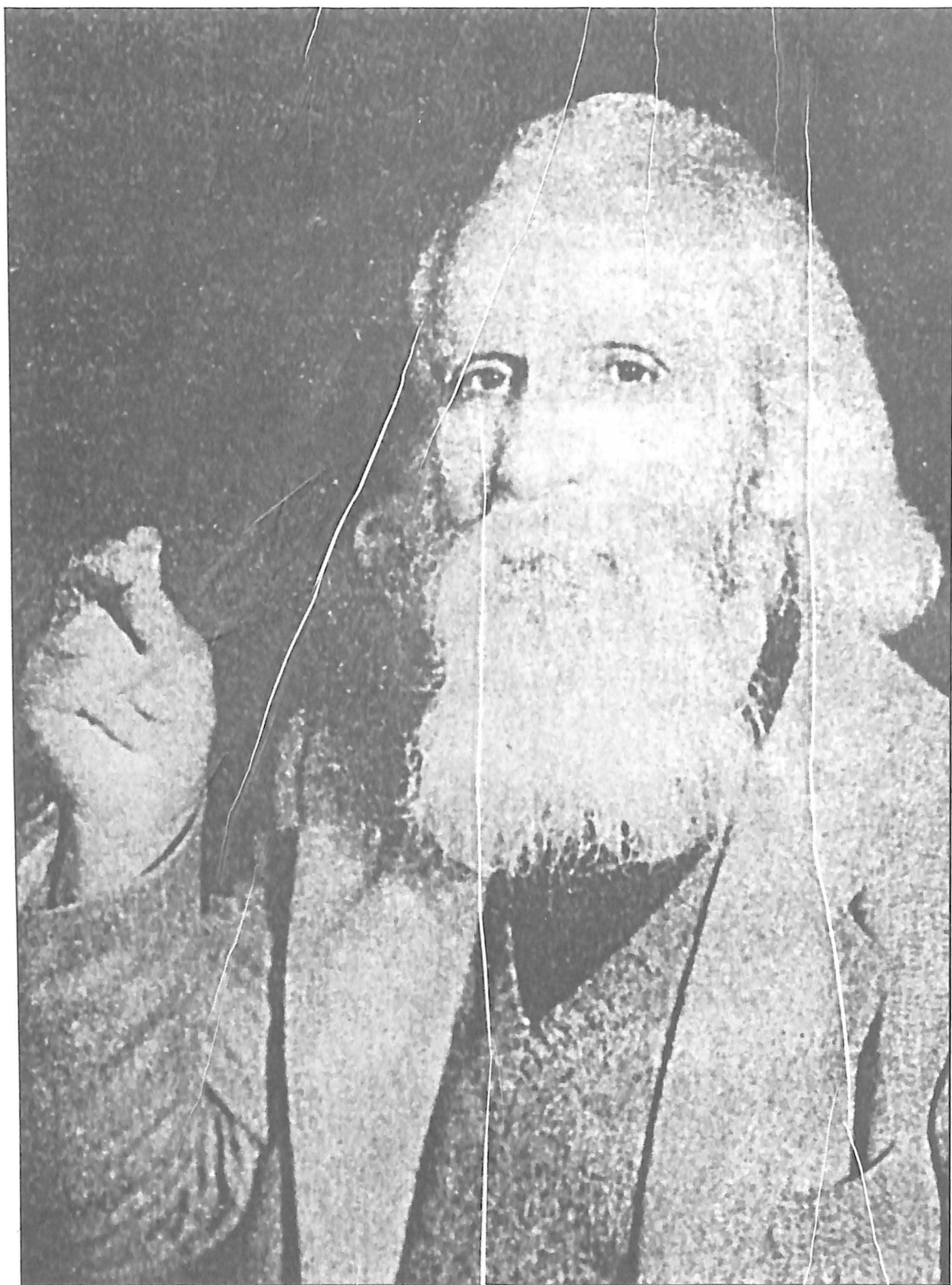
حسن مجیدزاده (ساوالان)

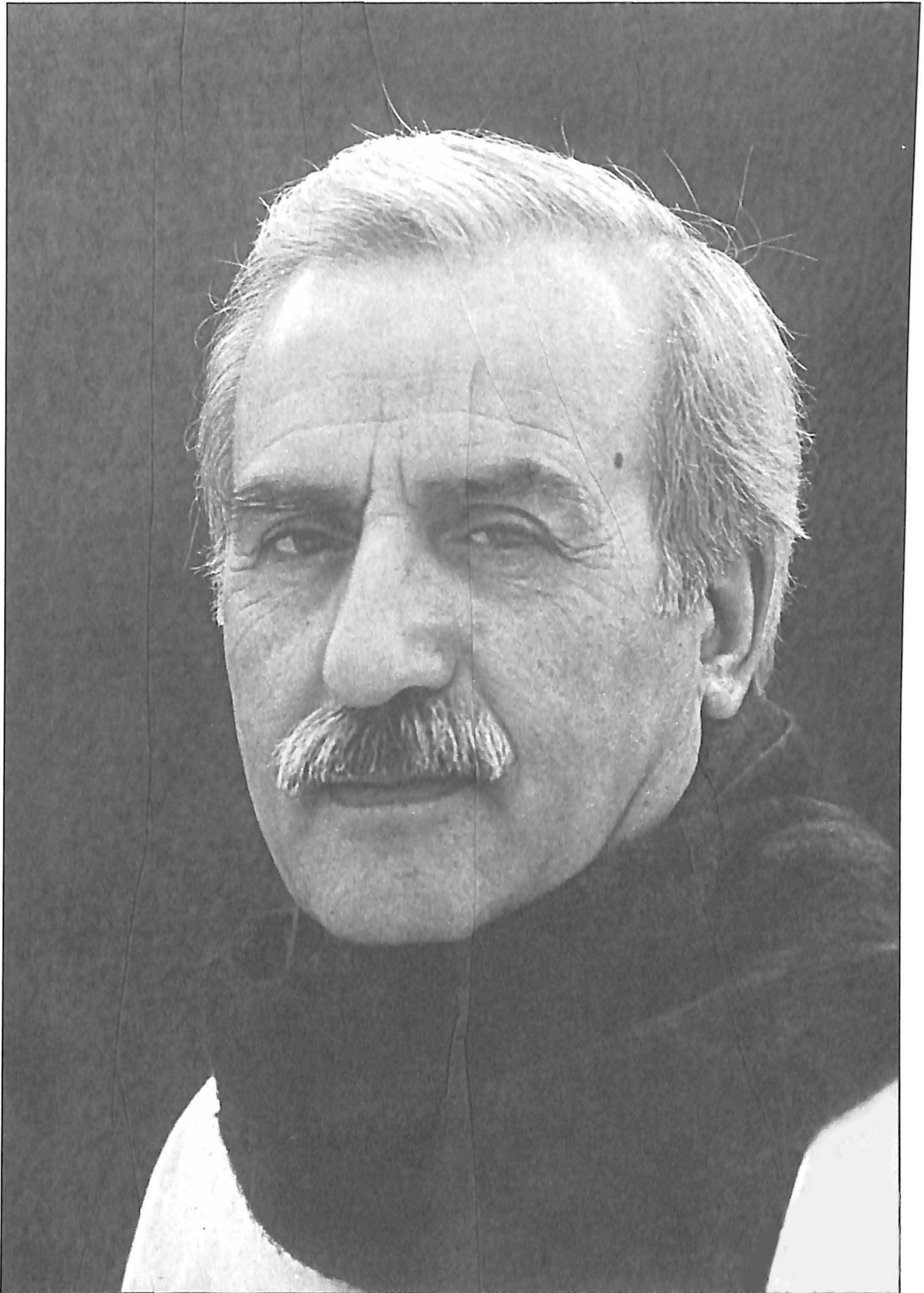
مایيل اسماعیل اوغلو علیزاده (حاج مایيل)

شاهین فاضل

محمد بی ریا

کریم مشروطه چی «سؤنمز»